Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
33
24

THEOLOGIA
DOGMATICA
ET MORALIS,

AD USUM SEMINARII CATALAUN.

AUCTORE

D. LUDOVICO HABERT,

S. Facult. Pariſ. Doct. Theol. & Soc. Sorb.

Cui inſuper in hac Editione adjecta eſt,

HISTORIA
PŒNITENTIÆ PUBLICÆ.

Conſcripta, notiſque & animadverſionibus illuſtrata

a R. P. GERALDO ZURCHER

O. S. Ben. SS. Theol. & J. U. Prof. Sangal.

TOMUS QUARTUS.

Continens Tractatus

DE JUSTITIA ET JURE,

& de Virtute Religionis.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS,

MDCCLXXXV.

Ex Typographia Balleoniana.

Superiorum Permiſſu, ac Privilegiis.

[illegible] by Google

INDEX CAPITUM TRACTATUS De Juſtitia & Jure.

PRIMA PARS.

De Juſtitia & Jure ſecundum ſe ſpectatis.

Cap. I. *De nomine & notione Juſtitiæ & Juris.* P. 1

Cap. II. *De diviſione Juſtitiæ.* 14

Cap. III. *De peccatis Juſtitiæ diſtributivæ oppoſitis.* 22

Cap. IV. *De Juris diviſione.* 33

Cap. V. *De diviſione & acquiſitione rerum.* 47

Cap. VI. *An & quomodo acquiritur dominium in homines?* 52

Cap. VII. *De acquiſitione dominii per occupationem beſtiarum.* 55

Cap. VIII. *De venis auri & argenti; de paſcuis & ſylvis.* 59

Cap. IX. *De acquiſitione dominii in bona vacantia & derelicta.* 61

Cap. X. *De acquiſitione dominii in res inventas.* 62

Cap. XI. *De acquiſitione dominii in Theſauros.* 65

Cap. XII. *De acquiſitione dominii per uſucapionem & præſcriptionem.* 68

Cap. XIII. *De ceteris dominii acquirendi modis.* 79

Cap. XIV. *De ſubjecto juſtitiæ & dominii.* 81

Cap. XV. *Utrum ſit in Deo dominium?* 84

Cap. XVI. *Utrum infideles & peccatores ſint capaces dominii?* 87

Cap. XVII. *Utrum ſit juſtitia inter patrem & filium, habeantque diſtincta dominia?* 88

Cap. XVIII. *Utrum maritus & uxor habeant dominia diſtincta, poſſitque inter eos intercedere juſtitia?* 92

Cap. XIX. *Utrum ſervi ſint capaces dominii?* 94

Cap. XX. *Utrum Religioſi habeant aliquarum rerum dominium?* 96

Cap. XXI. *Utrum Clerici, ſæculares dominium habeant fructuum ſuorum. Beneficiorum?* 101

SECUNDA PARS.

De Injuſtitia & Reſtitutione.

Cap. I. *De nomine & definitione juſtitiæ.* 118
Cap. II. *De definitione & neceſſitate reſtitutionis.* 119
Cap. III. *De radice, ex qua oritur obligatio reſtituendi.* 122
Cap. IV. *Satisfit nonnullis difficultatibus circa damnificatores præcedenti capite recenſitos.* 136
§. I. *De Mandante.* ibid.
§. II. *De Conſulente.* 137
§. III. *De Conſentiente.* 140
§. IV. *De recipiente & participante.* 141
§. V. *De muto, non obſtante, non manifeſtante.* 142
Cap. V. *Cui facienda eſt reſtitutio.* 147
Caput VI. *Quo ordine facienda eſt reſtitutio.* 153
Cap. VII. *Quo loco, quibuſve impenſis reſtitutio eſt facienda.* 156
Cap. VIII. *De iis, quæ excuſant a reſtitutione.* 157
Cap. IX. *De reſtitutione in particulari.* 161
§. I. *De bonis ſpiritualibus.* ibid.
§. II. *De Adulterio.* 163
§. III. *De Homicidio & mutilatione.* 165
§. IV. *De læſione famæ & honoris.* 173
§. V. *De furto & rapina.* 177

TERTIA PARS.

De Contractibus.

Cap. I. *De definitione Contractus.* 185
Cap. II. *De conſenſu requiſito ad validitatem Contractus.* 191
Cap. III. *Quinam contrahere poſſunt?* 195
Cap. IV. *Quomodo dividitur contractus?* 198
Cap. V. *De contractibus non puris.* 200
Cap. VI. *De contractu ad conditionem.* 201
Cap. VII. *De contractu ad modum.* 203

Cap. VIII. *De contractu ad cenſum.* 204
Cap. IX. *De contractu ad diem.* 205
Cap. X. *De contractu ad demonſtrationem.* ibid.
Cap. XI. *De contractibus innominatis.* 207
§. I. *De Horis Canonicis.* 208
§. II. *De beneficiariis curam animarum habentibus.* 211
Cap. XII. *De contractibus in particulari.* 241
§. I. *De venditione & emptione.* ibid.
§. II. *De pretio.* 245
§. III. *De Merce.* 254
§. IV. *De retractu gentilitio.* 258
§. V. *De negotiatione ſeu mercatura, & monopolio.* 260.
Cap. XIII. *De Mutuo.* 262
Cap. XIV. *De Uſura.* 266
Cap. XV. *De contractu ſocietatis.* 285
Cap. XVI. *De Cambio.* 289
Cap. XVII. *De Cenſibus.* 291
Cap. XVIII. *De promiſſione & donatione.* 294
Cap. IX. *De Ludo.* 304
§. I. *De Ludo generatim ſpectato.* 305
§. II. *De Ludo, in quo pecunia exponitur.* 319

TRACTATUS

De Virtute Religionis.

Cap. I. DE *nomine & definitione Religionis.* 352
Cap. II. *De Religionis Actibus.* 357
Cap. III. *Quid eſt devotio, & quomodo ſtatuitur Religionis actus?* 358
Cap. IV. *De Oratione.* 342
§. I. *Quid eſt Oratio?* ibid.
§. II. *Quotuplex eſt Oratio?* 349
§. III. *Utrum Oratio ſit actus bonus & honeſtus?* 365
§. IV. *Utrum in Oratione debeamus aliquid determinate a Deo petere?* 371
§. V. *Utrum Oratio ſit actus Religionis?* 385
§. VI. *Utrum Oratio ſit donum Dei ſupernaturale?* 388
§. VII. *Utrum Oratio ſit ad ſalutem neceſſaria?* 392

§. VIII. *Utrum Oratio habeat infallibilem effectum?* 401
§. IX. *Quot requiruntur, ut Oratio pie fiat.* 403
§. X. *Qualis debet eſſe orantis fiducia, ad infallibiliter impetrandum?* 408
§. XI. *Utrum ad infallibiliter impetrandum neceſſe ſit ut quis pro ſe ipſo petat?* 412
§. XII. *Utrum Oratio ſine perſeverantia ſemper ſit inefficax?* 414
Cap. V. *De Voto.* 418
§. I. *Quid eſt votum?* ibid.
§. II. *Quotuplex eſt votum?* 424
§. III. *Utrum votum ſit actus honeſtus?* 430
§. IV. *Utrum opus ex voto factum melius ſit?* 434
§. V. *Utrum votum obliget?* 439
§. VI. *Utrum tolli poſſit voti obligatio?* 444
Cap. VI. *De Juramento.* 461
§. I. *Quid eſt juramentum?* ibid.
§. II. *Utrum juramentum ſit licitum; præſertim Chriſtianis?* 464
§. III. *Quot conditiones requiruntur, ut juramentum ſit licitum?* 468
§. IV. *Utrum ſit in Eccleſia poteſtas diſpenſandi in juramentis vel ea commutandi?* 474
§. V. *Quale peccatum eſt perjurium?* 477
§. VI. *Quale eſt peccatum juramentum, ſine judicio & neceſſitate prolatum?* 484
§. VII. *Quale eſt peccatum jurare ſine juſtitia?* 486
§. VIII. *Quid eſt blaſphemia?* 488
Cap. VII. *De reliquis peccatis Religioni oppoſitis.* 495
§. I. *De Superſtitione.* ibid.
§. II. *De Irreligioſitate.* 505
Cap. VIII. *De Simonia.* 508
§. I. *Quid eſt Simonia?* ibid.
§. II. *Quotuplex eſt Simonia?* 603
§. III. *Quale peccatum eſt Simonia?* 615
§. VI. *Quæ ſunt ſimoniacorum pœnæ?* 617
§. V. *Reſolvuntur nonnulli caſus ex præſtructis fundamentis?* 631

TRA-

TRACTATUS DE JUSTITIA ET JURE.

TRibus partibus conſtabit hic Tractatus. Prima erit de Juſtitia & Jure ſecundum ſe ſpectatis. Secunda, de Injuſtitia & Reſtitutione. Tertia de Contractibus.

PARS PRIMA.

De Juſtitia & Jure ſecundum ſe ſpectatis.

CAPUT PRIMUM.

De nomine & notione Juſtitiæ & Juris.

Q. 1. QUot modis ſumitur Juſtitia?
R. Tribus modis.

1. Pro omnium virtutum complexione; id enim juſtum dicitur, quod regulæ ſuæ æquale eſt, ita ut juſtum cum æquali idem ſit: unde juſtitia æquitas appellatur, quaſi æqualitas. Quare cum collectio omnium virtutum reddat voluntatem plane conformem legi adæquate ſumptæ, tota illa collectio dicitur Juſtitia, & quævis virtus pars Juſtitiæ. Sic accipitur juſti-

tia a Chriſto, *Matth.* 5. *Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitia;* a S. Chryſoſtomo hom. 12. Matth. *Juſtitia nihil aliud eſt, quam omnium mandatorum plena cuſtodia.* Hinc caritas dicitur juſtitia, quia caritas reddit voluntatem conformem toti legi divinæ; vocaturque ab Apoſtolo, *vinculum perfectionis. Caritas inchoata*, ait S. Auguſtinus lib. de natura & grat. cap. ult. *inchoata juſtitia eſt; caritas magna, magna juſtitia eſt; caritas perfecta, perfecta juſtitia eſt.*

2. Uſurpatur pro juſtitia generali, cujus eſt ordinare actus virtutum particularium in commodum Reipublicæ, ſicut caritas omnium virtutum actus ordinat in Deum, hoc ſenſu juſtitia dicitur a Philoſopho virtutes omnes in ſe continere, quemadmodum caritas vocatur a S. Auguſtino *tota virtus.*

3. Pro virtute morali reddente alteri debitum ad æqualitatem, quo ſenſu hic ſumitur.

Q. 2. *Quot modis ſumitur Jus?*

R. Sex modis.

1. Pro juriſprudentia; quia quemadmodum ars medicamentorum medicina dicitur; ſic ars & ſcientia juris vocatur Jus.

2. Pro loco, in quo jus dicitur: hoc pacto dicimus aliquem in jus vocari.

3. Pro judicis ſententia, licet nonnunquam injuſta.

4. Pro lege, quæ eſt regula, qua diriguntur actiones juſtitiæ, quo ſenſu Jus dividi ſolet in jus naturale & poſitivum, hoc eſt, in legem naturalem, & legem poſitivam.

5. Pro actione vel re juſta, ſeu pro objecto juſtitiæ, quo ſenſu res ad nos pertinens dicitur jus noſtrum.

6. Pro facultate, quam habet quis ad utendum re aliqua, vel ad eam obtinendam in judicio, vel ad eam retinendam; ſic dominus fundi dicitur habere jus circa fundum. Et hoc ultimo modo hic ſumitus nomen juris.

Q. 3. *Quomodo definitur Juſtitia?*

R. Definitur a Juriſconſultis poſt Ulpianum, conſtans & perpetua voluntas jus ſuum cuique tribuendi.

No-

Nomine autem voluntatis intelligitur habitus, ſeu inclinatio & propenſio voluntatis; juſtitia enim habet ſedem in voluntate. Additur, *conſtans & perpetua*; quia ut quis vere ſit juſtus, conſtans eſſe debet in affectu reddendi unicuique jus ſuum, nec enim uno aut altero virtutis actu comparatur ipſa virtus.

Clarius & magis ad Logicæ regulas definiri poteſt juſtitia, virtus moralis, firmans voluntatem ad perpetuo reddendum alteri jus ſuum ad æqualitatem.

Dicitur 1. *virtus*, quia facit bonum habentem ſe; differt enim habitus virtutis ab aliis, in eo quod iſti non faciant bonum habentem ſe niſi ſecundum quid. Ab habitu Muſicæ v. g. aut Picturæ non dicitur homo bonus ſimpliciter, ſed bonus Muſicus aut Pictor: cum poſſit eſſe vir peſſimus, & male diſpoſitus circa ultimum finem & regulas bene vivendi. Ab habitu autem virtutis dicitur homo ſimpliciter bonus; quia per illum diſponitur ad agendum ex præſcripto rectæ rationis.

Dicitur 2. *moralis*; quia habet pro objecto immediato aliquid creatum, nempe jus alteri reddendum; quo differt virtus Moralis a Theologica: hujus enim objectum materiale, ſaltem primarium, eſt Deus, & formale aliqua divina perfectio; illius vero tam materiale quam formale, eſt aliquid creatum.

Dicitur 3. *ad reddendum alteri jus ſuum*, id eſt quod ſtricta obligatione debetur.

Debitum ergo aliquando latius ſumitur pro præcepto: quo ſenſu objectum miſericordiæ dicitur debitum, quando pauperis indigentia poſtulat eleemoſynam. 2. Debitum ſumitur ſtrictius pro eo quod ita debitum eſt, ut niſi tribuatur, per ſe fundet obligationem dandi alias, aut reſtituendi, quia non tam noſtrum eſt, quam alienum: quod autem debitum eſt hoc poſteriori modo, ſupponit jus in eo, cui ſic debetur, ſeu facultatem utendi, vel obtinendi rem ſic debitam.

Additur in definitione, *ad æqualitatem*; quæ æqualitas conſiſtit in commenſuratione rei debitæ cum jure alterius: ita ſi centum nummi ſint debiti, eorum ſolutio,

quam juſtitia poſtulat, commenſurata eſt juri creditoris: ergo ſi non reddatur æquale, non erit perfecta juſtitia; juſtitia enim idem eſt ac æquitas ſeu æqualitas.

Q. 4. *Quomodo definitur Jus?*

R. Definitur, poteſtas legitima ad rem aliquam obtinendam, vel ad ejus uſum, vel ad aliquam functionem, aut quaſi functionem, aut negationem functionis, cujus violatio conſtituit injuriam.

Dicitur 1 *Poteſtas*, quæ nihil aliud eſt, quam habitudo ad id, ad quod dicimur jus habere, ſeu poſſe aliquid: concipitur autem hæc habitudo vel per modum potentiæ paſſivæ, quale eſt jus quod habet, civis ut a Magiſtratu gubernetur; vel per modum potentiæ reſiſtendi, quale eſt jus, quo quis impedire poteſt, ne alter muros altius extollat, ne feneſtram aperiat in ipſius area: hæc enim poteſtas non eſt aliquid phyſicum & reale, ſed morale duntaxat, ſeu ſola hominum opinione, ſive etiam naturæ beneficio conceſſum; quod ſecundum communem æſtimationem ſufficit ad varios effectus producendos, non quaſi tales effectus procedant effective & phyſice a tali poteſtate; ſed quod ab ea tantum habeant ut ſine injuria exerceantur.

Supponit tamen nonnunquam illa poteſtas phyſicum aliquid, ſaltem ea quæ eſt per modum potentiæ activæ; v. g. poteſtas docendi in Doctore ſupponit ſcientiam & capacitatem interpretandi.

Dicitur 2. *legitima*, id eſt, lege conceſſa, ſeu legi conformis; quia poteſtas, quæ ſecundum legem non competit alicui, jus non eſt, ſed vis & injuria; lex autem illa vel naturalis eſt, a qua eſt poteſtas hominis ad uſum membrorum, ad vim vi repellandam; vel poſitiva, ſive divina, a qua eſt jus recipiendi Sacramenta; ſi humana, a qua eſt jus ad ſucceſſionem hæreditatis, ad præſcriptionem, &c. Tot enim ſunt juris genera, quot legum; quamquam hæc diverſitas non facit diverſitatem in habitu juſtitiæ, quæ eodem modo ſe habet, ſive jus pendeat a lege naturali, ſive a poſitiva tantum: conſuetudo autem ad legem poſitivam reducitur.

Di-

Dicitur 3. *ad rem aliquam obtinendam, vel ad ejus uſum*, &c. quæ particulæ objectum juris explicant; nam jus habemus vel ad rem obtinendam, ut fundum paternum per ſucceſſionem hæreditariam; vel ad ejus uſum, colligendo fructus: vel ad functionem, ut ad ejus dicendum: vel quaſi functionem, ut ad retinendum dominum, aut functionem in qua ſumus: vel denique negationem functionis, ut ad non militandum, vel non ſolvendum aliquod tributum, quemadmodum competit Clericis.

Q. 5. *Quodnam eſt objectum materiale juſtitiæ?*

R. Res debita ſecundum æqualitatem reddenda; quia illud eſt objectum materiale alicujus virtutis, circa quod virtus illa verſatur: atqui juſtitia verſatur circa rem debitam ad æqualitatem reddendam.

Dices, Juſtitia verſatur etiam circa paſſiones; quia vir juſtus debet eas temperare: Ergo.

Nego antecedens. Ad cujus confirmationem, diſtinguo: debet temperare per auxilium aliarum virtutum, concedo, per juſtitiam proxime & directe, nego. Itaque hæc ratio oſtendit ſolum, juſtitiam imperare actus aliarum virtutum, nec poſſe haberi in ſtatu perfecto ſine earum conſortio: quemadmodum caritas indiget manſuetudine, quæ iram cohibeat, temperantia, quæ libidinem comprimat, fortitudine, quæ audaciam & timorem dirigat, liberalitate, quæ contra avaritiam pugnet. Sufficit ergo ut virtus vincat difficultates circa propriam materiam, & juvetur ceteris virtutibus, ut alienis difficultatibus non impediatur; alioquin omnes virtutes in unam eſſent confundendæ.

Inſtas. Juſtitia per ſe & proxime inclinat voluntatem ad reddendum unicuique quod ſuum eſt: Ergo & appetitum & omnes ejus paſſiones.

Nego conſeq. nam, ut ait Sanctus Thomas, *paſſiones per ſe non ordinantur ad alterum, ſed ſolum ad conſervationem individui, in quo ſunt, quamvis effectus earum, ſcilicet actiones exteriores, ſint ad alterum ordinabiles.*

Q. 6. *Quodnam eſt objectum formale juſtitiæ?*

R. Eſt res quatenus debita & ad æqualitatem reddenda. Quia objectum formale eſt ratio ſub qua tendit habitus vel potentia in ſuum objectum materiale; ſic viſibilitas eſt objectum formale viſus, quia viſus tendit in colores quatenus viſibiles ſunt: atqui juſtitia verſatur circa rem externam: verbi gratia pecuniam, quatenus debita eſt & ſecundum æqualitatem reddenda: Ergo.

Quæſtio 7. *Juſtitia eſtne virtus diſtincta a reliquis virtutibus?*

R. Eſt: quia habet objectum formale diſtinctum; nulla enim alia virtus tendit ad reddendum alteri debitum ad æqualitatem. Temperantia v. g. & fortitudo non reſpiciunt quid alteri debeatur, ſed quid deceat eum in quo ſunt; illa in temperandis voluptatibus, iſta in moderandis audacia & timoribus. Spectat quidem religio debitum Deo; pietas debitum parentibus & patriæ; obſervantia debitum majoribus ratione gubernationis. Sed cum ejuſmodi perſonis æquale reddi non poſſit, ſequitur illas virtutes a perfecta ratione juſtitiæ deficere. Gratitudo quidem inclinat ad reddendum alteri quantum acceptum eſt; ſed debitum ex gratitudine diverſum eſt a debito ex juſtitia; nam debitum ex juſtitia non tam noſtrum eſt, quam alienum: adeo ut ſi illud retineamus, teneamur ad reſtitutionem, poſſimuſque in judicio cogi ad reddendum, quod non convenit debito ex gratitudine: nam ſi quis fuerit ingratus erga alium, poterit abſolvi & veniam conſequi abſque eo quod alteri reſtituat, nec qui beneficium contulit, poteſt cogere alterum ad aliquod munus dandum; quia etſi debitum ſit ex gratitudine, tamen non cenſetur ejus, cui debitum eſt; & hoc diligenter eſt notandum.

Q. 8. *Quare dicitur juſtitia verſari circa medium rei?*

R. Quia ſpectat ſemper æqualitatem reſpectu cujuſque, nec habet rationem nobilitatis aut ignobilitatis: contra vero aliæ virtutes ita verſantur circa ſuum objectum materiale, ut conditionem etiam perſonæ ſpectent; v. g. temperantia pro diverſitate perſonarum determinat menſuram alimentorum.

Ne-

Neque vero inde colligas juſtitiam nullo modo rationis medium obſervare: nam ex Philoſopho, 2. Ethic. cap. 4. non quicunque juſta agit, is juſtus eſt, niſi eadem juſte agat, id eſt, ex intentione recta: ſed in hoc differt juſtitia ab aliis virtutibus moralibus, quod iſtæ verſentur tantum circa medium rationis, cum juſtitia verſetur circa medium rei, & medium rei ſit illi medium rationis.

Q. 9. *Juſtitia præſtatne ceteris virtutibus moralibus?*

Reſp. Minime. 1. enim legalis juſtitia, quæ proxime ſpectat bonum commune, eſt præſtantior particulari, quæ proxime non ſpectat bonum commune. 2. Religio, pietas, & miſericordia ſunt juſtitia præſtantiores; nam religio ſpectat cultum Dei, qui eſt quid præſtantius, quam res proximo debita: pietatis etiam debitum præſtat debito juſtitiæ, cum illud ſpectet parentes, hoc ſpectet alterum, ſive ſit parens, ſive non. Miſericordia denique præferenda eſt juſtitiæ, tum quia miſereri maxime ſuperioris eſt, ut ait S.Th.2. 2. quæſt. 30. art. 4. & proprium Deo, cum & in hoc manifeſtari dicatur ejus omnipotentia; tum quia melius eſt, ceteris paribus, dare gratis, quam ex debito.

Juſtitia tamen nobilior eſt temperantia, & fortitudine, quia temperantia & fortitudo ſpectant tantum bonum privatum; juſtitia vero particularis publicum, non quaſi ejus ſit primo per ſe ſpectare bonum commune, quod eſt juſtitiæ legalis; ſed quia actus juſtitiæ particularis ad omnes ſe extendunt, magiſque conducunt ad bonum commune tuendum, ſervandamque pacem publicam. Si enim cuique tribuatur quod ſuum eſt, pax publica ſervatur.

Dices: Fortitudo etiam utilis eſt bono publico & hoc habet ſupra juſtitiam, quod verſetur circa difficiliora: Ergo nobilior eſt juſtitia.

Confirm. Martyres & Heroes ceteris præferuntur ob animi fortitudinem.

Reſpondeo 1. fortitudinem eſſe ſolum utilem in bel-

bello, juſtitiam vero in bello & in pace. 2. Virtutem non eo præciſe eſſe perfectiorem, quod verſetur circa difficiliora, niſi & verſetur circa meliora: porro juſtitia verſatur circa meliora, cum ſit ad promovendum bonum, fortitudo ad removendum malum.

Ad confirmationem, reſpondeo Martyrum fortitudinem magni fieri per accidens, & præſtantiorem eſſe juſtitia ratione caritatis, quæ maxime elucet in martyrio, juxta illud Jo: 15. *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.*

CAPUT II.

De diviſione Juſtitiæ.

Q. 1. QUomodo dividitur *Juſtitia?*

R. Dividitur in legalem, commutativam, diſtributivam, & vindicativam.

Probatur hæc diviſio ex triplici ordine, qui eſt in republica; primus eſt ſingularum partium ad bonum totius reipublicæ: ſecundus eſt partium reipublicæ inter ſe: tertius, totius reipublicæ ad partes, ſive ut eas remuneret propter merita, ſive ut eas puniat propter demerita. Virtus, quæ diſponit ſingulas partes ad bonum totius reipublicæ, eſt juſtitia legalis: quæ diſponit partem ad partem, ut contingit in contractibus & commutationibus, eſt juſtitia commutativa: quæ dirigit totam rempublicam ad partes ut eas remuneret, eſt juſtitia diſtributiva; ut puniat, eſt vindicativa.

Q. 2. *Quid eſt juſtitia legalis?*

R. Eſt virtus firmans voluntatem privati ad tribuendum reipublicæ debitum, ſcilicet procurando bonum commune & proponendo illud privato.

Q. 3. *Juſtitia legalis eſtne virtus diſtincta ab aliis?*

R. Eſt: quia illa virtus ſpecialis eſt, quæ habet obje-

objectum formale a ceteris virtutibus diſtinctum: atqui talis eſt juſtitia legalis; ſpectat enim bonum communitatis, ſeu bonum publicum quatenus publicum eſt; quod nulli alteri virtuti convenit: Ergo.

Dices. Juſtitia legalis dicitur complexio omnium virtutum: Ergo non eſt ſpecialis virtus. Diſt. ant. dicitur complexio omnium virtutum directive, quatenus omnes virtutes ad bonum commune refert, Conc. formaliter, quaſi ſit ipſa omnis virtus: Nego ant. quia habet objectum ſpeciale: ſic caritas imperat omnibus virtutibus; & earum actus refert ad Deum tanquam ad proprium objectum.

Q. 4. *Quotuplex eſt juſtitia legalis?*

Reſp. Duplex. Prima dicitur imperans & nomothetica: ſecunda exequens ſeu miniſterialis. Illa reſidet in Principe vel in Magiſtratu, quatenus dirigit actus omnium civium ſibi ſubditorum ad bonum commune; hæc in civibus, quando amore boni communis obediunt & obſervant ea, quæ legibus continentur.

Q. 5. *Quid inde ſequitur?*

R. Duo ſequuntur.

Primum: ſicut caritas comites habet omnes virtutes, nec ſine illis Deus eam infundit, quia proprius effectus caritatis eſt ſervare omnia mandata & facere quæ Deo placent, juxta illud Jo: 14. *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit*; ſic nec juſtitia legalis conſiſtere poteſt ſine ceteris virtutibus, cum omnes concurrere debeant ad bonnm publicum.

Secundum: quod rara ſit admodum juſtitia legalis. Quis enim ſubditus amore boni publici obedit Magiſtratibus? quis capeſſit dignitatem aut aliquo officium in republica intuitu boni publici? nonne iſtud emuntur, quomodo emeret aliquis fundum propter proprium commodum? quid attendunt plerique in dignitatibus conſtituti, niſi quid & quantum propter illas ſibi debeatur: quanta obedientia, quantus honos, quanta retributio, aut quantus pro-

ver-

ventus? utinam ejuſmodi vitia uſque ad Sanctuarium non penetrarent.

Q. 6. *Juſtitia legalis eſtne juſtitia proprie dicta?*

R. Minime, quia non eſt ſufficienter ad alterum; cum per juſtitiam legalem civis ad communitatem, cujus eſt pars, & quatenus eſt pars, ordinetur.

Advertes tamen cum juſtitia legali ſæpe concurrere juſtitiam commutativam. Duplex enim ratio in Magiſtratu eſt attendenda: prima eſt particularis perſonæ, ſecundum quam paciſcitur quodammodo cum Republica, ut honorarium vel certe honorem accipiat a civibus, in præmium adminiſtrationis ſuæ: ſecunda eſt capitis communitatis, cujus intereſt ſalutem totius corporis publici procurare. 1. modo agit ex juſtitia particulari. 2. non item. Unde multa facit in bonum commune, quæ ſi non faceret, ad reſtitutionem non teneretur, ut ſi magnos velit facere ſumptus ad Reipublicæ ſplendorem & utilitatem. Obligatur igitur ad reſtitutionem, non quatenus Reipublicæ caput eſt & pars præcipua totius communitatis, ſed quatenus ut perſona privata honorarium a Republica percipit in mercedem laboris, quem ex juſtitia ſuſtinere tenetur, v. g. ad jus dicendum, peſtiferos coercendos.

Q. 7. *Quid eſt juſtitia commutativa?*

R. Eſt virtus firmiter inclinans privatum ad reddendum alteri privato æquale ſecundum proportionem arithmeticam, in actionibus in quibus inter ſe communicant, ſeu in commutationibus, quales ſunt contractus. Et hæc ſola ſpecies juſtitiæ habet pro objecto jus ſtrictum, cujus violatio obligat ad reſtitutionem.

Q. 8. *Quid eſt juſtitia diſtributiva?*

Reſp. Eſt virtus inclinans communitatem ſeu eum qui illam repræſentat, qualis eſt Magiſtratus, ad diſtribuenda civibus officia, munera, & onera juxta proportionem geometricam; unde juſtitia diſtributiva principaliter reſidet in Principe aut Magiſtratu, ad quem pertinent ejuſmodi diſtributiones. In privatis autem ſecundario reſidet, quatenus eos diſponia

nis ut juſtam diſtributionem ament, eique legitime factæ acquieſcant.

Q. 9. *Quomodo differunt proportio arithmetica, & geometrica?*

R. Proportio arithmetica eſt numeri ad numerum; ſeu æqualitas rei ad rem; Geometrica vero eſt proportionis ad proportionem, quod clarum redditur exemplo ſequenti: v. g. tres nummi proportionem arithmeticam habeant cum jure, quod eſt in creditore tot nummos recipiendi. Si autem centum nummi ſint diſtribuendi decem militibus, ſecundum eorum dignitatem & meritum; ſi ille, cujus dignitas eſt ut duo, accepturus ſit ſex nummos, is, cujus dignitas eſt ut quatuor, debet accipere duodecim.

Unde patet 1. proportionem geometricam reperiri etiam ubi partes ſunt inæquales; nam ſex & duodecim ſunt inæqualia, & tamen in allato exemplo proportionem habent: ſicut enim ſex ſuperant duo duabus partibus, pari proportione duodecim ſuperant quatuor. 2. in juſtitia diſtributiva non conferri rem cum re, ſicut in commutativa, ſed meritum & dignitatem unius perſonæ cum merito & dignitate alterius.

Q. 10. *Quid eſt juſtitia vindicativa?*

R. Eſt virtus reddens malefactori debitam pœnam culpæ adæquatam.

Dicitur 1. *virtus*, quia bene diſponit Principem, Judicem, Superiorem ad alterum, nempe malefactorem.

Dico, *Superiorem*: nam vindicta vetatur privato & præcipitur ſuperiori tanquam Dei Miniſtro, juxta illud Rom. 13. *Dei enim Miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit.*

Dicitur 2. *debitam pœnam*, non quidem civili obligatione ſtrictoque jure, ita ut malefactori irrogaretur injuria, niſi ei infligeretur pœna; debita ergo pœna intelligitur pœna juſte promerita.

Dicitur 3. *culpæ adæquatam*, juſtitiæ enim vindicativæ eſt adæquare pœnam culpæ, ut pro menſura delicti ſit plagarum modus, ſicque fiat reparatio injuriæ, ipſeque malefactor & alii ab inferenda injuria coerceantur.

Ex

Ex his patet juſtitiam vindicativam ad diſtributivam eſſe revocandam. Nonnulli tamen, ut S. Thomas 2. 2. q. 91. art. 4. ad commutativam eam revocant, quia per juſtitiam punitivam judex conſtituit æqualitatem inter partem offendentem & offenſam; ſiquidem per offenſam reus manſit in lucro, ex Philoſopho: cenſetur autem illud amittere dum punitur, ſicut & perſona offenſa ſuum quodammodo reſarcit damnum, quantum reſarciri poteſt, quando ejus dolori ſatisfit. Sed hæc explicatio videtur habere ſuum locum ubi pœna talionis viget, ſicut olim apud Judæos, quibus dictum fuit, *oculum pro oculo, & dentem pro dente*, quam legem Chriſtus Dominus ſuſtulit, prohibens privatis vindictam. Matth. 5.

Q. 11. *Juſtitia diſtributiva eſtne juſtitia recte ſumpta?*

R. Minime, quia officia & bona communia reipublicæ non ſunt ſtricto jure debita, quod explicari poteſt exemplo ejus, qui habet eleemoſynas pauperibus diſtribuendas; ſi enim in diſtributione aliquos prætermittitur, non facit illis injuriam, nec iſti poteſtatem habent exigendi partem pecuniæ diſtribuendæ, quia liberum eſt diſtribuenti eligere quos voluerit pauperes, modo vere ſint pauperes, & ſimili inopia laborent. Sic Magiſtratus aut Superior Eccleſiaſticus poteſt ſine injuſtitia ex multis dignis eligere quos voluerit ad officia vel beneficia, nec qui prætermiſſi ſunt, jus ſtrictum habent, ut illa bona faciant ſua.

Nota tamen ſæpius juſtitiam commutativam conjungi cum diſtributiva, ideoque Superiorem peccare contra juſtitiam, tenerique ad reſtitutionem, ſi violet privatorum jus; ſicut jam monuimus ipſum injuſte agere erga rempublicam, tenerique ipſi reſtituere, quando non ſervat pactum cum illa initum, nec impedit curas, propter quas ex quodam contractu, quem innominatum vocant, accipit ſtipendium aut honorarium. Hujus obſervationis exempla ſubjicio.

Primum, cum oneribus, tributis, militum hoſpitio privatos gravat, nec in his ſervat proportionem: privatus enim quilibet jus ſtrictum habet, ne ſupra facul-

cultates ſuas gravetur, ut patet ex definitione juris ſtricte ſumpti allata capite præcedenti: quare Magiſtratus tenetur ad reſtitutionem, ſi, ut ſeipſum, parentes familiares & amicos levet, alios premat.

Secundo, quando in concurſu minus dignum præfert digniori, per concurſum enim Superior init pactum cum iis, qui ſe offerunt, dandi beneficium aut officium ei qui ſuperaverit. Ex pacto autem naſcitur jus ſtricte ſumptum, ut patet ex definitione contractus ſuo loco explicanda.

Tertium, quando bona communia ſunt ſpecialiter quibuſdam deſtinata. Exemplum ſit eleemoſynarii, qui accepit a Domino pecuniam cuidam pauperi familiæ diſtribuendam, in quo caſu ſi aliis pauperibus illam pecuniam eroget, peccat contra juſtitiam commutativam reſpectu familiæ contemptæ. Hæc enim jus ſtrictum habet ut ſibi diſtribuatur illa pecunia, teneturque eleemoſynarius ipſi reſtituere. Similiter dux, qui ſecundum intentionem Principis debet dividere ſpolia urbis expugnatæ militibus qui eam expugnarunt, tenetur ex juſtitia commutativa iiſdem militibus dividere ſpolia juxta proportionem Geometricam, dando dupliciter ei qui habet meritum ut duo; alias injuſtus eſt teneturque ad reſtitutionem; quanto vero magis, ſi majorem partem ſpoliorum ſibi applicet. Item ſi, cum ex diſpoſitione Eccleſiæ & ex pacto cum fundatore inito Beneficium conferendum ſit alicui ex familia fundatoris oriundo, modo dignus ſit, conferatur tamen alteri. In hac enim hypotheſi, dignus contemptus habet jus ſtrictum ad illud Beneficium, ſicut & ille qui electus aut nominatus eſt a patrono aut qualibet alia diſpoſitione canonica. Unde patet, judices, quando lis movetur ſuper aliquo Beneficio, contra juſtitiam commutativam peccare, ſi non expendant jura contendentium, & obnoxios eſſe reſtitutioni, ſi propter favorem humanum Beneficium adjudicent ei, cujus jus eſt magis dubium.

CA-

CAPUT III.

De peccatis juſtitiæ diſtributivæ oppoſitis.

Q. 1. *Quomodo vocatur peccatum juſtitiæ diſtributivæ oppoſitum?*

R. Acceptio perſonarum, ut habetur Jacobi 2.

Q. *Quomodo definitur acceptio perſonarum?*

Reſpondeo. Definitur peccatum, quo in diſtributione bonorum communium non attenditur cauſſa ſed titulus, cur aliquis plus minuſve debeat accipere; ſed ipſius perſona ſeu perſonæ conditio nihil ad prædictam diſtributionem faciens, ut ſi Princeps aut Prælatus, omiſſis dignioribus, conferat minus dignis Officia Reipublicæ, vel Eccleſiæ Beneficia, quia ſunt conſanguinei, aut amici.

Advertes ad peccatum acceptionis duo requiri. Primum, ut qui diſtribuit, teneatur ex juſtitia vel erga Rempublicam, vel erga ſubditos diſtribuere, quia bona illa, quæ diſtribuit, non ſunt ſua, ſed Reipublicæ. Secundum, ut in diſtribuendo ſpectetur aliqua conditio perſonæ, nihil ad diſtributionem faciens, & quæ non reddat eum, cui datur Officium vel Beneficium, digniorem, aut utiliorem Reipublicæ vel Eccleſiæ. Hinc in Deum non poteſt cadere acceptio perſonarum, etiamſi alteri ex duobus æqualiter diſpoſitis, immo indigniori conferat majora gratiæ auxilia 1. quia nemini quidquam debet, 2. quia ſemper habet juſtiſſimam cauſſam cur unum alteri præferat, ut gratiam ſuam magis commendet, 3. quia præferendo indignum, facit illum digniorem; bonitas enim major vel minor provenit ex gratia majori, vel minori.

Q. 3. *In quorum bonorum diſtributionibus locum habet acceptio perſonarum?*

Reſpondeo 1. In diſtributionibus juris, quando Judex in ferenda ſententia conſiderat perſonam potius quam

quam æquitatem cauſſæ, contra illud Levitici 19. *Non conſideres perſonam pauperis, nec honores vultum potentis; juſte judica proximo tuo*: ubi Deus prohibet ne Judex moveatur miſeria pauperum, aut auctoritate potentum, dum fert ſententiam. Et Proverbior. 18. *Accipere perſonam in judicio non eſt bonum*. Porro Judex poteſt peccare peccato acceptionis, non ſolum ferendo ſententiam contra æquitatem cauſſæ, ſed etiam cauſſas pauperum differendo, cauſſas vero potentum expediendo, vel uni parti concedendo longiorem terminum ad probandum vel inquirendum, quam alteri, cum tamen par utriuſque ſit ratio.

Dices: Judicis arbitrio relinquitur ut terminos vel extendat, vel reſtringat: ergo non facit injuriam parti adverſæ, ſi amico concedat longiorem terminum.

Diſtinguo antec. Relinquitur arbitrio prout expediens viſum fuerit & cauſſa poſtulaverit, Concedo; ut pro ſua libidine & gratificandi ſtudio uni poſſit concedere longiorem terminum quam alteri, maxime cum notabili partis incommodo. Nego antec.

2. Acceptio perſonarum habet locum in diſtributione onerum reipublicæ; hæc enim juſta proportione diſtribui debent: ſiquidem quilibet habet jus, ne nimis gravetur, neceſſario autem aliqui nimis gravantur; ubi non ſervatur juſta proportio.

3. In diſtributione officiorum ſæcularium, hæc enim ſunt bona quædam communia reipublicæ, inſtituta in ipſius commodum, quorum diſtributio pertinet ad Principem; unde tenetur jure naturæ ea maxime idoneis & reipublicæ utilibus conferre.

4. In exhibitione honoris ſeu reverentiæ, ut ſi quis in publico conſeſſu non aſſignet locum qui ratione gradus debetur: id expreſſe prohibetur in Epiſtola catholica ſancti Jacobi, cap. 2. his verbis: *Nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri Jeſu Chriſti gloriæ. Etenim ſi introierit in conventum veſtrum vir aureum annulum habens in veſte candida, introierit autem & pauper in ſordido*

dido habitu; & intendatis in eum qui indutus eſt veſte præclara, & dixeritis ei: Tu ſede hic, bene: pauperi autem dicatis: Tu ſta illic, aut ſede ſub ſcabello pedum meorum: nonne . . . facti eſtis judices cogitationum iniquarum?

Advertit S. Chryſoſtomus non ex vitio acceptionis perſonarum, ſed ex mera caritate divitem aliquando præferri pauperibus, quia fragilior eſt minuſque fert alios ſibi præferri quam pauperes; unde ſi quis eo motivo, ne ſcandalizet divitem, prius illum alloquatur quam pauperem, exercebit actum caritatis, comparanduſque eſt Medico ſapientiſſimo, qui primo loco ſubvenit iis ægris, quos ſine magno eorum incommodo differre non poteſt.

Titulus autem ob quem debetur alicui honor, eſt excellentia naturæ rationali congruens, quæ conſiſtit in ſapientia, virtute, & dignitati gradu; nullæ enim aliæ perfectiones reddunt hominem excellentem & honore dignum.

5. Acceptio perſonarum reperiri poteſt in collatione Beneficiorum, in electione, & præſentatione ad illa. Siquidem jure naturali & poſitivo debent conferri dignioribus, id eſt, iis qui creduntur melius officio functuri; unde ſi conſanguinitas, amicitia, aut quid ſimile nihil ad officium pertinens in electione, præſentatione, vel collatione ſpectetur, omiſſis dignioribus, committitur vitium acceptionis perſonarum.

Q. 4. *Liceme officia ſæcularia vendere?*

R. Abſolute licitum eſt, quia ſunt res mere humanæ & pretio æſtimabiles; ut autem licite vendi poſſint, hæ requiruntur conditiones. 1. Ut vendens habeat auctoritatem. 2. Ut vendantur digniori quantum fieri poteſt. 3. Ut pretio moderato. 4. Ut id cenſeatur neceſſarium vel utile bono publico, quia hæc officia non ſunt bona ſuperioris propria, ſed Reipublicæ communia, quorum adminiſtrationem commiſit ei, qui præſidet utilitatis communis cauſſa.

Q. 5. *Quale eſt peccatum acceptio perſonarum?*

R. Ex

R. Ex genere ſuo eſt mortale; quia fit cum injuria proximi; poteſt tamen fieri veniale ex levitate materiæ, ut ſi in loco accumbendi ad menſam præferatur minus dignus digniori.

Q. 6. *Eſtne peccatum mortale conferre Beneficia minus dignis, dignioribus omiſſis?*

R. 1. Certum eſt peccare eum ſaltem venialiter; qui relicto digniore eligit minus dignum.

1. Quia agit contra juſtitiam diſtributivam, ut patet ex dictis.

2. Quia id prohibetur in jure canonico, nam Cap. unico tit. ut Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur, ſic ſcribit Innocentius III. *Non ex affectu carnali, ſed diſcreto judicio debuiſti eccleſiaſticum officium in perſonam magis idoneam diſpenſare:* & Seſſione 12. Concilii Baſileenſis decernitur, *ut electores jurent Deo & ſanctæ Eccleſiæ patrono, in qua eſt Præbenda, ſe electuros quos noverint digniores.*

3. Quia id communiter docent ſancti Patres. Origenes, in cap. 8. Levit. ubi Dominus miraculo oſtendit ſe elegiſſe Aaronem in ſacerdotium, ex omnibus Principibus collectis tanquam præſtantiſſimum, ſic habet: *requiritur ergo in ordinando Sacerdote etiam populi præſentia, ut ſciant omnes quod qui præſtantior eſt ex omni populo, qui doctior, qui ſapientior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur in ſacerdotium:* & Sanctus Gregorius expendens quod Scriptura dicit de Saule 1. Reg. cap. 10. nempe quod ceteris præemineret, & non eſſet melior illo in Iſrael, fuſe docet doctiſſimum & digniſſimum eſſe eligendum. S. Hier. in c. 1. Epiſt. ad Titum, ſic ſcribit: *At nunc cernimus plurimos hanc rem* (electionem) *beneficium facere, ut non quærant eos, qui plus poſſint Eccleſiæ prodeſſe, ſed quos vel ipſi amant, vel quorum ſunt obſequiis deliniti.* Sanctus Chryſoſtomus lib. 3. de Sacerdotio, eadem docet his verbis: *Equidem non opinor aliunde in Eccleſia tam multas turbas naſci, quam ex Epiſcoporum & Antiſtitum electionibus, caſu potius ac temere, quam diligenter & accurate factis, nam caput valentiſſimum*

eſſe

eſſe oporteret. Item S. Auguſtinus Epiſt. 29. *Quis ferat eligi divitem ad ſedem honoris Eccleſiæ, contempto paupere & ſapientiore?*

Similia docent Juriſperiti & omnes Doctores Scholaſtici, Sufficiet referre verba S. Thomæ, qui diſerte reſponſionem noſtram confirmat: nam ſecunda ſecundæ q. 63. art. 2. ad 3. ſic habet, *ut electio non poſſit impugnari in foro judiciali, ſufficit eligere bonum, nec oportet eligere meliorem, quia ſic omnis electio poſſet habere calumniam; ſed ad conſcientiam eligentis neceſſe eſt eligere meliorem, vel ſimpliciter, vel in comparatione ad bonum commune*. Et ad primum docet ibidem Prælatum poſſe eligere conſanguineos, ſi æque digni ſint, non autem ſi alii ſint digniores. Et quodlibet 6. art. 9. ait, *non ergo Epiſcopus tenetur ſemper meliori ſimpliciter, ideſt, ſapientiori, ſed tenetur dare meliori quoad hoc, hoc eſt, quoad hoc beneficium; non enim poteſt eſſe quod unum præferat alteri, niſi propter aliquam cauſſam, quæ ſiquidem pertineat ad amorem Dei & utilitatem Eccleſiæ, quantum ad hoc illi eſt. Si autem illa cauſſa ad hoc non pertinet, erit acceptio perſonarum, quæ tanto eſt gravior, quanto in rebus divinis committitur*.

4. Quia beneficia primario ſunt inſtituta ad cultum Dei & Eccleſiæ utilitatem. Secundario ſunt in præmia virtutum, quibus digniores in Eccleſia honorentur & juventur; atqui eſt contra utrumque finem, ſi digniores & Eccleſiæ utiliores omittantur, & in eis conferendis ſpectetur conſanguinitas, aut privata amicitia, aut commendatio potentum.

Confirmatur exemplo cujuſcumque patrisfamilias, qui non ferret ſi œconomus negligeret familiæ commoda, ut gratificaretur conſanguineis aut amicis: ſi verbi gratia conducendi eſſent ſervi, optimos pro conſanguineis eligeret, & mediocriter bonos domino reſervaret: ſi quid emendum foret, omnia in ſuum majus commodum converteret aut amicorum, v. gr. meliores merces, equos generoſiores; e contra ſi quid vendendum eſſet de rebus domini ſui, rejectis

jectis mercatoribus qui pretium ſummum offerrent, traderet amicis viliori pretio, juſto tamen. Porro in domo Dei œconomi ſunt, non domini, qui Eccleſiæ Beneficia diſtribuunt, juxta illud Matth. 24. *Quis, putas, eſt fidelis ſervus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuus ſuper familiam ſuam?* Ergo peccant contra fidelitatem, ſi cum poſſint digniorem reperire, vel etiam præſentem habeant, eligant minus dignum: & hæc ratio probat jure naturali teneri collatores, ſeu patronos eligere digniores, ac proinde nulla diſpenſatione, nulla conſuetudine ſeu uſu contrario, poſſe quemquam excuſari, quia contra jus naturale & divinum nulla eſt præſcriptio.

Confirmatur iterum exemplo Chriſti Domini, cui non ſatis fuit eligere dignum, ſed clare nos docuit Joann 21. ſe velle digniorem; nam affirmantem ſanctum Petrum ſe eum diligere, iterum interrogavit an plus cæteris illum diligeret, *diligis me plus his?* & cum ei ſatisfeciſſet, commiſit ei curam ſuæ Eccleſiæ, *paſce oves meas.*

Videri poſſet eos qui ſolum vel permutant Beneficia, vel reſignant, vel præſentant excuſandos eſſe, ſi omiſſo digniore elegerint minus dignum, quia in poteſtate eſt ſuperioris rejicere eum quem ſic elegerint vel præſentaverint; ſed futilis eſt hæc excuſatio, tum quia poſſent eadem ratione non ſolum eligere aut præſentare minus dignum, ſed etiam abſolute indignum; tum quia peccant contra juſtitiam diſtributivam, cujus eſt diſtribuere bona communitatis ſecundum proportionem Geometricam iis qui amplius merentur; Beneficia enim non ſunt propria reſignantis aut permutantis bona, ſed Eccleſiæ; tum quia ſua permutatione & electione jus tribuunt ei, qui non debet habere, cum ſupponatur alter dignior, nec in foro externo poſſit rejici dignus, ſi electus aut præſentatus fuerit. Quare in hoc caſu non eſt in poteſtate Superioris corrigere præſentationem, electionem, reſignationem, & permutationem: tum denique quia judex inferior peccat, ſi aperte contra formam juris ferat ſententiam, eo prætextu, quod, quem damnavit,

poſſit recurrere ad ſuperiorem judicem, qui priorem ſententiam reformabit.

Dices, ex cap. *Cum dilectus, de elect.* ſufficit eligere bonum, nec requiritur ut melior eligatur: ergo.

R. 1. hæc verba citari tanquam Innocent. III. qui ſupra docebat perſonam magis idoneam eſſe eligendam. Ut itaque Innocentius III. ſibi non videatur contrarius,

R. 2. cum S. Thoma, quodl. 8. q. 4. art. 6. Decretalem intelligendam eſſe hoc ſenſu, quod non ſemper oportet eligere meliorem ſimpliciter, ſed eum qui magis utilis erit in illo beneficio ad quod eligitur: „ poſſibile enim eſt, *inquit S. Doctor*, quod „ illi, qui in caritate perfectior eſt, deficiant multa „ quæ requiruntur ad hoc, ut aliquis ſit Prælatus „ idoneus, quæ in alio qui minoris eſt dignitatis, „ inveniuntur, ut ſunt ſcientia, induſtria, potentia, „ & alia ejuſmodi, quæ etſi non faciant meliorem „ ſimpliciter, faciant tamen meliorem ad hoc Bene„ ficium. *Addit S. Thomas*, decretalem poſſe etiam „ intelligi quantum ad forum contentioſum, in quo „ non reprobatur electio: qui magis idoneus potuiſ„ ſet inveniri, dummodo ille qui eligitur, ſit reve„ ra idoneus.

Ex his patet multo magis peccare eum qui eligit aut præſentat indignum, aut ei reſignat ſive confert aliquod Beneficium, indignum autem voco, qui in alicujus peccati mortalis verſatur habitu, quia cum omne Beneficium ſit propter aliquod Officium ſpirituale & ſacrum a Beneficiario præſtandum nomine Eccleſiæ, certum eſt hominem peccato mortali infectum, legitime non poſſe illo fungi officio, ac proinde indignum eſſe, cui aliquod Beneficium conferatur. Ita S. Thomas cit. art. quodlib. 8. „ Dicendum eſt ergo, *inquit*, „ quod oportet eligere ad Prælationem, vel Eccleſia„ ſticum officium aliquem, qui ſit bonus ſimpliciter, „ quia per quodlibet peccatum mortale aliquis reddi„ tur indignus ad quodlibet ſpirituale exercendum.

R. 2. Eſt peccatum mortale eligere dignum relicto digniori ad Beneficia quibus cura animarum eſt annexa.

21. Circa hanc reſponſionem nulla jam poteſt eſſe controverſia, cum fuerit definita in Concil. Trid. Seſſ. 24. Cap. 11. de reform. his graviſſimis & clariſſimis verbis: „ Omnes vero & ſingulos, qui ad promotionem
„ præficiendorum quodcumque jus quacumque ratione
„ a Sede Apoſtolica habent ... hortatur (*ſancta Sy-*
„ *nodus*) & monet, ut in primis meminerint nihil
„ ſe ad Dei gloriam & populorum ſalutem utilius
„ poſſe facere, quam ſi bonos Paſtores & Eccleſiæ gu-
„ bernandæ idoneos promoveri ſtudeant: eoſque alie-
„ nis peccatis communicantes mortaliter peccare, niſi
„ quos digniores & Eccleſiæ magis utiles ipſi judica-
„ verint, non quidem precibus vel humano affectu
„ aut ambientium ſuggeſtionibus, ſed eorum exigen-
„ tibus meritis præfici diligenter curaverint. „ Atque ut nullum decretum tam claris verbis conceptum ſuis explicationibus obſcurare & depravare poſſet, obſtitit Pius V. in ſua Conſtitutione, quæ eſt 33. in qua ſic habet: „ ut non ſolum dignis, ſed etiam magis ido-
„ neis repertis, juxta Concilii Tridentini decretum,
„ Parochiales Eccleſiæ conferantur, volumus & eadem
„ auctoritate decernimus. Quod ſi Epiſcopus minus
„ habilem poſthabitis magis idoneis elegerit, poſſint
„ ii, qui rejecti fuerint, a mala electione hujuſmo-
„ di ad Metropolitanum appellare.

Ex hoc Decreto authentice ſic explicato mirari licet temeritatem & præſumptionem nonnullorum Theologorum, qui nimium faventes hominum cupiditatibus, etiam nunc docent licere eligere dignos poſthabitis dignioribus, Conciliique Decretum, non obſtante Pii V. explicatione, interpretantur, vel potius depravant in hunc modum: „ Cum dixit Concilium Tridentinum,
„ *inquiunt*, eos alienis peccatis communicantes morta-
„ liter peccare, qui non quos digniores & Eccleſiæ ma-
„ gis utiles ipſi judicaverint, ad Eccleſias promovent.
„ Concilium vel 1. videtur per hoc *digniores* non
„ aliud ſignificare velle niſi dignitatem eligendorum
„ ſumpto comparativo pro poſitivo; vel 2. locutio-
„ ne minus propria ponit digniores, ut excludat in-
„ dignos ... vel tantum loquitur 3. quando ſit con-

„ curſus. „ Sed ut obſtruatur os hominum loquentium iniqua, acceſſit anno 1679. Cenſura Innocentii XI. in qua damnavit hujuſmodi Theologorum propoſitionem ut *ſcandaloſam & in praxi pernicioſam*, prohibuitque eam doceri ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, Pontifici Romano reſervatæ.

Nec dicant adverſarii hanc cenſuram non fuiſſe in Gallia receptam; nam 1. nihil inde lucrari poſſunt, niſi quod non incurrant pœnam excommunicationis, qui in hoc regno damnatam propoſitionem docuerint: ſed ſemper erit verum in Gallia & ubique terrarum citatam propoſitionem a Sede Apoſtolica, ad quam pertinet explicare Decreta Concilii Tridentini, fuiſſe damnatam uti ſcandaloſam & in praxi pernicioſam; atqui Decreto Concilii Tridentini contrariam. 2. Clerus Gallicanus anno 1700. eamdem propoſitionem ſua cenſura notavit, tanquam Concilio Tridentino contrariam, & Eccleſiæ utilitati ac ſaluti animarum, quæ a Paſtorum delectu præcipue pendet, adverſam.

Probatur etiam ratione noſtra reſponſio: Qui in re gravi fidem debitam violat, lethaliter peccat: Atqui eligens minus dignum, relicto digniori, fidem debitam violat in re gravi, ut patet exemplo œconomi in prima reſponſione mox allato: Ergo.

Confirmatur: Qui magis idonei cenſentur, verius dicerentur minus inepti ad curam animarum. Non enim dicuntur magis idonei per ordinem ad officia exhibenda, quibus ſemper minus ſufficiunt, quantiſcumque fulgeant dotibus; ſed ſolum per comparationem ad eos qui minoribus dotibus ſunt inſtructi. Namque experientia conſtat ſub regimine eorum, qui magis idonei cenſentur, multos defectus contingere, nonnunquam oriri ſcandala & difficultates, quæ Præpoſitus potioribus dotibus ornatus potuiſſet præcavere vel ſtatim ſopire. Unde omnibus perſpicuum eſſe debet eos graviter peccare, qui animabus regendis minus dignos præferunt dignioribus, Chriſtumque de manibus eorum requiſiturum ſanguinem ovium ſuarum, quæ ſub imperfecto illo regimine peribunt.

Quod ſpectat illa Beneficia, quibus cura animarum an-

annexa non eſt, quales ſunt Canonicatus, omnes agnoſcunt peccatum ſaltem veniale in iis, qui minus dignos ad illa eligunt, quia ejuſmodi electio eſt contra *juſtitiam diſtributivam*. Sed multi contra alios negant eſſe peccatum mortale, quia (ut ipſis videtur) Eccleſia inde non patitur magnum incommodum. Verum illa ſententia abſolute & univerſaliter falſa eſt, januamque multis abuſibus & corruptelis aperit. Quare jure & merito rejicitur a S. Antonino 2. *part. tit.* 1. *cap.* 22. §. 1. a Covarruvia, 2. *part.* §. 7. *num.* 4. a Cajetano, *quæſt.* 67. *art.* 2. a Navarro, *de Oratione*, *Miſcellan.* 38. & ab aliis. Itaque

R. 3. Eſt peccatum mortale, ſi beneficia ſine animarum cura ordinarie conferantur minus dignis rejectis dignioribus. Ita Leſſius *lib.* 2. *de Benef. cap.* 34. *dub.* 13. *num.* 66. Dico *ordinarie*, quia in nonnullis caſibus hæc beneficia abſque peccato etiam veniali ſic conferri poſſunt.

Caſus autem illi ſunt, ſi alimenta ſubminiſtranda ſint Paſtori infirmo & minus idoneo ad officia Paſtoralia obeunda, ideoque a cura animarum removendo. Item ſi aliquis Sacerdos aut Clericus non poſſit aliter ex inopia relevari, quam ſi ei conferatur aliquod beneficium ſimplex, quia ex hujuſmodi diſpoſitione Eccleſia commodum percipit, ac proinde laudanda eſt potius, quam damnanda.

Probatur autem reſponſio abſolute ſumpta. Quia ſi Patroni & alii ordinarie non curarent digniores præferre, peccarent in re magni momenti contra intentionem fundatorum & fidelitatem quam debent Eccleſiæ. Magni enim intereſt ad religionis Chriſtianæ decus, ut divina officia quam decentiſſime ac devotiſſime celebrentur; Canonici, præſertim Cathedralium Eccleſiarum, doctrina & pietate præluceant, Epiſcopi cooperatores eſſe poſſint, meritoque Eccleſiæ Senatus dicantur, quemadmodum loquitur Concilium Tridentinum, ſeſſ. 24. c. 12. ubi propterea expetit, ut ſaltem dimidia pars Canonicatuum in

Cathedralibus Eccleſiis & Collegiatis inſignibus conferatur tantum Magiſtris, vel Doctoribus, aut etiam Licentiatis in Theologia, vel Jure Canonico.

Porro bonum illud tam neceſſarium, tamque expetendum nunquam aſſequetur Eccleſia, niſi depoſito omni favore humano & carnali affectu digniores præferantur. Atque ut vis hujus argumenti clarius pateat, expendendum eſt, quinam vulgo cenſeantur digni comparati cum dignioribus.

Dignus cenſetur infelici hac noſtra ætate, in quem non cadunt illa flagitia, quæ humanis puniuntur legibus, & reos infamia aſpergunt, quamvis bonis inhiet temporalibus, & in carne ambulans Deo placere non poſſit; qui faciliora Breviarii loco ſic interpretatur, ut in paulo difficilioribus hæreat, ſenſumque integrum eorum, quæ legit, nec aſſequatur, nec ſpiritualem fructum inde percipiat: qui denique tritis quæſtionibus ad ſacros Ordines accedentibus proponi ſolitis, utcumque facit ſatis, licet interim rerum Theologicarum ſit omnino ignarus, nec ad earum ſtudium rudi ingenio pateat acceſſus, Scripturaque ſacra ſit illi veluti liber obſignatus. Ex quo fit, ut cum nec lectio, nec oratio, rerumque divinarum meditatio ipſi ſapiant, deploranda quadam neceſſitate ad externa delabatur, vel negotiis ſæcularibus ſe implicet, vel ludo, venationi & compotationibus indulgeat, vel ſaltem inutilibus plane colloquiis, ne dicam perniciofis, etiam cum mulieribus ſe ſe immiſceat, non turpi minus quam ſcandaloſo otio diffluens.

En digni, quos conſanguinei & amici carnales eligunt Eccleſiæ bono, populorum exemplo, fundatorum votis, qui ea mente bona ſua largiti ſunt, ut cultus divini Numinis amplificaretur, & in iis ipſis locis, in quibus liberalitatis ſuæ monimenta reliquere, nova fieret pietatis acceſſio, novumque Religionis decus adderetur. Porro nemo non intelligit iſta non poſſe dici ſerio, ſeu ad verecundiam eorum, qui tales dignos nuncupant & eligunt.

Confirmatur: ſi beneficia etiam ſimplicia non darentur

tur niſi dignioribus, plures inde ad virtutem & ſtudium litterarum incitarentur, ignavi & mente tardiores non per ſacros Ordines, ſed per honeſtam artem neceſſaria vitæ ſubſidia conquirerent, perſuaſi quod Eccleſiæ Beneficia non conferantur, niſi his qui ingenio, ſcientia, virtutibuſque præcellunt, ſicque mirum in modum floreret Religio. Sed cum tanto bono privetur per infidelem eorum diſpenſationem, qui favore humano & affectu carnali accipiunt perſonas nulla ratione habita majoris meriti, dubium non eſt, quin infideles illi diſpenſatores reos ſe conſtituant gravioris peccati.

Hæc ratio efficaciter concludit, primo quoad eos, qui ſua beneficia reſignant aut permutant, qui reſignandi & permutandi facultatem ab Eccleſia acceperunt cum eodem onere, quo obligantur Prælati. Secundo quoad principes & illos omnes, qui Reipublicæ officia diſtribuunt, quia niſi in his ſumma cura adhibeatur, & Reſpublica impletur miniſtris ambitioſis & avaris, qui omnia ad ſua commoda detorquent, jura negligunt, & undique conradendo colligunt, ex quibus nonniſi omnis ordinis, publicæque tranquillitatis ſubverſio expectari poteſt.

Quamobrem in re tanti momenti, ait Leſſius lib. 2. cap. 32. dub. 3. num. 19. „ tenentur ſuperiores ſub „ peccato mortali dare operam, ut quam maxime ido„ neis conferantur talia officia. *Addit idem auctor*, „ aliquando tam multos abuſus irrepere, ut ii, qui „ alias videri poſſent idonei, in tali rerum ſtatu in„ digni cenſendi ſint, ac proinde Principem tum ma„ xime teneri præficere digniores, qui ſoli in illa „ hypotheſi ſimpliciter digni habendi ſunt.

Quibus autem dotibus ornati eſſe debeant, qui ad officia publica eliguntur, docet Scriptura Exodi 18. his verbis: *Provide de omni plebe viros potentes, timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint avaritiam: & conſtitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos.* In quibus verbis quatuor dotes notantur iis neceſſariæ, qui aliis præficiuntur.

Prima, ut ſint potentes, nempe ſapientia & animi fortitudine; ne extimeſcant faciem potentis, & ponant ſcandalum in æquitate ſua, ut dicitur Eccli. 7. verſ. 6. Secunda, ut timeant Deum; quia timor Dei expellit timorem humanum, & ad ea quæ ſunt juſtitiæ, ſectanda compellit, ſcriptum eſt enim Eccli. 25. verſ. 14. *Timor Dei ſuper omnia ſe ſuperpoſuit*, & cap. 15. *qui timet Deum, faciet bona*. Tertia, ut ſit in eis veritas, id eſt neminem decipiant, ſed præſtent quod promiſerunt, & quod legibus præſcribitur. Quarta, ut ſint odientes avaritiam, id eſt, non ſtudeant opibus accumulandis, multo minus munera accipiant. Hic eſt enim maximus juſtitiæ ſcopulus, ut idem Leſſius notat.

Objiciuntur nonnulla: primum, jura ſive antiqua ſive nova, præſertimque Concilium Tridentin. Seſſ. 5. cap. 3. de Reformat. ſolum requirunt ut beneficia conferantur dignis; quibus ſuccinunt Canoniſtæ communiter. Secundum, juxta antiquos Canones non ſolent beneficia conferri, niſi presbyteris aut Clericis ejuſdem Eccleſiæ, ut patet ex cap. *Nullus*, & cap. *Obitum*, diſtinct. 61. Tertium, Apoſtolus primæ ad Timoth. cap. 3. & ad Titum cap. 1. enumerans conditiones Epiſcopi, non requirit ut ſit ceteris omnibus dignior. Quartum, ſequeretur teneri eum qui ſe agnoſcit minus dignum, renuntiare beneficio, ad quod evectus eſt.

Reſpondeo 1. hæc & ſimilia nimis probare, cum inde concludi poſſit, etiam ſine peccato veniali, poſſe præferri dignos dignioribus, quod eſt contra omnium ſententiam.

Reſpondeo 2. ad ſingula.

Ad primum, jura illa præſertimque Concilium Tridentinum, velle ſolum electionem non eſſe irritandam in foro externo, ſi electus ſit dignus: quod enim grave peccatum admittatur ſi rejiciatur dignior, diſerte docet cit. Seſſ. 24. cap. 18. de Reformat. eodem modo intelligendi ſunt Canoniſtæ.

Ad ſecundum, ideo hæc obſervari, quod plerumque hi ſo-

hi ſoleant eſſe utiliores ſuæ Eccleſiæ, quam extranei; magis enim erga eam afficiuntur.

Ad tertium, tot conditiones requirit Apoſtolus, ut rariſſimi ſint, qui eas omnes impleant.

Ad quartum, 1. hanc conſequentiam nihil continere abſurdi, maxime cum fulciatur exemplo Sanctorum, qui etſi ingenio & virtute pollerent, tamen regendis populis impares ſe judicantes, nonniſi coacti tantum onus ſubiere. 2. Si electus videat ſe favore electum, & judicio ſapientum indignum, debet abjicere. 3. Peccat contra juſtitiam diſtributivam, ſi petit ut digniori præferretur. 4. Si humiliter de ſe ſentiens alios ſe digniores exiſtimet, debet ſequi conſilium viri prudentis, & efficere ut diligentia ſua compenſet quod ſibi deeſſe putat. Nam ex dictis dignior eſt, non qui abſolute doctior aut ſapientior; ſed qui utilior plebi quam regit. Porro qui hæc non præſtiterit, ſi in trutina Sanctuarii appenſus, levis, aut dubii admodum meriti reperiatur, quis pro eo ſpondere audebit, atque ante tribunal Chriſti ipſum defendere contra leges humanas & divinas & Sanctorum omnium exempla?

CAPUT IV.

De Juris diviſione.

Q. 1. QUomodo *jus ſtricte ſumptum dividitur?*
R. Dividitur in jus in re, & in jus ad rem.

Q. 2. *Quid eſt jus in re.*

R. Eſt poteſtas legitima in re obtenta tanquam ſua, diciturque jus reale, quale habetur per emptionem & alios contractus, ſecuta rei traditione.

Q. 3. *Quid eſt jus ad rem?*

R. Eſt poteſtas legitima ad rem obtinendam, ſibique obligandam, qualis contingit per ſtipulationem, donationem, vel emptionem ante traditionem rei, quamquam

in hoc regno fiat traditio per contractum ipſum, in quo venditor v. gr. teſtatur ſe rei poſſeſſionem relinquere, adeoque res ei tradita cenſetur, cui inſtrumentum traditum eſt.

Jus ad rem non dat actionem in rem, ſed in perſonam. Unde ſi res tibi vendita, puta vinum, ante traditionem vendatur alteri, eam tibi vindicare non potes, nec urgere emptorem ut eam tibi reſtituat, ſed habes actionem perſonalem in venditorem qui te fraudavit, ut tradat quod tibi vendidit. Jus vero in re dat actionem in rem ipſam. Unde ſi res tibi vendita ſit & tradita, quocunque tranſeat, potes eam vindicare, tanquam tibi obſtrictam, quia omnis res tranſit cum onere quo affecta eſt. Hinc in Beneficiis, is qui prior eſt in data, ut loquuntur, præfertur ceteris; etiamſi illi prius proviſiones atque poſſeſſionem fuerint adepti, quia primus habet jus in re; nam in Beneficiis acquiritur jus in re & quaſi dominium per collationem, & acceptationem abſque eo quod traditio ſit neceſſaria, ut patet ex c. *Si tibi abſenti*, tit. de Præb. in 6.

Q. 4. *Quænam ſunt ſpecies juris in re?*

R. Dominium, uſusfructus, ſervitus, jus hypothecæ, & pignus, emphyteuſis, feudum, libellus, ſuperficies, & poſſeſſio.

Q. 5. *Quomodo dividitur dominium?*

R. In dominium juriſdictionis & dominium proprietatis.

Q. 6. *Quid eſt dominium juriſdictionis?*

R. Eſt poteſtas gubernandi ſubditos, quo ſenſu Principes domini dicuntur; ſed de hoc dominio hic non agitur.

Q. 7. *Quid eſt dominium proprietatis.*

R. Definitur jus in re, ſe extendens ad omnem ejus uſum & diſpoſitionem, niſi lege prohibeatur. Ab hoc dominio quiſque dicitur dominus rei ſuæ: ſive ille ſit perſona privata, ſive publica, ſive etiam communitas; nam reſpublica poteſt poſſidere bona jure privato inſtar perſonæ privatæ.

Dicitur 1. *jus in re*, quæ particula eſt vice generis, quia dominium omne eſt jus in re, licet omne jus

in re

in re non ſit dominium, ut patet ex uſufructu & uſu, qui ſunt jus in re, nec tamen neceſſario includunt, aut ſupponunt dominium, v. g. locatarius habet uſum domus, ſine ejus proprietate ac dominio.

Dicitur 2. *ſe extendens ad omnem ejus uſum & diſpoſitionem;* quæ particulæ habent locum differentiæ; quia ſolum dominium plenum extendit ſe ad omnem rei uſum & diſpoſitionem; cum alia jura, ut uſusfructus, ad aliquam tantum diſpoſitionem rei ſe extendant. Convenit autem illa diſpoſitio homini comparato tantum ad hominem; non enim eam habet comparate ad Deum; reſpectu cujus nullius eſt dominus, juxta illud Cantici, *Tu ſolus Dominus.*

Dicitur 3. *niſi lege prohibeatur;* quia licet dominium ſe extendat ad omnem uſum & diſpoſitionem rei, tamen hujus facultatis actus lege poteſt impediri: nam pupillus v. g. non poteſt alienare ſua bona uſque ad certum tempus, cum tamen ſit dominus, ut habetur ad Galat. c. 4. Idem de amentibus & furioſis dicendum. Atque ut hæ particulæ definitionis melius intelligantur.

Nota, duobus modis aliquem impediri poſſe quominus de re diſponat. 1. Si diſpoſitio non ſit contra juſtitiam, licet ob prohibitionem legis invalida foret. 2. Si diſpoſitio fiat contra juſtitiam. Si 1. modo aliquid obſtet, non deſinit eſſe plenum dominium, quia novum jus non acquiritur ſublato impedimento, ſic cum pupillus ſit major, & tollitur impedimentum legis, nullum novum jus acquirit in bona ſua, quemadmodum nullam novam acquirit facultatem, qui incipit poſſe aperire oculos, quos alius ante occludebat: Si 2. modo aliquid obſtet, erit dominium imperfectum; quia quando tollitur impedimentum, jus aliquod novum acquiritur domino; ſic dominus feudi jus novum acquirit, cum ipſe incipit ſui feudi fructus percipere poſſe abſque cujuſquam injuria: ſimiliter novum dominium acquireret, cui concederetur facultas alienandi majoratum & alia bona vinculata. Ex quibus facile intelligitur quid inter dominium perfectum & imperfectum interſit.

Majoratus autem eſt majori natu competens dominium bonorum, quæ alienari gravarique non poſſunt.

Bona vinculata, ſunt bona habentia annexum vinculum, ut alienari, gravarive non poſſint.

Q. 8. *Quænam requiruntur ad dominium?*

R. Duo requiruntur, ſcilicet titulus, & traditio, niſi lex aliter diſponat. Requiritur 1. titulus, cujus defectu fur & uſurarius dominium non habent circa pecuniam furto & uſura acquiſitam. 2. Traditio, ut habetur leg. de trad. Cod. de pactis. *Traditionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur.*

Dixi, *niſi lex aliter diſponat*, quia licet lex ordinarie requirat traditionem, tamen certis in caſibus eam non requirit. 1. in Beneficiis per ſolam collationem & acceptationem jus in re acquiritur, ut ſupra diximus. 2. In hæreditate; ut enim quis fiat dominus hæreditatis ſive ex teſtamento, ſive ab inteſtato, id eſt, ſine teſtamento, non requiritur aliud quam ut hæreditas adeatur ex leg. *Cum hæredes.* 23. Digeſt. *de acquirenda, vel amittenda poſſeſſione.* Aditur autem hæreditas, dum acceptator dicto vel facto. 3. in legatis; ſi enim tibi res certa legata ſit, hoc ipſo quo hæres acceptat hæreditatem, efficeris ejus dominus, ut habetur leg. *a Titio*, 94. Digeſtis *de furtis*, ubi dicitur, *quod res legata recta via ab eo qui legavit, ad eum cui legata eſt, transeat.* 4. In donatis ad pias cauſſas, ſi quid Eccleſiis, Monaſteriis, Xenodochiis & aliis locis piis, aut in redemptionem captivorum donatum ſit, ſine ulla traditione acquiritur, leg. *ut intret jus divinum* 23. Cod. *de ſacroſanctis Eccleſiis.* 5. In donatione ſub ea conditione quod donatarius alimenta donanti præbeat, illo non præbente ſtatim rejicitur dominium & poſſeſſio illius rei abſque ulla traditione, leg. 1. Cod. *de trad. quæ ſub modo.* 6. Si res aliqua hypothecæ ſubjiciatur, & aliunde non ſibi unde ſatisfiat, creditor jus habet in re in hypothecam data. His caſibus, in quibus non requiritur traditio, addi poſſunt alii privatis regnorum legibus.

Advertes autem, licet in recenſitis caſibus dominium

rei

rei acquiratur ante traditionem, non tamen acquiri ejuſdem poſſeſſionem; poſſeſſio enim niſi naturaliter apprehenſa ſit, ad nos non pertinet; nam ut dicitur in lege *naturaliter*, §. *de acquirenda poſſeſſione*, nihil commune habet proprietas cum poſſeſſione; quia ſæpe accidit hunc eſſe verum domus dominum, alium vero poſſeſſorem; dominium enim juris eſt poſſeſſio facti.

Q. 9. *Quid eſt titulus?*

R. Eſt radix dominii, ut donatio, venditio, ſucceſſio hæreditaria; quærenti enim cur ſim dominus ejus rei, oſtendo pro titulo venditionem aut donationem tanquam dominii fundamentum: quæ explicatio oſtendit titulum eſſe quid diſtinctum a dominio, ſicut radix a re, cujus eſt radix, diſtinguitur. Addo poſſe eſſe titulum ſine dominio, ut ſi res donata aut vendita nondum ſit tradita, quia tunc ad ſummum erit jus ad rem, non jus in re; dominium autem eſt jus in re, ut diximus.

Q. 10. *Quotuplex eſt titulus?*

R. Duplex, verus ſcilicet & præſumptus: verus eſt vera radix & origo dominii, ut ſi quis emat domum a vero domino, habet pro titulo veram emptionem. Præſumptus eſt qui præſumitur vera radix dominii, cum non ſit, ut cum quis bona fide poſſideat rem ab eo ſibi donatam, quem putat verum dominium, licet talis non ſit.

Q. 11. *Quomodo dividitur dominium proprietatis?*

R. Dividitur in dominium altum, & dominium humile: altum eſt quod habet Princeps, vel Reſpublica in bona privatorum, ratione cujus poteſt bona privatorum propter bonum commune ſibi vindicare. Humile eſt, quod unuſquiſque habet in ſuam rem. Prius dominium dici poteſt remotum, poſterius, proximum; nam Reſpublica non poteſt uti proxime privatorum bonis, ſed tantum interveniente utilitate communi; in privatis vero poteſt proxime ſuis bonis uti, & abuti abſque injuſtitia.

Q. 12. *Quotuplex eſt dominium humile?*

R. Duplex, ſcilicet plenum, & non plenum: plenum eſt,

eſt, quando quis habet proprietatem rei ſimul & uſum. Non plenum eſt quando habetur dumtaxat, vel proprietas rei, vel uſus, vel uſusfructus. Dicitur etiam dominium non plenum, cum res una eademque indiviſibiliter a pluribus poſſidetur; ſed prior acceptio eſt communior.

Q. 13. *Quotuplex eſt dominium non plenum?*

R. Duplex, directum, & utile: directum eſt quod rei proprietatem tantum continet; qui habet tale dominium, dicitur proprietarius. Utile continet ſolum rei commoditatem & utilitatem; quale dominium habet uſufructuarius, feudatarius, emphyteuta. Requiritur autem ſemper ad dominium directum, ut in aliquo caſu poſſit redire ad dominium jus utendi, alias dominium directum inutile videretur.

Q. 14. *Quid eſt uſusfructus?*

R. *Eſt jus utendi, fruendi rebus alienis, ſalva earum ſubſtantia*, ita leg. 1. ff. *de uſufructu*?

Dicitur 1. *jus*, ut diſtinguatur ab uſufructu actuali, qui dicitur uſus facti.

Dicitur 2. *utendi*, ut diſtinguatur a jure quod habet creditor in pignore vel hypotheca, aut depoſitarius in depoſito; his enim rebus uti non poſſunt.

Dicitur 3. *fruendi*, ut diſtinguatur uſusfructus a mero uſu, qui non extendit ſe ad fructus percipiendos; qui enim habet uſumfructum pecudum, habet fœtus, lanam, lac, &c. ex ff. leg. *de rerum diviſione*, ubi partus ancillæ dicitur non eſſe in fructu, quia abſurdum eſt hominem in fructu eſſe, cum omnes fructus in rerum natura, gratia hominis ſint.

Dicitur 4. *rebus alienis*, ut diſtinguatur uſusfructus formalis qui hic definitur, ab uſufructu caſuali, qui cum proprietate conjunctus eſt, quique competit ſolum domino proprietatis.

Dicitur ultimo, *ſalva earum ſubſtantia*: quia uſufructuarius debet rem integram proprietario reſervare. Quare uſusfructus proprie non eſt in his rebus quæ uſu conſumuntur, quales ſunt veſtes, numerata pecunia, vinum, oleum, &c. ex Inſtit. paragrapho *Conſtituitur*, titulo *de uſufructu*.

Di-

Dixi, *proprie*, nam etiam improprie cadit uſusfructus, v. gr. in pecuniam: qui in eo conſiſtit, ut ſi legatarius accipiat uſumfructum pecuniæ, ſatisdare debeat hæredi de tanta pecunia reſtituenda, ſi moriatur. Hinc

Sequitur 1. Eum qui habet uſumfructum totius armenti vel gregis collective ſumpti, teneri reſtituere totidem capita in locum mortuorum, ex fœtu quem percipit: quæ ſibi ſubſtituta fuerint, cedunt in dominium proprietarii: Dixi, *collective*: nam ſi uſufructuarius ſit tantum ſingulorum capitum diviſim, non obligatur ad ſubſtituenda alia capita.

Sequitur 2. Si quis uſufructuarius ſit vineæ aut *ſylvæ*, loco arborum aut vitium demortuarum, tenetur *alias* plantare, *niſi* tempeſtate aut ſimili caſu everſæ ſint.

Sequitur 3. Si uſufructuarius ſit ædium, tenetur modicas expenſas conferre de ſuo ad earum reparationem, ut integræ permaneant: ſecus, ſi vetuſtate corruerint. Ei quoque incumbunt alia onera vel tributa ſolvenda, quæ rei ſunt impoſita. Tenetur etiam ad rationabilem rei uſum, & ſe gerere debet tanquam bonus paterfamilias, qui rem ſibi & ſuis in poſterum conſervare cupit.

Q. 15. *Quibus modis uſusfructus acquiritur?*

R. Duobus, primus eſt per diſpoſitionem legis, diciturque legalis, & hoc modo pater acquirit uſumfructum bonorum adventitiorum filii. Secundus eſt conventionalis, quia acquiritur per conventionem contrahentium, puta per contractum venditionis; poteſt etiam acquiri per ultimam voluntatem.

Q. 16. *Quid eſt uſus.*

R. Definitur, jus utendi tantum re aliena ad ſuum, non vero ad alienum uſum.

Dicitur, *utendi tantum*, ut intelligamus multo minus juris competere uſuario, quam fructuario; nam ut habetur Inſtit. *de uſu & habitatione*, qui fundi nudum habet uſum, nihil amplius habere intelligitur, quam ut oleribus, pomis, floribus, fœno, & lignis ad uſum quotidianum utatur. Tandem qui uſum

ædium

ædium habet, ipſe ſolus eas habitare poteſt, vixque illi hoſpitem recipere licet. Similiter qui ſolum uſum pecorum haberet, iis quidem uti poſſet ad ſtercorandum agrum ſuum; ſed non poſſet uti agnis, lacte, lana, &c. quia iſta ſunt in fructu.

Q. 17. *Quotuplex eſt uſus?*

R. Duplex, alius eſt irrevocabiliter conceſſus, quomodo in mutuo conceditur uſus pecuniæ, panis, & vini. Alius revocabiliter conceſſus, qualis eſt uſus ciborum, & veſtium, quæ Superior Monaſterii concedit Religioſo ſubdito: ita enim concedit horum uſus, ut ad libitum revocare poſſit.

Q. 18. *In rebus quæ unico uſu conſumuntur, qualia ſunt vinum, frumentum, uſus poteſtne diſtingui a dominio?*

R. Celebris eſt quæſtio propter votum paupertatis, quo Fratres Minores profitentur ſe abjicere rerum omnium dominium etiam in communi, nudumque earum habere uſum. Ita ut panis, quem comedunt, veſtes quibus veſtiuntur, pertineant ad Sedem Apoſtolicam; quod fictitium aliqui exiſtimant, quin & Joannes XXII. in Extravagante *ad Conditorem* profitetur ſe abdicare a ſe, & a Sede Apoſtolica omne dominium harum rerum, ne Fratres Minores prætendant illud eſſe apud Sedem Apoſtolicam.

Conſtat ex dicendis, ubi de Mutuo, uſum irrevocabilem rerum unico uſu conſumptibilium non diſtingui a proprietate rei, & ita docet S. Th. 2. 2. q. 78. art. 1. *Quæ uſu conſumuntur*, inquit, *cuicumque conceditur uſus, conceditur etiam res ipſa, ejuſque dominium*. Unde colligit ex mutuo hujuſmodi rerum non poſſe exigi uſuram ſeu pretium uſus diſtinctum a pretio rei mutuatæ. Difficultas ſolum eſt de uſu revocabili.

Negavit Joannes XXII. in citata Extravagante ejuſmodi uſum ſeparari poſſe a dominio; ſed contra aſſeruit Nicolaus III. cap. *Exivit qui ſeminavit*, de verborum ſignificatione, ubi omnem proprietatem tam in ſpeciali quam in communi a Fratribus Minoribus abdicari decernit.

Suadetur hæc ſententia duobus exemplis: 1. Religio-

gioſus, qui peccaret contra votum paupertatis, ſi panem in uſum ſibi a Superiore conceſſum, vel alteri daret, vel Superiori repetenti reddere nollet: Ergo cum de toto pane non poſſit ad libitum diſponere, ſequitur ipſum ejus non habere proprietatem. 2. Convivarum, qui habent uſum ciborum menſæ appoſitorum, nec tamen poſſunt dici eorum habere dominium, utpote qui aliis eos dare aut vendere non permittantur.

Dices: iſta diſtinctio uſus & dominii in rebus unico uſu conſumptibilibus uſuris viam aperit; poſſet enim quis dicere mutuando pecuniam ſe transferre non ſolum uſum ejus, ſed & dominium tanquam duo diſtincta, & ita recipere a mutuatario ſortem principalem propter dominium ad ipſum translatum, & uſuram propter uſum ipſi conceſſum. Ergo?

Nego ant. vel enim revocatur jus utendi, v. gr. pecuniæ, antequam conſumatur, vel non: ſi revocetur, jus illud non eſt pretio æſtimabile, nec debet dominus aliquid accipere pro eo, quia nec rei ullum damnum paſſus eſt, nec qui rem utendam acceperat, lucrum percepit. Si non revocetur, æqualitatem ſervat mutuatarius reddendo tantum quantum accepit, ac proinde mutuans contra juſtitiam amplius exigeret.

Q. 19. *Unde nomen Emphyteuſis.*

R. A verbo græco, quod latine ſignificat *inſero*; vel *conſero*; quia hic contractus inventus eſt, ut agri ſteriles & inculti meliorentur, quod fit ſerendo, plantando, &c. Uſus tamen obtinuit ut etiam fœcundæ terræ in emphyteuſim dentur.

Q. 20. *Quomodo definitur Emphyteuſis?*

R. Definitur, contractus quo res aliqua immobilis utenda, fovenda, ac melioranda traditur ſub certa penſione. Qui rem ipſam accepit, dicitur Emphyteuta: quod traditur, res emphyteutica: penſio quæ debetur, dicitur canon; nec debet tanta eſſe, quanta perciperetur ex annuo cenſu. Ergo Emphyteuta tenetur ad meliorationem, nec petit diminutionem penſionis, niſi re tota pereunte, vel ab hoſtibus capta, ex Gloſſa in cap. finale *de locatione*.

Q. 21. *Quomodo diſtinguitur ab uſufructu?*

R. Tripliciter, 1. Quia emphyteuta poteſt transferre jus ſuum in alium, non uſufructuarius. 2. Uſufructus eſt etiam in rebus mobilibus, non emphyteuſis. 3. Ob emphyteuſim debetur penſio, non ob uſufructum. Denique uſufructus morte uſufructuarii finitur, non ſemper emphyteuſis; poteſt enim dari in perpetuum, vel ad plures generationes.

Q. 22. *Unde nomen Feudi?*

R. A fœdere, vel a fide, ſeu fidelitate, quam vaſſalus domino præſtare debet; eſt enim quoddam genus clientelæ propter dignitatem, vectigal, vel prædium datum, ea lege ut qui accipit & ejus poſteri, beneficii auctorem perpetuo noſcant.

Q. 23. *Quomodo definitur Feudum?*

R. Definitur, contractus quo traditur res immobilis pro fidelitate & ſervitio perſonali exhibendo, retenta proprietate, ut ſi Rex caſtrum dederis viro nobili. Qui dat, dicitur infeudator: qui accipit, vaſſallus ſeu feudatarius: quod datur, res feudalis aut etiam feudum, ſive ſit prædium ſive officium, aut quid aliud immobile, vel quod pro immobili habetur.

Q. 24. *Quomodo differt Feudum ab Emphyteuſi?*

R. Differt 1. Quod feudum, niſi aliter in conventione ſit expreſſum, deſcendat tantum ad maſculos. 2. Quod in feudo proprie dicto, imponatur ut plurimum onus perſonale, v. g. honorem ac reverentiam domino præſtandi, eum adjuvandi & defendendi contra hoſtes; in emphyteuſi vero realis penſio ſolvatur. 3. Quod in emphyteuſi non requiratur inveſtitura, quæ in feudo intervenit, ſive ſit realis & corporalis, ut quando feudatarius immittitur in poſſeſſionem caſtri: ſive ſit abuſiva, ut quæ ſit traditione annuli, enſis, &c.

Q. 25. *Quid eſt Libellus?*

R. Eſt contractus, quo emphyteuta aut vaſſallus rem emphyteuticam, aut feudalem ab aliquo acceptam, dat tertio in emphyteuſim aut feudum. Qui rem ejuſmodi accipit, dicitur libellarius.

Q. 26. *Quid eſt ſuperficies?*

R. Eſt jus, quo quis habet ſuperficiem ſoli alieni, atque

atque in eo ædificare poteſt. Qui eo jure gaudet, dicitur ſuperficiarius: proprietas autem domus ſuperficiariæ pertinet ad dominum ſoli: ædificium enim cedit ſolo in quo conſtruitur. Superficiarius tamen dominium utile habet; unde ſub uſufructuario latius ſumpto comprehendi poteſt.

Q. 27. *Quid eſt ſervitus?*

R. Definitur jus, quod quis habet in re aliena ut ſibi ſerviat: dico *in re aliena*, quia res domino proprietatis proprie non ſervit.

Q. 28. *Quotuplex eſt ſervitus?*

R. Duplex, realis & perſonalis. Realis eſt ea quæ a re debetur immediate alteri rei; ſic ager tuus ſervit meo, quatenus ager meus dat mihi jus ut poſſim per tuum tranſire. Perſonalis eſt ea, qua res perſonæ obligatur, vel e contra, ut ſi jus habeam non propter agrum, ſed aliunde hac tranſeundi.

Q. 29. *Quotuplex eſt ſervitus realis?*

R. Duplex, urbana ſcilicet, quæ prædio urbano debetur; & ruſtica, quæ ruſtico. Prædium autem urbanum dicitur, vel habitaculum etiamſi in villa ſit, vel hortus amœnitatis cauſſa ei annexus. Ruſticum vero ſunt agri, prata, pecorum ſtabula, a domibus ſejuncta.

Servitutes urbanæ ſunt verbi gratia, ut ædes non poſſint altius attoli, ne officiant vicini luminibus: feneſtram in muro aperire non liceat. Hujuſmodi ſervitutes dicuntur negativæ: affirmativæ vero ſunt, ut ædium mearum ſtillicidium in ædes, vel aream tuam recipiatur, ut lignum in tuum parietem mittatur, & ex domo mea in domum tuam tranſitus pateat.

Servitus ruſtica vel eſt nominata, vel innominata: illius ſpecies ſunt, iter, actus, via, aquæ ductus. Iter eſt jus eundi ambulandi, non tamen agendi jumentum aut vehiculum. Via eſt jus eundi, ambulandi, & agendi. Actus eſt jus agendi jumentum & vehiculum. Aquæductus eſt jus aquæ ducendæ per alium fundum. Ad innominatam pertinent aquæ hauſtus, pecoris ad aquam appulſus, jus paſcendi, calcis coquendæ, arenæ fodiendæ.

Q. 30.

Q. 30. *Quomodo conſtituitur ſervitus?*

R. Conſtituitur aut voluntate præſentium, aut emptione, aut donatione, aut teſtamento, aut contractu, ex paragrapho ultimo Inſtit. *de ſervitute prædiorum*.

Q. 31. *Quomodo finitur ſervitus?*

R. Finitur 1. contrariis pactis, aut ipſa redditione ſervitutis: 2. exacto tempore ad quod fuit conceſſa. 3. præſcriptione: 4. reductione prædiorum ad ejus dominium, cui ſerviebant, ex lege prima. parag. *Quemadmodum ſervitutes amittantur*: 5. alluvione, quamvis ſervitus in priſtinum ſtatum reſtituatur ceſſante alluvione.

Q. 32. *Unde dicitur poſſeſſio?*

R. A pedum poſitione, quia per pedum poſitionem agrorum ſolet acquiri poſſeſſio.

Q. 33. *Quotuplici modo ſumitur poſſeſſio?*

R. Duplici: 1. materialiter pro re poſſeſſa; quomodo dicitur ager poſſeſſio alicujus: 2. formaliter pro actu & jure poſſidendi, a quo dominatur quis poſſeſſor: actus poſſidendi dicitur poſſeſſio facti: jus vero poſſidendi, poſſeſſio juris.

Q. 34. *Quomodo definitur poſſeſſio facti?*

R. Definitur, detentio rei adminiculo corporis, & animi, & juris.

Dicitur 1. *detentio rei*, ſive corporeæ, ut agri; ſive ſpiritualis, ut Beneficii. Nomine autem detentionis intelligitur etiam apprehenſio, quæ eſt inchoatio poſſeſſionis.

Dicitur 2. *adminiculo corporis*, quia, ut res incipiat poſſideri, debet aliquo modo apprehendi, v. g. manibus, pedibus, oculis, vel ſimili modo in ſe, vel in alio, in quo cenſeatur contineri, v. g. in ſcriptura, vel inſtrumento publico; nam in tali inſtrumento res ipſa contineri videtur.

Dicitur 3. *& animi* adminiculo; quia debet apprehendi animo poſſidendi. Unde qui rem alienam a fure aufert vero domino ſtatim reſtituendam, rem illam non dicitur poſſidere, quia eam non detinet animo retinendi ſibi.

Di-

Dicitur 4. *& juris* adminiculo, non quod omnis poſſeſſio juſta ſit; nam fur vere poſſidet rem furtivam; ſed quia jus facit, ut talis detentio ſufficiens cenſeatur ad conſtituendam poſſeſſionem, nec eam impedit, ſicut impedit, ne detentio rei ſacræ per Laicum, cenſeatur poſſeſſio.

Q. 35. *Quomodo definitur poſſeſſio juris?*

R. Definitur, jus inſiſtendi alicui rei tanquam ſuæ non prohibitæ poſſideri.

Dicitur 1. *jus*, ut excludatur poſſeſſio facti, quæ formaliter eſt ipſa occupatio & detentio.

Dicitur 2. *inſiſtendi rei*, ut excludatur dominium, quod per ſe & formaliter eſt ſolum jus diſponendi de re: hoc vero jus in eo ſitum eſt, quod poſſeſſor poſſit rem pacifice tenere, & juris remediis, interdum etiam armis tueri adverſus perturbantes: quod dicitur inſiſtere rei.

Dicitur 3. *tanquam ſuæ*: nam ſi quis inſiſtat rei, nomine alterius, non erit vera poſſeſſio. Unde tutor non eſt poſſeſſor bonorum pupilli, ſed pupillus poſſidet per tutorem.

Dicitur 4. *non prohibita poſſideri*; quia nemo poteſt habere jus poſſidendi contra juris diſpoſitionem, ſeu jure reſiſtente.

Poſſeſſio iterum dividitur in poſſeſſionem bonæ fidei, qualis eſt in eo qui ex ignorantia invincibili putat ſe juſte detinere, quod revera non debet detinere; & malæ fidei, qualis eſt in eo, qui contra leges rem aliquam ſcienter detinet. Item in coloratam, quæ habet titulum præſumptum: & non coloratam, quæ evidenter eſt injuſta.

Uſitatiſſima diviſio poſſeſſionis eſt in civilem, & naturalem.

Q. 36. *Quid eſt poſſeſſio civilis?*

R. Eſt detentio rei adminiculo ſolius animi: quamvis enim ad inchoatam poſſeſſionem civilem ſit opus adminiculo corporis & animi; tamen ad illam continuandam ſufficit animus illam retinendi. Hoc modo abſens poſſidet domum; quia eam retinet animo.

Q. 37. *Quid eſt poſſeſſio naturalis?*

R. Poſ-

Poſſeſſio naturalis poteſt conjungi cum civili, ut quando quis eſt præſens per ſe, vel per alium rebus quas civiliter poſſidet: diciturque civiliter & naturaliter poſſidere, & hæc poſſeſſio eſt firmiſſima. Poteſt etiam eſſe ſeparata a civili, ut ſi invaſor occupet rem tuam immobilem, ille naturaliter poſſidet, tu vero civiliter. Prior poſſeſſio eſt infirmior poſteriore: attamen valet, ne poſſeſſor ab extraneo deturbari poſſit, & interdum ne ab ipſo quidem domino ſine auctoritate publica.

Advertes civilem poſſeſſionem dici aliquando, qua res poſſidetur, quoad dominium directum; naturalem vero, qua poſſidetur ſecundum uſumfructum, vel uſum, vel habitationem; hinc uſufructuarius dicitur poſſidere naturaliter uſumfructum.

His duabus ſpeciebus poſſeſſionis additur tertia, quam vocant civiliſſimam, quia fit ſola legis civilis poteſtate, abſque ullo animi vel corporis adminiculo etiam neſciente eo, qui incipit poſſidere. Hoc modo apud nos etiam hæres parvulus poſſidet hæreditatem defuncti, ſine ullo apprehenſionis actu.

Q. 38. *Quinam ſunt fructus, quæve privilegia poſſeſſionis?*

R. Primo, Poſſeſſio parit præſcriptionem. 2. Melior eſt conditio poſſidentis in dubio quis ſit verus dominus. 3. Habet præſumptionem dominii, unde poſſeſſor non tenetur probare rem eſſe ſuam. 4. Poſſeſſor poteſt etiam armis tueri poſſeſſionem ſuam, & expulſus armis eam repetere, modo id fiat ſtatim & non ex intervallo; alias recurrendum eſſe ad auctoritatem publicam. 5. Turbatus prius reſtituendus eſt in poſſeſſionem, quam de juſtitia poſſeſſionis agatur.

Q. 39. *Quomodo acquiritur poſſeſſio?*

R. Tribus modis, Primus eſt apprehenſio vera, quæ fit manibus, vel pedibus. Secundus, apprehenſio ficta, quæ fit per contractum, v. g. per traditionem clavis. Tertius eſt legum diſpoſitio, per quam fit, ut ſine apprehenſione vera vel ficta res poſſideatur, puta hæreditas ab hærede, ut ſupra diximus.

Q. 40.

Q. 40. *Quomodo amittitur poſſeſſio?*

Tripliciter. 1. Si poſſeſſor cedat. 2. Si res pereat. 3. Si ſententia Judicis, vel alio facto inducatur contraria poſſeſſio.

CAPUT V.

De diviſione & acquiſitione rerum.

Nota 1. ex dictis legem nonnunquam Jus appellari, quod frequentius eſt in præſenti materia, ubi quæritur quo Jure, id eſt, qua lege facta ſit rerum diviſio?

Nota 2. Jus hoc modo ſumptum eſſe duplex; naturale ſcilicet, & poſitivum. Naturale eſt, quod ex rei natura pendet, & non ex libera voluntate Dei, vel hominis. Poſitivum vero, quod vel ex Dei voluntate pendet, & dicitur Jus divinum; vel ex voluntate hominis, diciturque jus humanum, quod ſubdividitur in jus gentium, canonicum, & civile, quæ latius explicata ſunt, ubi de Legibus.

Nota 3. difficultatem eſſe circa jus gentium. Quidam enim ad jus gentium referunt concluſiones, neceſſario elicites ex principiis naturalibus, vel ſaltem concluſiones obſcuriores. Sed minus recte; neque enim humanæ gentes, ſed ipſamet rerum natura conſtituit honorandos parentes, uſuram fugiendam: quæ ſunt concluſiones neceſſario elicitæ ex principiis naturalibus, & independenter a voluntate hominum. Alii communiter docent jus gentium eſſe leges, in quibus omnes gentes facile convenerunt, quia ſine illis, quamvis abſolute, vix tamen ſocietas humana conſervari poſſet. Et ita jus gentium eſt jus poſitivum humanum, a voluntate hominum pendens.

Definitur jus gentium, jus, quo naturalis ratio conſtituitur inter homines, quodque, uſu exigente & humanis neceſſitatibus, gentes ſibi conſtituerunt. His præſuppoſitis.

Q. 1. *Quo jure facta eſt rerum diviſio?*

R. Non eſt facta jure naturali; quia ſtando in jure naturali omnia ſunt Communia. Dictat quidem natura in hoc ſtatu naturæ corruptæ faciendam eſſe diviſionem, tum ad tollendam inertiam; facile enim homines negligunt communia, & propria curant: tum ad conſervandam pacem; ſi enim res manſiſſent communes, multi concurrerent ad eamdem rem occupandam, & potentiores omnia raperent. Sed natura ipſam diviſionem non facit, nec imperat; poſſunt enim cogi inertes, & rapaciores coerceri alio modo, quam rerum diviſione.

R. 2. Non eſt facta jure divino, nullum enim extat tale jus in Scripturis. Immo videntur omnia omnibus indifferenter conceſſa. Geneſ. 1. *Replete terram, & ſubjicite eam: ecce ego dedi vobis omnem herbam.* Diviſerunt ergo homines quod Deus dederat ipſis in commune, quemadmodum hæredes defuncto patre, dividunt hæreditatem.

R. 3. Non eſt facta jure civili, quia jus civile non eſt poſitum, niſi poſt conſtitutas civitates, quas rerum diviſio anteceſſit, cœpit enim ab origine mundi, ut colligitur ex c. 4. Geneſ. ubi refertur Abel & Cain habuiſſe diſtincta dominia: & cap. 11. habetur ſtatim poſt diluvium diviſiones gentium & populorum factas fuiſſe a filiis Noe.

R. 4. Diviſio rerum facta eſt jure gentium. Patet tum ex definitione juris gentium, tum ex confutatione aliarum ſententiarum. Ex his

Sequitur 1. rerum diviſionem eſſe juſtam & convenientem; alias ei non conſenſiſſent omnes homines, inter quos plures ſunt ſanctitate conſpicui, ut Abraham, Job, & innumeri alii, qui multa tanquam ſibi propria vindicarunt; quod enim apud multos unum invenitur, non eſt erratum. *Variaſſe debuerat error*, ex Tertull. lib. de Præſcript. cap. 28. Quin & Deus hanc diviſionem confirmavit ſuis legibus furtum & rapinam prohibentibus.

Dices, Perfectio Evangelica omnia reddidit communia, ut patet ex primo Eccleſiæ ſæculo, & exemplo omnium Ordinum, qui coaleſcere non potuerunt, niſi

niſi abjecta rerum diviſione : Ergo convenientior eſt communitas bonorum.

Diſt. conſeq. Convenientior eſt in aliqua hypotheſi, v. g. quod homines imitentur ſtatum innocentiæ, ſectentur perfectionem, & ad eam facile induci poſſint, Concedo: abſolute, Nego : nam poſitis rebus ut ſunt, ubi videmus multos ſegnes & voluptatibus deditos, neceſſe fuit eis partem ſuam dare, quam propria neceſſitas cogeret curare.

Confirmatur. Eccleſia ſæculo XIII. eos damnavit tanquam hæreticos, qui docebant neminem ſalvandum, niſi rerum proprietati renuntiaret, Apoſtolorum exemplo, unde dicti ſunt Apoſtolici.

Inſtabis, cap. *Dilectiſſimi*, cauſſa 12. quæſt. 1. habetur ex Clemente I. *communis uſus omnium, quæ ſunt in hoc mundo, omnibus eſſe debuit ; ſed per iniquitatem alius dixit hoc eſſe ſuum, & alius illud, & ſic inter mortales facta eſt diviſio* : Ergo iniqua eſt rerum diviſio.

Diſt. antec. Per iniquitatem occaſionaliter, ſeu iniquitas fuit occaſio, cur alius dixerit hoc eſſe ſuum, Concedo : per iniquitatem formaliter, quaſi hujuſmodi appropriatio fuerit iniqua, Nego anteced. Nam citatis verbis ſanctus Clemens, ſive quivis alius auctor, hortatur fideles ad vitam communem, utpote quæ eſſet conſentanea ſtatui innocentiæ, ubi non erat meum & tuum.

Dices 2. S. Chryſoſtomus Homilia decima in primam ad Corinth. ait : *Meum & tuum verba tantum inania ſunt, re autem non exiſtunt : licet domum tuam eſſe dixeris, inaniter loqueris.*

R. Hæc & ſimilia a S. Chryſoſtomo & aliis Patribus dici, vel quia in neceſſitate debemus ea communicare proximo ; vel quia brevi per mortem ea ſumus amiſſuri, nec niſi in tranſitu iis utimur ; vel denique quia debemus eſſe parati iſta relinquere, ſi gloria Dei aut ſalus animæ id requirat, quo ſenſu dixit Chriſtus Dominus, Luc. 14. *Qui non renuntiat omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.*

Inſtabis : idem S. Chryſoſtomus Oratione de S. Phy-

Iogonio ait : *Meum & tuum frigidum verbum , & quidquid eſt malorum in vitam noſtram invehens , innumeraque gignens bella :* Ergo tollenda eſt omnino proprietas bonorum.

Diſt. antec. Meum & tuum invehunt quidquid eſt malorum ſub imperio caritatis , Nego ; ſub imperio cupiditatis, ſubdiſtinguo : ita invehunt mala, ut majora inundarent, ſi bona in commune concederentur, Concedo : inducunt majora mala aut etiam æqualia, Nego antec. & hoc patet exemplo fratrum, inter quos dividenda eſt hæreditas paterna, ut ceſſent jurgia, odia, pugnæ & ſcandala orta ex communitate bonorum.

Sequitur 2. in extrema neceſſitate omnia eſſe communia, quia Deus eo fine res inferiores condidit, ut hominum conſervationi ſubſerviant ; ex quo naſcitur cuilibet homini jus naturale utendi rebus neceſſariis propriæ vitæ. Quare diviſio rerum, quam diximus jure gentium & hominum voluntate introductam, juſte fieri non potuit, niſi ſalvo cujuſque naturali jure.

Salvatur autem jus illud, ſi quis ad extremam neceſſitatem redactus, poſſit emendo, mutuando, petendo accipere vitæ neceſſaria ; alias in foro externo tanquam fur puniretur, ſi propria manu & auctoritate quæ alterius ſunt ſibi vindicaret.

Sed tranſacta neceſſitate extrema teneturne reſtituere, qui ea conſumpſit, aut ſubripuit, quæ alterius erant ; panem v. g. abſtulit ad alendam familiam ; equum ejus obvium conſcendit ad fugiendos hoſtes inſequentes ; ſegetes ejus fugiendo conculcavit, bona ejus mobilia tranſtulit, furibus mortem minitantibus, niſi eis pareret ?

R. 1. Si bona illa erant minoris valoris, non tenetur reſtituere ; cenſetur enim illorum dominus illa concedere in eleemoſynam, quæ eſt præcepti naturalis & divini in hujuſmodi neceſſitate.

R. 2. Si bona illa erant majoris pretii, tenetur reſtituere ; res enim ſic ablata, vel extat, vel non : ſi extat, v. g. equus, reſtituenda eſt, quia extrema neceſſitas hoc ſolum præſtat, ut re aliena utaris ad vitandum periculum : ſi non extat, vel accepta eſt

per

per contractum, vel non: ſi primum, reſtitui debet res aut pretium rei ſecundum naturam contractus: ſi ſecundum, etiam reſtituendum eſt, quia in foro externo ad reſtitutionem cogereris, etiam ſi probares te in extrema neceſſitate rem alienam conſumpſiſſe; quod ſignum eſt ſatis evidens extremam neceſſitatem non transferre dominium rei alienæ, ſed tribuere ſolum jus ea utendi.

Non videtur tamen reſtitutioni obnoxius, qui metu mortis bona furto ablata transferret, præſertim ſi ſine illius ope fures nihilominus ea tranſtuliſſent, quia in illa hypotheſi dominus non cenſetur invitus, niſi reſpectu furum.

Sequitur 3. injuſtum eſſe, qui diſponit de rebus ſuis contra legem municipalem, ſeu conſuetudinem regionis, & contra Regni ſtatuta, quia quæ poſſidemus, noſtra non ſunt, niſi jure humano. *Quod hæc villa ſit mea, & illa tua*, inquit S. Auguſtinus tract. ſexto in Joann. *eſt ex jure Imperatorum*, nimirum quatenus Reges conſentiunt diviſioni rerum ab initio factæ, & eam obſervandam ſuis legibus declarant. Ubi ergo lex prohibet, ne maritus v. g. uxori, & hæc viciſſim marito quidquam donet, vel parentes alteri ex filiis, ſpretis aliis, peccant contra juſtitiam, tum conjuges & parentes, tum qui ab eis fidei commiſſum accipiunt, & ad reſtitutionem tenentur. Idem de iis dicendum, qui non ſervant in contractibus ſolemnitates, ſine quibus lex declarat irritum contractum.

Sequitur 4. Bona, quæ nullius ſunt, quales ſunt feræ non cicuratæ, theſauri, venæ metallicæ, bona vacantia, & derelicta, jure naturali eſſe primi occupantis, idque habetur lege, *quidem*, Digeſti, *de acquirendo rerum dominio*; *quod ante nullius eſt, id ratione naturali occupanti conceditur.*

Dixi, *jure naturali*; nam aliquando de hujuſmodi bonis jus civile & poſitivum aliter diſponit propter bonum publicum, quod expendendum eſt ſeq. capitibus.

CAPUT VI,

An & quomodo acquiritur dominium in homines.

R. 1. NUllus, ne quidem Princeps aut Reſpublica, poteſt acquirere dominium directum & plenum in hominem.

Probatur: Dominium directum & plenum eſt jus utendi & abutendi re aliqua prout libet abſque cujuſquam injuria: Atqui nullus tale jus habet in hominem: Ergo.

Minor probatur ex Scriptura, ubi aſſeritur Deum ſolum eſſe Dominum vitæ noſtræ, Deut. 32. *Videte*, inquit Deus, *quod ego ſim ſolus Deus, & non ſit alius præter me: ego occidam, & ego vivere faciam*. Sap. 16. *Tu es Domine, qui vitæ & necis habes poteſtatem*.

Confirmatur: Non ſolum Doctores Chriſtiani, ſed etiam Philoſophi, ut Ariſtoteles lib. 5. Ethic. c. 10. in eadem fuerunt ſententia: quin & Cicero lib. de Senect. refert Pythagoram dixiſſe, nemini fas eſſe injuſſu Imperatoris ſummi Dei de præſidio & ſtatione vitæ diſcedere.

Dices: Principes poſſunt interficere, & privati ſeſe vendere, ac etiam morti ſe exponere propter bonum publicum: Ergo.

Nego conſeq. Nam ſicut licet homini amputare membrum putridum, quamvis non ſit dominus membrorum ſuorum: ita Princeps nocentem interimere poteſt tanquam noxium Reipublicæ membrum, quamvis in vitam nocentis dominium non habeat. Porro Principes id faciunt tanquam miniſtri Dei, & cuſtodes tranquillitatis publicæ, Rom. 13. Quod autem homo poſſit ſe vendere, probat dumtaxat illum habere in ſe dominium indirectum & utile, quia in illo contractu diſponit ſolum de uſu membrorum, non de vita ipſa. Denique ad vitam exponendam exigente bono publico, opus dominio non eſt, ſed ſolo naturæ inſtinctu, ſecundum quem pars pro totius conſervatione exponi poteſt. Ex his

Patet

Patet dominium injuſtum fore in ſervum ; ſi eum occidat, vel mutilet, quia ſervus habet jus ad conſervandam vitam & membra : unde quod olim domini in *jus* ſibi aſſumpſerint ſervos occidendi, non jus fuit, ſed ſumma injuſtitia. Immo S. Thomas 2. 2. *quæſt.* 104. art. 5. & alii negant ſervum per vim & fraudem a matrimonio contrahendo per dominum impediri poſſe: ſecus de ſacris Ordinibus, quia per talem ſuſceptionem ſervus fieret liber ; libertatem autem conſequi non debet, niſi legitimo domino conſentiente.

R. 2. Homo jure naturali habet dominium indirectum & utile in propriam vitam & membra.

Probatur : quia homo jus habet utendi membris ſuis : Atqui jus, illud vocatur dominium indirectum & utile: Ergo. Hinc ſequitur :

1. Hominem poſſe ſe ipſum vendere, aut donare jus utendi ſuo corpore ad has, vel illas actiones.

2. Injuſtum eſſe tum erga privatum hominem, tum erga Rempublicam, qui interimit aut mutilat, quia per occiſionem aut mutilationem eripitur membrorum uſus : quod cum fiat contra jus alienum, injuſtum cenſeri debet.

Dices: Servitus eſt contra naturam.

Diſtinguo : contra naturam innocentem, Concedo: contra naturam peccato infectam, Nego. *Nemo iſtud culpa meruit, non natura*, inquit S. Auguſtinus lib. 19. de Civ. c. 15.

Q. 1. *Quot modis poteſt aliquis fieri ſervus.*

R. Duobus, ſcilicet propria voluntate, & neceſſitate juſta.

Q. 2. *Quot modis propria voluntate?*

R. Duobus, nempe per venditionem aut alium contractum oneroſum, & per liberalem donationem, quia ex dictis homo dominium habet utile ſuorum membrorum: Ergo illud transferre poteſt in alterum, ſive per venditionem, ſive per donationem. Nec obſtat commune illud effatum, *Non bene pro toto libertas venditur auro*, quia licet libertas ſit omni auro pretioſior, non eſt tamen pretioſior vita, propter quam

conſervandam homo aliquando cogitur ſe vendere. Confirmatur ex Scriptura: Exod. 21. & Levit. 25. permittitur Judæis egeſtate compulſis ad tempus ſe vendere.

Q. 3. *Quot modis poteſt quis fieri ſervus neceſſitate?*

R. Tribus.

1. Ratione delicti: quod contingit, vel in bello juſto; nam ſi in publici peccati pœnam occidi poſſit, poteſt a fortiori in ſervitutem redigi: vel extra bellum, nempe ſi per ſententiam Judicis aliquis propter crimen puniatur ſervitute.

2. Jure paterno, cum pater ob ingruens & patens periculum cogitur vendere filium. Dico, *ob ingruens & patens periculum*, puta propter nimiam paupertatem; nam aliæ cauſſæ non ſufficiunt, ut pater filium in ſervitutem tradere poſſit, lege prima & ſecunda, Digeſti *de Patribus, qui Filios ſuos diſtraxerunt*. Porro licet mater ſit etiam principium filii, adeoque jus quoddam habeat a natura idem faciendi quod pater: tamen jure civili jus illud ſoli patri attributum eſt, quod cum ſit odioſum, non eſt extendendum.

3. Jure nativitatis, cum quis ex ſerva matre naſcitur, ſive pater liber ſit, ſive non: quia partus ſequitur ventrem. Ita S. Thomas in quartum diſt. 36. quæſt. 1. art. 4. ubi aſſerit Juribus Civilibus illud & Canonicis eſſe conforme; vigere nihilominus in quibuſdam terris, quæ jure civili non reguntur, conſuetudinem, ut ſervus filius ex alterutro parente ſervo genitus, quaſi deteriorem partem ſequi debeat: ſed in his ſpectandæ ſunt propriorum locorum conſuetudines.

Q. 4. *Chriſtiani poſſuntne eſſe ſervi?*

R. Poſſunt eſſe, 1. Infidelium, ut ſupponit S. Petrus cap. 2. Epiſt. 1. v. 18. ubi præcipit, ut ſervi ſint ſubditi dominis ſuis, non ſolum bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis. 2. Chriſtianorum, ut patet ex diſtinctione 54. ubi multa habentur Decreta de Servis Chriſtianorum: Conſuetudine tamen invaluit, ut Chriſtiani captivi facti a Chriſtianis in bello juſto,

non

non fiant ſervi, ſed ſoluta pecunia in redemptionis pretium remittantur.

Q. 5. *Licetne ſervis fugere?*

R. *Licet*, 1. ſi injuſte detinentur; quales ſunt fere Saracenorum ſervi.

2. Si per vim impellantur a domino ad peccandum, aut ſi dominus velit eos occidere; ſi cibos neceſſarios eis deneget: modo aliter ſe tueri non poſſint, niſi fugiendo.

3. Si bello capti ſint, jure poſtliminii fugere licet, modo in ditionibus hoſtium non remaneant; ita habetur in Digeſtis *De Captivis*, & in Inſtitutis paragr. *Item*, titulo *de rerum diviſione*.

Non licet autem ſervis fugere, 1. ſi ſe vendiderint. 2. ſi ex nativitate ſint ſervi, quia tales ſunt res domini ſicut ceteræ ejus poſſeſſiones; & de his ſervis intelligendæ ſunt leges, quæ puniunt tum ſervos fugitivos, tum eos, qui iiſdem conſulunt fugam. 3. ſi in pœnam delicti damnati ſint ad perpetuam ſervitutem, cum talis pœna ſit juſte inflicta.

CAPUT VII.

De acquiſitione dominii per occupationem Beſtiarum.

Q. 1. Licetne occupare Beſtias?

R. Nota, Beſtias vel eſſe manſuetas & cicures, ut oves, gallinas: vel feras. Feræ vel ſunt cicuratæ, ut cervi, cuniculi, vel non; & hæ vel ab aliquo ſunt apprehenſæ, ut avis in laqueo, piſces in cavea vel ſtagno, columbæ in columbario, cuniculi in garena, apes in alveario; vel a nullo ſunt apprehenſæ, naturalemque libertatem habent. His præſuppoſitis,

R. 1. Non licet occupare beſtias cicures & manſuetas etiamſi effugiant. Ita habetur Inſtitutis *de rerum diviſio-*

viſione, paragrapho *Gallicanum*, ubi dicitur furtum committere, qui hæc animalia detinet, cum effugiunt.

R. 2. Idem ſentiendum de animalibus cicuratis, quamdiu præſumuntur reverſura; ſin autem cenſentur recipiſſe priorem libertatem, nec amplius eſſe in prioris domini poteſtate. Porro libertatem receperunt, ſi non impeditæ conſuetis horis domum redire non ſolent.

R. 3. Feræ ab aliquo apprehenſæ ſub illius dominio ſunt, & ita furtum committit qui eas occupat. Unde qui in columbario ponit illecebras, ut aliorum columbas retineat, tenetur ad reſtitutionum; ſecus ſi columbarium ad facilius ſuas columbas conſervandas in commodiori loco ſtatuerit, vel iis melius pabulum dederit.

Dices: Columbæ ſat magnum detrimentum afferunt, Ergo licet eas vel occidere, vel occupare.

R. 1. Non licere occidere beſtias domeſticas depaſcentes agrum alienum, ſed vel includendæ ſunt, ſi capi poſſint; vel urgendus earum dominus ad reparationis damnum.

Reſpondeo 2. quia columbæ & cuniculi Reipublicæ ſunt utiles, rectum ordinem & æquitatem poſtulare, ut privati ex eis aliquid damni patiantur propter bonum publicum; hujuſmodi enim onera cenſentur a Republica impoſita. Sed nullus debet columbarium eligere, nec garenam inſtituere niſi ſecundum leges & conſuetudines locorum; alias peccaret contra juſtitiam, & ad reſtitutionem teneretur, quia jam non auctoritate publica alios oneraret. Idem dicendum de eo, qui plures columbas aut cuniculos aleret, quam leges permittunt.

R. 3. Feræ a nullo apprehenſæ, ſunt primi occupantis, niſi lex peculiaris, aut loci conſuetudo obſtet; quia, ut ſupra dictum eſt, quod nullius eſt, id ratione naturali occupanti conceditur.

Dixi, *niſi lex peculiaris, aut loci conſuetudo obſtet*; nam aliquando leges prohibent in flumine publico piſcari, & in agris venari aut aucupari.

Q. 2.

Q. 2. *Princeps poteſtne venationem impedire?*

R. Poteſt, 1. ſi populus in id conſentiat: quia poteſt populus cedere ſuo juri. 2. ſi id neceſſarium & utile judicetur ad Reipublicæ onera ſuſtinenda, ut ſi ex animalibus capiendis magnus quæſtus ad Rempublicam perveniret. 3. poteſt prohiberi venatio vel certis inſtrumentis, ne nimis multa capiantur animalia, & tandem deficiant; vel eo tempore, quo fœcunda ſunt, ne impediatur eorum partus, & multiplicatio. 4. Poteſt etiam Princeps ad ſolam recreationem, ſine conſenſu populi, jus venandi in quibuſdam locis ſibi reſervare; quia cum multos pro Republica ſuſcipiat labores, æquiſſimum videtur ut propriam ſibi voluptatem ac recreationem retineat; præterquamquod illud pertinent ad Principis dignitatem.

Neque ſolus Princeps poteſt venationem prohibere, ſed & ii, quibus ipſe, vel conſuetudo idem jus conceſſit.

Advertes tamen in his modum eſſe ſervandum; nam injuſtum eſſet, ſi ex hujuſmodi prohibitionibus feræ nimis multiplicarentur, & agros devaſtarent; in illa enim hypotheſi tenetur Princeps aut dominus damnum reparare, niſi agri primitus illius fuerint, & cum hoc onere incolis diviſi.

Q. 3. *Quibus potiſſimum perſonis venatio eſt interdicta?*

R. Jure communi interdicitur Clericis & Monachis, ſi venatio fiat cum ſtrepitu canum & armorum. Ita enim haberet cap. 1. de Clerico venatore diſt. 34. cap. 1. quod ſumptum eſt ex Concilio Aurelian. *Epiſcopum, Presbyterum, aut Diaconum, canes, aut accipitres, aut ejuſmodi ad venandum habere non licet. Quod ſi quis talium perſonarum in has voluptate ſæpius detentus fuerit, ſi Epiſcopus eſt, tribus menſibus: ſi Presbyter, duobus; ſi Diaconus, ab omni officio ſuſpendatur.* Et cap. 2. omnibus ſervis Dei venationes & ſylvaticæ vagationes cum cane, & accipitre & falcone interdicuntur.

Dixi, Jure communi prohiberi venationem, quæ fit

cum magno ſtrepitu; nam Epiſcopi aliquando in ſuis diœceſibus omnem venationem prohibent Clericis, ob ſpeciales rationes. Unde quilibet debet attendere quid ferant ſtatuta diœceſis, in qua degit.

Permittitur Monachis in Clementinis c. 1. *De ſtatu Monachorum*, ut per alios venari poſſint, ſi ſaltus, vivaria, aut proprias garenas, aut jus in alienis venandi habeant; modo canes venaticos intra ſua Monaſteria non retineant, nec venationi præſentiam exhibeant perſonalem.

Q. 4. *Citati Canones obligantne ſub mortali?*

R. Obligant, quia ex pœna graviori colligitur peccatum eſſe grave, alias eſſet injuſta. Porro cenſura, ſub qua Canon prohibet venationes, gravis omnino eſt.

Advertes 1. cenſuram illam non eſſe latæ ſententiæ, ſed ferendæ: 2. non eſſe ulli infligendam, niſi frequentius hac voluptate detineatur.

Q. 5. *Vigentne illi hodie Canones?*

R. Dubitant nonnulli: in dubio autem lex eſt ſervanda, juxta illud effatum: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis*: lex autem præſumenda eſt poſſidere, quando non probatur fuiſſe abrogatam.

Q. 6. *Quibus diebus Venatio eſt prohibita?*

R. 1. Prohibetur diebus jejuniorum. Cap. *An putatis*. Diſt. 86. „ An putatis, inquit S. Ambroſius, „ illum jejunare, fratres, qui primo diluculo non ad „ Eccleſiam vigilat, non beatorum Martyrum ſancta „ loca perquirit; ſed ſurgens congregat ſervulos: di- „ ſponit retia: canes producit: ſaltus ſylvaſque perlu- „ ſtrat: ſervulos, inquam, ſecum pertrahit fortaſſe ma- „ gis quam ad Eccleſiam feſtinantes: & voluptatibus ſuis „ peccata accumulat aliena, neſciens reum ſe futurum, „ tam de ſuo delicto, quam de perditione ſervorum. „ Et Cap. „ *Quid prodeſt*, ex eodem S. Ambroſio, „ Quid prodeſt jejunare viſceribus, & luxuriari venationibus? abſtinere cibis, & errare peccatis?

R. 2. Prohibetur etiam diebus feſtis, colligiturque ex Cap. *Licet* tit. *de Feriis*: *Indulgemus*, ait Alexander

der III. Archiepiſcopo Tributienſi, *ut liceat Parochianis veſtris diebus Dominicis & aliis feſtis (præterquam in majoribus anni ſolemnitatibus) ſi halecia terræ ſe inclinaverint, eorum captioni ingruente neceſſitate intendere; ita quod poſt factam capturam Eccleſiis circumpoſitis & Chriſti pauperibus congruam faciant portionem.*

Nec dicas his Canonibus contraria conſuetudine fuiſſe derogatum; ſaltem enim ex his habemus venationem non convenire ſanctificationi diei feſti, & pœnitentiæ, quæ obſervari debet diebus jejuniorum. Immo plures Theologi cenſent venationem per ſe eſſe opus ſervile.

Q. 7. *Cujus eſt fera ab uno vulnerata?*

R. Eſt vulnerantis, ſi hæ conditiones fuerint. 1. ſi læſa ſit fera quantum ſatis eſt ad eam capiendam. 2. ſi eam inſequitur. 3. ſi ſit certum moraliter loquendo quod ſit eam apprehenſurus. Ratio eſt quia tunc moraliter apprehenſa eſt a vulneratore. Quod ſi hæ conditiones deſint, etiam in dubio eſt capientis, quia cenſetur fera ſuam habere libertatem. Quo ſenſu definitur paragr. *Item quæſitum*, Inſt. *de rerum diviſione*, dominium talis feræ eſſe capientis. Idem prorſus dicendum quoad utramque partem, ſi alter e canibus excitavit leporem, & alter ceperit.

Q. 8. *Si fera, quam perſequor, in laqueum tuum incidat, cujus erit?*

R. Erit mea, ſi aliter occupaturus eſſem: ſi non eſſem occupaturus, in dubio erit primi occupantis.

CAPUT VIII.

De venis auri & argenti; de paſcuis & ſylvis.

Q. 1. *Cujus ſunt venæ auri & argenti?*

R. Jure Gentium ſunt occupantis, etiamſi in agro alieno reperiantur; quia æquum non eſt res

pretioſas accedere fundo viliſſimo, paragr. *Litteræ*, Inſtit. *de rerum diviſione*.

Dices: Lapicidinæ & Carbonariæ, quæ ſunt in meo fundo, meæ ſunt, ſicut & fodinæ ferri: ergo ſimiliter venæ auri & argenti.

Nego conſequentiam: ratio diſparitatis eſt, quod res hujuſmodi viliores ex conſenſu Reipublicæ relinquantur domino agri. Hinc

Jure Civili poſſunt fieri Reipublicæ, ita ut liceat Principi, cui voluerit, concedere poteſtatem eas acquirendi, & effodiendi metalla, modo ſatisfaciat domino agri pro damno illato per fodinarum inquiſitionem.

Circa paſtionem attendendum eſt, qui ferat conſuetudo cujuſque regionis: nam alicubi, niſi ager ſit circumſeptus, dominus non poteſt prohibere paſtionem poſt primam herbam ſublatam, aut ſegetes collectas.

Nihilominus Reſpublica ſive Princeps poteſt prohibere paſtionem & lignationem in paſcuis & ſylvis ad urbem aut Rempublicam pertinentibus; quia id aliquando expedit bono publico.

Notat Leſſius tum non eſſe reſtituendi obligationem, cum urbs aut pagus, cujus ſunt paſcua, non ſolet exigere damni reparationem, ſed ei ſatisfit, ſi comprehenſi mulctam luant.

Q. 2. *Quid ſentiendum eſt de pauperibus, qui ligna cædunt in ſylvis privatorum?*

R. Si conſentiant domini, non peccant, nec ad reſtitutionem tenentur, cum eis volentibus non fiat injuria.

R. 2. Si eis invitis cædant, peccant, & ad reſtitutionem tenentur, niſi ſint in extrema neceſſitate, quia auferunt alienum, invito domino. Dixi, *niſi ſint in extrema neceſſitate*, 1. quia tunc omnia ſunt communia. 2. quia in gravi neceſſitate non licet auferre alienum, ut infra dicetur.

Advertes autem eos, qui poſſident ſylvas, prohibere aliquando ne pauperes colligant ligna inutilia, non quod velint ea ſibi retinere, ſed quia timent, ne colli-

colligentes damnum inferant ſylvis; & cædant ligna utilia, in quo caſu pauper, qui collegiſſet ſine damno proprietarii, non teneretur ad reſtitutionem.

CAPUT IX.

De acquiſitione dominii in bona vacantia & derelicta.

Q. 1. QUid ſunt bona vacantia?

R. Sunt ea, quæ relinquit aliquis ab inteſtato decedens ſine hæredibus, qui juxta legem ab inteſtato ſuccedant.

Q. 2. *Quid ſunt bona derelicta?*

R. Sunt ea, quæ dominus eo animo abjicit, ut ſua eſſe nolit. Cenſetur autem nolle, ſi facile poſſit rem ſuam recuperare, & taceat ac negligat. Quod ſi dubium ſit de ejus voluntate, non eſt præſumendus rem a ſe abdicare. Unde ſequitur bona quæ naufragantur, vel quæ per incendium ejiciuntur, vel quæ eluvione aquarum auferuntur, non eſſe habenda pro derelictis; quia dominus ea abdicare non cenſetur.

Q. 3. *Cujus ſunt bona vacantia?*

R. Fiſco applicantur, ex cap. *Vacantia*, Cod. *de bonis vacantibus*. Bona tamen mobilia peregrinorum per Epiſcopum loci ad pios uſus diſtribuenda ſunt, ex Authentica: *Omnes Peregrini*, cap. *Communia de Succeſſionibus*.

Q. 4. *Cujus ſunt bona derelicta?*

R. Sunt occupantis, niſi aliter jura privata ſtatuant. Patet ex inſtitutis *de rerum diviſione*, §. *Alto ſane*.

Q. 5. *Res certo peritura, niſi e periculo eriperetur, ut ſaccarum, frumentum, farina e flumine erepta, aut ovicula e faucibus lupi vindicata, pertinetne ad eripientem?*

R. Minime; quia res noſtra, quantumcumque periclitetur, ſub noſtro dominio eſt quamdiu ſubſiſtit.

CAPUT X.

De acquiſitione dominii in res inventas.

AGitur hic de bonis nuper amiſſis, quorum dominus ignoratur; difficultas autem eſt ad quem pertineant: Itaque.

Q. 1. *Cujus ſunt res inventa?*

R. 1. Res inventa non tranſit in dominium inventoris, quando dominus inveniri poteſt. Ita habetur Deut. 22. *Non videbis bovem fratris tui aut ovem errantem, & præteribis: ſed reduces fratri tuo, etiamſi non eſt propinquus frater tuus, nec noſti eum: duces in domum tuam, & erunt apud te quandiu quærat frater tuus, & recipiat; ſimiliter facies de aſino & de veſtimento, & de omni re fratris tui, quæ perierit. Si inveneris eam, ne negligas quaſi alienam.* Et leg. *Numquam*, §. *Inventoris*, tit. *de acquirendo rerum dominio*: *donec probari poteſt dominus rei inventæ, in alterius poteſtatem tranſire nequit.* Unde S. Auguſt. homil. 9. lib. 50. Homiliarum ſic ſcribit: *Si quid inveniſti, & non reddidiſti, rapuiſti: quantum potuiſti, feciſti: quia plus non inveniſti, ideo plus non rapuiſti. Qui alienum negat, ſi poſſet, tolleret; quod non tollit, timor te cohibet.*

R. 2. Rei inventæ dominus ſedulo inquirendus eſt.

R. 3. Res inventa non eſt inventoris, etſi dominus inveniri non poſſit, ſed impendenda eſt in pauperum aut piorum locorum uſus, niſi extet aliqua lex municipalis, quæ illam tribuat domino territorii, in quo inventa eſt.

Probatur 1. ex Authentica: *Omnes peregrini*, ubi habetur, *ſi peregrinus inteſtatus deceſſerit, ad hoſpitem nihil perveniat, ſed bona ipſius per manus Epiſcopi loci, ſi fieri poteſt, hæredibus tradantur, vel in cauſſas pias erogentur.* Idem S. Carolus Borromæus 4. part. Actorum Mediolanenſis Eccleſiæ ſtatuit: *Ut ſi dominus diu requiſitus non appareat, res inventa pauperibus aut piis locis erogetur.*

Prob.

Prob. 2. ratione res, quæ eſt in dominio alterius, debet impendi ſecundum ejus voluntatem; Atqui res inventa eſt in dominio ejus, qui eam amiſit, etiamſi ille non poſſit inveniri, præſumiturque velle ut in hujuſmodi pios uſus impendatur: Ergo revera impendenda eſt. Minoris duæ ſunt partes.

Prior pars oſtenditur. 1. quia qui perdidit rem aliquam, eo ipſo non cenſetur ejus dominium amiſiſſe, quo reperiri non potuit; ſi enim adveniret, cum res inventa poſt diligentem perquiſitionem eſt diſtrahenda, certe reſtituenda eſſet ipſi tanquam vero domino, quamvis antea requiſitus inveniri non potuiſſet. 2. quia tandiu aliquid remanet in dominio alterius, quamdiu nec delicto, nec ſua ulla voluntate, nec lege aliqua jus amiſit: Atqui dominus rei inventæ non amiſit jus in illam, neque ex delicto, neque ulla ſua voluntate, neque lege aliqua; quod eſt diſcrimen inter theſaurum, & rem nuper amiſſam; leges enim aliquid ſtatuunt circa theſaurum, & quibuſdam in caſibus inventoris eſſe decernunt. Per præſcriptionem quoque bona, ſive mobilia, ſive immobilia transferuntur ad illum, qui per aliquod tempus eadem poſſedit. Quibuſdam etiam legibus municipalibus, quibus in conſcientia parere oportet, res inventa ſit Dynaſtæ; Gallice, *Haut juſticier*, territorii, in quo invenca eſt. Sed nulla lex rem inventam facit inventoris: Ergo.

Poſterior pars probatur. Quia rei alienæ detentor, puta uſurarius vel ejus hæres, & depoſitarius, qui rem furtivam bona fide in cuſtodiam accepit, jure naturali tenetur eam reſtituere domino, ſi compareat, vel pauperibus, ſi ignoretur: Atqui detentor eſt rei alienæ, qui eam nuper perditam invenit: Ergo.

Dicet aliquis: ita affectus ſum, ut ſi rem meam perditam recuperare non poſſim, velim eam tranſire in dominium inventoris: Ergo idem præſumere licet de quovis alio.

Nego conſeq. 1. quia ex propoſitione ſingulari nihil concludi poteſt. 2. quia contrarium colligitur ex communi hominum agendi ratione, qui teſtamento ſolicite caveant, ne bona a ſe derelicta fiant

pri-

primi occupantis, ſed curant ut in uſus pios utiliter diſpenſentur. 3. etiamſi quis dubitaverit, num talis ſit intentio illius, qui rem ſuam perdidit, nihilominus rem inventam in proprium commodum vertere non poteſt: quia in dubio non licet rem alienam ſibi vindicare.

Q. 2. *Quomodo Confeſſarius ſe geret erga pœnitentem, qui contraria quorumdam opinione ductus, rem inventam in uſus pios diſtribuere nollet?*

R. Judicabit hujuſmodi pœnitentem abſolutionis eſſe indignum; quia opinio, qua nititur, eſt prorſus improbabilis, & pugnans contra legem naturalem.

Q. 3. *Quid, ſi dominus inveniatur, poſtquam res inventa conſumpta eſt?*

R. Si inventor eam pauperibus erogaverit, nihil tenetur reſtituere poſt ſufficientem diligentiam adhibitam; neque enim conſentaneum eſt, ut ex actu illo miſericordiæ detrimentum patiatur, præſertim cum videatur utiliter geſſiſſe negotium prioris domini.

Q. 4. *Poteſtne inventor retinere ſibi aliquid pro præmio inventionis?*

R. Non poteſt, niſi labor in rei inventione impenſus fuerit; & ratio eſt, quia nullum juſtum habet titulum ſibi quidquam retinendi. Poteſt quidem dominus, ſi appareat, dare aliquid titulo gratitudinis, ſed inventor id non poteſt exigere.

Q. 5. *Quid cenſendum de præmio, quod aliquando dominus promittit inventori, ſi rem perditam deferat?*

R. Illud præmium communiter eſt ſecundum quid involuntarium, offerturque a domino qui timet amittere, niſi hoc modo alliciat inventorem; & hoc explicari poteſt exemplo lucri ultro oblati ab eo, qui indiget mutuo: ſicut enim mutuans illud acceptare non poteſt, niſi ſibi conſtet ex mera gratitudine offerri, ut ſuo loco dicetur; ita nec inventor debet acceptare præmium oblatum, niſi omnimodam libertatem domino reliquerit gratificandi vel non.

Confirm. hæc reſponſio ex S. Auguſt. ſerm. 21. de verbis Apoſtoli, & lib. 83. qq. quæſt. 71. ubi hanc refert hiſtoriam de homine pauperrimo, qui Medio-

lani

lani invenit ſacculum ducentorum ſolidorum. „ Memor „ ille legis, *inquit*, propoſuit pittacium publice. Qui „ ſolidos perdidit, veniat ad locum illum, & quærat „ hominem illum: ille, qui plangens circunquaque „ vagabatur, invento & lecto pittacio, venit ad ho- „ minem: repletus autem gaudio, & quærens vicem „ rependere tanquam decimas obtulit illi viginti, „ quos noluit accipere: obtulit vel decem, noluit „ accipere, ſaltem rogavit vel quinque acciperet, no- „ luit. Ille ſtomachabundus homo projecit ſacculum, „ nil perdidi, inquit, ſi non vis aliquid a me accipe- „ re. Victus tandem ille quod offerebatur, accepit; „ & continuo totum pauperibus erogavit, unum ſo- „ lidum in ſua domo non dimiſit"; hactenus S. Auguſt. qui proponit hoc exemplum, quod ejus auditores imitentur.

CAPUT XI.

De acquiſitione dominii in Theſauros.

Q. 1. QUid eſt Theſaurus?

R. Definitur, vetus quædam depoſitio pecuniæ, cujus non extat memoria; ut jam dominum non habeat.

Dicitur 1. *vetus*, quia ſi pecunia non ſit vetus, non cenſetur theſaurus, ſed res inventa, cujus dominus quæri debet: qui ſi inveniri non poſſit, expendenda eſt in uſus pios, ut ſupra dictum eſt.

Dicitur 2. *pecunia*, quo nomine intelliguntur quævis opes mobiles, ut gemmæ, vaſa.

Q. 2. *Cujus eſt Theſaurus inventus?*

R. 1. Jure naturali eſt invenientis, quia quæ nullius ſunt, fiunt primi occupantis: Atqui theſauri nullius ſunt, ut patet ex definitione allata: Ergo.

R. 2. Jure civili, ſi inveniatur abſque arte prohibita in proprio fundo, totus eſt invenientis: ſi in alie-

alieno, idque caſu, media pars eſt inventoris, & media ejus ad quem pertinet fundus: ſi vero in alieno data opera, & inconſulto domino, totus eſt domini, cujus eſt fundus, deductis expenſis.

Prima pars probatur ex Inſtit. *de rerum diviſione*, paragraph. *Theſaurus*, ubi dicitur, *Theſauros, quos quis in loco ſuo invenerit, D. Adrianus æquitatem naturalem ſecutus ei conceſſit, qui eos invenerit*: idem habetur leg. unica, Cod. *de Theſauris*.

Secunda pars habetur utroque loco citato, eſtque ſervanda in foro conſcientiæ, etiam ante omnem judicis ſententiam; quia hæc juris diſpoſitio non pœnalis, ſed definitiva proprietatis rerum.

Tertia pars habetur cit. leg. unica his verbis: *In alienis vero terrulis nemo audeat invitis, id eſt, nec volentibus, vel ignorantibus dominis opes abditas ſuo nomine perſcrutari. Quod ſi nobis aliquis ſuper hoc crediderit eſſe ſupplicandum, aut præter hujus legis tenorem in alieno loco theſaurum ſcrutatus invenerit, totum hunc locorum domino reddere compellatur.*

Leſſius ex verbo, *compellatur*, deducit legem hanc eſſe pœnalem; proindeque inventorem non obligari in conſcientia ante ſententiam judicis ad reddendum totum, ſed ſufficere, ſi mediam partem reddat domino fundi.

Dixi, *ſi abſque arte prohibita*; nam ſi magicis artibus inventus eſſet, inventor per Judicis ſententiam eo eſſet privandus.

Q. 3. *Si theſaurus inveniatur ab eo, qui habet tantum uſumfructum fundi, ad quem pertinebit?*

R. Media pars ad proprietarium, altera ad inventorem. Si inventor ſit emphyteuta, tres partes habebit, & proprietarius quartam.

Q. 4. *Si quis emat agrum, in quo ſit theſaurus reconditus, cujus erit theſaurus?*

R. Si ante emptionem invenit theſaurum, puta fodiendo, media ejus pars pertinet ad dominum fundi, quia theſaurus inventus eſt in fundo alieno; ſi autem ſcivit, ſed nondum effodit, quando emit, acquirit do-

dominium totius theſauri, quia revera in proprio fundo invenit theſaurum. Et hoc ipſum Chriſtus Dominus innuit, Matth. 13. his verbis: *Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro, quem qui invenit, præ gaudio vadit, & vendit univerſa quæ habet, & emit agrum illum.*

Atque hæc de theſauris dicta ſunt ſecundum jus commune; cum enim theſauri proprie nullius ſint, poſſunt per aliquam legem particularem Principi aut Reipublicæ appropriari.

Porro in Gallia extra controverſiam aſſerit clariſſimus vir D. Bignon in oratione habita in Senatu Pariſienſi, anno 1639. die vero 21. Julii, quod theſaurus in alio fundo inventus in tres partes æquales, juxta Senatuſconſulta, ſit dividendus: ita altera pars pertineat ad inventorem; altera ad dominum fundi, tertia ad Dynaſtam (Gallice, *Seigneur Haut-Juſticier*) vel ad Regem, ſi ſolus in loco altiorem illam poteſtatem exerceat. Vide Bardetum tom. 2. lib. 8. cap. 30. pag. 540. Si autem theſaurus inveniatur a domino fundi, media pars eſt inventoris, alia Dynaſtæ, juxta Conſuet. Senon. art. 8. Antiſſiod. art. 11. Andegav. art. 62. Si in loco publico, ſimiliter eſt dividendus, ex Camerac. art. 3. & Barr. art. 44. Lege vero Norman. art. 211. & 212. totus eſt Dynaſtæ vel Regis, niſi reperiatur in loco ſacro: nam ſi in cœmeterio, vel navi Eccleſiæ, totus ad Fabricam pertinet; ſi in choro, ejus eſt, cujus impenſis chorus eſt reparandus.

Addunt Camer. Senon. & Antiſſiod. res nuper perditas, domino requiſito, & intra annum non comparente, fieri Dynaſtæ proprias.

CA-

CAPUT XII.

De acquiſitione dominii per uſucapionem & præſcriptionem.

Q. 1. *Differuntne uſucapio & præſcriptio?*

R. Minime, ſed ſunt duo termini ſynonimi: nonnullis tamen uſucapio eſt in mobilibus, præſcriptio vero in immobilibus.

Q. 2. *Quid eſt præſcriptio?*

R. Definitur acquiſitio dominii & juris, per poſſeſſionem legitimo tempore continuatam, ex legis præſcripto.

Q. 3. *Per præſcriptionem acquiriturne dominium rei alienæ, tam in foro interiori & conſcientiæ, quam in foro exteriori; ita ut qui legitime præſcripſit, non teneatur reſtituere priori domino repetenti rem præſcriptam, & probanti certis rationibus illam ad ſe olim pertinuiſſe?*

R. Acquiritur, ut patet ex definitione allata: probaturque 1. ex jure tum civili, tit. *de uſur. cap.* tum canonico, tit. *de præſcriptionibus*, ubi ſtabilitur jus per præſcriptionem acquiſitum.

Probatur 2. ratione; quia certum eſt Rempublicam aut Principem poſſe transferre dominium unius privati in alterum, quando id exigit bonum publicum; is enim eſt uſus dominii alti, quod habet Princeps in bona privatorum: atqui ratio boni communis poſtulat, ut poſitis certis conditionibus dominium unius in alterum per præſcriptionem transferretur. Nam lege prima, Digeſti *de uſucap.* dicitur, *bono publico introducta eſt uſucapio*, ne diu & fere ſemper incerta eſſent rerum dominia. Et lege ultima præſcriptio conceſſa dicitur, ut aliquando litium eſſet finis. Addi poteſt & alia ratio præſcriptionis, nempe in odium negligentis repetere rem ſuam, quam ſcit ab alio poſſideri.

Dices: nemo privatur re ſua ſine culpa aut voluntate: Ergo.

Ne-

Nego antecedens, nam ex regula 23. Juris in ſexto, ſufficit aliqua cauſſa, nimirum ſi ratio boni publici id exigat.

Q. 4. *Quænam conditiones requiruntur ad legitimam præſcriptionem?*

R. Quinque, Prima, ut res, quæ præſcriptione acquiritur, a jure non prohibeatur præſcribi; nam Digeſtis *de uſucap. & uſurpationibus*, & tit. *de præſcript.* nonnulla præſcribi nequeunt. Secunda, ut res, quæ præſcribitur, poſſideatur; nam ſine poſſeſſione præſcriptio non procedit, ex reg. 3. *de reg. Juris*, in ſexto. Tertia, ut ſit legitimus titulus, ſive verus, ſive probabiliter præſumptus, id eſt, qui bona fide putetur validus, etſi talis non ſit in rei veritate. Quarta ut ſit bona fides, nam poſſeſſor malæ fidei non præſcribit ullo tempore, ex regula 2. *de reg. Juris* in ſexto. Quinta denique, ut ſit tempus ſufficiens ad præſcribendum, ex Digeſtis *de uſurp. & uſucap.* & ex titulo *de præſcript.* in Decretalibus.

Q. 5. *Quænam res præſcribi non poſſunt?*

R. 1. Non præſcribitur adverſus hominem liberum, ut fiat ſervus, ex lege, *uſucapionem*, Digeſti *de uſurpationibus & uſucapionibus*.

R. 2. Nec etiam adverſus Superiorem præſcribitur, quia ſubditi tenentur obedire Superiori jure naturali, adverſus quod non præſcribitur, cap. ult. *de conſuetudine*, in Decretalibus,

Hinc ſubditi non poſſunt præſcribere adverſus Prælatum, ut non viſitentur; quia Prælatus non poteſt abſolvi a ſollicitudine erga ſubditos, quam ut præſtet neceſſaria eſt viſitatio. Similiter non præſcribunt ſubditi ut non ſolvant procurationem Prælato debitam, dum ab eo viſitantur, ex capite, *Cum ex officii*, titulo *de præſcript.* Poteſt tamen ex eodem capite Prælatus adverſus alium Prælatum præſcribere, ut ad ipſam ejus ſubditi pertineant. Item poteſt aliqua Eccleſia, v. g. Collegiata, præſcribere adverſus Archidiaconum, ut ab eo non viſitetur, quia ejus dignitas non eſt juris divini, ſed humani: atqui adverſus jus humanum præſcriptio valet.

R. 3.

R. 3. Non præſcribitur res publicis uſibus deputata; ut ſunt viæ, fontes, &c.

R. 4. Jus decimarum, primitiarum, oblationum, aliaque jura ſpiritualia, a laicis non præſcribuntur, titul. *de præſcript.* cap. *Cauſſam* Et ratio eſt, quod illa non poſſint poſſideri a laicis in feudum, de ratione autem præſcriptionis eſt legitima poſſeſſio rei præſcriptæ. Eadem vero jura præſcribi poſſunt a perſonis Eccleſiaſticis, cum ea poſſidere poſſint.

R. 5. Non præſcribuntur tributa, functiones publicæ, cenſus, ac ſimilia, quæ ſolvuntur Principi in ſignum ſupremæ poteſtatis, ex lege, *Comperit*, Codice *de præſcript. triginta & quadraginta annorum*. Nihil enim præſcribitur, niſi permittat lex civilis, vel Princeps: at Principes non conſentiunt præſcriptioni juribus ſuis contrariæ. Hinc non præſcribitur ſuprema juriſdictio, quæ in eo elucet, quod ab omnibus Judicibus ad Principem appelletur.

R. 6. Non præſcribuntur res ſacræ. Etenim ſi res Principi propriæ non præſcribuntur, a fortiori ea quæ Dei ſunt, quæque alienare vetat Imperator in Inſtitutis, paragrapho, *Sacræ res*, tit. *de rerum diviſione*.

R. 7. Præſcribi non poſſunt res ejus, qui adeo impotens eſt, aut impeditus, ut rem ſuam in judicio petere non poſſit. Hinc contra mente captum, minores viginti quinque annis, filium ſub poteſtate patris exiſtentem, & uxorem, cujus vir non eſt adminiſtratione privatus, non præſcribitur.

R. 8. Non præſcribuntur fines Provinciarum, Epiſcopatuum, & Parœciarum, quando conſtat de earum limitibus, ut habetur cap. *Dilectio* 16. q. 3.

Advertes multa, quæ dicuntur non præſcribi, intelligenda eſſe de præſcriptione, quæ fit ordinario tempore, nempe ſpatio decennii aut viginti annorum: nam præſcribuntur præſcriptione longiſſimi temporis, puta triginta, aut plurium annorum; tales ſunt res fiſci, fundus in dotem datus, & res furtivæ, leg. *Omnes*, & leg. *Sicut in rem*, Cod. *de præſcript. triginta annorum*.

Q. 6. *Quæ poſſeſſio requiritur ad præſcribendum?*

R. Non

R. Non ſufficit naturalis, quia nullum parit effectum; cum ei jus reſiſtat. Hinc fur nunquam præſcribit, quia nunquam lege poſſidet; nec curator, aut tutor, nec colonus, nec uſufructuarius, quia non poſſidens ſuo nomine. Requiritur ergo poſſeſſio civilis, quæ ſola eſt legitima. Unde ſi quis juſte re aliqua privaretur, & eamdem poſtea reciperet, præſcriptio eſſet interrupta, & tempus ad præſcriptionem requiſitum computandum eſſet a poſteriori poſſeſſione; ſecus, ſi quis injuſte re ſua privaretur; privatio enim illa non interrumperet tempus præſcriptionis.

Q. 7. *Qui titulus requiritur ad præſcriptionem?*

Nota 1. titulum dici rationem aliquam legitimam, propter quam quis cenſetur juſte poſſidere rem aliquam, v. g. habeo hunc librum, quem bona fide emi.

Nota 2. titulum alium eſſe verum, ut ſi a vero domino emeris; alium præſumptum, ut ſi emeris ab eo, quem probabiliter putas verum dominum.

Nota 3. duplicem eſſe præſcriptionem; aliam longi temporis, aliam longiſſimi: illa eſt triennii, decennii, & vicenil; iſta vero triginta, quadraginta, & aliquando centum annorum. His præſuppoſitis:

R. 1. Ad præſcriptionem longi temporis requiritur titulus, quia ſine titulo poſſeſſio non cenſetur legitima ſeu civilis, quæ neceſſaria eſt ex dictis ad præſcribendum.

R. 2. Ad præſcriptionem longiſſimi temporis ordinarie non requiritur titulus, quia difficilius probatur qua ratione inierimus poſſeſſionem, in qua ſumus a tam longo tempore.

Dixi, *ordinarie*, quia aliquando ad præſcriptionem longiſſimi temporis requiritur titulus, nempe quando *juris præſumptio* eſt contra præſcribendum. Hinc ſi Epiſcopus velit præſcribere decimas in altera Diœceſi ſitas per quadraginta annos, ſine titulo non præſcribit, ex c. 1. *de præſcript.* in ſexto.

R. 3. Titulus præſumptus ſufficit, quia ubi titulus eſt verus, ibi inutilis eſt præſcriptio, cum ſine continuata poſſeſſione res ad nos propter verum titulum pertineat.

Ad-

Advertes, eum, qui titulo hæreditatis, bona fide poſſidet rem a defuncto mala fide poſſeſſam, nunquam præſcribere, ſi ſit hæres univerſalis: ita habetur Lege, *Cum hæres*, Digeſt. *de diverſis temporibus præſcriptionis*: *Cum hæres in jus omne defuncti ſuccedat, ignoratione ſua defuncti vitia non excludit*. Et paragrapho *Diutina*, Inſtit. *de uſucap. Si ille defunctus juſtum initium non habuit, hæredi & bonorum poſſeſſori, licet ignoranti, poſſeſſio non prodeſt*. Ratio eſt, quia hæres, & defunctus efficiunt unam perſonam; ideoque fictione juris mala fides cenſetur in ſucceſſore, ſicut in eo cui ſuccedit. Dixi, *hæres univerſali*; nam legatarius ſeu hæres particularis poteſt præſcribere.

Q. 8. *Bona fides eſtne omnino neceſſaria?*

R. Eſt abſolute neceſſaria. Probatur ex capite finali *de præſcript.* deſumpto ex Concilio Lateranenſi, cujus hæc ſunt verba: *Quoniam quod ex fide non eſt, peccatum eſt: Synodali judicio definimus, ut nulla valeat abſque bona fide præſcriptio tam canonica, quam civilis; cum generaliter ſit omni conſtitutioni atque conſuetudini derogandum, quæ abſque peccato mortali non poteſt obſervari. Unde oportet ut qui præſcribit, in nulla temporis parte habeat conſcientiam alienæ rei*. Et ex reg. 2. juris in ſexto: *Poſſeſſor malæ fidei ullo tempore non præſcribit*. Quibus juribus abrogantur leges civiles admittentes præſcriptionem cum mala fide, ſive in actionibus realibus, ſcilicet quando res uſu non conſumuntur, ſive in actionibus perſonalibus, quando res ipſo uſu conſumuntur.

Dices 1. Is, cujus bona per legem pœnalem addicta ſunt fiſco, poteſt ſtatuto tempore præſcribere: Ergo poteſt præſcribi cum mala fide.

Nego conſequentiam, nam in eo eſt bona fides, cum tandiu bona fide poſſideat, quandiu bonis ſuis per ſententiam Judicis privatus non eſt; lex enim pœnalis ante Judicis ſententiam non obligat.

Dices 2. Poteſt aliquis præſcribere contra eum, qui habet jus ſervitutis ruſticæ in ſuo prædio, v. g. tranſeundi per ſuum prædium, quamvis ſciat eum jus illud habere, *leg. Hæc autem*, Digeſt. *de ſervitutibus urba-*

urbanorum prædiorum : atqui in illo caſu eſt mala fides: Ergo.

Nego min. Nam etiamſi ſciam illum jus habere tranſeundi per meum agrum, non ſum in mala fide, ſi non tranſeat; ſiquidem nihil facio illicitum, nec aliquid omitto, quod debeam; non enim teneor illum monere ut jure ſuo utatur. Bona itaque fide ſine illum jure ſuo non uti, & eo ipſo prædio meo libertatem acquiri. Ex his

Colliges, leges municipales, quibus præcipitur, ne mercenarii ſtipendium poſſint repetere, niſi ante triennium, vel aliud definitum tempus, illud poſtulent, injuſtas eſſe, ſi concedant veram præſcriptionem debitori malam fidem habenti: ſecus tantum ſi negent actionem in foro externo, quia talis actio merito negatur, ut mercenarii ſolliciti ſint poſtulare ſtipendium finito tempore, ne debitores periculum repetendæ ſolutionis propter oblivionem minutorum debitorum incurrant.

Q. 9. *Quid ſi mala fides ſit ex errore aut ignorantia juris, ut ſi quis putet non licere ſibi uſucapere id quod poſſidet, cum tamen revera liceat, præſcriberetne?*

R. Non præſcriberet, quia non videtur bona fide poſſidere: & ita habetur leg. „ Si fur, *Digeſt.* de „ uſucap. Si quis id quod poſſidet, non putat ſibi li- „ cere per leges uſucapere, dicendum eſt, etſi er- „ ret, non procedere tamen ejus uſucapionem, vel „ quia non bona fide videatur poſſidere, vel quia „ in jure erranti non procedat uſucapio.

Q. 10. *Sufficitne quod fuerit bona fides quando res cœpit poſſideri?*

R. Non ſufficit, ſed requiritur bona fides continuata. Ratio eſt, quia non eſt legitima poſſeſſio cum mala fide: Atqui requiritur continuata poſſeſſio ex dictis: Ergo, &c. Hoc extendit Covarruvias, etiamſi accedat poſtea mala fides: *nam*, inquit, *mala fides interrumpit poſſeſſionem: interruptio autem inducit neceſſitatem uſucapiendi ſeu incipiendi uſucapionem*. Unde ſi quis juſte re aliqua privaretur, & eamdem poſtea reciperet, inciperet de novo tempus præſcriptionis.

Quare ſi lex requirat decennium ad præſcribendum, & finito quinquennio res alienetur, non præſcribitur, etiamſi per alterum quinquennium poſtea poſſideatur.

Dixi, *Si quis juſte re aliqua privaretur.:* nam ſi injuſte re ſua privaretur, non interrumperetur tempus præſcriptionis, quia in illo caſu poſſeſſio civilis cenſetur permanere.

Q. 11. *Dubitatio impeditne bonam fidem & præcriptionem?*

R. 1. Dubitatio, quæ omnem poſſeſſionem præcedit, impedit bonam fidem. Ratio eſt, quia non eſt bona fides, ubi quis debet judicare rem alienam eſſe; Nam in dubio favendum eſt reo potius, quam actori: Qui autem poſſidere incipit, eſt veluti actor; & qui antea poſſidebat, veluti reus; Ergo huic favendum eſt, adeoque judicandum rem illius eſſe.

R. 2. Dubitatio ſuperveniens non impedit bonam fidem, quia in pari cauſſa potior eſt conditio poſſidentis, ex reg. 65. *de reg. juris* in ſexto. 2. quia tandiu bonæ fidei poſſeſſor rectiſſime dicitur, quamdiu ſe poſſidere ignorat alienum, ex c. *Si virgo*, cauſſa 34. quæſt. 1.

Dices: Per litis conteſtationem interrumpitur poſſeſſio, etiamſi bona fide inchoata ſit: Ergo & per dubitationem interrumpitur.

Nego conſeq. Nam ideo per litis conteſtationem interrumpitur præſcriptio, quia impeditur pacifica poſſeſſio, quæ requiritur ad præſcriptionem: at dubitatio pacificam poſſeſſionem non interrumpit.

Obſervabis eum, qui dubitat, peccare, niſi debitam diligentiam adhibeat, quia non tam habet ſanam quam læſam conſcientiam, adeoque non eſt in bona fide, ſed in mala.

Q. 12. *Ignorantia juris impeditne præſcriptionem?*

R. 1. Certum eſt ignorantiam culpabilem tollere præſcriptionem, cum tollat bonam fidem. Quæſtio eſt ſolum de ignorantia invincibili.

R. 2. Ignorantia invincibilis juris ſaltem clari & manifeſti tollit præſcriptionem, ex lege, „ Juris, „ *Digeſt.* de Juris & facti ignorantia, *ubi habetur*, „ Ju-

„ Juris ignorantiam in uſucapionibus negatur prodeſ-
„ ſe: facti vero ignorantiam prodeſſe conſtat. *Ex le-*
„ *ge*, Nunquam, *Digeſt.* de uſucap. Nunquam in uſu-
„ capionibus juris error poſſeſſoribus prodeſt. „ Unde ſi quid a pupillo ematur ſine tutoris auctoritate, a neſciente eam requiri, non præſcribit emptor, quia eſt error juris manifeſti. Quod ſi ignoret emptor hunc eſſe pupillum, præſcribit, quia eſt error facti.

Dixi, *ſaltem juris clari & manifeſti*, quia plures Theologi exiſtimant ignorantiam invincibilem juris dubii non impedire præſcriptionem. Verum cum præſcriptio inducta ſit lege humana, nec lex diſtinguat inter jus clarum & obſcurum, certum & dubium; ſed abſolute decernat in uſucapionibus nunquam juris errorem poſſeſſoribus prodeſſe, præferenda videtur ſententia affirmans ignorantiam etiam invincibilem juris ſive perſpicui & indubitati, ſive obſcuri & dubii, impedire præſcriptionem, & ita in foro externo Judex decerneret.

Q. 13. *Quale tempus requiritur ad præſcribendum?*

Nota, res alias eſſe mobiles, alias immobiles. Mobiles ſunt res corporales quæ loco moveri poſſunt, ut animalia, veſtes, naves, &c. Ad res mobiles reducuntur debita, & actiones ad illa obtinenda. Immobiles ſunt res corporales, quæ loco moveri non poſſunt, ut domus, fundi. Revocantur ad res immobiles, res incorporeæ, ut ſervitutes ad aliquid non ſemel, ſed iteratis vocibus faciendum, qualia ſunt Beneficium Eccleſiaſticum, Commenda, Jus Patronatus, uſusfructus, cenſus, munus Tabellionis, &c.

R. 1. Res mobiles alicujus privati, vel etiam cujuſvis Eccleſiæ cum titulo per poſſeſſionem triennalem bona fide continuatam præſcribuntur, Inſtitut. §. 1. tit. *de uſucap.* Fuit quidem ſic, cum in Italia annuali poſſeſſione bona fide continuata res mobiles præſcriberentur, ſicut & immobiles biennio, ſed hoc citatis juribus correctum eſt.

Dixi, 1. *etiam cujuſvis Eccleſiæ*, ut habetur Authentica, *Si quas actiones*, Cod. *de ſacroſanctis Eccleſiis*, refferturque cap. *Placuit*, cauſſa 16. q. 3.

Dixi 2. *cum titulo*, quia res mobiles ſine titulo; triginta annorum ſpatio præſcribuntur, ut docent communiter: colligitur ex lege, *Sicut in rem*, Cod. *de præſcript. triginta vel quadraginta annorum*.

R. 2. Res immobiles privatorum inter præſentes decennio, inter abſentes viginti annis cum titulo præſcribuntur, ex Inſtitut. titulo *de uſucap.* ubi dicitur inter præſentes decennio, inter abſentes viginti annis res immobiles uſucapi.

Dixi 1. *cum titulo*, quia ſi deſit titulus, inter præſentes requiritur poſſeſſio triginta annorum, inter abſentes, quadraginta, leg. *Si quid emptionis*, §. *Quod ſi quis*, Cod. *de præſcript. triginta, vel quadraginta annorum*. Ex authentica autem, *Quod ſi quis*, Cod. *de præſcript. longi temporis*, ſi quibuſdam annis præſens ſit dominus, quibuſdam vero abſens, adjiciuntur ei ſuper decennium tot anni, quot ex decennio fuit abſens; nimirum ſi per triennium abſuerit, præſcriptio 13. tantum annis abſolvetur.

Dixi 2. *res immobiles privatorum*: nam ex capit. *Illud*, cap. *Quia*, & cap. *Ad aures*, *de præſcript.* requiruntur quadraginta anni ad præſcribendum contra Eccleſiam diſtinctam a Romana: dico, *diſtinctam a Romana*, nam citata Authentica, *Si quas actiones*, Cod. *de ſacroſanctis Eccleſiis*, adverſus Eccleſiam Romanam non præſcribitur, niſi per poſſeſſionem centum annorum. Debent autem res illæ, quæ tantum centum annis præſcribuntur, pertinere immediate ad Eccleſiam Romanam; nam ſi pertineant ad inferiorem, quamvis inde aliquo modo præjudicetur Eccleſiæ Romanæ, quadraginta annis præſcribuntur.

Ad Eccleſias revocantur hoſpitalia, monaſteria, & quæcumque loca, quæ habent bona ad pias cauſſas relicta. Non deſunt quædam Monaſteria, & Collegia Regularium, quorum res immobiles nonniſi ſexaginta annorum ſpatio poſſunt præſcribi. Hoc privilegium conceſſit Eugenius IV. Ordinis ſancti Benedicti; ſed videndum utrum apud nos talia privilegia auctoritate regia ſint firmata. Fuit etiam, cum res Eccleſiæ immobiles non præſcriberentur, niſi ſpatio centum

tum annorum; ut colligitur ex lege. *Ut inter divinum*, Cod. *de ſacroſanctis Eccleſiis*; ſed iſta præſcriptio limitata eſt ad quadraginta annos, ex citatis tunc Canonibus, tum Authentica.

Advertes 1. majus tempus requiri, quando præſcriptio dormit, vel interrumpitur. Dicitur dormire, quando jam inchoata ceſſat, quod fit 1. tempore belli vel peſtis, quando homines fugiunt in aliud territorium, vel quando jus non redditur. 2. quando Eccleſia caret Rectore, tunc enim contra eam ceſſat præſcriptio. 3. ſi is, contra quem agitur, non poſſit agere, qualis eſt pupillus durante pupillari ætate. Dicitur interrumpi præſcriptio, quando poſtquam inchoata eſt, ita ceſſat, ut non debeat continuari cum præcedente tempore, ſive interrumpatur naturaliter, puta deſinente poſſeſſione, aut bona fide, ſive interrumpatur civiliter, ſcilicet per actum juridicum, puta litis conteſtationem, vel citationem. Porro nulla habenda eſt ratio temporis, quo præſcriptio dormierit, vel inrerrupta fuerit. Diſcrimen tamen eſt inter tempus, quo dormire dicitur præſcriptio, & illud, quo interrumpitur; nam continuantur poſteriores anni cum prioribus dormientis præſcriptis, licet non numerentur anni, quibus dormit: at ſi fuerit interrupta præſcriptio, non continuatur.

Advertes 2. ſi res immobilis incipiat eſſe Eccleſiæ, & jam adverſus privatum præſentem cucurrerint anni quinque præſcriptionis, ſufficere viginti annos ad complendum præſcriptionis tempus contra Eccleſiam inferiorem, & annos quadraginta contra Romanam.

Advertes 3. a generalibus regulis pro tempore præſcriptionis allatis, nonnulla eſſe excipienda. Namque 1. Beneficium Eccleſiaſticum per tres annos a pacifico poſſeſſore titulum ſaltem coloratum habente præſcribitur. Dico, *ſaltem titulum coloratum habente*, quia ſine titulo non poteſt præſcribi Beneficium, cum nonniſi inſt tutione canonica acquiri poſſit ejus poſſeſſio. Unde ſi quis poſt completam præſcriptionem deprehendat titulum hactenus coloratum eſſe revera nul-

D 3 lum,

ſum, puta datam fuiſſe pecuniam ipſo neſciente, ad obtinendum Beneficium; tenetur recurrere ad Ordinarium, vel ad Summum Pontificem, qui defectum ſuppleat, ex Pragmatica Sanctione, & Concordatis tit. *de pacificis poſſeſſoribus*; quamvis opus non ſit novam inire poſſeſſionem. 2. Res oppignerata poſſeſſa a debitore, vel ejus hæredibus præſcribitur tantum quadraginta annis. Requiritur autem in debitore bona fides ſe non debere, & ut tanto tempore poſt diem ſolutioni aſſignatum creditor non exegerit. Quod ſi res oppignerata poſſideatur ab eo qui non eſt debitor, nec hæres ejus, ut ſi fuit vendita ei, qui ignorabat eſſe oppigneratam, extinguitur decennio inter præſentes, & vicennio inter abſentes, L. *Cum noviſſimi*, Cod. *de præſcript. triginta annorum*. 3. Legata & fideicommiſſa non præſcribuntur adverſus legatarium & fideicommiſſarium, ex lege ultima, Cod. *Communia*, *de legatis*, ubi dicitur, nec uſucapionem, nec longi temporis præſcriptionem contra legatarium & fideicommiſſarium procedere.

Addit tamen Leſſius communem ſententiam eſſe præſcriptionem longiſſimi temporis, puta triginta annorum, procedere. Sunt & aliqua peculiaria jura de ſervitutibus, de bonis fiſco addictis, de bonis Principum, de Jure Patronatus, ſed quæ ad forum externum fere pertinent.

11. Q. 14. *Daturne remedium adverſus præſcriptionem?*

R. Datur, nempe reſtitutio in integrum, quæ conceditur, 1. minoribus ætate, id eſt, iis, qui nondum vigeſimum quintum annum expleverunt: 2. Eccleſiis & piis locis. 3. majoribus ætate in præſcriptione decem & viginti annorum, modo probent eum juſta & probabili ſua ignorantia, aut omnino ſine ſua negligentia præſcriptionem fuiſſe peractam. Conceduntur autem quatuor anni, poſtquam ſciverint expletam præſcriptionem, intra quod ſpatium poſſunt auctoritate Judicis reſtitui in poſſeſſionem & dominium rei amiſſæ; ſed hæc ad forum externum pertinent, videndumque eſt quis ſit uſus cujuſque regionis.

CAPUT XIII.

De ceteris dominii acquirendi modis.

Q. 1. *Quibus inſuper modis acquiritur dominium?*

R. Acquiritur per alluvionem, ſpecificationem, acceſſionem, commixtionem, ſive confuſionem, ædificationem, culturam, ſationem, & nativitatem.

Alluvio dicitur, cum flumen ex uno prædio detrahit, & alteri adjicit; quod fieri poteſt vel paulatim, ſenſimque, & dicitur incrementum latens: vel ſubito & repentina vi fluminis, & dicitur incrementum patens.

Incrementum latens accreſcit etiam uſufructuario; potens vero proprietario duntaxat; quia in priori caſu cenſetur remanere idem fundus: in poſteriori vero æſtimatur diverſus. Feudatarius tamen & emphyteuta utriuſque incrementi commodum capere debent, quia proprietarii vicem gerunt.

Specificatio dicitur, cum res aliena ad aliquam artificii ſpeciem inſumpta eſt, ut lignum vicini ad ædificationem domus tuæ. Refert autem, utrum materia inſumpta ad priorem ſtatum redire poſſit, an non. In primo caſu ſpecies pertinebit ad dominum materiæ: v. g. ex tuo argento a me fabricatum vas, tuum erit. Altero caſu, ad eum ſpectabit, qui ſpeciem formavit, v. g. veſtis ex alienis lanis confecta pertinebit ad eum qui formavit: ſi tamen mala fide ſpecies confecta eſt, a priſtino domino vindicari poterit.

Acceſſio dicitur, cum quid ornatus cauſſa alteri rei adjicitur; & tunc acceſſionis jure adjectum acquiritur domino rei ornatæ, juxta regulam vigeſimam octavam *de regulis juris* in ſexto; *Acceſſorium ſequi congruit naturam principalis*. Hinc ſi quis alienam domum pinxerit, pictura domino domus vi acceſſionis cedit; nec tenetur ad expenſas, niſi tale ornamentum neceſſarium fuerit. Idem ſi quis ædificaverit ex aliena materia, opus deſtruendum non eſt; ſed ſi bona fide, pretium

ſolvendum eſt, ſi vero mala fide, operam & impenſas amittet, actionemque furti illi intendere poterit materiæ dominus. Similiter ſi pars addita ſit toti, ut pes ſtatuæ, anſa vaſi, cedit domino totius. Aliter ſentiendum, ſi quis in aliena tabula pinxerit, tabula enim eſt Pictoris: ſiquidem ridiculum eſſet picturam Apellis in acceſſionem viliſſimæ tabulæ reputari, ex Inſtit. paragr. *Si quis*, Digeſt. *de rerum diviſione*. Idem dicendum videtur de ſpiſſatione, quæ fit facile & quaſi ſine arte, ut ſi ex farina aliena confectus ſit panis, & ex uvis furtivis expreſſum vinum; videtur enim ridiculum, panem aut vinum non eſſe ſub ejus dominio, cujus farina & uvæ erant.

Commixtio differt a confuſione, quia quæ confuſa ſunt, novam patiuntur ſpeciem; ſic vinum & mel confuſa faciunt mulſum, quod eſt alia ſpecies liquoris; mixta vero in eadem remanent ſpecie, ut grana tritici. Si res permixtæ ſeparari poſſint, ut oves in grege permixtæ, debent ſeparari; ſi non poſſint, & mixtæ fuerint amborum dominorum conſenſu, erunt utriuſque. Idem dicendum, ſi permixtæ aut confuſæ fuerint caſu fortuito.

Quod ſpectat ad ædificationem, culturam, rationem, & nativitatem, certum eſt 1. quod in noſtro ædificatum eſt, noſtrum eſſe; quia ædificium accedit ſolo. Sed attendendum eſt, an bona, an mala fide quis ædificaverit; ſi enim bona fide, ei ſolvendæ ſunt impenſæ; ſecus, ſi ex mala fide. 2. quod ex noſtris agris naſcitur, ad nos pertinere, ſicut & quæ ex noſtris animantibus proveniunt, noſtra fieri, ſi tamen ex animantibus fæminei ſexus: nam partus ſequitur ventrem; hinc planta, quam invenimus in noſtro ſolo radices egiſſe, noſtra eſt; ſecus eſt, ſi radices non egerit.

CA-

CAPUT XIV.

De ſubjecto juſtitiæ & dominii.

Conſtat ex definitione juſtitiæ cap. allata, voluntatem eſſe ſubjectum *quo*, ſeu potentiam, in qua reſidet juſtitiæ virtus. Quæritur hic ſolum de ſubjecto *quod*, ſeu de perſona, in qua juſtitia reperiri poſſit. Itaque

Q. 1. *Utrum poſſit eſſe juſtitia ejuſdem ad ſeipſum?*

R. Negative, quia juſtitiæ proprie dictæ eſt conſtituere æqualitatem: æqualitas autem eſt inter duo realiter diſtincta; cum nihil ſibi æquale: Ergo.

Dices: injuſtus eſt, qui ſe occidit, aut mutilat; ergo eſt juſtitia ejuſdem ad ſeipſum.

Diſtinguo antecedens: injuſtus eſt erga Deum, qui ſolus habet dominium directum in vitam hominis; vel erga Rempublicam, cujus eſt membrum, quæque habet dominium indirectum & utile cujuslibet civis, Concedo: injuſtus eſt erga ſeipſum, Nego antecedens; nam volenti non fit injuria, cum cedat jure ſuo: qui autem ſe ipſum occidit, aut mutilat, id facit omnino volens, renuntiatque juri, quod habet ad conſervandam propriam vitam.

Juſtitia ergo aut injuſtitia non eſt niſi per ordinem ad alteram, qui habeat jus aut dominium proprium & diſtinctum. Quare,

Q. 2. *Quodnam eſt ſubjectum juris aut dominii?*

R. Solo natura intellectualis eſt capax dominii, quia dominium eſt facultas diſponendi de re aliqua: Atqui illa facultas ſupponit intellectum & libertatem; bruta enim animantia non diſponunt de ſuis operationibus, ſed aguntur & moventur potius, quam agant aut ſeipſa moveant: Ergo.

Dices: Parvuli & amentes ſunt capaces dominii juxta illud Gal. 4. *quanto tempore hæres parvulus eſt, nihil differt a ſervo ſuo, cum ſit dominus omnium.* Præterea qui uſurpat bona parvulorum & amentium, iis injuriam facit: Ergo.

Diſtinguo antecedens: capaces ſunt dominii habitualis, ſicut & adulti dormientes, Concedo; habent enim facultatem diſponendi de rebus ſuis, nempe voluntatem: actualis ſeu adminiſtrationis rerum ſuarum, Nego antecedens.

Q. 3. *Quid inde ſequitur?*

R. Creaturas irrationales injuriæ eſſe incapaces. Unde qui illas ferit, interimit, aut mutilat, non magis injuriam facit, quam qui arborem eradicat, aut ramum ejus frangit, ex S. Thoma, 2. 2. q. 64. art. 1.

Q. 4. *Utrum omnis natura intellectualis ſit capax dominii & juſtitiæ?*

R. Quæſtio præcipue movetur de Deo reſpectu creaturæ, & viciſſim: 2. de infidelibus & peccatoribus: 3. de filiis reſpectu parentum: 4. de conjugibus inter ſe comparatis: 5. de ſervis: 6. de Religioſis: 7. de Clericis ſæcularibus, reſpectu fructuum ſuorum Beneficiorum, quæ examinanda ſunt ſeq. cap.

CAPUT XV.

Utrum ſit in Deo dominium?

R. EST, idque abſolutiſſimum, teſtante Scriptura, Eſther 13. *Domine, rex omnipotens; in ditione enim tua cuncta ſunt poſita. Tu feciſti cælum & terram, & quidquid cæli ambitu continetur. Dominus omnium es.*

Probatur ratione: Quidquid ſunt creaturæ, quidquid habent aut agunt, a Deo eſſentialiter pendet, ſive in fieri, ſive in conſervari, juxta illud Actuum 17. *in ipſo vivimus, & movemur, & ſumus.* Ergo omnia ſubjacent Dei dominio.

Dices. 1. Creatura libera, eſt domina ſuarum actionum liberarum; in eo enim conſiſtit libertas, ut poſſit natura libera diſponere de ſuis actionibus: Ergo creaturæ liberæ dominium habent proprium & diſtinctum.

Diſtin-

Diſtinguo antecedens. Domina eſt per ordinem ad aliam creaturam, reſpectu cujus eſt capax dominii proprii; Concedo: Per ordinem ad Deum, Nego antecedens & conſeq. Deus enim eſt Dominus libertatis creaturæ, & ejus uſus, cum utrumque ab ipſo pendeat.

Inſtabis: Creatura libera per uſum ſuæ libertatis gratia adjutæ Deo ſatisfacit, & apud ipſum meretur: Ergo uſus libertatis eſt ſub dominio illius, etiam per ordinem ad Deum.

Diſtinguo antecedens: Satisfacit & meretur per virtutes a juſtitia diſtinctas, puta per pœnitentiam & caritatem, Concedo: Per juſtitiam ſtricte ſumptam, quaſi transferat in jus & dominium Dei, quod ad ipſum alias non pertineret. Nego antecedens. Itaque ad ſatisfactionem & meritum neceſſe non eſt, ut offeratur aliquid non pertinens ad perſonam, cui ſatisfacimus, aut apud quam meremur, ut patet ex ſervo, qui operas ex juſtitia debet domino; ſi enim ſtrenue & ex affectu iis incumbat, meretur benevolentiam domini, & ſi antea deliquiſſet, hac ſua diligentia delet offenſam, maxime ſi dominus præmium aut veniam promiſerit ſervo fideliter ſervienti & pœnitenti. Itaque creatura libera in eo laude digna eſt, quod cum poſſit tranſgredi, non tranſgrediatur, & ad gloriam Dei potius, quam ad privatum commodum referat Dei bona.

Dices 2. quod contractu donationis aut promiſſionis nobis conceditur, fit juris noſtri: Atqui Deus nonnunquam dignatur talem inire contractum cum creatura libera: Ergo creatura poteſt acquirere jus & dominium etiam per ordinem ad Deum.

Diſtinguo majorem: ſi perſona cum qua contrahimus, poſſit abdicare jus ſuum, & ita nobis communicare bona ſua; ut iis ſe ſpoliet, Concedo: ſecus, Nego. Porro Deus abdicare non poteſt jus ſuum; quia titulus talis juris, nempe creatio & conſervatio, in alium transferri non poteſt; alias agnoſcendum eſſet aliquid creatum, quod independens eſſet a Deo; ſicque Terra, quam dedit non Angelis, ſed filiis hominum, *Pſal.* 113. ſicut & piſces maris, volatilia cæ-

hoc vel illud obſequium præſtare eo modo, quo herus præcipit operas famulo. Unde ſicut famulus non præſtando operas, eſt injuſtus erga herum; ſic & homo injuſtus foret erga Deum, ſi non obſequeretur. Attamen Deus non ita præcipere ſolet, ac propterea homo non obtemperans Deo, non peccat contra juſtitiam, ſed contra virtutem, in cujus materia eſt præceptum, adeo ut ſi Deus præcipiat jejunium, homo non jejunans peccet contra temperantiam.

Dices: ſi quis non honorat Deum, peccat contra religionem: Ergo non contra juſtitiam.

Nego conſ. peccat enim contra religionem & juſtitiam ſimul, ſicut filius detrahens patri, violat pietatem & juſtitiam.

Sequitur 2. non poſſe eſſe injuſtitiam Dei ad creaturam, quia inter eos juſtitia eſſe non poteſt, qui non habent duo jura diſtincta: atqui creaturæ ex dictis non habent jus ullum reſpectu Dei: Ergo.

Sequitur 3. Deum pœnas irrogando, aut beneficia ſubtrahendo non poſſe facere injuriam vel injuſtitiam ſtricte ſumptam, de ratione enim dominii eſt diſponere de re aliqua, prout libet abſque cujuſquam injuria. Hinc Sap. 12. *Quis tibi imputabit, ſi perierint nationes, quas tu feciſti?* Cum ergo natura patitur quæ repugnant, aut privatur iis quæ concupiſcit, dicamus contra inſurgentes impatientiæ motus: Deus utitur jure ſuo; Dominus eſt, Creator eſt.

Annon habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? Rom. 9. *Ecce ſicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea, domus Iſrael, ait Dominus.* Jer. cap. 18.

Dices; cit. cap. 12. Sap. habetur: *Cum ſis juſtus, juſte omnia diſponis, ipſum quoque, qui non debet puniri, condemnare exterum exiſtimas a tua virtute.* Hinc Canon. 3. Concil. Arauſic. II. *Injuſtitia Deo dare convincitur, qui mortem, quæ eſt pœna peccati, ſine peccato, quod eſt meritum mortis, ad nos tranſire dicit.* Et S. Auguſt. epiſt. 160. *quenquam immeritum & nulli obnoxium peccato ſi Deus damnare creditur,*

alie-

alienus ab iniquitate non creditur: Ergo Deus injuriam faceret creaturæ, ſi eam innocentem torqueret.

Diſt. ant. Exterum eſt a juſtitia Dei ſumpta, vel pro ſapientia; qua cunctis rebus providet ſecundum earum naturam & dignitatem (ut ſupra diximus, vel pro fidelitate in adimplendis promiſſis, Conc. A. juſtitia ſtrictè ſumpta, quæ ſupponit jus in creatura & debitum proprie dictum, Nego ant. Itaque Deus nihil debet creaturæ, cum tota ſit ſub dominio illius (unde non eſt quod conqueratur aut murmuret homo, ſi non faciat ſecundum quod expetit; in promptu enim eſt reſponſio Matth. 20. *Amice, non facio tibi injuriam.... tolle quod tuum eſt.... aut non licet mihi quod volo facere?* Sed Deus debet ſuæ ſapientiæ & bonitati, ut creaturas ad finem convenientem dirigat; & fidelitati, ut quod promiſit, impleat, ſi homines pactum non violaverint. Cum ergo promiſerit Adamo vitam perennem, ſi in juſtitia perſeveraret, recte S. Auguſt. & Concil. Arauſic. colligunt Deum injuſtum, hoc eſt, infidelem facere, qui docet; ſicut revera docebat Pelagius, Adamum ſine peccato morti factum eſſe obnoxium.

Ceterum cum nihil poſſit Deus contra ſuam ſapientiam, bonitatem & fidelitatem, non eſt cur homines præparent voluntates ſuas ad perferenda graviſſima tormenta, puta gehennæ, ſi Deus velit uti jure ſuo; non enim admittendæ aut fingendæ ſunt ejuſmodi hypotheſes, quibus admiſſis aut fictis, admittitur aut fingitur Deum non exiſtere; poſito enim quod Deus quidquam faciat contra ſuam ſapientiam, bonitatem, aut fidelitatem, non erit verus Deus. Quæ autem pietas, quæ caritas, quis caſtus homo ſuperſtrui poteſt præſtructo tali fundamento?

CA-

CAPUT XVI.

Utrum infideles & peccatores ſint capaces dominii.

R. DE fide eſt ipſos eſſe capaces.

Prob. 1. ex Scriptura. Exodi 9. agnoſcitur Pharao dominus Ægypti, & quidem legitimus: *Poſui te regem ut oſtendam in te fortitudinem meam.* Danielis 2. dicitur ad Nabuchodonoſor: *Deus cæli regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi.* Unde S. Aug. *lib.* 5. *de Civ. Dei*, *cap.* 21. ait, *Deum felicitatem dare cælorum ſolis piis*, regnum vero terrenum & piis & impiis, ſicut ei placet.

Prob. 2. ex Conc. Conſtantienſi ſeſſ. 8. & 15. ubi damnata eſt hæc propoſitio Wicleſi & Jo: Hus: *Nullus eſt dominus civilis, nullus Prælatus, nullus Epiſcopus, dum eſt in peccato mortali.*

Prob. 3. ratione. Quia dominium non eſt fundatum in fide & juſtitia, ſed in ſucceſſione, donatione, aut ſimilibus titulis: ſicut debita reverentia filii in patrem, non in probitate, ſed in paternitate fundatur.

Dices: Rom. 13. *Non eſt poteſtas niſi a Deo.* Atqui impii non habent poteſtatem a Deo, juxta illud Oſee 3. *Ipſi regnaverunt, & non ex me*: Ergo.

Diſt. min. Non habent poteſtatem a Deo inſpirante & excitante, Conc. a Deo permittente; Nego min. Deus quidem non promovet impios ad prælaturas, quia indigni ſunt, & prohibet indignos eligere; ſed permittit eos eligi, & jam electos functiones ſacras obire, ſacrificia offerre, & ſacramenta miniſtrare, quæ quamvis illicite, valide tamen præſtant. Et hoc poſtulat divinæ providentiæ ordo, ne ſub prætextu alieni peccati cuique liberum ſit contra ſuperiores rebellare, res alienas invadere, & omnia miſcere.

C A-

CAPUT XVII.

Utrum ſit juſtitia inter patrem & filium, habeantque diſtincta dominia?

R. 1. INter patrem & filium quatenus tales ſunt, non eſt juſtitia proprie dicta, quia filius non eſt perfecte alter a patre, ſed aliquid patris, & quaſi pars ab eo decisa; unde ſi pater non ſufficienter miniſtraverit filio, aut filius viciſſim patri, neuter tenetur ad reſtitutionem. Præterea filius non poteſt parenti reddere æquale & quantum debet, nec proinde perfectam juſtitiam ad ipſum exercere.

Advertes tamen majus debitum eſſe filii ad patrem, quam ſi juſtitiæ proprie dictæ: gravius enim peccat filius, ſi in parentem contumelioſus ſit, quam ſi in filium; quia debitum illud filii erga patrem eſt pietatis, quæ arctius obligat, ſicut & religio, quam juſtitia.

Si ergo filius furetur bona paterna, unde pater grave incommodum ſubeat, puta ſi inde ad inopiam redigatur, gravius peccat, quia non ſolum juſtitiam, ut mox dicetur, ſed & pietatem lædit: ſi vero nullum inde incommodum patris ſequatur, videtur minus peccare filius, quia pater eſt minus invitus.

R. 2. Si pater & filius ad invicem conſiderentur ut perſonæ diſtinctæ, poteſt eſſe inter eos juſtitia ſtricte ſumpta; quia ut ſic poſſunt habere diſtincta jura & dominia. Et ita filius furando bona patris peccat contra juſtitiam, quia uſurpat alienum.

Q. 2. *Quandonam pater conſideratur, non ut pater, ſed ut perſona diſtincta?*

R. Quando conſideratur ut homo, & ut dominus bonorum quorundam. Unde filius etiam contra juſtitiam peccat, ſi patrem occidat, aut mutilet, ſi de fama ejus detrahat, ſi bona illius furetur, vel in res turpes & compotationes conſumat præter intentionem patris: ac proinde tenetur reſtituere & reparare damnum.

Hi-

Filium tamen Theologi communiter eximunt a bonorum fortunæ reſtitutione, 1. ſi conſtet ceteros fratres tantundem expendiſſe. 2. ſi fratres poſtea ſibi invicem remittant. 3. ſi pater ipſe remittat, vel expreſſe, vel tacite; ut fere remittit, cum in ejus notitiam veniunt filii libidines. Sed notandum eſt aliud eſſe, remiſiſſet pater, ſi poſtulaſſet filius; aliud, remiſit: primum non abſolvit filium, quia pater revera non remiſit.

Q. 3. *Quale eſt peccatum filii, qui bona patris uſurpat?*

R. Eſt mortale, ſi notabilem quantitatem uſurpet; colligiturque ex c. 28. Prov. ubi habetur: *qui ſubtrahit aliquid a patre ſuo, & a matre, & dicit hoc non eſſe peccatum, particeps eſt homicidæ*, id eſt, nihil differt a latrone: immo gravius peccat, ſi a parentibus indigentibus ſubripiat, quia non ſolum violat juſtitiam, ſed etiam pietatem, ex qua parentibus indigentibus ſubire tenetur.

Q. 4. *Qualis quantitas requiritur, ut filius cenſeatur peccare mortaliter?*

R. Prudentis eſt Confeſſarii id judicare. Habebit autem rationem ſtatus & conditionis perſonarum; nam ſi filius ſubtrahit patri prædiviti, non ſtatim damnandus eſt peccati mortalis, ſicut damnandus eſſet, ſi res paterna eſſet anguſta. Porro conveniunt omnes Theologi, majorem quantitatem requiri ad furtum mortale filii, ſive quia pater non ita eſt invitus, ac ſi extraneus acciperet: ſive quia ſæpe non tam invitus eſt ratione rei acceptæ, quam modi accipiendi, aut finis, ad quem accipitur, nempe ad ludum & compotationes.

Q. 5. *Quando conſideratur filius ut perſona diſtincta a patre?*

R. 1. Quando emancipatus eſt. 2. Quando etiamſi ſit ſub poteſtate paterna, conſideratur per ordinem ad vitam, famam, & peculium, quod ſit a paternis bonis ſeparatum. Unde ſi quid pater in iis filium lædit, injuſtus eſt.

Q. 6.

Q. 6. *Quomodo fit emancipatio?*

R. Duobus modis. 1. Expreſſe, cum coram Judice poſtulat pater, ut filius extra poteſtatem paternam ponatur, ſuorumque jurium dominus conſtituatur. 2. Tacite, cum fit vel ratione Dignitatis a filio adeptæ, vel propter lapſum ætatis, ſcilicet viginti quinque annorum, vel propter matrimonium, ſaltem communiori jure; nam conſuetudines aliquæ filium nobilem minorem viginti quinque annis emancipatum nolunt per matrimonium, niſi emancipatio expreſſa fuerit.

Q. 7. *Quotuplicis generis filius non mancipatus peculium habere poteſt?*

R. Quadruplicis. Primum, bonorum caſtrenſium. Secundum, bonorum quaſi caſtrenſium. Tertium, adventitiorum. Quartum, profectitiorum.

Q. 8. *Quid ſunt bona caſtrenſia?*

R. Sunt bona, quæ filius in militia vel occaſione militiæ acquiſivit, qualia ſunt ſtipendia eorum, qui ſequuntur caſtra, prædæ de hoſtibus, donativa ducum & commilitonum, legata occaſione militiæ, mobilia a parentibus vel aliis data eunti ad militiam, & omnia lucra, quæ mediante aliquo contractu, ex talibus bonis proveniunt.

Q. 9. *Quid bona quaſi caſtrenſia?*

R. Sunt ea 1. quæ acquiruntur, vel ex officio publico non mechanico, ut Judicis, Advocati, Tabellionis: vel profeſſione alicujus artis liberalis, & quod datur intuitu talis functionis, ut libri, qui dantur a parente: vel ex Beneficio Eccleſiaſtico, immo quidquid advenit poſt Clericatum, etiamſi alias eſſet adventitium, ut expreſſe habetur authentica, *præsbyteros*, Cod. *de Epiſcopis & Clericis*, 2. quæ proveniunt ex liberalitate Principis. 3. quæ dantur filiofamilias, ut ſint tanquam caſtrenſia, ſeu ut ipſe duntaxat, excluſo patre, habeat uſumfructum. Hujuſmodi autem bona vocantur, quaſi caſtrenſia, quia habent privilegium caſtrenſium, etiamſi vere caſtrenſia non ſint.

Q. 10. *Quid ſunt adventitia?*

R. Sunt ea, quæ non proveniunt a patre, neque ejus cauſſa vel intuitu principaliter dantur; ſic enim eſſent

eſſent profectitia. Talia ſunt, quæ filius acquirit, vel ſucceſſione, vel donatione facta alio intuitu, quam patris: vel fortuito obveniunt, ut ſi filius theſaurum inveniat, vel propria induſtria filii comparantur, ita tamen, ut non ſint caſtrenſia, aut quaſi caſtrenſia, nempe ſi negotiando lucretur ex pecunia mutuo accepta, lucrum illud eſt peculium adventitium: item ſi in domo parentis aliquid extraordinarie lucretur, præſtitis ordinariis operis; ad quas tenetur: ſi plus lucretur, quam conſuevit, & inſinuet ſe capere lucrum; quod ſi non inſinuet, cenſetur id concedere amori patris.

Q. 11. *Quid ſunt profectitia?*

R. Sunt ea, quæ proveniunt a parente vivo, vel principaliter & proxime ejus cauſſa dantur, nec ſunt caſtrenſia, aut quaſi caſtrenſia. Talia ſunt, quæ a parentibus conceduntur filiis, ut ea adminiſtrent, vel quæ eis dantur ab aliis ob amicitiam, vel obſequium parentum; ſecus, ſi ob amicitiam vel obſequium filii.

Jure communi filialis perfectum habent dominium in bona caſtrenſia, aut quaſi caſtrenſia. Unde de iis poſſunt abſolute diſponere per donationes & contractus, immo per teſtamentum & ultimas voluntates, ſi tamen puberes ſint, nam ante pubertatem teſtari non poſſunt. Bonorum adventitiorum proprietatem tantum habent, & uſufructus ad patrem pertinet. Quare pater poteſt de iis diſponere etiam invito filio; ſalva tamen eorum proprietate, quæ ad filium pertinet. Profectiorum vero nec proprietatem, nec uſumfructum habent, ſed ſolam adminiſtrationem. Hæc patent ex lege *Cum oportet*, Cod. *de bonis, quæ liberis*. Ubi derogatur antiquiori juri, quo bona filiorum in plenum pertinebit ad patres.

Excipiuntur aliqui caſus, in quibus pater bonorum adventitiorum filiis non habet uſumfructum. Primus, ſi pater talem uſumfructum remittat filio. Secundus, ſi filiofamilias relicta ſunt illa bona, hac lege, ut uſufructus non acquiratur patri. Tertius, ſi pater cum filio ſuccedat alteri filio in bonis adventitiis, tunc enim pater non acquirit uſumfructum in parte

in

in qua filius ſuccedit, citata lege: *Cum oportet*: Quartus, quando pater noluit aſſentiri filio adeunti hæreditatem. Quintus, quando pater inceſtas nuptias contraxit. Sextus, ſi uſusfructus alicujus rei filiis relictus ſit; tunc enim parens nihil habebit, quia uſusfructus alterum uſumfructum non habet.

Dixi, *jure communi*; quia conſuetudines patriæ aliquando de iis aliter diſponunt, quare ſemper ſunt conſulendæ.

Q. 12. *Filiusfamilias, qui præ ceteris fratribus patre inſervit, ac rei familiaris curam gerit, poteſt ne acquirere aliquid inſtar ſalarii?*

R. 1. Poteſt, ſi emancipatus ſit, quia filius emancipatus reſpectu patris, eſt veluti perſona extranea.

R. 2. Filius non emancipatus non poteſt, quia debet patri ejuſmodi ſervitia: ſi tamen proteſtetur vel expreſſe, vel tacite ſe velle ſalarium, nec teneatur patrem alere, lucrum expetere poteſt ex ſuo labore, maxime ſi laboret aliis fratribus otiantibus. Qua in hypotheſi bona quæ ex ejus labore proveniunt, dici poſſunt adventitia, quia acquirit ex ſua induſtria, quæ proprium eſt ipſius bonum.

C A P U T XVIII.

Utrum maritus & uxor habeant dominia diſtincta, poſſitque inter eos intercedere juſtitia?

R. 1. INter maritum & uxorem, qua tales ſunt, non poteſt eſſe juſtitia; ſecus, ſi conſiderentur ut perſonæ diſtinctæ.

Prima pars probatur: vir & uxor conſiderantur ut tales, quatenus ſunt una caro & unum veluti totum, cujus vir eſt caput, & uxor corpus; adeo ut viri ſit regere familiam, uxoris vero ſubjacere viro, eique obſequi, quemadmodum membra ſubſerviunt capiti: Atqui

qui ſub hac ratione vir & uxor non ſunt ſatis diſtin-cti, ut inter eos juſtitia intercedere poſſit. Unde ſi hanc ſubordinationem ſubvertant, peccant quidem; ſed non ſunt injuſti.

Secunda pars probatur; quia vir & uxor quatenus ſunt perſonæ diſtinctæ, habent jura diſtincta, puta in propriam vitam, membra, & famam, quin & per contractum matrimonii alter acquiſivit poteſtatem in corpus alterius; unde maritus injuſtus eſt ſi uxorem occidat, mutilet, infamet, ſi adulterium committat, aut neget debitum conjugale. Similiter & uxor.

R. 2. Uxor habet dominium directum ſeu proprietatem dotis; maritus vero adminiſtrationem & uſumfructum.

Prima pars probatur, quia matrimonii contractus eſt quædam ſpecies ſocietatis: Atqui in ſocietate ſinguli habent proprietatem eorum bonorum, quæ contulerunt. Ex quo ſequitur maritum peccare contra juſtitiam, & teneri ad reſtitutionem, ſi dilapidet dotem uxore invita, aut ad conſentiendum coacta.

Secunda pars conſtat ex lege ſeptima Digeſt. *dotis fructum ad maritum pertinere debere æquitas ſuggerit*. Cum enim ipſe onera matrimonii ſubeat, æquum eſt eum etiam fructus percipere. Juri communi concernunt pleræque leges municipales Regni, quæ in hac materia conſulendæ ſunt.

R. 3. Uxor habet proprietatem & adminiſtrationem bonorum paraphernalium jure communi, Cod. *de pactis conventis*. Sed in hoc ſervanda eſt conſuetudo locorum.

Q. 13. *Quid ſunt bona paraphernalia?*

R. Sunt bona extra dotem, ut ſi uxor in contractu matrimoni ſibi quædam reſervavit, non ſolum quoad dominium, ſed etiam quoad uſumfructum & adminiſtrationem. Paraphernalia etiam dicuntur quæ uxor contracto matrimonio acquiſivit, ſive donatione, ſive legato, ſive alia ratione.

Sequitur ex dictis.

1. Uxorem peccare contra juſtitiam, & eſſe furti ream,

ream, ſi aliquid ſubripiat ex bonis communibus, ſive etiam ex dote, inſcio aut invito marito; quia etſi dotis proprietatem habeat, facit tamen contra jus mariti, ad quem adminiſtratio & uſusfructus pertinent.

2. Si eadem bona conſumat in ludo, ornamentis ſuperfluis, & nimis pretioſis, marito non conſentiente, niſi quia aliter non poſſet obtinere pacem in familia, quomodo mutuans conſentit in uſuras, ne repulſam ab uſurario patiatur.

3. Maritum dilapidantem bona communitatis, illæſa dote, & ſervatis bonis paraphernalibus, licet peccet graviter, tamen injuſtum non eſſe, nec ad reſtitutionem teneri; quia ex dictis dominus eſt illorum bonorum.

Advertes, ſæpe excuſari a furto uxorem, quæ inſcio marito, diſponit de bonis communitatis. 1. Si capiat, ut faciat eleemoſynas & donationes communes, quas feminæ paris conditionis facere ſolent; quia his maritus conſentire cenſetur, vel ſaltem non eſt rationabiliter invitus. Dico, *communes*; nam exceſſum damnat S. Auguſtinus epiſt. 199. relata, cap. *quod Deo*, capit. 33. q. 5. his verbis; *Nihil ergo de tua veſte, nihil de tuo auro vel argento, vel quacumque pecunia, aut rebus terrenis tuis ſine arbitrio ejus* (viri) *facere debuiſti*. 2. Si quid capiat ad vitandum damnum mariti; quia tunc mariti negotium utiliter gerit. Videndum tamen eſt, ne eo prætextu mariti bona ſine fructu diſſipet. 3. Si maritus amens ſit, & curatorem non habeat, tunc enim adminiſtratio bonorum uxori competit. 4. Si maritus ſit prodigus, poteſt uxor abſcondere quod ſibi familiæque eſt neceſſarium. 5. Cum maritus eſt abſens, neque cuiquam reliquit adminiſtrationem familiæ, poteſt uxor re domeſtica uti, ſicut maritus uteretur. 6. Poteſt mulier e bonis communibus aut ſua dote ſubtrahere quod det pauperibus parentibus, aut filiis ex alio matrimonio natis, quia jure naturæ debet iis ſuccurrere, ſi poteſt, & illi jus habent ad petendum ab ea alimentum. Tenetur tamen uxor ea quæ

ſic

ſic dedit in ſuam partem referre, cum ad partitionem cum hæredibus mariti venitur.

CAPUT XIX.

Utrum ſervi ſint capaces dominii?

R. 1. SErvus non habet dominium in propriam vitam & membra: quia hoc eſt diſcrimen inter famulos, qui apud nos operas ſuas heris locant, & ſervos ſeu mancipia, Gallice, *eſclaves*: quod illi obligent ſolum quaſdam operas ad tempus: iſti vero quidquid ſunt, domini ſint, unde poteſt illos dominus vendere, donare, & iis uti ut libet ad propria commoda: Ergo.

R. 2. Servus eſt dominii capax, ac proinde dominus poteſt eſſe in eum injuſtus. 1. Eſt dominus famæ propriæ. 2. Bonorum ſpiritualium, qualia ſunt gratia, fides, & ita injuſte ageret dominus, ſi ſervum ad peccatum cogeret. 3. Dominus eſt eorum bonorum, 1. quæ dominus ei conceſſit: 2. eorum, quæ ei data ſunt ea conditione, ut non acquirantur domino; 3. quæ ſervo reſtituuntur pro injuria illata in eis, quæ non ſubjacent domini poteſtati, ut in fama: 4. quæ ſervus de bonis ſuis ludo, aut aliqua negotiatione ſine præjudicio domini acquiſivit. Ex quibus patet ſervum differre a Religioſo profeſſo; hujus enim perſona, utpote ſæculo mortua, nullum dominium rerum externarum retinere aut acquirere poteſt.

CA-

CAPUT XX.

Utrum Religioſi habeant aliquarum rerum dominium?

R. 1. Congregatio ſeu communitas Regularium capax eſt dominii.

Probatur 1. ex Concilio Tridentino ſeſſion. 25. capite tertio, *de Regularibus*, ubi concedit omnibus Monaſteriis & domibus tam virorum, quam mulierum, etiam mendicantium, exceptis Franciſcanis, bonorum etiam immobilium poſſeſſionem. Item Nicolaus III. in Extravagante, quæ incipit, *Exiit*, docet dominium rerum, quibus Franciſcani utuntur, ad Papam pertinere, non ad eorum Congregationem. Quod ſupponit aliis Monaſteriis bona communia Congregationis eſſe propria.

Probatur 2. Quia ſummus Pontifex non poteſt niſi ex juſta cauſſa, & propter majorem Eccleſiæ utilitatem, transferre bona unius Monaſterii ad aliud, quin peccet contra juſtitiam, quod indicat Monaſteria jus habere in illa bona.

Dixi, *niſi ex juſta cauſſa*: etenim propter majorem Eccleſiæ utilitatem poteſt transferre ejuſmodi bona, ut patet ex praxi quotidiana, quia eſt adminiſtrator omnium bonorum Eccleſiaſticorum.

Dices: Monaſteria non poſſunt alienare bona illa communia, ſaltem immobilia: Ergo in illa dominium non habent.

Diſtinguo conſequens: dominium non habent omnino liberum, Concedo: aliquatenus ligatum, Nego conſequentiam. Itaque ut Ordo religioſus poſſit perſeverare, Fundatores Monaſteriis dederunt ea conditione, ut ſine Eccleſiæ conſenſu legata alienare non poſſint.

R. 2. Religioſus ſolemniter profeſſus in particulari eſt omnino incapax dominii.

Probatur ex capite, *Cum ad Monaſterium*, quod eſt Innocentii III. in Concilio quarto Lateranenſi, de ſta-

tu

tu Monachorum : *Prohibemus diſtricte in virtute obedientiæ, ſub obteſtatione divini judicii, ne quis Monachorum proprium aliquo modo poſſideat*. Additurque nec Papa in eo diſpenſare poteſt. Et cap. *Monachi*, eodem titulo : *Monachi non pretio recipiantur in Monaſterium, nec peculium permittantur habere. Qui vero peculium habuerit, niſi ab Abate fuerit ei pro injuncta adminiſtratione permiſſum, a communione altaris removeatur*. Denique Concil. Trident. confirmans antiquos Canones, ſeſſ. 25. capit. 2. *de Regularibus*, ſic habet : *Nemini igitur Regularium tam virorum, quam mulierum, liceat bona immobilia vel mobilia, cujuſcumque qualitatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquiſita tanquam propria, aut etiam nomine Conventus poſſidere vel tenere, ſed ſtatim ea Superiori tradantur, Conventuique incorporentur. Nec deinceps liceat Superioribus bona ſtabilia alicui Regulari concedere etiam ad uſumfructum, vel uſum, adminiſtrationem, aut commendam. Adminiſtratio autem ... ad ſolos Officiales ad nutum Superiorum amovibiles pertineat. Mobilium vero uſum ita Superiores permittant, ut eorum ſupellex ſtatui paupertatis, quam profeſſi ſunt, conveniat, nihilque ſuperflui in ea ſit : nihil etiam quod ſit neceſſarium, eis denegetur. Quod ſi quis aliter quidquam tenere deprehenſus aut convictus fuerit, is biennio activa, & paſſiva voce privatus ſit ; atque etiam juxta ſuæ Regulæ & Ordinis conſtitutiones puniatur.*

Dixi : Religioſum eſſe incapacem dominii rerum temporalium, quia jurium & bonorum ſpiritualium poteſt habere dominium, vel quaſi dominium ; nam Regulares beneficiarii habent dominium vel quaſi dominium & poſſeſſionem ſuorum Beneficiorum, poſſuntque agere nomine proprio ad eorum poſſeſſionem obtinendam, retinendam, & recuperandam. Poteſt etiam ſimplex Religioſus agere ſuper jure alimentorum, & jure manendi in tali Monaſterio, quia Religioſi per votum paupertatis bonis hujuſmodi non renuntiat. Ex his

Sequitur 1. Superiorem regularem non habere po-

ceſtatem concedendi ſuperflua inferioribus, nec ſi conceſſerit, inferiorem iis licite uti.

Sequitur 2. Religioſum profeſſum peccare contra paupertatis votum.

1. Si ita velit habere, poſſidere, vel uti re aliqua, ac ſi eſſet ipſi propria, ideſt, cum affectu retinendi jure ſuo, & independenter a voluntate Superioris.

2. Si non ſit paratus exui poſſeſſione & uſu, omni momento, quo Superior juſſerit, quia non poteſt hæc retinere niſi cum dependentia a voluntate Superioris, alioquin eſſet proprietarius.

3. Si det vel alienet quidquam abſque facultate Superioris, tuncque irrita eſt donatio, & qui accipit, tenetur reſtituere.

4. Si cum diſpenſator eſt aliquarum rerum, eas diſtribuat pro ſuo arbitratu, & contra mentem Superioris.

5. Si mutuo vel commodato, quidquam ex iis, quæ ad uſum ipſi permiſſa ſunt, det alteri abſque Superioris facultate: & ratio eſt, quia eſt ſolum uſuarius habens nudum uſum, puta veſtimenti, quo induitur, libri, quo utitur, &c. idque precario quandiu Superiori videbitur: uſuarius autem non poteſt alteri uſum rei concedere, hoc enim eſt uſufructuarii, Inſtit. *de uſu & habitatione*, §. 1. & 2.

6. Si ex rebus, quæ domi ſunt, abſque Superioris conſenſu aliquid ſibi uſurpat, ſive ſint eſculenta, ſive poculenta, ſive libri, ſive alia utenſilia, cum enim nihil horum ipſius ſit, ſed Communitatis, non poteſt invito Superiore quidquam ſibi uſurpare: alioquin furtum committit, uſurpans rem alienam invito domino ſeu adminiſtratore, qui eſt loco domini.

7. Si quidquam abſcondat, ut illud Superioris liberæ diſpoſitioni ſubducat.

8. Si bona ipſius uſui conceſſa in res illicitas, aut vanas expendat, etiamſi Superior ei id permitteret; ratio eſt, quia jura & canones non concedunt adminiſtrationem Regularibus, niſi ad res neceſſarias, utiles, aut honeſtas. Superior autem nihil poteſt præter aut contra quod jura ipſi concedunt. Peccat itaque re-

regularis contra votum paupertatis, ſi expendat in turpia, in ſumptuoſa convivia, vanas picturas, veſtes ſericas, & in ludos. Immo qui ludo quidquam lucrati ſunt ex bonis Religioſi, tenentur ad reſtitutionem, quia exponi non poterant illa bona a Religioſo, utpote qui non eſſet eorum dominus.

9. Si non præſtat diligentiam in conſervandis rebus ipſi permiſſis, quam uſuarius qui precario utitur, tenetur adhibere. Itaque ſi res ipſius negligentia pereat, vel deterior fiat, peccat contra juſtitiam, & conſequenter contra obligationem voti.

10. Si aliquid ab externis accipiat abſque Superioris conſenſu expreſſo vel tacito. Præſumitur autem conſenſus Superioris, quando Religioſus ea intentione accipit, ut cedant in commodum Monaſterii. Manifeſte autem contra votum paupertatis ageret, qui tali donatione vellet ſibi acquirere, vel acquieſceret donantibus ea conditione, ut donum fiat ipſius proprium.

Q. 2. *Quid ſentiendum de penſionibus, quæ conceduntur a parentibus Moniali, quando Monaſterium non habet ſufficientes reditus?*

R. Poſſunt tolerari ab Epiſcopis, 1. ſi non ipſa Monialis, ſed quæ rerum temporalium Monaſterii adminiſtrationem habeat, vel alia ad id præpoſita, pecuniam illam conſervet, & ad nutum Abbatiſſæ vel Prioriſſæ expendat ad uſus neceſſarios illius, cujus intuitu conceſſa eſt a parentibus. 2. Si ipſa Monialis conſentiat ut Monaſterium dominium ſeu proprietatem acquirat hujuſmodi pecuniæ a parentibus conceſſæ; neque exiſtimet plus juris directi in eam ſibi competere, quam alteri e Monaſterio. Si enim injuriam ſibi fieri quereretur in eo caſu, in quo Prioriſſa ex illa partem ipſi ſuperfluam detraheret ad ſubveniendum alteri Moniali, contra paupertatis votum ageret, quia revera non ipſa, ſed Communitas in illam pecuniam jus acquiſivit. Quod notandum eſt diligenter ab iis, qui præficiuntur regendis Monialibus. Etenim ſicut admittunt Theologi uſuram aut ſimoniam mentalem, ita eſt admittenda proprietas mentalis contraria voto paupertatis.

Q. 3. Unde votum ſollemne paupertatis vim illam habet, ut vovens reddatur incapax omnis dominii & juris temporalis, cenſeaturque civiliter mortuus?

Reſpondeo. Ex ordinatione Eccleſiæ; non enim eam habet præciſe ex natura voti, ut patet ex voto ſimplici, quod non inducit hanc incapacitatem: neque etiam ex intentione voventis; qui enim voveret in Religione non approbata, quantumvis intenderet ſe reddere incapacem dominii, tamen incapax non fieret. Unde ſequitur, votum ſollemne paupertatis ex ordinatione Eccleſiæ efficere incapacem dominii, quemadmodum ex eadem ordinatione votum ſollemne caſtitatis inducit incapacitatem matrimonii.

Dices: ex Innocentio III. ſupra citato, Papa non poteſt diſpenſare, ut Religioſus quidquam tanquam proprium poſſideat: Ergo non jure Eccleſiaſtico, ſed vel naturali, vel divino votum ſollemne paupertatis vim iſtam habet, cum Papa habeat poteſtatem diſpenſandi in iis, quæ ſunt juris Eccleſiaſtici.

Alii, ut ſanctus Thomas, conceſſo antecedente, negant conſequentiam, & ejus confirmationem, quia, inquiunt, votum ſollemne eſt quædam conſecratio hominis ad Deum: quod autem conſecratum eſt, non poteſt amplius ad uſus profanos converti, quia non poteſt deſinere eſſe conſecratum, ut patet ex Calice conſecrato, & ex Clerico ad Ordinem ſacrum promoto.

Porro ſicut conſecratio Calicis eſt juris humani, ita & ſollemnitas voti; confirmaturque ex capite unico: *Quod votum*, tit. *de voto* in Sexto, ubi habetur: *nos igitur attendentes, quod voti ſollemnitas ex ſola conſtitutione Eccleſiæ eſt inventa.*

Alii negant antecedens, afferuntque multa exempla, quibus conſtat Summum Pontificem diſpenſaſſe circa votum ſollemne, præſertim caſtitatis.

Ad auctoritatem autem Innocentii III. reſpondent Papam diſpenſare non poſſe, ut Religioſus aliquid tanquam proprium poſſideat manente ſtatu Religionis, cui votum paupertatis eſt eſſentiale; ſed id poſſe efficien-

ciendo, ut non ſit amplius Religioſus propter urgentem & publicam Eccleſiæ utilitatem.

Q. 4. *Eſtne mortale, aut veniale peccatum violare votum paupertatis?*

R. Idem dicendum eſt cum proportione de illo peccato ac de furto; nempe eſſe mortale peccatum, ſi ſit in materia gravi: veniale vero, ſi in materia levi.

Q. 5. *Cui acquirit Religioſus habens Beneficium extra Monaſterium?*

R. Non acquirit Monaſterio, ſed Beneficio. Eſt ſententia communis, colligiturque ex capit. *Statutum*; cauſſa 18. q. 1. ubi dicitur Religioſum provectum ad Epiſcopatum acquirere non Monaſterio, ſed Epiſcopatui, ita Clementina 2. parag. *Sed & tales, de vita & honeſtate Clericorum*; ubi ponitur differentia inter Regularem ſimplicem & Beneficiarium, quod hic abſque facultate Superioris poſſit immediate in opera pia impendere, ille non poſſit. Unde patet Regularem Beneficiarium poſſe diſponere de fructibus Beneficii ad honeſtam ſui ſuſtentationem, & ad cauſſas pias, perinde ac Beneficiarium ſæcularem. Limitant noſtram reſponſionem nonnulli, niſi ex privilegio contrarium alicubi ſit receptum. Sed videndum eſt, an illud privilegium ſit in ædificationem, & non potius in deſtructionem; nam vix Parochia poteſt recte gubernari, niſi rector habeat liberam facultatem Beneficiis in pias cauſſas conſumendi, ſublevandi miſeras perſonas, quas debet fovere ut pater.

CAPUT XXI.

Utrum Clerici ſæculares dominium habeant fructuum ſuorum Beneficiorum?

R. 1. Bona Eccleſiaſtica ſunt Deo dicata, & ideo ſacra, ac proinde ſine peccato ſaltem contra Religionem, aut caritatem conſumi non poſſunt in uſus ſuperfluos aut profanos, ſed impendenda

ſunt in uſus pios, qualis eſt honeſta ſuſtentatio Miniſtri; honeſta, inquam, non ſecundum regulas mundanorum, ſed ſecundum regulas Eccleſiæ mox explicandas, juxta quas inhoneſtum & indecorum eſt, ac proinde ſuperfluum in Clerico, quod ſecundum mores ſæculi eſt neceſſarium. Hæc propoſitio eſt omnium Theologorum, ac proinde ſine temeritate a quoquam negari non poteſt.

Probatur autem ex conſtanti Eccleſiæ traditione.

1. Ex Canonibus, qui habentur in decreto, tota fere cauſſa duodecima, quæſt. 1. Cod. *Res Eccleſiæ*, tanquam ex Urbano I. ſic legitur: *Res Eccleſiæ, non quaſi propriæ, ſed ut communes & Domino oblatæ, cum ſummo timore non in alios, quam in præfatos uſus pios ſunt diſpenſandæ*: Et cap. *Si privatum*: *Si privatum poſſidemus quod nobis ſufficiat, non illa noſtra ſunt, ſed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis uſurpatione damnabili vindicamus.*

2. Ex Conciliis, præſertim ex Pariſienſi ſexto, quod cap. 15. collectis multis Canonibus & auctoritatibus SS. Patrum, ſic concludit: *Sicut ergo præmiſſa documenta declarant, non ſunt res Eccleſiæ ut propriæ, ſed ut Dominicæ, & a Domino commendatæ tractandæ. Quicunque ergo eas ad ſuos proprios uſus, terrenoſque honores, & delectatione retorquet, quanti ſit diſcriminis, quantæque tranſgreſſionis aperte adverti poteſt.* Celebratum eſt illud Concilium anno 829.

Similia tradit Concilium Trident. ſeſſ. 25. cap. 1. de reformat. *Omnino vero eis* (Epiſcopis) *interdicit, ne ex reditibus Eccleſiæ conſanguineos, familiareſve ſuos augere ſtudeant, cum & Apoſtolorum Canones prohibeant, ne res Eccleſiaſticas, quæ Dei ſunt, conſanguineis donent; ſed ſi pauperes ſint, iis ut pauperibus diſtribuant: eas autem non diſtrahant, nec diſſipent illorum cauſſa; immo quam maxime poteſt, eos ſancta Synodus monet, ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquoſque carnis affectum, unde multorum malorum in Eccleſia ſeminarium extat, penitus deponant. Quæ vero de Epiſcopis dicta ſunt, eadem*

non solum in quibuſcumque Beneficia Eccleſiaſtica tam ſecularia quam regularia obtinentibus, pro gradus ſui conditione reſervari, ſed & ad ſanctæ Eccleſiæ Romanæ Cardinales pertinere decernit. Quam autem moderate his bonis Deo dicatis ad propriam ſuſtentationem uti debeant Beneficiarii, declarat idem Concilium immediate ante citata verba: *Quapropter*, inquit, *exemplo Patrum noſtrorum in Concilio Carthaginenſi, non ſolum jubet ut Epiſcopi modeſta ſuppellectili, & menſa, ac frugali victu contenti ſint; verum etiam in reliquo vitæ genere, ac tota domo caveant, ne quid appareat, quod a ſancto hoc inſtituto ſit alienum, quodque non ſimplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ ſe ferat.*

3. Ex ſanctis Patribus. *Idcirco ſcientes ſummi Pontifices*, inquit Auctor. libr. 2. de vita contemplativa, cap. 9. *nihil aliud eſſe res Eccleſiæ, niſi vota Fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, non eas vindicaverunt in uſus ſuos ut proprias, ſed ut commendatas pauperibus diviſerunt*. Sanctus Bernardus epiſtola ad Fulconem ſcribit: „ Quidquid præter neceſſarium victum & ſimplicem veſtitum de altari retines, tuum non eſt, rapina eſt, ſacrilegium eſt. „ Et lib. de vita & moribus Clericorum: Res pauperum non pauperibus dare, par ſacrilegii crimen eſſe dignoſcitur; ſane patrimonia pauperum facultates Eccleſiarum; ſacrilega eis crudelitate ſubripitur quidquid ſibi Miniſtri & diſpenſatores, non utique domini vel poſſeſſores, ultra victum accipiunt & veſtitum. „ Addendus eſt ſanctus Thomas quodlibet ſexto, articul. 12. „ Bonorum vero Eccleſiaſticorum Clerici non ſunt veri domini, ſed diſpenſatores. Pertinet autem ad diſpenſatorem, ut fideliter ea quæ diſpenſationi ejus committuntur, diſtribuat. „ Et in reſponſione ad quartum. Dicendum, *inquit*, quod neque moderatus uſus divitiarum, neque bona fides diſpenſatorum ſalvari videtur in eo, qui ſcienter ſuperfluas impenſas facit in voluptuoſis conviviis, & aliis hujuſmodi ſuperfluitatibus; & ſic non eſt dubium quod in talibus

 „ pec-

„ peccat mortaliter. Unde dicitur Matth. 24. Si dixerit
„ malus ſervus, moram facit dominus meus venire,
„ manducet autem & bibat cum ebrioſis (quod pertinet
„ ad ſuperflua & voluptuoſa convivia) veniet dominus
„ ſervi illius hora, qua ignorat & dividet eum, ſcil.
„ a ſocietate Sanctorum, partemque ejus ponet cum
„ hypocritis, ſcil. in inferno. Unde ibi ſubditur, ibi
„ erit fletus & ſtridor dentium. Si autem aliquis
„ non multum in talibus excedat, poteſt bona fide
„ fieri ab aliquo, qui vult ſecundum decentiam ſui
„ ſtatus morem gerere his, quibuſcum vivit; quia ſi
„ non ſit multus exceſſus, poteſt compati bonam fi-
„ dem diſpenſatoris: ſi vero multus exceſſus fiat, non
„ poteſt latere, & ita non poteſt cum bona fide di-
„ ſpenſatoris hoc agi; ſi autem non conſervet bonam
„ fidem in diſpenſando, peccat mortaliter.

Dices; quilibet dives etiam laicus tenetur ſuperflua erogare pauperibus, aut in alios pios uſus conſumere; ergo ſpecialis obligatio non incumbit Beneficiariis reſpectu bonorum Eccleſiæ.

Reſpondeo conceſſo antecedente, negando conſequentiam. Quemadmodum enim Beneficiarius aliter peccaret, ſi abuteretur vaſe ſacro, aliter ſi profano; ſic abuſus bonorum Eccleſiæ gravius eſt peccatum, quam abuſus bonorum patrimonialium; quia prior illa bona ſunt res Dei, oblatæ in miniſterium Eccleſiæ. Sicut ergo beneficiarii Dei perſonam in acceptandis hujuſmodi bonis gerunt, ita & in expendendis, hoc eſt, debent ea conſumere ſecundum offerentium vota.

Ex his colligit Leſſius l. 2. c. 19. dub. 4. multo magis peccare Beneficiarios, qui de bonis eccleſiaſticis diſponunt cauſſa mortis ad uſus profanos, v. g. ad ditandos conſanguineos, vel ſponte ſiunt eos ſuccedere ab inteſtato. Nam ſemper minus conceſſum fuit Beneficiariis condere teſtamentum, quam donare inter vivos; ut patet ex multis canonibus, quibus graviter prohibetur, ne de iis, quæ ex bonis Eccleſiæ acquiſita ſunt, teſtentur. Vide cauſſam 12. q. 5. totam, &c. 16. Concilii ſexti Pariſienſis, ubi hæc leguntur: *Quoniam*

etiam multi Epiſcoporum amore propinquorum ſuorum de rebus ſibi commendatis ſuo aut quorumlibet amicorum nomine, prædia aut mancipia emunt, & ut in propinquorum ſuorum jus cedant, ſtatuunt; & ob hoc & jura Eccleſiaſtica convelluntur, & miniſterium ſacerdotale fuſcatur; Placuit omnibus, ut deinceps hoc avaritiæ genus caveatur, fixumque abhinc & perpetuo manſurum eſſe decrevimus, ut Epiſcopus res ſui juris, quas aut ante Epiſcopatum, aut certe in Epiſcopatu hæreditaria ſucceſſione acquiſivit ſecundum auctoritatem canonicam, quidquid vult, faciat, & cui vult, conferat. Poſtquam autem Epiſcopus factus eſt, quaſcunque res de facultatibus Eccleſiæ, aut a ſe, aut alterius nomine qualibet conditione comparaverit, decrevimus ut non in propinquorum ſuorum, ſed in Eccleſiæ, cui præeſt, jus deveniant. Similiter & de Præsbyteris, qui de Eccleſiarum rebus, quibus præſunt, prædia eo modo emunt, faciendum ſtatuimus. Scio conſuetudinem invaluiſſe, ut hujuſmodi diſpenſationes aut ſucceſſiones ſint validæ: tamen communis ſententia Theologorum, ait Leſſius, eſt eas eſſe illicitas, atque ab iis ſemper abhorruerunt viri probi. Unde concludit in hæc verba: *ſane mirum eſt in quibuſdam Eccleſiaſticis tantam eſſe ſalutis ſuæ incuriam, & futurorum ſecuritatem, ut etiamſi mox ad Chriſti tribunal rapiendi ſint; ea tamen negligant, quibus facile ſalutem conſequi poſſent, & inſuper rem adeo periculoſam, ut amicos ſuos locupletent, audeant attentare. Verum hæc eſt hujus ſæculi faſcinatio, & principis hujus mundi corda mortalium excæcantis poteſtas.*

Atque hæc de natura bonorum Eccleſiaſticorum ſufficere deberent ad ſuadendam modeſtiam illis Clericis, quibus ſatis non eſt de altari vivere, niſi luxurientur, & in pompam diaboli convertant bona Crucifixi. Quid enim neceſſe eſt ulterius quærere, utrum ex infideli adminiſtratione bonorum Eccleſiaſticorum rei ſint injuſtitiæ erga Eccleſiam & pauperis, cum conſtet eos in Deum eſſe ſacrilegos, obnoxiuſque damnationi æternæ, niſi pœnitentiam egerint, & Deo ſatisfecerint? Quam vero ſatisfactionem exhibere poſſunt, niſi

tantundem ex patrimonialibus in pios uſus impendant, quantum ex Eccleſiaſticis in profanos abuſi ſunt? Quin & iſta cohibere debent manus Laicorum, qui exiſtimant jure hæreditario ſibi deberi bona Eccleſiaſtica conſanguineorum. Audiant Scripturam ipſis intonantem, *Sancta Sanctorum ſunt: nullus profanus ex eis comedet: qui comederit, morte morietur.* Timeant, ne ſicut virga Moyſis, extra manus ejus converſa in colubrum, devoravit virgas ſapientum Ægypti; ſic bona illa Deo dicata in manibus ſuis abſumant etiam patrimonialia, quæ juſte & licite poſſident. Fiant prudentes aliorum exemplo: quis enim non vidit ſubſtantiam Laicorum ex bonis eccleſiaſticis conflatam ſubito evanuiſſe, ita ut vel in prima vel in ſecunda generatione homines alioquin ex bonis patrimonialibus ſatis ditati, ad extremam inopiam fuerint redacti? Quid ita, niſi quia contempſerunt illud oraculum, *non ſunt miſcenda ſacra profanis?*

Veruntamen, quia in ſcholis magna contentione agitatur propoſita quæſtio, num Beneficiarii habeant dominium bonorum eccleſiaſticorum; atque ad illam elucidandam plura ex Traditione proferuntur valde utilia.

R. Clerici non ſunt domini bonorum Eccleſiaſticorum, tenenturque ad reſtitutionem, ſi ea in uſus ſuperfluos impenderint.

Probatur unico ſyllogiſmo. Illa doctrina veriſſima & admodum certa cenſeri debet, quam docent communiter Theologi, quamque tradunt Canones Eccleſiæ, & ſancti Patres: atqui doctrinam hanc communiter docent Theologi, tradunt Canones Eccleſiæ & ſancti Patres, nulluſque ei refragatur, niſi ex recentioribus aliqui: Ergo.

Minoris duæ ſunt partes. Prima quod omnes Theologi, exceptis nonnullis recentioribus, doceant doctrinam noſtram reſponſione contentam. Secunda, quod nitatur auctoritate Canonum & ſanctorum Patrum.

Prima pars patet ex teſtimonio Joannis Majoris in quartum diſt. 24. quæſt. 6. ubi aſſerit nullum ſe ſciſſe, qui ante ipſius ætatem contrarium docuerit.

Eadem

Eadem tradit Petrus Soto de inſtructione Sacerdotum, part. 2. lib. 3. *Primo omnium*, inquit, *conſtat ex decurſu totius Eccleſiæ ab Apoſtolis & ipſo jure divino bona omnium Eccleſiarum cum Chriſti ſint, merito etiam pauperum eſſe, nec ulla ratione aut poteſtate humana fieri poſſe, ut licite in alios uſus, quam Eccleſiaſticos & pauperum expendi poſſint . . . Contrarium credimus errorem eſſe graviſſimum, ſaltem contra bonos mores & juſtitiam*. Similia habet Comitolus lib. 1. quæſt. 70.

Secunda pars minoris etiam conſtat ex his, quæ allatæ ſunt in confirmationem prioris reſponſionis; in laudatis enim textibus bona Eccleſiæ dicuntur res Dei, patrimonia pauperum, quorum Clerici procuratores ſolum & œconomi vocantur, adeo ut ſi illa in ſuperfluos uſus expendant, rapinæ & furti rei judicentur, &c.

Confirmatur. Novitas doctrinæ in Religione Chriſtiana eſt nota falſitatis; quia Chriſtus Dominus Eccleſiæ tradidit omnem veritatem, ita ut quidquid docetur, quod non eſt ſcriptum aut traditum, adulterinum judicandum ſit: Atqui ſententia eorum, qui faciunt Clericos dominos bonorum Eccleſiaſticorum, non eſt a majoribus accepta, ſed prorſus nova: Ergo falſitatis notam effugere non poteſt.

Reſpondent 1. adverſarii, Canones & antiquiores Doctores intelligendos eſſe de bonis Eccleſiaſticis antequam erecta eſſent Beneficia, ſive priuſquam aſſignata eſſet pars, quæ in uſum Miniſtrorum Eccleſiæ cederet. Quod ut intelligas,

Nota 1. primis Eccleſiæ ſæculis unam fuiſſe veluti maſſam bonorum Eccleſiaſticorum deſtinatam ad ſuſtentationem Epiſcopi & Miniſtrorum inferiorum, ad levamen pauperum, & ad reparationem fabricarum.

Nota 2. proceſſu temporis refrigeſcente caritate, multa exorta fuiſſe incommoda, vel quod non poſſent ita Clerici communiter vivere inter ſe pacifice, vel quod pleriqne ſuperflua expeterent, nollentque ſub tam arcta diſciplina ſe continere: unde extiterunt multi Canones circa diviſionem bonorum eccleſiaſti-

ſiaſticorum in quatuor partes, quarum una Epiſcopo cederet, altera Clericis & Miniſtris inferioribus, tertia fabricæ, quarta pauperibus & peregrinis. Quo autem tempore præcepta fuerit illa diviſio, alii aliter affirmant: quidam volunt id contigiſſe quarto ſæculo ſub Sylveſtro, alii ſub Simplicio, vel etiam Gelaſio. His præſuppoſitis,

Fatentur ultro adverſarii Clericos contra juſtitiam fuiſſe peccaturos, ſi ante diviſionem bonorum eccleſiaſticorum ea in ſuperfluos uſus conſumpſiſſent; quia ex maſſa integra illorum bonorum nihil eos contingebat, niſi quod ad honeſtam ipſorum ſuſtentationem neceſſarium eſſet. Unde ſibi plus ſi ſumpſiſſent, furtum & rapinam admiſiſſent; quia quod ſuperfluum erat eorum honeſtæ ſuſtentationi, pertinebat ad fabricas & pauperes. At poſt diviſionem factam, fabricæ vel pauperes, vel quivis alius non habent quidquam in ea parte, quæ Clericis eſt aſſignata: ac proinde poſſunt de ea diſponere Clerici prout libuerit abſque cujuſpiam injuria.

Sed contra 1. Etſi præcepta ſit illa diviſio in quatuor partes, tamen non conſtat eſſe factam. Unde quemadmodum debitor, qui certus eſt ſe debitum contraxiſſe, nec poteſt probare ſe ſatisfeciſſe creditori, tenetur ex juſtitia ſatisfacere; ita pariter cum bonorum Eccleſiaſticorum pars pertineat ad pauperes & fabricas Eccleſiæ, nec conſtet ipſis aſſignatam fuiſſe, tenentur ii, in quorum manibus reperiuntur hujuſmodi bona Eccleſiaſtica, ſubvenire neceſſitatibus pauperum.

Contra 2. Multa ſuadent diviſionem illam non eſſe factam. Etenim nihil pauperibus conceſſum videmus, ſicut nec fabricis. Quod ſi alicubi xenodochia & hoſpitalia erecta fuerint, non ex decimis aut reditibus eccleſiaſticis fuerunt donata, ſed ex liberalitate fidelium, ut patet ex eorum fundatione. Ergo pauperes & fabricæ idem jus habent in bona eccleſiaſtica, quod habuerunt prioribus Eccleſiæ ſæculis, antequam præcepta eſſet diviſio eorundem bonorum in quatuor partes.

Con-

Contra 3. etiamſi probari poſſit alicubi, quod tamen facile non crediderim, pauperibus aſſignatam eſſe partem, quæ ex bonis Eccleſiaſticis ipſos contingebat; non ſequitur Clericos dominos eſſe eorum, quæ ipſis ſunt ſuperflua; quia bona illa per hujuſmodi diviſionem non mutaverunt naturam, manent res Dei, ac proinde ſecundum Deum, ſeu in uſus pios ſunt diſtribuenda.

Confirm. 1. hæc reſponſio exemplo famuli, cui dominus propter nonnulla familiæ negotia tractanda, plus pecuniæ largitur quam neceſſe ſit; qui non poteſt prævidere omnes expenſas faciendas. Certum eſt quod, ſi famulus aliquid habeat reſidui, teneatur illud domino reſtituere, nec illius acquirat proprietatem. Similiter ſi Eccleſia abundantius voluit tribuere Beneficiariis, non ſequitur eos dominos eſſe ſuperfluis, ſi quod habeant; ſed ex juſtitia tenentur illud conſumere ad eos uſus, ad quos bona Eccleſiaſtica deſtinata ſunt. Quod etiam eſt in Beneficiario, quam in famulo prædicto; quia Prælati Eccleſiæ, qui diviſionem quadripartitam fecerunt, non erant abſolute domini, ſed ſolum œconomi & diſpenſatores eorum bonorum, quorum partem Beneficiariis aſſignarunt, nec potuerunt eis libertatem concedere inſumendi in uſus profanos, ſi quid eis reſiduum eſſet poſt honeſtam ſuſtentationem abſque pauperum injuria; quia ante diviſionem eorumdem bonorum nihil pertinere poterat ad eoſdem Beneficiarios tanquam miniſtros Eccleſiæ, quam quod requirebatur ad eorum honeſtam ſuſtentationem.

Confirm. 2. Quia plura Concilia, ut ſextum Pariſienſe, & plures SS. PP. ut S. Bernardus, ſcripſerunt poſt præceptam diviſionem bonorum Eccleſiaſticorum, nec aliter docuerunt, quam qui præceſſerant; quod ſignum eſt evidentiſſimum, hujuſmodi bona non mutaſſe naturam per diviſionem illam ſuppoſitam, nec Beneficiarios illos evaſiſſe dominos.

Reſp. 2. Canones, qui negant Beneficiarios eſſe dominos bonorum Eccleſiaſticorum poſſe intelligi de immobilibus.

Con-

Contra. Loquuntur aperte de his bonis, quæ conſumi debent, tum ad alendos miniſtros Eccleſiæ, tum ad ſublevandam miſeriam pauperum, voluntque raptorem eſſe & furem Clericum, ſi totum conſumat in uſus profanos. Porro certum eſt nunquam licuiſſe Miniſtris bona immobilia Eccleſiæ conſumere, ſive ad proprios, ſive ad pauperum uſus. Deinde primis ſæculis Eccleſia ſub Imperatoribus paganis nonniſi bona mobilia poſſidebat, ſaltem communiter: nec unquam Canones diſtinxerunt inter bona mobilia, & immobilia, quæ poſtmodum fidelium pietas conceſſit Eccleſiæ, ſed conſtanter affirmarunt illa omnia eſſe res Dei, pretia peccatorum, patrimonia pauperum.

Reſp. 3. quod SS. PP. eodem modo vocent divites laicos raptores & homicidas, ſi pauperes non juvent, quamvis ſuarum opum revera ſint domini. Ita cauſſa 33. diſt. 42. ex S. Hier. *Aliena rapere convincitur, qui non neceſſaria ſibi retinere probatur*. Et cap. *Paſce*, diſt. 86. ex S. Ambroſio. *Paſce fame morientem; quiſquis enim paſcendo hominem ſervare poteras, ſi non paviſti, occidiſti*. Ergo ſimiliter per quandam exaggerationem intelligenda ſunt quæ ſcripſerunt contra Clericos, qui ſuperflua Beneficii pauperibus non erogant.

Contra. Patet ex allatis Canonibus & textibus, Patres magnum diſcrimen agnoviſſe inter bona patrimonialia & Eccleſiaſtica; de illis enim concedunt Clericis liberam facultatem diſponendi prout voluerint: de his vero abſolute dicunt eſſe res Domini, crimenque eſſe ſacrilegii & injuſtitiæ, ſi contra ejus voluntatem ea conſumant.

Objiciunt S. Th. 2. 2. q. 185. art. 7, ſic habet: „ Dicendum eſt aliter de propriis bonis quæ Epiſcopi poſſidere poſſunt, & de bonis Eccleſiaſticis; nam propriorum bonorum verum dominium habent. Unde ea ipſa rerum conditione non obligantur, ut ea aliis conferant; ſed poſſunt ea vel ſibi retinere, vel etiam aliis pro libito elargiri. Poſſunt tamen in eorum diſpenſatione peccare propter inordinationem affectus, per quam contin-

git,

„ git, quod vel plura ſibi conferant, quam opor„ teat, vel aliis etiam non ſubveniant ſecundum quod „ requirit debitum caritatis: non tamen tenentur ad „ reſtitutionem, quia ejuſmodi res ſunt eorum do„ minio deputatæ. Sed Eccleſiaſticorum bonorum ſunt „ diſpenſatores vel procuratores; unde ſi aliquid ſibi „ retinuerit Epiſcopus de iis, quæ ſunt aliis erogan„ da, non eſt dubium, quin contra fidem diſpenſatio„ nis agit, & mortaliter peccat, & ad reſtitutionem „ tenetur. De his autem, quæ ſunt ſpecialiter ſuo „ uſui deputata, videtur eſſe eadem ratio, quæ eſt „ de propriis bonis, ut ſcilicet propter immoderatum „ affectum & uſum peccet: quemadmodum ſi immo„ derate ſibi retineat, & aliis non ſubveniat, ſicut „ requirit debitum caritatis.

Reſp. 1. S. Thom. videri a nonnullis in ſententia contraria, propter citata verba; quod tamen difficile crediderim de tanto Doctore, tam conſtanter addicto SS. PP. doctrinæ. Quare

Reſp. 2. S. Th. diſcrimen ponere loco citato inter bona patrimonialia & Eccleſiaſtica, etiam ſpecialiter uſui miniſtrorum deputata, docereque Clericos diſponere poſſe de primis prout libuerit; nec ad reſtitutionem teneri, ſi ex his conſanguineos vel amicos ditaverint: at de poſterioribus concedit tantum, ut conſanguineos alant, ſi egeant. En verba ipſius in reſponſione ad ſecundum. „ Dicendum, quod bona „ Eccleſiarum non ſunt ſolum expendenda in uſus „ pauperum; ſed etiam in alios uſus, ut dictum eſt; „ & ideo ſi de eo, quod uſui Epiſcopi vel alicujus „ Clerici eſt deputatum, velit aliquis ſibi ſubtrahere, „ & conſanguineis vel aliis dare, non peccat dummo„ do illud faciat moderate, id eſt, ut non indigeant, „ non autem ut ditiores inde fiant“. Vult itaque S. Th. ante diviſionem bonorum Eccleſiaſticorum, Epiſcopum peccaviſſe contra juſtitiam erga pauperes, eiſque reſtituere debuiſſe, ſi partem, quæ ex his bonis ad ipſos pertinebat, in alios uſus conſumpſiſſet. At vero poſt factam diviſionem, liberum eſſe Epiſcopo diſponere de bonis ſibi ſpecialiter deputatis,

ſicut

ſicut & de patrimonialibus, non quidem abſolute; ſed tantummodo reſpectu pauperum, quibus, cum acceperint, ut ſupponit, partem ſuam, nihil ex juſtitia debet Epiſcopus, ſed poteſt quæ ſupererunt poſt honeſtam ſui ſuſtentationem, ad quoslibet uſus conſumere, modo pii ſint; nam ſi ad profanos impendat, peccat contra juſtitiam, ſaltem erga fundatores, qui hac conditione Eccleſiam ditaverunt, ut cultus divinus augeretur. Nec ullibi ſcripſit S. D. abuſum ſuperflui ex bonis Eccleſiaſticis non eſſe contra juſtitiam, ſive reſpectu fundatorum, ſive reſpectu Eccleſiæ, ſive etiam reſpectu Dei. Scripſit quidem eſſe contra caritatem erga pauperes, quia ſupponit illos accepiſſe, quod ex juſtitia ipſis debeatur.

Objicitur 2. multa jura, quæ faciunt Clericos dominos fructum ex beneficiis perceptorum; nam ſeſſ. 24. Conc. Trid. cap. 12. *de reformatione*, dicitur Canonicus abſens ultra tres menſes non facere fructus ſuos; quod ſupponit eum, ſi non abſit, dominum fieri fructuum. Item habetur cap. *Commiſſa*, de electione in ſexto, quod accipiens Parœciam ſine animo accipiendi ſacerdotium, intra annum teneatur ad reſtitutionem: & cap. *Conſuetudinem*, de Clericis non reſidentibus in ſexto, Canonicus, qui divinis officiis non interfuit, diſtributionum perceptarum dominium non acquirit.

Reſp. 1. hoc argumentum a contrario ſenſu non concludere ſemper in moralibus.

Reſp. 2. Beneficiarios dici dominos fructuum: vel quia habent dominium utile partis honeſtæ ſuſtentationi reſpondentis, & adminiſtrationem ſuperfluorum; nam & diſpenſator aliquando dicitur dominus: vel quia revera fiunt domini fructuum omnium, ſed cum onere & juſtitia erogandi ſuperflua, ſicut hæres acquirit dominium hæreditatis cum onere ſolvendi debita defuncti.

Objiciunt 3. plures rationes. 1. Neque Eccleſia, neque Reſpublica reſcindunt pacta vel donationes, quibus Beneficiarii ſuperfluos fructus alienant. 2. Si non eſſent domini ſuperfluorum, pauperes poſſent il-

la

la ſurripere, vel in foro agere adverſus beneficiarios quod tamen falſum eſt. 3. Decimæ in veteri lege erant in dominio Levitarum. 4. Jubetur Beneficiarius ſatisfacere pro contractis debitis ante obtentum Beneficium; nemo vero ſatisfacit niſi ex his, quorum dominium habet. 5. Penſiones, & diviſio Beneficii, in quo ſupponunt ſuperfluum Beneficiorum, non pertinere ad paupere.

Reſpondeo ad ſingulas.

Ad primam. Non reſcindit quidem Eccleſia aut Reſpublica pacta aut donationes Beneficiariorum; ſed nec ea probat, ut conſtat ſaltem de Eccleſia ex cap. 1. cit. *de reform.* ſeſſ. 25. Conc. Trid. Ad ſummum ergo tolerat ea; multa vero tolerantur, quæ ſi deducta fuerint in judicium, exigente juſtitia non debent tolerari, ex cap. *Cum jam dudum, de Præbendis.*

Mitto textus ſupra citatos, quibus prohibetur Beneficiariis teſtari de reditibus Eccleſiæ ad profanos uſus. Denique difficile eſt, & ſæpe impoſſibile probare, num ea, quæ donantur a beneficiario, proveniant ex reditibus Eccleſiæ; multa enim poſſunt aliunde acquirere, puta donationibus, aut propria induſtria.

Ad ſecundam. Non licet pauperibus eripere bona ſuperflua, vel in judicio pro iis obtinendis contendere: tum quia ita non conſtat quænam ſuperflua ſint, cum honeſta ſuſtentatio non conſtet in indiviſibili, ignoreturque quantis indigeat Beneficiarius: tum quia nemo vel ſurripere quidquam poteſt, vel pro eo in judicio agere, niſi jus certum habeat ac determinatum, & ab alterius arbitrio independens, ut patet de Clericis, qui litem intentare non poſſunt adverſus Patronum pro obtinendo Beneficio.

Ad tertiam. Ex ſacris Canonibus patet talem eſſe conditionem Bonorum Eccleſiaſticorum, ut nonniſi in pios uſus impendi debeant. Tale autem nihil habetur de Levitarum decimis: quanquam dici poſſet eas non potuiſſe impendi in uſus profanos; Dei enim eſſe dicuntur Levitici 27.

Ad quartam. Poteſt ſatisfacere Beneficiarius pro de-

debitis antecedentibus; quia ſibi tanquam pauperi applicat, unde ſatisfaciat. Quod ſi haberet bona patrimonialia, teneretur ex iis ſatisfacere pro expenſis profanis antea factis.

Ad quintam. Poſſunt creari penſiones quatenus expedit: poſſunt & unius Beneficii fructus in duos Beneficiarios dividi, neque propterea quod ſuperfluum eſt, pertinere deſinet ad pauperes, titulo juſtitiæ. Non enim determinatum eſt quid pauperibus erogari debeat, ſed hoc ſolum ad eos pertinet, quod ſupereſt ſuſtentatis his miniſtris, quos ſuſtentare æquum videtur Eccleſiæ.

Inſtant. Nemini reſtitutionis onus imponendum eſt, in dubio, an teneatur. Nam in pari cauſſa potior eſt conditio poſſidentis. Atqui non eſt certum Beneficiarios teneri ex juſtitia ſuperflua erogare pauperibus; Ergo ſi non fecerint, non ſunt cogendi ad reſtitutionem.

Minor probatur, vel enim tenerentur ex ordinatione Eccleſiæ, vel ex voluntate fidelium, quia ſua bona Eccleſiæ dederunt, ea tantum conditione, ut nonniſi in uſus pios conſumerentur; Atqui neque de ordinatione Eccleſiæ conſtat, neque de voluntate offerentium; immo ſi interrogarentur, quotquot fundarunt beneficia a decem ſæculis, reſponderent ſe bona ſua dediſſe, ut ex his Beneficiarii commode viverent, nec ad aliud reſpexiſſe. Ergo non conſtat Beneficiarios teneri ex juſtitia ſuperflua diſtribuere pauperibus, ac proinde nec ipſi, nec eorum conſanguinei aut amici ad reſtitionem cogendi ſunt, ſi ex hujuſmodi bonis ditati fuerint.

Reſpondeo, conceſſa majore, Nego minorem. Ad cujus confirmationem, dico, veritatem conſtare ex declaratione Eccleſiæ, quæ docet oblationes fidelium fieri res Dei, res ſacras, ſacrilegoſque ſimul & injuſtos eſſe, qui contra Dei intentionem ad uſus profanos eas convertunt; & hoc patet ex pluribus textibus ſupra allatis. Hinc Auctor operis de vita contemplativa, lib. 7. c. 18. ſic ſcribit: „ Nunc autem quod „ Sacerdotes magis ſuſtinent, quam curant poſſeſſiones

„ Ec-

„ Eccleſiæ, etiam in hoc Deo ſerviunt, quia ſi Dei „ ſunt ea, quæ Eccleſiæ conferuntur, Dei opus agit, „ qui res Deo conſecratas non alicujus cupiditatis, „ ſed fideliſſimæ diſpenſationis intentione non deſerit. „ Quapropter poſſeſſiones, quas oblatas a populo ſuſcipiunt Sacerdotes, non ſunt inter res mundi deputari credendæ, ſed Dei, quoniam ſi veſtes, ac „ vaſa, & cetera, quæ in ſacro uſu miniſtrantibus „ erant, ſancta vocabantur, nec in humanos uſus revocari jam poterant, divinis ſemel miniſteriis conſecrata; quomodo non ea, quæ conferuntur Eccleſiæ, ſacra credenda ſunt, quibus non ut ſæculi rebus luxurioſe, ſed ſancte, ut Deo conſecrati utuntur ad „ neceſſaria Sacerdotum. „ Quibus verbis Auctor vult per *oblationem fidelium* reditus Eccleſiæ fieri ſacros, & conſequenter jure naturali ad pios uſus ita neceſſario debere impendi, ut qui aliter fecerit, non minus ſacrilegus & injuſtus fiat, quam qui veſtes ſacras & vaſa Deo dicata ad uſus profanos conſanguineis conſumenda traderet. Porro fideli dubitare non licet, quin hæc Eccleſiæ doctrina firmiſſimis nitatur rationibus, quamvis ignores quæ tandem illæ ſint.

Quoad vero ſpectat intentionem Fundatorum, certe quilibet facile ex ſe ipſo colligere poteſt, quæ fuerit in hac parte intentio eorum omnium, qui bona ſua Eccleſiæ largiti ſunt, nemo quippe vellet dare ſuam ſubſtantiam ad fovendam voluptatem, ſuperbiam, & avaritiam aliorum, maxime eorum, quos ignorat, quippe nullo ſecum vinculo conſanguinitatis aut amicitiæ conjuncti ſunt.

Q. 2. *Clerici ſunt ne domini bonorum; quæ eis contingunt ur impendendo operas ſuas divinis Officiis, ut celebrationis miſſarum, prædicationis verbi Dei &c.*

R. Communior eſt ſententia dominos eſſe; quia hujuſmodi bona nec ſunt Deo conſecrata, nec inter bona Eccleſiæ cenſeri debent; ſed ſolis Clericis dantur a fidelibus in retributionem aut veluti mercedem proprii laboris; juxta illud Evangelii; *dignus eſt operarius mercede ſua.* Neque aliud intendunt fideles in hujuſmodi retributione, quam ut Clerici inde honeſte ſuſtententur, fiantque eorum abſoluti domini.

Ve-

Verum eadem dici poſſent de fructibus Beneficiorum, maxime eorum, quæ erecta ſunt poſtquam bona Eccleſiæ in quatuor partes diviſa creduntur, ſiquidem hac intentione a fidelibus fundata ſunt, ut miniſtri Eccleſiæ inde alerentur propter miniſteria ſacra. Unde exiſtit illud effatum, *Beneficium eſt propter officium*: ac proinde retributiones, quæ dantur Presbytero propter Miſſas aut Conciones, ejuſdem prorſus ſunt naturæ, ac reditus Beneficiorum, eodemque intuitu dantur.

Confirmatur. Bona Eccleſiæ, quæ dicuntur a ſanctis Patribus res Dei, nihil aliud erant primis ſæculis, (quibus, ſub imperatoribus paganis, vix ullum prædium Eccleſia poſſidebat) quam pecunia, & alia ad victum & veſtitum Clericorum neceſſaria, quæ eorum labori & miniſteriis ſacris reſpondebant, & hoc intuitu eis ſuppeditabantur a fideli populo. Ergo quæ hodie Clericis dantur propter officia divina quæ perſolvunt, eodem modo cenſenda ſunt conſecrata; & ſi quid in eis ſuperfluum ſit, tam neceſſario in uſus pios conſumendum videtur, quam quod reſidui habent Beneficiarii ex reditibus ſuorum Beneficiorum, ſuppoſita bonorum Eccleſiæ in quatuor partes diviſione.

Quod ſi fideles tribuunt hodie aliqua tamquam mercedem ſtricte ſumptam miniſterii ſacri, hoc fit ex ignorantia & errore omnino corrigendo, nec Clerici eo titulo accipere poſſunt ſine crimine ſimoniæ, ut dicetur, ubi de ſimonia.

Accipiendæ ſunt igitur hujuſmodi diſtributiones tanquam oblationes Deo factæ ad neceſſariam Miniſtrorum ſuſtentationem, quæ cum ex quadam æquitate debeantur a fideli populo, comparantur in Scripturis ſtipendiis, quæ accipiunt milites, & mercedi, quæ perſolvitur operariis: *accipiant ſuſtentationem neceſſitatis a populo, mercedem diſpenſationis a Domino*, inquit Sanctus Auguſtinus lib. de Paſtoribus, referturque a Concilio Aquiſgranenſi primo. Ex his

Patet probabiliorem omnino eſſe eorum ſententiam, qui docent Eccleſiaſticos non eſſe abſolute dominos

carum

earum retributionum, quæ reſpondent ſacris miniſteriis.

Dices: ſequeretur ex hac doctrina Clericos ex bonis patrimonialibus divites non poſſe quidquam accipere a Laicis pro miniſterio ſacro, cum non indigeant eorum eleemoſynis aut oblationibus ad ſui ſuſtentationem.

Reſpondeo, aliquando in Eccleſia licitum non fuiſſe iis, qui ſufficiens patrimonium haberent, veſci ex reditibus Eccleſiaſticis: ut colligitur ex c. *Clericos*, cauſſa 1. q. 2. c. finali, cauſſa 16. q. 1. cap. *Paſtor* cap. *Si quis*, & c. *Sacerdos*, cauſſa 1. q. 2. Quæ tria poſtrema capita deſumpta ſunt ex cit. lib. *de Vita contemplativa*, ubi ſic habetur capite 10. „ Qui autem Eccleſiæ „ ſerviunt, & labori ſuo velut debita reddi credentes „ oportere ea, quibus opus non habent, aut accipiunt „ libenter, aut exigunt; nimis carnaliter ſapiunt, ſi „ putant, quod Eccleſiæ fideliter ſervientes, ea ſtipen- „ dia, ac non potius præmia æterna percipiant. Sæ- „ cularis quippe militia, quæ cæleſtia non habet, „ terrena ſtrenuæ militantibus præſtat. Unde ſatis in- „ dignum eſt, ſi fidelis & operoſa devotio Clericorum „ propter ſtipendium temporale, præmia ſempiterna „ contemnat. Quod ſi quilibet Miniſter Eccleſiæ non „ habet unde vivat, non ei præmium reddit hic, ſed „ neceſſaria præſtat Eccleſia, ut in futuro præmium „ laboris ſui recipiat, quod in hac vita jam ſpe di- „ vinæ promiſſionis certus expectat. „ Nonnulli magni nominis urgent hos & ſimiles canones contra Clericos ex bonis patrimonialibus divites, contenduntque eos non debere uti reditibus Eccleſiæ. Veruntamen communis eſt ſententia, derogatum fuiſſe antiquæ Eccleſiæ ordinationi per uſum contrarium. Immo colligi poteſt ex ſupra citatis verbis Concilii Pariſienſis canones permiſiſſe Clericis divitibus uſum bonorum Eccleſiaſticorum; nam citatis verbis Concilium dat facultatem Epiſcopis diſponendi de bonis hæreditate aut alio titulo acquiſitis, prout ipſis viſum fuerit, prohibetque ſolum, ne reditus Eccleſiæ ad profanos uſus convertant. Quidquid ſit, certum eſt Clericos non debere ſumere ex bo-

bonis ſive patrimonialibus, ſive Eccleſiaſticis, niſi ea, quæ neceſſaria ſunt ad victum & veſtitum; tenerique eſſe Laicis exemplum frugalitatis & modeſtiæ, ac proinde magnas divitias non eſſe eis exiſtimandas felicitatem, ſed grave onus.

SECUNDA PARS.

De Injuſtitia & Reſtitutione.

CAPUT PRIMUM.

De nomine & definitione Injuſtitiæ.

Q. 1. QUotuplici modo ſumitur injuſtitia?

R. Duplici, 1. pro omni legis violatione ut 1. Joann. 3. *Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum eſt iniquitas.* Et eo ſenſu omnes peccatores dicuntur iniqui. 2. Proprie & ſtricte, prout opponitur juſtitiæ particulari, definirique poteſt, *violatio juris alieni*. In patiente injuſtitiam, dicitur injuria: in faciente vero, injuſtitia.

Q. 2. *Quis dicendus eſt injuſtus?*

R. Injuſtus dici non poteſt, niſi qui injuſte agit; nam ſi quis ex ignorantia invincibili faciat quidquam injuſtum, non ideo injuſtus dicendus eſt, quia injuria nullo modo eſt volita. Non excuſant autem ab injuſtitia metus & ignorantia culpabilis, quia voluntarium non perimunt.

Q. 3. *Poteſtne fieri injuſtitia volenti?*

R. Si ita plane velit, ut nullo modo ſit involuntarius, non poteſt; ſecus, ſi velit dumtaxat abſolute, & ſecundum quid nolit; ut ſi concedat metu, puta, incurrendi offenſam potentioris, non obtinendi jus, quod in judicio poſtulat, vel aliqua neceſſitate preſſus,

ſus, ut ſi indigeat v. g. accipere mutuo; aut habere longiorem terminum ad ſolvendum.

Prima pars probatur 1. ex regula juris in ſexto. *Scienti & conſentienti non fit injuria.* 2. Nemo poteſt injuriam pati, niſi jus illius violetur: Atqui jus volentis non violatur; ſiquidem volens cedit juri ſuo, perindeque ſe habet, ac ſi gratis donaret id quod ſuum eſt: Ergo.

Dices 1. Qui aufert a pupillo volenti, facit illi injuriam: Ergo.

Diſtinguo antecedens; aufert a pupillo volenti phyſice, Concedo; moraliter, Nego antecedens. Pupillus itaque quamdiu eſt ſub tutore, eſt moraliter non volens, quia ſecundum leges non poteſt cedere juri ſuo, & ita fit ei injuria, quando ab eo etiam conſentiente, aliquid aufertur.

Dices 2. Martyres plene voluntarii ſunt, dum patiuntur a perſecutoribus, & tamen retinent actionem injuriarum coram tribunali Dei, adverſus eos qui ſe anguſtiaverunt. *Sapient.* 5.

Diſtinguo: plene voluntarii ſunt reſpectu Dei, pro quo pati etiam gloriantur, Concedo; reſpectu perſecutorum, Nego: neque enim ullum jus eis tribuunt, ut damnum ſibi inferant.

Secunda pars, quæ eſt omnium Doctorum, probatur, quia invitus ſecundum quid non cedit juri, quod habet diſponendi de re ſua cum plena voluntate, & libertate.

CAPUT II.

De definitione & neceſſitate reſtitutionis.

Q. 1. *Quid eſt reſtitutio?*

R. Eſt actus juſtitiæ commutativæ, reddentis cuique debitum ſuum ad æqualitatem.

Q. 2. *Quomodo differunt reſtitutio, ſolutio, & ſatisfactio?*

R. 1.

R. 1. Diſcrimen eſt inter ſolutionem & reſtitutionem, 1. Quod reſtitutio poſtulet, ut res quodammodo ſit eadem vel in ſe, vel in æquivalenti; ſolutio vero, ut ſit diverſa. 2. Quod ſolutio ſit, ubi non eſt reſtitutio; & e contra reſtitutio, ubi non eſt ſolutio: v. g. ſolvuntur quæ redduntur ex voto, juramento, caritate, miſericordia, aut etiam ex contractu emptionis, non tamen reſtituuntur; e contra depoſitum reſtituitur, proprie non ſolvitur.

R. 1. Reſtitutio differt a ſatisfactione, 1. quod ſatisfactio ſit quid generalius, omnis enim reſtitutio eſt ſatisfactio, non contra: 2. quod ſatisfactio reſpiciat perſonam: reſtitutio vero rem ablatam: 3. quod ſatisfactio proprie ſit pro injuria illata, & honore violato, quamvis nihil damni illatum ſit; reſtitutio vero proprie non habeat locum, niſi ubi damnum illatum eſt. Sic Deo ſatisfacimus, cui tamen nihil proprie reſtituere poſſumus; cum omnia perfectiſſime ſub illius dominio ſemper remaneant. 4. Satisfactio fit pro damno etiam irreparabili, reſtitutio vero tantum pro damno reparabili. Hinc pro vita alteri ablata fit ſatisfactio; non vero reſtitutio.

Q. 3. *Reſtitutio eſtne neceſſaria?*

R. Eſt, & quidem jure naturali, Divino, Eccleſiaſtico, & Civili.

Prima pars, quæ eſt de jure naturali, probatur; quia auferre rem alienam, & retinere invito domino idem ſunt ex cap. *Sæpe*, quod eſt Innocentii III. de reſtitutione ſpoliatorum, ubi habetur; *quod non multum interſit quoad periculum animæ injuſte detinere, ac invadere alienum;* Unde Gloſſa in idem caput, *jura pro eodem reputant auferre, & detinere injuſte*. Et revera, cum auferre nihil ſit aliud quam primo privare aliquem re ſua, non reddere, cenſeri debet continuata privatio; ac proinde, ſicut prima productio & conſervatio intrinſece non differunt, ſed ſolummodo extrinſece; ita nec auferre, & detinere rem alienam. Atqui rem alienam auferre, eſt contra legem naturalem: Ergo & retinere. Porro detentio illa injuſta non poteſt ceſſare, niſi per reſtitutionem: Ergo. Præterea eſt

eſt contra legem naturalem alteri facere injuriam; nam quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: Atqui dum retinetur res alterius contra ejus voluntatem, fit ei injuria, quæ non poteſt deſinere, niſi reſtituatur: Ergo.

Secunda pars, quæ eſt de jure Divino, probatur, Matth. 22. *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo*. Rom. 13. *Reddite ergo omnibus debita, cui tributum &c. Nemini quidquam debeatis, niſi ut invicem diligatis:* nimrum quia a debito dilectionis nemo poteſt totaliter liberari. Mitto plura Scripturæ loca, ut Exodi 22. Lev. 6. & Ezech. 33. in quibus imperatur reſtitutio.

Tertia pars probatur ex cauſſa 14. quæſt. 6. cap. 1. ubi habetur: „ Si res aliena, propter quam peccatum eſt, non redditur, pœnitentia non agitur, „ ſed ſimulatur: ſi autem veraciter agatur, non „ remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. „ Quæ verba ſunt Sancti Auguſtini epiſt. ad Macedonium. Addit Sanctus Auguſtinus, *cum reſtitui poteſt*; quia, ſi non poſſit, ſufficit voluntas reſtituendi; tunc enim dominus non cenſetur rationabiliter invitus, cum debeat conformis eſſe legi Divinæ, quæ non obligat ad impoſſibile.

Quarta pars, quæ eſt de jure civili, patet, quia totum corpus juris civilis in eo eſt, ut cuilibet jus ſuum conſervetur, & ſi ablatum ſit, reſtituatur.

Dices: dominus rei reſtituendæ ſupponendus eſt malle eam ſibi non reſtitui, quam damnari debitorem obligatione reſtitutionis remanente: Ergo.

Nego anteced. Alias nulla eſſent furta, quia cenſendus eſſet dominus rebus ſuis cedere, quoties alter eas furari vellet, quod abſurdiſſimum eſt.

Inſtabis: tenetur unuſquiſque ſpirituale damnum proximi vitare per ſuum damnum temporale: Ergo cum in dubio ſupponi debeat proximus noſter bene agere, ſupponendus quoque erit rerum ſuarum jure cedere, ne alter peccet.

Diſtinguo antecedens: ſi neceſſitas poſtulet, Concedo: ſecus, Nego. Porro non cenſetur eſſe neceſſitas ce-

dendi bonis ſuis, ubi fur vel detentor eorum ab iis accipiendis & detinendis abſtinere ſupponitur.

CAPUT III.

De radice, ex qua oritur obligatio reſtituendi.

Q. 1. UNde naſcitur obligatio reſtituendi?

R. Ex injuſtitia, quia ex dictis juſtitia commutativa eſt æqualitas in commutationibus, v. g. inter opera & mercedem, inter mercem & pretium: injuſtitia vero inæqualitas: Ergo ad tollendam injuſtitiam, reponenda eſt æqualitas, quod fieri nequit, niſi per reſtitutionem.

Ergo nulla facienda eſt reſtitutio, ubi nulla injuſtitia, nullave reponenda æqualitas, quantumcunque alioquin grave ſit peccatum.

Ergo totuplex eſt reſtitutionis radix, quotuplex modus violandi injuſtitiam, & tollendi æqualitatem.

Q. 2. *Quotuplici modo juſtitia violari poteſt?*

R. Triplici. 1. Ratione injuſtæ acceptionis, quando quis proximi bona invadit. 2. Ratione damni illati, ut ſi quis vaſtet agrum alienum, domum proximi incendat, perſonam ejus mutilet. 3. Ratione injuſtæ detentionis, quomodo injuſtus eſt, qui non ſolvit debita juſte contracta, aut non reſtituit bona inventa.

Q. 3. *Quotuplex eſt injuſta acceptio?*

R. Triplex. Prima fit occulte, & eſt furtum. Secunda palam, & eſt rapina. Hoc poſteriori modo injuſti ſunt, qui uſuras accipiunt, qui majore pretio vendunt, aut viliori emunt, quam merces valeant, qui pro officio ſtipendium aut honorarium exigunt ultra, quam lege conſtitutum eſt, &c. Tertia dolo & fraude, ut ſi quis mercem vitiatam pro integra vendat, miſceat aquam cum vino, paleas cum tritico, malis artibus proximum circumveniat in ludo, contractibus, &c.

Q. 4.

Q. 4. *Quotupliciter damnum poteſt inferri?*

R. Dupliciter, nimirum phyſice, cum quis propria manu interficit, vaſtat, &c. & moraliter, quando non per ſe, ſed per alium injuriam facit, quod iterum dupliciter contingere poteſt, vel poſitive, influendo in damnum, vel negative, non impediendo damnum, cum ad id ex officio teneatur.

Q. 5. *Quænam ſunt cauſſæ poſitivæ damni, quæ vero negativæ?*

R. Sex numerantur poſitivæ, & tres negativæ à his verſibus comprehenſæ:

Juſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus,
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

Circa ejuſmodi cauſſas conſule S. Thomam 2. 2. quæſt. 62. art. 7.

Q. 6. *Qui ex caritate tantum tenetur impedire damnum proximi, debetne reſtituere, ſi non impediat?*

R. Minime. Quia peccat ſolum contra caritatem; conſtat autem ex dictis, non eſſe obligationem reſtituendi, niſi peccatum ſit contra juſtitiam.

Mutus ergo hoc loco eſt, qui ex officio, vel ex pacto tenetur clamare, reprehendere, diſſuadere, & tacet. *Non obſtans*, qui ſimiliter ex officio & pacto tenetur obſtare, & non obſtat, ut patres, tutores, domini non impedientes filios, pupillos, ſervos, ne aliis noceant; aut famuli ſinentes diripi bona dominorum: item Princeps, Dux belli, Advocati, Miniſtri Juſtitiæ, Cuſtodes ſylvarum, agrorum, & alii ſtipendio conducti. *Non manifeſtans*, qui ratione officii vel pacti tenetur damnificatorem manifeſtare, vel ante, vel poſtquam damnum illatum eſt.

Q. 7. *Quo ordine ſinguli damnificatores reſtituere teneantur?*

R. Diſtinguendum eſt. Participes fuerunt vel rei acceptæ, v. g. comederunt ovem, quæ ipſis neſcientibus furto ſublata eſt: vel injuſtæ actionis, v. g. concurrerunt aliquo ex ſupradictis modis ad ovem capiendam.

Si primum. Quilibet tenetur ſolum reſtituere partem, quam conſumpſit, nec aliis non reſtituentibus, pro ipſis reſtituere debet, niſi ſuo conſilio, aut alio ex prædictis modis in cauſſa fuerit, cui res furtiva vero domino non ſit reddita, quia non fuit cauſſa majoris damni.

Dixi, *niſi ſuo conſilio, aut alio ex prædictis modis fuerit in cauſſa*, quia ſi alieno modo impedivit, ne res furtiva redderetur, cum ad id parati vel ancipites eſſent damnificatores, tenetur rem totam reſtituere defectu aliorum. Idem dicendum, ſi particips non manifeſtavit aut obſtitit, ſicut tenebatur ex officio.

Si ſecundum. Quilibet, aliis recuſantibus ſatisfacere, tenetur totum damnum reparare, quia totius damni fuit cauſſa, cum illud totum influxerit. Sed ſi ſinguli parati ſunt reſtituere, hic ordo ſervandus eſt.

1. Loco reſtituere debet, qui rem alienam detinet, vel qui eam conſumpſit, niſi mandato aut nomine aliorum conſumpſerit, quia eſt prima & præcipua cauſſa damni, nec alii reputantur, niſi ut cauſſæ miniſteriales & inſtrumentales, quare ipſo reſtituente, alii nihil refundere tenentur.

Dixi, *niſi mandato aut nomine, &c.* in hac enim hypotheſi ipſe habet rationem inſtrumenti aut cauſſæ miniſterialis reſpectu mandantis. Hinc dominus, qui famulis ſuis incendendam domum adverſarii præcipit, indemnes illos ſervare debet. Similiter ſi plures inito inter ſe conſilio, communem adverſarium impetant, & unus ex illis eum occidat, occiſor non magis tenetur ad damna reparanda, quam alii, ſed æqualiter ſinguli ea reparare debent, quia homicidium factum eſt omnium nomine. Si tamen qui conſumpſit rem alienam ex mandato alterius, ex ea factus ſit ditior, debet ante mandatum reſtituere id, quo factus eſt ditior, cum habeat plus quam debeat habere. Nam ex regula juris, *æquum eſt neminem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiorem.*

2. Alii damnificatores ordinarie ad damnum repa-

ran-

randum æqualiter concurrere debent; maxime ſi in illud poſitive influxerint, quia æqualiter ad illud concurrunt, nec unus reſpectu alterius rationem habet inſtrumenti, ſive Miniſtri.

Dixi, 1. *ordinarie*, nam in quibuſdam caſibus inter hujuſmodi cauſſas minus principales, aliquis ordo poteſt contingere, nempe ſi una magis immediate cooperetur ad damnum. Hinc ſi quis conſulat exequenti, ut damnum inferat, potius tenetur ad reſtituendum, quam qui conſentiret paranti inſtrumenta ad damnum inferendum. Similiter qui exequitur, potius debet reſtituere, quam qui ſuppeditat illi inſtrumenta. Item cuſtos particularis, puta vinearum, ſi non obſtet, magis tenetur, quam Magiſtratus ad damnum reparandum, quia primo & per ſe debet obſtare, Magiſtratus vero in ipſius defectum.

Dixi 2. *maxime ſi in illud poſitive influxerint*, quia circa negativas cauſſas eſt controverſia inter Theologos; alii enim negant inter poſitivas minus principales & negativas eſſe ordinem, quia, inquiunt, negativæ non ſunt inſtrumenta poſitivis ſubſervientia, ſed omnes æque immediate concurrunt: Ergo omnes æqualiter ad reſtitutionem tenentur: Alii contra affirmant eſſe ordinem; ita ut negativæ non debeant reſtituere, niſi in defectum poſitivarum minus principalium, quia remotius concurrunt ad damnum, quatenus nimirum non impediunt influxum, & cooperationem poſitivarum. Unde concludunt poſitivas prius intelligi damnum inferre, ac proinde primario ad reſtitutionem teneri.

Q. 8. *Præceptum reſtituendi eſtne affirmativum, aut negativum?*

R. Eſt negativum, quia in hoc differt præceptum negativum ab affirmativo, quod priori prohibeatur actio mala, verbi gratia, mendacium; poſteriori vero præcipiatur actio bona; Atqui præcepto reſtituendi directe prohibetur actio mala, nempe continuata retentio rei alienæ, ſeu voluntas eam retinendi invito domino. Verum quidem eſt illud præceptum ha-

here aliquam formam præcepti affirmativi, quatenus non impletur niſi per aliquem actum poſitivum, v. g. numerando pecuniam, ſed formaliter eſt negativum propter rationem allatam.

Dices: præceptum negativum ſemper & pro ſemper obligat. Atqui præceptum reſtituendi non eſt hujuſmodi; nam ſi detentor rei alienæ ſit impotens, vel ſi per levem moram reſtitutionem differat, non peccat: Ergo.

Diſt. maj. Si ſpectetur reſtitutio actualis & in re, Concedo: ſi ſpectetur reſtitutio in voto, Nego min. Poteſt quidem differri reſtitutio quando dominus non cenſetur rationabiliter invitus, ut in allatis exemplis; ſed nunquam licet habere voluntatem retinendi rem alienam invito ejus domino; quo ſenſu intelligendum eſt præceptum reſtituendi.

Ex hac reſponſione 1. mirare mores, ne dicam ſtultitiam mundanorum, apud quos infamia eſt furari, nulla vero iniquitas non reſtituere; cum tamen major injuria fiat proximo, ſi retineantur ipſo invito quæ illius ſunt; quam ſi auferantur, mox reſtituenda.

2. Collige ad integritatem Confeſſionis ſacramentalis non ſufficere exprimere rem furto ſublatam; ſed inſuper explicandum eſſe quandiu duraverit voluntas non reſtituendi, quia toties iteratur peccatum, quoties occaſio reſtituendi, aut conſcientia rei alienæ recurrit, non acquieſcente voluntate.

3. Collige Confeſſario potius inquirendum eſſe, an pœnitens retineat alienum, quam utrum rapuerit; tum quia pœnitentium conſcientia non minus gravatur ex eo quod debita non ſolvant, creditore invito; tum quia ſæpius contingit ex dilatione reſtitutionis damna creditoris augeri & multiplicari, & conſequenter peccata debitori.

Q. 9. *Quæ neceſſitas in debitore requiritur ad differendam reſtitutionem?*

R. Gravis ſufficit, quia cum creditor ſubvenire teneatur proximo gravi neceſſitate laboranti, vel miſericorditer donando, vel ſaltem mutuando, debet a fortiori in illo caſu debitum non repetere. Ita Scotus

in

in 4. diſt. 15. qu. 2. Gabriel ibid. S. Antoninus 2. p. tit. 2. cap. 8.

Q. 10. *Quando debitor cenſetur in gravi neceſſitate?*

R. 1. Cum non poteſt reſtituere, niſi adeundo periculum mortis, aut magnæ infamiæ. 2. Si ad ſolvendum hic & nunc, cogatur domum vel prædium vendere multo minori pretio, quam valeat. 3. Si non poſſit ſatisfacere, quin excidat e ſuo ſtatu, ad quem honeſte pervenit.

Secus dicendum de eo, qui rapinis, uſuris & fraudibus ad aliquem honorabilem ſtatum perveniſſet: teneretur enim cum amiſſione ſtatus confeſtim reſtituere, quia proprie alienum ſtatum injuſte uſurpatum dimitteret, ſuumque repeteret. Neque vero metus infamiæ impedire eum debet a reſtitutione; nam quando ſcitur ſtatum illum fraudibus comparatum eſſe, nulla eſt infamia illum deponere, ſed hoc potius bonam famam conciliat, malamque abſtergit. Addo nec mereri dilationem eos, qui ludis, compotationibus, comeſſationibus, ſuperfluiſque ſumptibus multa contraxere debita, quales ſunt plerique nobiles, qui debita ſine fine multiplicant, & ſumptus ſupra conditionis ſuæ ſtatum faciunt. Debet itaque debitor parce vivere intra ſui honeſti ſtatus limites, ut creditori paullatim reſtituat. Ceterum ſi ex dilatione damnum contingat creditori; pro damno emergente & lucro ceſſante compoſitio facienda eſt; quia non aliter creditor in dilationem debiti conſentire videtur.

Q. 11. *Quid ſi creditor eſſet in pari neceſſitate?*

R. 1. Si neceſſitas ſit extrema in utroque, excuſatur debitor a reſtitutione hic & nunc facienda, quia in extrema neceſſitate omnia ſunt communia.

R. 2. Si neceſſitas ſit tantum gravis in creditore, debitor pari laborans debet reſtituere, quia gravis neceſſitas non facit omnia communia, & dominus graviter indigens cenſeri debet rationabiliter invitus, quod res ſua ab alio detineatur.

Q. 12. *Quantum debet reſtitui?*

R. Tantum, quantum ablatum eſt; quia finis reſtitutio-

tutionis eſt, ut ceſſet injuſtitia; injuſtitia autem tolli non poteſt, niſi tollatur inæqualitas inter lædentem & læſum, quatenus læſus minus habet, lædens vero pluſquam jus ejus poſtulat. Unde tandiu injuſtitia perſeverat, quandiu talis inæqualitas non tollitur. Porro tolli non poteſt, niſi ponatur æqualitas, nimirum auferendo a lædente quod plus habet, & reddendo perſonæ læſæ quidquid minus habet, quam debeat habere. Juſtitia ergo in æqualitate conſiſtit, injuſtitia vero in inæqualitate.

Dices: Exodi 22. Qui occidit, aut vendidit bovem, quem furatus eſt, obligatur ad reddendum quinque: qui ovem, ad reddendum quatuor: Ergo ad juſtitiam pertinet reddere pluſquam ablatum eſt, præſertim ſi injuſte fuerit ablatum; puniendi enim ſunt fures & latrones.

Diſtinguo: obligatur ad reddendum quinque in pœnam criminis, Concedo: ad ſatisfaciendum præcepto reſtitutionis, Nego anteeedens. Advertes autem hoc eſſe diſcrimen inter rem ablatam, & luendam pœnam, quod res ablata ſit reſtituenda ante omnem condemnationem, cum ex præcepto naturali & negativo reſtitutio ſit præcepta; at reus non tenetur ſubire pœnam ante condemnationem Judicis. Hinc

Sequitur, privatum non poſſe propria auctoritate quidquam exigere a damnificatore in pœnam ſceleris ultra damnum acceptum; peccareque contra juſtitiam, & ad reſtitutionem teneri, qui pro levi damno accepto, puta in vineis, ſylvis, vivariis, &c. deprehenſum reum ad amplius ſolvendum cogunt metu infamiæ & gravioris mulctæ, ſi eoram Judiee accuſaretur. Eſto, cedant jure, quod habent ad accuſandum, propiereaque de reo bene mereantur; attamen jus illud non eſt pretio æſtimabile; nec vendere poſſunt immunitatem a pœnis, quas meretur damnificatus, niſi mulcta ſit lege conſtituta, & a Judice ipſis applicanda.

Q. 13. *Quando quis non poteſt reſtituere ad æqualitatem, teneturne reſtituere quam poteſt partem debiti?*

R. Du-

R. Duplex eſt diſtinguenda impotentia: alia enim oritur ex inopia debitoris, alia ex natura rei ablatæ, quæ eſt ſuperioris ordinis, talis eſt fama, de qua Prov. 22. *Melius eſt nomen bonum, quam divitiæ multæ:* vita & membrorum integritas, ut habetur Lege ultima, Digeſt. *de his qui effuderint; cicatricum aut deformitatis nulla ſit æſtimatio, quia liberum corpus nulla recipit æſtimationem;* quare qui per detractionem alterius famam læſit, vel qui occidit, mutilavit, aut plaga inflicta deformem effecit, non poteſt reddere æquale.

His præſuppoſitis,

1. Certum eſt apud omnes, eum, qui ex inopia non poteſt totum reddere, teneri reddere quam poteſt partem; quia creditor jus habet non ſolum ad accipiendum centum, ſi debeantur, ſed etiam ad accipiendum unum; Ergo pauper qui ex centum aureis, quos debet, unicum habet, tenetur illum reſtituere.

2. Non conveniunt Theologi, utrum reſtituendum ſit per bona inferioris ordinis: alii enim negant propter legem laudatam, alii probabilius affirmant cum Sancto Thoma 2. 2. qu. 62. art. 2. ad 1. & ad 2. quia qui damnum paſſi ſunt in bonis ſuperioris ordinis, jus habent ut ſibi ſatisfiat, quantum poſſibile eſt debitori. Si enim libertas pecunia poteſt licite vendi, quamvis verum ſit illud proverbium, *Non bene pro toto libertas venditur auro;* quidni pro fama vel integritate membrorum, quamvis pretium inæquale ſolvi debeat; Fateor non ſolere homines pro iis paciſci; quia ſæpius indignum ſe putant pretio æſtimare famam propriam aut vitam parentis occiſi, modo ipſis ſatisfiat pro damnis inde ſecutis; ſed in hoc cedunt jure ſuo. Utrum autem ſint inviti ſecundum quid, expendere debet damnificator, ob idque plenius & largius ſatisfacere pro damnis inde ſecutis.

Q. 14. *Sufficitne, ad ponendam æqualitatem, ut reddatur res ablata, ſi extet, v. g. fundus uſurpatus: vel ejus pretium, ſi conſumpta ſit, ut ſi domus proximi fuerit incenſa?*

R. Aliquando ſufficit, aliquando vero non.

Q. 15. *Quandonam non ſufficit reddere rem ablatam, aut ejus pretium?*

R. Duobus in caſibus. 1. Quando ex re ablata novum damnum emerſit perſonæ læſæ, v. g. ſi ex defectu pecuniæ furto ſublatæ, domus, quam non potuis reparare, corruit. 2. Si lucrum ceſſavit.

Q. 16. *Quotuplici modo per injuriam acceptam lucrum ceſſare poteſt?*

R. Duplici 1. Si re illa utebatur tanquam inſtrumento ad lucrandum; v. g. non potuit negotiari, nec ſolitas operas, quibus ſuſtentabatur, perficere. 2. Si res ablata erat fructifera.

Q. 17. *Quotuplicis generis ſunt fructus?*

R. Triplicis: alii dicuntur naturales, qui ſine induſtria producuntur, ut herbæ in pratis: alii mere induſtriales, ut lucrum captum ex pecunia aliena, prætioſum opus confectum inſtrumento furtivo: alii mixti, qui partim naturaliter, partim induſtria proveniunt, ut frumentum, vinum, qui fructus non naſcuntur ſine cultura.

Q. 18. *Hi omnes fructus ſuntne reſtituendi?*

R. Artificiales non ſunt reſtituendi, quia proprie non ſunt fructus rei ablatæ: ſed induſtriæ, quæ ad furem pertinet. Hinc ſi lucratus ſit ex pecunia aliena, ſive ludo, ſive mercatura, nihil ex eo fructu debet reſtituere; ſed videndum eſt utrum dominus propter rem ablatam damnum paſſus ſit, aut lucrari ceſſaverit; reſtituendum enim eſt pro damno emergente, aut lucro ceſſante, niſi bona fides excuſet, ut explicabitur.

Q. 19. *Alii fructus ſuntne reſtituendi?*

R. Diſtinguendum eſt: vel bona fide quis retinet rem alienam, vel mala fide: ſi retinet mala fide, reſtituere debet omnes fructus naturales, & mixtos qua parte naturales ſunt, deductus impenſis neceſſariis & utilibus, quas dominus feciſſet, aut facere debuiſſet, etiamſi alias dominus tales fructus non fuiſſet percepturus, ut ſi agrum fur coluerit, quem dominus negle-

glexiſſet; quia res fructificat domino ſuo. Si poſſeſſor ſit bonæ fidei, puta acquiſivit vel emptione vel donatione ab eo, quem verum dominum putabat, rem ſic acceptam, puta fundum, reſtituere debet (niſi præſcripſerit) & ejus fructus, ſi extent: ſi vero fuerint conſumpti, id in quo ditior factus eſt; quia ex regulis Juris in Sexto; *Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria vel jactura*. Cenſetur autem ditior factus, qui minus de propriis expendit, dum bona fide conſumpſit rem alienam, v. g. domi non cœnavit, quia alibi cum ſociis manducavit agnum, quem non credebat eſſe furtivum; non tenetur reſtituere agnum; neque partem agni, ſed ſolum quod expendiſſet domi cœnando. Quod ſi non minus expendiſſet, nihil reſtituere tenetur. Item, tutor, qui ſecundum Provinciæ conſuetudinem, cui neminem repugnare audivit, pecunias pupilli ſui mutuo dedit, ſi poſtea moneatur hujuſmodi contractum eſſe uſurarium, uſuras, quas in commodum pupilli hac bona fide convertit, non tenetur reſtituere; quia ex illis non ditior factus. Secus, ſi Paſtorem, vel alterum fide dignum hujuſmodi contractum damnantem contempſiſſet; quia eſſet in eo mala fides.

Q. 29. *Quis cenſendus eſt bonæ fidei?*

R. Qui ſine omni culpa rem alienam accipit, conſumit, aut detinet.

Q. 21. *Quotuplex eſt culpa?*

R. Duplex, Theologica & Juridica.

Q. 22. *Quid eſt culpa Theologica?*

R. Eſt ea, quæ veram habet rationem peccati ſive moralis, ſive venialis; hoc eſt, quæ libere admittitur, & ſine ignorantia invincibili.

Q. 23. *Quotuplex eſt culpa Juridica?*

R. Triplex, lata, levis & leviſſima.

Q. 24. *Quid eſt culpa lata?*

R. Eſt omiſſio diligentiæ, quam paſſim homines ejuſdem conditionis adhibere ſolent. Lata culpa eſt non intelligere id quod omnes intelligunt, Digeſt. *de verborum ſignificatione*. Quare qui librum commodatum foris ante oſtium relinquit, vel rem magni prætii ho-

mini ignoto committit; vel oſtium propriæ domus per noctem claudere negligit, vel Officium aliquod publicum, puta Patroni, Judicis, Confeſſarii ſuſcipit, quamvis ignoret quæ periti communiter noverunt, reus eſt culpæ latæ; ex quo patet hujuſmodi culpam ut plurimum concurrere cum culpa Theologica; eſt enim contra communem omnium prudentiam, proceditque ex ignorantia vincibili, quæ non excuſat a peccato.

Dixi, *ut plurimum;* poteſt enim contingere quod quis contra propoſitum, & ex inadvertentia omnino involuntaria, librum commodatum ante fores relinquat.

Q. 25. *Quid eſt culpa levis?*

R. Eſt omiſſio diligentiæ, quam diligentiores non omittunt. Hac culpa reus eſt, qui perdidit rem commodatam in cubiculo repoſitam, ſed feris non occluſerat, vel domeſticum admiſit, cujus probitas non erat ipſi nota: qui male conſulit in re difficili, circa quam doctiores non erraſſent.

Q. 26. *Quid eſt culpa leviſſima?*

R. Eſt omiſſio ejus diligentiæ, quam diligentiſſimi & prudentiſſimi adhibent: talis eſt diligentia eorum, qui cum januam ſera occluſerint, probant pulſando, num clavis erraverit, ſicut aliquando contingit. Item qui antequam ſecretum magni momenti alicui committant, experiuntur num aliquis pone januam aut circa feneſtram auſcultet. Qui autem hanc diligentiam omittunt, cenſentur rei culpæ leviſſimæ.

Q. 37. *Ex qua culpa ex recenſitis obligatus quis ad reſtituendam rem conſumptam cum ejus fructibus, unde non eſt factus ditior?*

R. Ex omni & ſola culpa Theologica, ſi ſit extra contractum, aut quaſi contractum. Quaſi contractus autem dicitur negotiorum geſtio, quam quis ſuſcipit pro altero abſente, ne res ejus pereant.

Prima pars intellecta de peccato mortali, eſt certiſſima: quia talis culpa eſt formalis injuſtitia. De peccato enim

enim veniali probatur contra Leſſium, &. alios, quos refert lib. 2. cap. 7. dubio 6. num. 26. Namque 1. cap. finali *de injuriis*, generatim dicitur: *Si culpa tua datum eſt damnum vel injuria irrogata, jure ſuper his ſatisfacere te oportet*. 2. Ubi formaliter injuria proximo infertur, ea reſarcienda eſt: Atqui ſufficit culpa venialis, ut formaliter injuria inferatur, cum talis culpa ſit voluntaria.

Quid, ſi damnum per peccatum veniale illatum ſit grave, eſtne totum reparandum?

R. Affirmant aliqui, alii tamen communiter negant, quia in tali actione damnificativa, parum admodum eſt voluntarii, cum contigerit magna ex parte præter intentionem damnificatoris: ſi enim intendiſſet tantum damnum, peccaſſet mortaliter.

Ergo, inquies, ex culpa veniali tenebitur aliquis ſub mortali reſtituere, nempe ſi damnum ſit grave.

R. Nihil eſt abſurdi, qui enim per minuta & venialia furta magnam quantitatem rei alienæ collegit, tenetur ſub mortali eam reſtituere, ut dicetur infra: Ergo a pari qui ex culpa veniali grave damnum intulit, illud ſub peccato mortali reparare debet. Quatenus autem reſtituendum ſit, viri prudentis eſt judicare, vel potius res amice componenda videtur cum perſona læſa. Quod ſi dubium fuerit an peccatum ſit veniale, an mortale, ut ſæpius contingit, omne damnum reſarciri debet, quia in hujuſmodi dubio judicandum eſt pro innocente.

Secunda pars patet, quia poſſeſſor bonæ fidei non tenetur ad reſtitutionem, ſi factus non ſit ditior ex re aliena, quam bona fide conſumpſit. Porro qui damnum ſine peccato intulit, prorſus ſimilis eſt poſſeſſori bonæ fidei: Ergo.

Dices; Durum videtur, quod quis amittat rem ſuam, nec poſſit ſatisfactionem repetere ab eo, qui eam deſtruxit.

R. Damnum illud fortuito caſui eſſe adſcribendum: de fortuito autem caſu nemo tenetur.

Dices iterum: hujuſmodi damnaretur ad reſtitutionem, tam in foro eccleſiaſtico, quam civili: Ergo revera tenetur reſtituere.

Concedo anteced. tum quia præſumeretur fraus

vel culpa gravior: tum quia hujuſmodi pœnis avertendi ſunt homines a negligentia, quam facile incurrunt, ubi de re aliena ſolum agitur. Unde diſt. conſeq. tenetur reſtituere poſt ſententiam Judicis, Conc. ante ſententiam Judicis, Nego conſeq.

Q. 28. *Sed ſi præceſſit contractus aut quaſi contractus, ex qua culpa reparandum eſt damnum?*

R. Jure canonico & civili obligatio eſt reſtituendi ex culpa leviſſima, quando contractus cedit in utilitatem ſolius accipientis, ut commodatum: ſi vero cedit in commodum dantis, ut depoſitum, requiritur culpa lata; ſed ſi fiat contractus in commodum utriuſque, ut venditio, emptio, locatio, ſufficit & requiritur culpa levis. Reſponſionis tres ſunt partes.

Prima pars patet ex cap. unico de commodato, cujus hæc ſunt verba: *Cum gratia ſui tantum quis commodatum accipit, de leviſſima etiam culpa tenetur: licet caſus fortuitus ſibi non debeat imputari, niſi acciderit culpa ſua; vel intervenerit pactum, ſeu in mora fuiſſet*. Eadem habentur l. *in rebus*, ff. *Commodati*.

Secunda pars patet ex Inſtitutis, §. *Præterea*, ubi depoſitarius dicitur teneri ſolum ex dolo: nomine autem doli ſecundum gloſſam, lata culpa intelligitur.

Tertia pars habetur leg. *Contractus*, ff. *de regulis juris*, & leg. *in rebus*, ff. *Commodati*.

Ex his colliges quid ſentiendum ſit de Medicis, Patronis, Judicibus, Artificibus, qui omnes eo ipſo, quo officio funguntur & ſtipendium accipiunt, quaſi tacite contractum iniiſſe videntur ad majorem diligentiam præſtandam; ac proinde tenentur non quidem ex leviſſima, ſed ex levi culpa.

Dices; peritia mediocris ſufficit in qualibet arte, nec requiritur excellens, ex dictis Tract. de Actibus humanis cap. 1. §. 3. pag. 10. & ſeq. ubi aſſeruimus Actuarium, qui vitioſum ſcribit contractum ex culpa levi, hoc eſt, quam ſoli peritiores vitaſſent, immunem eſſe a peccato, nec teneri in foro conſcientiæ reſarcire damna: ergo Medici, Patroni, &c. non obligantur ex levi culpa, ſed ex lata tantum.

Diſt.

Diſt. conſeq. non obligantur ex levi culpa, levi, inquam, in illa arte; Conc. levi, in privatis, qui artem illam non profitentur, Nego conſ. Itaque eadem culpa poteſt eſſe levis, & lata ſub diverſo reſpectu: eſt levis reſpectu privati, qui cum non teneatur ſcire quæ communiter noverunt, & noſſe debent aliquam artem profitentes, bona fide & ſine dolo conſulit contra legem; error in illo levis eſt, gravis vero & lata culpa eſſet in Patrono, quia, ut ſupponitur, illum vitaſſent Patroni mediocri ſcientia inſtructi; ſed ſi ipſe Patronus erret ubi ſoli peritiores recte conſuluiſſent, nec peccato, nec reſtitutioni eſt obnoxius in foro conſcientiæ, ut dictum ex cit. §. de actibus humanis; quia error ille levis eſt etiam in Patrono.

Porro citatæ regulæ in conſcientia ſunt obſervandæ; quia qui contractum ineunt, implicite ſaltem ſe obligant ad eum ſervandum eo modo, quo præſcribunt leges.

Dices 1. cit. leg. *Contractus*, habetur, dolum & culpam recipere contractus ſequentes, mandatum, commodatum, venditum, pignori acceptum, locatum, ubi commodatum comparatur cum locato ac vendito, quod ſit in gratiam utriuſque.

Reſp. Mandatum, commodatum, & depoſitum poſſe fieri multis modis. Primo mandatum poteſt cedere vel in commodum ſolius mandantis, & tunc mandatarius tenebitur ſolum ex culpa lata, vel in commodum utriuſque, ſi nempe mandatarius accipiat mercedem: in qua hypotheſi tenebitur ex culpa levi. Idem dicendum de commodato & depoſito: ſi enim pro re commodata, vel pro depoſiti cuſtodia aliquid ſolvatur, commodatarius & depoſitarius tenentur ex culpa levi. Secundo, poſſunt convenire mandans & mandatarius, commodans, commodatarius, &c. ut ſit obligatio reſtituendi ex culpa leviſſima, & tunc erit ſtandum pacto. Tertio, poteſt aliquis ultro ſe offerre ad mandatum exequendum, vel aliquod opus perficiendum, cum mandans vellet alium eligere forte periſſimum; in quo caſu qui ſuſcipit executionem man-

dati vel operis, omnem diligentiam videtur polliceri. Hoc ſenſu intelligenda eſt lex prima §. *Nautæ*, *Caupones*, ubi nautæ, caupones, ſtabularii tenentur etiam de leviſſima culpa.

Advertes ex cit. cap. *Cum gratia*, de commodato, commodatarium teneri ex caſu fortuito duobus inſuper caſibus. 1. Si dederit occaſionem caſui fortuito, ut ſi rem commodatam alio detulerit, quam convenerant, v. g. commodatus eſt ei equus, ut pergeret ad quendam locum, & ad alium ſe tranſtulit. 2. Si fuerit in mora; equum detinuit duobus diebus, cum debuerit reddere eodem die, quo commodatus fuerat.

Obſervabis, in foro exteriori præſumi diligentiam in contractu requiſitam non fuiſſe adhibitam, niſi contrarium probetur, immo non admittitur probatio, quando eſt difficilior, ut ſi in domo, quam contractu locationis inhabitat, incendium contigerit per aliquem e domeſticis, operariis, vel amicis, quos ad cœnam v. g. vocaveras: Judex te ad totum damnum reparandum condemnabit. Item ſi ex illa domo lapis projectus in plateam, aliquem tranſeuntem vulneraverit; debent tamen tibi refundere, qui cum culpa damnum intulerunt. Similiter nautæ, caupones, ſtabularii, & vectores lege civili coguntur reſtituere quidquid apud ſe receperint quocunque modo perierit; niſi vis illata ſit ab extrinſeco, puta fulmine, latronibus irruentibus.

CAPUT IV.

Satisfit nonnullis difficultatibus circa damnificatores præcedenti capite recenſitos.

§. I.

De Mandante.

Q. 1. **T**Eneturne mandans reſarcire non ſolum damnum, quod præcepit, ſed etiam quod inde ſecutum eſt, quamvis præter ejus intentionem?

R. Te-

R. Tenetur, ſi mandatum fuerit periculoſum; ut ſi juſſerit Petrum vulnerari tantum, tenetur ad ſatisfaciendum pro ejus morte, ſi occiſus ſit; quia in hac hypotheſi mandans eſt cauſſa totius damni.

Q. 2. *Mandans cenſetur ne ſatisfeciſſe, quando præcepit reſtitutionem ſuo nomine fieri, & mandatarius non implevit mandatum?*

R. Minime, quia non poſuit æqualitatem, ſicut enim non incurrit mandans obligationem reſtituendi, ſi injuria, quam præcepit, revera non fuit illata; ſic non ſatisfacit pro injuria, quæ ex ejus mandato ſecuta eſt, niſi reipſa reſtitutio fiat.

Q. 3. *Quid ſi mandans revocaverit mandatum ante executionem?*

R. Non tenetur reſtituere etiam ſecuto effectu; quia in illo caſu mandatarius non agit mandantis nomine, ſed ſuo.

Q. 4. *Qui ratum habet damnum ſuo nomine factum, licet reipſa neque expreſſe, neque tacite mandaverit, teneturne reſtituere?*

R. Non tenetur; quia in hac hypotheſi nullo modo eſt cauſſa damni.

Dixi, *neque tacite;* ſi enim dominus dicat famulo ſe appetere ultionem injuriæ, vel aliquid ſimile, unde famulus præceptum conjiciat, dominus pro injuria illata ſatisfacere debet.

Dices: ex reg. 1. *de reg. Juris* in 6. *ratihabitio retrotrahitur, & mandato ſine dubio comparatur.*

Diſt. comparatur quoad malitiam peccati, & judicialem punitionem, Conc. unde qui ratam habet percuſſionem Clerici, ipſo jure incurrit excommunicationem, ex cap. *Cum quis*, de ſententia excommunicationis in 6. Quoad effectum reſtituendi, Neg. quia non eſt cauſſa damni.

§. II.

De Conſulente.

Q. 1. Conſulens *cenſeturne aliquando primaria cauſſa damni?*

R. Cenſetur, quando qui conſilium ſequitur, eſt

Ju-

Juris imperitus, nititurque ſola auctoritate conſulentis, v. g. Patroni, qui ex culpa lata aſſerit, ſuadetque cauſſam eſſe juſtiſſimam & indubitatam, in qua hypotheſi, Patronus totum damnum reparare debet.

Q. 2. *Qui minus malum conſulit ad majus vitandum, teneturne reſtituere?*

R. 1. Si conſulit ut idem minus malum inferatur, cui inferendum erat majus, non tenetur ad reſtitutionem; quia per tale conſilium utiliter gerit rem proximi ſui.

R. 2. Si conſulit, ut damnum minus inferatur determinate alteri, injuſtus eſt erga alterum, eique reſtituere debet: quia alter jus habet, ne tale damnum ſibi inferatur.

Dixi, *determinate*; nam ſi tantum in genere diceret quis latroni: Relinque hunc pauperem, aggredere potius ditiores; non eſſet reſtituendi obligatio: quia non tam hortaretur ad ſpoliandos ditiores, quam ad parcendum pauperi.

Q. 3. *Eſtne obligatio reſtituendi revocato conſilio, ſi nihilominus ſequatur effectus?*

R. Eſt; hoc enim intercedit diſcrimen inter mandatum & conſilium; quod revocato mandato, revocetur & auctoritas mandantis, quæ movebat executorem. Unde ſi cognita revocatione nihilominus injuriam inferat, jam nomine ſuo & propria malitia impulſus, agere cenſendus eſt: contra, revocato conſilio, ordinarie remanent pondera rationum, quibus conſulens animum executoris infecerat, commoveratque ad damnum inferendum. Quare comparandus eſt conſulens ei, qui lapidem projecit; quantumcumque enim ſe projeciſſe doleat, dum adhuc lapis volat, vulnus illi imputatur. Ex quo ſequitur, quod ſi mandans ſuaſionibus egerit ad commovendum mandatarium, ratione conſilii cum mandato conjuncti, adhuc tenebitur reſtituere etiam revocato mandato.

Dixi *ordinarie;* nam ſi conſilium nitatur falſa ratione, cujus poſtea falſitatem conſulens aperte demonſtret ei, cui conſilium dedit, damnum ſubſecutum non eſt tribuendum conſulenti.

Q. 4.

Q. 4. *Quid ſi dubium ſit, an conſilium influxerit?*

R. 1. In foro externo damnaretur is, qui conſilium dediſſet; præſumereturque conſilium reipſa moviſſe.

R. 2. In foro interno credi debet damnificatori, neganti ſe conſilio impulſum eſſe, ſi aliunde fide dignus ſit.

Q. 5. *Quid ſi audiri non poſſit, aut credi non debeat?*

R. Quidam Theologi negant in foro interno conſulentem teneri reſtituere, quia, inquiunt, nemo in dubio ſpoliandus eſt re ſua, cum in hac hypotheſi melior conditio ſit poſſidentis. Probabilius tamen eſt conſulentem ad reſtitutionem teneri, etiam in foro interno, quia conſilium, ut ſupponitur, de ſe ſufficiens eſt ad commovendum eum, qui damnum intulit; Ergo cenſeri debet cauſſa illius damni, niſi contrarium probetur. Sic qui certus eſt ſe voviſſe aut mutuo accepiſſe; ſed dubitat, an votum impleverit, aut pro mutuo reſtituerit; in illo dubio tenetur ſecundum omnes Theologos ſatisfacere, ſive pro voto, ſive pro mutuo. Item Petrus & Paulus ſimul aliquem lapidibus impetierunt; dubitat Paulus, num ſit cauſſa homicidii inde ſubſecuti, præſumi debet cauſſa etiam in foro conſcientiæ; quia actus ejus de ſe fuit validus ad tantum damnum inferendum.

Q. 6. *Qui male conſulit, ſed bona fide, tenetur ne reſtituere?*

R. 1. Si conſulens non ſit talis perſona, quæ ratione muneris aut ſtatus ſui peritiam præ ſe ferat, non obligatur, niſi ex conſilio doloſo, id eſt, niſi fraude ignorantem circumveniat. Ita habetur reg 62. de reg. Juris in ſexto: *Nullus ex conſilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur*; quia qui conſilium ab ejuſmodi idiotis datum ſequitur, id potius ſuæ temeritati & imprudentiæ imputare debet, quam eorum conſilio. Quamobrem ſæpe mulieres, ruſtici, & alii hujuſmodi non ſunt cogendi ad reſtituendum, etiamſi aliquid injuſtum conſuluerint.

R. 2. Si conſulens ſit obligatus ex officio ad conſilium dandum, ut Advocati, Medici, Paſtores, & Con-

Confeſſarii, vel aliquam peritiam profiteatur, ut doctores, quibus fides adhiberi debet & ſolet, non cenſetur eſſe in bona fide, niſi de aliqua re rogatus det ſufficienter operam, quatenus recte & ſalubriter conſulat, proindeque tenetur non ſolum ex culpa lata, ſed etiam ex levi, præſertim ſi ſtipendium acceperit; quia intercedit quidam contractus in favorem utriuſque, dantis ſcilicet, & accipientis. Patet ex dictis, confirmaturque ex capite *Si culpa*, de injuriis & damno dato. *Si culpa tua datum eſt damnum, aut hæc imperitia tua ſive negligentia evenerunt, jure ſuper his ſatisfacere te oportet; nec ignorantia tua excuſat, ſi ſcire debuiſti ex facto tuo injuriam veriſimiliter poſſe contingere vel jacturam.*

§. III.

De Conſentiente.

Q. 1. QUandonam *conſentiens reſtituere debet?*
R. Quando conſenſus eſt cauſſa damni, ut ſi quis dubius de aliquo facinore determinetur ab amicis, quibus rem expoſuit. Secus, ſi jam determinatus ſit, & illi humano reſpectu annuant ſolum, modo non palpent nec laudando promptiorem & alacriorem reddant ad damnum inferendum; quia etſi peccent graviter ſua complacentia, tamen in damnum non influunt.

Dixi: *modo non palpent*: quia qui laudat malefactorem, aut ei exprobrat, influit in damnum, quatenus animum malefactoris accendit. Hinc qui derideret maritum propter adulterium uxoris, teneretur ad reſtitutionem, ſi inde maritus moveretur ad occidendum adulterum.

Q. 2. *Quandonam conſenſus cenſeri debet cauſſa effectus?*

R. Quoties conſentiens ex officio tenetur non conſentire, & impedire poteſt. Hinc ad reſtitutionem tenentur qui in Capitulum & Senatum conveniunt ad ſuffragium ſententiamque ferendam ex officio, ſi humano favore taceant, quando poſſunt impedire, adver-

vertentes inde probabile periculum injuſtitiæ ſecuturum.

Q. 5. *Quid ſi aliquis inter poſtremos ſuffragium ferens, conſentit injuriæ, quam jam ſufficiens numerus præcedentium ſuffragatorum decrevit?*

R. 1. Tenetur reſtituere, ſi conſilio vel auctoritate ſua potuiſſet præcedentes a ſua ſententia dimovere.

R. 2. Tenetur etiam in caſu, in quo ſupponitur non poſſe impedire decretam injuriam, tum quia omnium nomine & auctoritate injuria eſt inferenda: tum quia promptius & alacrius ſententia aut decretum executioni mandabitur, ſi in eam omnes conſenſerint.

Confirmatur: ſi duo totidem plagas lethales inflixerint, tenentur ad reſtitutionem, etiamſi ex unica mors fuiſſet ſecuta.

§. IV.

De receptante & participante.

Q. 1. QUis *intelligendus nomine receptantis ſeu recurſum præſtantis?*

R. Qui delinquenti ſecuritatem præſtat & fiduciam ad damnum inferendum. Talis eſt,

1. Qui recipit rem furtivam celandi cauſſa; receptatores enim non minus delinquunt, quam aggreſſores, ex leg. 3. paragr. *Non tantum*, Digeſtis *de incendio*.

2. Qui a furibus ſcienter emunt; ſunt enim receptatores furti.

3. Caupo filium familias contra patris voluntatem recipiens ad conſumenda bona patris.

4. Advocatus cauſſæ manifeſto iniquæ patrocinium ſuſcipiens, & Judicem fallens, ut docet S. Aug. epiſt. 153. alias 54. circa finem. „ Quem prioris, *inquit*; „ non rectæ vitæ rectiſſime pœnitet, etiam hoc facere „ debet (*nempe reſtituere*) niſi forte reſtituendum eſt „ alienum, quod per furtum clanculo aufertur & re„ ſtituendum non eſt alienum, quod in ipſo foro, ubi „ peccata puniuntur, decepto Judice, & circumvenit le-

„ gibus

„ gibus obtinetur. „ Legendus eſt omnino finis hujus Epiſtolæ.

Dices: Ergo qui occultat furem dum quæritur a lictoribus, tenetur ad reſtitutionem, ſi fur poſtea damnum intulerit.

Diſtinguo: ſi eo animo occultet, ut perſeveret in furtis, Concedo: ſi ſolum, ut vitam conſervet, quamvis forte e periculo elapſus, aliquando damnum aliis ſit illaturus. Nego. Quia damnum illud eſt mere caſuale reſpectu receptantis, & præter ejus intentionem.

Q. 2. *Si Petrus comitem aſciverit Paulum ad occidendum Joannem, teneturne ad reſtitutionem, ſi Paulus ipſe occidatur?*

R. Si compulit Paulum invitum, tenetur, quia compellendo injuriam fecit Paulo: ſi non compulit, non tenetur; ſed Paulus ſibi imputare debuit, quod ſe Petro adjutorem dederit.

Q. 3. *Qui remote tantum cooperatur ad damnum, ſicut famulus uſurarii numerans pecunias uſurarias, tenetur ne ad reſtitutionem?*

R. Minime: quia directe non concurrit ad actionem iniquam, nec qui injuriam patitur, eam illi merito aſcriberet.

§. V.

De muto, non obſtante, non manifeſtante.

Q. 1. **Q***Ui clamare volentem contra fures impedit; teneturne ad reſtitutionem, ſi damnum ſequatur?*

R. 1. Tenetur, ſi alter ex officio clamare debebat: ratio eſt; quia qui precibus vel pretio impellit alterum ad injuriam alicui tertio inferendam, eſt cauſſa injuriæ, revocaturque ad mandantem vel conſulentem, vel palponem; ac proinde ad reſtitutionem tenetur.

R. 2. Etiamſi ex officio non teneretur clamare, tamen qui eum volentem clamare impediret per vim, aut dolum, reſtituere teneretur; is enim, cui inferen-

da

da eſt injuria, jus habet, ne quis ipſius defenſionem per vim aut dolum impediat.

3. Si ſine vi, fraude, aut dolo, ſed abſque rationabili cauſſa alium impedit, quominus damnum tertii avertat, aut bonum ipſi procuret, quod avertere aut procurare non tenebatur ex juſtitia, non obligatur ad reſtitutionem, ſecundum communem Theologorum ſententiam contra Azorium, & nonnullos, qui cit. leg. 4. Mor. cap. 16. Quia qui ſuadet precibus aut alio irrationabili modo, ſine vi tamen aut fraude, eſt tantum cauſſa ſecundaria damni, quod paſſus eſt tertius. Atqui cauſſa ſecundaria non tenetur ad reſtitutionem, niſi loco cauſſæ primariæ non reſtituentis: hæc autem in caſu propoſito, non tenetur ex juſtitia procurare bonum aut impedire malum tertii.

Nec dicas, eum, qui vi aut fraude impedit, eſſe etiam cauſſam tantum ſecundariam; nam vere eſt cauſſa primaria damni; facit enim directe contra jus, quod habet tertius, ut liberum ſit cuique ſibi benefacere. Porro qui ſine vi & frande, ſed precibus tantum impedit alium, liberum ei relinquit gratificari tertio ſi velit.

Q. 2. *Teneturne ſervus reſtituere, qui videt rem familiarem domini ſui dilapidari, & tacet?*

R. Affirmant communiter Theologi, ſi cura domus, vel rei alterius ei ſpecialiter demandata fuerit; quia ex contractu, ac proinde ex juſtitia obligatur ad cuſtodiam, ſed diſſentiunt circa alios famulos. Plures negant eos teneri reſarcire damnum ex illorum ſilentio ſecutum; quia famulus ex officio ſuo tenetur ſolummodo injuncta ſibi opera præſtare: Atqui herus ipſi non injunxit ut cuſtodiret, ſicut ſupponitur: Ergo. Excipit tameu Leſſius, ſi damnum inferatur ab extraneis: exiſtimat enim ille auctor eam eſſe mentem cujuslibet domini, ut ſinguli domeſtici ſervent bona ſua, ſi poſſint, a furibus extraneis. Alii abſolute docent quemlibet famulum teneri reſarcire damnum ex ſuo ſilentio illatum ſive ab extraneis, ſive a conſervis. 1. quia herus conducit famulos cum eo ſaltem tacito pacto, ut quæ in domo ſua ſunt, ſervent, ſi poſ-

poſſint tum a furibus extraneis, tum a domeſticis; quiſque enim confidit ſe habere cuſtodem domus ſuæ, cum in ea reliquit famulum. 2. quia domeſtici illo modo tenentur impedire damnum heri ſui, quam vicini & extranei. Atqui iſti tenentur ex caritate: Ergo illi non ſolum ex caritate, ſed etiam ex officio, ac proinde ex juſtitia, & ita docebat in ſcholis Sorbonicis quem ibi Magiſtrum habuimus. Domeſticus tamen, cui ſpecialiter cuſtodia mandata eſt, obligatur ad majorem diligentiam, ipſius enim eſt, non aliorum, invigilare, ne quid detrimenti dominus patiatur in re ſibi credita.

Q. 3. *Teneturne Confeſſarius reſtituere, ſi pœnitentem reſtitutioni obnoxium non obligat?*

R. 1. Non obligatur, ſi ex incogitantia, aut ex perſuaſione pœnitentem ſponte ſatisfacturum eum non obliget ad ſatisfactionem, nam tunc excuſat vel incogitantia, vel perſuaſio reſtitutionis a pœnitente ultro faciendæ.

R. 2. Obligatur, 1. ſi non advertit ex ignorantia non levi & minime in Confeſſario toleranda, & ita male conſulit: 2. ſi advertit, & nihilominus ſic tacet, ut cauſſa ſit, cur pœnitens ad reſtituendum paratus, non reſtituat, utpote, qui ſibi perſuadeat mentem Confeſſarii eſſe, quod nulla ſit obligatio reſtituendi. Eſto quod Confeſſarius non teneatur ex juſtitia monere pœnitentem, & nec impedire damnum ejus creditoris; nihilominus ab injuſtitia non excuſatur, ſi auctor ſit cur pœnitens non reſtituat. Sic gregarius miles, qui cum cohorte iter facit juxta vineam, non tenetur ex juſtitia impedire, quominus ſocii vineam depopulentur: attamen ſi ipſe ingrediens vineam ſuo exemplo moveat totam cohortem ad vineam vaſtandam, reſtituere debet totum damnum defectu aliorum, quia prævidere potuit, & debuit damnum illud ex ſuo exemplo ſecuturum. Porro experientia conſtat pœnitentes niti ſilentio Confeſſarii, quem ſapientem exiſtimant, cum contumaciter obſiſtunt aſſerentibus ipſos teneri ad reſtitutionem, qui enim tacet ubi loqui debet, conſentire videtur, juxta regulam juris.

Q. 4.

Q. 4. *Ad quid tenentur cuſtodes ſylvarum, vinearum & ceterorum, qui non impediunt, vel non manifeſtant damnificatores?*

R. Certum eſt 1. eos peccare contra juſtitiam & religionem, quia violant pactum & juramentum, quo adſtricti ſunt erga eos, a quibus mercede conducti ſunt.

Certum eſt 2. eos teneri reſtituere damnum illatum, quia, ut ſupponimus, ex officio vel pacto tenentur ſua cuſtodia dominum loci illæſum ſervare. Sed difficultas eſt gravis, utrum teneantur etiam ſolvere pœnam pecuniariam, quam ſolviſſent damnificatores, ſi ab iisdem cuſtodibus fuiſſent detenti?

Inter diverſas in hac re ſententias, veroſimilius videtur, qnod docet Azorius lib. 4. c. 16. tertiæ partis, ubi diſtinguit inter hujuſmodi cuſtodes; alii enim ſimpliciter conducti ſunt ad vigilandum, ne inferatur damnum; & hi non videntur teneri ad ſolvendum illam mulctam, ſi non denuntient eum, ſed abſque eorum culpa vineam, aut ſylvam, &c. contra legem ingreſſus eſt. Et ratio eſt, quia non manifeſtans in hac hypotheſi tenetur ſolum domino aliquid ſolvere loco damnificatoris, qui eſt principalis cauſſa damni: Atqui damnificator non tenetur ſolvere mulctam ante condemnationem: Ergo nec cuſtos. Sed ſi conducti ſunt cuſtodes, non ſolum ut vigilent & impediant damnificatores, ſed etiam ut deferant & manifeſtent, quemadmodum ſæpius contingit: in hac hypotheſi, niſi manifeſtaverint, tenentur erga dominum ad ſolvendam mulctam pecuniariam, ad quam condemnati fuiſſent damnificatores, etiamſi ipſi damnificatores non teneantur, quia cuſtodes propter pactum initum, hujuſmodi manifeſtare tenentur ex juſtitia. Quare niſi manifeſtaverint, injuſte agunt, ac proinde reſtituere debent damnum, quod ex eorum ſilentio conſecutum eſt.

Q. 5. *Qui ex caritate ſola tenetur clamare contra fures domum aggredientes, obligaturne ad reſtitutionem, ſi promiſerit furibus, forte etiam ab eis accepta pecunia, ſe non clamaturum?*

 R. Obli-

R. Obligatur, quia hoc promiſſum reddit illos ſecuriores & audaciores, & ita poſitive influit in damnum.

Q. 6. *Teſtis, qui non aperit veritatem, teneturne reparare damnum ex ejus exemplo ſecutum?*

R. 1. Conſtat ex dictis eum non peccare contra juſtitiam, licet aliquando peccet contra caritatem, ſi ultro ad teſtandum non prodeat. Difficultas ſolum eſt, ſi taceat, dum a Judice provocatur.

R. 2. Si contra veritatem aliquid affirmat, procul dubio non tantum negative, ſed etiam poſitive influit in damnum, ac proinde illud reparare debet.

R. 3. Si declinet fugiendo: Molina, & alii apud Leſſium, lib. 2. c. 30. dub. 8. docent probabile eſſe ipſum peccare ſolum contra juſtitiam legalem, ac proinde non teneri ad reſtitutionem. Sed probabilius videtur teſtem illum peccare contra juſtitiam commutativam, & ad reſtituendum teneri, & ita docet ſanctus Bernardinus Senenſis ſerm. 34. in Quadrageſima, & plures alii. Et ratio eſt, quia teſtimonium ferre poſt citationem, eſt quoddam onus & officium Reipublicæ. Quemadmodum ergo qui ad jus dicendum eliguntur, quamvis inviti, ex juſtitia tenentur ſatiſfacere muneri ſuo, & damna reparare, quæ per eorum negligentiam contingunt: ita & teſtis citatus. Idem dicendum de Judice & Canonico, qui abſunt ſine ſufficienti cauſſa, dum prævidere poſſunt & debent aliquid iniquum eſſe gerendum.

Q. 7. *Dominus tenetur reſarcire damnum per propria animalia illatum?*

R. 1. Si per negligentiam illatum eſt, tenetur jure naturali, & ita habetur Exodi 21. „ Si bos cornupeta fuerit ab heri & nudiuſtertius, & conteſtati ſunt dominum ejus, nec recluſerit eum, occideritque virum aut mulierem & bos lapidibus obruetur, & dominum ejus occident. Quod ſi pretium fuerit ei impoſitum, dabit pro anima ſua quidquid fuerit poſtulatum. *Citatur hic locus cap.* „ Si bos, de injuriis & damno dato.

R. 2. Si ſine culpa damnum contigerit, dominus

non

non tenetur de damno in foro conſcientiæ, niſi quatenus ditior factus eſt, ſed in foro exteriori condemnabitur ad totum reparandum.

CAPUT V.

Cui facienda eſt reſtitutio?

Q. 1. Bona, quæ certum habent dominum, ordinarie loquendo ſunt ei reſtituenda, quia aliter non tolleretur inæqualitas. Quare res, quæ latroni eripitur, non illi, ſed domino reddenda eſt, quia ſoli domino damnum illatum eſt, nec fur illum jus habet ad retinendam rem furto poſſeſſam.

Dices. Cap. *Litteris*, *de reſtitutione ſpoliatorum*, ſtatuitur ſecundum rigorem jus prædoni eſſe reſtituendum.

Reſpondeo id intelligendum eſſe pro foro externo; ubi primo probandum eſt, quod aliquis ſit prædo, aut ſimoniacus, antequam ſpolietur re, quam accuſatur per furtum aut ſimoniam poſſidere.

Dixi, *ordinarie*: ſunt enim aliqui caſus, in quibus res alteri poteſt reſtitui, quam proprio domino.

Primus, ſi is ſit incapax adminiſtrationis, ut pupillus.

Secundus, ſi reſtituat creditori ſui creditoris, quando debitum ex eadem cauſſa provenit, ut ſi Petrus ſe Paulo conſtituit debitorem centum aureorum in mei gratiam, potero Paulo debitum ſolvere.

Tertius, ſi nihil interſit poſſeſſoris aut alterius tertii, cui fiat reſtitutio; nam ſi ſolvam Joanni tuo creditori centum nummos, quos tibi debeo, non ego liberor, ſi tu habeas alios creditores Joanne antiquiores. Sed ſi invenias rem depoſitam apud Cajum, potes illam reſtituere Titio domino deponenti, ſi nihil interſit Caji.

Quis intelligendus eſt nomine veri domini?

R. 1. Qui eſt juſtus poſſeſſor ſive dominus proprietatis, ſive non, quales ſunt depoſitarius, commodatarius, cuſtos, &c. quia tales habent jus ad rem poſſi-

poſſidendam. Si tamen hujuſmodi ſuſpecti forent, probabiliterque judicarentur rem abſumpturi, aut cum domini injuria detenturi, reſtituendum eſſet domino proprietatis, ſi fieri poſſet abſque ſcandalo vel notabili damno reſtituentis. In dubio æquali, non poteſt poſſeſſor legitimus rei poſſeſſione privari.

R. 2. Bona quorum dominus inveniri non poteſt, acquiſita ſunt vel juſte, & de his idem ſentiendum eſt quod de rebus inventis, de quibus ſupra: vel injuſte, & ſunt eroganda Eccleſiæ vel pauperibus; colligitur ex cap. *Cui tamen, de uſuris*, & cap. *Cum ſit, de Judæis*, ubi ſtatuitur male parta ab uſurariis & Judæis, in bonum pauperum eſſe convertenda, quod Theologi communiter extendunt ad alia bona male parta, favetque praxis Eccleſiæ. Neque expectanda eſt Judicis ſententia, quia hæc diſpoſitio non eſt mere pœnalis, ſed habet quandam ſpeciem reſtitutionis. Nec dicas contingere aliquando hujuſmodi bona fuiſſe injuſte accepta ab eo, qui cum poſtea in infidelitate mortuus ſit, nec reliquerit hæredes, nihil ei prodeſſe poteſt hujuſmodi reſtitutio facta pauperibus. Nam in illo caſu bona illa cenſentur quaſi vacantia, ac proinde fiſco in Reipublicæ commodum applicanda. Porro hoc ipſo, quo in uſus pauperum convertuntur, cenſentur cedere in commodum Reipublicæ, cujus eſt curare, ut pauperes ſuſtententur.

Q. 2. *Quomodo ergo Summus Pontifex juſte ita componit cum injuſtis poſſeſſoribus, ut partem hujuſmodi bonorum incertorum ipſis cedat, reliquam vero ſuæ cameræ applicet?*

R. Hoc fit, quatenus pertineat ad pietatem & religionem ſuppeditare quæ neceſſaria ſunt ad ſuſtinenda onera ſummi Pontificis invigilantis ſaluti Reipublicæ Chriſtianæ. Ideo autem cedit partem injuſtis detentoribus bonorum incertorum, vel qui pauperes ſunt; nullus enim pauper excluditur a diſtributione hujuſmodi bonorum facienda pauperibus: vel, ſi revera pauperes non ſint, remittit partem, ne totum amittat; quemadmodum qui rem alicujus momenti perdiderunt, præmium inventori promittunt, ſi rem a ſe inventam reſti-

reſtituat. Quare ſi cui in hac condonatione aliquid injuſte appareat, tribuendum non eſt Summo Pontifici, ſed iniquis detentoribus, qui non reſtituerent, niſi pars debiti ipſis remitteretur, quamvis revera non indigeant.

Q. 3. *Accepta ob turpem cauſſam ſeu ad patrandum crimen, puta fornicationem, ſuntne reſtituenda?*

R. 1. Quæ accepta ſunt pro illicito, ſi nondum patratum ſit, omnino reſtitui debent. Ratio eſt, quia tenetur quilibet abſtinere a malo opere patrando, ac proinde reſtituere pretium acceptum pro opere, quod patrare non poteſt. Hinc Lege „ Generaliter de ver„ borum obligationibus *dicitur* Generaliter novimus „ turpes ſtipulationes nullius eſſe momenti. *Et reg.* „ *64. de regulis juris in ſexto*. Quæ contra jus fiunt, „ debent utique pro imperfectis haberi. „ Quod verum eſt, etiamſi juramentum acceſſerit, juxta regulam 58. *de regulis juris in ſexto: Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum juramentum.*

Q. 4 *Sed cui facienda eſt reſtitutio?*

R. Alii dicunt faciendam eſſe pauperibus, nam Lege 3. Digeſt. „ de conditione ob turpem cauſſam, „ *dicitur:* Ubi dantis & accipientis turpitudo verſa„ tur, non poſſe repeti dicimus, veluti ſi pecunia „ detur, ut male judicetur. *Lege 3. dicitur*, ſolutum „ ob turpem cauſſam non poſſe repeti. „ Alii intelligunt has leges ſolummodo pro foro externo, in quo non datur actio ad repetendum datum ob turpem cauſſam, voluntque illud eſſe reſtituendum ei, qui dedit, niſi lex eum reddat inhabilem ad recipiendum, ut mox dicetur de datis ſimoniace: & ratio eorum eſt, quia cum pactiones hujuſmodi ob turpem cauſſam nullæ ſint tum Jure civili, tum Jure naturali, qui dedit, non tranſtulit a ſe dominium, cum ſupponatur donatio nulla: ac proinde, quod accepit alter, debet ipſi reſtituere tanquam vero domino.

R. 2. Patrato opere illicito, poteſt retineri pretium, niſi qui acquiſivit, peccaverit contra ſuum officium, aut lex inhabilem illud reddat ad poſſidendum tale pretium.

Probatur ratione & auctoritate Legis, „ *idem*, paragra-

„ pho 3. de condictione ob turpem cauſſam. Quod „ meretrici datur, repeti non poteſt, illam enim tur„ piter facere ... quod ſit meretrix; non turpiter „ accipere, cum ſit meretrix: *ſimilia habet S. Thomas* 2. 2. *quæſt.* 62. *art.* 3. *ad* 2. alio modo, „ *inquit*, aliquis illicite dat, quia propter rem „ illicitam dat; licet ipſa datio non ſit illici„ ta. Sicut cum quis dat meretrici propter for„ nicationem. Unde & mulier poteſt ſibi retinere „ quod datum eſt ſibi: ſed ſi ſuperflue aliquid per „ fraudem & dolum extorſiſſet, hoc tenetur reſti„ tuere.

Dices: Lex & S. Thomas reſtringi debent ad Provincias, in quibus meretrices tolerantur: ergo ubi non tolerantur, reſtituere debent.

Nego antec. Tum quia verba Legis, & S. Thomæ ſunt abſoluta, & illimitata; tum quia ratio, qua Lex & S. Thomas nituntur, æque concludit pro meretricibus non toleratis, ac pro toleratis: Meretricium exercere, inquiunt, eſt turpe & illicitum; dare vero meretrici, crimine patrato, non eſt illicitum, ac proinde meretrix datum poteſt retinere: Atqui Lex prohibens meretricium exercere, non prohibet meretrici dare crimine patrato: Ergo meretrix retinere poteſt, etiamſi vetetur meretricium exercere; ſic Lex prohibens mendacium officioſum, non vetat, ne qui mentitus eſt in gratiam alterius, donum ab ipſo recipiat.

Inſtabis: Peccatum non eſt pretio æſtimabile: Ergo meretrix injuſte accipit pretium ſui criminis, ac proinde tenetur illud reſtituere.

R. 1. Argumentum militet contra adverſarios, qui docent meretrices, ubi tolerantur, receptum pro meretricio licite retinere, ſi ſupponatur datum illud eſſe pretium criminis. Quare

Q. 2. Conceſſo antecedente, nego conſequentiam, quia peccatum eſt conditio dumtaxat, ſine qua non daretur meretrici: datum autem, non ut pretium peccati, ſed ut ſolutio promiſſi. Etſi promiſſum ob cauſſam turpem ſit illicitum, injuſtum tamen non eſt

in

in hac materia, cum non violetur jus alterius, nec extet lex in Gallia, quæ prohibeat fornicarium dare meretrici.

Dixi 1. *niſi qui acquiſivit, peccaverit contra ſuum officium;* nam cum ex juſtitia teneatur ſuo fungi officio, injuſte illud deſerit accipiendo pecuniam: ita habetur cap. *Non ſane*, cauſſa 14. quæſt. 5. his verbis: *Cum autem judicia & teſtimonia, quæ nec juſta, nec vera vendenda ſunt, iniqua & falſa venduntur, multo ſceleratius utique pecunia ſumitur: quia ſcelerate etiam, quamvis a volensibus datur.*

Confirmatur cenſura Cleri Gallicani, qui anno 1700. has duas ſequentes propoſitiones damnavit. Primam: „ Quando litigantes habent pro ſe opiniones æque „ probabiles, poteſt judex pecuniam accipere pro ſe„ renda ſententiam in favorem unius præ alio. *Secun„ dam:* Poſſunt Judices accipere munera a litiganti„ bus, nec tenentur reſtituere, quæ acceperint ad pro„ nuntiandam ſententiam injuſtam. Hæ propoſitiones, „ *inquiunt Epiſcopi*, falſæ ſunt, pernicioſæ, verbo „ Dei contrariæ, & Judicum corruptelas inducunt.

Dixi 2. *Aut lex inhabilem illum reddat ad poſſidendum tale pretium;* nam Jure canonico ſimoniacus, v. g. non acquirit pecuniam ſimoniace acceptam, teneturque etiam ante condemnationem Judicis eam reſtituere, non ei qui dedit, qui ſecundum eaſdem leges non debet illam recipere, ſed pauperibus. Ita S. Thomas, q. 62. art. 5. ad ſecundum. „ Dicendum, *in„ quit*, quod aliquis dupliciter illicite dat; uno mo„ do, quia ipſa datio eſt illicita & contra legem, „ ſicut patet in eo qui ſimoniace aliquid dedit, & „ talis meretur amittere quod dedit. Unde non debet „ fieri ei reſtitutio de his; & quia ille quia accepit, „ contra legem accepit, non debet ſibi reſtituere, ſed „ debet in pios uſus convertere.

Q. 5. *Teneturne ad reſtitutionem, qui aliquid accepit, ſive ne abſtineret a malo opere, ſive ut faceret aliquid bonum opus alias præceptum?*

R. 1. Si bonum opus erat ex juſtitia debitum ei, a quo pecunia accepta eſt, debet reſtitui; & ratio eſt,

 quia

quia quod accipitur per injuſtitiam, reſtituendum eſt: atqui per injuſtitiam hujuſmodi pecunia eſt accepta; qui enim ſolvit, habet jus, ut ſine ſumptu opus illud præſtetur. Deinde, qui accipit aliquid ſupra æqualitatem, id eſt, ſupra illud, quod ſibi debetur, tenetur reſtituere: ſed qui aliquid recipit pro opere debito ex juſtitia, accipit ſupra id, quod ſibi debetur. Hinc Judex aliquid accipiens pro ferenda juſta ſententia, tenetur reſtituere.

R. 2. Si, ut abſtineat ab injuria alicui inferenda, accipiat aliquid v. g. latro a viatore extorqueat pecuniam, ne ipſum interficiat; eſt obligatio reſtituendi, quia illud non cenſetur datum niſi coacte ad vitandam injuriam, a qua abſtinere debebat latro ex præcepto juſtitiæ.

Hinc ſequitur nihil poſſe exigi pro reſtituendo depoſito vel commodato, vel invento, vel pro ſolvendo debito; quia hæc fieri debent ex juſtitia. Ita habetur lege, *idem*; parag. *item ſi*, & parag. *ſi tibi*: & lege, *ſi ſervo*, de condictione ob turpem cauſſam.

Q. 6. *Sed quid, ſi opus vel omiſſio non ſit quid debitum ex juſtitia, v. g. Petrus accipit pecuniam a Paulo, ne blaſphemet, ut tempore Paſchatis confiteatur, eſtne reſtituenda hujuſmodi pecunia?*

R. Alii affirmant, alii negant; alii diſtinguunt, & quidem rectius, ut videtur: vel eſt labor aut periculum in opere illo præſtando, ſicut contingit in Medico, qui curat ægrotum, quem alioquin ex caritate teneretur curare, & in illo caſu nulla eſt reſtitutio facienda, ſi pretium moderatum fuerit acceptum, quia hujuſmodi opera ſunt pretio æſtimabilia. Sed ſi nullus ſit labor, nullus ſumptus, nullum periculum; ſicut in eo, qui accipit pecuniam, ne furetur, ne blaſphemet, ut odium deponat, ut indicet furem, reſtituendum eſt quidquid pro hujuſmodi fuerit acceptum, quia illa non ſunt vendibilia aut ullo pretio æſtimabilia, ac proinde abſque titulo poſſidet, qui pro iis aliquid accipit.

Advertes tamen, quod, cum non intereſt dantis, ut iſta fiant vel non fiant, conferi poſſit gratuito datum

tum

tum & ex mera liberalitate; ut ſi datum ſit alicui, ut fieret Chriſtianus, ut confiteretur in Paſchate: poſſent tamen hæc repeti in judicio.

CAPUT VI.

Quo ordine facienda eſt reſtitutio?

R. 1. SI opes damnificatoris ſufficiunt ad reſtituendum omnibus creditoribus, poteſt debitor reſtituere quo ordine voluerit, modo tempus, quo tenetur reſtituere, non prætereat. Difficultas ſolum eſt, quando bona debitoris non ſufficiunt.

R. 2. Debita certa prius ſunt ſolvenda, quam incerta; Ratio eſt, quia ea debita prius ſolvenda ſunt, quorum eſt major obligatio: Atqui ita ſe habent debita certa præ incertis; nam Jure naturali tenemur determinate huic creditori debita certa ſolvere: non tenemur autem jure naturali, ſed tantum poſitivo, ſaltem ſecundum multos, debita incerta reſtituere alicui determinate, puta Eccleſiæ, vel pauperibus.

Ex quo inferunt Cajetanus, Navarrus, & alii, graviter peccare eum, qui, cum multa creditoribus certis debeat, & multa incertis, procurat ſibi remiſſionem incertorum per compoſitionem cum ſummo Pontifice, & ea tanquam propria detinet, ac de reliquo tantum ſatisfacit certis creditoribus, quantum poteſt, defraudat enim eos integra ſolutione, cui integræ ſolutioni etiam debita incerta obnoxia ſunt. Quod ſi tamen res incerti domini in ſua ſpecie maneret, v. gr. hic calix, hæc veſtis, poſſent erogari in pauperes, & pia opera; quia tunc certis creditoribus non præjudicaretur, quandoquidem non tenetur debitor creditori ſatisfacere ex alieno: at conſtaret rem illam, licet incerti domini, eſſe alienam.

R. 3. Prius ſolvenda ſunt debita certa, quam legata certæ perſonæ; quia debita certa debentur ex juſtitia & titulo oneroſo, non autem legata; idem di-

ſendum eſt de ceteris debitis gratuito titulo, cum debitis oneroſo titulo comparatis.

R. 4. Debita certa, quæ extant, & non tranſierunt in dominium debitoris, prius ſunt reſtituenda, quam quæ non extant. Ratio eſt, quia hujuſmodi debita non numerantur in bonis debitoris, ſed ſunt in dominio creditoris. Hinc ante omnia reſtituenda ſunt depoſita, pignora, commodata, res per furtum, vel uſuram ablatæ, inventæ, &c.

R. 5. Debita realia prius ſunt ſolvenda, quam perſonalia; nam debita realia, jure majori debita ſunt, quam perſonalia, cum illorum ſolutioni non ſolum perſona debitoris, ſed etiam ejus bona ſpecialiter obligata ſint; atqui ſola perſona propter debita poſterioris generis obligata eſt. Unde colligitur creditores hypothecarios præferendos eſſe creditoribus chirographariis; nam illi non ſolum perſonam, ſed etiam rem aliquam, hi vero ſolam debitoris perſonam obligatam tenent. Ita habetur lege, *eos qui acceperunt*, Cod. *qui potiores in pignore*, & ex reg. 25. de regulis Juris in ſexto, *plus cautionis in re eſt, quam in perſona*.

R. 6. Inter creditores hypothecarios præferendi ſunt, qui priores ſunt tempore; quia potiores ſunt in Jure, ex reg. 25. de reg. juris in ſexto.

Ceterum inter poſteriores hypothecarios, nonnulli præferendi ſunt prioribus. 1. Qui pecuniam credidit ad emptionem prædiorum, ædificationem ædium, atque jus pignoris in iis pactus eſt. 2. Qui ad conſervationem ædium, priori creditori ſpecialis hypothecæ nomine obligatarum, pecuniam mutuo dedit. 3. Qui ſimiliter pecuniam dedit ad conſervationem aliarum rerum. v. gr. navis, mercium, &c. quique jus pignoris ſibi in his conſtituit. 4. Bona mariti tacite obligata uxori ejuſque liberis pro dote; adeo ut aliis creditoribus etiam prioribus habentibus tacitam hypothecam præferantur. Dixi, *tacitam hypothecam*, quia negant communiter præferri habentibus expreſſam. 5. Si ex pecunia pupilli res aliqua comparata ſit, in ea tacitam hypothecam pupillus acquirit & juris prælationem.

nem. Idem dicendum, ſi ex pecunia Eccleſiæ ab ejus adminiſtratore res aliqua comparata ſit; Eccleſia enim jure minoris debet ſemper illæſa ſervari; ſed de his legendus eſt titulus: *Qui potiores in pignore.*

Porro quæ hactenus diximus, ſecundum diſpoſitionem juris communis accipienda ſunt; nam ſi in aliquibus locis ſint hac de re leges vel conſuetudines particulares rationi conſentaneæ, omnino ſunt ſervandæ in foro conſcientiæ.

R. 7. Ex debitis perſonalibus, ea prius ſunt ſolvenda, quæ privilegiata dicuntur. Tale eſt 1. privilegium ſponſæ de futuro in bonis ſponſi ratione dotis traditæ, non ſecuto matrimonio, ex lege, *Quæſitum*, paragr. *ſi ſponſæ*, Digeſt. *de privilegiis creditorum*. 2. Ejus, qui depoſuit pecunias apud nummularium, non percipiens inde uſuras, ex lege, *ſi hominem*, paragr. *in bonis*, Digeſt. *de privilegiis creditorum*. 3. Ejus, qui ad navem extruendam, inſtruendam, emendam, pecuniam credidit, ex lege, *qui navem*, & lege, *quod quis navis*. Digeſt. tit. eodem. Quod privilegium extendunt nonnulli ad quamcunque rem aliam comparandam, reficiendam, &c. Alii tamen putant eſſe privilegium conceſſum in gratiam navigationis, quæ Reipublicæ utiliſſima eſt.

R. 8. Si creditores nec reales ſunt, nec privilegiati, ſingulis pro rata ſatisfaciendum eſt, ſive ſint priores, ſive non, ſive debitum ex delicto contractum ſit, ſive ex contractu. Ratio eſt, quia nulla lex Prælationem conſtituit inter hujuſmodi creditores; nam illa regula, *Qui prior eſt tempore, potior eſt in jure*, creditoribus tantum hypothecariis applicatur. Unde ſi debitor uni creditorum, non privilegiato etiam priori, ſponte & non requiſitus ſolveret totum debitum, & aliis creditoribus nihil poſſet ſolvere, in fraudem ceterorum ageret, iiſque injuriam inferre cenſendus eſſet.

Dixi, *ſponte*: quia ſi ex creditoribus perſonalibus aliquis exigat ante alios ſolutionem debiti, poteſt & tenetur debitor ei integre ſolvere; quia diligentia poſterioris creditoris fecit eum potiorem; ſicut hypo-

theca & privilegium, ex leg. *Pupillus*, paragr. *quæ in fraudem creditorum.*

Q. 2. *Creditor, qui a debitore ſponte offerente, accepit integram ſolutionem priorum debitorum perſonalium, teneturne reſtituere?*

R. Non tenetur in foro conſcientiæ, niſi per fraudem aſſecutus eſſet debitum, v. gr. ſimulando gravem inopiam; quia non accepit rem alteri obligatam.

CAPUT VII.

Quo loco, quibuſve impenſis reſtitutio eſt facienda?

R. 1. QUando reſtituendum eſt ratione injuſtæ acceptionis, reſtitutio facienda eſt impenſis debitoris, idque eo loco, ubi dominus illam poſſeſſurus erat, ſi ablata non fuiſſet. Ratio eſt, quia dominus nullum damnum ſentire debet ex iniquitate alterius, ſed lege juſtitiæ ita fieri debet reſtitutio, ut in priſtinum ſtatum reſtituatur, perinde ac ſi ablatæ res non fuiſſet. Ergo reſtitutio non debet fieri illius impenſis, ſed debitoris, qui ſibi imputabit, quod eas ſubire cogatur.

Ex quo ſequitur, teneri aliquando injuſtum debitorem ad plures ſumptus, quam damnum ſecundum ſe æſtimetur, non quidem ut plus dominus accipiat, quam illi detractum eſt; ſed ut reſtituatur in rei ablatæ poſſeſſionem, & damnum ex alterius iniquitate non patiatur. Hic tamen duæ exceptiones afferuntur.

Prior, non obligatur debitor ad faciendas impenſas, quas ipſe dominus facere debuiſſet: non enim tenetur illi cum lucro reſtituere; ſed ſatis eſt, ſi creditor ex ablatione nihil damni ſentiat.

Poſterior: Si res non poſſit ſine magnis ſumptibus reſtitui, poteſt ex quadam æquitate naturali differri reſtitutio, modo nihil inde dominus vel parum damni capiat. Si tamen is eſt rerum ſtatus, ut niſi

modo

modo reſtituat, poſtea nec ipſi domino, nec ejus hæredibus reſtituere poſſis; omnino reſtituenda eſt nunc vel res ipſa, vel juſtum rei pretium, quamvis magnæ expenſæ eſſent faciendæ, quia dominus non ideo debet in perpetuum re ſua privari, quod debitor tantumdem in ſumptus impendere cogatur.

R. 2. Quæ debentur ſolum ratione rei acceptæ; reſtituenda ſunt in loco, ubi habentur, nec tenetur debitor ea mittere ad dominum expenſis ſuis. Ratio eſt, quia cum ſuo damno non tenetur dominum in priſtinum ſtatum reſtituere, cum eum per injuriam non deturbaverit: ſed ſolum tenetur ad cuſtodiam, monito interim domino, ut ſignificet quo modo velit eam ad ſe tranſmitti, qua in re non tenetur debitor ullos ſumptus facere. Immo ſi eum contingat in alium locum migrare, nec poſſit eam commode apud aliquem, qui reſtituat, deponere, ſed cogatur transferre, poteſt expenſas a domino repetere, utpote in ipſius utilitatem factas, ut habetur leg. 2. *De negotiis geſtis.*

R. 3. Si res reſtituenda ſupponat contractum, reſtituenda eſt expenſis dantis, ſi contractus in ſolum ejus commodum eſſet: & expenſis accipientis, ſi vertat in ejus utilitatem, idque eo loco, ubi eſt tradita; niſi aliter juſta aliqua pactione conventum ſit. Reſponſio per ſe patet.

CAPUT VIII.

De iis, quæ excuſant a reſtitutione.

Q. 1. *Remiſſio creditoris excuſatne a reſtitutione?* R. Excuſat, ſi ſit legitima, quia creditor poteſt donare quod ſuum eſt.

Q. 2. *Quot conditiones requiruntur, ut remiſſio cenſeatur legitima?*

Tres requiruntur. Prima, Remiſſio debet eſſe omnino libera, ſpontanea, ex mera liberalitate profecta, nec vi, me-

tutionem non obſtante quavis remiſſione, ex §. *Si quid*, *De reſcriptis*, *in* 6.

Tertius. Inquiſitores, ſi prætextu inquiſitionis pecunias extorſerint, tenentur reſtituere, nullis privilegiis, pactis, & remiſſionibus ſuper hoc valituris, Clem. *Nolentes*, *de Hæreticis*.

Quartus. Si Canonicus, qui Officio non intereſt, accipiat diſtributiones: nec prodeſt remiſſio ceterorum, ex Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 12. de reformatione, *his verbis*, „ Diſtributiones, qui ſtatis horis interfuerint, „ recipiant; reliqui, quavis colluſione aut remiſſio„ ne excluſa, his careant juxta Bonifacii VIII. de„ cretum, quod incipit, *Conſuetudinem*, quo S. Sy„ nodus in uſum revocat, non obſtantibus quibuſ„ cunque ſtatutis & conſuetudinibus.

Q. 3. *Per ceſſionem bonorum liberaturne debitor a reſtitutione, ſi quid poſtea acquirat?*

R. Minime, ut patet ex leg. 4. ff. *De ceſſione bonorum*; & ratio eſt, quia per neceſſitatem debitoris non extinguitur, ſed ſolum ſopitur obligatio reſtituendi.

Hoc igitur ſolum debitor aſſequitur per ignominioſum illud privilegium, ut non poſſit in carcerem conjici, aut in eo detineri; modo tamen ex induſtria & in fraudem creditorum bona ſua non diſſipaverit.

Q. 4. *Qui cedit bonis, poteſtne aliqua occultare ad vitæ ſuſtentationem?*

R. Theologi communiter docent debitorem poſſe tuta conſcientia retinere unde tenuiter vivat ſecundum ſuum ſtatum, nam ex dictis, propter gravem neceſſitatem poteſt differri reſtitutio. Quorum ſententiæ favet omnino lex, *in condemnatione*; in regulis juris & lex, *qui bonis*, ff. *De ceſſione bonorum*.

Q. 5. *Qui alteri bona fide & prudenter commiſit rem reſtituendam, liberatune ab obligatione reſtituendi ſi ad dominum non pervenerit?*

R. 1. Si res illa fuit in ſpecie aliena reſpectu creditoris & in propria reſpectu debitoris, hic debet iterum reſtituere; res enim perit domino ſuo. Si tamen debitoris intereſſet, ne agnoſceretur a domino rei in-

ven-

ventæ, puta, ne fur præſumeretur, a reſtitutione eximendus videtur, quia poſſeſſor bonæ fidei non tenetur reſtituere niſi id, quo factus eſt ditior.

R. 2. Si res in ſpecie erat aliena, non tenetur iterum reſtituere qui eam bona fide detinebat, quia nec eſt injuſta acceptio, nec damnum injuſte datum, nec injuſta detentio: Ergo nulla reſtituendi cauſſa. Utramque reſponſionem illuſtrat familiare exemplum. Titius invenit ſaccum, in quo aurum erat conditum cum linteaminibus: aurum in proprios uſus conſumit animo reponendi parem pecuniæ ſummam, cum dominus ſacci apparuerit. Titius certior factus Mævium perdidiſſe illum ſaccum, ex ſuo ære tantum reponit in ſacco, quantum abſtulerat. In hoc exemplo ſaccus & linteamina ſunt res Mævii in ſpecie propria, manentque ſub ejus dominio; pecunia vero repoſita eſt in ſpecie aliena, & quamvis debeatur Mævio, ſub dominio tamen Titii manet, donec Mævio fuerit tradita. Unde ſi fures domum Titii ingrediantur, & ſaccum auferant, ſaccus & linteamina pereunt Mævio, pecunia vero Titio.

R. 3. Si res in ſpecie aliena per injuſtitiam erepta ſit, ut torques, veſtis, debet iterum reſtitui: injuſtus enim poſſeſſor tenetur de caſu fortuito. Deinde res illa cenſetur culpa ejus periiſſe, quatenus ſi eam non abſtuliſſet, apud dominum non fuiſſe peritura.

Q. 6. *Debitor ingrediens Religionem, excuſaturne a reſtitutione?*

R. Prohibentur gravati rationibus reddendis, ingredi Religionem antequam iis ſe expedierint, ex cap. *Legem*, Diſt. 53. Ratio eſt, quia talis debitor jure naturali tenetur reſtituere: Ergo injuſte agit, dum ſe impotentem reddit.

Dices: Sponſus ſive de præſenti, ſive de futuro, nondum conſummato matrimonio, Religionem ingredi poteſt, etiam invita ſponſa; Ergo & debitor invitis creditoribus; nemo enim tenetur ſolvere debitum cum detrimento bonis altioris ordinis.

Nego conſequentiam. Nam ſponſus id poteſt, quoniam

niam ex conſenſu Eccleſiæ in ſponſalibus tam de præſenti; quam de futuro, ſemper includitur hæc conditio, *niſi poſtea Religionem ingredi placuerit*; quæ conditio non includitur in aliis contractibus; neque enim voluntas aut ſpes adipiſcendi bonum altioris ordinis excuſat a reſtitutione.

CAPUT IX.

De Reſtitutione in particulari.

QUadruplicis generis ſunt bona, nempe animi, corporis, famæ, & fortunæ; in quibus proximo noceri poteſt. Quare de his ſigillatim eſt dicendum.

§. I.

De bonis ſpiritualibus.

Q. 1. QUi *inducit aliquem in peccatum; aut ſine ratione avertit a propoſito ſanctioris vitæ, puta ingrediendi in Religionem, teneturne ad reſtitutionem?*

R. 1. Si ſine vi, metu, aut fraude id præſtet, peccat contra caritatem, non vero contra juſtitiam: ſcienti enim & volenti non fit injuria.

Hinc ſequitur eum, qui virginem conſentientem, & ſine promiſſis, defloravit, in foro conſcientiæ non teneri ex juſtitia eidem reſtituere.

Dixi 1. *In foro conſcientiæ*: nam in foro externo præſumitur virginem decepiſſe & ſeduxiſſe, niſi contrarium probet.

Dixi 2. *Ex juſtitia*: nam probabile eſt ſtupratorem, ſi dives ſit, teneri ex caritate virginem defloratam pauperem dotare; quia ut plurimum virgines pauperes in ſui deflorationem non conſentiunt, niſi ſub ſpe dotis; quod in praxi videtur ſequendum.

Di-

Dixi 3. *ſine promiſſis*: nam promiſſio etiam ficta eſt adimplenda, niſi contingat virginem poſtea fornicari; vel niſi ſit tanta conditionis diſparitas, ut præſumatur virgo non fuiſſe decepta, ut docet S. Th. in 4. diſt. 28. art. 2. ad 4.

Dixi 5. *eidem reſtituere*: nam ſi non conſenſerint parentes ejus, tenetur ſtuprator reparare damnum, quod ipſis intulit, etiamſi virgo dicat ſe nolle nubere.

R. 2. Si quis vi, metu, vel fraude aliquem in peccatum induxerit, vel a propoſito ſanctioris vitæ averterit, peccavit contra juſtitiam, teneturque ſatisfacere, 1. metum & vim removendo, fraudem detegendo, & injuriam paſſum libertati propriæ reddendo; deinde ſecuta damna reparando.

Q. 2. *Qui alium avocavit a Religione, teneturne ſatisfacere ipſi Religioni?*

R. 1. Si precibus tantum vel conſilio, abſque vi aut fraude avocavit, non tenetur, quia Religio nullum jus habet, ut paratus eam ingredi, precibus aut conſilio minime fraudulento non impediatur; ſicut jus non habes, ut paratum tibi aliquid donare, non avocem meo conſilio, modo fraudulentum non ſit.

R. 2. Si per vim aut fraudem avocavit, tenetur damnum illatum Religioni reparare; quia Religio ſicut quilibet privatus, jus habet ut liberum ſit cuique, ſi velit, ipſi benefacere.

Ex his patet eum, qui per vim aut fraudem virginem corrupit, teneri vel eam ducere, vel injuriam reparare. Preces autem importuna cenſentur vis quædam & ſeductio, præſertim ſi proficiſcantur ab eo, a quo puella dependet.

Q. 3. *Si virgo poſtea nubat æque modica dote, eſtne ei aliquid reſtituendum?*

R. 1. Reſtituendum eſt pro integritate & honore violatis.

R. 2. Si deterius eſt accipienda, ſicut fere ſemper accidit, pro eo damno ſatisfaciendum eſt. Immo quamvis deterius non ſit accipienda, ſi non corruptor, ſed parentes virgini commodum matrimonium invenerint,

non-

nonnulli Theologi ſentiunt corruptorem teneri pro parte dotis, ſicut qui merces alienas corrupiſſet, aliquid domino teneretur reſtituere, etiamſi eodem pretio eas vendidiſſet, ac ſi corruptæ non fuiſſent.

Q. 4. *Eſtne obligatio totam dotem ſolvendi virgini a ſe decepta?*

R. In foro conſcientiæ ante ſententiam judicis ſufficit reparare damnum, quod ex violatione exurgit.

Q. 5. *Qui voto ingrediendi Religionem aſtrictus virginem corrupit ſub ſpe matrimonii, teneturne eam potius ducere, quam voto ſuo ſatisfacere?*

R. Tenetur; quia ingreſſus Religioni fit ei illicitus, utpote qui ſit contra juſtitiam, quam debet puellæ. Confirmatur hæc reſponſio exemplo ejus, qui habens centum nummos, vovit ſe daturum eleemoſynas; ſed paullo poſt damnum intulit tanti æſtimatum, nec habet aliunde quo ſatisfaciat; tenetur eoſdem nummos eleemoſynis deſtinatos dare in reſtitutionem.

§. II.

De adulterio.

Q. 1. QUi *commiſit adulterium, ad quid tenetur?*

R. 1. Si partus ſecutus non ſit, ad nihil tenetur, quia ex Lege, *Tranſigere*, Cod. *de tranſactionibus*, dicitur, *tranſigere vel paciſci de crimine capitali, excepto adulterio, prohibitum non eſt:* ubi excipitur adulterium, ne maritus videatur abuti corpore uxoris ſuæ ad lenocinium.

R. 2. Tenetur alimenta ſubminiſtrare proli, ſaltem ab anno tertio; quia ex cap. 2. *de converſione infidelium*; pater debet alimenta filio ſuo ab anno tertio & deinceps, donec ſibi de alimentis providere poſſit. Immo in defectum matris debet alere filium ab ipſo partu.

Ex quo ſequitur adulterum teneri reſtituere, 1. vel patri putativo; vel xenodochio, ſi proles expoſita fuit, & ipſe dives ſit, ſumptus factos pro filio ſpurio. 2. Hæredibus; quia eſt cauſſa damni, quod patiuntur in di-

diviſione hæreditatis. Cum autem adultera concurrat ad illud damnum, ſicut & adulter, debet etiam cum ipſo concurrere ad illud reparandum.

Q. 2. *Quid præſtare debet adultera, ut damnum reparet?*

R. Primo ſuadebit patri putativo, ut ceteris filiis plus tribuat, ſi liceat per legem municipalem.

Secundo rem familiarem diligentius adminiſtrabit.

Tertio, de cultu corporis ſui, & ſumptibus detrahet.

Quarto, ſi habeat bona propria, ex eis plura relinquet legitimis, quam ſpurio.

Addunt aliqui ſi prædicta non ſufficiant, eam debere ſpurio ſtatum religioſum aut Eccleſiaſticum ſuadere, ſi aliunde idoneus ſit, & vocationis divinæ ſigna præ ſe ferat.

Q. 3. *Teneturne adultera monere ſpurium, quod nullum jus habeat ad hæreditatem?*

R. Non tenetur: tum quia non eſt obligatio detegendi crimen cum tanta ſui infamia: tum quia ſpurius non tenetur credere matri etiam juranti, niſi manifeſtis argumentis probet ſe verum dicere; ut ſi tempore conceptionis oſtendat maritum abſentem fuiſſe: nemo quippe unius hominis, quamvis minime ſuſpecti teſtimonio credere tenetur in ſuum præjudicium.

Q. 4. *Quid ſi dubium ſit an ab adultero, an a marito proles ſit genita?*

R. Leſſius & nonnulli alii eximunt adulterum a reſtitutione; ſed probabilius eſt, partem damni cum adultera teneri reparare, quia quando conſtat crimen admiſſum fuiſſe de ſe ſufficiens ad damnum inferendum, præſumptio eſt contra nocentem, damnumque ei tribuendum, niſi probet ſua culpa non contigiſſe. Deinde adulter & adultera in cauſſa ſunt, cur maritus alimenta præbeat filio, tanquam certo & indubitato, cum revera dubius ſit: hæc autem injuria eſt pretio æſtimabilis.

Confirmatur exemplo duorum, qui lapides projecerint in quendam tertium, qui inde vulneratus eſt: conſtat enim utrumque teneri ad damna reparanda, niſi al-

alter eorum probet vulnus a ſe non fuiſſe inflictum; nec valet hic axioma: *In dubio nemo ſpoliandus eſt re ſua, melior eſt conditio poſſidentis*: etenim poſſeſſio eſt pro innocente, quem conſtat ſpoliatum eſſe re ſua; quam repetendi jus habet ab iis, qui certe exercuerunt actionem de ſe efficacem ad talem injuriam inferendam, præſumunturque revera intuliſſe, niſi contrarium demonſtrent. Secus, ſi dubium eſſet, an illi lapides projeciſſent; in illo enim caſu axioma allatum ipſis faveret.

Dices: Filius in dubio, an ſit legitimus, necne, ex dictis legitimum ſe credere poteſt: ergo adultero & adulteræ licebit ita præſumere.

Nego conſeq. quia in cauſſa dubia favendum eſt innocenti. Deinde adulter & adultera ſunt cauſſa injuſta cur periculum ſit, ne maritus prolem alienam tanquam propriam paſcat, quod eſt injuſtum & pretio æſtimabile.

§. III.

De homicidio & mutilatione.

Q. 1. *Quid reſtituere debet injuſtus homicida?*

R. Etiamſi capite plectatur propter injuriam illatam Reipublicæ, nihilominus debet reſtituere. 1. Pro vita injuſte ablata, cujus dominium utile habebat is, qui fuit occiſus, ut patet ex dictis. 2. Pro ſumptibus factis propter Medicos, Chirurgos, & cibos, deductis tamen iis, quos occiſus ipſe alias conſumpſiſſet. 3. Pro omni lucro ceſſante & damno emergente, v. g. ſi occiſus aliquo officio fungebatur, annuos cenſus recipiebat, quæ omnia poſt mortem extincta ſunt, 4. Debet occiſor alere occiſi uxorem & liberos, ſi alebantur arte & induſtria occiſi. 5. Debet ſolvere expenſas funeris, ſi majores factæ ſint propter homicidium, ut ſi extra patriam occiſus eſſet; nihil vero debet pro expenſis, quæ factæ fuiſſent, ſi occiſus obiiſſet morte naturali.

Q. 2. *Debetne homicida ſatisfacere occiſi creditoribus?*

R. 1.

R. 1. Si homicida reſtituit hæredibus occiſi omnia, quæ ipſe putabatur lucraturus, non videtur ad alia teneri erga creditores; hi enim debent petere ſolutionem ab hæredibus, qui ſupra facultates defuncti ſolvere non teneatur.

R. 2. In hypotheſi, quod occiſus fuerit extraneus, nec ulla bona reliquerit, ſed labore ſuo ſolitus eſſet acquirere, tum ad propriam vitam ſuſtentandam, tum ad ſolvendum creditoribus, negari non poteſt, quin homicida iiſdem creditoribus debeat ſolvere, quantum ex judicio viri prudentis potuiſſet occiſus colligere pro ſolutione debitorum, quia revera tanti damni fuit cauſſa reſpectu creditorum:

Ex his patet ad colligendum, quantum ſit reſtituendum pro damnis ex homicidio ſecutis, ſpectandam eſſe conditionem occiſi, fuerit ne dives an pauperes, juvenis an ſenex, doctus an indoctus, peritus in aliqua arte, ea ignarus, an multum, an parum lucrari ſolitus. Deinde quod eſt in ſpe non æquipollet ei, quod eſt in re. Unde non ſunt omnino ſolvendæ opere, poſſibiles erant, ſed quæ moraliter futuræ habita ratione ætatis, qualitatis, perſonæ, & impedimentorum, quæ accidere poterant.

Q. 3 *Debemus homicida ſatisfacere his, quibus occiſus gratis beneficia conferre ſolebat?*

R. Hæc difficultas videtur ſolvendi ex his, quæ ante diximus de eo, qui per vim aut fraudem impedit aliquem, quominus alii tertio gratificetur, homicida enim per vim impedivit occiſum; ne aliis benefacere perſeveraret: Ergo revera damnum ipſis intulit, quod proinde reſarcire debet. Verum cum mutari potuiſſet omni momento illa occiſi bona voluntas, quis determinabit quantum homicida reſtituere debeat? Deinde damnum illud eſt præter intentionem homicidæ, & nimis remote ſe habet ad ejus actionem, ut poſſit conferi ejus cauſſa; quamobrem multi Theologi cenſent homicidam hic ad nullam reſtitutionem teneri.

Confirmatur hæc ſententia. Si quis alium bonis ſpoliaſſet per injuſtam litem, propterea que injuriam paſſus deſineret benefacere iis, quibus antea penſiones annuas gra-

gratis ſolvebat, non teneretur injuſtus litigator illud damnum reſarcire, quia videtur nimis remote ſequi ex injuſta litigatione: Ergo a pari.

Q. 4. *Eſtne obligatio reſtituendi ex occaſione in ſingulari certamine?*

R. 1. Si unus alterum provocet, & hic involuntarie deſcendat, provocans tenetur reſtituere, ſi occiderit, quia eſt injuſtus aggreſſor.

R. 2. Si provocatus occidat provocantem, nihil tenetur reſtituere: quia provocans alterum excitat ad ſui occiſionem, ſi forte ſuperior ſit: Scienti autem & conſentienti non fit injuria.

R. 3. Si ambo æque libere in pugnam conſenſerunt, non eſt obligatio reſtituendi, quia ex pato implicito, occidendi facultatem dederunt ei qui ſuperaverit.

Q. 5. *Qui ob defenſionem ſui occidit, aut mutilat; teneturne reſtituere?*

R. Si cum moderamine inculpatæ tutelæ occiderit, aut mutilaverit, non tenetur ad reſtitutionem; quia ex dictis nemo tenetur ad reſtitutionem ratione damni illati, niſi injuſte intulerit. Porro qui occidit aut mutilat cum moderamine inculpatæ tutelæ, juſte occidit, aut mutilat, Ergo

Q. 6. *Fitne irregularis qui ſic occidit?*

R. Jure antiquo Clericus ſic occidendo fiebat irregularis. „ Clericus, *inquit S. Thomas* 2. 2. *q.* 64. *art.* 7. „ *ad* 3. etiamſi ſe defendendo interficiat aliquem, ir„ regularis eſt, quamvis non intendat interficere; ſed „ ſeipſum defendere. „ Sed jure poſteriori in Clementina, *de Homicidio*, qui ſic occidit aut mutilat, non eſt irregularis; ſic enim habetur cap. „ Si furioſus: ſi „ furioſus, *inquit*, aut infans, ſeu dormiens hominem „ mutilet aut occidat, nullam ex hoc incurrit irregu„ laritatem, & id etiam de illo cenſemus, qui mor„ tem aliter vitare non valens, occidit aut mutilat „ invaſorem.

Ubi tria communiter notant Theologi. Primum, quod ibi dicatur, *invaſorem ſuum occidit*, &c. unde multi cum gloſſa colligunt contra alios, qui pro ſe lau-

laudant declarationem Cardinalium, „ quod ſi quis cum „ moderamine inculpatæ tutelæ occiderit invaſorem patris, fiat irregularis. *Secundum quod addatur*, vitare non valens; *ex quo concludit eadem gloſſa*, quod „ ſi fugæ etiam probroſæ locus eſſet, qui non fugeret, „ fieret irregularis. „ Tertium, quod ibi fiat reſtrictio ad ſolum periculum mortis alias inevitabilis. Ergo qui occidit propter vitandam infamiam, bona fortunæ deferenda, eſt irregularis; quidquid in contrarium aſſerant nonnulli Theologi.

Confirmatur ex c. „ Suſcepimus, de homicidio, *ubi* „ *dicitur* : Quoniam expediebat potius poſt tunicam „ relinquere pallium, & rerum ſuſtinere jacturam, quam „ pro conſervandis vilibus & tranſitoriis rebus tam „ acriter in alios exardeſcere. *Ad quæ verba ſic habet* „ *Gloſſa*: Irregularis factus eſt, qui potius debuit dimittere ſua, quam interficere.

Dices, ex Concilio Trident. ſeſſ. 14. c. 7. „ de reform. Si homicidium non ex propoſito, ſed caſu, „ vel vim vi repellendo, ut quis ſe a morte defenderet, fuiſſe commiſſum narretur, quam ob cauſſam „ etiam ad ſacrorum Ordinum & altaris miniſterium, & „ Beneficia quæcunque ac dignitates jure quodammodo „ diſpenſatio debeatur, committatur loci Ordinario... „ qui... non niſi cauſſa cognita diſpenſare poſſit.

Reſpondeo varias eſſe ſententias circa Decretum illud Concilii Tridentini. Alii putant Concilium renovare jus antiquum: alii contendunt intelligendum eſſe de eo, qui, ut ſe a morte defenderet, exceſſit moderamen inculpatæ tutelæ: & ita declaratum fuiſſe in Congregatione Cardinalium deputatorum ad explicanda loca obſcuriora Concilii Tridentini, die prima Septembris ann. 1588. & die 6. Julii ann. 1599. Magis ad mentem Concilii videtur hujuſce defenſionis examen eſſe penes Epiſcoporum, utrum ſcilicet in ea ſervatum fuerit injuſtum moderamen, vix enim deſunt rationes dubitandi, num aliquis exceſſus contigerit.

Q. 7. *Qui exceſſit moderamen, teneturne reſtituere?*

R. Tenetur ſecundum communiorem ſententiam Theologo-

logorum, ſi exceſſus ſit mortalis, quia occiſor fuit cauſſa moralis totius damni.

Dixi, *ſi exceſſus ſit mortalis*, quia ex dictis culpa venialis excuſat a reſtitutione totius damni,

Dices: qui provocantem ſe ad ſingulare certamen occidit, ad nullam reſtitutionem tenetur: Ergo a pari nec qui invaſorem occidit.

Reſp. juxta communiorem ſententiam negando conſeq. & paritatem. Ratio diſparitatis eſt, quod qui libere duello confligunt, eo tendunt. & ex pacto tacito conveniunt, ut quilibet ad occidendum faciat, quidquid potuerit: At vero invaſus ex injuſta aggreſſione nullum jus habet, niſi ut ſe defendat, quantum neceſſe eſt ad declinandum periculum. Quare ſi ulterius progrediatur, non jam ſe defendit, ſed ulciſcitur, comparanduſque eſt cum eo, cui injuſta lis infertur; hic enim juſte non poteſt expenſas alias facere, quam neceſſarias. Unde ſi confidens æquitati cauſſæ ſuæ ſuperfluas evidenter multiplicet, non poteſt illas niſi injuſte ab alio repetere.

Q. 8. *Teneturne reſtituere qui non fugit cum poſſet?*

R. 1. Certum eſt hujuſmodi peccare contra caritatem, ſecundum quam quilibet tenetur in caſu neceſſitatis malum proximi avertere. Immo & contra Religionem, ſi Clericus fuerit: Eccleſia enim vult ſuos Miniſtros conſervare manus puras a ſanguine alieno, quantum poſſibile eſt.

R. 2. Non tenetur reſtituere, quia ex juſtitia non tenetur fugere.

Q. 9. *Licetne occidere propter defenſionem famæ vel honoris?*

R. Aſſeruerunt aliqui Theologi recentiores, quorum crudelem doctrinam pluribus propoſitionibus contentam damnarunt uti ſcandaloſam, erroneam, & verbo Dei contrariam 1. celebres Academiæ Theologicæ, ut Lovanienſis anni 1653. & 1657. Pariſienſis anno 1665. Deinde Summi Pontifices Alexander VII. & Innocentius XI. Ac demum Clerus Gallicanus anno 1700. Quare juxta doctrinam Eccleſiæ ad propoſitam quæſtionem

R. Non licet occidere propter defenſionem famæ aut honoris.

Probatur 1. citata auctoritate.

Probatur 2. ratione, quia fama nihil eſt aliud, quam judicium aliorum de noſtra excellentior, honor vero eſt teſtimonium, quod alii nobis reddunt, ſe bene de nobis ſentire, quod fit cultus & reverentia: Atqui hujuſmodi judicia aut teſtimonia tanta non ſunt, ut pro eis conſervandis aut repetendis proximum occidere liceat: ergo. Minor probatur auctoritate Scripturæ, 1. ad Cor. 4. *Mihi autem pro minimo eſt, ut a vobis judicer, aut ab humano die.* Joann. 5. *quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab invicem quæritis?* Matth. 5. *beati eſtis, cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adverſum vos mentientes.* Et ratio eſt, quia mundus præſtantiores virtutes, ut caritatem, patientiam, humilitatem, vitio vertit; vitia vero tanquam eximias virtutes extollit. *Quid namque ſtultius videtur mundo,* inquit S. Gregorius lib. 10. Moral. c. 16. *quam nullas injuriis contumelias reddere, pro maledicentibus orare, paupertatem quærere, rapienti non reſiſtere, percutienti alteram maxillam præbere?* Et pro hujuſmodi fama tuenda licebit, docente homine Chriſtiano, proximum occidere? Abſit. *Virtutes habenti magna virtus eſt contemnere gloriam,* inquit S. Auguſtinus lib. 5. de Civit. Dei cap. 19.

Dices: ſcriptum eſt: *Curam habe de bono nomine,* Eccl. 41. Ergo licet occidere ob defenſionem famæ, & honoris.

Reſp. nego conſeq. 1. quia nullus e Sanctis Patribus, a quibus Concilium Tridentinum ſeſſ. 4. vult nos accipere intelligentiam & interpretationem Scripturæ, ita hunc locum intellexit, quaſi propter boni nominis conſervationem liceat alios occidere. Unde ſequitur, non a Spiritu Sancto afflante, ſed ab excæcante ſuperbiæ ſpiritu profluxiſſe recentiorem interpretationem. 2. Juſti non curant bonum nomen tamquam ſummum bonum, immo nec illud propter ſe appetunt; idem enim eſt vanitas, ſed propter aliud,

quod

quod pertinet ad caritatem. Ita S. Thomas 2. 2. q. 131. art. 1. ad 3. *Dicendum*, inquit S. Doctor, *quod ad perfectionem hominis pertinet, quod ipſe cognoſcat; ſed quod ipſe ab aliis cognoſcatur, non pertinet ad ipſius perfectionem, & ideo non eſt per ſe appetendum. Poteſt tamen appeti, in quantum eſt utile ad aliquid, vel ad hoc quod Deus ab hominibus glorificetur; vel ad hoc quod homines proficiant ex bono, quod in aliis cognoſcunt.*

Dices: 2. Axioma eſt, honorem ſeu famam eſſe quid vita præſtantius: Ergo, cum liceat occidere propter vitæ, multo magis propter famæ defenſionem.

Reſpondeo illud axioma non reperiri in ulla authentica ſcriptura, non in Canonibus Eccleſiæ, non in ſcriptis ſanctorum Patrum, ſed in ore mundanorum, qui non in cælo, ſed in ore laudantium quærunt etiam poſt mortem vivere.

Q. 10. *Licetne pro defenſione pudicitiæ occidere qui eam violare tentat?*

R. Aſſerunt recentiores non pauci: „ *negat S. Auguſtinus lib.* 1. de liber. arb. cap. 5. De pudicitia „ vero, *inquit*, qui dubitaverit, quod ea ſit in ipſo „ animo conſtituta, quandoquidem virtus eſt? Unde „ a violento ſtupratore eripi nec ipſa poteſt. Quidquid igitur erepturus erat ille, qui occiditur; id „ totum in poteſtate noſtra eſt. Quare quemadmodum noſtrum appellandum non ſit, non intelligo: „ quapropter legem quidem non reprehendo, quæ „ tales permittit interfici: ſed quo pacto ipſos defendam, qui interficiunt, non invenio. „ Sententiæ S. Auguſtini ſubſcribunt etiam hodie Doctores & Prælati celeberrimi.

Q. 11. *Licetne occidere furem in defenſionem bonorum fortunæ?*

R. Multi ex recentioribus id auſi ſunt aſſerere, ſed eorum auctoritas nullius eſt momenti, cum ſit damnata illorum doctrina ab Innocentio XI. tanquam ſcandaloſa, & a Clero Gallicano anno 1700. tanquam legi Dei & ordini caritatis contraria. Enimvero ordo caritatis poſtulat, ut vitam proximi propriis rebus

 præ-

præferamus. *Expediebat potius poſt tunicam relinquere pallium, & rerum ſuſtinere jacturam, quam pro conſervandis rebus vilibus & tranſitoriis, tam acriter in alios exardeſcere*, inquit Alexander III. cap. *Suſcepimus*. Et S. Auguſtinus cit. cap. 5. lib. 1. *de libero arbitr. Quomodo*, inquit, *ſunt peccato liberi, qui pro eis rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti ſunt?*

Objiciunt recentiores 1. cap. 22. Exodi, ubi legitur, *quod ſi effringens fur domum, & accepto vulnere mortuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis*. 2. Bellum juſte infertur propter bona fortunæ repetenda uſque ad multorum internecionem. 3. Si prædones eſſent certi Chriſtianis prohibitam eſſe juſtam ſui defenſionem, evaderent audaciores.

Reſpondeo ad ſingula.

Ad locum Exodi: agitur de fure nocturno, qui præſumitur non tantum res, ſed & vitam velle auferre, nam Deus ſtatim ſubdit, *quod ſi orto ſole id fecerit, homicidium perpetravit, & ipſe morietur*. Ex quibus poſterioribus verbis patet Scripturam prohibere, ne quis occidat pro defenſione rerum ſuarum.

Ad ſecundum reſpondet Sanctus Auguſtinus, militem in hoſte interficiendo, miniſtrum eſſe legis, nec occidere auctoritate privata, ſed publica. Principes enim gladium portant ad vindictam malefactorum. Unde ſicut licite interficiunt ex ſubditis eos, qui res alienas abſtulerunt, ita pariter juſte bella inferunt hoſtibus, qui aliena injuſte retinent, nec volunt aliter reſtituere.

Ad tertium reſponderi poteſt, legem etiam caritatis non prohibere, quin privati res ſuas poſſint defendere etiam armis, ſi neceſſe ſint; ſed cavere debent, quantum poſſunt, ne inde lædatur invaſor. Quod ſi præter intentionem vulneretur, læſio illa imputanda non eſt res ſuas defendenti, ſed ei, qui temere periculo ſe commiſit. *Abſit*, inquit S. Auguſtinus epiſt. 154. ad Publicolam, *ut ea quæ propter bonum aut licitum facinus habemus, ſi quid per hæc præter noſtram voluntatem cuiquam male acciderit*,

no-

nobis imputetur; alioquin nec ferramenta domeſtica, nec agreſtia ſunt habenda, ne quis eis vel ſe, vel alium interimat, nec murus circumducendus eſt poſſeſſioni noſtræ, ne aliquis ex ipſius ruinis percuſſus intereat.

Inſtabis, S. Auguſtinus cit. cap. 5. lib. 1. *de liber. arbitr.* etiam improbat, quod quis ob defenſionem propriæ vitæ alium interimat: Ergo exceſſus eſt in illius verbis, ac proinde nihil concludi poteſt ex ejus auctoritate contra communiorem ſententiam.

Reſp. S. Auguſtinum non probare quidem, quod quis directe intendat occidere ob defenſionem ſui; ſed excuſat eum, qui præter intentionem occidit, dum ſtudet neceſſariæ ſui ipſius defenſioni.

Inſtabis iterum: leges civiles non puniunt homines, qui pro defenſione rerum ſuarum occidunt.

Reſpondet S. Auguſtinus loc. cit. *homines illi lege inculpata, quomodo inculpati eſſe queant, non video: non enim lex eos cogit occidere, ſed relinquit in poteſtate.* Peccant ergo illi, ſi non contra juſtitiam, ſaltem contra caritatem, cujus violationem leges vindicare non ſolent.

§. IV.

De læſione famæ & honoris.

Q. 1. *Eſtne obligatio reſtituendi famam a ſe violatam vel imponendo falſum crimen, vel manifeſtando crimen occultum?*

R. Eſt obligatio, quia hujuſmodi violatio eſt vera injuria.

Dices: famæ & honoris dominium non habemus; cum ſint magis in poteſtate honorantis: Ergo propter famæ & honoris violationem non debet fieri reſtitutio.

Nego antec. Quia etſi fama & honor ex aliorum mente & voluntate pendeant, in noſtra tamen poteſtate dici poſſunt, quatenus illa comparamus meritis noſtris; nobiſque debentur. Quare contra jus noſtrum fit, quando immerito auferuntur.

Inſtabis: qui crimen occultum commiſit, non meretur laudem & honorem: Ergo iſta auferri poſſunt abſque injuria.

Diſt. conſeq. auferri poſſunt per publicam auctoritatem, Concedo: per auctoritatem privatam, Nego conſeq. Quamvis enim homicida aut ſacrilegus non mereatur vivere, tamen peccaret contra juſtitiam qui privata auctoritate illum occideret.

Q. 2. *Eſtne reſtituenda fama cum propriæ vitæ periculo?*

R. Si infamatus per infamiam conjectus ſit in vitæ periculum, debet infamiam cum ſimili periculo, ſi neceſſe ſit, illi reſtituere; ſecus, ſi nullum ſit tale periculum in infamato.

Q. 3. *Eſtne obligatio reſtituendi honoris?*

R. Si per commiſſionem ablatus ſit, v. g. irrogando contumeliam, irridendo, infligendo alapam, eſt obligatio, quia vere injuria illata eſt. Sed ſi per omiſſionem læſus eſt honor, v. g. filius omiſit patrem ſalutare, inferior ſuperiori aſſurgere; nulla eſt reſtitutionis obligatio, ſufficitque quod ceſſet omiſſio, v. g. filius deinceps ſalutet patrem, inferior aſſurgat ſuperiori, quia hujuſmodi non peccarunt contra juſtitiam, ſed contra pietatem & obſervantiam.

Nota tamen omiſſionem honoris poſſe aliquando habere rationem contumeliæ, & ita ad reſtituendum obligare: ut ſi aliis honorantibus Paſtorem prætereuntem, quiſpiam ſine ullo honoris ſigno imprudenter aſpiciat.

Q. 4. *Qui audit detrahentem, teneturne ad reſtitutionem?*

R. 1. Si ad detrahendum inducit, tenetur loco detractoris, quia cooperatus eſt injuriæ.

R. 2. Tenetur etiam qui audivit; cum ex officio tenetur impedire, ut ſuperior; peccat enim contra juſtitiam.

R. 3. Qui audit, & non tenetur impedire ex officio, non obligatur ad reſtitutionem; non enim peccat contra juſtitiam, ſed ad ſummum contra caritatem.

Q. 5. *Teneturne ad reſtituendum, qui credens crimen eſſe verum & publicum, illud narravit?*

R. 1. Quamdiu perſeverat ignorantia inculpata, non eſt obligatio reſtituendi famam, neque damna ex infamia ſecuta; quia, ex dictis, ad reſtituendum proximo non tenemur, ſi quid ei detrimenti extra contractum ſine noſtra culpa illatum ſit.

R. 2. Cum poſtea intellexerit non fuiſſe verum aut publicum crimen, tenetur famam reſtituere, non tamen cum gravi ſuo incommodo: quia qui damnum intulit, licet inculpate, tenetur quantum poteſt efficere, ut ceſſet. Sic qui nihil cogitans faces alienis ædibus intulit, tenetur, cum adverterit, ignem extinguere.

Dixi, *non tamen cum gravi ſuo incommodo*: quia ex caritate leve damnum ſubire deberet, ut gravis infamia proximi abſtergeretur.

Q. 6. *Qui publicum crimen narrat, ſi auditor de alio narrari exiſtimat; teneturne innocentis famam reſtituere?*

R. Non tenetur ex juſtitia, ſed ex caritate tantum ſi fieri commode poteſt: quia non narratio, ſed prava intelligentia auditoris eſt cauſſa infamiæ.

Q. 7. *Hæredes detractoris tenenturne reſtituere?*

R. Tenentur reſtituere pro damnis ex infamia ortis, quia talis obligatio cadit in bona infamatoris, quæ hæredes cum onere accipiunt, ſed non tenentur retractare quæ dixit infamator; quia hæc obligatio eſt perſonalis.

Q. 8. *Eſtne obligatio reſtituendi famam defuncti?*

R. Eſt; quia defunctus adhuc vivit in memoriam hominum, injuſteque læditur fama, quam præcedentibus meritis comparavit.

Q. 9. *Quomodo fama eſt reſtituenda?*

R. Si detractor eam abſtulerit imponendo alteri falſum crimen, debet ſe retractare apud eos qui audierunt ejus calumniam: ſi crimen verum ſed occultum propalavit, non debet mentiri, quia non ſunt facienda mala, ut eveniant bona; ſed apud rudes, reſtituere poteſt, dicendo ſe perperam fuiſſe locutum, nul-

Jamque rationem eſſe habendam eorum quæ dixit. Apud peritos vero, qui colligeret ex hujuſmodi explicatione crimen eſſe verum, debet infamator reſtituere laudando eum, de quo detraxit, quantum fieri poteſt ſine mendacio.

Q. 10. *Teneturne detractor prædicta præſtare apud eos, quibus ipſe crimen non revelavit?*

R. Non tenetur ex juſtitia, niſi adverterit, aut advertere debuerit probabile periculum ulterioris infamiæ, cum infamia ſit fortuita reſpectu illius.

Q. 11. *Quid ſi famæ violatio penitus abierit in oblivionem?*

R. Conſultius eſt aliquando ſilere, nempe ſi periculum ſit, ne, cum infamator famam reſtituere cupit, infamiam refricet apud eos, qui ipſi retractanti vix credituri ſunt. Attamen cum homines data occaſione, facile recordentur eorum, quæ exciderant, infamator eum, de quo detraxit, laudare ſtudebit.

Q. 12. *Excuſatne compenſatio a reſtitutione famæ?*

R. 1. Non poteſt infamatus, v. g. de adulterio, infamantem per modum vindictæ infamare de aliquo crimine, quia non licet malum pro malo reddere.

R. 2. Eſt contra juſtitiam infamare eum, qui infamia affecit. Probatur: quia ſi in hac hypotheſi excuſaretur quis ab injuſtitia, maxime quia compenſatione uteretur; Atqui hæc ratio nulla eſt; etenim qui prior accepit damnum, non reparat illud infamando ſuum damnificatorem: ſicut qui incendit domum illius, qui ſuam antea incenderat, non reparat damnum quod paſſus eſt, ſed aliud auctoritate ſua privata infert proximo.

Ceterum qui ſe mutuo infamarunt, ſolent ſibi mutuo condonare: & ita præſumitur in praxi, ſi æqualitas reperiatur in infamia.

§. V.

§. V.

De furto & rapina.

Q. 1. **Q**Uid eſt furtum?

R. Eſt uſurpatio occulta rei alienæ invito domino. Res autem illa ſi ſit ſacra, vel in loco ſacro, dicitur ſacrilegium: ſi pertineat ad fiſcum, eſt peculatus; ſi ſit homo liber vel ſervus alienus, eſt plagiatus; ſi ſint animalia, eſt abigeatus.

Q. 2. *Quid eſt rapina?*

R. Eſt uſurpatio rei alienæ manifeſta; ſi fiat adhibita vi, a furto ſpecie diſtinguitur, quia præter injuſtitiam furti, includit quandam ſpeciem contumeliæ; læditur enim honor domini, cum eo ſpectante res ejus aufertur. Unde fieri poteſt, ut quis mortaliter peccet in ratione rapinæ, & venialiter tantum in ratione furti: ut ſi rem levioris momenti à perſona illuſtri per vim eriperet. Ad rapinam pertinet non ſolvere operariis debitam mercedem: decimas, vectigalia, & juſta tributa fraudare, venialia exercere judicia, fraudare creditores, ad uſuram dare, cogere ad inæqualem contractum ineundum. Porro rapina, quæ fit a viarum obſeſſoribus, dicitur latrocinium; quæ vero a publicis Miniſtris, concuſſio.

Q. 3. *Qualem peccatum eſt furtum aut rapina?*

R. Eſt mortale: *neque fures, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt*, inquit Apoſtolus, 1. Corinth. 6. Et ratio, quia furtum per ſe oppoſitum eſt caritati, cum noceat proximo: Atqui omnis culpa, quæ natura ſua contraria eſt caritati, in qua conſiſtit vita ſpiritualis animæ, cenſetur natura ſua mortalis.

Monet tamen S. Thomas 2. 2. q. 66. art. 6. excuſandum a peccato mortali, qui rem levis momenti furtive accipit; quia vel nullum, vel leve nocumentum infert proximo, niſi habeat animum plura accipiendi.

Q. 4. *Quanam quantitas requiritur, ut furtum cenſeatur peccatum mortale?*

R. Requiritur ea, quæ ſpectatis omnibus circumſtantiis infert damnum grave, privatque notabili utilitate: damnum autem, quod reſpectu unius, puta divitis, leve eſt, reſpectu pauperis cenſeri poterit grave. Unde eadem quantitas in omnibus furtis ſtatui non poteſt pro materia peccati mortalis.

Porro ad æſtimandum damnum, Theologi diſtinguunt quatuor genera perſonarum. Primum illuſtrium, quæ ſplendide vivunt. Secundum earum, quæ vivunt ex ſuis reditibus licet non ita ſplendide, quales ſunt communes divites. Tertium artificum, qui ſuo ſe ſuſtentant artificio, Quartum pauperum, qui mendicando ſibi conſulunt.

Communiter ſtatui poteſt ad furtum mortale reſpectu perſonarum primi generis, ſufficere aſſes 50. vel 60. Reſpectu perſonarum ſecundi generis, aſſes 40. Reſpectu perſonarum tertii, ſi ars ſit majoris lucri, qualis eſt mercatorum, aſſes viginti, ſi minoris, aſſes 10. Reſpectu perſonarum poſtremi generis, aſſes quinque.

Dixi, *communiter*, nam poteſt contingere, ut qui ex reditibus ſuis vivit, multo minus commode vivat, quam mercator, ſicque minor ſumma majus illi detrimentum afferat; item fieri poteſt, ut quis manibus ſuis operans ſeptem tantum aut octo aſſes ſingulis diebus lucretur, quibus ſe aut familiam ſuſtentet, quos qui ei eriperet, non poſſet non cenſeri notabile & ſufficiens ad peccatum mortale ei detrimentum afferre.

Q. 5. *Peccantne mortaliter, qui ab uno vel pluribus leves ſummas furatur, quæ ſimul injunctæ faciunt quantitatem notabilem?*

R. 1. Peccat mortaliter, etiam ſingulis vicibus, ſi ab initio voluntatem habuit per plura minima furta notabilem quantitatem auferendi: aut res ſuas ita paullatim notabiliter augendi; quia aufert rem parvam cum intentione auferendi magnam. Hinc Deus deteſtatus eos, qui injuſtis menſuris vendunt, Prov. 11. *Statera doloſa abominatio eſt apud Deum*, Deut. 25. *Non habebit in ſacculo diverſa pondera, majus & minus...*

nus ... Abominatur enim Dominus Deus tuus eum qui facit hæc, & averſatur omnem injuſtitiam.

R. 2. Qui etiamſi non habuerit intentionem aliquid notabile accipiendi, paullatim tamen notabilem quantitatem accipit, peccat mortaliter, non quocunque actu, ſed eo demum, & in omnibus ſequentibus, in quibus habet notabilem ſummam.

Probatur 1. auctoritate Academiæ Lovanienſis ann. 1653. & Pariſienſis anno 1665. Innocentii XI. ann. 1679. ac poſtremo Cleri Gallicani ann. 1700. qui damnarunt hanc propoſitionem, *non tenetur quis ſub pœna peccati mortalis reſtituere quod ablatum eſt per pauca furta, quantumcunque ſit magna ſumma totalis.* 2. Quia minima furta collecta grave damnum inferunt vel privato, ſi illum ſolum læſerint, vel Reipublicæ, ſi in plures fuerint commiſſa. Unde hujuſmodi fures a Magiſtratu ſevere puniuntur: quod gravem arguit culpam. Addi etiam poteſt, quod ſi liceret abſque peccato mortali uni mercatori minima corradere a pluribus, id etiam liceret ſingulis mercatoribus: ſicque ſpoliaretur tota Communitas abſque peccato mortali, quod eſt abſurdiſſimum.

Nec dicas multa peccata venialia non poſſe coaleſcere in unum mortale; non enim ex multis venialibus per minuta furta fit unum mortale; ſed ex pluribus levibus ſummis fit una notabilis, quæ retineri non poteſt contra voluntatem domini, abſque peccato mortali. Hæc autem quantitas major eſſe debet ad peccatum mortale; ſi paullatim accepta ſit, quam ſi ſemel; quia dominus nec tam invitus, nec tantum damnum patitur, quam ſi ſimul illa quantitas erepta eſſet.

Advertes, requiri ad peccatum mortale, ut minuta furta continuentur moraliter; propterea excuſandus eſt a mortali, qui numerando quot racemos in tota vita ſua excerpſerit ex vineis alienis, deprehenderet ſe notabilem quantitatem abſtuliſſe; quantum vero temporis requiratur, ut minuta furta cenſeantur non conjungi moraliter, definiri non poteſt. In dubio ſentiendum eſt conjungi, & furem eſſe reum peccati mortalis.

Q. 6. *Si quis compleat materiam ſufficientem ad peccatum mortale, furando ab eo, a quo novit alios jam modica furatos, ſitne reus peccati mortalis?*

R. Peccat mortaliter, ſi communi conſilio furta illa minima committantur, quia eſt cauſſa gravis damni: ſecus, ſi ſine communi conſilio; quia non cooperatur ad damnum ab aliis illatum.

Q. 7. *Neceſſitas gravis excuſat ne a furto?*

R. Minime. Ita S. Thomas 2. 2. q. 6. art. 7. ubi docet ſolam neceſſitatem extremam excuſare.

Probatur 1. ex *Si quis*, tit. *de furtis*, ubi habetur: *Si quis per neceſſitatem famis aut nuditatis furatus fuerit cibaria, veſtes, vel pecus, pœniteat per tres hebdomadas.* 2. Quia ſola extrema neceſſitas facit omnia communia. 3. Quia contraria ſententia viam aperit furtis, eſtque omnino Reipublicæ pernicioſa. Ita declararunt Academiæ Lovanienſis anno 1657. & Pariſienſis anno 1665. Innocentus XI. anno 1679. & Clerus Gallicanus anno 1700.

Q. 8. *Excuſaturne a furto qui rem ſuam ſibi propria auctoritate vindicat?*

R. 1. Excuſatur, ſi certum & liquidum ſit debitum, quia alienum non rapit, niſi alter rem illam juſto titulo, puta commodati, retineret.

Dixi, *ſi certum & liquidum ſit debitum*, nam in dubio melior eſt conditio poſſidentis.

R. 2. Peccat contra juſtitiam legalem, ſi auctorite publica rem ſuam poſſit obtinere. Ita S. Th. 2. 2. q. 66. art. 5. ad tertium. Et S. Antoninus 2. part. tit. 15. paragr. 2. quia violat juris ordinem, facitque contra jus ſuperioris. Non tenetur tamen reſtituere; quia non retinet alienum.

R. 3. Si habet in manibus aliquid pertinens ad debitorem, certum eſt non peccare retinendo æquivalens debito, ſi non poſſit auctoritate judicis rem ſuam obtinere.

Tota difficultas eſt, utrum liceat ad juſtam compenſationem ſpoliare debitorem propria auctoritate; quando aliter non poteſt obtineri ſolutio. Sanctus Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum cap. 27. id negare vide-

videtur: ibi enim enim docet Hebræos peccaturos fuiſſe, ſi ſua ſponte ſpoliaſſent Ægyptios ſibi debitores pro duris & injuſtis laboribus.

Communior tamen ſententia eſt, licitum eſſe concurrentibus quibuſdam circumſtantiis & conditionibus, colligiturque ex capite finali, *Bona fides*, extra *de depoſito*, ubi ſic legitur: *licet compenſatio admittatur in ailis contractibus*, *ſi cauſſa ex qua poſtuletur*, *liquida ſit*. Et ratio eſt, quia neque detrimentum affertur debitori, cum teneamur ex juſtitia id quod aufertur, vel æquivalens reſtituere; neque Judici, cum ſupponatur vel nolle, vel non poſſe rem vero domino adjudicare. Et hanc ſententiam expreſſe docet Sanctus Antoninus loco citato in prima reſponſione.

Conditiones autem ſunt 1. ut creditor non poſſit rem ſuam per Judicem obtinere, alias fieret injuria ei, peccareturque contra ordinem a jure conſtitutum, juxta legem unicam cod. *Ne quid in ſua cauſſa*. 2. ut debitum ſit certum: nam ſi eſſet dubium, non liceret quidquam auferre: in dubio enim melior eſt conditio poſſidentis. Similiter ſi res eſſet tantum debita ex gratitudine, non ex juſtitia. 3. ut curatur ne is a quo ablatum eſt debitum, iterum reſtituat, aut ejus hæredes; quod fiet, ſi dicas nihil tibi deberi, aut alium convenientem modum adhibeas; 4. ut non ſit ſcandalum, ne tanquam fur puniaris, vel habearis. Verum, cum hæ conditiones difficile concurrant (vix enim abeſt periculum ſcandali aut infamiæ) raro admodum datur locus compenſationi occultæ, nec puto Paſtorum aut Confeſſarium eam poſſe unquam conſulere; quale enim ſcandalum ſi deprehenſus, qui compenſatione occulta uſus eſt, proptereaque pœna capitali damnandum, confiteretur coram Judice ſe ad eam motum fuiſſe conſilio Paſtoris?

Quare in praxi hæc obſervabit Confeſſarius, 1. Nunquam ſuadebit compenſationem occultam propter periculum ſcandali. 2. Petenti an ſit licita, reſpondebit Theologos communiter affirmare in recenſitis circumſtantiis, ſed periculoſiſſimum eſſe, ideoque ſe eam con- poſſe conſulere. 3. Si pœnitens pro-

pria

pria auctoritate ea uſus ſit, examinabit an occurrerint ſupradictæ conditiones, an bona fide id fecerit; in qua hypotheſi eum peccati non arguet, ſed monebit periculi, cui ſe expoſuit.

Q. 9. *Famuli, Sartores, & alii artifices poſſuntne abſque injuſtitia retinere aut ſurripere de bonis eorum pro quibus operantur, hac ratione ducti, quod merces pro qua pepigerant, non reſpondeat eorum operibus?*

R. Minime, contrariamque doctrinam damnarunt Innoc. XI. Clerus Gallicanus, Academiæ Pariſienſis & Lovanienſis, annis prædictis: & ratio eſt, quia cum pretium ſive mercium ſive operarum habeat quandam latitudinem, nec conſiſtat in indiviſibili, juſtum dumtaxat illud cenſetur, de quo inter partes ex æquo & bono convenit per contractum qui habet vim eas obligandi, ut dicetur infra, ubi de contractibus. Quod ſi læſio manifeſta appareat, pars læſa ad ſuperiorem recurrere poterit, ut reſcindatur contractus, ſed judicio ejus relinqui non poteſt, an, & quanta competat ei compenſatio: alias nemo res ſuas tuto ſervaret, cum fere nullus ſit, qui non pluris æſtimet operas ſuas quam alii, qui non putet, vel vendidiſſe viliori pretio, vel emiſſe cariori; ſicque inutiles redderentur omnes contractus.

Nec dicas omnes noſſe a Sartoribus communiter retineri fragmenta pannorum, in idque conſentire; cum propterea minus pretium ſolvant pro eorum labore; nam communis querimonia contra Sartores contrarium evincit.

Q. 10. *Qui rem emit a fure, teneturne eam reſtituere domino comparenti?*

R. 1. Si mala fide emit, tenetur eam reſtituere, & ratione rei acceptæ, & ratione injuſtæ acceptionis, debetque ſuæ malitiæ imputare, quod pretium datum furi amittat.

R. 2. Si emptor ſit bonæ fidei, tenetur etiam reſtituere quod emit bona fide, nec poteſt repetere pretium. Prob. tum ex reg. 11. *de reg. jur. in 6. Id quod noſtrum eſt, ſine pacto noſtro ad alium transferri non poteſt*: tum ex leg. *incivilem*, Cod. *de furtis*,

cu-

cujus hæc ſunt verba: *Incivilem rem deſideratis, ut agnitas res furtivas non prius reddatis, quam pretium fuerit ſolutum a dominis. Curate igitur cautius negotiari, ne non tantum in damna ejuſmodi, ſed etiam in criminis ſuſpicionem incidatis.* Et ratio eſt; quia fur de re aliena non poteſt diſponere, & tranſferre ejus dominium in emptorem: Ergo emptor eam utpote alienam retinere non poteſt, damnumque, quod inde patitur, fortuito caſui imputare debet, quemadmodum qui nummum adulterinum accepit. Hinc ſtatutum juſtum non videtur, quo res furtiva in foro publico bona fide empta, ita ſit emptoris, ut vero domino paullo poſt comparenti eam reſtituere non teneatur.

Dico, *paullo poſt comparenti*, nam ſi compareat tempore elapſo ad præſcriptionem requiſito, res eſſet emptoris, non vi emptionis, ſed præſcriptionis.

Negandum tamen non eſt, quin dominus rei a fure emptæ debeat emptori reddere levem ſummam, quam dedit furi alio tranſmigranti, ut rem illam vero domino conſervaret; quia in hac hypotheſi domino conſuluit.

Q. 11. *Poteſtne emptor bonæ fidei rem emptam reddere furi; ut ab eo pecuniam ſuam recipiat?*

R. Poteſt; modo id ſtatim fiat, ut ſi mox numerata pecunia animadvertat rem eſſe furtivam, ejus poſſeſſionem inire nolit. Licet enim cuilibet ſibi magis conſulere quam alteri, ſic v. g. qui invenit rem alienam, poteſt eam relinquere, metuens ne ſibi periculoſa ſit. Sed ſicut inventor rei alienæ, quam domum aſportavit, & apud ſe retinuit, ſi veritus poſtea, ne furti arguatur, eam reponat in loco, a quo abſtulit, perituram vero domino, quem jam novit, contra juſtitiam peccat: ſimiliter ſi quis bona fide rem furtivam emit, & aliquandiu apud ſe repoſitam habuit, non poteſt cum damno alterius eam furi reddere, ut ſolutum pretium recipiat; quia injuſtum eſt bonis alienis propriæ noſtræ incolumitati conſulere. Ita Domin. Soto lib. 4. quæſt. 7. art. 2. Jo: Major in 4. diſt. quæſt. 26. Jo: Medina Cod. de rebus

re-

reſtit. quæſt. 10. Covarruvias ad regulam, *peccatum* 5 part. 3. Cajetanus & Sylvius hic.

Confirm. In omnium ſententia emptor bonæ fidei ubi rem furtivam agnovit comparente vero domino, & fur evaſit, non poteſt eam alteri vendere, ut ſe ſervet indemnem: Ergo nec furi reddere, ſi ab eo dominus rem ſuam repetere non poſſit.

Q. 12. *Quid, ſi dominus compareat poſtquam emptor bonæ fidei rem a fure emptam alteri vendidit?*

R. Debet primus emptor reſcindere contractum, pecuniam ſecundo emptori reſtituere, & rem ipſam furtivam reddere domino. Ratio eſt, quia venditor tenetur de emptione ſervare emptorem indemnem, quod non poteſt, niſi reſcindendo contractum, recipiat rem vitioſam quam male vendidit.

Q. 13. *Sed ſi ſecundus emptor cum re furtiva non compareat?*

R. Primus emptor non debet reſtituere domino rei furto ablatæ, niſi id quo factus eſt ditior, ut ſi rem ejus majori pretio vendidiſſet, quam emiſſet. Ratio patet ex dictis, quia bona fide & abſque omni culpa rem alienam conſumpſit.

Q. 14 *Quid, ſi fur rem vili pretio vendidit, quam dominus erat venditurus ſummo?*

R. Tenetur fur ſummum pretium reſtituere, quia eſt cauſſa tanti damni: in dubio an dominus eſſet ita venditurus, favendum eſt domino; quia in dubio melior eſt conditio innocentis.

TER-

TERTIA PARS

De Contractibus.

CAPUT PRIMUM.

De definitione Contractus?

Q. 1. QUid eſt Contractus?

R. Definitur Contractus: *Perfectus actus externus inter duos vel plures, eorum conſenſu ultro citroque obligationem pariens*. Ergo tria eſſentialiter ad contractum requiruntur, ſcilicet ſignum externum, conſenſus ad minimum duorum, & vis obligandi. Unde non eſſet contractus, ſi alter contrahentium ſe obligare non intenderet. Excipe tamen contractus imperfectos, ut donatio & promiſſio, in quibus ſolus donans aut promittens ſe obligat.

Q. *Quid eſt obligatio?*

R. Eſt vinculum, quo aſtringimur ad aliquid dandum aut faciendum, vel etiam non faciendum.

Q. 3. *Quotuplex eſt obligatio?*

R. Triplex. Prima naturalis tantum, quæ obligat in conſcientia, quamvis in foro externo non det actionem. Secunda civilis tantum, quæ dat actionem in foro externo ob aliquam præſumptionem, quamvis in conſcientia non obliget. Tertia naturalis ſimul & civilis, quæ obligat in foro conſcientiæ & ſimul in foro externo, datque actionem. Et hanc poſtremam obligationem parit contractus perfectus.

Q. 4. *Contractus poteſtne jure poſitivo irritari, ita ut obligationem neque civilem, neque naturalem pariat?*

R. Poteſt; ſicut enim homines poſſunt privatis con-

contractibus aliquas conditiones apponere, ita ut illis ſubſiſtentibus validi ſint, non ſubſiſtentibus ſint invalidi; ita multo magis poterit Princeps hujuſmodi conditiones apponere, quibus non ſervatis, contractus ſit irritus, vel irritari poſſit. Hinc jure poſitivo matrimonium clandeſtinum nullam parit matrimonii obligationem.

Q. 5. *Quoties contractus ſit contra aliquam legem poſitivam, cenſetur ne ſemper irritus vel invalidus?*

R. Minime; multa enim fieri prohibentur, quæ facta tenent. Quare ſi prohibeatur contractus tantummodo propter circumſtantiam loci, vel temporis, puta ne matrimonium celebretur tempore Quadrageſimali, vel propter circumſtantiam perſonæ, ratione cujus negotiatio prohibita eſt Clericis: illicite quidem, ſed non invalide iis in caſibus contrahitur.

Q. 6. *Quomodo cognoſci poteſt contractum eſſe invalidum ex eo quod factus ſit contra legem?*

R. Colligitur 1. ex verbis ipſius legis, ut ſi expreſſe pronuntient contractum eſſe nullum, ex eo non poſſe debitum peti ſive in Judicio, ſive extra judicium: ſi obliget eum ad reſtituendum, qui ex tali contractu quidpiam accepit. 2. Si poſito quod conſtaret legislatori nullam in contractu eſſe fraudem, v. gr. in matrimonio clandeſtino, nihilominus contractus haberetur nullus.

Sequitur ex iſta reſponſione duplicem ſolemnitatem præſcriptam eſſe pro contractibus ineundis. Alia eſt ſubſtantialis, ſine qua contractus eſt nullus, ut matrimonium contractum ſine præſentia Parochi, duorumque teſtium. Alia accidentalis, qua omiſſa contractus eſt quidem illicitus, nihilominus tamen valet; ut ſi quis contrahat matrimonium non præmiſſa denuntiatione: vel aliquo caſtitatis voto ſimplici aſtrictus.

Dices: Lex quo nititur in præſumptione fraudis, non obligat, quando veritas eſt in oppoſitum; At lex civilis irritos eſſe jubens contractus minus ſolemnes nititur in præſumptione fraudis: ergo quando non eſt fraus, non obligat; ac proinde contractus valet ſaltem in conſcientia.

Ne-

Nego minorem: lex enim requirit certam ſolemnitatem, non ſolum propter fraudem, quæ revera aliquando non eſt; ſed etiam propter periculum fraudis, quod ſemper reperitur. Unde hæres conſtitutus in teſtamento minus ſolemni, quamvis conſtet de voluntate teſtatoris, non eſt tutus in conſcientia retinendo hæreditatem, quia nullum juſtum titulum habet eam retinendi; cum teſtamentum ſit nullum, quidquid in contrarium dicant Molina & Leſſius.

Q. 6. *Juramentum accedens contractui invalido confirmatne illum, adeo ut pariat obligationem?*

R. 1. Juramentum, ſive confirmet contractum ſive non, toties ſervari debet, quoties ſervari poteſt abſque peccato & præjudicio alterius; quia nunquam licet pejerare ſeu addicere Deum in teſtimonium falſitatis. Ita cap. *ſi vero*, & cap. *cum contingat*, tit. *de jurejurando*.

Dixi, *quoties ſervari poteſt abſque peccato*, quia juramentum non eſt vinculum iniquitatis, ut ait Innocentius III. cap. *quanto*, *tit. de jurejurando*, nec poteſt cogere quemquam ad injuſte aut male agendum. Hinc qui juravit uſuras ſoluturum, tenetur eas ſolvere, quia illa ſolutio fieri poteſt ſine peccato a mutuatario. Quod expreſſe definitur cap. *debitores*, cit. tit. Ita tamen ut poſt earum ſolutionem uſurarii cogendi ſint auctoritate publica eaſdem reſtituere, ut infra dicetur.

Reſpond. 2. Juramentum non firmat contractum, quando contractus eſt initus conrra bonum commune. Ita declaratur cap. *ſicut noſtris*, tit. *de foro competenti*; & ratio eſt, quia juramentum ex mox dictis, non obligat quando tendit in præjudicium tertii; non etiam eſt vinculum rei iniquæ. Porro juramentum illud præjudicat bono communi: Ergo contra bonum commune non poteſt obligare privatum, qui illud emiſit. Hinc Clericus non poteſt etiam cum juramento renuntiare privilegio fori, ut ſcilicet apud Judicem laicum non conveniatur, cum hoc privilegium ſit conceſſum ſpecialiter Ordini & ſtatui Clericorum, ex cap. *ſi diligenti*, eodem tit.

R. 3.

R. 3. Contractus firmatur juramento, ſi ſit celebratus principaliter propter utilitatem privatam, modo aliqua turpitudo non iuveniatur in eo, in cujus favorem preſtatur.

Dixi, *modo aliqua turpitudo non invenietur in eo, in cujus favorem præſtatur*; quia ſi juramento firmaretur, in illa hypotheſi ſequeretur eum, in cujus favorem præſtatur juramentum, acquirere aliquod jus per hujuſmodi contractum, ſed non poteſt acquirere ullum jus ad actionem turpem & ſibi illicitam: ergo hujuſmodi contractus non firmatur juramento. Hinc qui per vim aut dolum extorſit contractum, non firmat illum per juramentum, quod exigit ab altero contrahente, quia licite non poteſt recipere id, pro quo contractum iniit. Sic mutuum datum cum pacto ſolvendi uſuras, non firmatur juramento, quia mutuans non poteſt licite uſuras recipere. Unde in utroque caſu contractus reſcindi jubent cap. *debitores*, & cap. *verum*, eodem tit.

Ex his colliges 1. juramentum, quod confirmat contractum, duas parere obligationes, alteram erga Deum, qua jurans curare debet, ne Deus adductus ſit in teſtem falſi: alteram erga hominem, in cujus favorem præſtitum eſt juramentum, quia talis acquiſivit jus erga jurantem, ob validitatem contractus. Quando vero juramentum non firmat contractum, oritur obligatio erga Deum, ſtandumque eſt promiſſis ſolum ratione juramenti. Ita S. Thomas 2. 2. q. 89. art. 7.

Colliges 2. Si juramentum non confirmet contractum, ejus obligationem non tranſmitti ad hæredes, quia juramentum eſt vinculum perſonale, quod jurans ſibi imponit: vinculum autem perſonale non tranſmittitur ad hæredes. Ita S. Thomas 2. 2. q. 98. art. 2. Sed ſi juramentum firmet contractum, cum ejus obligatio ſit realis, tranſmittitur ad hæredes, hi enim tenentur adimplere contractus, quos defunctus valide celebravit. Unde hæres non tenetur ſolvere uſuras; quas defunctus juravit ſe ſoluturum: tale enim juramentum cum non firmaverit pactum, non inducit obligationem realem, ſed ſolum perſonalem.

Col-

Colliges 3. non poſſe abſolute obtineri relaxationem juramenti, quando confirmavit contractum, quia juramentum relaxari non poteſt in præjudicium tertii. Porro jus in tertio acquiſitum eſt per contractum validum: cauſſa tamen læſionis relaxari ſolet juramentum ab Epiſcopo ſecundum quid, nempe ad effectum agendi in judicio, ut reſcindatur contractus ob læſionem.

Q. 8. *Licetne jurare cum intentione petendi diſpenſationem?*

R. Si juramentum eſt licitum tam ex parte jurantis, quam ex parte ejus, cui fit promiſſio, non eſt petenda diſpenſatio, quia non eſt cauſſa juſta ejus concedendæ, perjuruſque eſſet, qui juraret ſine intentione adimplendi, quod promittit. Unde in hoc caſu nequidem ſummus Pontifex poteſt diſpenſare a juramento, cum jus divinum, & naturale dictent ſervandum eſſe juramentum, ſi nulla obſtet ratio. Ita S. Antoninus 2. part. tit. 10. c. 6. paragr. 1. Sed ſi juramentum ſit injuſte extortum, ita ut illicite recipiat is, cui promiſſio facta eſt; poterit jurans a juramento abſolvi, ut habetur cap. *Verum*, de jurejurando. „ Verum in ea „ quæſtione, quæ 5. loco ponitur, an a ſacramenti „ vinculo abſolvantur, qui illud inviti pro vita & „ rebus ſervandis fecerunt, nihil aliud arbitramur, „ quam quod anteceſſores etiam Romani Pontifices „ arbitrati fuiſſe noſcuntur, qui tales a juramenti „ nexibus abſolverunt.

Addit Sanctus Thomas, licitum eſſe petere relaxationem juramenti, etiamſi quis juraſſet ſe eam non petiturum. *In juramento*, inquit 2. 2. quæſt. 89. artic. 7. ad tertium: „ quod quis coactus facit, poteſt quis repetere in judicio quod ſolvit, vel Prælato denuntiare, non obſtante quod „ contrarium juravit, quia tale juramentum verteret in deteriorem exitum: eſſet enim contra juſtitiam publicam. „ Et ratio eſt, quia tale juramentum eſt contra præceptum Evangelii, quo quilibet tenetur Eccleſiæ denuntiare eum, qui præmonitus non vult a peccato ceſſare. „ Poteſt ille „ qui juravit ſolvere uſuras,„ inquit Innocentius IV.

cap.

cap. *ad aures*, de his quæ vi metuſve cauſſa; & cap. *tuos*, de uſuris, *denuntiare creditorem ad pœnitentiam*, *& ſi juraſſet ſe non denuntiaturum*, *non debet ſervare; quia eſt contra regulam Evangelii; ſi peccaverit in te*, &c.

Quæſt. 9. *Quomodo poteſt diſpenſari circa juramentum, cum obligatio juramenti ſit juris naturalis & divini?*

Reſpond. Quia juramentum promiſſorium, de quo ſolo poteſt obtineri diſpenſatio, eo modo obligat, quo promiſſio, in cujus confirmationem emiſſum eſt. Unde ſi is, in cujus favorem juraſti, remittat tibi fidem datam, velitque te minime teneri promiſſione, remittis conſequenter ipſam obligationem juramenti, quo ei adſtrictus es: immo manente promiſſione, poteſt remittere juramenti obligationem, ita ut nolit te teneri vinculo juramenti, ſed ſola fide ſibi data. Porro quod poteſt facere privatus, poteſt quoque ejus ſuperior; nempe pronuntiando iniquam eſſe promiſſionis executionem contrariam bono publico, atque eatenus prohibere ſubdito, ne eam impleat; quo fit, ut promiſſarius, ſeu is, cui promiſſio facta eſt cum juramento, non poſſit exigere juramenti impletionem, cum jam facta ſit illicita. Quare in omni juramento promiſſorio ſemper ſubintelligitur aliqua conditio, nimirum, ſi velit is, cui promittitur, vel niſi ſuperior, cui materia juramenti ſubeſt, contradicat.

Confirmatur reſponſio ex capite 3. Numerorum, ubi Deus ipſe recenſet nonnullos caſus, in quibus juramenta irritari poſſunt, ita ut, qui ea emiſit, non teneatur adimplere promiſſionem, quam juramento firmavit.

CA-

C A P U T II.

De conſenſu requiſito ad validitatem contractus.

Q. 1. QUaenam poſſunt impedire conſenſum in contractu requiſitum?

R. Duo, nempe error ſive dolus, & metus.

Quæſt. 2. *Quotuplex error ſeu dolus eſt hic diſtinguendus?*

Reſp. duplex, alius eſt circa ſubſtantiam, ut ſi intendens emere aurum, emas auricalcum: alius circa accidentia, nempe cum ignoratur aliquis defectus in accidentibus, ut ſi equus ſit debilis, cum putetur validus.

Quæſt. 3. *Quotuplex eſt error ſeu dolus circa accidentia?*

Reſpond. Duplex, primus dat cauſſam contractui, verbi gratia ſi cognoſceres equum eſſe debilem, non eum emeres. Secundus dicitur incidens in contractum, ut ſi contraheres, ſed viliori pretio, etiamſi defectum agnoſceres.

Q. 4. *Contractus eſtne validus, quando eſt error ſive dolus circa ſubſtantiam?*

R. Minime, quia talis error omnimodo tollit voluntarium & conſenſum. Unde ſi menſa argento cooperta pro ſolida vendita ſit, venditio eſt nulla, quia vere menſa non eſt ex ſolido argento. Secus, ſi menſa eſſet partim argentea, partim ſtannea; quia error eſſet tantum in quantitate, non vero in ſubſtantia; cum menſa vere eſſet argentea. Ita declaratur lege civili paragr. *de contrahenda emptione*.

Dices; leg. 1. *in fine*, paragrapho *de pignoratitia actione*, habetur quod ſi detur æs pro auro, error non vitiet.

Reſpondeo, ibi agi de eo, qui pro auro æs in pignus accipit: in qua hypotheſi ſtatuitur talem habere jus ad retinendum illud pignus; quia cum melius ſit illi habere pignus minus pretioſum, quam nul-

nullum omnino habere, cenſetur conſenſiſſe indeterminate in aliquod pignus.

Q. 5. *Dolus incidens irritatne contractum?*

R. Minime, etiamſi contingit ab altero e contrahentibus: ita ſtatuunt leges. Et ratio eſt, quia tunc eſt conſenſus utriuſque partis in id, de quo contrahitur, quamvis enim parti deceptæ cognitus fuiſſet dolus; non deſiiſſet contrahere: ergo dolus incidens, contractum non irritat, neque ſufficit ad eum reſcindendum. Eſt tamen advertendum, deceptorem debere pro exceſſu reſtituere; quia perſona decepta voluntaria non eſt reſpectu talis exceſſus, ſed injuriam patitur: immo & tenetur deceptor damna pati, quæ dolum ſequuntur, ut ſi majus ideo tributum ſolutum ſit, quia res empta, eſt carius vendita quam debuiſſet.

Q. 6. *Dolus dans cauſſam contractui, irritatne contractum?*

R. Minime; quamvis ſit ab altero e contrahentibus; poteſt tamen contractus reſcindi pro voluntate partis deceptæ, ſi diſſolubilis ſit contractus. Ita habetur Inſtitutis, parag. 1. *De exceptionibus*.

Prima pars probatur; quia dolus dans cauſſam contractui, non impedit quin contractus voluntarius ſit: Ergo contractum non irritat.

Conſequentia patet; quia eatenus ſolum contractus irritus eſſe poteſt, quatenus, ſuppoſito dolo dante cauſſam contractui foret involuntaria.

Antecedens oſtenditur, tum quia eſt cognitio rei, de qua contrahitur, & conſenſus in eam, tum quia dolus dans cauſſam contractui, non tollit voluntarium in Matrimonio, nec in Ordinatione: ſive reſpectu ordinantis, qui ſi ſciviſſet ordinati defectus, non eum ordinaſſet; ſive in ordinato, qui perſpectis obligationibus Sacerdotis, non conſenſiſſet in ſui ordinationem, Diſtinguendum enim eſt inter hæc duo: *Nollem contrahere*, & *nolo contrahere*, poſterius tollit conſenſum, non prius, alias vix ullus contractus validus foret, quia fere ſemper occurrunt aliquæ circumſtantiæ, quas ſi quis prævidiſſet, non contraxiſſet.

Secunda pars probaur, quia æquitas poſtulat ut deci-

decipiens cedat de jure, quod doloſe contrahendo acquiſivit, reddat emptorem liberum ac indemnem, eumque reſtituat in eum ſtatum in quo erat antequam contraheret.

Si ergo deceptus paſſus eſt damnum ex dolo decipientis, debet deinceps non ſolum reſcindere contractum, ſi deceptus id exigat, ſed etiam damna inde ſecuta reparare. Quod ſi deceptus velit ſtare contractui, ſicut ei liberum eſt, tenetur deinceps reddere exceſſum pretii, quod accepit pro merce vitioſa, quam tanquam ſanam & integram vendidit.

Q. 7. *Quid, ſi error dans cauſſam contractui contigit, vel a parte decepta, vel a tertia perſona, vel ab altero contrahente, ſed ſine ejus culpa?*

R. Valet contractus propter rationem ſupra allatam, nec reſcindendus eſt ſaltem in foro conſcientiæ, nec reſarciendum damnum, quia non fuit injuſte illatum, ſed refundendus eſt exceſſus pretii, ut reponatur æqualitas.

Advertes, quæ dicta ſunt, non eſſe extendenda ad contractus gratuitos, qualis eſt promiſſio, quæ reſcindi poteſt, ſi adveniat mutatio notabilis, aut error fuerit circa notabilem quantitatem. Et ratio eſt, quia promiſſio pendet ab unius voluntate, qui poteſt contractui apponere quam voluerit conditionem: omnis autem qui gratuito promittit, intelligitur nolle ſe obligare, ſi notabilis ſit mutatio. At contractus reciproci pendent a duorum voluntate, qui ſe invicem obligari volunt, ut niſi ſit error circa ſubſtantiam rei, vel ab altero contrahentium proveniat dolus dans cauſſam contractui, contractum mutare non poſſint; alias nulla foret contractuum ſecuritas, pateretque via innumeris litibus, quia facile diceret alter contrahentium ſe fuiſſe deceptum.

Q. 8. *Contractus per metum initus, eſtne validus?*

R. 1. Jure naturali contractus initus ex metu quantumcumque gravi, modo uſum rationis non pervertat, validus eſt, quia metus, etiam gravis, neque voluntarium, neque liberum perimit.

R. Jure poſitivo, contractus ex metu gravi & inju-

ſto initi-irritari poſſunt, ſed actu & de facto non ſunt irriti, quibuſdam tamen exceptis. Probatur ex leg. ult. Cod. *De his quæ vi*, ubi habetur, *venditiones, tranſactiones, donationes, quæ per potentiam extortæ ſunt, præcipimus infirmari*; quod ſupponit hujuſmodi contractus ante ſententiam Judicis eſſe validos. Unde Gloſſa in cap. *Abbas, de his quæ vi*, docet generaliter, quæ ex metu fiunt, valere, niſi jus ſpeciatim irritet.

Dixi 1. *ex metu gravi*; tum quia ex reg. 114. de reg. jur. in 6. *vani timoris juſta excuſatio non eſt*; tum quia levis non præſumitur dediſſe cauſſam contractui.

Dixi 2. *& injuſto*: nam ſi fuerit juſte incuſſus, contractus irritandus non eſt ex leg. *Si mulier*, §. *De eo quod metus cauſſa*. Quare ſi quis ex juſta ſententia Judicis cogatur matrimonium contrahere, valet matrimonium: item ſi filia in matrimonium conſentiat ex metu, ne incurrat indignationem patris id expetentis, ſed non minitantis, validus eſt etiam jure poſitivo ejus conſenſus, tum quia levis metus ille cenſetur; tum quia non eſt injuſte incuſſus, pater enim nullam ei injuriam facit proponendo tale matrimonium.

Dixi 3. *Quibuſdam contractibus exceptis*: etenim ſunt ipſo jure irriti contractus ſequentes, ſi ex metu gravi & injuſto fiant, 1. Matrimonium, cap. *Requiſiti, de ſponſalibus*, quod communiter extenditur ad ipſa ſponſalia. 2. Profeſſio Religionis, cap. *Perlatum de his, quæ vi*. 3. Contractus dotis promiſſæ, vel ſolutæ, leg. *Si mulier*, §. *ſi dos*, Digeſt. *de eo quod metus cauſſa*. 4. Promiſſio vel traditio rerum ad Eccleſiam pertinentium, cap. *Pervenit*, de jurejurando. 5. Auctoritas tutoris per metum extorta, leg. 1. §. ultim. Digeſt. *de auctoritate tutorum*. 8. Si Juriſdictio ſit ex metu prorogata, leg. 2. *de judiciis*, quæ Gloſſa in cap. *Abbas, de his quæ vi*, ſequentibus verſibus complectitur:

Tutor, judicium, dos, ſacrum, copula, votum.
Hæc ex vi facta, de jure ſcias fore nulla.
Cætera jus patitur, ſed poſtea reſtituuntur.

Ex

Ex dictis collige, eum, qui metu injuſto ad contrahendum impulit, teneri non ſolum contractum reſcindere, ſi id poſtulet, qui injuriam paſſus eſt, ſed etiam damna inde ſecuta reparare, cum eorum cauſa fuerit.

CAPUT III.

14. *Quinam contrahere poſſunt?*

R. OMnes qui habent administrationem bonorum, ſi jure non impediantur, quia bonorum adminiſtratio præſertim conſiſtit in poteſtate contrahendi.

Dixi 1. *qui habent adminiſtrationem*: nam quia ea carent, ut amentes, prodigi, contrahere non poſſunt.

Dixi 2. *ſi jure non prohibeantur*; tutor enim, v. g. etiamſi habeat adminiſtrationem, non poteſt contrahere cum pupillo, leg. *Pupillus*, Digeſt. *de auctoritate & conſenſu tutorum*.

Sed circa filiosfamilias conſtitutos ſub paterna poteſtate, pupillos & minores, ſpeciales moventur difficultates, & quidem diverſæ, ſecundum diverſas eorum ætates, quibus antequam ſatisfiat.

Nota 1. paternam poteſtatem definiri jus, ſecundum quod legitimi filii ac filiæ, aliique deſcendentes per lineam maſculinam, quoad certos effectus ſubjiciuntur patri & avo paterno. Quare ſi Petri filius legitimus, & non emancipatus, filios & filias legitime procreaverit, omnes erunt in poteſtate Petri.

Nota 2. Filiosfamilias vel eſſe puberes, vel impuberes. Pubertas autem contingit in maſculis anno 14. completo, & in feminis anno 12. completo.

Nota 3. impuberes poſſe conſiderari, vel ut infantes, hoc eſt infra ſeptennium, quo finitur infantia: vel ut infantiæ, aut pubertati proximos. Infantiæ proximi dicuntur, qui excedunt ſeptennium. Pubertati vero proximi habentur ſi mares ſint a decimo cum dimi-

dio: ſi vero feminæ, a nono cum dimidio uſque ad pubertatem.

Nota 4. hoc diſcrimen eſſe inter pupillum & minorem, quod minor dicatur ab anno pubertatis, ad annum ætatis 25. niſi jure municipali abbrevietur hæc ætas; pupillus vero, qui nondum pervenit ad pubertatem. Tutor impuberi etiam invito dandus eſt ex leg. 2. Dig. *de Tutelis*. Definitur autem tutela, vis ac poteſtas in capite libero, ad tuendum eum, qui per ætatem ſe defendere nequit, jure civili data & permiſſa. Ex quo patet, tutorem præcipue dari ad perſonam pupilli tuendam; ſecundario ad bona ejus adminiſtranda. Quod ſi teſtamento nullus tutor ſit aſſignatus, conſanguinei ad tutelam cogi poſſunt, quia onus comitatur emolumentum. Clerici tamen, quia non decet eos ſæcularibus curis implicari, ad ſuſcipiendam tutelam cogi non debent, præterquam perſonarum miſerabilium, ſi aliæ perſonæ idoneæ non reperiantur, cap. finali, diſt. 88. Poſſunt tamen, ſi velint, tanquam proximi cognati ſuſcipere tutelam, cap. fin. diſt. 86. Porro tutela finitur adveniente pubertate. Sed puberibus, ſive mares ſint, ſive feminæ, datur curator uſque ad ætatis annum vigeſimum quintum. His præſuppoſitis,

R. 1. Filiusfamilias, qui puber eſt aut pubertati proximus, poteſt ſe obligare tum naturaliter, tum civiliter, modo contractus non ſit in præjudicium patris vel alterius, ex leg. *Filiusfamilias*, Dig. *de actionib. & obligat.* Poteſt ergo filiusfamilias, 1. alteri locare ſuas operas, cum patri eas non debeat, niſi pater opera filii indigeat, aut filius ab eo alimenta percipiat, quia ex leg. penult. Dig. *de obſequiis, pietatem liberi parentibus, non operas debent*. 2. Alio proficiſci, nec ſine rationabili cauſſa pater impedire poteſt, quin filius addiſcat aliquam artem, aut ſtudiis det operam. 3. Poteſt diſponere de Beneficiis & bonis Eccleſiaſticis, ſunt enim bona quaſi caſtrenſia, Cod. *de Epiſc. & Cleric.* Idem dicendum de minore & pupillo pubertati proximo; ſi tamen læſus ſit, uti poterit beneficio reſtitutionis in integrum.

R. 2.

R. 2. Filiusfamilias, qui pubertati proximus non eſt, non obligatur ex contractu, etiam circa bona caſtrenſia, etiamſi accedat patris conſenſus. Ex Inſtit. *de inutilibus ſtipulationibus*, §. *ſed quod*.

Dices: Pupillus etiam impubes, cum conſenſu tutoris, obligatur non ſolum naturaliter, ſed etiam civiliter: Ergo & filiusfamilias cum conſenſu patris.

Nego conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia pupillus tutorem ſibi habet obligatum, ſi male auctoritatem præſtet, non vero filius patrem.

R. 2. Pupilli infantes vel infantiæ proximi non poſſunt contrahere, ſaltem in ſuum incommodum; quia vel rationis uſum non habent, vel comparantur rationem non habentibus, Digeſt. *de inutilib. ſtipulationib.* §. *ſed quod*.

Dixi, *ſaltem in ſuum incommodum*; nam ex citato paragrapho contrahere poſſunt in ſuum commodum, ſicut & pupilli pubertati proximi.

R. 4. Minores & pupilli proximi pubertati contrahere poſſunt in ſuum commodum, etiam ſine auctoritate tutorum, non tamen in ſuum incommodum, ex tit. *de inutilib. ſtipulationib.* §. *pupillus*. Hinc licet venditor pupillum, qui ſine tutoris conſenſu emit, invitum compellere non poſſit ad ſolvendum pretium; ipſe tamen pupillus, ſi velit ſtare contractui, cogere poteſt venditorem ad tradendas ſibi merces conſtituto pretio. Poterit tamen venditor compellere pupillum ad reddendas merces; quæ ſi abſque dolo conſumptæ ſunt, in foro externo pupillus cogitur ſolum ſolvere, in quo ditior factus eſt.

Dixi 1. *ſi abſque dolo*; nam ſi dolo pupilli merces conſumptæ ſint, datur contra eum actio civilis, lege prima, Digeſt. *de depoſito*, §. *an etiam pupillum*, dolus autem non præſumitur in pupillo infantiæ proximo.

Dixi 2. *in foro externo*; nam obligatio naturalis oritur ex conſenſu, cujus pupillus & minor ſunt capaces, ex Inſtit. *de inutilibus ſtipulationibus*, §. *pupillus*, ex lege prima Digeſt. *de Novationibus*, ubi *pupillus* dicitur naturaliter obligari; etiam ſine auctoritate tutoris.

R. 5. Res immobiles aut etiam mobiles, quæ ſervando ſervari poſſunt, a pupillis & minoribus, etiam cum tutoris auctoritate, alienari non poſſunt, niſi de licentia Judicis, ex cauſſa legitima, v. g. æris alieni ſolvendi, aut alimentorum adminiſtrandorum; ſecus de mobilibus, quæ ſervando ſervari non poſſunt, quæ valide cum auctoritate tutoris & non aliter alienari poſſunt, ex leg. *Quæ*, Cod. *de adminiſtratione tutorum*. Quod ſi minor curatorem non habeat, poteſt res mobiles, quæ ſervari non poſſunt, per ſe alienare, quamvis, ſi læſus ſit, petere poſſit reſtitutionem in integrum.

C A P U T IV.

Quomodo dividitur Contractus?

1. Dividitur in lucrativum, ſeu gratuitum; quales ſunt promiſſio, donatio, commodatum, teſtamentum, &c. & in onerosum, ſeu reciprocum, in quo aliquid reddi debet, loco ejus quod datur, ut venditio, emptio, mutuum, &c.

2. In eum qui transfert dominium: ut mutuum, venditio, & eum qui transfert tantum utile ut feudum, aut uſum, ut commodatum, vel ſecuritatem, ut pignus.

3. In contractum bonæ fidei, qui benignam Judicis interpretationem admittit, ut venditio, emptio, & contractus ſtricti juris, quo Judex ad verba contrahentium ita aſtringitur, ut non liceat eos obligare ad amplius, quam quod in contractu expreſſerunt aut intelligentur voluiſſe exprimere; tales ſunt mutuum, donatio gratuita, ſtipulatio, cenſus, emphyteuſis, in quibus ſtricte verba interpretanda ſunt ex lege *Quidquid*, Digeſt. *de verborum obligationibus*.

Ex his ſequitur vendentem teneri indemnem reddere emptorem, ſi in poſſeſſione rei emptæ turbetur, etiamſi nulla talis clauſula expreſſa ſit in contractu. Similiter em-

emptor ſi præfixo termino non ſolvat pretium rei emptæ, tenebitur ſolvere cenſum & uſuras, & ad id coget enim Judex, etiamſi non fuerit expreſſum in contractu, quia æquitas poſtulat, ut venditor propter fructus rei ſuæ ad emptorem translatos, percipiat uſuram pecuniæ ſibi debitæ. Excipiendum tamen videtur, ſi emptor non ſit in mora, nam ſi vendens rogaverit, ut retineat pretium donec filia nubat, aut in religione profiteatur, vel ipſe fundum, vel aliquod officium emendum invenit, in foro conſcientiæ reus erit uſuræ illicitæ. Contra mutuatarius in mora non condemnabitur in foro externo ad ſolvendas uſuras, niſi ex die qua mutuans eas juridice petierit, quia non præſumitur ante damnum pati.

4. *Dividitur* contractus in eum, qui perficitur re ipſa ſeu per traditionem, ut commodatum, pignus, donatio, & mutuum; & in eum, qui perficitur ſolo conſenſu utriuſque contrahentis, ut locatio, venditio, matrimonium, &c. nam ſtatim atque emptor & venditor v. gr. de pretio & merce convenerunt; ratus eſt contractus, & utrinque oritur obligatio & actio civilis.

5. In contractum purum, cui non adjicitur conditio aut aliquod accidens; & non purum, cui adjicitur accidens.

6. In contractum nominatum, ut ſunt venditio, mutuum, &c. Et in contractum innominatum, qui proprio & ſpecifico nomine caret; ſed tantum dicitur nomine generico contractus vel permutatio.

Q. *Quotuplicis generis ſunt contractus innominati?*

R. Quadruplicis. Nempe, do ut des; do ut facias, facio ut des, v. g. facio operas, ut des mercedem: denique facio ut facias, v. gr. famulatum tibi præſto ut me doceas. Porro de contractibus non puris, & innominatis plura dicenda occurrunt.

CAPUT V.

De Contractibus non puris.

Q. 1. Q*Uotuplex eſt Contractus non purus?*
R. Quintuplex.

Primus dicitur ad conditionem, cum adjicitur aliqua conditio, ut ſi quis dicat, do tibi centum nummos, ſi ad lauream Doctoratus fueris admiſſus.

Secundus, ad modum, cum additur modus ſub quo contractus obliget, ut ſi dicat quis properanti ad Doctoratum, do tibi centum nummos, ut expenſas ad Doctoratum capeſſendum neceſſarias ſuſtinere poſſis.

Advertes, modum aliquando exprimi per verba conditionalia, quæ videntur conditionem importare, ſed reipſa non important, ut ſi quis legaverit centum nummos ea conditione, ut poſt mortem ejus certus Miſſarum numerus celebretur; hoc legatum etiamſi exprimatur per verba conditionalia, explicari tamen poteſt tanquam modale; adeo ut intelligatur legaſſe centum nummos, ut certus Miſſarum numerus celebretur. Verum, quando dubitatur de intentione contrahentis, nec judicari poteſt certo, an verba ejus importent conditionem aut modum, interpretandum eſt importare conditionem: ex lege, *a Teſtatore*, Digeſt. *de conditionibus & demonſtrationibus*.

Tertium, dicitur ad cauſſam quando ſcilicet ſit contractus propter aliquam cauſſam, ut ſi detur pecunia alicui, quia eſt pauper vel cognatus.

Quartus, dicitur ad diem, cum dies præfigitur, nempe promitto tibi centum nummos ſolvendos in feſto S. Joannis.

Quintus eſt ad demonſtrationem, cum opponitur aliquod ſignum ad rem, vel perſonam oſtendendam, verbi gratia, donat quis centum nummos, quos dicit reconditos in tali arca, vel quos ipſi debet Cajus.

Por-

Porro circa hujuſmodi contractus, occurrunt in praxi nonnullæ difficultates hic explicandæ.

CAPUT VI.

De Contractu ad conditionem.

Q. 1. *Contractus ſub conditione, paritne obligationem?*

R. Non parit ante conditionis impletionem, ſi conditio illa ſit honeſta, poſſibilis, de futuro contingenti, & in ipſomet contractu adjecta. Ratio eſt, quia ſuſpendit conſenſum; qui enim contrahit ſub conditione, non intendit ſe obligare, niſi poſita conditione.

Dixi 1. *ſi conditio illa ſit honeſta*: quia contractus factus ſub conditione turpi, non inducit obligationem, nullus enim obligari poteſt ad id, a quo tenetur abſtinere.

Dixi 2. *poſſibilis*: quia conditio impoſſibilis irritam reddit diſpoſitionem.

Excipitur tamen contractus matrimonii cap. finali *de conditionibus appoſitis*, ubi habetur: Conditiones appoſitæ in matrimonio, ſi turpes aut impoſſibiles fuerint, debent propter favorem ejus pro non adjectis haberi, ac proinde non irritant matrimonium. Quod tamen intelligendum eſt ſolum pro foro externo, ubi cum non conſtet de intentione contrahentis matrimonium, præſumitur eum non ſerio hujuſmodi conditiones appoſuiſſe: Idem ſtatuitur in favorem legati & donationis cauſſa mortis. Lege *Si quis*, Digeſt. *de conditionibus inſtitutionum*.

Dixi 3. *de futuro*, quia ſi conditio ſit de præterito vel de præſenti, ut in hac hypotheſi: Do tibi, ſi es meus conſanguineus, vel ſi opus injunctum perfeciſti, jam conditio eſt impleta, nec poteſt ſuſpendere conſenſum. Unde patet diſcrimen inter conditiones turpes de futuro, & inter conditiones turpes de præterito,

rito, quod conditiones turpes de præterito, non tollant obligationem & validitatem contractus, cum non inducant ad peccatum; ſicut turpes de futuro; ſed ſupponant peccatum jam factum, ut ſupra dictum eſt.

Dixi 4. *contingenti*; nam ſi conditio certo & neceſſario futura eſt, non ſuſpenditur conſenſus; quia hujuſmodi conditio habetur tanquam præſens & jam impleta.

Dixi 5. *& in ipſomet contractu adjecta*; nam ſi apponatur poſt contractum, non ſuſpendit conſenſum, quia ſupponitur contractus jam validus. Iſta inde colliges.

1. Legatum factum alicui virgini, ſub conditione ſi non nupſerit, valet, etiamſi illa nubat; quia hujuſmodi conditio cenſetur minus honeſta, quatenus impedit libertatem matrimonii: ex lege: *Titio*, §. *de conditionibus & demonſtrationibus*. Jure antiquo id verum erat, etiam reſpectu viduæ, ſed jure novo, ſi nupſerit vidua, legatum eſt irritum; quamvis enim ſecundæ nuptiæ ſint licitæ, jus eis non favet ſicut primis, & revera aliquando intereſt familiæ, ſi vidua non nubat.

2. Legatum ſub hac conditione, ſi legatarius uxorem ex tali familia non ducat, irritatur non impleta tali conditione; quia honeſta eſt.

3. Si legatum ſit ſub conditione quod legatarius nubat, & tamen Religionem ingreſſus eſt, valet legatum, quia conditio matrimonii non eſt honeſta, quatenus prohibet majus bonum, ſcilicet ingreſſum Religionis. Authentica, *de ſanctiſſimis Epiſcopis*.

4. Si conditio his verbis eſſet expreſſa, Lego ducentos ſi nupſerit, & centum ſi Religionem ingrediatur, cenſetur honeſta, pluribus enim indigent conjugati, quam Religioſi. Similiter ſi quis legaverit ad puellas collocandas in matrimonium, legatum non eſt convertendum ad Moniales dotandas; quia voluntas teſtatoris ſatis expreſſa obſervanda eſt.

Q. 2. *Conditio diſtractiva contractus, facitne irritum contractum?*

R. Si conſenſum non deſtituat, cenſetur pro non adje-

adjecta, & contractus manet, ut ſi quis in teſtamento promittat ſe illud non revocaturum, quod eſt contra teſtamenti naturam, valet teſtamentum: ſi deſtruat conſenſum, ut ſi quis contrahat matrimonium, ea conditione, quod ſi Anna maritata vidua fiat, poterit illam ducere priore relicta, nullum eſt matrimonium.

Q. 3. *Qui donavit ſub conditione, poteſtne reſilire ante conditionis eventum?*

R. Minime excepta donatione cauſſa mortis, quia per contractum donans ligatur ad expectandum eventum conditionis: paragr. *Ex conditionali*, Inſtit. *de verborum obligationibus*. Et hæc obligatio tranſit ad hæredes.

CAPUT VII.

De contractu ad modum.

Q. *Si modus non impleatur, contractus eſtne irritus?*

R. Minime, niſi contrahens aliter expreſſerit; quia ex dictis, modus eſt aliquid conſequens contractum, ſupponitque donantem actu & de facto jam dediſſe.

Dixi: *niſi contrahens aliter expreſſerit*; quia ſi legans Eccleſiæ addidiſſet in legato, alioquin donatio nulla, modo non impleto corruit legatum.

Ex his ſequitur, hæredes legantis non poſſe ſibi vindicare poſſeſſionem rei legatæ, eo prætextu quod ſervetur modus, v. g. Miſſæ non celebrentur, ſed ſolum jus ipſi competit ad cogendum legatarium, ut Miſſas celebret, vel celebrari curet.

CAPUT VIII.

De Contractu ad cauſſam.

Q. 1. *Quotuplex eſt cauſſa.*

R. Duplex, finalis, & impulſiva: Finalis eſt, quæ ita movet diſponentem, ut ſine ea non diſpoſuiſſet: impulſiva vero, quæ ita impellit ad diſponendum, ut ea non ſubſiſtente adhuc fuiſſet iſta diſpoſitio: v. g. das eleemoſynam petenti, quia pauper eſt, & niſi pauper eſſet, non dares; en cauſſa finalis, das ei, qui revera pauper eſt, ſed inſuper dicit ſe tuum conſanguineum, cum tamen non ſit, ſi nihilominus dediſſes ob paupertatem, quamvis non ita prompte, conſanguinitas eſt ſolum cauſſa impulſiva.

Q. 2. *Contractus eſtne validus, non ſubſiſtente cauſſa?*

R. Si cauſſa ſit finalis, nullus eſt contractus, quia nullus eſt conſenſus: ſi ſit impulſiva, validus eſt, quia non tollit conſenſum.

Q. 3. *Si quis donet alicui, ut faveat in aliquo negotio, eſtne valida illa donatio, in hypotheſi quod donatarius non faveat?*

R. Eſt valida; quia non eſt conditionata, ſed abſoluta, factaque eſt principaliter ad animum alliciendum, non vero ad obligandum.

Q. 4. *Quid ſi donans non fuiſſet daturus, ſi crediſſet non alliciendum donatarium?*

R. Etiam valida eſſet donatio, quia ſubſiſtit cauſſa finalis; dedit enim principaliter, ut poſſet allicere; nec conditio tacita contractum irritum facit: alias nullus fere validus eſſet contractus, cum vix aliquis reperiatur, qui ſi prævideret omnia futura contingentia, conſentire vellet: Epiſcopus, v. g. nec ordinaret, nec beneficium conferret, ſi ſciret eum quem promovet, partes pietatis derelicturum.

Advertes, in foro externo aliquando judicari, cauſſam fuiſſe tantum impulſivam, ideoque validum eſſe contractum, quamvis revera fuerit finalis, ac proinde nul-

nullus ſit revera contractus, quò ſit ut Confeſſarius quandoque judicet aliter quam Judex.

CAPUT IX.

De Contractu ad diem.

Q. QUotuplex eſt contractus ad diem?

R. Duplex, alius ad diem certum, ſtatimque producit obligationem; ſed ei ſatisfacere non tenetur debitor ante diem præfixum: puta S. Jo: Baptiſtæ. Alius ad diem incertum, puta quando ex India appulerint naves, & ita reſolvitur in conditionem, quæ ſuſpendit conſenſum & obligationem.

Advertes tamen, ſi dies incertus adjectus fuerit promiſſioni in gratiam ſolius promiſſarii, vel legatarii, ut ſi famulo propter obſequia promittas centum aureos ei dandos cum matrimonium contraxerit, ne forte ante acceptos male conſumat, neque conſenſus, neque obligatio ſuſpenditur.

CAPUT X.

De Contractu ad demonſtrationem.

Q. I. SI ſit error in demonſtratione, contractus eſtne validus?

R. Si ſit error in ſubſtantia, nullus eſt conſenſus, neque contractus; ſecus, ſi ſit ſolum in accidentibus. Utraque pars conſtat ex dictis, ubi de errore occurrente in contractibus. Hinc ſi quis legat centum aureos, quos vel Petrus ipſi debet, vel habet repoſitos in tali arca, in hypotheſi quod Petrus nihil debeat, vel nulla ſit pecunia in tali arca, legatum eſt nullum, cum error ille ſit in ſubſtantia. Sed ſi Petrus

rum, qui docent Beneficiarium propter omiſſionem Horarum Canonicarum non teneri reſtituere omnes fructus Beneficii, ſi habeat alia onera præter recitationem Breviarii, quibus ſatisfecerit: Ergo a contrario Beneficiarius, qui horas Canonicas ſolvit, ſed prætermittit alia officia, ad quæ ſimiliter tenetur, amittit partem fructuum his functionibus reſpondentem; quod debent notare qui curam animarum ſuſceperunt.

§. I.

De Horis Canonicis.

Q. 1. *Teneturne Beneficiarii ad Horas Canonicas, ita ut niſi perſolverint, non faciant ſuos Beneficii fructus?*

R. Tenetur, probaturque ex Conc. Later. V. ſeſſ. 9. „ Statuimus, & ordinamus quod quilibet habens Be„ neficium cum Cura, vel ſine Cura, ſi poſt ſex „ menſes ab obtento Beneficio divinum Officium non „ dixerit, legitimo impedimento ceſſante, Beneficio„ rum ſuorum fructus non faciat ſuos pro rata omiſ„ ſionis officii & temporis; ſed eos tanquam injuſte „ perceptos, in fabricas Eccleſiarum hujuſmodi Be„ neficiorum, vel pauperum eleemoſynas erogare te„ neatur. *Hoc Decretum confirmavit & explicuit S. Pius* „ *V. anno* 1571. *in Bulla* 135 *quæ incipit*: Ex pro„ ximo: ſtatuimus, ut qui Horas omnes Canonicas „ uno vel pluribus diebus intermiſerint, omnes Be„ neficii ſeu Beneficiorum ſuorum fructus, qui illi „ vel illis diebus reſponderent, ſi quotidie divide„ rentur; qui vero Matutinum tantum, dimidium; „ qui certas omnes Horas, aliam dimidiam; qui ha„ rum ſingulas, ſextam partem fructuum ejuſdem diei „ amittat, tametſi aliquis choro addictus non recitans „ omnibus Horis Canonicis cum aliis præſens adſit, „ fructuſque & diſtributiones forte aliter aſſignatas, „ ſola præſentia juxta ſtatuta, conſuetudinem, funda„ tionem, vel alias ſibi lucrifeciſſe prætendat, etiam

præ-

„ præter fructuum & diſtributionum amiſſionem. Item „ ille, qui primis ſex menſibus officium non dixe- „ rit, niſi legitimum impedimentum ipſum excuſa- „ verit, grave peccatum intelligat admiſiſſe; & qui- „ cunque penſionem, fructus, aut alias res eccleſiaſti- „ cas ut Clericus percipit, ad dicendum Officium „ parvum Beatæ Mariæ decernimus obligatum, & „ penſionem fructuum rerumque ipſarum amiſſioni „ obnoxium.

Prob. 2. ex uſu univerſalis Eccleſiæ conformi citatis Decretis.

Q. 2. *Obligatio illa eſt ne juris naturalis, aut eccleſiaſtici?*

R. 1. Quando Beneficia fundata ſunt præciſe propter penſum Horarum, ut Canonicatus poſterioribus ſæculis creati, Beneficiarius jure naturali tenetur ad Horas Canonicas; quia inter ipſum & fundatorem intercedit pactum, ſaltem virtuale, recitandi Officii divini. Porro juris naturalis eſt pacta adimplere.

R. 2. Quilibet Beneficiarius etiam tenetur jure naturali ad Horas Canonicas, ſi Beneficium ejus fuit erectum poſtquam onus recitandi impoſitum fuit omnibus Beneficiariis; quia fundatores cum tali onere Beneficia fundarunt.

R. 3. Si beneficia fuerint erecta priuſquam Eccleſia eis annecteret onus recitandi divini Officii, præceptum illud eſt ſolum Juris eccleſiaſtici; quia ex mera Eccleſiæ voluntate pendet

Q. 3. *Quo tempore capit illud præceptum?*

R. Non conſtat. Aliqui referunt ad ſæculum ſextum, citantque cap. *Si quis Presbyter* diſt. 92. quod tribuitur Martino Braccarenſi Epiſcopo, qui floruit circa ann. 572. Verum videtur caput illud intelligendum eſſe ſolum de officio divino non privatim, ſed publice in choro perſolvendo. Eodem ſenſu accipiendum eſt cap. *Dolentes*, extra *de celebratione Miſſarum*, ſub Innocentio III. in Concilio Lateranenſe VI. anno 1215. Quare vel dicendum ex ſola Eccleſiæ conſuetudine illud præceptum inoleviſſe; vel ideo in antiquis Canonibus ſermonem eſſe

tan-

R. 5. Res immobiles aut etiam mobiles, quæ ſervando ſervari poſſunt, a pupillis & minoribus, etiam cum tutoris auctoritate, alienari non poſſunt, niſi de licentia Judicis, ex cauſſa legitima, v. g. æris alieni ſolvendi, aut alimentorum adminiſtrandorum; ſecus de mobilibus, quæ ſervando ſervari non poſſunt, quæ valide, cum auctoritate tutoris & non aliter alienari poſſunt, ex leg. *Quæ*, Cod. *de adminiſtratione tutorum*. Quod ſi minor curatorem non habeat, poteſt res mobiles, quæ ſervari non poſſunt, per ſe alienare, quamvis, ſi læſus ſit, petere poſſit reſtitutionem in integrum.

CAPUT IV.

Quomodo dividitur Contractus?

1. Dividitur in lucrativum, ſeu gratuitum; quales ſunt promiſſio, donatio, commodatum, teſtamentum, &c. & in onerosum, ſeu reciprocum, in quo aliquid reddi debet, loco ejus quod datur, ut venditio, emptio, mutuum, &c.

2. In eum qui transfert dominium: ut mutuum, venditio, & eum qui transfert tantum utile ut feudum, aut uſum, ut commodatum, vel ſecuritatem, ut pignus.

3. In contractum bonæ fidei, qui benignam Judicis interpretationem admittit, ut venditio, emptio, & contractus ſtricti juris, quo Judex ad verba contrahentium ita aſtringitur, ut non liceat eos obligare ad amplius, quam quod in contractu expreſſerant aut intelligentur voluiſſe exprimere; tales ſunt mutuum, donatio gratuita, ſtipulatio, cenſus, emphyteuſis, in quibus ſtricte verba interpretanda ſunt ex lege *Quidquid*, Digeſt. *de verborum obligationibus*.

Ex his ſequitur vendentem teneri indemnem reddere emptorem, ſi in poſſeſſione rei emptæ turbetur, etiamſi nulla talis clauſula expreſſa ſit in contractu. Similiter em-

emptor ſi præfixo termino non ſolvat pretium rei emptæ, tenebitur ſolvere cenſum & uſuras, & ad id coget enim Judex, etiamſi non fuerit expreſſum in contractu, quia æquitas poſtulat, ut venditor propter fructus rei ſuæ ad emptorem translatos, percipiat uſuram pecuniæ ſibi debitæ. Excipiendum tamen videtur, ſi emptor non ſit in mora, nam ſi vendens rogaverit, ut retineat pretium donec ſilia nubat, aut in religione profiteatur, vel ipſe fundum, vel aliquod officium emendum invenit, in foro conſcientiæ reus erit uſuræ illicitæ. Contra mutuatarius in mora non condemnabitur in foro externo ad ſolvendas uſuras, niſi ex die qua mutuans eas juridice petierit, quia non præſumitur ante damnum pati.

4. Dividitur contractus in eum, qui perficitur re ipſa ſeu per traditionem, ut commodatum, pignus, donatio, & mutuum; & in eum, qui perficitur ſolo conſenſu utriuſque contrahentis, ut locatio, venditio, matrimonium, &c. nam ſtatim atque emptor & venditor v. gr. de pretio & merce convenerunt; ratus eſt contractus, & utrinque oritur obligatio & actio civilis.

5. In contractum purum, cui non adjicitur conditio aut aliquod accidens; & non purum, cui adjicitur accidens.

6. In contractum nominatum, ut ſunt venditio, mutuum, &c. Et in contractum innominatum, qui proprio & ſpecifico nomine caret; ſed tantum dicitur nomine generico contractus vel permutatio.

Q. *Quotuplicis generis ſunt contractus innominati?*

R. Quadruplicis. Nempe, do ut des; do ut facias, facio ut des, v. g. facio operas, ut des mercedem: denique facio ut facias, v. gr. famulatum tibi præſto ut me doceas. Porro de contractibus non puris, & innominatis plura dicenda occurrunt.

CAPUT V.

De Contractibus non puris.

Q. I. QUotuplex eſt Contractus non purus?
R. Quintuplex.

Primus dicitur ad conditionem, cum adjicitur aliqua conditio, ut ſi quis dicat, do tibi centum nummos, ſi ad lauream Doctoratus fueris admiſſus.

Secundus, ad modum, cum additur modus ſub quo contractus obliget, ut ſi dicat quis properanti ad Doctoratum, do tibi centum nummos, ut expenſas ad Doctoratum capeſſendum neceſſarias ſuſtinere poſſis.

Advertes, modum aliquando exprimi per verba conditionalia, quæ videntur conditionem importare, ſed reipſa non important, ut ſi quis legaverit centum nummos ea conditione, ut poſt mortem ejus certus Miſſarum numerus celebretur; hoc legatum etiamſi exprimatur per verba conditionalia, explicari tamen poteſt tanquam modale; adeo ut intelligatur legaſſe centum nummos, ut certus Miſſarum numerus celebretur. Verum, quando dubitatur de intentione contrahentis, nec judicari poteſt certo, an verba ejus importent conditionem aut modum, interpretandum eſt importare conditionem: ex lege, *a Teſtatore*, Digeſt. *de conditionibus & demonſtrationibus*.

Tertium, dicitur ad cauſſam quando ſcilicet fit contractus propter aliquam cauſſam, ut ſi detur pecunia alicui, quia eſt pauper vel cognatus.

Quartus, dicitur ad diem, cum dies præfigitur, nempe promitto tibi centum nummos ſolvendos in feſto S. Joannis.

Quintus eſt ad demonſtrationem, cum opponitur aliquod ſignum ad rem, vel perſonam oſtendendam, verbi gratia, donat quis centum nummos, quos dicit reconditos in tali arca, vel quos ipſi debet Cajus.

Por-

Porro circa hujuſmodi contractus, occurrunt in praxi nonnullæ difficultates hic explicandæ.

CAPUT VI.

De Contractu ad conditionem.

Q. 1. *Contractus ſub conditione, paritne obligationem?*

R. Non parit ante conditionis impletionem, ſi conditio illa ſit honeſta, poſſibilis, de futuro contingenti, & in ipſomet contractu adjecta. Ratio eſt, quia ſuſpendit conſenſum; qui enim contrahit ſub conditione, non intendit ſe obligare, niſi poſita conditione.

Dixi 1. *ſi conditio illa ſit honeſta*: quia contractus factus ſub conditione turpi, non inducit obligationem, nullus enim obligari poteſt ad id, a quo tenetur abſtinere.

Dixi 2. *poſſibilis*: quia conditio impoſſibilis irritam reddit diſpoſitionem.

Excipitur tamen contractus matrimonii cap. finali *de conditionibus appoſitis*, ubi habetur: Conditiones appoſitæ in matrimonio, ſi turpes aut impoſſibiles fuerint, debent propter favorem ejus pro non adjectis haberi, ac proinde non irritant matrimonium. Quod tamen intelligendum eſt ſolum pro foro externo, ubi cum non conſtet de intentione contrahentis matrimonium, præſumitur eum non ſerio hujuſmodi conditiones appoſuiſſe: Idem ſtatuitur in favorem legati & donationis cauſſa mortis. Lege *Si quis*, Digeſt. *de conditionibus inſtitutionum*.

Dixi 3. *de futuro*, quia ſi conditio ſit de præterito vel de præſenti, ut in hac hypotheſi: Do tibi, ſi es meus conſanguineus, vel ſi opus injunctum perfeciſti, jam conditio eſt impleta, nec poteſt ſuſpendere conſenſum. Unde patet diſcrimen inter conditiones turpes de futuro, & inter conditiones turpes de præterito,

rito, quod conditiones turpes de præterito, non tollant obligationem & validitatem contractus, cum non inducant ad peccatum; ſicut turpes de futuro; ſed ſupponant peccatum jam factum, ut ſupra dictum eſt.

Dixi 4. *contingenti*; nam ſi conditio certo & neceſſario futura eſt, non ſuſpenditur conſenſus; quia hujuſmodi conditio habetur tanquam præſens & jam impleta.

Dixi 5. *& in ipſomet contractu adjecta*; nam ſi apponatur poſt contractum, non ſuſpendit conſenſum, quia ſupponitur contractus jam validus. Iſta inde colliges.

1. Legatum factum alicui virgini, ſub conditione ſi non nupſerit, valet, etiamſi illa nubat; quia hujuſmodi conditio cenſetur minus honeſta, quatenus impedit libertatem matrimonii: ex lege: *Titio*, §. *de conditionibus & demonſtrationibus*. Jure antiquo id verum erat, etiam reſpectu viduæ, ſed jure novo, ſi nupſerit vidua, legatum eſt irritum; quamvis enim ſecundæ nuptiæ ſint licitæ, jus eis non favet ſicut primis, & revera aliquando intereſt familiæ, ſi vidua non nubat.

2. Legatum ſub hac conditione, ſi legatarius uxorem ex tali familia non ducat, irritatur non impleta tali conditione; quia honeſta eſt.

3. Si legatum ſit ſub conditione quod legatarius nubat, & tamen Religionem ingreſſus eſt, valet legatum, quia conditio matrimonii non eſt honeſta, quatenus prohibet majus bonum, ſcilicet ingreſſum Religionis, Authentica, *de ſanctiſſimis Epiſcopis*.

4. Si conditio his verbis eſſet expreſſa, Lego ducentos ſi nupſerit, & centum ſi Religionem ingrediatur, cenſetur honeſta, pluribus enim indigent conjugati, quam Religioſi. Similiter ſi quis legaverit ad puellas collocandas in matrimonium, legatum non eſt convertendum ad Moniales dotandas; quia voluntas teſtatoris ſatis expreſſa obſervanda eſt.

Q. 2. *Conditio diſtractiva contractus, facitne irritum contractum?*

R. Si conſenſum non deſtituat, cenſetur pro non adje-

adjecta, & contractus manet, ut ſi quis in teſtamento promittat ſe illud non revocaturum, quod eſt contra teſtamenti naturam, valet teſtamentum: ſi deſtruat conſenſum, ut ſi quis contrahat matrimonium, ea conditione, quod ſi Anna maritata vidua fiat, poteterit illam ducere priore relicta, nullum eſt matrimonium.

Q. 3. *Qui donavit ſub conditione, poteſtne reſilire ante conditionis eventum?*

R. Minime excepta donatione cauſſa mortis, quia per contractum donans ligatur ad expectandum eventum conditionis: paragr. *Ex conditionali*, Inſtit. *de verborum obligationibus*. Et hæc obligatio tranſit ad hæredes.

CAPUT VII.

De contractu ad modum.

Q. *Si modus non impleatur, contractus eſtne irritus?*

R. Minime, niſi contrahens aliter expreſſerit; quia ex dictis, modus eſt aliquid conſequens contractum, ſupponitque donantem actu & de facto jam dediſſe.

Dixi: *niſi contrahens aliter expreſſerit*; quia ſi legans Eccleſiæ addidiſſet in legato, alioquin donatio nulla, modo non impleto corruit legatum.

Ex his ſequitur, hæredes legantis non poſſe ſibi vindicare poſſeſſionem rei legatæ, eo prætextu quod ſervetur modus, v. g. Miſſæ non celebrentur, ſed ſolum jus ipſi competit ad cogendum legatarium, ut Miſſas celebret, vel celebrari curet.

CAPUT VIII.

De Contractu ad cauſſam.

Q. 1. *Quotuplex eſt cauſſa.*

R. Duplex, finalis; & impulſiva: Finalis eſt, quæ ita movet diſponentem, ut ſine ea non diſpoſuiſſet: impulſiva vero, quæ ita impellit ad diſponendum, ut ea non ſubſiſtente adhuc fuiſſet iſta diſpoſitio: v. g. das eleemoſynam petenti, quia pauper eſt, & niſi pauper eſſet, non dares; en cauſſa finalis, das ei, qui revera pauper eſt, ſed inſuper dicit ſe tuum conſanguineum, cum tamen non ſit, ſi nihilominus dediſſes ob paupertatem, quamvis non ita prompte, conſanguinitas eſt ſolum cauſſa impulſiva.

Q. 2. *Contractus eſtne validus, non ſubſiſtente cauſſa?*

R. Si cauſſa ſit finalis, nullus eſt contractus, quia nullus eſt conſenſus: ſi ſit impulſiva, validus eſt, quia non tollit conſenſum.

Q. 3. *Si quis donet alicui, ut faveat in aliquo negotio, eſtne valida illa donatio, in hypotheſi quod donatarius non faveat?*

R. Eſt valida; quia non eſt conditionata, ſed abſoluta, factaque eſt principaliter ad animum alliciendum, non vero ad obligandum.

Q. 4. *Quid ſi donans non fuiſſet daturus, ſi crediſſet non alliciendum donatarium?*

R. Etiam valida eſſet donatio, quia ſubſiſtit cauſſa finalis; dedit enim principaliter, ut poſſet allicere; nec conditio tacita contractum irritum facit: alias nullus fere validus eſſet contractus, cum vix aliquis reperiatur, qui ſi præviderer omnia futura contingentia, conſentire vellet: Epiſcopus, v. g. nec ordinaret, nec beneficium conferret, ſi ſciret eum quem promovet, partes pietatis derelicturum.

Advertes, in foro externo aliquando judicari, cauſſam fuiſſe tantum impulſivam, ideoque validum eſſe contractum, quamvis revera fuerit finalis, ac proinde

nullus ſit reverà contractus, quo ſit ut Confeſſarius quandoque judicet aliter quam Judex.

CAPUT IX.

De Contractu ad diem.

Q. QUotuplex eſt contractus ad diem?

R. Duplex, alius ad diem certum, ſtatimque producit obligationem; ſed ei ſatisfacere non tenetur debitor ante diem præfixum: puta S. Jo: Baptiſtæ. Alius ad diem incertum, puta quando ex India appulerint naves, & ita reſolvitur in conditionem, quæ ſuſpendit conſenſum & obligationem.

Advertes tamen, ſi dies incertus adjectus fuerit promiſſioni in gratiam ſolius promiſſarii, vel legatarii, ut ſi famulo propter obſequia promittas centum aureos ei dandos cum matrimonium contraxerit, ne forte ante acceptos male conſumat, neque conſenſus, neque obligatio ſuſpenditur.

CAPUT X.

De Contractu ad demonſtrationem.

Q. 1. SI ſit error in demonſtratione, contractus eſtne validus?

R. Si ſit error in ſubſtantia, nullus eſt conſenſus, neque contractus; ſecus, ſi ſit ſolum in accidentibus. Utraque pars conſtat ex dictis, ubi de errore occurrente in contractibus. Hinc ſi quis legat centum aureos, quos vel Petrus ipſi debet, vel habet repoſitos in tali arca, in hypotheſi quod Petrus nihil debeat, vel nulla ſit pecunia in tali arca, legatum eſt nullum, cum error ille ſit in ſubſtantia. Sed ſi Petrus de-

debeat tantum viginti, aut pars ſummæ ſit in arca demonſtrata, tenet legatum, quia error eſt ſolummodo in accidente.

Q. 2. *Sed ſi Petrus debeat ducentos aureos, aut totidem reperiantur in arca, omnes eruntne legatarii?*

R. Si demonſtratio appoſita eſt taxate, debetur ſolum numerus vel menſura demonſtrata; tunc enim conſtat mentem teſtatoris fuiſſe, ut non plura donarentur. Si vero ſit appoſita demonſtrative tantum, debetur id totum quod eſt demonſtratum: v. g. Ducenti aurei, immo & trecenti, ſi debeat Petrus, aut ſi reperiantur in arca, quia error in illa demonſtratione eſt ſolum accidentalis.

Q. 3. *Quandonam ſit demonſtratio taxate vel demonſtrative tantum?*

R. Fit taxate, quando apponitur ad reſtringendum id quod datur; ut ſi teſtator dicat, *lego centum aureos ex tali arca, vel ex iis quæ debet mihi Petrus.* Fit vero demonſtrative ſolum, quando apponitur ut denotet rem quam legans vult dare, ut ſi dicat: *Do pecuniam quæ eſt centum aureorum in tali arca, vel quam mihi debet Petrus.*

Hæc autem regula traditur ad agnoſcendum an taxate, an demonſtrative tantum apponatur demonſtratio. Quando incipit diſpoſitio a numero vel menſura, qualis eſt illa: *Do centum aureos in tali ſacculo exiſtentes*, vel, *quinquaginta jugera talis prædii*: demonſtratio cenſetur appoſita taxate: nec plus, quam centum aurei vel quinquaginta jugera debentur, etiamſi amplius contineat ſacculus vel prædium. Quando vero diſpoſitio incipit a re ipſa, quæ datur, deinde apponitur numerus vel menſura: v. g. datur debitum Petri, quod eſt centum aureorum, vel prædium quod conſtat centum jugeribus; tunc demonſtratio apponitur demonſtrative tantum, dandumque eſt legatario quidquid debet Petrus, etiamſi debeat pluſquam centum aureos: quidquid continet prædium, etiamſi contineat pluſquam centum jugera.

Ex his ſequitur: ſi avus legaverat centum libellas annui cenſus ex tali vinea accipiendas, ut totidem

Miſ-

Miſſæ ſingulis annis celebrarentur, quas libellas hæres immediatus per triginta annos mala fide non ſolvit: nepotem qui hæreditate illam vineam acquiſivit cum pluribus aliis bonis quæ olim fuerant avi, teneri ſolvere cenſum illum triginta annorum, etiamſi ſumma illa multum excedat valorem vineæ: quia demonſtratio ab avo eſt appoſita taxate, conſtatque ex ejus verbis, eum voluiſſe abſolute ut centum ſolverentur ſingulis annis, vineamque fuiſſe demonſtratam, tanquam hypothecam ſpecialem, quæ non derogat generali.

CAPUT XI.

De Contractibus innominatis.

CUM ſpeciem quandam contractus innominati ineant qui Officia publica aut Beneficia accipiunt, quia populi & fundatores donant ut Officiales vel Beneficiarii nonnulla præſtent: hic de Beneficiariis breviter tractandum eſt.

Q. *Beneficiarius debetne ex juſtitia implere officia ſui Beneficii, ita ut niſi impleverit, teneatur ad reſtitutionem?*

R. Debet, probaturque 1. ex cap. *Quia per ambitioſam*; de Reſcriptis, in 6. ubi dicitur quod *propter officium Beneficium eccleſiaſticum datur*. Unde colligit Gloſſa, privatum officio intelligi privatum & Beneficio, cum ſit ejus ſequela. 2. Populi tradunt decimas, oblationes, & alia ſtipendia non pure, ſed ſub modo, ut certum officium præſtetur. Conſtat autem ex dictis modum appoſitum in contractu, etſi contractum irritum non reddat, quando non impletur, tamen reſtitutioni obnoxium reddere, qui eum implet.

Confirm. ex cenſura Alex. VII. qui anno 1665. hanc damnavit propoſitionem: *Non eſt contra juſtitiam pro pluribus ſacrificiis ſtipendium accipere: & ſacrificium unum offerre.*

Confirm. 2. ex ſententia ſatis communi Theologorum,

rum, qui docent Beneficiarium propter omiſſionem Horarum Canonicarum non teneri reſtituere omnes fructus Beneficii, ſi habeat alia onera præter recitationem Breviarii, quibus ſatisfecerit: Ergo a contrario Beneficiarius, qui horas Canonicas ſolvit, ſed prætermittit alia officia, ad quæ ſimiliter tenetur, amittit partem fructuum his functionibus reſpondentem; quod debeat notare qui curam animarum ſuſceperunt.

§. I.

De Horis Canonicis.

Q. 1. *Teneturne Beneficiarii ad Horas Canonicas, ita ut niſi perſolverint, non faciant ſuos Beneficii fructus?*

R. Tenetur, probaturque ex Conc. Later. V. ſeſſ. 9. „ Statuimus, & ordinamus quod quilibet habens Be„ neficium cum Cura, vel ſine Cura, ſi poſt ſex „ menſes ab obtento Beneficio divinum Officium non „ dixerit, legitimo impedimento ceſſante, Beneficio„ rum ſuorum fructus non faciat ſuos pro rata omiſ„ ſionis officii & temporis; ſed eos tanquam injuſte „ perceptos, in fabricas Eccleſiarum hujuſmodi Be„ neficiorum, vel pauperum eleemoſynas erogare te„ neatur. *Hoc Decretum confirmavit & explicuit S. Pius* „ *V. anno* 1571. *in Bulla* 135 *quæ incipit*: Ex pro„ ximo: ſtatuimus, ut qui Horas omnes Canonicas „ uno vel pluribus diebus intermiſerint, omnes Be„ neficii ſeu Beneficiorum ſuorum fructus, qui illi „ vel illis diebus reſponderent, ſi quotidie divide„ rentur; qui vero Matutinum tantum, dimidium; „ qui certas omnes Horas, aliam dimidiam; qui ha„ rum ſingulas, ſextam partem fructuum ejuſdem diei „ amittat, tametſi aliquis choro addictus non recitans „ omnibus Horis Canonicis cum aliis præſens adſit, „ fructuſque & diſtributiones forte aliter aſſignatas, „ ſola præſentia juxta ſtatuta, conſuetudinem, funda„ tionem, vel alias ſibi lucrifeciſſe prætendat, etiam

„ præter fructuum & diſtributionum amiſſionem. Item „ ille, qui primis ſex menſibus officium non dixe„ rit, niſi legitimum impedimentum ipſum excuſa„ verit, grave peccatum intelligat admiſiſſe; & qui„ cunque penſionem, fructus, aut alias res eccleſiaſti„ cas ut Clericus percipit, ad dicendum Officium „ parvum Beatæ Mariæ decernimus obligatum, & „ penſionem fructuum rerumque ipſarum amiſſioni „ obnoxium.

Prob. 2. ex uſu univerſalis Eccleſiæ conformi citatis Decretis.

Q. 2. *Obligatio illa eſt ne juris naturalis, aut eccleſiaſtici?*

R. 1. Quando Beneficia fundata ſunt præciſe propter penſum Horarum, ut Canonicatus poſterioribus ſæculis creati, Beneficiarius jure naturali tenetur ad Horas Canonicas; quia inter ipſum & fundatorem intercedit pactum, ſaltem virtuale, recitandi Officii divini. Porro juris naturalis eſt pacta adimplere.

R. 2. Quilibet Beneficiarius etiam tenetur jure naturali ad Horas Canonicas, ſi Beneficium ejus fuit erectum poſtquam onus recitandi impoſitum fuit omnibus Beneficiariis; quia fundatores cum tali onere Beneficia fundarunt.

R. 3. Si beneficia fuerint erecta priuſquam Eccleſia eis annecteret onus recitandi divini Officii, præceptum illud eſt ſolum Juris eccleſiaſtici; quia ex mera Eccleſiæ voluntate pendet

Q. 3. *Quo tempore capit illud præceptum?*

R. Non conſtat. Aliqui referunt ad ſæculum ſextum, citantque cap. *Si quis Presbyter* diſt. 92. quod tribuitur Martino Braccarenſi Epiſcopo, qui floruit circa ann. 572. Verum videtur caput illud intelligendum eſſe ſolum de officio divino non privatim, ſed publice in choro perſolvendo. Eodem ſenſu accipiendum eſt cap. *Dolentes*, extra *de celebratione Miſſarum*, ſub Innocentio III. in Concilio Lateranenſe VI. anno 1215. Quare vel dicendum ex ſola Eccleſiæ conſuetudine illud præceptum inoleviſſe; vel ideo in antiquis Canonibus ſermonem eſſe tan-

tantum de iis, qui choro deputati ſunt; quia antiquitus ordinationes vagæ ſub titulo patrimonii erant prohibitæ, ut patet ex Concilio Chalcedonenſi habito an. 450.

Q. 4. *Beneficiarius, qui Horas Canonicas non perſolvit, privaturne omnibus Beneficii fructibus illis diebus reſpondentibus, quibus non recitavit, etiamſi aliis Officiis ſatisfecerit, ad quæ tenetur ratione Beneficii?*

R. Privatur, juxta Concilium Lateranenſe quintum, & Decretum S. Pii V. in reſponſione ad primam quæſtionem mox laudata; *Poſt Lateranenſe Concilium*, inquit Azorius l. 10. Inſt. moral. cap. 14. *& Pii V. Conſtitutionem ſuper ea re non licet amplius dubitare*. Et Bellarminus l. 1. de bonis operibus in particulari cap. 19. „ quidquid olim Doctores aliqui ſenſerint, „ reſpondemus hoc tempore dubitari non poſſe, quin „ fructibus Beneficiorum carere; &, ſi eos perceperint, reſtituere debeant; extat enim de hac re „ perſpicuum Decretum in Concilio Lateranenſi ſub „ Leone X. ſeſſ. 9. §. *ſtatuimus*, & in Conſtitutio„ne Pii V. Pontificis, „ Sed difficultas eſt, an Conſtitutio Pii V. cum tanto rigore ſit recepta. Certe conſtat in Italia eam eſſe receptam, tum ex Decreto Alexandri VII. anno 1665. damnantis eam propoſitionem, qua dicitur reſtitutio a Pio V. impoſita Beneficiariis non recitantibus non deberi in conſcientia ante ſententiam declaratoriam judicis; tum ex Concilio Mediolanenſi I. part. 2. tit. 21. & Concilio Mediolanenſi III. tit. 1.

Multa etiam ſuadent eandem Conſtitutionem ab Epiſcopis Gallicanis fuiſſe receptam; namque 1. quicunque penſionibus Eccleſiaſticis gaudent, tenetur in Gallia ſicut in aliis regionibus perſolvere officium de Beata Maria: atqui illud onus ipſis incumbit ex Conſtitutione Pii V. ergo iſthæc Conſtitutio apud Gallos recepta eſt, ſaltem quoad forum conſcientiæ. 2. in pluribus Galliæ Synodis, ut in Burdigalenſi anno 1583. tit. 3. in Turonenſi eodem anno tit. 14. in Toloſana anno 1590. prima parte cap. 4. in Narbonenſi anno 1609. cap. 41. idem decernitur, quod in Conſtitutione Pii V. quam Turonenſis expreſſe appellat.

3. Cle-

3. Clerus Gallicanus anno 1700. tit. 22. propoſitionem ab Alexandro VII. damnatam ſua cenſura perſtrinxit.

Q. 5. *Teneturne recitare, qui tenue admodum habet Beneficium?*

R. Communiter affirmant Theologi; & ratio eſt, quia Concilium Lateranenſe IV. cit. c. *dolentes*, Baſileenſe ſeſſ. 21. can. 5. & ex illo Pragmatica ſanctio tit. 12. Lateranenſe V. laudato paragr. *ſtatuimus*, indiſtincte omnibus Beneficiariis horas Canonicas perſolvendi obligationem imponunt. Ejuſmodi legem tam univerſim, tam aperte, tot Canonibus declaratam ad omnes omnino Beneficiarios ſine ullo diſcrimine tenuis aut pinguis Beneficii uſque ad Concilii Tridentini tempora extenderunt pene omnes Canoniſtæ & Theologi, ut S. Thomas quodlibet. 6. art. 8. Joannes de Friburgo in ſchola S. Thomæ ſub finem XIII. ſæculi celeberrimus in ſua ſumma Confeſſariorum l. 1. tit. de officio Clericorum q. 18. Gloſſa in cap. *Clericus* diſt. 91. „ Sicut vir, *inquit*, tenetur miniſtrare ne„ ceſſaria uxori; ita Clericus, qui non percipit ne„ ceſſaria ab Eccleſia, tenetur officiare Eccleſiam, licet „ pauper ſit, & dicere cum Apoſtolo; Scio & abun„ dare, & eſurire. „ S. Antoninus 3. part. tit. 13. cap. 4. paragr. 1. Panormitanus, qui Concilio Baſileenſi interfuit, in cap. *Presbyter*, de celebratione Miſſarum; Angelus de Clavaſio; Silveſter, qui floruit tempore Concilii Lateranenſis V. Unde mirum videtur Comitolo inter Societatis Jeſu Theologo inſigni reſponſionum moralium quæſt. 68. quomodo venerit in mentem Dominici Soto, qui in Concilio Tridentino claruit, ab omnium Canoniſtarum & Theologorum ſententia ſine ullius Canonis auctoritate, ex quadam veriſimili conjectura diſſentire.

Verum cum Soti pietate & eruditione plures permoti, ab onere perſolvendi divini officii liberarent Beneficiarium, cujus fructus octo dumtaxat aureis æſtimari poſſunt, S. Pius V. laudata Conſtitutione, *ex proxima*, antiquam diſciplinam vindicandam duxit, omneſque Beneficiarios nulla ratione habita tenuitatis Bene-

nefi-

neficii, precibus Canonicis ſubjecit, ac plerique deinceps Theologi & Canoniſtæ, ut Navarrus in enchir. de orat. cap. 7. & in Manuali cap. 25. num. 102. Covarruvias lib. 3. variar reſolut. cap. 13. Azorius part. 1. Inſtit. Moral. lib. 10. cap. 4. Comitolus loco citato, Fagnanus in cap. *conquirente*, de Clericis non reſidentibus, Thomaſſinus de vetere & nova diſciplina part. 1. lib. 2. cap. 85. & alii communem & antiquam ſententiam in ſacris Eccleſiæ Canonibus, & Decretis fulcitam amplexi, intellexerunt æquum non videri, quod Beneficiarii gratis, & ſine ullo officio gaudeant privilegio Clericali, & immunitate a communibus Reipublicæ oneribus, tacitumque divini officii perſolvendi pactum iniiſſe Clericos, quando tenuiſſima Beneficia acceptarunt.

Ceterum hæc intelligi velim, ſalva legitime præſcripta in contrarium conſuetudine, ſi qua talis alicubi introducta reperiatur: in dubio autem conſulendos crediderim locorum Epiſcopos Eccleſiaſticæ diſciplinæ, maxime in quæſtionibus arduis, de quibus Docti inter ſe non conſentiunt, legitimos Interpretes ac vindices.

Q. 6. *Qui nullos percipit fructus ex ſuo Beneficio, teneturne ad Horas Canonicas?*

R. Si per ipſum ſtet, quominus percipiat, quia vel non reſidet, vel nondum eſt ſacris initiatus, tenetur recitare. Ratio eſt, quia Eccleſia non debet privari ſuo ſervitio, propter voluntatem vel culpam Miniſtri, qui ſi nullum ex Beneficio percipiat fructum, ſibi imputare debet.

R. 2. Si abſque culpa ſua nullos omnino reditus percipiat, neque poſtea percepturus ſit, ut ſi fundi, ex quibus eccleſiaſtici reditus proveniunt, ab hoſtibus occupati teneantur; non obligatur ad officium divinum. Ratio eſt, quia Beneficiarii, neque ex ſuo, neque ex intentione fundatoris ſe obligant ad ullum officium, niſi perſolvantur eis aliqua ſtipendia, quia in omni pacto, ſi unus partes ſuas non impleat, alter non tenetur quidquam implere.

Dixi 1. *nullos omnino reditus*; nam ſi partem fru-

fructuum, vel ſaltem diſtributiones lucretur, & recitando officio non excuſabitur.

Dixi 2. *neque poſtea percepturus ſit*, quia in hac hypotheſi nulla eſt ſufficiens ratio, propter quam excuſetur.

Q. 7. *Solus titulus Beneficii obligatne ad recitandum; etiam non adepta poſſeſſione?*

R. Multi aſſerunt ſolum titulum ſufficere poſt ejus acceptationem, tum quia qui acceptavit, habet jus in re: tum quia, niſi recitaret, Eccleſia careret debito ſervitio. Communior tamen ſententia eſt, quam uſus comprobat, nullam eſſe recitandi obligationem ante initam poſſeſſionem, dummodo non ſtet per Beneficiarium quominus poſſeſſionem adeat. Ratio eſt, quia ante adeptam poſſeſſionem non cenſetur aliquis perfecte Beneficium conſecutus, multaque impedimenta poſſunt occurrere, quominus proviſus poſſeſſionem acquirat.

Dixi, *dummodo non ſtet per Beneficiarium*; quia ſi vel fraudulenter moras prætendat, aut negligenter ſe gerat, non debet fraus vel negligentia illi prodeſſe, neque Eccleſia privanda eſt officio debito propter culpam Beneficiarii.

Ad primam rationem ſententiæ oppoſitæ reſpondeo, Beneficiarium ratione tituli habere quoddam jus directum in re, non vero jus indirectum ſeu utile: ſiquidem non obſtante titulo reſignans percipit fructus, quandiu a poſſeſſione non eſt amotus.

Ad ſecundum reſpondeo, vacare, ſi nullus actu poſſideat: non mirum autem, ſi Beneficium vacans privetur Officio.

Urgeri poteſt, quod ſæpe fructus reſerventur proviſo, etiamſi nondum inierit poſſeſſionem: Ergo proviſus tenetur Officium perſolvere ante poſſeſſionem adeptam.

Propter hanc rationem Navarrus contendit hujuſmodi proviſum teneri recitare ante poſſeſſionem adeptam, ſed aliis parum urgens videtur; quia fructus Beneficii vacantis, ad quod nullus adhuc inſtitutus eſt,

eſt, reſervantur futuro Beneficiario: nullus autem dixerit eum, qui poſtea inſtitutus eſt, teneri ad aliquod Officium perſolvendum pro tempore præcedente ipſius inſtitutionem.

Q. 8. *Attentio eſtne neceſſaria, ut Beneficiarius ſatisfaciat præcepto recitandi Horas Canonicas, adeo ut ſi recitaverit ſine attentione, non faciat fructus ſuos?*

R. Eſt neceſſario; probaturque 1. ex citato capite *Dolentes*, ubi habetur: „ Diſtricte præcipimus in virtute obedientiæ, ut divinum officium diurnum pari- „ ter & nocturnum, quantum eis dederit Deus, ſtu- „ dioſe celebrent pariter & devote. Studioſe, *inquit* „ *Gloſſa*, quantum ad officium oris, & devote quan- „ tum ad officium cordis.

Probatur 2. ex dictis, Beneficiarius tenetur Officium divinum perſolvere: Atqui ſine attentione nullum reddit officium, nullam orationem fundit; oratio enim eſſentialiter eſt elevatio mentis ad Deum.

Confirmatur auctoritate Cleri Gallicani, qui anno 1700 doctrinam contrariam damnavit „ tanquam ab- „ ſonam, verbo Dei contrariam, hypocriſim inducen- „ tem, a Prophetis & Chriſto damnatam his verbis: „ Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum „ longe eſt a me.

Dices: Eccleſia non præcipit actus internos: Atqui attentio eſt actus interior: Ergo.

Reſpondeo 1. Poſſe aliquem ſe obligare ex pacto ad actus internos, v. g. accipere eleemoſynam cum pacto orandi pro eo, qui illam largitus eſt; cum enim quilibet ſit dominus actuum ſuorum maxime internorum, poteſt de iis diſponere. Porro Beneficiarius quoddam pactum iniit ſaltem virtuale, orationes fundendi, quando acceptavit Beneficium; Ergo objectio non ſpectat Beneficiarios, ſed ſolos Clericos in ſacris conſtitutos, quia quamdiu carent Beneficio, ex mero præcepto eccleſiaſtico tenentur Horas Canonicas perſolvere.

Reſpondeo 2. Diſtinguo majorem. Eccleſia non poteſt præcipere actus internos directe, tranſeat; Indirecte, quando ſcilicet ita conjuncti ſunt actui externo, ut

ut ſine iis elici non poſſit: Nego majorem. Sicut enim pater præcipiens filio aliquod opus externum, indirecte præcipit voluntatem illius faciendi, quæ voluntas eſt actus mere interior, quia opus illud non poteſt perfici ſine voluntate: Similiter Eccleſia præcipiendo orationem vocalem, præcipit attentionem, ſine qua nulla eſt oratio vocalis.

Q. 9. *Quo in loco officium divinum eſt recitandum?*

R. Beneficiarii choro addicti, qui legitimo impedimento ceſſante abſunt a choro, dum Horæ Canonicæ cantantur, peccant graviter, niſi levitas materiæ excuſet: & ad reſtitutionem tenentur.

Probatur 1. ex Bulla Bonifacii VIII. quam Concilium Trid. ſeſſ. 24. c. 12. renovavit, referturque cap. unico *de Clericis non reſidentibus* in ſexto, his verbis: Conſuetudinem, quæ in quibuſdam partibus „ inolevit, qua Canonici & alii Beneficiarii ſeu Cle„ rici Cathedralium, & aliarum Collegiatarum Eccle„ ſiarum, etiam diſtributiones quotidianas qualiter„ cumque in civitatibus ſeu in aliis locis (in qui„ bus ipſæ conſiſtunt Eccleſiæ) ſint præſentes, licet „ divinis Officiis non interſint, penitus improbantes, „ ſtatuimus, ut diſtributiones quotidianæ, in quibuſ„ cumque rebus conſiſtant, Canonicis ac aliis Benefi„ ciatis & Clericis ipſarum Eccleſiarum, qui iiſdem „ Officiis in ipſis Eccleſiis adfuerunt, tribuantur. Qui „ vero aliter de diſtributionibus ipſis quidquam rece„ perit; exceptis iis, quos infirmitas, ſeu juſta & „ rationabilis corporis neceſſitas, aut evidens Eccle„ ſiæ utilitas excuſaret, rerum ſic acceptarum domi„ nium non acquirat, nec faciat eas ſuas; immo ad „ omnium reſtitutionem, qui contra hanc noſtram „ Conſtitutionem receperit, teneatur. De diſtributio„ nibus etiam pro defunctorum anniverſariis largien„ dis idem decernimus obſervandum. „

Probatur 2. ex cap. ſæpius citato, „ Si quis Pres„ byter aut Diaconus, vel quilibet Clericus Eccleſiæ „ deputatus in quolibet loco fuerit, in quo Eccleſia „ eſt, & ad quotidianum pſallendi Officium matuti„ nis

„ nis vel veſpertinis horis ad Eccleſiam non conve-
„ nerint, deponantur a Clero. „

Probatur 3. ratione jam allata: Qui ex Officio aliquas actiones exercere tenetur, & propter eas ſtipendia accipit, ex juſtitia naturali debet eas exercere; & niſi fecerit, tenetur ad reſtitutionem: Atqui tales ſunt ii Beneficiarii, de quibus hic loquimur: Ergo.

Dixi, *niſi levitas materiæ excuſet*; nam ſi abſentia a choro aliqua parte horæ non ſit tanta, ut ſit digna privatione diſtributionis correſpendentis illi horæ, certum eſt, non ſufficere ad peccatum grave: v. gr. ſolet eſſe ſtatuto vel conſuetudine receptum, ut qui chorum ingreditur circa finem primi Pſalmi, non mulctetur, ſicque ordinat Concilium Baſileenſe, ſeſſ. 21. art. 1. & Pragmatica Sanctio, ſub Carolo VII. Non eſt autem veriſimile hujuſmodi negligentiam liberam fore a mulcta, ſi eſſet peccatum mortale. Eſt tamen veniale peccatum; quia qui ſine legitima cauſſa tarde accedit ad chorum, partem Officii non implet. Addit Suarez, libr. 4. „ de Horis
„ Canonicis, *cap.* 13. *num.* 4. Quod ſi quis haberet
„ formale aut virtuale propoſitum ſemper amittendi
„ in ſingulis horis partes illas, quas ſine mulcta
„ omittere poteſt, non videtur ſecurus in conſcien-
„ tia; tum quia illud omiſſum ſimul ſumptum grave
„ eſt; & cum ſervitium choro debitum ſit quaſi quod-
„ dam totum, magna & gravis pars ab illo ſubtra-
„ hitur prædicto modo: tum quia etiam ille affe-
„ ctus oſtendit quendam ſervilem animum inſervien-
„ di choro ſolum timore pœnæ, & affectu lucri;
„ quandoquidem quoties ſine jactura lucri omitti po-
„ teſt, ex deliberato animo omittur. Oportet ergo
„ bona fide procedere, animo integre ſerviendi; &
„ tunc licet ſæpe & ſæpius illæ particulæ Horarum
„ omittantur, ſolum erunt multiplicata venialia. „
Hactenus Suarez.

Sed quanta debeat eſſe abſentia ad peccatum mortale, non audet aſſerere idem Suarez abſentiam a toto Officio divino poſſe eſſe abſque peccato mortali, quan-

do

do nulla ſubeſt rationalis cauſſa ; quod intelligendum eſt de abſentia ultra duos aut tres menſes , quos Concilium concedit Canonicis . Sed certum mihi videtur die una aut altera abeſſe a choro , non eſſe materiam peccati mortalis , quia levis admodum videbitur ei , qui comparaverit diem unam aut alteram cum trecentis aliis circiter diebus , quibus aſſiduus eſt in choro.

Monet Layman poſſe facilius peccatum mortale contingere , ſi ex abſentia grave damnum Eccleſia patiatur , puta quia male officium perficitur .

Ex his ſequitur 1. Peccare eos , qui ſine aliqua ex cauſſis in jure recenſitis , ſolent abeſſe a choro dum minores Horæ cantantur , quia illæ Horæ pertinent ad integritatem Officii : nec Canones diſtinguunt inter majores & minores Horas ; ſed indiſtinctè compellunt ad Officium diurnum & nocturnum , immo cap. *Presbytero* lib. 3. Decretalium tit. 3. *de celebratione Miſſarum* , meminit Primæ , Tertiæ , Sextæ , & Nonæ , quas Presbyter ruralis juxta poſſibilitatem ſuam debet in Eccleſia canere , licet privatim recitaverit . Et S. Pius V. ſatis expreſſe notavit decantandas in choro , ita ut Canonicus , qui omnes , vel aliquam ex his minoribus Horis non decantaverit , privetur parte diſtributionum .

Confirmatur ex Concilio Baſileenſi loco citato , ubi habetur : *Juxta menſuram laboris plus minuſve quique capiat emolumenti , tollaturque abuſus , quo præſens una hora dumtaxat , totius diei diſtributiones uſurpat* . Eadem repetit Pragmatica Sanctio . Unde patet , Capitulum non poſſe ſtatuere , ut quis lucretur totius diei diſtributiones , ſi ex ſeptem horis , tribus tantum abſit . Ita cenſuerunt nonnulli inter Theologos Pariſienſes celeberrimi , improbantes ſtatutum illud Eccleſiæ Cathedralis N. quo declarabantur Canonici immunes a minoribus Horis .

Sequitur 2. manifeſtum abuſum eſſe eorum Capitulorum , ubi totaliter eximuntur ab officio divino *ii* , quos Jubilatos vocant ; etiamſi ſint vegeto corpore , poſſintque cum aliis divina perſolvere Officia , & ra-

ratio eſt, quia nullum Capitulum ſuis ſtatutis poteſt derogare jure naturali & communi.

Sequitur 3. Officiales, & hos omnes Canonicos, quibus vel ratione Beneficii, quales ſunt Archidiaconatus, Præbenda Theologalis, & Pœnitentiaria, vel prætextu comitatus, quem præbent Epiſcopo, conceditur abeſſe a choro, peccare, nec facere fructus ſuos, ſi abſint, nec ſint legitime impediti. Ita Concilium Baſileenſe loco citato, & Pragmatica Sanctio. Hæc ſunt verba Concilii: „ Tollens prorſus „ abuſum illum, quo Propoſiti, vel Decani alii „ Officiales, ex hoc ſolum quod Officiales ſint, licet actualiter pro utilitate Eccleſiæ non abſint, „ quotidianas diſtributiones percipiunt.

Sequitur 4. eos errare, qui putant præceptum, quo cautum eſt ut Canonici interſint choro, eſſe ſolummodo pœnale, adeo ut ſi ſine legitima cauſſa non interfuerint, incurrant tantum pœnam privationis fructuum, nam peccant inſuper, quatenus omittunt actionem debitam.

Sequitur 5. mutilationem verſuum aut verborum non eſſe ſine peccato; Nam qui debet totam aliquam quantitatem, non ſatisfacit dando partem, & quamcunque ſubtrahat invito domino, peccat: ſed Canonicus tenetur etiam in choro reddere integrum Officium: Ergo quæcumque mutilatio talis Officii peccaminoſa eſt, ſi ſit voluntaria.

Addit Navarrus in ea timendam eſſe culpam gravem: „ interdum, inquit cap. 10. de Oratione, qui „ cantant aut recitant, omittunt tantam partem ver„ ſuum, Pſalmorum, vel deglutiendo, vel corrum„ pendo, vel ſyncopando verba, ſyllabas, vel litte„ ras, ut ex ita omiſſis fieret pars notabilis Horæ. „ Et certe in cit. cap. *Dolentes*, ſatis innuitur mortalem eſſe hujuſmodi culpam. Poſtquam enim Concilium reprehendit Clericos, qui tranſcurrunt continuata ſyncopa Matutinum, ſubdit: *Hæc & ſimilia ſub pœna ſuſpenſionis penitus inhibemus*.

Notat Suarez, graviorem eſſe culpam, cum fit a toto choro, quam cum fit ab uno aut altero tantum, nimi-

nimirum propter ſcandalum, quod inde oritur: & hujus culpæ præſertim reus eſt, qui præeſt choro, vel centum dirigit, deinde qui cooperantur, vel non obſiſtunt, quantum poſſunt.

Dices 1. Si Canonicus non interſit Capitulis, non peccat: Ergo neque peccat, ſi choro non interſit, cum Canonicatus non minus requirat aſſiſtentiam in Capitulo, quam præſentiam in choro.

R. 1. Nego conſeq. quia diſtrictior eſt obligatio aſſiſtendi choro, quam Capitulis, cum in his ut plurimum de rebus agatur temporalibus, in illo vero de ſpiritualibus. Quare qui ad Capitulum tempore divinorum Officiorum vocatur, non tenetur accedere ordinarie loquendo, quia præcipuum Canonici officium eſt choro intereſſe.

Reſpondeo 2. etiam illum, qui frequenter abeſt a Capitulo ſine legitima cauſſa, peccare graviter, quia tenetur conſulere Eccleſiæ, ne grave damnum patiatur.

Dices 2. Plures Canonici anniverſaria fundarunt ea intentione, ut celebrarentur juxta morem ſuarum Eccleſiarum, quem ipſimet, dum viverent, ſecuti ſunt: Atqui in quibuſdam Eccleſiis anniverſaria celebrantur juxta morem ibi receptum a Subſtitutis & Cantoribus conductitiis: ſatiſque eſt pro Canonicis ad lucrandas diſtributiones, ſi præſentiam ad momentum exhibeant, ſtallumque in choro tranſeuntes tangant: Ergo illa anniverſaria ſaltem debent excipi a regula canonica. En aries, & palmare quorumdam argumentum contra præſentiam divinis Officiis debitam.

R. 1. Interrogandos eſſe eos, qui hæc objiciunt, & qui forſitan tali abuſu detinentur, utrum poſito quod anniverſaria fundarent, ita vellent celebrari? cur ergo non ex ſeipſis de aliis judicant? fuerunt itaque Fundatores illi ſecundum quid involuntarii, id eſt, noluiſſent, ſi fieri potuiſſet, ut anniverſaria a ſe fundata eo modo celebrarentur, quo expediret propriæ *ſaluti*. Et hoc illuſtrari poteſt exemplo illius, qui poſtquam ſæpius dedit pecuniam ſuam ad uſuram, tan-

tandem aliquando coactus eſt mutuo accipere cum pacto uſuras ſolvendi, certum eſt enim quod injuriam patiatur ſic ſolvendo, nec ex priſtina praxi cenſeri debeat omnino voluntarius.

R. 2. quidquid ſit de intentione Fundatorum: certum eſt hujuſmodi anniverſaria fuiſſe acceptata non in deſtructionem, ſed in ædificationem Eccleſiæ, in ſalutem, non in gravamen animarum. Porro modus ille celebrandi anniverſaria, ex quo deſumitur objectio, eſt contra bonos mores, vergit in Dei contemptum, & ſcandalum fidelium, quibus, ut *verbis* Concilii Trevirenſis utar, videntur Cantores potius inſanire, quam laudare Deum. Et ſi quis in teſtamento ſuo ordinaſſet, ut poſt mortem ſuam ita anniverſaria tumultuoſe pro ſe celebrarentur, graviter peccaſſet, nec rediret annua dies luctuoſi illius cantus, niſi ut in memoriam revocaretur ejus iniquitas, & ita Deus contra ipſum provocaretur.

Dices 3. Qui Canonicatum aut Præbendam acceptat, tenetur ſolummodo ad ea Officia, quæ erant in uſu tempore acceptationis: Atqui uſus communis quarumdam Eccleſiarum ſive Cathedralium, ſive Collegiatarum erat, ut Canonici nullis Horis minoribus adeſſent, majoribus vero ſolummodo quantum neceſſe eſſet ad lucrandas diſtributiones, id eſt, per aliquam partem, qua expleta recedebant, reliquum Officii dimittentes Vicariis, & mercenariis conductis: Ergo ad plura non tenentur, idque explicant exemplo eorum, qui profitentur in monaſteriis: illi quippe non tenentur alia obſervare, quam quæ erant in uſu dum profeſſi ſunt.

R. 1. Hoc argumento concluderetur nullum remedium adhiberi poſſe innumeris corruptelis, quæ aliquando Reſpublicam ſubvertunt, nec licitum eſſe corrigere Judices, v. g. Magiſtratus, Cauſſidicos, Mercatores, &c. ut a multis rapinis abſtineant, quæ erant communiter in uſu dum Officia ſuſceperunt, vel artes didicerunt, & ſine quibus vel tanti non emiſſent Officia, vel tales artes non fuiſſent profeſſi, quod quam abſurdum, nemo non videt.

R. 2.

R. 2. Diſt. maj. Si conſuetudo non ſit contra jus naturale, aut divinum, nec repugnet bono communi, officio & ſtatui perſonæ, Concedo: Secus; Nego maj. Sic v. g. cum carnibus veſci non ſit contra votum multorum Regularium, nec repugnet bono regimini Congregationis vel Ordinis regularis; poteſt Religioſus profeſſus tuta conſcientia iis veſci, ſi conſuetudo his utendi ſit univerſaliter recepta in Ordine vel Congregatione, in qua degit, & ita ſolebant omnes veſci quando profeſſus eſt, quamvis forte initio naſcentis Ordinis conſtitutio prohibens uſum carnium vigeret. At vero corruptela dicenda eſt conſuetudo contraria votis, puta paupertatis vel obedientiæ; ut ſi mos in Congregatione eſſet univerſaliter receptus privatim aliquid poſſidendi, Superiori non obediendi, niſi dum luberet. Nec refert, quod dicat privatus Religioſus ſe vota non fuiſſe emiſſurum, ſi præmonitus fuiſſet hunc vivendi morem non eſſe licitum; nam quandiu Religioſus manet, debet Religioſam vitam ducere. Similiter Beneficiarius tenetur vel Beneficio cedere, vel onera ejuſdem Beneficii ſuſtinere.

Inſtabis: Ille cenſetur officio ſuo ſatisfacere, qui per alium implet, cum non interſit fundatorum aut Eccleſiæ, an per hunc aut per alium impleatur. Quod confirmari poteſt exemplo Beneficiariorum illorum, quorum Beneficia dicuntur ſimplicia, qui communiter non per ſe, ſed per alios officium reddunt abſque ullius detrimento. Unde plura hujuſmodi Beneficia ſolent uni concedi, quod ſignum eſt illum non teneri per ipſum ſatisfacere, cum non poſſit ſimul in pluribus locis reſidere.

Diſt. propoſitionem. Ille cenſetur officio ſatisfacere, qui per alium implet, quando non poteſt per ſe, aut major apparet Eccleſiæ utilitas, ut per alium impleat, Conc. Quando poteſt per ſe implere, nec majus Eccleſiæ bonum poſtulat, ut alius ſubſtituatur; Nego abſolute. Neque enim unquam bonus Paſtor habetur, qui nihil exequitur eorum quæ a bono Paſtore adimplenda ſunt, nec bonus miles, qui nunquam militat.

Nec ſatisfacit ſi quis dicat per Vicarium aliquando perfectiori modo Officium ſolvi, quam per Ipſum Beneficiarium, nam magnum ſcandalum in Eccleſiâ oriretur, ſi abſque urgenti neceſſitate, quæ aliis exemplo prælucere debent, quales ſunt Clerici, non præſtarent ea quæ ſunt proprii Officii.

Confirmatur 1. ex politicis: Rex aut Reſpublica non patietur, ut Præfectus urbis alicujus alio divagetur, ſubſtitutis aliis qui invigilent. 2. Alexander VII. hanc damnavit propoſitionem tanquam ſcandaloſam, anno 1665. poſt Decretum Urbani VIII. *Poteſt Sacerdos, cui Miſſæ celebrandæ traduntur, per alium ſatisfacere collato illi minori ſtipendio, alia parte ſtipendii ſibi retenta*. Eandem propoſitionem Facultas Pariſienſis declaravit eodem anno, falſam, faventem turpi lucro, avaritiæ, & injuſtitiæ. Et ratio eſt, quia hujuſmodi Sacerdos abſque juſto titulo retinet partem ſtipendii, cum nullam partem ſolvat Officii. Porro eadem eſt ratio de Beneficiario, qui retinet partem fructuum Beneficii, cum totum onus in alium refundat.

Ad confirmationem reſpondeo, eſſe communem ſententiam Juriſperitorum, quibus ſubſcribunt Azor, Layman, & alii plures, omne Beneficium etiam ſimplex ex natura ſua exigere reſidentiam, cum ſine ea non poſſit impleri Officium, propter quod datur Beneficium. Praxis tamen eſt contraria, nec videtur improbari ab ullo ex Paſtoribus. Et ratio, quæ poſſit illam excuſare, afferri poteſt, quod communiter Fundatores hujuſmodi Beneficiorum ad ea nominant juvenes, qui per ſe non poſſunt implere officia; quod ſignum evidens eſt, eos nunquam intendiſſe, ut Beneficiarii illi per ſe ipſos officia ſolverent. Alia ratio afferri poteſt, quod illa Beneficia non ſoleant ſufficientes habere reditus ad alendum Beneficiarium, qui proinde ſe alio conferre cogitur, ut habeat unde vivat.

Quod autem additur, eundem Clericum poſſidere aliquando plura Beneficia ſimplicia, confirmat noſtram ſententiam; nam ſi quodlibet ſufficiat ad honeſtam ejus ſuſtentationem, contra jus naturale facit retinendo

do plura Beneficia, ut docet S. Thomas; niſi forſitan propter evidentem Eccleſiæ utilitatem cum ipſo ſit diſpenſatum. Id ipſum autem aperte tradunt Canones de præſentia Canonici in choro, a qua diſpenſatur vel propter neceſſitatem, vel propter evidentem Eccleſiæ utilitatem.

Spectat autem ad Eccleſiæ utilitatem, 1. quod habetur cap. *Super ſpecula*, tit. *de Magiſtris* docentes in Theologica Facultate, dum in Scholis docuerint, & ſtudenter in ipſa integre per annos quinque percipiant proventus Præbendarum & Beneficiorum ſuorum, non obſtante aliqua contraria conſuetudine, vel ſtatuto, cum denario fraudari non debeant in vinea Domini operantes. Eadem habet Conc. Trident. ſeſſ. 5. cap. 1. de reform. his verbis: *Docentes vero ipſam ſacram Scripturam, dum publice in ſcholis docuerint, & Scholares, qui in ipſis ſcholis ſtudent, privilegiis omnibus de perceptione fructuum Præbendarum, & Beneficiorum ſuorum in abſentia a jure communi conceſſis, plene gaudeant & fruantur.*

Plurimi tamen merito limitant circa docentes Theologiam in Univerſitate, ſi rari ſint hujuſmodi Doctores, & vergat in Eccleſiæ commodum, ut hi potius quam alii doceant,

Spectat. 2. ad Eccleſiæ utilitatem, quod legitur cap. *Ad audientiam*, de Canonicis Epiſcopo miniſtrantibus, tit. „ de Clericis non reſidentibus. Ad audientiam „ noſtram pervenit, quod cum in Meldenſi Eccleſia „ quædam ſit conſtitutio vallata juramento, & auctoritate Sedis Apoſtolicæ firmata, ut Canonici, qui „ non reſident in eadem, ſuarum privantur fructibus „ Præbendarum, illis exceptis, quos infirmitas excuſaret, ſive in Apoſtolico Sedis ſervitio contingeret „ detineri: decernimus ut duo ex Canonicis Eccleſiæ „ commemoratæ, in tuo ſervitio exiſtentes, fructus „ ſuarum Præbendarum integre percipiant, cum abſentes dici non debeant, ſed præſentes, qui tecum „ pro tuo & ipſius Eccleſiæ ſervitio commorantur.„ Eadem habentur cap. *de cetero*, eodem titulo.

Quæſt. 10. *Qui choro addicti ſunt, teneanturne etiam cantare?*

R. 1. Certum eſt hujuſmodi non ſatisfacere debito, exhibendo præſentiam ſolum materialiter; ſed tenentur vel attendere ad ea, quæ cantantur, vel in aliis orationibus occupari eo fere modo, quo Fideles tenentur adeſſe Miſſæ ſacrificio diebus Feſtis: Et ratio eſt, quia debent convenire in chorum, ut Officium divinum perſolvant: Atqui ſine attentione ad divina nullam orationem fundunt, nullum Officium divinum ſolvunt: Ergo debito ſuo non ſatisfaciunt, niſi attentionem conſervent. Ac proinde graviter peccant, ſi diſtractio ſit diuturna, & ad reſtitutionem tenentur. Unde colliges, cantum eſſe Canonicis auxilium, non vero onus, cum ſine cantu difficilius attentionem ſervare poſſint. Sequitur etiam ex hac reſponſione, eos qui deferunt libros ad chorum, dum Officium cantatur, eoſque legunt ſimpliciter ut diſcant, non vero ut orent, nec ut efficiantur ad divina, non adhibere præſentiam, quam requirit Beneficium: nec proinde lucrari.

R. 2. Jure communi hujuſmodi Beneficiarii tenentur cantare.

Probatur 1. ex cit. cap. ult. *Si quis Presbyter*, ubi ſic legitur: *Ad quotidianum pſallendi Officium in Eccleſiam conveniantur Clerici, qui tali Eccleſiæ deputati ſunt.* Convenire autem ad pſallendi officium, non eſt convenire in locum, ubi pſallitur ad audiendam ſimpliciter pſalmodiam, ſed eſt convenire ad pſallendum cum pſallentibus.

Probatur 2. ex Concilio Trevir. cap. citat. *de Horis Canonicis. Nullus dum Canonicæ preces in templo publice cantantur aut leguntur, audeat privatim ibidem aliquid legere, ac ne Horas quidem Canonicas abſolvere; ſed concinat, ac una cum fratribus Deum honorificet. Contrarium qui fecerit, tanquam abſens habeatur.*

Probatur 3. ex Concilio Baſileenſi, ſeſſ. 21. cap. 3. » Cum in choro fuerint, *inquit*, gravitatem ſervent, » quam & locus & officium exigunt, non ſimul &

» cum

„ cùm aliis confabulantes ſeu loquentes aut litteras ſeu „ ſcripturas alias legentes. Et cum pſallendi gratia „ ibidem conveniant, juncta & clauſa labia tenere non „ debent; ſed omnes, præſertim qui majori funguntur „ honore, in pſalmis, hymnis & canticis Deo alacri- „ ter modulentur. Cum dicitur, *Gloria Patri*, *&c.* „ omnes conſurgant. Cum nominatur glorioſum il- „ lud nomen *Jeſus*, omnes caput inclinent. Nemo „ ibidem, dum Horæ in communi publice cantantur, „ legat vel dicat privatim Officium; nam non ſolum „ obſequium, quo obnoxius eſt, choro ſubtrahit, „ ſed alios pſallentes perturbat. Super his debite „ obſervandis, aliiſque ad divini Officii proſecutio- „ nem ac chori diſciplinam ſpectantibus, Decanus, „ vel cui onus incumbit, diligenter invigilet. Horum „ autem tranſgreſſores, illius horæ, in qua circa præ- „ dicta exceſſerint, vel alia majori, prout tranſgreſ- „ ſionis gravitas exegerit, plectantur pœna. „ Iiſdem „ fere verbis idem ſanxit Pragmatica Sanctio ſub Ca- rolo VII. c. 10.

Probatur 4. Ex Concilio Trident. ſeſſ. 24. cap. 12. *Omnes vero Canonici divina per ſe & non per ſubſti- tutos, compellantur obire Officia, & Epiſcopo celebranti, aut alia pontificalia exercenti, aſſiſtere & inſervire, & in choro ad pſallendum inſtituto, hymnis & canticis Dei nomen reverenter, diſtincte, devoteque laudare.*

Probatur 5. ratione, quia hujuſmodi Clericis dan- tur reditus ſpecialiter, ut choro inſerviant: Sed ſi non canunt, non inſerviunt, nec implent officium ſuum: Ergo contra juſtitiam peccant, nec faciunt fru- ctus ſuos.

Confirmatur hæc ratio. Non conducitur operarius ad vineam, ut ibi aſſiſtat, ſed ut in ea laboret; nec Parocho datur Beneficium, ut ſit præſens in ſua Ec- cleſia, ſed ut in ea miniſtret; Ergo nec Canonici præſentia propter ſe poſtulatur, ſed propter miniſte- rium; alioquin ſi poſſent omnes ibi adeſſe & tacere, vel obmurmurare, quomodo tandem divinum Offi- cium impleretur?

Confirmatur iterum. Eſt obligatio impoſita collegio

Canonicorum canendi in choro; nec eſt major in uno Canonico, quam in aliis: Ergo eſt in ſingulis, alioquin unuſquiſque excuſari poſſet, quod non teneretur canere ratione ſui muneris; & ita non eſſet divino ſufficienter proviſum officio.

Doctrinam hiſce duobus reſponſionibus contentam ſatis probant Theologi; & revera non video quid contra illam poſſit objici. Sed diſſentiunt circa conſuetudinem nimis communem in multis Eccleſiis, tum Cathedralibus, cum Collegiatis, in quibus Canonici officio ſuo abunde fungi videntur, ſi aſſidui & modeſti adſint in choro, totumque onus pſallendi ſive canendi imponunt Vicariis & conductitiis hominibus, per quos muneris ſui partes adimpleri arbitrantur. Quamobtem multi Theologi docent, non obſtante jure communi, Canonicos muneri ſuo ſatisfacere aſſiſtendo cum attentione & devotione, etiamſi non pſallant, modo ex eorum ſilentio divinum Officium nullum patitur detrimentum, probatque ſuam ſententiam. 1. Quia conſuetudo poteſt derogare juri communi. 2. Quia non eſt credibile, quod ſilerent Paſtores, ſi conſuetudo tam univerſalis eſſent corruptela & abuſus. 3. Quia nonnullæ Eccleſiæ jactant ſe habere privilegia Sedis Apoſtolicæ, quibus eximantur ab onere canendi.

Alii vero contendunt, conſuetudinem illam non poſſe derogare juri communi; ac proinde omnes Canonicos teneri canere in choro. 1. Quia, ut conſuetudo derogat legi, debet eſſe univerſalis. Porro multæ ſunt Eccleſiæ, tum Cathedrales, tum Collegiatæ, in quibus Canonici Horas decantant. In illis vero Eccleſiis, ubi præceptum non ita religioſe obſervatur, potius habenda eſt ratio eorum, qui pietate & eruditione ſunt commendabiles, quam aliorum, qui vel ignorantes legem, ſequuntur turbam cæcam, & cum illa in foveam cadunt; vel in his ſicut & in cæteris negligenter ſe gerunt. Vera enim eſt ſententia Alberti Magni, *Quod non minus peccat, qui cum multis peccat; nec minus ardebit, qui cum multis damnabitur*. 2. Quia nunquam præſcribit conſuetudo contra legem naturalem.

ſem. Qui autem percipit fructus aut ſtipendia propter aliquod officium, tenetur lege naturali illud Officium implere, ut ſæpius jam diximus. Ergo quicumque ratione Beneficii obligatur ad Officium in choro canendum, debet illud canere, niſi infirmitas aut evidens Eccleſiæ utilitas illum excuſet. 3. Quia Concilia nunquam approbarunt illam conſuetudinem, immo vero rejecerunt tanquam abuſum & meram corruptelam. 4. Quia ſi per ſubſtitutos liberarentur a cantu, poſſent etiam per eoſdem liberari ab aſſiſtentia in choro, quod omnes concedunt eſſe abſurdum. Itaque Vicarii Semipræbendati, ut vocant, & alii Cantores, non accipiunt ſtipendia, ut omnino liberentur Canonici; ſed ut juventur & ſuppleant defectum vocis debilioris. 5. *Vix* Canonici poſſunt ſilere in choro, quin magnum detrimentum patiatur Officium divinum. Hinc enim ſequitur illud præcipitanter, ſine gravitate, modeſtia, & attentione decantari a mercenariis illis Cantoribus, qui ducti auctoritate quorundam Theologorum, non exiſtimant ſe teneri attendere ad ea quæ dicunt, cum ſint ſolummodo conducti ad ſonos depromendos, & ita non jam Deum laudare, ſed tumultuoſum ſtrepitum edere & importunum.

Quod ſpectat ad Privilegia Sedis Apoſtolicæ, quæ jactant ſe habere nonnullæ Eccleſiæ, reſpondent illi Theologi, nihil poſſe Sedem Apoſtolicam in deſtructionem, ſed omnia facere in ædificationem, & in majorem Eccleſiæ utilitatem. Quare ſi quæ habent hujuſmodi privilegia, promere debent, ut appareat qua occaſione conceſſa fuerint, & quo uſque ſe extendant. Pro certo autem eſſe debet, quod nunquam Sedes Apoſtolica exemerit abſolute Canonicos a præcepto canendi in choro; cum in confeſſo ſit apud omnes praxim illam eſſe conſulendam utpote ipſis Canonicis ſaluberrimam, toti Eccleſiæ proficuam, Deo gratiſſimam, & ſæpius in Conciliis præceptam. *Dominentur nobis regulæ, non regulis dominemur*, ait Cæleſtinus Summus Pontifex in epiſtola ad Epiſcopos Illyrici: *nam quod ab illorum regulis conſtitutionibuſque diſcordat, nunquam obtinebit Sedis Apoſtolicæ conſenſum.*

Addit ſanctus Leo, cognomento Magnus, epiſt. 62. & Martinus I. epiſt. 9. *Canones Eccleſiaſticos ſolvere non poſſumus, qui defenſores & cuſtodes Canonum ſumus, non tranſgreſſores.*

Ex his momentis in utramque partem propoſitis facile colliget unuſquiſque quam ſententiam tuto ſequi poſſit.

Hic quærendi eſſet locus, utrum Beneficiarius in peccato mortali exiſtens ſatisfaciat præcepto divini Officii: ſed ita certum ſupponitur hujuſmodi ſatisfacere, ut vix reperiatur auctor, qui hac de re tractet, aut ſcrupulum moveat. Attamen nonnulla afferri poſſunt, quibus videatur ſuaderi Beneficiarium, qui exiſtens in peccato mortali Horas Canonicas ſolvit, non ſatisfacere præcepto. Primum eſt illud Joann. 9. *Deus peccatores non exaudit.* Secundum, opera peccatoris ſunt mortua, & nullius momenti. Tertium, quia indignum eſt, & contra rectum ordinem, ut homo Dei inimicus, tanquam legatus apud eum agat nomine Eccleſiæ. Quibus difficultatibus ut ſatisfiat.

Nota 1. in oratione tria eſſe attendenda. Primum eſt, quod ſit opus bonum, ac proinde meritorium, ſi adſint omnes conditiones. Secundum, quod ſit ſatisfactorium; quamobrem ſolent injungi preces pœnitentibus in ſatisfactionem. Tertium, quod ſit impetratorium.

Nota 2. Beneficiarium peccatorem poſſe orare, vel proprio nomine, vel nomine Eccleſiæ, a qua deputur. His poſitis.

Certum eſt 1. orationem peccatoris non eſſe meritoriam de condigno, quia deeſt illi conditio operis meritorii; debet enim eſſe elicitum ab homine juſto. 2. Non eſſe ſatisfactoriam per ſe, ſeu ex opere operantis, propter eandem rationem. Dixi, *ex opere operantis*; nam ex opere operato, & quatenus illa oratio eſt pars ſacramenti Pœnitentiæ, & præcepta fuerit a Confeſſario in ordine ad abſolutionem, erit ſatisfactoria ex opere operato. Sed de fide eſt, orationem utiliter fundi a peccatoribus, habereque vim impetrandi remiſ-

miſ-

miſſionem peccatorum, maxime ſi moveatur ex quadam diſplicentia peccati, & deſiderio ab eo recedendi. Nam peccator duplici modo poteſt eſſe affectus: 1. ita ut diſpliceat ei peccatum, deſideretque ab eo liberari: 2. ita ut propoſitum habeat in eo permanendi. Dubitare non licet, quin peccator primo modo affectus utiliter oret; ſed circa alterum videtur eſſe controverſia, quam Card. Bellarm. lib. 1. de bonis operibus in particulari cap. 6. exponens quintam petitionem orat. Dom. dirimit his verbis: *Sin autem non cupit gratiam converſionis, neque ex animo illam petit, ſed vel orat ſolis labiis ex conſuetudine, vel, quod gravius eſt, ut videatur ab hominibus, is non ſolum nihil impetrat, ſed etiam oratio ejus fiet in peccatum.* Certe vix concipi poteſt ibi ſupereſſe gradum aliquem devotionis, ad orationis præceptum, & fructum omnino neceſſariæ, ubi nullus Dei timoris ſenſus. Neque is tamen a recitando officio aut avocandus, aut excuſandus; ſed terrendus & monendus potius, ut aliter affectus ad orationem accedat.

Certum eſt 2. Horas canonicas ſolvi a Sacerdote nomine Eccleſiæ, atque eo nomine magnam habere efficaciam: Sacerdotium enim a Chriſto Domino inſtitutum eſt, non ſolum ut in ejus perſona Sacerdos Evangelicus poſſe offerre, orare, & impetrare; ſed etiam ut poſſit a tota Eccleſia deputari tanquam Miniſter & legatus ad Deum. Hinc dicitur Officium, 1. Eccleſiaſticum, quia ab Eccleſia inſtitutum eſt: 2. Canonicum: quia Eccleſia modum, materiam, & verba hujuſmodi precum præſcripſit. 3. Divinum, quia totum dirigitur ad Dei cultum. Porro cum Eccleſia ſit Chriſti ſponſa, non poteſt quin acceptiſſimum ſit quod Deo offert, etiamſi per Miniſtrum indignum: quod confirmatur exemplo aquæ benedictæ, quæ vim & efficaciam habet ratione ſuffragiorum Eccleſiæ, etiamſi Miniſter indignus ea tali ſigno applicuerit.

Ceterum, quod diximus de efficacia orationis, quæ fit nomine Eccleſiæ, maxime convenit Officio divino, quod in choro a pluribus conjunctim canitur.

Ra-

Ratio eſt; quia circumſtantia perſonæ petentis multum ad orationem confert. Communitas autem habet peculiarem quandam dignitatem; deinde ubi multi concurrunt ad eundem actum, unus ab alio juvatur, & imperfectionem unius alter ſupplet, ſicque oratio evadit vel omnibus numeris abſoluta, vel certe longe perfectior. Deinde, quia talis oratio habet a Chriſto Domino ſpecialem promiſſionem: ait enim Matth. 18. *Dico vobis, quia ſi duo conſenſerint ex vobis ſuper terram de omni re quamcunque petierint, fiet illi a Patre meo, qui in cælis eſt, Ubi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo; ibi ſum in medio eorum.* Quibus verbis Chriſtus Dominus promittit peculiare auxilium his, qui in unum conveniunt ad orandum. Unde S. Chryſoſt. homil. 79. ad populum Antiochenum, mirum in modum commendat hanc orationem, quæ fit communi concurſu & conſenſu. *Quid hac oratione Eccleſiæ potentius*, inquit, *magna vis eſt orationis in Eccleſia concorditer a populo oblatæ.* Et infra: *Domi quidem orari poteſt; ſic autem ut in Eccleſia non poteſt, ubi tanta Patrum multitudo, ubi clamor ad Deum unanimiter emittitur: non ita a Domino per te ſolus orans audieris, ut cum fratribus. Hic enim majus aliquid eſt, puta unanimitas & conſonantia, caritatiſque vinculum, ac Sacerdotum orationes.* Eadem ante ſcripſerat Tertullianus de hujuſmodi oratione communi, Apolog. cap. 39. *Corpus ſumus de conſcientia religionis, & diſciplinæ unitate, & ſpei fœdere; convenimus in cœtum & congregationem, ut ad Deum quaſi manu facta precationibus ambiamus orantes, hæc vis Deo grata eſt.* Unde colliges deceptionem eorum, qui præferunt orationem privatam communi, quaſi in ea non tam frequentes patiantur diſtractiones; cum perfectio & fructus orationis non debeant æſtimari ex illa animi tranquillitate, ſed ex dignitate orantis, & gratia Spiritus Sancti aſſiſtentis.

§. II.

§. II.

De Beneficiariis curam animarum habentibus.

NOta eſt S. Gregorii ſententia; *ars artium regimen animarum*. Et ab omnibus decantatur illud Trident. ſeſſ. 6. cap. 1. de ref. *Onus Angelicis humeris formidandum*. Sed quid ſit in illa arte tam difficile, tamque formidabile, pauci intelligunt, exiſtimantes totam artem illam in eo ſitam eſſe, ut qui præeſt, Miſſas celebret, Officium divinum decantet, fidei rudimenta tradat, verbumque Dei non in ſublimitate ſermonis, & ſapientia verbi, ſed ſimpliciter exponat; cæremonias, modumque adminiſtrandi Sacramenta teneat, eaque, data occaſione, adminiſtret. Quæ adeo facilia ſunt, ut vix tyrocinio ad illa opus eſſe videatur: quo fit, ut cum nemo artem etiam viliſſimam profiteri audeat priuſquam didicerit, communiter cernere liceat Sacerdotes curam animarum ſuſcipere, artemque illam profiteri, quam decantant architectonicam, ſublimiſſimam, & formidandam, etiamſi a nullo eam didicerint.

Ne dicas eos plures annos dediſſe litterarum ſtudio; ſiquidem nec in Grammatica, nec in Rhetorica, nec in Philoſophia magis diſcitur ars regendi animas, quam jus dicendi, aut ſanandi corpora: aliud quippe eſt ars Grammaticæ, Eloquentiæ, & Dialecticæ; aliud Juriſperitia; aliud regimen animarum. Itaque

Q. *Quid eſt præciſe regere animas?*

R. Id explicandum eſt exemplis convenientibus. Artem Medicam v. g. non exercet, qui præciſe alimenta & pharmaca ægro ſubminiſtrat; ſed qui præſcribit quid, quantum, quove tempore tribuendum ſit, & cuncta ſapienter ud optatum finem, ſcilicet ſanitatem, dirigit. Item navem non regit qui remis eam agitat, velis, & alia ſupellectili inſtruit: ſed qui iis prudenter utitur, ut ventos contrarios ſuperet, ſcopulos declinet, feliciterque ad portum appellat. Denique qui

qui paſcit equum, non propterea eum regit; ſed qui ad omnem optatum uſum flectit laſcivientes motus comprimit, tardum impellit, ardentiorem coercet. Similiter nec qui alimoniam ſpiritualem, ſcilicet verbum Dei & Sacramenta miniſtrat, regere cenſendus eſt; cum hæc præſtari poſſint ab extraneis, aut a Vicariis. Proprium itaque officium Rectoris eſt præeſſe: præeſt autem, qui ſuperior eſt non loco, aut gradu, aut dignitate dumtaxat, ſed inſuper ſcientia, virtutibus, ſapientia, & animi fortitudine eminet, quibus plebem ſubditam in ordine continere poſſit. Quod ſi hæc non præſtiterit, vocet quantum libuerit populum indomitum, rebellem accuſet, palam facit ſe eum regere non poſſe. Aliud enim eſt prædicare, offerre, benedicere, & baptizare; aliud præeſſe, ut habet liber Pontificalis in exhortatione, quam Pontifex dirigit ad eos, qui ordinandi ſunt Preſbyteri.

Sed iſta clarius elucent in educatione puerorum nobilium, quibus dantur nutritii pædagogi, & rectores, ſeu gubernatores: Nutritii paſcunt, pædagogi docent, nulli ex his regunt. Quodnam igitur officium eſt gubernatoris, & ab aliis diſtinctum? Ipſius eſt, quamvis aliunde inferioris, domino ſuo præeſſe ſapientia, qua ſuperior eſt; inordinatos ejus motus refrænare; mores inſtituere, interius exteriuſque ita componere, ut nihil ſentiat, dicat, & agat, niſi quæ ſunt nobili genere digna. Quibus manifeſte apparet regimen animarum non in eo ſitum eſſe præciſe, ut quis Miſſas celebret, prædicet, Sacramenta adminiſtret; ſed qui regit tanquam architectonicus, iis utitur pro ſua ſapientia, ut mediis, eaque moderatur, ut plebem ſubditam ad finem, qui eſt beatitudo, certo dirigat. Regimen igitur illius in eo conſiſtit, ut omnes in ordine contineat, ſcandala extinguat, protervos, & ad malum propenſos auctoritate ſua comprimat, rebelles lumini & veritati ſuperet: peccantes arguat, obſtinatos terreat, incipientes promoveat, proficientes perficiat, perfectos conſervet. Hinc Deus apud Ezechielem cap. 34. declarat eum non eſſe Paſtorem,

qui

qui talia non præſtiterit. *Væ paſtoribus Iſrael ... quod infirmum fuit, non conſolidaſtis, & quod ægrotum, non ſanaſtis; quod confractum eſt, non alligaſtis, & quod abjectum eſt, non reduxiſtis ... Ego paſcam oves meas .. quod perierat, requiram; & quod objectum erat, reducam, & quod confractum fuerat, alligabo, & quod infirmum fuerat, conſolidabo; & quod pingue & forte cuſtodiam: & paſcam illas in judicio.* Enimvero quid ſperatur ab eo, qui negotium quodcumque gerendum ſuſcipit, nonne ut ea peritia & induſtria polleat, qua poſſit obſtacula ſuperare, & omnia adhibere neceſſaria, quibus illud ad fauſtum exitum perducat? non ſatisfaciet, etiamſi multa moverit, ſed inutiliter, omnes conatus adhibuerit, ſed fruſtra, quia non debuit opus ſuſcipere, niſi & perficere poſſet. *Ponamus ante oculos noſtros*, inquit S. Gregorius homil. 17 in Evang. *Illum tantæ diſtrictionis diem, quo Judex veniet, & rationem cum ſervis ſuis, quibus talenta ſua credidit, ponet, ecce majeſtate terribili inter Angelorum & Archangelorum choros videbitur, ibi Petrus cum Judæa converſa, quam poſt ſe traxit, apparebit, ibi Paulus converſum, ut ita dicam, Mundum ducet; ibi Andreas poſt ſe Achajam; ibi Joannes Aſiam, Thomas Indiam in conſpectu ſui Judicis converſam ducent: ibi omnes Dominici gregis arietes cum animarum lucris apparebunt, qui ſanctis ſuis prædicationibus Deo poſt ſe ſubditum gregem trahunt. Cum igitur tot Paſtores cum gregibus ſuis ante æterni Paſtoris oculos pervenerint, nos miſeri quid dicturi ſumus, qui ad Dominum noſtrum poſt negotium vacui redimus?*

Porro malitia plebis non ſemper excuſabit Paſtorem; quamvis enim aliquando parum profecerint abſolutiſſimi, propter obduratam cervicem ſuorum ſubditorum; tamen diuturna experientia probat, quod ſi Paſtores ea, qua par eſt, pollerent ſapientia & virtute, multos ad ſalutem reducerent, quod vel incorrigibiles excludunt, vel incorrectos patiuntur. Harum autem animarum ſanguinem comminatur Deus ſe re-

repetiturum; e manibus imperiti Paſtoris. Unde exclamat S. Chryſoſt. hom. 54. in epiſt. ad Hebr. „ Miror, quod fieri poſſit, ut aliquis ex Rectoribus ſit „ ſalvus, cum videam poſt minas & præſentem ſocordiam aliquos adhuc occurrentes, & ſe conjicientes „ in tantam molem adminiſtrationis. Nam ſi ii, qui „ neceſſitate trahuntur, non habent quo confugiant & „ ſe excuſent, ſi rem male adminiſtrent, & ſint negligentes; (nam & Moyſes venit in periculum, cum „ ſæpe recuſaſſet) quanto magis ii, qui in hoc ſtudium „ ſuum ponunt, & in id irruunt? *Et hom. 3. in Acta Apoſt.* Non temere dico, ſed prout affectus ſum & „ ſentio, non arbitror inter Sacerdotes multos eſſe, „ qui ſalvi fiant, ſed multo plures qui pereant; in „ cauſſa eſt, quoniam res excelſum requirit animum.

Atque ut appareat, quam rara, quamque neceſſaria ſit ad regimen animarum illa animi celſitudo,

Advertes in omni regimine reperiri peccatores & juſtos. Ex peccatoribus autem alii peccant ex malitia, alii ex ignorantia, alii ex infirmitate. Peccant ex malitia, qui ex plena deliberatione; & hi vel confitentur peccatum, vel defendunt, vel in peccato obſtinari perſeverant, contemnentes Paſtoris monitiones & curam. Atqui neceſſaria eſt auctoritas, ut coerceantur & comprimantur ii, qui ex propenſione animi, & deliberato conſilio in peccatum ruunt: ad auctoritatem autem conciliandam, neceſſario requiritur morum gravitas, vita irreprehenſibilis, animi ſolertia, & ingenii acumen, quo ſupra ſubditos emineat Paſtor. Horum ſi alterum deſit, jacet dignitas, contemnitur Paſtor; vix enim peccator obtemperabit ei, in quo nihil ſupra ſe recognoſcit. At dotes illas in uno homine raro conjungi docent Origenes, S. Chryſoſtomus, S. Thom. & Gloſſa in illud Matth. 24. *Quis putas, eſt fidelis ſervus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam?* Qui enim Chriſti eſt pius & fidelis ſervus, ſæpe non ſatis eſt prudens ad tegendam familiam Chriſti: qui vero ingenio & prudentia pollet ad regimen aliorum neceſſaria, is ſæpe ſui nimium amans & æſtimator, minus eſt ſer-

ſervus Chriſti, quam ſuæ cupiditatis, cumque ſua potius, quam quæ Chriſti ſunt, quærat: ejus devotio pene eſt nulla, oratio arida & ſermo inefficax.

Rebelles ſunt debellandi, & in ordinem reducendi iis *ſpiritualibus* armis, de quibus Apoſtolus 2. ad *Corinth.* 10. „ Arma militiæ noſtræ non carnalia „ ſunt, ſed potentia Deo, ad deſtructionem munitio„ num, conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem „ extollentem ſe adverſus ſcientiam Dei, & in capti„ vitatem redigentes omnem intellectum in obſequium „ Chriſti, & inpromptu habentes ulciſci omnem ino„ bedientiam. „ Ubi notat Apoſtolus, quam pugnam ſuſtinere cogatur Paſtor, quibuſque armis peccatores *rebelles* adverſus ſuam doctrinam vincere debeat. 1. *Meminit munitionum*, per quas intelligit ſive ſæcularem potentiam, amicitiam nobilium, & favorem humanum, quibus aliquando urgetur Paſtor, ut officium ſuum deſerat: ſive argumenta & rationes, quæ contra veritatem objici ſolent. 2. Nomine conſiliorum intelligit artes, machinationes, & media callide excogitata ad ſubvertenda ea, quæ Paſtor doctrina ſua ſtabilire conatur. 3. Per altitudinem notatur ſuperbia; vel ſuperba ſcientia & magniloquentia quorumdam, qua audeant ſe extollere ſupra doctrinam Paſtoris. Adverſus hujuſmodi neceſſe eſt, ut inſurgat Paſtor. Arma autem, quibus eum inſtruit Apoſtolus, non ſunt carnalia, qualia ſunt litigium, honores, voluptates, ſuperba ſupellex, & ſapientia humana, quibus mundani putant ſe poſſe prævalere; ſed vocat ea Apoſtolus potentia Deo, id eſt, efficacia & valida per Dei virtutem; ſuntque ex Sancto Anſelmo, 1. Vehementia ſpiritus & zelus: 2. Efficacia prædicationis. 3 Invicta animi fortitudo, quæ nihil aliud eſt, quam ſapientia ſingularis, qua poſſit Paſtor ſophiſmata detegere, argumenta ſolvere, & reſponſiones tam apte proferre contra ea, quæ ſibi objiciuntur, ut obſtruat os loquentium iniqua. 4. Pura intentio & caritas; quia ſcilicet, dum peccatores vident Paſtorem *vitæ innocentiſſimæ*; non eorum opes, non honores, ſed ſalutem tantum quærere, ob idque nec labori-

bus,

bus, nec impenſis parcere; his omnibus quaſi zelo efficaciſſimo in conſcientia feriuntur, vulnerantur, cedunt, & credunt. Addit Apoſtolus, ad terrendos eos qui in peccato obdurati contemnunt, *in promptu habentes ulciſci omnem inobedientiam*. Terrere quippe debet Paſtor eos, qui brutorum vitam ſequuntur: *Neceſſe eſt*, inquit Sanctus Gregorius 2. parte paſtoralis c. 6., „ ut Rectores a ſubditis timeantur, quando ab „ eis Deum minime timeri deprehendunt, ut huma„ na ſaltem formidine peccare metuant, qui divina „ judicia non formidant. In eo enim quod metum „ ſibi a perverſe viventibus exigunt, quaſi non ho„ minibus, ſed animalibus dominantur: quia videlicet „ ex qua parte beſtiales ſunt ſubditi, ex ea debent „ etiam formidini ſubjacere ſubſtrati. De his ſcriptum „ legimus: Terror veſter ac tremor ſit ſuper cuncta „ animalia terræ, cujus videlicet terror ac tremor; „ quia eſſe ſuper animalia terræ præcipitur, profecto „ eſſe ſuper homines prohibetur. Homo quippe bru„ tis animalibus, non autem ceteris hominibus natu„ ræ prælatus eſt; & idcirco ei debetur, ut ab ani„ malibus, & non ab hominibus timeatur: quia con„ tra naturam eſt ſuperbire, & ab æquali velle time„ ri. Hanc diſcretionem plenius agnoſcimus, ſi Pa„ ſtoris primi exempla cernamus. Petrus namque „ auctore Deo ſanctæ Eccleſiæ principatum tenens, a „ bene agente Cornelio, & ſeſe ei humiliter proſter„ nente, immoderatius venerari recuſavit, ſeque ei ſi„ milem recognovit dicens: Surge, ne feceris, & ego „ homo ſum, Actuum 10. Sed cum Saphiræ, & Ana„ niæ culpam reperit, mox quanta potentia ſuper ce„ teros excreviſſet, oſtendit; verbo namque vitam eo„ rum perculit, quam ſpiritu perſcrutante deprehen„ dit, & ſummum ſe intra Eccleſiam contra peccata „ recoluit, quod honore ſibi vehementer impenſo co„ ram bene agentibus fratribus non agnovit; illic com„ munionem æqualitatis meruit ſanctitas actionis, hic „ zelus ultioni jus aperuit poteſtatis. Servanda itaque „ eſt & in corde humilitas, & in opere diſciplina: „ atque inter hæc ſolerter intuendum eſt, ne dum

„ immo-

„ immoderatius cuſtoditur virtus humilitatis, ſolvan„tur jura regiminis, & dum Prælatus quiſque plus „ ſe quam deceat, dejicit, ſubditorum vitam ſub „ diſciplinæ vinculo diſtringere non poſſit; ſed tamen „ quibuſdam ſignis decenter erumpentibus eos apud ſe „ eſſe humiles, etiam ſubjecti deprehendant: quatenus „ & in auctoritate eorum, quod formident, videant, „ & de humanitate, quod imitentur agnoſcant. Attamen, nonnunquam gravius delinquitur, ſi inter per„ verſos plus æqualitas quam diſciplina cuſtodiatur. „ Hactenus S. Gregorius, ubi pluribus oſtendit artem regendi maxime in eo conſiſtere, ut Paſtor terrore percellat peccatores, cum ſine illo jaceat diſciplina, regnent ſcandala, omniſque ordo pervertatur; At quomodo terrebit Paſtor, in quo nihil ſuſpiciendum deprehenditur? An non ridebitur, qui graviter loquitur, & humiliter vivit? Quomodo mirabitur iis, qui armati contra ipſum ſtant, nec debellari ſe poſſe præſumunt? Itaque virtus terrendi obſtinatos neceſſario præſupponit in Paſtore eam auctoritatem, & animi fortitudinem, de quibus jam diximus. Requirit inſuper vigilantiam indefeſſam, ut nihil effugiat ejus ſollicitudinem; timet enim malus, quando ſe latere poſſe deſperat. Hinc Paſtor dicitur ſpeculator poſitus ſuper domum Dei, Ezech. 33. communiterque vocatur proprio nomine Curatus, ſeu Curio a curando; Epiſcopus, ex eo quod intendat ad ea omnia, quæ gerunt ſubditi, *Tu, qui Eccleſiæ præſides*, ait Origenes hom. 7. in Joſue, *Corporis Chriſti es oculus: vide ergo ut omnia circumſpicias, omnia circumluſtres, etiam ventura prævideas.*

2. Requiritur dicendi vis & libertas; qua fortiter arguat, tanquam poteſtatem habens.

3. Animi conſtantia; qua in nullo cedat obſtinatis, eoſque in diſperationem adducat ſe poſſe quieſcere, niſi reſipiſcant.

Cum autem advertet Paſtor, fractam eſſe Peccatoris duritiem, eumque ſolummodo vel laborare ignorantia, vel detineri infirmitate, contra ignorantiam doctrinam adhibebit; contra infirmitatem pietatis

ſuæ

ſuæ viſcera explicabit, atque caritatis ſuæ dulcedine dolorem, qui ex difficultate procedit, leniet, languentem animam roborabit. Neceſſe quippe eſt, ex S. Greg. 2. p. Paſt. cap. 6. ut quiſquis ſanandis vulneribus præeſt, exemplo Samaritani in vino morſum doloris adhibeat, in oleo mollitiem pietatis; quatenus per vinum mundentur putrida, & per oleum foveantur ſananda. Miſcenda ergo eſt lenitas cum ſeveritate, ut neque multa aſperitate exulcerentur ſubditi, neque nimia benignitate ſolvantur. Sit amor, ſed non emolliens; ſit rigor, ſed non exaſperans; ſit zelus ſed non immoderate ſæviens; ſit pietas, ſed non plus quam expediat paterna: ut dum ſe in arce regiminis juſtitia clementiaque permiſcent, is qui præeſt, corda ſubditorum & terrendo demulceat, & tamen reverentiam demulcendo conſtringat. Quis autem ad hæc idoneus? Nemo ſane, niſi ingenii acumine polleat, caritate ferveat, ſapientia plus quam humana ſit præditus, perfectumque imperium in omnes animi motus obtineat.

Quod ſpectat juſtos, his potiſſimum debet Paſtor ſuam curam & induſtriam, utpote qui gregis ſint pars nobilior, ſollicituſque eſſe debet, quomodo incipientes proficiant, proficientes perficiantur, perfecti perſeverent: hic enim eſt finis illius regiminis, & opus quod perficiendum ſuſcipit. At quomodo Rector ad perfectionis metam perducet ſubditos, niſi cum ipſis ad eam pergat? Quin potius debet eam attigiſſe; bonus enim Paſtor ante oves vadit Jo: 10. Ad hoc etiam valet Philoſophorum axioma. *Agens non agit; niſi in quantum eſt in actu*: cum igitur actio Paſtoris, & proprium ejus officium ſit perficere, neceſſe eſt ut ipſe ſit perfectus, favetque illud Theologorum effatum, *Paſtores ſunt in ſtatu perfectionis acquiſitæ*. Quaſi ſi plures e juſtis in medio itinere ſubſiſtunt, ſi pauci admodum proficiunt, ſi vix ullus perfectionis gradum attingit, tribuendum eſt ut plurimum Paſtorum imperitiæ. Ex his

Sequitur 1. Jure naturali & divino Paſtorem teneri ad reſidentiam, cum ſine ea non poſſit præſtare officia

mox

mox recenſita, quemadmodum docet Concilium Trid. ſeſſ. 23. cap. 1. *de reform.* his verbis: „ Cum præ„ cepto divino mandatum ſit omnibus, quibus anima„ rum cura commiſſa eſt, oves ſuas agnoſcere, pro his „ ſacrificium offerre, verbique divini prædicatione, Sa„ cramentorum adminiſtratione, ac bonorum omnium „ operum exemplo paſcere, pauperum aliarumque mi„ ſerabilium perſonarum curam paternam habere, & in „ cetera munia paſtoralia incumbere: quæ omnia ne„ quaquam ab iis præſtari & impleri poſſuut, qui „ gregi ſuo non invigilant neque aſſiſtunt .... de„ clarat ſacroſancta Synodus, omnes ..... etiamſi „ Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales ſint, obligari „ ad perſonalem in ſua Eccleſia vel diœceſi reſiden„ tiam, ubi injuncto ſibi officio defungi teneantur, „ neque abeſſe poſſe, niſi ex cauſſis & modis infra „ *ſcriptis*, „ ſcilicet propter urgentem neceſſitatem, debitam obedientiam, ac evidentem Eccleſiæ & Reipublicæ utilitatem. Et infra. „ Si quis autem, quod „ utinam nunquam eveniat, contra hujus decreti di„ ſpoſitionem abfuerit: ſtatuit ſacroſancta Synodus, „ præter alias pœnas adverſus non reſidentes, ſub „ Paulo III. impoſitas & innovatas; *nempe* (ſeſs. 6. „ cap. 1. de reformatione) ac mortalis peccati rea„ tum, quem incurrit, eum pro rata temporis abſen„ tiæ, fructus ſuos non facere, nec tuta conſcientia, „ alia etiam declaratione non ſecuta, illos ſibi deti„ nere poſſe. „

Sequitur 2. Paſtorem Eccleſiæ ſuæ eam fere debere præſentiam, quam anima proprio corpori exhibet, in quo ne ad momentum quieſcit, ſed continuo illud vegetat, conſervat, agitque, adeo ut corporis ſui actus dicatur. Sic Paſtor reſideat oportet, non ut in domo ſua otio indulgeat, aut ſtudeat propriis commodis, ſed ut iis, quibus præeſt, intendat, ſingulos veluti propria membra foveat, protegat, omneſque ſua ſollicitudine in ordine contineat. Hanc Paſtoralis reſidentiæ formam Apoſtolus in ſeipſo expreſſit 2. Cor. 11. *ubi poſt* recenſitos labores, qui Paſtori extrinſecus obveniunt, ſubdit quæ illum occupatum tenebant, *in-*

ſtan-

ſtantia mea quotidiana, hoc eſt, juxta Sanctum Auguſtinum in Pſalm. 98. incurſus in me quotidianus negotiorum; *ſollicitudo omnium Eccleſiarum*, quas fundaverat; *Quis infirmatur, & ego non infirmos?* Senſus eſt; vel unus ex innumeris, quos Chriſtus acquiſivit, verſaturne in labendi periculo, pro quo, & cum quo non metuam, ejus periculum tanquam meum reputans commiſerationis affectu? *Quis ſcandalizatur*, caditque, *& ego non uror?* partim dolore, partim zelo: conſolationem non admittens ex ceteris, qui ſtant firmi.

Sequitur 3. quod quamvis prædicatio & doctrina non ſint præciſe id, in quo conſiſtit ars regendi animas, tamen ſubſerviant paſtori tanquam inſtrumenta artifici, arma militi: quare qui perfecte docet, ſed artem regendi non callet, illi dixeris ſimilem.. qui inſtrumenta artificialia geſtat, ſed quomodo ſint tractanda, ignorat. Contra, qui rationem & modum tenet regiminis, ſed in Eccleſia loqui non prævalet, comparandus eſt perito artifici, qui inſtrumentorum defectu nullum opus perficit. *Qui enim Paſtor eſt, eſſe debet, & Magiſter*, ait S. Hieron. in cap. 4. ad Epheſ. *nec in Eccleſiis, quamvis ſanctus ſit, Paſtoris ſibi nomen debet aſſumere, niſi poſſit docere quos paſcit*. Hinc S. Ambroſius lib. 1. de Officiis capite 8. ſcribit; *Jam effugere non poſſumus officium docendi, quod nobis effugientibus impoſuit Sacerdotii neceſſitudo. Sacerdos namque*, ſuadet S. Greg. 2. part. Paſtor. c. 4. *ingrediens & egrediens moritur ſi de eo ſonitus non audiatur: quia iram contra ſe occulti Judicis exigit, qui ſine ſonitu prædicationis incedit*, Et S. Auguſtinus; *Qui bene novit quam grave pondus immineat nobis, intelligit, quod, quamvis aſſidue prædicemus, minus tamen reddimus quam debemus; dicente ſancta Scriptura: Clama, ne ceſſes;* non dixit, *poſt multos dies*, ſed, *ne ceſſes*.

Ceterum, nemo putet ſuo muneri Poſteris facere ſatis, ſi utcumque evangelizet, nec appoſite id faciat; & ſicut congruit auditoribus. Quis enim audeat dicere (ait S. Auguſt. lib. 4. de doctrina Chriſtiana, c. 1.) adverſus mendacium in defenſoribus ſuis inermem debere conſiſtere veritatem, ut videlicet illi, qui

res

res falſas perſuadere conantur, noverint auditorem vel benevolum, vel intentum, vel docilem facere; iſti autem non noverint: Illi falſa breviter, aperte, veriſimiliter, & iſti vera ſic narrent, ut audire tædeat, intelligere non pateat, credere poſtremo non libeat? Illi fallacibus argumentis veritatem oppugnent, aſſerant falſitatem, iſti nec vera defendere, nec falſa valeant refutare: Illi animos audientium in errorem moventes, impellenteſque docendo terreant, contriſtent, exhilarent, exhortentur ardentes; iſti pro veritate lenti frigidiſque dormitent. Quis ita decipiat ut hoc ſapiat? *Sed non cujuſvis eſt de Deo diviniſque rebus diſſerere*, inquit S. Chryſoſtomus, *evangelizare paucorum eſt, baptizare autem cujuslibet, modo ſacerdotio fungatur*. Et S. Gregorius Nazianzenus in Oratione 1. apologet. de ſua fuga: „ Si quis eſt „ alius, *inquit*, qui præfidenti animo ſuſcipiat mini- „ ſterium verbi, aut cujuſvis ingenii eſſe cenſeat, „ hunc ergo ſolertiæ nomine admiror, ne dicam ſtul- „ titiæ: mihi res minime vulgaris eſſe videtur .... „ aut enim mens minime illuminata eſt, aut ſermo „ elanguis, atque ex uno horum peræque ac omni- „ bus veritas claudicet neceſſe eſt.

Fuſius iſta tanti momenti tractari hic forte quis exoptabit, ſed cum de iis alibi multa verba fecerimus, ideo Lectorem ad Tractatum de Ordine §. toto 12. omnino conſulendum duximus remittendum.

C A P U T XII.

De Contractibus in particulari.

§. I.

De venditione & emptione.

Q. 1. Quid ſunt venditio & emptio?

R. Definitur venditio, pactio mercis pro pretio; emptio vero, pactio pretii pro merce.

Dicitur, *pro pretio;* nam ſi merx daretur pro alia merce, non eſſet venditio aut emptio, ſed permutatio.

Q. 2. *Quid ſi pro merce daretur pecunia cum alia merce?*

R. Si pecunia valore ſuperat, emptio reputatur, ſi contra merx ſuperet, permutatio cenſeri debet: ſi æqualis ſint valoris, contractus talis cenſeri debet, qualem partes intendunt celebrare, nempe erit venditio, ſi voluerunt vendere: permutatio vero, ſi intenderunt permutare.

Q. 3. *Ad emptionem & venditionem requiriturne rei venditio?*

R. Minime, nam lib. 3. Inſtit. tit. 24. „ de venditione & emptione, *habetur:* Cum autem emptio & venditio contracta ſit, quod effici dicimus, ſimul atque de pretio convenerint, cum ſine ſcriptura res agitur, &c. „ Quibuſdam tamen in locis contractus ille non cenſetur perfectus, niſi data ſit arrha, Gallice, *Denier a Dieu.*

Advertes, conſenſum abſolutum requiri: nam conditio ex dictis ſuſpendit contractum uſque ad conditionis eventum, quamvis completa conditione, contractus fictione juris retro trahatur ad tempus, quo celebrari cœpit. Unde ſi quod tributum deberetur pro rei venditione & emptione, illud recipi deberet ab exactore, qui tempore venditionis, & emptionis munus illud exercebat.

Ergo, cum res domino ſuo pereat aut fructificet, ejuſque dominium transferatur ante traditionem, fructus, augmentum, & detrimentum rei venditæ, quamvis nondum traditæ, pertinent ad emptorem, modo venditor non ſit in culpa vel in mora, vel aliter cum emptore convenerit, reſque ipſa fuerit determinata in ſpecie ſeu individuo, ita cit. lib. tertio.

Dixi 1. *modo venditor non ſit in culpa,* nam ſi ejus culpa res apud illum pereat, aut deterior fiat, debet reſtituere.

Dixi 2. *vel in mora,* quia ſi per ipſum ſtet, quominus emptor rem ſuam poſſideat, venditor tenetur etiam ex caſu fortuito, cum præſumi poſſit emptorem

caſum

caſum illum declinaturum fuiſſe, ſi rem a ſe emptam poſſediſſet.

Dixi 3. *vel aliter cum emptore convenerit*, quia potuit ita paciſci, ut fructus, vel pendentes, v. g. racemi nondum collecti, vel futuri ante traditionem ad ipſum pertineant.

Dixi 4. *reſque ipſa fuerit determinata*, nam ſi ſit indeterminata, v. g. vendidit indeterminate decem oves ex toto grege, vel decem jugera ex ſuo fundo; res perit aut accreſcit venditori, tum quia, quandiu res determinata non eſt, venditio cenſetur conditionalis, quæ perfecta non eſt, niſi impleta conditione, tum quia ſicut non tenebatur venditor has oves vel hæc jugera determinata dare emptori, ita ſi quid ſit in iis emolumenti aut detrimenti, ad ipſum ſolum ſpectat.

Q. 4. *Poteſtne quis cogi ad rem ſuam vendendam?*

R. 1. Non poteſt auctoritate privata, ut patet ex definitione dominii, eſt enim facultas diſponendi de re ſua ut libet. Hinc injuſtitiæ arguitur Achab Rex Iſrael, 3. Reg. 21. quod voluerit cogere Naboth ad vendendam vineam.

R. 2. Poteſt cogi auctoritate publica ob publicam neceſſitatem, vel utilitatem, ut ſi fundus privati ſit neceſſarius ad conſtructionem templi, ampliationem urbis, aut viæ publicæ.

Q. 5. *Licetne vendere cum pacto retro vendendi?*

R. 1. Licet, ſi pactum illud ſit in favorem venditoris, ita ut liberum ſit ei poſt certum tempus refundere pretium ſolutum, emptor vero teneatur rem emptam reſtituere. Probatur ex 25. cap. Levit. ubi Deus filiis Iſrael concedit facultatem redimendi poſſeſſiones venditas. 2. Ex ſacris Canonibus, cap. *cum Joannes*, de fide inſtrumentorum, & cap. *illo*, de pignoribus.

R. 2. Venditio facta cum pacto redimendi in gratiam emptoris, ita ut venditor teneatur rem ſuam recipere, & pretium pro ea acceptum emptori refundere, ſpeciem habet contractus uſurarii, nec in praxi eſt conſulenda, quia licet contractus ille fiat ſub nomine venditionis, tamen res proprie non videtur vendi,

ſed ſolum in pignus dari, ita ut emptor rei fructus percipiat ob mutuum. Hoc patet exemplo: Petrus indigens pecunia, vendit pratum Paulo, ea conditione, quod ipſe Petrus tenetur redimere pratum illud poſt tres aut quinque annos eodem pretio, quo vendidit: Paulus vero idem pratum reſtituere, retentis fructibus, quos ex prato per illud ſpatium percipit. Certe ſi hæc pactio eſſet licita, uſurarii omnes facile eſſent excuſandi, dum mutuant pecuniam non repetendam ante tres aut quinque annos: vel enim acciperent pignus ſub colore venditionis, & eo nomine fructus ejus tuta conſcientia lucrarentur: vel quod mutuum omnes dicimus, illi emptionem annui cenſus ad tres aut quinque annos nominarent: quæ tamen pactiones damnatæ ſunt tanquam uſurariæ, ut dicetur ubi de mutuo.

Q. 6. *Contractus, quem Mobatra vocant, id eſt, quo a mercatore res majore pretio ad certum tempus ſolvendo diſtrahuntur, ac ſtatim ab eodem, ſtante eo contractu, minore pretio præſente pecunia, redimuntur cum intentione lucri, eſtne licitus?*

R. Affirmat Leſſius lib. 2. cap. 21. dub. 16. atque pro ſua ſententia citat Navarrum & alios recentiores. Admittit tamen, mercatorem contra caritatem peccare aliquando, ſi gratis non ſubveniat indigenti. Verum univerſaliter damnata eſt illa opinio. 1. in Concilio primo Mediolanenſi ſub ſancto Carolo: deinde ab Innocentio XI. anno 1679. & a Facultate Pariſienſi anno 1665. ac demum a Clero Gallicano anno 1700. *Contractus ille*, inquit S. Antoninus, 1. part. tit. 1. cap. 8. §. 8. *uſurarius eſt, & omni malignitate & duplicitate plenus*. Hinc probandi non ſunt artifices, qui vendunt vaſa aurea vel argentea cum pacto retro vendendi, non habita ratione laboris & induſtriæ. Secus ſi eadem vaſa alia occaſione data redimerent, quia ſecundum communem hominum æſtimationem, vaſa argentea non tanti valent in manibus privati hominis, quanti in manibus aurificis.

§. II.

§. II.

De pretio.

Q. 1. **Q***Uomodo æſtimandum eſt pretium rerum venalium?*

R. Duobus modis res venales conſiderari poſſunt: 1. Abſolute & ſecundum ſuum eſſe naturale independenter ab æſtimatione hominum, quomodo vile animalculum excedit valorem auri & argenti; res enim vivens eſt quid excellentius in ordine naturæ re inanimata. 2. Relative & per ordinem ad uſus humanos, quo fit ut quædam ſenſu carentia quibuſdam ſentientibus præponamus. „ Quis enim, *inquit S. Auguſtinus lib.* 11. *de Civ. Dei cap.* 16. non domi ſuæ „ panem habere, quam mures, nummos, quam pulices, malit? Sed quid mirum? cum in ipſorum „ etiam hominum æſtimatione, quorum certe natura „ tantæ eſt dignitatis, plerumque carius comparetur „ equus, quam ſervus: gemma, quam famula? „ Hoc autem poſteriori modo in contractibus pretium rerum venalium æſtimetur.

Q. 2. *Unde augetur aut minuitur rei venalis pretium?*

R. Ex his circumſtantiis. 1. Ex penuria vel copia mercium. 2. Ex pecuniæ abundantia vel raritate. 3. Ex multitudine emptorum, & paucitate vendentium, & contra. 4. Ex modo vendendi; nam vilius res venditur ſub haſta & voce præconis, quam apud mercatorem, quæ in magna quantitate, quam quæ minutatim & per partes. 5. Ex majori vel minori emptorum indigentia, modo communis ſit. Unde equi carius tempore belli, quam pacis, venduntur.

Dixi, *modo communis ſit*; nam indigentia unius emptoris aut venditoris non mutat communem hominum æſtimationem, nec efficit ut carius res vendenda ſit, aut vilius emenda; unde hæc propoſitio, *Poteſt aliquis emere rem vilius ab illo, qui vendit neceſſitate compulſus*, damnata eſt a Pariſienſi Academia anno 1665. tan-

quam falſa, ſcandaloſa, juſtitiam & caritatem violans. Ex his

Sequitur mercatorem infortunatum non poſſe augere pretium ſuarum mercium, ex eo quod vel domus ejus, in qua ſervabantur, conflagraverit, vel in iis advehendis majores ſumptus fecerit, quam alii mercatores, quia merces in illius officina non pluris æſtimantur, quam in officinis aliorum mercatorum.

Q. 3. *Quodnam eſt juſtum, aut injuſtum rei venalis pretium?*

R. Pretium æquale valori rei venalis ſecundum communem hominum æſtimationem, eſt juſtum ejus pretium; inæquale vero eſt injuſtum, ex conſtanti omnium Theologorum doctrina, quia ex dictis juſtitia conſiſtit in æqualitate; injuſtitia vero in inæqualitate: Ergo ut licitus & juſtus ſit contractus emptionis, aut venditionis, menſurandum eſt pretium cum merce. *Secundum divinam legem*, inquit S. Thomas 2. 2. quæſt. 77. art. 1. ad primum, *illicitum reputatur ſi in emptione, & venditione non ſit æqualitas juſtitiæ obſervata, & tenetur ille qui plus habet, recompenſare ei, qui damnificatus eſt*. Notent Paſtores & Confeſſarii.

Dices: ex lege, *Explicito*, ff. ad Senatuſconſultum Trebellianum, §. *Si hæres*, res tantum valet, quantum vendi poteſt.

Diſtinguo: res tantum valet, quantum vendi poteſt intra latitudinem juſti pretii, Concedo: extra latitudinem, Nego: alias injuſta eſſet lex citata, & per aliam legem correcta, nempe leg. *Rem majoris*, cap. *de reſcind. vendit.* & cap. *Cum cauſſa*, tit. *de emption. & vendit.* ubi ſtatuitur, Monaſterium in venditione ultra dimidiam partem juſti pretii deceptum recipere debere rem venditam, vel quod defuit ex legitimo pretio.

Ergo, inquies, licet minoris emere, modo pretium non ſit infra dimidiam partem valoris rei venditæ.

Nego conſequentiam: verum quidem eſt in foro externo non dari actionem venditori, niſi deceptus ſit

infra

infra dimidium juſti pretii, quia innumeræ naſcerentur lites, ſi propter minimam læſionem ementes aut vendentes audirentur; vix enim reperiuntur, qui non exiſtiment ſe carius emiſſe, aut vilius vendidiſſe. At in foro conſcientiæ, ſi vendatur aut ematur extra latitudinem juſti pretii, injuſtitia eſt, & obligatio reſtituendi. Vide S. Thomam 2. 2. qu. 77. art. 1. ad 1.

Q. 4. *Quomodo æſtimanda eſt latitudo juſti pretii?*

R. Duplex pretium eſt diſtinguendum: aliud dicitur legitimum ſeu legale; aliud dicitur naturale & vulgare.

Q. 5. *Quid eſt pretium legitimum, ſeu legale?*

R. Eſt pretium lege publica, ſeu Magiſtratus decreto taxatum: & hoc pretium conſiſtit in indiviſibili. Quare ſi Magiſtratus determinaverit pretium panis talis ponderis, injuſtus eſt venditor, & ad reſtitutionem tenetur, ſi minimum quid ultra ab emptore exigat; quia non ſervat æqualitatem a lege præfixam.

Q. 6. *Quid eſt pretium naturale, ſeu vulgare?*

R. Eſt pretium, quod ex hominum æſtimatione independenter a lege poſitiva, ſeu Magiſtratus decreto conſtituitur. Hoc autem pretium latitudinem habet; quia varii homines varie de rebus judicant, ita ut quod alii cenſent valere decem, alii æſtiment undecim, alii etiam duodecim.

Q. 7. *Quomodo Theologi deſcribunt latitudinem juſti pretii vulgaris?*

R. Pretium vulgare vulgo dividunt in infimum, medium, & ſupremum: docentque licitum eſſe venditori vendere ſupremo & rigoroſo pretio, ſi poſſit id obtinere ab emptore, cui conceſſum eſt licitari, ut venditor deſcendat ad medium aut infimum pretium. Quod ſi ſecundum communem hominum æſtimationem res non tanti valeant, quanti empta eſt, exceſſit venditor limites juſti pretii, & in foro conſcientiæ reſtituere tenetur. Contra, ſi emptor, ſecundum communem æſtimationem, minoris emit, quam valeat res vendita, debet venditori ſatisfacere, niſi condonaverit.

Ex his ſequitur, eum, qui minoris emit domum,

equum, &c. quorum pretium non eſt lege taxatum, poſſe abſque injuſtitia, etiam in iiſdem circumſtantiis alteri eaſdem res pluris vendere; quia, cum pretium rerum illarum habeat quandam latitudinem, ſicut emptor eas juſte emit infimo pretio, ita poteſt vendere pretio ſupremo: contra injuſtum fore, ſi chirographa certa & liquida, & cenſum annuum ex contractu conſignativo nulli periculo expoſito minoris emeret; quia harum rerum pretium, cum ſit legitimum, & a lege taxatum, in indiviſibili conſiſtit, v. g. mille libellæ mutuo datæ, vel per contractum conſignativum alienatæ, nec pluris, nec minoris valent. Cum autem frequentius in hujuſmodi contractibus in juſtitia occurrat, operæ pretium eſt hanc doctrinam lumine naturali notam, ut patet ex ratione allata, munire novis argumentis ex auctoritate deductis.

Confirmatur itaque auctoritate, 1. Pii V. qui in Bulla *Cum onus*, anno 1569. de reform. contractum de annuis cenſibus alienandis & redimendis, ſtatuit, ut cenſus eodem pretio extinguantur. 2. Plurium Doctorum Pariſienſium, qui anno 1673. cenſuerunt ad reſtitutionem teneri eos, qui hujuſmodi nundinationibus, hoc eſt, emptionibus annui cenſus minori pretio, quam creatus ſit, quæſtum faciunt.

Dixi, *certa*, *& liquida*: alioquin habentur tanquam merces vitiatæ, quæ minoris emuntur, quam integræ.

Dices 1. ex lege, *Minus*, de regulis Juris, *minus eſt habere actionem, quam rem*: Ergo chirographum, quod emitur ad obtinendum centum libellas, non tanti valet, quanti centum libellæ.

Diſtinguo antecedens. Si non niſi cum periculo res illa obtineri poſſit, Concedo; ſi ſine periculo, Nego antecedens; alias excuſandi eſſent omnes uſurarii: nam pro pecunia, quam tradunt mutuatario, accipiunt ſolummodo actionem ad ſimilem pecuniam repetendam.

Confirmatur reſponſio, ex communi hominum æſtimatione, apud quos mille libellæ non pluris æſtimantur

tur

Google

tur in arca, quam in manibus ejus, qui per contractum conſignativum, Gallice *Contrat de Conſtitution*, emit jus ad percipiendum annuum cenſum quinquaginta libellarum: immo contractus ille cedit in utilitatem conſignantis, quando non indiget illa pecunia ad damnum vitandum, aut majus lucrum faciendum. *Dico; quando non indiget*; quia ſi indigeat, juſte poterit de pretio minuere, ratione damni emergentis, aut lucri ceſſantis, ut dicetur ubi de mutuo & uſura.

Dices 2. Argenti pretium eſt mutabile, ut patet experientia; hodie enim cenſus centum aureorum eſt ſolum quinque aut quatuor: ſupponatur ergo quod Petrus quatuor aureos annui cenſus percipiat ex centum aureis, quos contractu conſignativo tradidit Titio, velitque illum cenſum vendere Paulo, cui Joannes offert quinque aureos annui cenſus pro eadem ſumma centum aureorum. Certe Paulus damnum pateretur, ſi in hac hypotheſi emeret cenſum illum Petri centum aureis, dum perciperet ſolummodo quatuor, alioquin accepturus a Joanne quinque, ſi eidem traderet centum illos aureos contractu conſignativo: Ergo nullam injuſtitiam committet Paulus, ſi a Petro emat octoginta tantum aureis jus ad centum.

Reſpondeo. Paulum damnum revera paſſurum, ſi emeret centum aureis illud capitale, quod non producit, niſi quatuor aureos annui reditus, ſupponendo quod Joannes quinque ipſi offerat, atque ut Paulus indemnis ſervetur, poſſe licite emere a Petro octoginta tantum jus ad percipiendos quatuor anni reditus: ſed cum hac conditione, quod cum Titius redemerit illum cenſum, Paulus non retineat niſi octoginta aureos, cum ſupponatur non dediſſe plures: teneaturque reſtituere Petro viginti reliquos, per quos perficitur ſumma centum aureorum, quos Petrus primo loco dederat Titio.

Dices 3. In foro externo venduntur chirographa etiam infra media partem juſti pretii, idque auctoritate Judicis: Ergo.

Reſpondeo 1. opponendo legem ſecundam jam citatam de *reſcindenda venditione*, ubi contractus venditionis reſcindendus dicitur, ſi res vendita ſit infra dimidium rigoroſi pretii: cum autem lex illa religioſe obſervetur in foro externo, non eſt credendum contra eam quidquam fieri, cum auctoritate Judicis venduntur chirographa & aliæ res immobiles infra mediam partem juſti pretii, quod valent. Quare

Reſpondeo 2. Judicem efficere quantum poteſt; ut juſto pretio vendantur res, quarum creditor venditionem proſequitur, unde ſi quæ ſit injuſtitia in his venditionibus, non eſt tribuenda Judici, qui creditori jus dicere cogitur: ſed emptoribus, qui nolunt juſtum pretium offerre. Attamen poſſunt & illi excuſari ceſſante monopolio; quemadmodum enim per præſcriptionem Princeps transfert dominium unius in alterum, idque propter bonum publicum, & in pœnam negligentiæ eorum, qui res ſuas non curant: ſic & Judex in pœnam debitorum, qui ſunt in mora, poteſt eos ſpoliare bonis propriis, & ea transferre in ementes, etiamſi vix dimidiam partem pretii offerant. Et hoc confirmari poteſt; quia ſi bona ſubhaſta vendenda non poſſent adjudicari antequam offerretur juſtum pretium, ſæpe contingeret creditorem rem ſibi debitam recipere non poſſe, tum quia nullus eſſet ex emptoribus, qui pretium juſtum offerret, tum quia ipſemet debitor fraudibus & artibus impediret ementes, quominus ad juſtum pretium aſcenderent.

Q. 8. *Quid ſi habens chirographum liquidum vel contractum conſtitutivum, ultro minueret de pretio, ut alliceret emptorem ad emendum hujuſmodi chirographum aut contractum?*

R. Etiam injuſta eſſet illa emptio, cum in ea non ſervaretur æqualitas. Nec cenſendus eſt venditor gratis remittere de pretio; ſed emere ſuum commodum, cum autem commodum illud ad ipſum pertineat, injuſte cogeretur illud emere; quia nemo tenetur emere rem ſuam. „ Si aliquis *inquit S. Thomas* 2. 2. *q.* „ 77. *art.* 1. *in corpore*, multum juvetur ex re al„ terius, quam accipit, ille vero qui vendit, non

„ dam-

„ damnificatur carendo re illa, non debet eam ſuper vendere: quia utilitas, quæ alteri accreſcit, non eſt ex venditione, ſed ex conditione ementis. Nullus autem debet vendere alteri quod non eſt ſuum, licet poſſit ei vendere damnum quod patitur.„

Q. 9. *Poteſtne licite res vendi ſupra pretium legitimum, quando mercis valor ſecundum communem æſtimationem excedit alias merces?*

R. 1. Pro qualicunque exceſſu non poſſet auguri pretium, alias inutilis eſſet taxatio; facile enim quilibet ſibi perſuaderet merces ſuas aliis meliores eſſe.

R. 2. Si exceſſus ſit valde notabilis, poteſt res licite vendi ſupra pretium legitimum; quia ſi a contrario magnus eſſet defectus: v. g. ſi frumentum eſſet paleis & aliis ſeminibus inutilibus admixtum, venditor deberet remittere de pretio legitimo: Ergo ſi merx exceedat notabiliter in bonitate, emptor debet addere ad pretium legitimum.

Q. 10. *Quid ſi merces vendantur Lugduni, & deportandæ ſit Lutetiam, ubi pluris valent?*

R. Vel venditor ſumit in ſe periculum tranſvehendi merces Lutetiam, vel non; ſi primum, poteſt ſumere pretium, quod datur Lutetiæ, quia tunc licet inchoetur contractus Lugduni, tamen quodammodo perficitur Lutetiæ; adeoque ſecundum taxationem urbis Lutetiæ vendi poteſt. Si ſecundum, debent tantum vendi juxta taxationem urbis Lugduni, quia contractus Lugduni perfectus eſt.

Q. 11. *Licetne vendere fide aliena*, Gallice vendre a credit, *ſupra legitimum pretium aut latiendinem pretii naturalis?*

R. Licitum non eſt, niſi occurrat lucrum ceſſans, quia res non tanti valet, quanti emitur, nec tollitur illa inæqualitas per dilationem ſolutionis, cum hæc dilatio non ſit pretio æſtimabilis, alias excuſandi eſſent uſurarii, qui plus accipiuntur a mutuatario, quam mutuaverint, ex eo quod tempus ei conceſſerint ad reddendum debitum. Poſſet tamen venditor abſque inju-

juſtitia vendere pretio ſupremo non habenti pecuniam præſentem.

Dixi, *niſi occurrat lucrum ceſſans*, &c. quia ex S. Thoma 2. 2. q. 78. art. 2. ad primum, hoc non eſt vendere uſum pecuniæ, ſed damnum vitare.

Hinc ſequitur injuſtum eſſe & uſurarium, emere infra pretium vulgare aut legitimum ob anticipatam ſolutionem; quia hæc anticipata ſolutio habet rationem mutui. „ Si quis emptor, *inquit S. Thomas* „ 2. 2. q. 178. *art.* 2. *ad ſeptimam*, velit rem emere „ vilius, quam ſit juſtum pretium, eo quod pecu„ niam ante ſolvit, quam poſſit ei res tradi, eſt pec„ catum uſuræ; quia iſta anticipatio ſolutionis habet „ mutui rationem, cujus quoddam pretium eſt, quod „ diminuitur de juſto rei emptæ pretio. „ Unde Concilium Mediolanenſe primum vetat, ne ob anticipatam ſolutionem res minoris ematur.

Q. 12. *A quo tempore ſumendum eſt pretium rei quæ anticipata ſolutione emitur: v. g. tempore hyemis emuntur lanæ, quæ non traduntur niſi menſe Majo vel Junio, quo carius venduntur?*

R. Sumendum eſt a tempore, quo res traditer; quia debet eſſe æqualitas inter pretium & rem venditam, quando abſolvitur venditio; porro in ipſa traditione ſolum abſolvitur venditio: Ergo.

Confirmatur ex cap. *Negotianti*, de uſus, ubi ſic loquitur Gregorius IX. „ Qui dat centum ſolidos, ut „ alio tempore totidem grani, vini, & olei menſuræ „ reddantur, quæ licet tunc plus valeant, utrum plus „ vel minus ſolutionis tempore fuerint valituræ, veri„ ſimiliter dubitatur, non debet ex hoc uſurarius re„ putari. Ratione hujus dubii etiam excuſatur, qui „ pannos, granum, vinum, oleum, & alias merces „ vendit, ut amplius quam tunc valeant, in certo ter„ mino recipiat pro eiſdem, ſi tamen tempore con„ tractus non fuerat venditurus. „

In hoc textu tria ſunt notanda. 1. In dubio, utrum merces tempore traditionis pluris vel minoris ſint valituræ, poteſt earum pretium ſumi a tempore ſolutionis anticipatæ; quia in hac hypotheſi ſors ven-

vendentis & ementis eſt æqualis. 2. Si vendens ſtatuerit ſervare merces uſque ad tempus, quo pluris veriſimiliter vendentur, & ita declaraverit emptori, poteſt abſque injuſtitia propter lucrum ceſſans eo pretio merces vendere, quo venduntur tempore, ad quod illas ſervaturus eſſet: tenetur tamen deducere expenſas faciendas ad conſervationem mercium, & computare frumenti & olei munitionem. 3. Si certum ſit merces pluris valituras tempore traditionis, injuſtus & uſurarius cenſendus eſt, qui anticipata ſolutione eas viliori pretio emit. Ita Gloſſa in citatum textum.

Objicit Leſſius: mercatores, qui anticipant ſolutionem, 1. patiuntur jacturam lucri, ex eo quod careant ſua pecunia, quam ſi haberent, mercaturæ exponerent. 2. Incurrunt periculum fraudis ex parte vendentium, qui ſolent non præſtare totum pondus, vel merces ſinceras. 3. Modus vendendi ſolutione anticipata, facit pretium decreſcere, quia reddit merces ultroneas, inducitque raritatem emptorum, & multitudinem vendentium. 4. Iſta anticipatio ſolutionis eſt utilis bono publico, hac enim via providetur neceſſitatibus pauperum.

Reſp. ad ſingulas.

Ad primum, fateor ratione lucri ceſſantis poſſe viliori pretio emere, qui anticipate ſolvunt; ſed nego hujuſmodi mercatores frequenter facere jacturam lucri ob anticipatam ſolutionem, ut patebit infra, ubi de uſura; dicetur enim ibi mercatorem, ut cenſeatur lucri jacturam pati, debere per mutuationem impediri a mercatura. Porro qui anticipant ſolutionem, de induſtria coacervant pecunias uſurariorum more, ut habeant, unde poſſint mutuare ruſticis indigentibus, expetuntque ut ad eos plures confluant, utpote qui noverint ſe amplius lucrari per hujuſmodi anticipatas ſolutiones, quam per alia commercia. Unde patet talem anticipationem eſſe ultroneam, & nullatenus cauſſam lucri ceſſantis.

Ad ſecundum; non omnes defraudant circa pondus aut qualitatem mercium. Quod ſi qui ſint fraudulenti ementes poſſunt & ſolent deceptionem præcavere.

Ad

Ad tertium, 1. Facultas Pariſienſis ann. 1665. damnavit ſequentem propoſitionem uti falſam, ſcandaloſam, inducentem ad uſuras committendas, variaſque artes aperientem eas velandi, juſtitiam ac caritatem violandi. *Poteſt aliquis emere rem vilius ab eo, qui vendit neceſſitate compulſus; quia ex modo vendendi minuitur pretium rei, & merces efficiuntur ultroneæ.* 2. Ut valeret illa ratio, neceſſe eſſet, ut tempore hyemis offerrentur merces, puta lanæ, paucique eſſent qui illas tunc temporis vellent emere: at cum nullas tunc temporis habeant ruſtici, debeantque illas ſolummodo tradere tempore tonſionis, æſtimandæ ſunt ſecundum valorem, quem tunc habituræ ſunt, ut ſupra dictum eſt.

Ad quartum, ſi hæc ratio valeret, excuſandæ eſſent uſuræ, per quas ſubvenitur multorum indigentiæ.

Q. 13. *Proxeneta, ſeu is, qui alterius nomine emit aut vendit, ut ſartores, debetne totum pretium rei venditæ domino dare?*

R. Debet, quia nullum habet juſtum titulum aliquid ex pretio retinendi: non ratione rei, quæ ejus non eſt; non ratione induſtriæ aut laboris, quia vel pro eo accipit, vel gratis id ſe facturum teſtatus eſt.

§. III.

De Merce.

Q. 1. T*Eneturne venditor vitium mercis manifeſtare?*

R. Tenetur, ſi defectus reddat rem notabiliter minus utilem, quam rationabiliter exoptet emptor. Ita S. Ambroſius, lib. 3. de Off. cap. 10. „ In contractibus, *inquit*, vitia eorum, quæ veneunt, prodi jubentur; ac niſi intimaverit venditor, quamvis in jus emptoris tranſierint, doli actione evacuantur “. Ratio eſt, quia venditor tenetur cum emptore ſecundum voluntatem ejus rationabilem contrahere; id enim poſtulat bona fides in contractibus ſervanda. Porro non

ſuf-

ſufficit quod declaratio fiat confuſe, ut cum vendens equum dicit ſe nolle teneri de ullo ejus defectu.

Dixi 1. *Si defectus reddat rem notabiliter minus utilem*; nam ſi parum ſit minus utilis, non eſt obligatio defectus detegendi, modo juſto pretio res vendatur; alias facile deterrerentur emptores ab emendo, in magnum venditorum detrimentum. Quare obligatio detegendi defectus, cum hac benigna interpretatione accipienda eſt, quantum exigit commerciorum Reipublicæ conſervatio, quæ exerceri non poſſent, ſi leviſſimi quique defectus eſſent detegendi.

Dixi 2. *Quam rationabiliter exoptet emptor:* nam 1. ſi emptor indifferenter velit emere, ſive hujus, ſive illius valoris merces, ei poterunt exhiberi defectuoſæ, modo non excedatur juſtum pretium. 2. Si emptor habens neceſſitatem emendi, petat quidem rem non defectuoſam, ſed minus pretium oblaturus prævideatur, licite ei offerrentur defectuoſæ merces. Hinc qui vinum minus exquiſitum pro magis exquiſito vendunt, excuſari poſſunt, ſi notabile non ſit diſcrimen in ordine ad humanam utilitatem, aut vinum indifferenter petatur; ſecus, ſi ſit notabile diſcrimen, & nonniſi exquiſitum vinum petatur.

Q. 2. *Quid ſi vinum aqua miſceatur?*

R. 1. Peccatum eſt & obligatio reſtituendi, ſi mixtio noxia ſit, aut reddat vinum inutile, vel tanti veneat, ac ſi non eſſet mixtum, cum tamen ſit minoris pretii.

R. 2. Si vinum maneat utile, minuaturque pretium & indifferenter petatur a venditore, peccatum eſt, ſaltem contra juſtitiam legalem, ut declaravit Facultas Pariſienſis, quæ anno 1665. damnavit ſequentem propoſitionem, tanquam falſam, bonæ fidei & publicæ juſtitiæ contrariam. *Licitum eſt tabernariis vinum aqua miſcere, & agricolis triticum paleis, & communi pretio vendere; dummodo deteriora non reddantur iis, quibus communiter venduntur.*

Ceterum, ſi merx minus bona non ſtatim ſit conſumenda, monendus eſt emptor de defectu, propter quem diu conſervari non poſſit.

Q. 3.

Q. 3. *Si defectus reddat uſum rei venditæ noxium & periculoſum, aut inutilem ad effectum, propter quem emitur, ad quid tenetur venditor?*

R. 1. Si non reſcindatur contractus, tenetur 1. reſtituere exceſſum pretii, immo totum pretium, ſi res ſit emptori prorſus inutilis; quia venditor eſt cauſſa injuſta, cur emptor pecuniam expenderit.

R. 2. Debet reparare damna ex iniqua venditione conſecuta. Hæc patent ex dictis, ubi de errore aut dolo dante cauſſam contractui.

Q. 4. *Tenetur ne emptor monere venditorem, ſi mercem offerat pretioſiorem, quam putet?*

R. 1. Tenetur monere de majori pretio ſi venditor neſciat, ut ſi ruſticus gemmam vili pretio offerat; alias non ſervaretur æqualitas pretii cum merce.

R. 2. Non tenetur, ſi juſto pretio mercem emat; quia emptoris jus eſt quam optimas merces emere, præſumiturque venditor eas velle vendere, modo juſtum earum pretium recipiat.

Q. 5. *Poteſtne vendi res aliena?*

R. 1. Cum venditor non ſit rei alienæ dominus, non poteſt ejus dominium transferre in emptorem. Hinc dominus rei venditæ poteſt eam ſibi vindicare ubicumque repererit, niſi ab emptore bonæ fidei fuerit præſcripta. Item uſurarius vendens res alienas loco uſurarum acceptarum, non transfert earum dominium. Limita, niſi ita ſint commixtæ cum rebus emptoris, ut diſcerni non poſſint, quia ex dictis emptor per commixtionem acquirit dominium rei commixtæ.

R. 2. Aliquo ſenſu rei alienæ venditio valida eſt, ſi ſolus venditor ſciat mercem eſſe furtivam, a fortiori ſi uterque, nempe venditor & emptor ignoret. Ita habetur lege, *ſi in emptionem*, §. *item ſi*, de re furtiva. Dicitur autem valida talis emptio. 1. Quia emptor transfert pretium in venditorem, adeoque venditor pecuniæ dominium acquirit; nummus enim qui redactus eſt ex re furtiva, furtivus non eſt ex lege, *Qui vas*, §. ultimo *de furtis*. Quare ſi ex pecunia illa fur emerit panem, non tenebitur illam reſtituere, qui panem vendidit. Item uſurarius acquirit dominium pretii,

ven-

vendendo res alienas, loco uſurarum acceptas, quamvis emptor earum dominium non acquirat. 2. Quia venditor manet obligatus, ut rem faciat emptoris, alioqnin totum fœnus lucri ceſſantis, vel damni emergentis reſtituere tenetur.

Dices: videtur aliqua inæqualitas, quod emptor rei alienæ dominium non acquirat, & tamen pretii dominium in venditorem transferat.

Reſpondeo non eſſe inæqualitatem; ſiquidem pro eo quod rei alienæ venditor pretii dominium acquirit, ipſe viciſſim emptori de evictione obligatus manet.

R. 3. Si emptor ſciat rem eſſe alienam, non eſt venditio, cum utrinque non ſit obligatio, nec teneatur venditor rem facere emptoris, aut eidem reſtituere quantum ejus intereſt rem non eſſe ſuam, hoc eſt lucra ceſſantia & damna emergentia; neque etiam acceptum pretium emptor repetere poteſt in foro externo, quamvis in conſcientia venditor illud refundere teneatur.

Q. 5. *Poſſuntne vendi burſæ, quæ in quibuſdam Collegiis fundatæ ſunt ad pauperum ſcholaſticorum ſuſtentationem?*

R. Quia fundatorum voluntas eſt, ut gratis dentur pauperibus, non magis excuſandi ſunt, qui eas olim a ſe emptas aliis vendunt, quam excuſaretur emptor rei alienæ, qui illam vero domino vellet divendere.

Q. 7. *Si res pluribus ſit vendita, quis emptorum eſt præferendus?*

R. 1. Ille eſt præferendus, cui res fuit tradita, etiamſi ſit poſterior, quia res eſt ejus, in quem dominium eſt translatum: Atqui transfertur dominium per traditionem; nam ex lege, „ in Traditionibus, *cap.* „ de pactis. In traditionibus & uſucapionibus dominia „ rerum non nudis pactis transferuntur.

Advertes tamen. 1. Eccleſiam, quæ prior emit, præferendam eſſe; etiamſi poſteriori res fuerit tradita, nam ex lege, *ut inter dominium* cod. *de ſacroſanctis Eccleſiis* ;

abſque

abſque traditione transfertur quod venditur; aut donatur. Eccleſiis.

Quod donatur, inquit, non vero quod promittitur.

Advertes. 2. Priorem emptorem poſſe rem evincere a poſteriore, ſi mala fide emit; hoc eſt conſcius primæ venditionis. Immo poſterior teneretur ſponte rem priori tradere, ſi dominum rei impuliſſet ad iterum vendendum; quia eſt cauſſa injuſtæ venditionis, & damni inde ſecuti.

Advertes 3. ſi poſteriori tradita ſit ſolo contractu lucrativo, v. g. titulo donationis, poſſe evinci tanquam in fraudem prioris emptoris alienatam; nec requiri in donatario ſcientiam fraudis, ſicut in contractibus oneroſis requiritur. Non tenetur tamen donatarius, qui bona fide accepit, reſtituere antequam petatur a creditoribus, & niſi intra annum petatur, quia neque ratione rei acceptæ, neque ratione injuſtæ acceptionis obligatur.

R. 2. Si res nulli tradita ſit, præferendus prior emptor; quia non potuit vendi poſteriori ſine injuria prioris.

§. IV.

De retractu gentilitio.

Q. 1. QUid eſt redhibitio gentilitia, Gallice. Retrait lignager?

R. Eſt jus conceſſum proximo venditoris conſanguineo intra certum tempus reſcindendi, & ad ſe revocandi venditionem rei immobilis eodem oblato pretio, quo illa ab extraneo, vel remotiore conſanguineo empta fuerit,

Dicitur 1. *jus*, ut oſtendatur peccare contra juſtitiam, qui fraudibus impediat conſanguineum, quominus ad ſe revocet rem venditam.

Dicitur 2. *intra certum tempus;* quia leges municipales terminum præfixerunt, extra quem conſanguinei jus non habent reſcindendi venditionem.

Di-

Dicitur 3. *revocandi venditionem*: quia ſi per donationem, permutationem, aut alium contractum res fuerit alienata, conſanguineis eam retrahere non poſſunt.

Dicitur 4. *rei immobilis*; quia redhibitio gentilitia non extenditur ad res mobiles.

Dicitur 5. *eodem oblato pretio*; non enim licet emptori exigere a conſanguineis, ſicut poſſet ab extraneis, plus quam ſolvit venditori.

Q. 2. *Quare conceſſum eſt jus illud conſanguineis?*

R. Quia ſatis lugubre eſt poſſeſſiones paternas, & àvitas ad alienas manus devenire, ut habetur lege 22. §. *Nec vero*, Codice *de adminiſtratione tutorum*?

Q. 3. *Poteſtne jus illud extraneo vendi aut cedi?*

R. Minime, colligiturque ex citata lege.

Sequitur ex dictis, peccare contra juſtitiam,

1. Qui ſimulata permutatione, aut alio contractu occultat venditionem in fraudem conſanguineorum.

2. Qui fingunt ſe majori pretio emiſſe, quam revera emerint, ad deterrendum conſanguineum a repetenda poſſeſſione paterna.

3. Qui nomine conſanguinei precibus illecti, aut præmio conducti ab emptore vindicat rem emptam, & in hac caſu tam extraneus, quam conſanguineus ad reſtitutionem tenentur, cum uterque ſit cauſſa injuſtitiæ.

Q. 4. *Si res viliori pretio ſit vendita, poteſtne conſanguineus illam retrahere ſine animo eam retinendi?*

R. Minime, tum quia venditor, cum ſit rei dominus, jus habet illam vendendi, quo voluerit pretio; nec in hoc læduntur conſanguinei, ſicut nec læderentur, ſi eam gratis donaret; tum quia conſanguineus cenſetur extraneo vendere jus ſuum, quod tamen alienare non poteſt.

Dices: Per legem conceditur proximo bona paterna ab extraneo repetere in utilitatem ſuam: Atqui evidens eſſet ejus utilitas in hypotheſi quod majori pretio eſſet venditurus, vel ab emptore præmium conſecuturus: Ergo.

Di-

Diſtinguo majorem, in utilitatem ſuam; quatenus bonis paternis uteretur, & fructus ex eis perciperet, Concedo; quatenus aliquo præmio illa in manus alienas transferret. Nego majorem. Hoc enim eſt manifeſte contra intentionem legis, nec reſcinderetur venditio, ſi coram Judice declararet ſe repetere rem venditam, ut eam majori pretio iterum venderet.

§. V.

De negotiatione ſeu mercatura, & monopolio.

Q. 1. QUid eſt negotiatio ſeu mercatura? R. Eſt emptio rei cum intentione eam integram & immutatam vendendi lucri gratia.

Dicitur 1. *cum intentione vendendi*; quia ſi quis emeret pannum v. gr. aut equum, ſive frumentum in proprios uſus, licet forte data occaſione alteri venderet, non eſſet negotiator aut mercator; quia non emiſſet iſta cum intentione vendendi.

Dicitur 2. *eam integram & immutatam*; qui enim emit ferrum, vel frumentum ad clavos vel panes conficiendos, non mercaturam exercet, ſed artificium; a quo denominatur artifex.

Q. 2. *Negotiatio eſtne licita?*

R. 1. Per ſe eſt licita, ut habetur diſt. 88. cap. *Fornicari. Fornicari hominibus ſemper non licet. Negotiari vero aliquando licet, aliquando non licet.* Et ratio eſt, quia lucrum intendere ad honeſtum finem, v. gr. ad ſuſtentandam familiam, per ſe eſt honeſtum.

Dices; cit. diſt. 88. cap. „Ejiciens, *habetur*: Ejiciens „Dominus vendentes & ementes de templo, ſignificavit quia mercator numquam poteſt Deo placere; „& ideo nullus Chriſtianus debet eſſe mercator; aut „ſi voluerit eſſe, projiciatur ex Eccleſia.

Diſtinguo: nunquam poteſt placere Deo, moraliter loquendo, id eſt, difficile; quia ut habetur cit. cap. vix mendacia, & perjuria vitat, Concedo: non poteſt abſolute, Nego; quia ex cit. cap. *Fornicari*, negotiari aliquando licet.

R. 2.

R. 2. Quibuſdam, nempe Clericis & Monachis negotiari prohibitum eſt, ut habetur cap. „ Secundum „ inſtituta ne Clerici vel Monachi. Sub interminatio„ ne anathematis prohibemus, *inquit Alexander III.* „ ne Monachi vel Clerici cauſſa lucri negotientur; quod arguit hujuſmodi peccare mortaliter, quia major excommunicatio nonniſi ob peccatum lethale incurritur. Hoc autem intelligendum eſt ſolum de Clerico in Sacris conſtituto, aut de Beneficiario.

Q. 3. *Quid eſt monopolium?*

R. Eſt conventio unius pluriumve mercatorum, ut ipſi ſoli vendant, emantve quo voluerint pretio.

Q. 4. *Monopolium eſtne licitum?*

R. 1. Si auctoritate publica conſtituatur, licitum eſt; quia aliquando Reipublicæ expediens, ut vel rerum venalium pretium taxetur, vel privilegium mercatori aut artifici detur; alioquin negotiationem aut artificium in Reipublicæ detrimentum deſerere cogeretur, nec in eo fit cuiquam injuria, modo curent Magiſtratus, ne mercatores aut artifices, prætextu privilegii, pretium immoderatum exigant.

R. 2. Monopolium privata auctoritate conſtitutum injuſtum eſt, & ad reſtituendum obligat; quia cum dictis pretium naturale rerum venalium quamdam latitudinem habeat, ſinguli jus habent contrahendi intra illam latitudinem. Ergo fit injuria, quando per monopolium coguntur emere nonniſi rigoroſo pretio, aut vendere nonniſi infimo. A fortiori injuſti eſſent qui monopolium exercent, ſi ſupra rigoroſum pretium venderent, aut infra infimum emerent.

Q. 5. *Quomodo debet fieri reſtitutio propter monopolium?*

R. Communiter relinquitur judicio viri prudentis. Æqualitas tamen videretur reponi reducendo contractum ad pretium mediocre ſeu medium.

Ad monopolium refertur,

1. Quando mercatores ſupprimunt merces ſuas, ut inde earum pretium creſcat: injuſtus tamen non eſſet, qui ſuas merces ſervaret in illud tempus, quo ceteræ rariores eſſent, modo ex illa ſuppreſſione non oriretur

retur caritas; ſi inde oriretur, contra juſtitiam peccaret, cum eſſet cauſa injuſti pretii rerum venalium.

2. Quando aliquis congerendo omnes fere merces, inducit raritatem & caritatem: ſecus ſi non induceret.

3. Si quis vi vel fraude impediat, ne merces aliunde advehantur, unde oritur caritas.

4. Si mercatores diſſeminent rumorem ſubmerſas eſſe naves, unde rerum pretium augeatur.

5. Si opponatur fictus licitator, ut alter pretium augeat.

6. Si multi conveniant, ut opus ab uno inchoatum, alter non perficiat, quod expreſſe prohibetur lege *Jubemus*, Cod. *de monopoliis*.

7. Si artifices conveniant non docere artem ſuam, niſi filios & nepotes, aut niſi certo pretio injuſto.

Q. 6. *Licetne mercatori monopolii non participi vendere pretio per monopolium conſtituto?*

R. Si ex monopolio aliorum raræ factæ ſint merces, licet; ſecus, ſi rariores non ſint, quia pretium a monopolis impoſitum eſt injuſtum.

CAPUT XIII.

De Mutuo.

Q. 1. QUid *eſt mutuum?*

R. Eſt contractus, quo in alterum transfertur dominium rei, in numero, pondere, & menſura conſiſtentis, cum obligatione reddendi aliam ejuſdem ſpeciei & bonitatis, poſt lapſum temporis. Singulæ partes hujus definitionis ſunt notandæ, & diligentius explicandæ, ad refellendas plures pactiones injuſtas & uſurarias. Itaque

Dicitur 1. *quo in alterum transfertur dominium*. in quo mutuum convenit cum venditione, differtque a multis aliis contractibus, præſertim a commodato, quod ſe-

ſecundum linguam Gallicam confunditur cum mutuo; mutuum enim & commodatum Gallice dicuntur *prets*, quamvis eſſentialiter inter ſe differant; commodatum enim eſt de rebus, quæ uſu ſaltem unico non conſumuntur, ut equus, liber, veſtis, &c. Mutuum vero eſt eorum, quorum uſus eſt conſumptio, ut frumentum, panis, vinum, pecunia. Res prioris generis non mutuo, ſed commodato dantur in uſum tantum, non in proprietatem. Unde ſequitur quod ſi liber aut equus ſine culpa commodatarii pereat, perit commodanti utpote ejus domino: res vero poſterioris generis mutuo dantur non commodato: neque enim dicimus commodare pecuniam, aut panem; ſed mutuare, mutuando autem eorum transferimus dominium, non ſecus ac ſi ea venderemus.

Unde ſequitur damnum aut fructum rei mutuatæ non pertinere ad mutuantem, ſed ad mutuatarium, quia juxta regulam juris, *Res perit aut fructificat domino ſuo*. Sicut ergo domus per venditionem tradita, ſi ſtatim tempeſtate corruat, corruit in damnum ſolius emptoris; ita ſi pecuniam mutuo recens acceptam latrones auferant, non mutuans, ſed ſolus mutuatarius damnum illud pati debet. Si vero ex ea mutuatarius utiliter negotietur & diteſcat, nihil inde mutuans repetere poteſt; atque hac ratione refellendi ſunt qui eo prætextu uſuras exigunt, quod mutuatarius ex pecunia ab ipſis mutuo accepta lucretur.

Dicitur 2. *rei in numero*, &c. quia mutuum verſatur circa res uſu conſumptibiles, quæ vel dantur in numero, ut pecunia, vel in pondere, ut panis, vel in menſura, ut vinum, oleum, &c. Res autem, quarum uſus non eſt earum conſumptio, licet ad eam ſenſim diſponat, ut veſtes, regulariter ad commodatum aut locationem pertinent. Dico, regulariter, quia fieri poteſt, ut ovis v. g. mutuo detur, nempe ſi detur conſumenda, ut pro ea alia ſimilis reſtituatur. Sicut e contra dari poſſet pecunia ſolum commodato; puta ſi daretur ad oſtentationem tantum, eadem in individuo reſtituenda.

Dicitur 3. *cum obligatione reddendi aliam ejuſdem ſpe-*

ſpeciei. Hæc eſt enim æqualitas & juſtitia, quam recta ratio exigit, ac proinde ab omnibus ſervanda, etiam a tutoribus & curatoribus, ut nec plus, nec minus, ſed tantum reddatur, quantum acceptum eſt.

Dicitur 4. *poſt lapſum temporis*, ut diſtinguatur a cambio, Gallice, *change*, ubi pro nummo aureo dato ſtatim redduntur nummi argentei. Tempus autem vel eſt determinatum in contractu, vel non: ſi primum, mutuans pecuniam non poteſt repetere ante elapſum tempus; ſi ſecundum, poteſt abſque injuſtitia repetere quo voluerit tempore, modo non repetat ſtatim atque mutuavit.

Dixi: *abſque injuſtitia*: peccaret enim & quidem graviter contra caritatem, ſi tum repeteret, cum mutuatarius nonniſi cum magno detrimento reddere poſſet, nec damnum ipſe mutuans ex dilatione pateretur.

Hinc ſequitur intrinſecum eſſe contractui mutui, quod mutuans per aliquod tempus pecunia ſua careat, periculoque ſe exponat eam amittendi; mutuatarius enim qui videtur dives, aut habere fidejuſſorem divitem, revera pauper eſſe poteſt, vel evadere, ſicut & ejus fidejuſſor. Quare ratione carentiæ pecuniæ, aut periculi mutuans non poteſt quidquam exigere ultra, quam concedunt leges mutui, ſecundum quas mutuatarius tenetur ſolum æquales reddere.

Confirmatur, ſi liceret aliquid exigere propter carentiam & periculum pecuniæ mutuo datæ, mutuum quod eſt in gratiam pauperum, verteretur in eorum perniciem; cum enim majus ſubeat periculum qui pauperibus, quam qui divitibus dat mutuum, plus a pauperibus ultra ſortem recipere, quam ab aliis licitum foret.

Nec dicas par non eſſe, ut mutuans ſubeat periculum ſine fructu; vel enim tenetur ex caritate dare mutuum, vel non tenetur: ſi tenetur, debet ſequi conditionem mutui, quæ eſt ut tantundem ſolum reſtituatur, quantum eſt acceptum: ſi non tenetur, poteſt non dare mutuo. Ceterum ſi faciendæ ſint expenſæ ad recipiendam rem mutuo datam, mutuatarius vi contractus mutui cogeretur ad illas ſolvendas.

Pa-

Patet ex dictis jure merito damnatas eſſe ſequentes propoſitiones ab Alexandro VII. Innocentio XI. Clero Gallicano, & Acadmia Pariſienſi anno 1665.

1. *Cum numerata pecunia pretioſior ſit numeranda, & nullus ſit, qui non majoris faciat pecuniam præſentem quam futuram: poteſt creditor aliquid ultra ſortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab uſura excuſari.*

2. *Licitum eſt mutuanti aliquid ultra ſortem exigere, ſi ſe obliget ad non repetendam ſortem uſque ad certum tempus.*

3. *Quamvis uſura ſit, ſi quis recipit aliquid ſupra ſortem ratione mutui; non eſt uſura, ſi recipiat ratione periculi tantum, ut pretium periculi.*

4. *Nullus poteſt ita eſſe ſecurus, quin poſſit aliquod intervenire periculum, vel ſaltem aliqua difficultas vel labor in re habenda.*

Q. 2. *Quomodo æquanda eſt bonitas rei reddendæ cum bonitate rei mutuo acceptæ; mutuo dati ſunt v. g. decem nummi aurei, vel totidem modii tritici, quorum valor, ſive pretium poſtea creſcit aut decreſcit?*

R. Reddendum eſt juxta valorem, aut pretium rei acceptæ, niſi aliter contrahentes juſto pacto convenerint; ita ut ſi valor cujuslibet nummi erat decem libellarum, reddendæ ſint centum libellæ, nec plus nec minus.

Dixi, *niſi aliter contrahentes convenerint*; in hypotheſi enim quod mutuans præviderer valorem nummi, aut pretium tritici eſſe augendum, velletque propterea iſta ſervare, non peccaret contra legem contractus aut juſtitiæ, ſi exigeret a mutuatario, ut tot nummos in ſpecie aut modios redderet, deductis tamen expenſis ad triticum ſervandum neceſſariis, quia mutuans per hujuſmodi pactum nihil lucratur ex mutuo; ſed ſolum ſe indemnem reddit, cum non plus recipiat a mutuatario, quam habuiſſet, ſi non mutuaſſet. Idem dicendum juxta cap. *Naviganti*, tit. *de uſuris*, ſi dubitetur an futurum ſit ut valor nummi aut pretium tritici creſcat aut decreſcat: quamvis enim mutuans nummos aut triticum non ſit ſervaturus, poteſt in

illo dubio paciſci tot nummos aut modios in ſpecie muſſe reddendos, quia æqualis eſt ſpes lucrandi in mutuante & mutuatario, æquale quoque periculum damnum incurrendi.

At ſi, manente eadem hypotheſi, nempe quod mutuans non ſit ſervaturus nummos aut triticum, prævideat valorem nummi aut pretium tritici eſſe augendum, non poteſt totidem nummos aut modios a mutuatario exigere, quia plus reciperet quam dediſſet, quod lucrum eſt injuſtum, & uſura dicitur.

CAPUT XIV.

De Uſura.

Q. 1. *Quomodo definitur Uſura?*

R. Definitur, lucrum ex mutuo immediate proveniens.

Dicitur 1. lucrum indefinite ſive immodicum, ſive modicum, ſive ſit nummus, ſive onus a mutuante impoſitum mutuatario; v. g. veniendi ad moletrinam ejus, aut ad furnum, denique quidquid eſt pretio æſtimabile. Colligitur 1. ex Scriptura, Lev. 25. *Ne accipias uſuras ... nec amplius quam dediſti*. Ezech. 18. *Ad uſuram non commodaverit, & amplius non acceperit*. Lucæ 6. *Mutuum date, nihil inde ſperantes*. 2. Ex Jure Canonico cauſſa 14. q. 3. cap. 1. „ Si fœneraberis, „ id eſt, ſi mutuo dederis pecuniam tuam, a quo „ pluſquam dediſti, expectes non pecuniam ſolam, „ ſed aliquid pluſquam dediſti, ſive illud triticum „ ſit, ſive vinum, ſive quodlibet aliud, ſi pluſquam „ dediſti expectes accipere, fœnerator es, & in hoc „ improbandus, non laudandus.

In eundem ſenſum S. Ludovicus accipit nomen uſuræ in ſua pragmatica ſanctione contra uſuras: *Uſuras intelligimus*, inquit, *quidquid eſt ultra ſortem*. Ex his patet uſurarium non eſſe; 1. Qui pro mutuo exigit benevolentiam & amorem ejus, qui mutuum dedit,

dit, quia hæc pecunia non menſuratur, ait S. Thomas 2. 2. quæſt. 78. art. 2. 2. Qui non vult dare mutuum, niſi hac conditione, quod mutuatarius hic & nunc det aliud mutuo, quia tantumdem repetit, quantum dat, ſcilicet officium amicitiæ pro officio amicitiæ. At ſine uſura mutuans obligare non poteſt mutuatarium ad remutuandum in poſterum. Ita S. Thomas cit. art. ad 4. „ Licet, *inquit*, ſimul mu„ tuanti unum aliquid aliud recipere; non autem li„ cet eum obligare ad mutuum impoſterum facien„ dum, hæc enim obligatio non includitur in con„ tractu mutui, eſtque pretio æſtimabilis, & poteſt „ vergere in magnum gravamen mutuatarii, quod „ paratus eſſe debeat ad remutuandum.

Dicitur 2. *ex mutuo proveniens*, quia 1. ſi quis ſupra pretium rigoroſum venderet, quamvis lucrum illud eſſet injuſtum, uſuram tamen non committeret, nec pœnas uſurariorum incurreret; lucrum enim illud non proveniret ex muruo, ſed ex venditione. 2. Quia contractus mutui totus eſt in gratiam mutuatarii, adeo ut ſi mutuans intendat ex mutuo ſibi lucrum provenire, uſuram mentalem committat.

Dicitur 3. *immediate*, quia debet provenire directe ex vi mutui, nam ſi ſecundario & mediante ſolum liberalitate, aut gratitudine mutuatarii proveniret, non eſſet uſura. Hinc Gloſſa in cap. Conſului, *tit. de uſuris*: „ Peccant, *inquit*, ſperantes cauſſa mutui in ſpe „ lucri principaliter poſita, ſecundario tamen aliquid „ ſperare non puto malum. „ Eandem doctrinam tradit S. Thomas cit. quæſt. 78. art. 1. „ Si accipiat, „ *inquit*, aliquid hujuſmodi, non quaſi exigens, nec „ quaſi ex aliqua obligatione tacita, vel expreſſa, „ ſed ſicut gratuitum donum, non peccat quia etiam „ antequam pecuniam mutuaſſet, licite poterat ali„ quid donum gratis accipere, nec pejoris conditio„ nis efficitur per hoc quod mutuavit.

„ Intentio autem ſecundaria dicitur, *inquit S. Antoninus* 2. *part. tit.* 1. *cap.* 7. §. 1. cum, etſi ſperat mutuans aliquid ſibi dari ab eo, cui mutuavit „ ex ſua liberalitate; tamen non illud eum movet; ſed

„ magis benevolentia, ita ut etiamſi non crederet ſibi „ aliquid dari ultra ſortem, adhuc tamen mutuaret. „ Unde patet jure merito damnatam fuiſſe ab Innocentio XI. anno 1679. & a Clero Gallicano anno 1700. hanc propoſitionem: „ Uſura non eſt, dum ultra ſortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum, ſed ſolum ſi exigatur tanquam ex juſtitia debitum. „ Cavillatoriam & uſurarum palliativam propoſitionem vocat Clerus Gallicanus.

Q. 2. *Quo jure uſura eſt prohibita?*

R. 1. Prohibita eſt jure naturali, quia rectæ rationi repugnat, quod plus exigat, quam dedit, ut dictum eſt explicando definitionem mutui.

Dices: Lege civili uſuræ approbantur ut licitæ: Ergo non ſunt contra legem naturalem.

R. 1. circa antecedens diverſas eſſe Theologorum ſententias: alii enim contendunt per leges Imperatorum, præſertim Chriſtianorum, uſuras tolerari quidem, ſicut tolerantur meretrices ad vitanda majora mala. Sed negant approbari, niſi ratione lucri ceſſantis, aut damni emergentis; quemadmodum etiam apud nos Judices eo titulo condemnant mutuatarium ad ſolvendas uſuras. Alii contra communiter docent jure civili uſuras modicas approbari, & ſolas immodicas prohiberi. Sed quidquid ſit de antecedente,

R. 2. Diſt. conſeq. Uſuræ non ſunt contra legem naturalem in principiis & primis concluſionibus conſideratam, Concedo: in remotioribus concluſionibus conſideratam, Nego conſeq. Porro licet principia, & primæ concluſiones legis naturæ, v. g. Deum eſſe colendum, parentes honorandos, non ignorentur: tamen remotiores concluſiones ignorari poſſunt: ut patet de polygamia, matrimonii diſſolubilitate, quæ Gentilibus videbantur licitæ, quamvis contra rationem pugnent.

Inſtabis: Deus ipſe, Deut. 23. & 28. Judæis permiſit uſuras accipere ab extraneis: Ergo revera uſuræ non ſunt contra legem naturalem.

Nego conſeq. Etenim quemadmodum Deus, utpote ſupremus rerum omnium dominus, Judæis conceſſit va-

ſa

ſa Ægyptiorum ; adeo ut abſque furto aut rapina ea ſecum aſportare potuerint : ſic in eorum dominium tranſtulit ea , quæ Chananæorum erant : immo poterant abſque injuſtitia ipſoſmet occidere . Ita S. Ambroſius lib. de Tob. cap. 15. referturque cauſſa 15. q. 4. „ Ab „ *illo* , *inquit* , uſuram exige , quem non ſit crimen „ occidere ? ſine ferro dimicat , qui uſuras flagitat : „ ſine gladio ſe ab hoſte ulciſcitur , qui fuerit uſu- „ rarius exactor inimici : Ergo ubi eſt jus belli , ibi „ etiam jus uſuræ conceditur . „ Hinc ſubactis Chananæis uſuræ Judæi univerſim prohibentur , ut patet ex cit. cap. 18. Ezech. in quem locum ſic ſcribit S. Hieronymus: „ Vide profectum , *inquit* , in principio „ legis a fratribus tantum ſcelus tollitur , in Pro- „ pheta ab omnibus uſura prohibetur .

Putant tamen Sanctus Thomas quæſt. 12. „ de ma- „ lo , *art. 4. ad primam* , *&* *ſanctus Antoninus 2. part.* „ *tit. 1. cap. 7. paragr. 2.* uſuram apud Judæos in „ principio legis fuiſſe ſolum toleratam , non vero „ licitam .

Addo cap. 28. in objectione citato per fœnus non intelligendam eſſe uſuram , ſed mutuum ſimpliciter , Deumque eo loci promittere Judæis abundantiam divitiarum , quæ fiet , ut mutuo non ſint accepturi , ſed daturi .

R. 2. Uſura prohibita eſt jure divino , ut patet ex cit. cap. Ezech. 18. ubi Deus de dante uſuram amplius quam dedit accipiente , quærit num victurus ſit ? reſpondetque *non vivet* , *cum univerſa hæc deteſtanda fecerit* , *morte morietur* . Luc. 6. *Mutuum date* , *nihil inde ſperantes:* ubi Summi Pontifices , Patres , & Concilia agnoſcunt prohiberi uſuram . Concilium Lateranenſe III. referturque c. Quia , *tit. de uſur. Eundem locum notat Alexander III. cap.* Super eo , *eodem tit.* „ Reſpondemus , *inquit* , quod cum uſurarum crimen „ utriuſque Teſtamenti pagina deteſtetur , ſuper hoc ali- „ quam diſpenſationem fieri poſſe non videmus , quia cum „ Scriptura ſacra prohibeat pro alterius vita mentiri , mul- „ to magis prohibendus eſt quis ; ne etiam pro redimenda „ vita captivi (*adde pro augendis proventibus pupilli*

„ *aut minoris*) uſurarum crimine involvatur. „ Urbanus III. cap. *Conſuluit*, tit *de uſuris*, ex Luc. cap. 6. concludit, eum qui mutuam pecuniam credit, ut plus forte recipiat, licet omni conventione ceſſante, judicandum eſſe male agere, & ad ea, quæ taliter ſunt accepta, reſtituenda in animarum judicio efficaciter inducendum. Eodem modo Leo X. eundem locum interpretatus eſt in Concilio Lateranenſi V. his verbis: „ Cum Dominus noſter, Luca Evangeliſta teſtante, aperto nos præcepto obſtrinxerit, ne ex dato mutuo quidquam ſperare debeamus. „ Vide ergo quam abſurda dicant, qui affirmant uſuras eſſe alicubi licitas ex diſpenſatione Summi Pontificis. Eodem ſenſu citatum textum accipit S. Ambroſius lib. de Tobia cap. 14. & 17. „ Cum Dominus, *inquit*, nihil ab eis, „ quibus mutuum dederimus, ſperandum eſſe præcipiat. „ Patres etiam Concilii Nicæni Primi hunc Pſalmi XIV. locum, *qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram*, de præcepto explicant Can. 17. Item S. Auguſtinus concione tertia in Pſalmum 36. ſubjicitque: *Quam odioſum, quamque deteſtabile ſit, quam execrandum peccatum uſuræ, puto, quod & ipſi fœneratores noverunt*. Poſt has ergo Eccleſiæ explicationes nemini licet dubitare de vero ſenſu citatorum textuum; unde jure merito in Concilio Viennenſi, Clementina *Ex gravi*, §. finali *de uſuris*, ſtatuitur eum qui in hunc errorem inciderit, ut pertinaciter affirmare præſumat, exercere uſuras non eſſe peccatum, velut hæreticum eſſe puniendum.

Ex his ſequitur tutores & curatores ob ullam rationem ſive neceſſitatem non poſſe excuſari ab uſura, dum ex pecunia pupillorum ſive minorum mutuo data aliquid ultra ſortem recipiunt. „ Regula generalis apud „ omnes Doctores hæc firma eſſe debet, *inquit ſanctus* „ *Thomas opuſc. 73. cap. 6.* quod nulla conditio ſive „ circumſtantia poteſt excuſare aliquem actum vitio„ ſum, niſi ſecundum quod poteſt tollere rationem vi„ tioſitatis ab eo: & quia in mutuis vitium uſuræ an„ nexum eſt ex eo quod fiant ſpe lucri, quod eſt „ contra naturam mutui, non excuſatur, niſi tollatur

„ ſpes

„ ſpes lucri. Unde ſicut non licet furari ad augendum
„ Patrimonium pupillorum, ſic nec uſuras accipere;
„ quod enim per uſuram accipitur, non minus eſt
„ alienum, quam quod per furtum.

Confirmatur ex Conciliis Mediolanenſi primo, Mechlinienſi, Burdigalenſi, quæ expreſſe prohibent, ne pecuniæ pupillorum aut minorum dentur ad uſuram. Item ex Conventu Meledunenſi anno 1579. ubi habetur: „ tametſi pecuniæ ſint viduarum aut pupillorum; omnes tenentur audire illud Chriſti: Mutuum „ date, nihil inde ſperantes.

R. 3. Uſura prohibita eſt jure Canonico, patet ex cit. tit. *de uſuris*, & cit. cauſſa 14. q. 3. & 4. ubi plura referuntur Concilia, a quibus uſuræ prohibitæ ſunt.

Nec dicas in foro externo civili hujuſmodi leges non obſervari; nam præterquamquod id falſiſſimum eſſe mox oſtendetur (niſi forte in quibuſdam tribunalibus inferioribus, ubi Judices tum ex propria inſcitia, tum ex negligentia Paſtorum, condemnant mutuatarios ad ſolvendas uſuras, præſertim in gratiam pupillorum aut minorum) habemus Chriſti effatum. Matth. 18. *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus*. Quis enim niſi hæreticus negaverit in materiis fidei, & ubi agitur de genuino ſenſu Scripturarum, Eccleſiam eſſe judicem controverſiarum? An non illi Judices ſunt in numero ovium, quæ vocem Paſtorum audire debent, & ab ipſis paſci verbo & doctrina? An legem divinam & ejus interpretationem Fideles requirunt a Laicis, ſpretis Sacerdotibus Domini contra ejus præceptum? Malach. 2. Abſit autem a Rege Chriſtianiſſimo quidquam ſtatuere contra jus divinum, & Eccleſiæ definitionem. Itaque

R. 4. Uſura prohibita eſt legibus Regni; vetantur enim in Concilio Aquiſgranenſi in palatio Ludovici Pii eo jubente, præſente, & promulgante celebrato anno 816. can. 63. cujus verba referuntur cauſſa 14. q. 3. cap. 7. In capitularibus lib. 1. cap. 125. referturque ibidem cap. 4. Quas prædeceſſorum leges religioſiſſime amplexus S. Ludovicus eaſdem uſuras prohibuit

 an. 1254.

ann. 1254. his gravibus verbis, „ Prohibemus diſtin„ cte quod nullas uſuras faciant Barones, Seneſcalli „ noſtri, vel aliæ quicumque perſonæ. Uſuram in„ telligimus quidquid eſt ultra ſortem. „ Eadem ſan„ xit Philippus IV. anno 1311. Cumque edictum illud videretur prohibuiſſe tantum nimias uſuras, anno ſequenti nempe 1312. altero Edicto primum interpretatus eſt his verbis. *Confirmant notre Ordonance; Defendons toutes ſortes d'uſures, de quelque facon qu'elles ſoient, comme dèfendues de Dieu, & des Saints Peres.* Idem etiam ſpecialiter prohibuit uſuras uſurarum. Similem legem tulit Ludovicus XII. an. 1510. art. 4. *Pour eviter qu'aucune uſure ne ſe commette dans notre Royaume, Enjoignons à tous nos Juſticiers & Officiers, que ſans diſſimulation & à toute diligence, ſous peine de ſuſpenſion de leurs Offices & d'amendes arbitraires, chacun dans ſon detroit, & Juriſdiction, ils faſſent leur devoir de s'enquerir de ceux qui commettent des uſures manifeſtes par Contracts feints & ſimulez; de proceder contre les coupables, ſelon la diſpoſition du droit & l'exigence de eux.* Et artic. 65. contra Tabelliones. *Defendons à tous Notaires de recevoir aucun Contract uſuraire, ſous peine d'etre privez de leur etat, & d'amende arbitraire.* Eadem ſanxit Carolus IX. an. 1567. *Comme pour le bien & utilitè publique de notre Royaume & ſoulagement de nos Sujets, à ce qu'ils puiſſent vivre & negocier ſans etre oppreſſez des uſures, qu'aucuns de notre Royaume, pouſſez du malin eſprit & ſans aucune crainte de Dieu, commettent & pratiquent journellement.* Unde colliges, uſuras in mente etiam Regum non juvare commercium, ſed deſtruere. Denique Henricus III. in comitiis generalibus Bleſis habitis, ſic ſtatuit: *Defendons à toutes perſonnes de quelque qualitè & condition qu'elles ſoient* (hic tutores comprehenduntur) *d'exercer uſure par eux, ou par gens interpoſez.* Unde Bochel in ſua Bibliotheca ſic habet: *Cette propoſition d'uſure portee par la Loy de France eſt generale: & ne recoit limitatson pour la faveur des pupilles ou autres perſonnes. Ainſi fut-il juge par Arreſt ſur plaidoyer le 13. joue de Juin, la Cour ſe-*

ante aux Auguſtins. Quomodo autem tutores debeant utiliter res pupillorum adminiſtrare, præcipit Carolus IX. In Comitiis generalibus Aureliæ habitis anno 1560. cujus hæc ſunt verba, articul. 102. *Les Tuteurs & Curateurs des mineurs ſeront tenus, ſitot ils auront fait inventaire des biens appartenans à leurs pupilles, faire vendre par autorité de Juſtice les meubles periſſables, & employer en rentes ou heritages, par avis de leurs parens & amis, les deniers, qui en proviendront avec ceux qu'ils auront trouvez comptans, à peine de payer en leur propre nom le profit des deniers*. Peccant ergo tutores, non ſolum contra legem divinam & Eccleſiaſticam, ſed etiam contra legem civilem, & conſtitutionem regiam, ſi pupillorum pecunias dent mutuo, ut inde lucrum captent; & ad reſtitutionem tenentur.

At, inquies, idem Carolus IX. in citatis comitiis Aurelianenſibus ita ſanxit, articulo 60. *Contre des condamnez à payer certaine ſomme de deniers due par cedules ou obligation, ſeront adjugez les dommages & intereſts, requis pour le retardement du payement, à compter du jour de l'ajournement qui leur aura ete fait, & ce à raiſon, à ſavoir entre Marchands du denier douze, & entre toutes autres perſonnes du denier quinze: excepte toutesfois les Laboureurs, Vignerons & mercenaires, envers leſquels les debiteurs ſeront condamnez au double de la ſomme en laquelle ils ſe trouveront redevables, ſans que nos Juges la puiſſent moderer*. Articulus autem ille religioſe ſervatur in toto regno. Antequam reſpondeam,

Nota 1. diſcrimen eſſe inter illa dua vocabula Gallica, *intereſt*, & *profit*. Primum enim reddi debet Latine, compenſatio ſeu reparario damni accepti. Secundum vero proprie dicitur lucrum.

Nota 2. ex dictis uſuram eſſe lucrum immediate ex mutuo proveniens. Unde compenſatio ſeu reparatio damni non poteſt dici uſura: quia ille, cui fit ta-

lis reparatio, nullum lucrum percipit ex mutuo; ſed ſolum ſervatur indemnis. His præſuppoſitis.

Reſpondeo citatum ſtatutum nullo modo favere uſurariis: quia nullum lucrum concedit mutuanti propter dilationem ſolutionis; ſed ſolum decernit certam ſummam propter damna, quæ præſumitur incurriſſe ob moram mutuatarii. Et hoc probatur 1. ex ipſiſmet verbis Statuti: *Seront adjugez les dommages & intereſts, requis*. Ergo ſi nullum ſit damnum aut intereſſe lucri ceſſantis, nihil conceditur mutuanti ſupra ſortem principalem. 2. Quia quo majora præſumuntur damna, ut contingit frequentius, in mercatoribus, qui ob carentiam pecuniæ negotiari non poſſunt, major ſumma vi illius ſtatuti ipſi decernitur. 3. Quia ſecundum illud idem ſtatutum, nihil præter ſortem accipere debet mutuans pro toto illo tempore, quod præceſſit petitionem juridicam: v. g. debitor per tres annos moras protraxit, & creditor nonniſi a menſe repetiit debitum; Judex nihil retribuere poteſt pro carentia trium annorum; quia præſumitur creditor nullum paſſus damnum. Ergo ex citato ſtatuto nihil pro uſurariis poteſt colligi. Nonnulla autem circa illud obſervanda ſunt.

Primum: non eodem modo obſervatur ubique in Gallia, nam in Curia Burdigalenſi mutuatarius condemnatur ad ſolvendum impendium, l'*intereſt*, ab eo die, quos mutuans juridice petiit debitum, etiamſi in ſua petitione nullam fecerit mentionem illius impendii. In Tholoſana vero mutuatarius, qui non ſolvit ſtatuto tempore, poteſt cogi ad ſolvendum impendium in hypotheſi, quod ita pepigerit cum mutuante, dum iniretur contractus mutui, etiamſi mutuans poſtea non petierit juridice idem impendium. In Curia autem Pariſienſi, præter petitionem juridicam, requiritur ſententia Judicis contra mutuatarium, ut notat Bochel in ſua Bibliotheca, verbo, *Uſura*.

Secundum: juxta ſtatutum citatum & uſum Curiæ Pariſienſis, ſi mutuans abſque ſententia Judicis aliquid acciperet, a mutuatario ſuper ſortem propter damnum emergens, aut lucrum ceſſans, peccaret contra juſtitiam.

Je-

legalem: non teneretur tamen ad reſtitutionem; quia non violaret juſtitiam particularem, utpote qui alienum non detineret.

Tertium: Uſurarius eſt ille, qui mutuat ex intentione, ut lucretur ex mutuo mediante auctoritate Judicis, cujus ſententiam mavult obtinere contra mutuatarium, quam rem mutuatam.

Quartum, Controverſia eſt inter Theologos num ſententia, qua vi ſtatuti condemnatur mutuatarius ad ſolvendum aliquid ſupra ſortem, ſit mere pœnalis, feraturque ſolum ad puniendum debitorem, eo quod fuerit in mora: alii enim affirmant, quia eo tempore quo mutuatarius non fuit in culpa, nihil poteſt Judex concedere mutuanti, præter ſortem principalem. Alii vero Theologi negant propter rationes in noſtra reſponſione allatas. Juxta priorem ſententiam creditor poteſt vi ſententiæ accipere ſupra ſortem, etiamſi ex mutuo nullum damnum pertulerit, quia hac pœna punitur debitor propter moram. Debet autem illa mora eſſe culpabilis. Siquidem omnis pœna ſupponit culpam. Unde ſi certus eſſet creditor de debitoris impotentia, peccaret contra juſtitiam, ſi vi ſententiæ aliquid ſupra ſortem acciperet, quia illa ſententia nitetur falſa præſumptione. Juxta poſteriorem vero ſententiam, ſi creditor nullum ſuſtinuit damnum ex mora debitoris, non poteſt uti ſententia, qua ipſi adjudicatur aliquid ſupra ſortem.

Utraque opinio a nonnullis judicatur probabilis & in praxi tuta, propter obſcuritatem ſtatuti. Videtur tamen illud ſtatutum favere poſteriori ſententiæ, atque ideo præferendæ. Etenim patet ex contextu verborum, ibi haberi rationem lucri ceſſantis, & damni emergentis, quia pro majori damno præſumpto major decernitur ſumma creditori. Deinde idem ſuadet occaſio, qua ſtatutum illud ſancitum eſt. Cum enim difficillimum eſſet examen damnorum, quæ contendebant mercatores & alii mutuantes ſe ſuſtinuiſſe ex mora mutuatariorum, & propterea multa & nimia repeterent a debitoribus, viſum eſt in comitiis generalibus prædictis, neceſſe eſſe determinare quantum quilibet repetere poſ-

ſet pro damno, quod ex mora debitorum incurriſſet. Unde ſatis aperte deducitur illud ſtatutum reſpicere ſolum ad damnum, quod patiuntur creditores, atque id omne, quod ſupra ſortem ipſis adſcribitur, eſſe potius compenſationem propter damnum, quam pœnam propter moram debitoris.

Q. 3. *Quæ conditiones requiruntur, ut mutuans poſſit accipere a mutuatario propter lucrum ceſſans?*

R. Sex vulgo numerantur.

Prima, ut lucrum, quod ſperabatur, ſit certum aut probabile; quia ſi dubium foret, utrum v. g. mercator in negotiatione jacturam facturus fuiſſet, an lucrum, aut ſi pecunia non erat collocanda in negotiatione, ſupra ſortem nihil poteſt accipi. Non refert tamen an lucrum ſperatum ſit ex illa negotiatione in ſpecie, an ex aliqua in genere; modo, ut jam dixi, certum aut probabile lucrum ceſſet vi mutui.

Secunda, an lucrum ceſſet ob mutuum, ſi v. g. mercator ſubtraheret negotiationi eam pecuniam, quam in ea poſiturus erat; nam ſi nullum ceſſat lucrum, nihil reddendum eſt ultra ſortem, ut ſi pro ea pecunia, ex qua negotiaturus erat, aliam præſto habeat, ex qua eandem negotiationem ſuſcepturus ſit. Quod ſi mutuans aliam pecuniam repoſitam habeat, ſed ad quemdam alium finem v. gr. ad dotandas filias, & ex ea poſtea non negotiaretur, poſſet ex mutuo pecuniæ, quam ad negotiandum paraverat, accipere ratione lucri ceſſantis; quia ex hac pecunia mutuo data lucrum ceſſaſſet: ita Navar. c. 17. n. 212.

Sed quid ſi mercator ultro ſubtrahat negotiationi ſuam pecuniam, ut eam det mutuam, poteſtne ultra ſortem accipere?

R. Non poteſt. Ratio eſt, quia ponit pecuniam ſuam in eo ſtatu, in quo pluris non valet, quam per ſe æſtimatur. Ergo ſi poſtea eam det mutuam, non poteſt ultra ſortem accipere. Et hoc eſt diſcrimen inter ſubtractam negotiationi pecuniam, & eam, quæ in negotiatione collocanda eſt; hæc enim, quia eſt ſemen lucri diſtincti ab eo, quod ex mutuo præciſe naſcitur,

tur; pluris æſtimatur, quam in ſe valeat: illa vero; quia non eſt ſemen alterius lucri, quam quod ex mutuo præciſe capitur, non æſtimatur pluris, quam in ſe valeat.

Sed ſi mercator ita ſe habeat, vellet negotiari, niſi multi mutuum peterent?

R. Non poteſt accipere ultra ſortem; quia tali homini revera lucrum non ceſſat, cum, ut ſupponimus, non velit negotiari. Nec refert quod vellet negotiari: nam id nihil eſt aliud quam talem mercatorem prima intentione velle mutuum dare, ac ſupra ſortem accipere, & ſecundaria velle negotiari in hypotheſi quod mutuum non daret: ſed id non efficit ut *reipſa* ei lucrum ceſſet.

Tertia conditio; ut non exigatur tantum lucrum; quantum ſperatur, ſed ſpectandum eſt illud axioma: *Id quod eſt in ſpe, non æquipollet ei quod eſt in re*; & deducendæ ſunt expenſæ, necnon etiam pro labore aliquid deducendum, niſi tamen mutuans maluiſſet non lucrari, quam omnino non laborare.

Quarta, ut qui dat mutuum, moneat mutuatarium de lucro ceſſante; quia poſſet mutuatarius nolle obligari, ſi ſciret ſe cum hoc onere mutuari.

Quinta ut lucrum ceſſans non exigatur ſtatim dato mutuo: quia qui v. gr. dat 100. mutuo, & accipit 10. pro lucro ceſſante, perinde ſe habet, ac ſi daret tantum mutuo 90. & tamen accipit lucrum ceſſans pro 100. quod eſt iniquum.

Poſtrema, ut mercator mallit negotiari; nam ſi mallet mutuare, mutuum daret ſpe lucri, contra illud Chriſti Domini: *Mutuum date, nihil inde ſperantes*. Uſurarium vocamus, ait S. Thom. opuſc. 73. cap. 4. *Eum qui non mutuat gratis, ſed pro ſpe alicujus incrementi.*

Q. 4. *Quot conditiones requiruntur, ut mutuans accipiat ſupra ſortem ob damnum emergens.*

R. Duæ.

Prima, ſi pactum ſit initum de ſatisfaciendo pro damno emergente.

Se-

Secunda, ſi mutuatarius ſit in mora contra voluntatem tacitam vel expreſſam mutuantis: tum quia tacitum eſt pactum, ut qui eſt in mora, teneatur ad impendia: tum quia talis omiſſio, cum ſit contra juſtitiam, & ex ea ſequatur damnum, pro ea ſatisfacere debet. Quod ſi ab initio non ſit initum pactum de ſatisfaciendo, nec mutuatarius ſit in mora, nihil tenetur ultra ſortem ſolvere, quia non vult mutuatarius ſeſe obligare ad ſolvendum, niſi vel pactus ſit, vel ſit in mora.

Dices 1. Habetur cap. *Conqueſtus*, tit. *de Uſuris*, dominum accipientem in pignus feudum a ſuo vaſſallo, non teneri fructus deducere in ſortem. Similia leguntur cap *Salubriter*, eod. tit. in gratiam generi recipientis poſſeſſionem in pignus a ſocero pro dote: Ergo mutuans poteſt in proprium commodum convertere fructus pignoris a mutuatario accepti pro aſſecuratione rei mutuo datæ.

Nego conſ. Ea eſt enim natura feudi, ut ſi loco pignoris ad directum dominum redierit, fructus interim percepti ad ipſum pertineant, modo feudatarius liber ſit ab obligatione ſervitii domino exhibendi. Idipſum etiam extendit Panormitanus ad emphyteutam. Ideo autem gener licite percipit fructus ex pignore; quia iis alit ſoceri filiam, aliaque matrimonii onera ſuſtinet, cum ſupponatur nondum accepiſſe dotem.

Dices 2. Montes pietatis, ubi in Italia pecuniæ aſſervantur ad mutuandum pauperibus, ſunt liciti ex Leone X. in Concilio Lateranenſi: Paulo II. Sixto IV. Innocentio VIII. & Julio II. Atqui ibi pro hujuſmodi mutuis datur aliquid ultra ſortem: Ergo.

Diſt. min. datur ratione lucri ceſſantis, aut damni emergentis, Conc. ratione mutui præciſe, Nego min. itaque ad conſervationem & adminiſtrationem hujuſmodi montium conducuntur Miniſtri, digna aliqua mercede, quæ ſumitur ex iis, quæ ultra ſortem ſolvuntur.

Q. 5. *Fidejuſſor poteſtne pretium recipere pro obligatione, qua ſe aſtringit ad ſolvendum alienum debitum?*

R. Va-

R. Variæ ſunt Theologorum opiniones circa fidejuſſorem. Alii negant fidejuſſorem poſſe quidquam accipere pro fidejuſſione, dicuntque eandem eſſe rationem fidejubentis & mutuantis, qui enim fidejubet pro mutuatario apud mutuantem, videtur potius mutuare, quam ille, qui numerat pecuniam; quia eſt cauſſa ut numeretur, & ejus periculum in ſe ſuſcipit. Ita S. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 7. §. 45. *Paria videntur mutuare, & ultra ſortem certum quid accipere, & penes creditorem ſatis dare, & aliquid a debitore accipere*. Et hanc ſententiam ſatis confirmat uſus communis, ſecundum quem fidejuſſor nihil exigit a mutuatario. Alii diſtinguunt, ut non videantur totaliter recedere a regula, ſecundum quam fidejuſſor excuſatur ab uſura; dicuntque fidejuſſorem nihil quidquam poſſe recipere a mutuatario propter rationes allatas; ſed poſſe a mutuante, ſi periculum in ſe recipiat debiti, quando ſupponitur periclitari; quia chirographa poſſunt minoris emi, quando ſunt dubia. Alii ſimpliciter admittunt antecedens, fatenturque fidejuſſorem poſſe a mutuatario recipere pro fidejuſſione, non quidem propter periculum, quod ſubit; ſed quia ſe obligat ad ſolvendum in futurum, quæ obligatio eſt pretio æſtimabilis, ut ſupra dictum eſt ubi probavimus uſurarium eſſe, qui obligat mutuatarium ad remutuandum, ſi contingat ipſum indigere mutuo. Alii docent, fidejuſſorem poſſe accipere pretium pro periculo, cui ſe exponit, quemadmodum omnes ultro fatentur aſſecuratori debitam eſſe mercedem, propter periculum, quod ſubit ſalvas perducendi merces in locum deſtinatum: fidejuſſio enim eſt ſpecies aſſecurationis & contractus, qui poteſt æqualiter cedere in utilitatem utriuſque contrahentis, ſicut & locatio. Et ob hanc rationem veteres Theologi communiter & plures ex recentioribus, ut Fagnanus in cap. *Naviganti*, lib. 5. tit. *de uſuris*, & Sylvius in 2. 2. quæſt. 77. art. 1. q. 4. cenſent fidejuſſorem poſſe aliquid moderatum exigere pro fidejuſſione.

Ergo, inquies, poſſet mutuans dicere mutuatario: *Da mihi quod fidejuſſori dares, & ego ſubibo periculum*.

Reſ-

Reſp. 1. Si mutuare nollet, niſi ea conditione; quod periculum ſortis in ſe ſuſciperet, procul dubio eſſet uſurarius, utpote qui ex mutuo lucrum intenderet; ita enim declaravit Gregorius IX. cap. „ Naviganti, *tit.* de uſuris: Naviganti, *inquit*, vel eunti „ ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, „ pro eo quod ſuſcipit in ſe periculum, ſi recepturus „ eſt aliquid ultra ſortem, uſurarius eſt cenſendus. 2. Etiamſi non intenderet lucrari, ſed ſolummodo indemnem ſe ſervare eo quod mutuatarius vadem non offerret; in foro externo cenſeretur uſurarius, præſumeretque Eccleſia præcipuum ejus motivum fuiſſe lucrum ex mutuo, ut habetur cit. cap. *Naviganti, uſurarius eſt cenſendus*. Utrum autem in foro interiori ab uſura eſſet excuſandus, negat Dominicus Soto quæſtione 4. art. 1. Affirmant tamen Fagnanus, Sylvius locis citatis, & nonnulli alii, qui pro hac ſua ſententia laudant declarationem Cardinalium de propaganda fide; modo periculum non ſit comune, &, ut diximus, mutuo intrinſecum, ſed extrinſecum, quale eſt periculum pecuniæ mutuo datæ naviganti, propter quod jure civili permittebatur uſura nautica, C. *de nautico fœnore*.

Q. 6. *Licet ne pecuniam accipere mutuo ſub uſura?*

R. Ex S. Thoma 2. 2. q. 78. art. 4. nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandum ſub uſuris; licet tamen ab eo, qui hoc paratus eſt facere, & uſuras exercet, mutuum accipere ſub uſuris propter aliquod bonum, quod eſt ſubventio ſuæ neceſſitatis, vel alterius. Probatque ſuam ſententiam S. Doctor ex epiſtola S. Auguſtini 47. alias 154. ad Publicolam, ubi docet eum peccare, qui inducit ad jurandum per falſos Deos, minime vero qui utitur non ad malum, ſed ab bonum juramento infidelis, qui per falſos Deos jurat.

Q. 7. *Quotuplex eſt uſura?*

R. Alia dicitur aperta, alia palliata, alia realis, alia mentalis, alia pactionalis, alia actionalis, alia dicitur uſura ſortis, alia uſura uſurarum, alia notoria, alia occulta.

Q. 8.

Q. 8. *Quid eſt uſura aperta?*

R. Eſt ea, quæ percipitur ex contractu mutui cum pacto expreſſo lucri.

Q. 9. *Quid eſt uſura palliata?*

R. Eſt ea, quæ revera provenit ex mutuo, ſed velato aliquo honeſto prætextu, puta donationis, cambii, ſocietatis, venditionis, & emptionis, ut ſi quis vendat ſupra pretium rigoroſum ob dilatam ſolutionem; aut emat infra pretium infimum ob anticipatam ſolutionem.

Q. 10. *Quid eſt uſura realis?*

R. Eſt ea, quæ in mutuo deducitur in pactum; ut ſi mutuans expreſſis verbis dicat: *Mutuo ea lege, ut des quinque ſupra centum*, vel ſaltem inſinuet mutuatario ſe tale lucrum ab eo expectare.

Q. 11. *Quid eſt uſura mentalis?*

R. Eſt ea, quæ per mutuum intenditur, ſed in pactum non deducitur. Unde patet uſuram mentalem alio ſenſu appellari, quam alia peccata mentalia; hæc enim ita vocantur, quando in actum exteriorem non proruperunt: uſura vero, etiamſi recepta ſit in mutuante, nihilominus mentalis dicitur, quando nullum pactum ſive expreſſum, ſive tacitum de ſolvendo lucro præceſſit.

Q. 12. *Quid eſt uſura pactionalis?*

R. Eſt pactio uſuraria, nondum recepto lucro.

Q. 13. *Quid eſt uſura actionalis?*

R. Eſt ipſa acceptio lucri uſurarii.

Q. 14. *Quid eſt uſura ſortis?*

R. Eſt uſura immediate proveniens ex pecunia mutuo data.

Q. 15. *Quid eſt uſura uſuræ?*

R. Eſt uſura, quæ percipitur ex lucro uſurario: v. gr. mutuatarius ex pacto inito cum mutuante debet ſolvere ſingulis annis quinque pro centum; non ſolvit autem per quatuor annos, & ita debet viginti, ex quibus mutuans repetit uſuras.

Q. 16. *Quotuplex eſt uſura notoria?*

R. Duplex; alia notorietate facti, alia notorietate juris.

Q. 17. *Quandonam eſt notorietas facti?*

R. Eſt

R. Eſt quando mutuans dat palam ad uſuram, ita ut nulla tergiverſatione celari poſſit.

Q. 18. *Quandonam eſt notorietas juris?*

R. Eſt quando mutuans de hoc crimine in judicio eſt convictus vel propria confeſſione, vel idoneis teſtibus.

Q. 19. *Eſtne obligatio reſtituendi pro quacumque uſura etiam mentali?*

R. 1. Certum eſt reſtituendum eſſe pro uſura reali; quia talis uſura tollit æqualitatem, quæ non poteſt reponi, niſi reſtituendo. Hinc qui pignus fructiferum accepit, tenetur fructus inde perceptos in ſortem computare. Ita habetur cap. Quoniam, tit. *de uſuris*, quod etiam verum eſt, tametſi agere pignoratitius fuiſſet ſterilis mutuatario, utpote qui ab eo non coleretur.

R. 2. Etiam reſtituendum eſt pro uſura mentali; ita habetur cap. *Conſuluit*; quia cum mutuatarius non dederit ex pura liberalitate, aut gratitudine, ſed vi mutui, cenſetur dediſſe invitus, etiamſi nullum pactum de dando lucro ſupra ſortem præceſſerit.

Ex quo ſequitur cum etiam debere reſtituere, qui ſine uſuraria intentione accepit aliquid ſupra ſortem, ſi poſtea deprehendat, mutuatarium invitum, ſeu ex neceſſitate mutui accipiendi dediſſe.

Q. 20. *Qui neſciebat illicitam eſſe uſuram, teneturne ad reſtitutionem?*

R. Tenetur ſaltem ratione rei acceptæ, quam reſtituere debet integram, ſi extet eadem in ſpecie; quia remanet ſub dominio mutuatarii. Quod ſi conſumpta ſit, tenetur reſtituere id, quo factus eſt dicior. Quæ omnis conſtans ex dictis, ubi de poſſeſsore bonæ fidei.

Q. 21. *In hypotheſi, quod tutor pecuniam pupilli ad uſuram dederit, quis reſtituere debet, an pupillus, qui inde commodum ſolus percepit, an tutor?*

R. Cum pupillus jus habeat recipiendis a tutore fructus omnium bonorum, quæ ipſius nomine adminiſtravit, ſolus tutor reſtituere debet mutuatario: quia ſolus fuit cauſſa injuſtitiæ, propter quam pupillus mulctandus non eſt. Si tamen res uſuraria extaret in ſpecie apud pupillum, teneretur eam reſtituere ve-

ro.

ro domino, nempe mutuatario, ſine tamen proprio damno, ſed damno tutoris.

Q. 22. *Hæredes uſurarii tenenturne reſtituere?*

R. Tenentur ex cap. *Tua nos*, tit. *de uſuris*, Et ratio eſt, quia hæres repræſentat perſonam defuncti: Ergo in defectum ejus tenetur reſtituere.

Q. 23. *Tenenturne hæredes in ſolidum?*

R. Certum eſt, ſi res accepta eſſet apud unum hæredem, eum teneri eam reſtituere, ita tamen ut actionem haberet de evictione contra ceteros, adeoque deberent fundere pro rata. Difficultas ſolum eſt quando res accepta non extat.

Canoniſtæ communiter affirmant hæredes teneri in ſolidum, quia ex cit. cap. *Tuas nos*, cogendi ſunt hæredes ad reſtituendas uſuras ea diſtrictione, qua parentes eorum, ſi viverent: Atqui ipſi uſurarii cogerentur uſuras omnes ex reſiduis bonis reſtituere: Ergo ſimiliter & hæredes.

Azor, Leſſius, Bonacina, & plures Theologi negant teneri: quia in ſucceſſione hæreditatis ſicut bona defuncti dividuntur inter hæredes, ita etiam ejus obligationes perſonales & debita: Æquum enim eſt, „ *inquiunt*, ut qui tantummodo commodum ex par„ te percipit, onus quoque dumtaxat ſentiat propor„ tione ſervata. „ Ad caput autem *Tua nos*. reſpondent, ibi tantum ſignificari totam obligationem reſtituendi tranſire ad hæredes ſimul junctos, ita tamen ut ſinguli non teneantur niſi ex parte; cui poſteriori ſententiæ omnino eſt adhærendum.

Q. 24. *Cooperatores uſurarii tenenturne in defectum illius reſtituere?*

R. Tenentur, ut patet ex dictis ubi de cooperatoribus ad damnum; ſunt enim illius cauſſa. Inter cooperatores autem numerantur,

1. Conſulentes & perſuadentes uſuras.

2. Dantes pecunias eo animo, ut ex his exerceantur uſuræ.

3. Judices obligantes ad ſolvendas uſuras, aut datas prohibentes repeti, adverſus quos fertur excommunicatio, Clementina unica, *de uſuris*.

4. Tu-

4. Tutores, & curatores dantes ad uſuram pro pupillis & minoribus.

5. Miniſtri principales uſurarii, ut proxenetæ, negotiorum geſtores, factores, correſpondentes, Notarii conficientes inſtrumenta, requirente uſurario, vi quorum ſolvendæ ſunt uſuræ. Ita habetur in Concilio I. Mediolanenſi, in Comitiis generalibus Cleri Gallicani Meloduni habitis anno 1579. „ Contrahentes, & contractus recipientes, proxenetæ uſurarum, aut earum „ lucri participes ſciant ſe graviſſima dignos ultione. „ Ita & in Concilio Remenſi ann. 1583. Burdigalenſi eodem anno, Toloſano ann. 1590. & in Comitiis generalibus habitis in urbe Bleſenſi: *Faiſons inhibitions & defenſes a toutes perſonnes de quelque ètat, ſexe, & condition qu' elles ſoient, d' exercer aucunes uſures, on prèter deniers à profit & interet, & ce ſur peine, pour la premiere fois, d' amende honorable, de banniſſement, & de groſſes amendes, & pour la deuxième, de confiſcation de corps & de biens. Ce que ſemblablement nous voulons etre exercè contre les proxenetes, mediateurs & entremetteurs de tels trafics & contrats illicites & reprouvez.* De Tabellionibus in particulari hæc expreſſe ſanxit Ludovicus XII. *Dèfendons a tous Notaires de recevoir aucun contrat uſuraire, ſur peine d' ètre privez de leur ètat & d' amende arbitraire:*

Dixi 1. *Miniſtri principales;* nonnulli enim ita remote concurrunt, ut cenſeri non poſſint cauſſa damni illati mutuatario. Tales ſunt famuli, qui recipiunt pignora, eaque aſſervant: qui numerant pecuniam, qui referunt omnia in libris rationum: qui autem cogunt ad ſolutionem uſurarum, inter principales numerandi ſunt; quia revera mutuatario injuriam inferunt.

Dixi 5. *Notarii conficientes inſtrumenta, requirente uſurario*: ſi enim poſtulante mutuatario conficiant, peccant quidem & perjuri ſunt, ſed minime injuſti, quia volenti & roganti non injuriam, ſed ſolatium creavere. Ita ſanctus Antoninus parte 2. Sylvius, & plures ex recentioribus.

Q. 25. *Quibus pœnis afficiuntur uſurarii?*

R. 1.

R. 1. Uſurarii notorii infames ſunt; cap. *Infames*, cauſſa 3. q. 7. & lege *Improbum fœnus*, Cod. *Quibus ex cauſſis infamia irrogatur*.

2. Ad communionem altaris non ſunt admittendi; nec Eccleſiaſticæ ſepulturæ tradendi, nec eorum oblationes accipiendæ, cap. *In omnibus*, tit. *de uſuris*?

3. Non admittuntur ad Confeſſionem antequam ſatisfecerint, vel cautionem dederint, ſi poſſint; alias ſi periculum non patiatur moram, admittendi ſunt ſub juramento ſe non poſſe ſatisfacere, nec dare cautionem; c. *Quanquam* de uſuris in ſexto.

CAPUT XV.

De Contractu ſocietatis.

Q. 1. QUid eſt contractus ſocietatis.

R. Eſt conventio duorum vel plurium ad commune lucrum & damnum, ſecundum proportionem rerum contributarum.

Dicitur 1. *ad commune lucrum & damnum*, quo diſtinguitur contractus ſocietatis, 1. a contractu locationis: qui enim locat ſuam operam, non venit in partem lucri vel damni, puta gregis, quem paſcit; ſed tantum accipit ſtipendium debitum ſuo labori: 2. a contractu mutui; etenim mutuans cum transferat in mutuatarium rei mutuatæ dominium, ex ea non percipit lucrum, ſicut nec venditor ex re vendita. At qui ſocietatem ineunt, retinent dominium rerum, quas conferunt, & ideo res illæ ſingulis ſociis vel fructificant, vel pereunt.

Dicitur 2. *ſecundum proportionem rerum contributarum*; in hoc enim ſervatur æqualitas & juſtitia, ſi is, qui plus ad ſocietatem confert ſicut majus damnum pateretur, ſi quod confert, periret; ita etiam majus lucrum ex ejus fructibus percipiat.

Q. 2.

Q. 2. *Quotuplex eſt contractus ſocietatis?*

R. Duplex, purus, & non purus.

Q. 3. *Quid eſt contractus purus?*

R. Eſt contractus, qui non eſt admixtus aliis contractibus: quod poteſt fieri multipliciter: vel enim unus confert tantum pecuniam, aut animalia; alter vero induſtriam & operas; vel ambo conferunt pecuniam, animalia, induſtriam & laborem.

Q. 4. *Quid eſt contractus ſocietatis non purus?*

R. Eſt ille, cui admixti ſunt alii contractus.

Q. 5. *Quotuplici modo contractus ſolent admiſceri contractui ſocietatis?*

R. Duplici.

1. Nonnunquam additur contractus pignoris pro ſecuritate capitalis, ſi forte alterius ſocii culpa pereat,

2. Frequentius annectuntur contractui ſocietatis duo alii contractus, & hi tres contractus Gallice ſimpliciter dicuntur *les trois Contrats*. Horum primus eſt contractus ſocietatis: ſecundus eſt contractus aſſecurationis, quo ſcilicet conferens operas, aſſecurat ſortem capitalem, ita ut ipſe ſolus ejus periculum etiam fortuitum ſubeat; ea tamen conditione, quod alter, cujus pecuniam aſſecurat, certam partem lucri remiſſurus ſit. Tertius contractus eſt emptionis, quo ſcilicet aſſecurans emit incertum lucrum: ſpes eſt v. g. lucrandi ex ſocietate centum nummos; aſſecurans emit ab altero ſocio illam ſpem decem nummis quos ſolvet, etiamſi illa ſpes concidat, & ſocietas nihil pariat.

Advertes ſocietatem ita iniri, ut omiſſo contractu aſſecurationis addatur ſolum contractus emptionis lucri incerti majoris pro minore certo. Dantur v. g. vaccæ aut aper in ſocietatem, ita ut ſi pereant ſine culpa conferentis operas, pereant danti; ſed hac conditione, quod quandiu vivent illa animalia, is qui eorum curam gerit, ſingulis annis ſolvet pro vacca aut alveolo, certum quid.

Q. 6. *Eſtne licitus contractus ſocietatis?*

R. 1. Contractus purus eſt licitus, quia honeſtum eſt convenire ad captandum lucrum ex pecunia & indu-

duſtria; modo ſervetur æqualitas, quæ requiritur in definitione contractus.

Dices. Pecunia eſt ſterilis: Ergo illicitum eſt ex illa intendere lucrum.

Diſt. antec. Eſt ſterilis per ſe, Conc. eſt ſterilis, ut ſubeſt induſtriæ tanquam inſtrumentum negotiationis, Nego antec.

R. 2. Licitus eſt contractus ſocietatis cum contractu pignoris; quia cum ſocius poſſit pecuniam alterius in compotatione conſumere, aut in proprium commodum convertere, æquitas poſtulat, ut det altori pignus, quo poſſit indemnis reddi.

R. 3. Licitus eſt etiam contractus ſocietatis, ſi ipſi addatur concractus emptionis lucri incerti eo modo, quo mox fuit expoſitum, quia ſpes lucri eſt pretio æſtimabilis: Ergo licite poteſt emi. Cum autem quæ ſunt in ſpe, minoris æſtimentur, quam quæ ſunt in re, v. g. ſpes capiendi decem piſces ex uno jactu retis, non tanti valet quanti ipſi decem piſces, ut ſervetur æqualitas in hoc contractu emptionis, ita iniri debet, ut quo majus eſt periculum non lucrandi, minus pro ſpe lucri ſolvatur.

R. 4. Certum eſt illicitum eſſe contractum ſocietatis, ſi eo tempore, quo celebratur, alter e ſociis aſſecuret capitalem, & lucrum incertum emat certo lucro minori; quia illi duo contractus deſtruunt omnino ſocietatis contractum, cui intrinſecum eſt & eſſentiale exponere rem ſuam periculo, ut patet ex ejus definitione. Unde qui non vult inire ſocietatem, niſi certus ſit de lucro, proprie intendit mutuare, & ex mutuo lucrari ſub ſpecioſo nomine ſocietatis. Ita Sixtus V. in ſua Bulla *Deteſtabilis* edita anno 1586.

Nec dicas Sixtum tanquam Dominum temporalem hanc Conſtitutionem edidiſſe pro terris ipſi temporaliter ſubjectis; nec alibi fuiſſe receptam. Nam ibi ſummus Pontifex explicat jus divinum omnem prohibens uſuram; docetque ſub ſpecioſo & honeſto ſocietatis nomine Pactiones uſurarias exerceri; mandatque non ſolum Officialibus Sedi Apoſtolicæ ſubjectis, ſed & univerſis & ſingulis locorum Ordinariis per

quaſ-

quaſcunque provincias & regna Chriſtiani orbis conſtitutis, ut ſuam Conſtitutionem promulgari curent, verba illius ſunt, „ Et inviolate obſervari curent, & „ contra perſonas, quæ in futurum, præter & contra „ prohibitionem hanc paciſci, aut exigere auſæ fuerint, tanquam publicos uſurarios procedant. „ Quod autem nullus Paſtorum huic Conſtitutioni reſtiterit, immo quod omnes, maxime in Gallia, hoc fuerint amplexi, patet tum ex Clero Gallicano Meloduni congregato anno 1578. & ex PP. Concilii Burdigalenſis anno 1583. qui Sixto V. præiverat, & ejuſmodi ſocietatem damnaverat: quibus conſentaneæ ſunt leges municipales, Bituricenſis tit. 17. art. 4. Nivernenſis c. 22. art. 3. & 15. & Borbonienſis, quæ ſocietatem illam, in qua omne periculum animalium eſt accipientis, tanquam leoninam declarant. His adde Conc. Mediolanenſem I. & Facultatem Pariſienſem, quæ anno 1665. damnavit ſequentem propoſitionem tanquam falſam & ſcandaloſam: „ Si contractui ſocietatis ſuperaddantur contractus aſſecurationis capitalis & venditionis lucri incerti pro lucro certo, ex vi horum „ licitum eſt exigere lucrum certum ſalva ſorte. „

Dixi, *ſi alter e ſociis aſſecuret*: nam omnes Theologi conſentiunt licite poſſe aſſecurari ſortem capitalem per alium tertium, qui non ſit de ſocietate, v. g. rector navis poteſt in proprium periculum, oblato pretio, ſuſcipere merces deferendas Smyrnam, ubi qui ſocietatem contraxerunt, negotiaturi ſunt.

Dixi 2. *Si eo tempore, quo celebratur ſocietatis contractus;* nam controverſia eſt inter Theologos, utrum conſtituta jam ſocietate poſſint ſocii inter ſe de ſecuritate ſortis & lucri paciſci. Alii enim id aſſerunt, modo pactum illud fiat diverſo tempore: alii vero negant, quia, inquiunt, pactum illud, quovis tempore fiat, deſtruit ſocietatis contractum, & in mutuum convertit. Haud dubie uſurarius eſſet, qui nollet ſocietatem inire, niſi certus eſſet ſocium vel per ſe, vel per perſonam interpoſitam capitale aſſecuraturum.

Q. 7. *Quomodo dividenda ſocietas?*

R. 1. Æſtimandus eſt valor ſortis. 2. Ratio eſt haben-

bendi periculi, cui exponitur, vel ſors ipſa, vel qui præſtat operas. 3. Æſtimanda ſunt induſtria, labor, & impenſæ ejus, qui confert operas. Quare ſi ſuſcepit animalia paſcenda, ſpectandum eſt utrum paſcua ſint ſpatioſa, pinguia, & commoda: multo enim minus deberet lucrari, quam ſi paſcua eſſent anguſta, ſterilia, & difficilia. In poſteriori hypotheſi medietas fructuum forte non reſponderet labori paſcentis: in priori vero ſuperaret, nec paſcens gravaretur ex pacto ea conditione inito cum animalium domino, quod v. g. ex centum agnis, qui eſſent fructus gregis; certus numerus, puta quatuor vel ſex ſubſtituerentur in locum ovium mortuarum, etiam ſine culpa paſcentis. Unde ergo diviſio ſit æqua & juſta, totum referendum eſt ad judicium viri prudentis in qualibet regione.

CAPUT XVI.

De Cambio.

Q. 1. QUid eſt *Cambium?*

R. Eſt permutatio pecuniæ pro pecunia cum legitimo lucro.

Dicitur 1. *permutatio*; cambire enim idem eſt ac permutare; Campſor eſt Nummularius, Gallice, *Banquier*: Campſarius vero, qui ab ipſo pecuniam accipit.

Dicitur 2. *pecuniæ pro pecunia*, quæ vel ſtatim reddenda, ut in cambio manuali, quo permutatur moneta aurea pro argentea, vice verſa ſive major pro minoribus, unde dicitur cambium minutum: vel alio transferenda, ut ſi detur Lugduni, ut recipiatur Lutetiæ, diciturque cambium locale. His autem vocabulis diſtinguitur cambium; tum ab aliis permutationibus, ubi non pecunia, ſed res aliæ permutantur; tum a *mutuo*, quod perficitur rei mutuatæ traditione, nec reddenda eſt alia ſimilis, niſi poſt lapſum temporis.

At in cambio pecunia aliquando ſtatim redditur, nec perficitur contractus, niſi pecunia ſit ex utraque parte data & accepta.

Dicitur 3 *cum legitimo lucro*, quo etiam differt a mutuo, in quo reddendum eſt nec plus nec minus, quam acceptum ſit.

Difficultas autem hic occurrit ſolvenda utrum ſcilicet cambium ſic explicatum ſit licitum; etenim inæqualitas ac proinde injuſtitia videtur, quod campſarius reddat plus, quam accepit. Si enim mutuans non poteſt ſine injuſtitia vi mutui lucrum percipere, quo jure campſor per cambium percipiet?

Nihilominus per ſe licitum eſt cambium, & de illo ratiocinandum videtur ſicut ſupra de Montibus pietatis; nam per cambium multorum indigentiæ ſubvenitur, quia ſæpe indigent moneta minuta, vel pecuniis in alia regione currentibus. Frequenter etiam ſuas pecunias deportare non audent eum in locum, ubi ipſis neceſſariæ ſunt, quibus omnibus per cambium ſubvenitur. Ad hujuſmodi autem officium non minus Campſor, quam Cuſtodes montium pietatis, multa ſuſtinet onera, paratam debet habere pecuniam & coacervare pecunias diverſarum ſpecierum; quas alioquin negotiatione exponeret. Præterea ſuſcepit onus monetas in eum locum proprio periculo transferendi, ubi Campſarius his indiget. Quod ſi aliquando non transferat, ſed per correſpondentes ſolvat, id tribuendum eſt ejus induſtriæ, quæ in mercatore eſt pretio æſtimabilis. Adde illud non carere omni periculo. Ex his

Sequitur 1. lucrum, niſi ſit lege aut conſuetudine taxatum, augendum aut minuendum eſſe ſecundum judicium viri prudentis, habita ratione expenſarum, lucri ceſſantis, & damni emergentis; alias foret injuſtum.

Sequitur 2. Qui officium Campſoris non exercet, nec ad cambium pecunias negotiationi ſubtrahit, videri ſine juſto titulo accipere lucrum, ſi data occaſione cambiat ſine damno aut lucro ceſſante, nec ſua interſit habere majorem vel minorem monetam, ſive

Lug-

Lugduni, ubi manet, ſive Lutetiæ, quo identidem negotiorum cauſſa tranſmittenda eſt pecunia, adeo ut occaſio cambii ſit ſatis commoda.

Q. 2. *Quomodo dividitur cambium?*

R. Dividitur in realem, & ſiccum.

Q. 3. *Quid eſt cambium reale?*

R. Eſt cambium, quod in allata definitione explicatum eſt, ſubdividiturque in locale & manuale, ut ibi dictum.

Q. 4. *Quid eſt cambium ſiccum?*

R. Eſt cambium fictum, & verum mutuum ſpecioſo nomine cambii velatum; per illud enim nec permutantur pecuniæ præſentes pro præſentibus, nec pro abſentibus alibi reddendis. Titius v. g. lucri cupidus, negat Lugduni mutuum indigenti pecunia; ſed offert cambium ea conditione, quod reddetur Lutetiæ, quamvis ſciat reddendam Lugduni poſt temporis lapſum, quod eſt verum mutuum, & fictum cambium; ideo ſiccum, quia caret humore ſeu vero titulo ad lucrum pariendum. Quare lucrum inde proveniens eſt injuſtum, & uſura palliata.

CAPUT XVII.

De Cenſibus.

Q. 1. Unde nomen cenſus?

R. A verbo cenſere, quia ab Imperatoribus Romanis cenſebantur ſeu æſtimabantur bona privatorum, ut tributis imponendis juſtitia diſtributiva ſervaretur. Hæc æſtimatio *cenſus* dicebatur, ſicut & ipſum tributum, ut patet ex cap. 22. Matth. *Licet cenſum dare Cæſari, an non?*

Q. 2. *Quotuplici modo cenſus ſumitur?*

1. Pro tributo, quod debetur Principi.

2. Pro penſione, quam quis ſibi reſervat ſuper re, cujus dominium alteri cedit ſub hac conditione, diciturque cenſus reſervativus; & jus talem penſionem percipiendi, Gallice vocatur *droit Seigneurial ou Do-*

manial. Unde merito & abſque injuria prior dominus eam illam ſibi poteſt vindicare, ſi cenſus reſervativus non ſolvatur.

3. Propenſione annua, quam quis per emptionem acquirit ſuper re aliena, diciturque cenſus conſignativus. Contractus autem, per quem acquiritur jus percipiendæ hujus penſionis, appellatur apud nos, *Contrat de Conſtitution*, de quo contractu hic agitur.

Q. 3. *Quomodo definitur contractus conſignativus?*

R. Definitur, venditio & emptio juris, quod ſolos reditus ſingulis annis, certiſque temporibus ex aliena re vel perſona ſolvendos.

Dicitur 1. *venditio & emptio*, quo diſtinguitur a contractu donationis & mutui, explicaturque exemplis ſequentibus. Si Petrus numeret Paulo trecentas libellas liberalitatis cauſſa, eſt contractus donationis; ſi vero eaſdem numeret, ea conditione, quod Paulus totidem reddet poſt temporis lapſum, eſt contractus mutui. Sed ſi numeret, ut acquirat penſionem quindecim libellarum ſuper bonis Pauli, eſt contractus conſignativus, quia Petrus emit jus percipiendi tales fructus ex rebus Pauli: Unde contractus ille eſt emptio in eo, qui pecuniam ſolvit, & venditio in illo, qui accipit, accipit enim quia vendit dominium utile, ſeu fructum rerum, quarum proprietatem habet. Ex hoc diligenter notandum eſt, ut intelligatur diſcrimen inter contractum conſignativum, & contractum mutui, nimirum cur ex priori licite percipiatur lucrum, non vero ex poſteriori. Non enim eo ſolo præciſe differunt, quod pecunia per contractum conſignativum irrevocabiliter in alterum transfertur, & per contractum mutui ſit exigibilis; cum per contractus donationis pecunia etiam irrevocabiliter transferatur. Differunt ergo, quod in contractu conſignativo per pecuniam aliquid ab alio ematur, non vero in contractu mutui.

Dicitur 2. *ex aliena re*: ſicut enim poteſt quis per locationem, ita & per venditionem in alium transferre fructus fundi, retenta ejus proprietate.

Dici-

Dicitur 2. *vel perſona*, ſi enim mercenarius poteſt alteri operas ſuas locare, quidni & vendere? pretium tamen moderatum eſſe debet, ut ſervetur æqualitas, quam lex & ſtatuta Regni requirunt.

Verum quidem eſt, Pium V. in ſua Bulla, *Cum onus*, edita anno 1586. excludere omnes cenſus perſonales. Sed cum in illa Bulla non explicetur jus naturale aut divinum, ſed jus humanum ſanciatur, non obligat niſi in locis temporaliter Sedi Apoſtolicæ ſubjectis. Multa alia præſcribit Summus Pontifex in eadem Bulla, quæ ſtando juri naturali prorſus libera ſunt. 1. Rem, in qua creatur cenſus, debere eſſe immobilem, determinatam, & certis finibus deſignatam. 2. Pereunte re illa, cenſum etiam perire emptori. 3. In ipſo contractu numerandam eſſe pecuniam; ita ut pro pretio non poſſit emptor cedere venditori debita, quibus ergà ipſum aſtringebatur. Hæc autem in uſu non ſunt in regionibus iſtis, ubi cenſus conſtituuntur ſuper omnibus bonis venditoris, adeo ut pereunte re ſpecialiter in contractu conſignativo deſignata, certa bona venditoris obligata emptori maneant. Nec tenetur emptor numerare pecuniam, quando venditor aliunde illi debet, ſed cenſetur ſolvere abdicando jus exigendi debitum, nec in his quidquam repugnat legi naturali, aut divinæ, modo æqualitas ſervetur.

Ex his patet contractum conſignativum per ſe eſſe licitum. Confirmatur auctoritate juris canonici, Clementina prima, *de rebus Eccleſiæ non alienandis*. Extravag. 1. & 2. *de emptione & venditione*.

Dixi per ſe, quia ſi pactiones aliquæ injuſtæ opponerentur contractui conſignativo, redderetur illicitus. Verum cum regiis conſtitutionibus & Senatus decretis pene omnes hujuſmodi pactiones injuſtæ prohibitæ ſint, in his Patronorum peritorum & proborum judicio ſtandum erit.

Q. 4. *Quomodo dividitur cenſus?*

R. Dividitur 1. in realem, qui conſtituitur ſuper re aliqua; perſonalem, qui ſuper perſona; & mixtum, qui ſuper re ſimul & perſona.

Dividitur 2. in cenſum irremibidilem, & redimibilem.

Q. 5. *Cenſus redimibilis eſtne licitus?*

R. 1. Redimibilis ad nutum venditoris eſt licitus, quia ex dictis venditio fieri poteſt pacto redhibendi addito.

R. 2. Cenſus ad nutum emptoris redimibilis eſt illicitus & uſurarius, quia talis contractus habet rationem veri mutui; qui enim dat pecuniam cum pacto tam recipiendi cum lucro, proprie non vendit, ſed mutuat ad uſuram.

CAPUT XVIII.

De Promiſſione & Donatione.

Q. 1. QUid eſt promiſſio?

R. Eſt deliberata & ſpontanea fidei obligatio, facta alteri de re bona & poſſibili.

Dicitur 1. *deliberata*, quia cum promiſſio ſit quidam contractus, habens vim obligandi, poſtulat ſufficientem conſenſum, ad quem perfecta & matura requiritur deliberatio.

Dicitur 2. *ſpontanea*, quo excluduntur fraus, vis, metuſque etiam reverentialis, preces importunæ, & quidquid cauſſat involuntarium etiam ſecundum quid, quia promiſſio eſt liberalis, mereque gratuita pollicitatio.

Dicitur 3. *fidei obligatio*, quo differt promiſſio a propoſito; propoſitum enim quantumcumque firmum, & efficax, nullam in ſuo conceptu formali includit obligationem, cum aliquando qui ſic firmiter proponit, expreſſe profiteatur ſe nolle obligari: *faciam*, inquit, *ita decrevi, ſed nolo propterea ulla me apud te obligatione aſtringi*. Sic intelligendi ſunt pœnitentes, quando promittunt ſe amplius non peccaturos: nec enim ſignificant ſe novam obligationem contrahere, alias recidendo dupliciter peccarent. Promiſſio ergo addit

addit ſupra propoſitum intentionem ſe obligandi. Ut autem actu & de facto obliget, debet prius acceptari. Eſt enim ſpecies contractus, qui ex dictis eſt duorum, vel plurium conventio. Porro ſilentium promiſſarii pro acceptatione habetur, quando ex circumſtantiis & ſignis probabiliter colligitur ipſum acceptare.

Dicitur 4. *de re bona*; quia ad peccatum committendum nemo ſe obligare poteſt. Eſt autem diſcrimen inter promiſſionem homini factam, & votum; nam votum non obligat, niſi fuerint de meliori bono, quia minus bonum, quatenus melius impedit, Deo gratum eſſe nequit: at minus bonum interdum homini magis placere poteſt, quam majus bonum.

Dicitur 5. *de re poſſibili*: ad impoſſibile enim nemo tenetur. Unde ſi id, quod tempore promiſſionis erat poſſibile, fiat poſtea impoſſibile, tollitur obligatio: immo quamvis non fiat omnino impoſſibile, ſufficit ad tollendam obligationem aliqua mutatio ſuperveniens, quam ſi promiſſor prævidiſſet, non fuiſſet promiſſurus: ita S. Thomas 2. 2. quæſt. 110. art. 3. ad quintum.

Q. 2. *Quid eſt donatio?*

R. Eſt datio liberalitatis cauſſa.

Dicitur 1. *datio*, id eſt, realis traditio, quo differt a promiſſione, in promiſſione enim res ipſa non traditur.

Dicitur 2. *liberalitatis cauſſa*; quia ad donationem donator non movetur ex debito juſtitiæ, immo non erit donatio ſimpliciter, ſi a donatore proficiſcatur ex debito gratitudinis, ſed dicenda eſt donatio remuneratoria.

Q. 3. *Quotuplex eſt donatio?*

R. Duplex, nimirum donatio inter vivos, & donatio cauſſa mortis.

Q. 4. *Quid eſt donatio inter vivos?*

R. Eſt donatio, qua donator vivus transfert dominium rei in donatarium, & hæc communiter eſt irrevocabilis.

Q. 5. *Quid eſt donatio cauſſa mortis?*

R. Eſt donatio, qua donator intendit transferre poſt mortem ſuam dominium rei ſuæ in donatarium, & hæc donatio ante mortem ſemper eſt revocabilis.

Q. 6. *Quotuplex eſt donatio cauſſa mortis?*

R. Quadruplex; ſcilicet teſtamentum, codicillus, legatum, & fideicommiſſum.

Q. 7. *Unde dicitur teſtamentum?*

R. A teſtando, quaſi ſit teſtificatio mentis, ſeu inſtrumentum, quo quis teſtatur ſuam ultimam voluntatem.

Q. 8. *Quomodo definitur teſtamentum?*

R. Definitur ſecundum jus Cæſareum, ultimæ voluntatis diſpoſitio, directaque hæredis inſtitutio.

Dixi, *ſecundum jus Cæſareum*; quia in regionibus, quæ reguntur legibus municipalibus, ut in Gallia paſſim, ad teſtamentum non requiritur hæredis inſtitutio, immo irritum a Judicibus declararetur teſtamentum cum hæredis inſtitutione conditum; lex enim conſuetudinaria permittit duntaxat inſtitutionem legatarii univerſalis.

Q. 9. *Quid eſt codicillus?*

R. Eſt ultimæ voluntatis diſpoſitio, ſine hæredis inſtitutione. Itaque teſtamentum & codicillus in eo differunt ſolum, quod in teſtamento inſtituatur hæres; in codicillo vero minime.

Q. 10. *Quid eſt hæredis inſtitutio?*

R. Eſt nominatio ſucceſſoris in univerſum jus teſtatoris. Hæres autem dicitur, qui in bonorum ſucceſſione defuncto ita hæret, ut perſonam illius repræſentet, in eoque differt a legatario, quod legatarius ſuccedat ſolum in aliqua parte bonorum legantis.

Q. 11. *Quid eſt legatum?*

R. Eſt teſtatoris particulare donum ab hæreditate ſelectum, directis verbis alicui relictum.

Q. 11. *Quid eſt fidei commiſſum?*

R. Eſt ultimæ voluntatis diſpoſitio, qua teſtator fidei hæredis ſui committit aliquid alteri tradendum, ut ſi teſtator dicat: *Volo hæredem meum ſolvere. Titio centum nummos.* Unde fideicommiſſum & legatum in

eo: ſolo differunt, quod in fideicommiſſo teſtatoris verba dirigantur ad hæredem; in legato vero ad legatarium, v. g. *Lego centum nummos Titios*, En legatum.

Advertes, fideicommiſſum aliquando non dirigi ad hæredem, ſed ad perſonam extraneam, habereque ſpeciem cujuſdam legati, quia videtur teſtator ſimpliciter dare illi perſonæ extraneæ, quamvis ſignificaverit velle ſe, ut legatum remittat alteri, puta filio ſpurio, vel marito, cui per leges dare non licet. Cum autem tale fideicommiſſum ſit in fraudem legis, peccant contra juſtitiam, & teſtator & fideicommiſſarius acceptans fideicommiſſum, reique ſic fideicommiſſa debent in foro conſcientiæ reſtitui legitimis hæredibus: quod Paſtores & Confeſſarii diligenter notare debent.

Q. 13. *Quid ſi legans voluntatem ſuam legatario non declaraverit, ſed legatarius eam ex circumſtantiis ita intelligat, ut moraliter ſit certus rem ea intentione ſibi fuiſſe legatam, ut uxori vel filio defuncti reſtituat?*

R. Plures exiſtimant legatarium non poſſe legatum acceptare, utpote conceſſum in fraudem legis; ſed teneri illud tradere legitimis hæredibus. Quam opinionem aliquando amplexi ſumus, ducti gravium Theologorum exemplo & auctoritate. Sed re maturius cum aliis expenſa, qui ut omnem dubitationem tollerent, a primariis Senatus Pariſienſis Magiſtratibus percontati ſunt, quid in ejuſmodi circumſtantiis ſibi perſpectis judicarent? eorum reſponſio adhærendum cenſemus cum iiſdem Theologis, nempe legatario licitum eſſe accipere legatum, & de illo diſponere, ſive in ſui commodum, ſive in gratiam illius, cui defunctus legaſſet, niſi lex prohiberet. Et ratio eſt, quia in ejuſmodi teſtatore duo ſunt diſtinguenda: primum, voluntas abſoluta & efficax, qua legatario voluit tradere, & de facto tradidit dominium rei legatæ: alterum eſt ſpes & fiducia, quod legatarius de re legata dehinc ſtatuat in gratiam certæ perſonæ, quamvis nullum pactum etiam tacitum

præceſſerit: Atque donatio abſoluta eſt valida, etiamſi donatarius benefactoris expectationem fallat; hoc enim eſt diſcrimen inter conditionem appoſitam contractui, v. gr. donationis, & ſpem, quæ movit ad liberaliter donandum, quod conditio ſuſpendat voluntatem & conſenſum, adeo ut, ſi non impleatur, nulla ſit donatio nullusve contractus, teneaturque donatarius reſtituere rem ſub hac conditione acceptam. Contra vero, etiamſi ſpes voto donatoris & cujuſvis contrahentis non reſpondeat, valet nihilominus donatio & contractus: alias vix ullus contractus foret validus, cum fere ſemper multa eveniant, quæ ſi prævidiſſet qui liberaliter donat, aut quovis modo contrahit, nunquam donaſſet, nec contraxiſſet; ingratus teneretur reſtituere beneficium acceptum, irritum eſſet matrimonium cum muliere jurgioſa & difficilis indolis: quia nec beneficus contuliſſet beneficium ingrato, nec juvenis matrimonium contraxiſſet, niſi ſperaſſet mulierem fore facillimè convictus: Ergo in caſu propoſito valet legatum, etiamſi legatarius contra ſpem teſtatoris illud ſibi retineat. Quod ſi de illo ſtatuat ad votum teſtatoris, rem propriam largitur illi, cui lex ipſum dari non prohibet.

Dices: Ejuſmodi legatum eſt in fraudem legis: Ergo eſt hæredibus reſtituendum.

Nego antecedens, nulla enim lex vetat, quominus uxor v. g. abſolute & abſque conditione leget extraneo, & extraneus legati dominus de eo diſponat prout voluerit, ſive in proprium commodum, ſive in gratiam perſonæ, cui teſtator legare prohibebatur.

Inſtabis: Etſi legatarius, de quo eſt ſermo, non agat contra verba legis, ſaltem recedit a mente legiſlatoris, qui juſtis de cauſſis noluit ut res familiaris mariti v. g. augeatur ex bonis defunctæ conjugis in damnum legitimorum hæredum: Ergo.

Diſtinguo antec. recedit aliquando, nempe ſi legatum ſit inofficioſum, Concedo: ſemper, Nego antecedens. Itaque legiſlator ideo prohibuit quaſdam donationes, puta mariti in gratiam uxoris, & viciſſim,

non

non quod per ſe malæ ſint & inhoneſtæ: non enim deſunt graves rationes propter quas uxor honeſte expetat gratificari marito, & maritus uxori, forte maritus non habet unde commode ſuſtentetur; forte etiam multa impendit propter uxorem diuturniori morbo laborantem, &c. ideo prohibuit, ne mutuo amore conjuges ſe ſpolient, inquit lex, quia plerumque hujuſmodi donationes procedunt ex inſano amore, aut alio inordinato affectu, in grave familiarum detrimentum; atque legislator, ut obviaret hiſce incommodis, quæ poſſent frequentius accidere, omnes ejuſmodi donationes, ſive officioſas, ſive inofficioſas, irritas declaravit. Unde legatarius, de quo hic agitur, neque contra verba legis, neque contra mentem legislatoris, legatum remittet ad votum teſtatoris, ſi aliqua honeſta ratio vel æquitas remittendum ſuadeat: ſecus, ſi legatum eſſet inofficioſum; tunc enim non ad votum teſtatoris illud reddere deberet.

Q. 14. *Eſtne ſolemnitas aliqua in teſtamentis obſervanda?*

R. In olographis, id eſt, quæ propria manu teſtatoris ſcribuntur, alia ſolemnitas non requiritur, quam teſtatoris ſcriptio & ſubſcriptio: quæ duo ita ſunt neceſſaria, ut ſi alterutrum deſit, teſtamentum ſit nullum. Teſtamentum militis ſola ejus voluntate perficitur. Nuncupatorium jure Cæſareo firmum non eſt, niſi ſub ſeptem teſtibus maſculis. Jure canonico duo aut tres ſufficiunt, can. *Cum eſſet*, tit. *de teſtamentis*, ubi expreſſe derogatur Juri civili, his verbis: *Quia vero a divina lege, & a ſanctorum Patrum, & a generali Eccleſiæ conſuetudine id eſſe noſcitur alienum*, (nempe ſeptem teſtes eſſe adhibendos) *cum ſcriptum ſit, in ore duorum aut trium teſtium ſtet omne verbum; præſcriptam conſuetudinem improbamus. Et teſtamenta, quæ parochiani coram presbytero ſuo, & tribus vel duabus perſonis idoneis in extrema fecerint voluntate, firma decernimus permanere, ſub interminatione anathematis prohibentes, ne quis hujuſmodi audeat reſcindere teſtamenta.* Denique leges municipales, pro diverſitate locorum varias præſcribunt ſolemnitates ad

amuſſim obſervandas. Quare Parochis ignorari non licet, quid in hac parte ferat conſuetudo regionis, in qua degunt. Cum enim infirmorum ultimas voluntates ex proprio officio exſcribere ſoleant, & in foro exteriori irrita declarentur teſtamenta, quæ debita ſollemnitate carent, eorum inſcitia pluribus damnis Parochianos exponeret.

Q. 15. *Teſtamentum ſine præſcripta ſollemnitate confectum, eſt ne irritum etiam in foro interiori, adeo ut heredes, quamvis ſit eis perſpecta teſtatoris voluntas, non teneantur in conſcientia legata ſolvere?*

R. 1. Si agatur de teſtamento condito in iis locis, quæ jure Cæſareo reguntur, una eſt Theologorum ſententia, legata ad pias cauſſas ab hæredibus eſſe præſtanda, etſi teſtamentum præſcriptis eo jure ſollemnitatibus deſtituatur; modo tribus aut duobus legitimis teſtibus nitatur. Hoc expreſſe declaratur ab Alexandro III. titulo de teſtamentis capite 11. *Relatum: mandamus*, inquit, *quatenus cum aliqua cauſſa talis*, (de relictis Eccleſiæ loquitur) *ad veſtrum fuerit examen deducta, eam non ſecundum leges, ſed ſecundum Decretorum ſtatuta tractetis, tribus aut duobus legitimis teſtibus requiſitis: quoniam ſcriptum eſt: In ore duorum aut trium teſtium ſtat omne verbum.* Quæ quidem Pontificis reſponſio, licet Judicibus Velletrenſibus Romano Pontifici ſubditis directa, tamen etiam ubi viget jus Cæſareum, obtinuit auctoritatem in legatis piis in foro tam externo, quam interno, partim tacito Principum conſenſu pietatis intuitu annuentium: partim Juriſconſultorum & Theologorum frequenti calculo; partim ipſo uſu Eccleſiaſticorum Judicum, qui olim de teſtamentis pronuntiabant. Rationes hujus ſententiæ ſunt: prima ex ipſius juris Cæſarei & ambiguitate & difficultate reperitur: ambiguitate quidem, quia jam a multis ſæculis doctiſſimi viri dubitant, num ſollemnitates eo jure præſcriptæ ad teſtamenti validitatem ſpectent, an ſolummodo ad probationem in foro externo perficiendam, tum quia leges ipſæ Cæſareæ jubent aliquando præſtari legatum, ubi eæ ſollemnitates

deſunt, ſi hæres de teſtatoris voluntate conveniat; lib. 2. Inſt. tit. 23. §. ult. & leg. *Quæſtionem* Cod. *de teſtamentis*; tum quia eas ſæpe prætermitti ſinunt, ut in teſtamento inter liberos, eod. tit. leg. *hac conſultiſſima*, in fine, & in teſtamento militis, Cod. *de teſtamento militis*. Unde ſequi videtur peritiſſimis viris, leges Cæſareas in hac parte ſola niti præſumptione fraudis; proindeque non habere locum, ubi de voluntate teſtatoris aliter conſtat. Difficultatem vero eas omnes juris ſubtilitates & addiſcendi, & in uſum revocandi nemo prudens non ſentit; teſtamento vero, maxime in legatis piis, notitiam & uſum perfacilem eſſe oportere ratio docet. Secunda ratio ſumitur ex ipſa piorum legatorum natura, quæ non debent cenſeri gratuitæ donationes, ſed remedia quædam vulgo ad teſtatoris ſalutem neceſſaria: ſæpe ſunt reſtitutiones ex juſtitia debitæ; & a Confeſſario præſcriptæ. Unde nihil mirum, ſi Judices legum interpretes pias ejuſmodi diſpoſitiones venerati, præter legum civilium verba, Legiſlatorum menti adhærentes, ſua auctoritate munierint.

R. 2. Si vero agatur de teſtamento confecto in iis locis, quæ jure conſuetudinario utuntur, ut in plerisque Galliæ Provinciis, controvertitur an ulla oriatur obligatio, etiam in foro interiori, pia legata exequendi, ubi aliqua ex iis conditionibus ſeu formulis omiſſa eſt, quas vel ad profana legata conſuetudo præſcribit ſub pœna nullitatis; v. gr. ut duo aut tres teſtes adſint, quod citatum cap. 1. *Relatum*, requirit; ut Notarius publicus, vel Parochus, legata ſua ſubſcriptione muniat, ut teſtamenti a teſtatore dictati, eidemque rejecti expreſſa mentio fiat: quæ fere omnia municipales Galliæ leges requirunt; aut ſaltem totum teſtamentum teſtatoris manus ſcriptum & ſubſcriptum ſit.

Valere quidem ſine iis formulis legata pia affirmant plerique noſtri Theologi: alii ſine ullo ſcripto, & teſtium præſentia, ſi hæredi conſtet teſtatorem legaſſe. Dico, *legaſſe*, non vero voluiſſe legare; aliud enim

eſt,

eſt, voluiſſe dare, aliud actu & de facto dediſſe; quia per propoſitum dandi non transfertur dominium, nec jus ullum, quo liceat cuiquam ſibi vendicare de bonis defuncti, quamvis olim benevoli: alii ſcriptum requirunt & teſtes, ſed formulas ceteras minime neceſſarias putant. Certe præter rationem ſecundo loco allatam in confirmationem præcedentis noſtræ reſponſionis, illud eorum opinioni favet maxime, quod ſupremi Senatus ſæpeſæpius reſciſſis teſtamentis ob neglectas conſuetudinis leges, pia tamen legata, ſi non ſemper integra, ſaltem ex æquitate temperata ſolvi jubent, modo de teſtatoris tum voluntate, tum poteſtate conſtet.

Negant vero alii valere uſquam teſtamentum etiam quoad pia legata has ob cauſſas; prima, quia conſuetudines noſtræ nihil diſcriminis ponunt, quoad ſolemnitates, inter pia & profana legata. Porro in profanis legatis eas requirunt omnes, quas conſuetudo præſcribit: Ergo, inquiunt, & in piis requiruntur. Secunda, formulæ conſuetudinum noſtrarum fere omnes & faciles ſunt, & jure canonico præſcriptæ, cap. *Cum eſſes*, *de teſtamentis*. Et quodammodo jure naturali aut certe gentium neceſſariæ, ut innuit laudatum cap. 1. *Relatum*. Tertia, jus canonicum apud nos nec in legatis piis quidquam roboris habet; quia Regii juris cenſentur, non Pontificii: Unde jam a duobus ſæculis legatorum piorum cognitio Eccleſiæ foro ſublata, Regiis Judicibus reſtituta eſt. Quod Fevretus de abuſu lib. 4. cap. 7. fuſius probat. Quapropter graviſſimi quinque inter Gallos Juriſconſulti conſtantiſſime docent, teſtamenta ex moribus noſtris & Regiorum Judicum arbitrio tota pendere.

Quæ cum ita ſint, nihil in praxi tutius eſt in tanta opinionum varietate, quam leges municipales etiam quoad legata pia adamuſſim obſervare, & ſi quid in eas peccatum ſit, Magiſtratus conſilium expetere, cum ſuper ea re nulla hucuſque certior regula generatim conſtitui poſſe videatur.

R. 3. Teſtamentum in foro exteriori irritum defe-

ctu

ctu ſolemnitatis, cenſeri quoque debet irritum in foro conſcientiæ.

Prob. ex dictis de contractibus in genere, quo oſtendimus eſſe nullos, ſi deſit aliqua ex ſolemnitatibus præſcriptis. Sic venditio aut donatio rerum immobilium irrita eſt in pupillo & minori, defectu ætatis a lege requiſitæ: in majori vero, niſi fiat ſcripto & coram Actuario ſeu Notario publico; ſic matrimonium, ſi celebretur in abſentia Parochi, vel in gradibus conſanguinitatis & affinitatis lege humana prohibitis, ſi cum perſona voto ſolemni aſtricta, aut metu injuſto coacta, eſt prorſus irritum. Ergo a fortiori teſtamentum debitis ſolemnitatibus deſtitutum.

Dico, *a fortiori*; cum enim teſtamentum firmum non ſit, niſi per mortem teſtatoris, totumque rerum legatarum transferatur dominium, cum ipſe legans eſſe deſierit: ſequitur teſtatorem proprie non dare, ſed Principem aut Rempublicam ad votum & conſolationem teſtatoris. Ergo in teſtamento magis attendenda eſt voluntas & diſpoſitio Principis, quam teſtatoris.

Ex his ſequitur donationes mortis cauſſa, ſive legata ad alios quam ad pios uſus, non valere in foro conſcientiæ, niſi adſint ſolemnitates ad teſtamentum requiſitæ. Mævius v. gr. tenetur reſtituere hæredibus Titii centum nummos apud ſe depoſitos, licet idem Titius ipſi ſignificaſſet adhuc vivens ſuæ voluntatis eſſe, ut proprii illi forent, ſi morte præoccuparetur. Idem ſentiendum de eo, qui a moriente aliquam partem ſupellectilis, vel quid ſimile dono accepit; quia ejuſmodi donationes in foro externo irritantur.

Q. 16. *Si Eccleſia rem cum onere ſibi legatam nolit acceptare, poſſuntne hæredes illam retinere?*

R. Poſſunt, ſi teſtator illud expreſſerit his aut ſimilibus verbis: *alioquin legatum redibit ad meos hæredes.* Non poſſunt autem, ſi in teſtamento nihil ſimile fuerit expreſſum, ſed legatum transferendum eſt ad alteram Eccleſiam, ſi illud acceptare velit, vel mi-

minuenda ſunt ejus onera, & quidem ad mentem teſtatoris, qui præſumitur voluiſse gratificari Eccleſiæ, & ex errore duntaxat aut inadvertentia nimium onus ipſi impoſuiſse.

CAPUT XIX.

De Ludo.

Ludus ſpectari poteſt vel generatim, vel ſpecìatim.

Priori modo pertinet ad temperantiæ objectum; ludus enim eſt quædam exercitatio non ſeria ad delectationem ordinata: temperantiæ autem eſt regere animi delectationes, & corporis motus, qui eas vel provocant, vel conſequuntur. Ita S. Thom. 2. 2. quæſt. 168. art. 2. & 3.

Ludus ſpecifice ſumptus ſub objecto juſtitiæ continetur; eſt quippe ſpecies quædam contractus, in quo ludentes exponunt pecuniam victori decernendam juxta leges juſtitiæ. Huic itaque ludo duas præeſſe virtutes neceſſe eſt, temperantiam ſcilicet, ne inordinata ſit delectatio, cujus cauſſa omnis ludus aſſumitur, & juſtitiam, ne violetur æqualitas, quam in hac ſpecie ludi ſervare oportet.

Ex hac obſervatione ſequitur, ludum qui ad lucrum inſtitutus eſt, ex duplici capite poſſe eſſe vitioſum. 1. Ex ratione generica ludi; nempe ſi ludentes delectationi inordinate indulgeant. 2. Ex ſua ratione ſpecifica, ſi juſtitiæ leges non obſervent. Quapropter extra metas noſtri tractatus paullìſper excurramus neceſse eſt, mox ad inſtitutum noſtrum redituri, expendamuſque primo loco quæ ludum in genere ſpectant; deinde quæ propria ſunt ludi, in quo pecunia exponitur.

§. I.

§. I.

De Ludo generatim ſpectato.

Q. 1. **Q**Uid eſt ludus generice ſpectatus?

R. Definitur, exercitatio non ſeria, ad animi defatigati quietem ordinata.

Dicitur 1. *exercitatio*; quæ ſi in verbis conſiſtat, vocatur jocus; ſi in factis, proprie eſt ludus.

Dicitur 2. *non ſeria*, quæ enim ſerio fiunt, cum aliquam animi contentionem requirant, ad laborem pertinent, qui naturaliter defatigationem parit: ludus vero eſt contentionis relaxatio.

Dicitur 3. *animi defatigati*; quia ludus eſt quodam remedium, non propter ſe appetibile, ſed propter aliud, nempe propter animi defatigationem tollendam, quæ eſt quodam malum, quatenus impedit ſerias & neceſſarias actiones. Aſſumendus eſt ergo ludus ad levandum animum, quemadmodum cibus aut ſomnus ad reficiendum corpus. Ergo ſuperfluitas in his eſt vitioſa, & peccatum.

Dicitur 4. *ordinata ad quietem*, id eſt, delectationem. Aliter quippe animus quieſcit, aliter corpus. Corporis quies eſt ceſſatio ab opere: animus vero ſine operatione eſſe nequit, niſi forte per ſomnum: immo quieſcente corpore animus ſolet maxime intendi & defatigari. *Quando anima*, inquit S. Thom. hic art. 2. *ſupra ſenſibilia elevatur operibus rationis intenta, naſcitur exinde quædam fatigatio animalis .... Magis tamen, ſi operationibus contemplationis intendat; quia per hoc magis a ſenſibilibus elevatur*. Quies ergo animi eſt delectatio. Dupliciter autem delectatio captari poteſt. 1. Mutando opera ſeria, & tranſeundo à difficilioribus ad faciliora, & magis delectabilia: ut videre eſt in iis, qui pietatem impenſius colunt cum firma ſatis corporis valetudine: hi quippe ab omnibus ludis abſtinentes animum reficere ſolent quibuſdam dumtaxat jocoſis confabulationibus, in quibus aliquod boni ingenii lumen re-

reluceat, ut ait Cicero lib. 1. *de Officiis*. 2. Induſgendo ludicris exercitationibus quandoque neceſſariis iis, qui præ nimia infirmitate operibus ſeriis vix intendere queunt.

Ex hac ludi definitione, patet 1. ludere aliquando non minus honeſtum eſſe, quam comedere, quia utrumque eſt vitæ neceſſarium. 2. Sicut virtus ſobrietatis & temperantiæ neceſſaria eſt, ut quis licite & honeſte utatur cibo & potu; ſic ad tenendum modum in ludo requiri aliquam virtutem, quam S. Thomas & omnes Philoſophi communiter eutrapeliam vocant.

Dices, ex Sancto Chryſoſtomo hom. 6. in Matth. *Non dat Deus ludere, ſed diabolus*, & ex Sancto Ambroſ. lib. 1. *De Officiis*, cap. 23. *Væ vobis qui ridetis, quia flebitis, ait Dominus. Non ſolum ergo profuſos, ſed etiam omnes iocos declinandos arbitror*. Unde S. Ephrem ſerm. de abrenunt. *Abrenuntio alearum otio & tabularum uſui: ſicut etiam ſancti Apoſtoli hiſce operam dantes atque vacantes excommunicatos ordinarunt .... Væ alearum luſoribus*. Ergo omnis ludus Chriſtianis interdicitur.

Diſt. conſeq. cum S. Thoma art. 2. omnis ludus inordinatus, ſuperfluus, vel propter ſe expetitus, Concedo: omnis ludus neceſſarius, & ad debitum finem ordinatus, Nego conſeq. Itaque laudati Patres & alii, vel loquuntur de ludis flagitioſis, obſcœnis, quales ſua ætate videbant frequentari a Paganis, vel de ludis, qui pluribus ſunt proximæ peccandi occaſiones, ut choreæ, aleæ. Vel ſi quandoque videntur ablegare omnem ludum a moribus Chriſtianorum, verba illorum accipienda ſunt, quomodo illud Chriſti Domini, Matth. 5. *Ego autem dico vobis non jurare omnino*: nempe ſicut Juramentum non eſt per ſe appetibile, ſed ex ſola neceſſitate uſurpandum, ut dicetur Tractatu ſequenti, ubi *de juramento*: Sic & ludus, & delectatio quæ illum conſequitur, non eſt bonum, quod ſecundum rectam rationem propter ſe appetere liceat, quemadmodum ipſe Cicero etiam in tenebris infidelitatis agnoſcit; ait enim libro primo

de Officiis : Non ita generati a natura ſumus, ut ad ludum & jocum facti eſſe videamur, ſed ad ſeveritatem potius, & ad quædam ſtudia graviora atque majora : Attamen quia in iis vires tum animi tum corporis debilitantur, quibuſdam liberalibus ludicris utendum; ſed ſicut cibo & ſomno, hoc eſt propter neceſſitatem, non vero propter voluptatem, ut ibidem docet citatus Orator.

Inſtabis: ex conceſſis delectationem tamquam finem ſuæ actionis intendere non licet: Atqui finis, qui a ludentibus intenditur, eſt ſola delectatio: Ergo.

Nego minorem; namque in ludo, quem admittit Chriſtiana Religio, & vera Philoſophia, delectatio per virtutem temperantiæ ſeu eutrapeliæ dirigitur ad relaxationem & refectionem animi, tanquam ad finem proximum, ſicut cibus & potus ad corporis refocillationem, ad Deum vero ut ad finem ultimum: quatenus his neceſſariis vegetior & alacrior redditur homo ad ea, quæ Dei ſunt, exequenda. Ergo eutrapelia eſt vera virtus eum faciat habentem ſimpliciter bonum, utpote ad Deum, & ad ceterarum virtutum exercitia recte diſpoſitum.

Ergo quacumque arte aut dexteritate polleat ludens, ſine hac virtute erit ſimpliciter malus, & ſecundum quid bonus, Gallice, *un bon ſoneur*: juxta vetus illud adagium: *Aleator quanto in arte melior, tanto eſt nequior.*

Q. 2. *Quæ obſervanda ſunt, ut ludus inſtituatur ad normam virtutis?*

R. Tria. Primum, an liceat; ſecundum, an deceat; tertium, an expediat, ſcilicet ad ſalutem, ad ſeria opera peragenda.

Primo itaque loco attendendum, an liceat ſic ludere? Enim vero rationem ex animo expuliſſe videtur, cui male agere ludus ſit & voluptas. Delactatio quippe ex operatione naturæ conſentanea, ſicut dolor & triſtitia ex diſſentanea concipitur, ut docent Philoſophi, & uſu quotidiano experimur: atqui operatio inhoneſta & turpis naturæ rationali repugnat, & ſoli pecudi congruit, juxta illud S. Aug. effatum; *Vitium*

eſt

eſt hominis, quod naturæ eſt pecoris. Ergo nemo exultat in rebus peſſimis, niſi peſſimus, qui ex inolita male agendi conſuetudine alteram naturam quodammodo inquinat. Unde Salomon Prov. 10. ait: *Stultus per riſum operatur ſcelus*; Vere ſtultus ille & ſanæ mentis impos: quia ſi quid in eo ſenſus humani ſupereſſet nedum obſcœna, & illicita ipſi ludus eſſent & oblectatio, quin potius in pœnam & tormentum verterentur. Namque, ut ſcribit Tertullianus Apologetico: *Omne malum natura* (utique rationalis, non pecorina) *timore & pudore perfudit*: atque ideo illud refugit, ut quid ſibi infeſtum & noxium: & ſi quando vi tentationis ſuccumbat, pudore ſuffunditur; & conſcientiæ ſtimulis compungitur: Quamobrem circa ludum, in primis inquirere oportet an liceat?

Non licet autem, 1. ſi ludi materies ſit vel obſcœna & turpis, juxta illud Apoſtoli Eph. 5. *Fornicatio autem & omnis immunditia.... nec nominetur in vobis...: aut turpitudo, aut ſtulti loquium, aut ſcurrilitas.* Vel ſi ludenti ſit nociva, ut in ludicris Equeſtribus certaminibus, *les Tournois*, haſtiludiis, taurorum agitatione, ubi ludentium vita periculo exponitur. Vel ſi in proximum injuſta & contumelioſa, ut ſunt ſcommata, & ſannæ, quæ eo acrius pungunt, quo ſubtilius & acutius feruntur; eſt enim perinde inhumanum inde delectari, unde proximus triſtatur. 2. Quamvis ludi materia ſit per ſe indifferens, ſi tamen per legem humanam prohibetur, utpote quæ ſoleat eſſe occaſio plurium criminum, puta luxuriæ, rixæ, blaſphemiæ, ſine peccato in ludum aſſumi nequit. Quid eſt enim peccatum, niſi dictum vel factum contra legem?

Nec dicas legem minus prohibere ludum, quam peccata, quæ in eo ſolent admiſceri, ac proinde tranſgreſſorem legis non eſſe, qui peccata, propter quæ talis ludus interdicitur, ſolicite cavet. Namque legis prohibitio directe cadit in ipſam peccandi occaſionem, quam legislator vult abſolute removere. Sic Patres Tridentini attendente quanta mala ex clandeſtinis conjugiis oriri ſoleant, illa abſolute irritarunt. Sic Epiſcopi communiter ſub gravibus pœnis prohibent, ne

Clerici quovis prætextu in popinis comedant, niſi in caſu peregrinationis; nec auditur excuſatio dicentium ſe in popina ſobrie & modeſte fuiſſe converſatos. Sic Eccleſia artem hiſtrionicam, ſeu comicam abſolute damnat, ejuſque profeſſores (reclament licet ſuos theatrales ludos ab omnibus obſcœnis expurgatos) excludit: tum a perceptione Sacramentorum, quandiu in illa profeſſione vixerint: tum a ſepultura eccleſiaſtica, ſi in ea uſque ad mortem obſtinati permanſerint. Quænam enim in illis ſpectaculis audiuntur, niſi amatoria? Quid cernitur, niſi pompa fanatica; nimirum viri & mulieres ad ſeducenda aſtantium corda compoſiti, qui libidinis ignes injiciunt, dum ſe produnt: qui impudicorum paſſiones excitant, dum deſcribunt & exaggerant?

Duplici ergo ex capite peccant, qui ad illa ſpectacula conveniunt. Primo, quia peccandi periculo ultro ſe exponunt. Secundo, quia participes ſunt ludi exitialis, & ab Eccleſia prohibiti. Hac duplici ratione Tertullianus, libro de ſpectaculis, inſectatur eos, qui illa frequentant. *Non ergo fugies*, inquit cap. 27. *ſedilia hoſtium Chriſti, illam cathedram peſtilentiariam, ipſumque aerem ſceleſtis vocibus conſtupratum? Sint dulcia licet, & grata, & ſimplicia, etiam honeſta quædam. Nemo venenum temperat felle & elleboro, ſed conditis pulmentis, & bene ſaporatis . . . . . . proinde habes, ac ſi ſtillicidia molis de libacunculo venenato.* Et c. 17. *Quod ſi nobis omnis impudicitia execranda eſt, cur liceat audire, quæ loqui non licet: cum etiam omnem ſcurrilitatem, & omne verbum vanum judicatum a Deo ſciamus? Cur æque liceat videre quæ facere flagitium eſt? Cur quæ ore prolata coinquinant hominem, ea per oculos & aures admiſſa non videantur hominem coinquinare, cum ſpiritui appareant aures & oculi, nec poſſit mundus præſtari, cujus apparitores inquinantur.* Tum refellit illos, qui aſſerunt ſe minime affici iis, quæ ibi dicuntur & fiunt, reoſque pronuntiat, vel ex eo quod ſaltem communicant cum perditis hominibus. *Nam etſi* (inquit capit. 19.) *qui modeſte & probe ſpectaculis fruitur, non tamen immobilis animi eſt ſine tacita ſpiritus paſſione...*

No-

Nobis ſatis non eſt, ſi ipſi nihil tale faciamus, niſi & talia facientibus non conferamus. Si furem, inquit, *videbas, currebas cum eo.* Et capit. 24. *Nemo in caſtra hoſtium tranſit, niſi projectis armis ſuis, niſi deſtitutis ſignis & ſacramentis Principis ſui, niſi pactus ſimul perire.*

Inter exitioſa ſpectacula SS. Patres & Theologi choreas numerant, & quidem merito. Unde enim impotens ille ſaltandi pruritus, niſi ex mutua maſculi & feminæ ad invicem concupiſcentia? Saltatio quippe nullatenus per ſe delectat, frigetque, niſi in ea ſocientur viri & mulieres, immo inſanire viderentur, qui ſeorſim a mulieribus ſaltarent. *Nemo ſaltat ſobrius*, inquit Tullius. Ergo ſoli ſaltant ebrii. Ebrii, inquam, non a calore vini, ſed ab æſtu libidinis, quæ in hujuſmodi ludis effrænis dominatur, juxta illud Prov. 6. *Numquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, ut veſtimenta illius non ardeant? aut ambulare ſuper prunas, ne non comburantur plantæ ejus? Sic qui ingreditur ad mulierem proximi ſui, non erit mundus, cum tetigerit eam.* In quem locum ſanctus Cyprianus, aut quivis auctor, de ſingularitate Clericorum, ſic ſcribit: *Lubrica ſpes eſt, quæ inter fomenta peccati ſalvari ſe ſperat. Incerta victoria eſt inter hoſtilia arma pugnare, & impoſſibilis liberatio flammis circumdari, nec ardere. Ipſi ergo nos fallimus, quod inordinate credimus ut inter maſculos & feminas ſperemus paſſim caſtitatem immobilem cuſtodiri. Caſuale eſt omne quod femina eſt, & copulatio ejus ſemper infeſta. De carbonibus ſcintillæ diſſiliunt, de ferro rubigo nutritur, morbos aſpides ſibilant: & mulier fundit concupiſcentiæ peſtilentiam, quam Salomon ſic comparat: De veſtimentis procedit tinea, & a muliere iniquitas viri*, Eccli. c. 42. Enimvero ſi occurrens ex improviſo momentaneus feminæ aſpectus velut ſagittas alienis oculis conjicit; & concupiſcentia, quamvis honeſtatis jugo compreſſa, inde tamen commovetur & ſubſilit: quommodo tum quieſcet, cum illi laxantur habenæ, cum ex profeſſo delectatio captatur ex conſortio cum mulieribus præparatis

ad

ad capiendas animas, ut dicitur Prov. 7. Annon animarum laqueos dixeris ſplendentem corporis ornatum, capitis & pectoris denudationem, compoſitos pedum greſſus, ſuavem vocis modulationem, manuum contrectationem? ad ludi enim leges pertinet, quod alibi turpe cenſeretur, nempe mulieres manus præbere viris, nonnunquam & oſcula. Quare celeberrimus Academiæ Pariſienſis Cancellarius, ſermone in Dom. 3. Adventus, merito concludit, *choreas, ob fragilitatem hominum, difficile ſine diverſis peccatis haberi, & omnia peccata choreiſare in choreis.*

At plures affirmant ſe ex choreis recedere ſine conſcientia ullius peccati. Fortaſſis vere id dicunt, ſed non in hoc juſtificati ſunt. Vel enim ignorant quam minimam delectationem veneream plene voluntariam eſſe peccatum, & quidem lethale: vel circa exteriora effuſi non advertunt quid in cordis ſecreto agatur, caditque in illos quod Oſee c. 7. ſcripſit de Ephraim: *Comederunt alieni robur ejus, & ipſe neſcivit.* Atque hæc de ludis illicitis. Utrum autem alea in illis ſit reponenda, expendemus § ſeq.

Secundo, ſatis non eſt quod ludus ſit licitus; ſed expendendum inſuper an deceat. Non enim quæcumque agere per legem licet, ea exequi continuo decet. Virtutis actum imperat lex: At modeſtia & honeſtatis ratio virtuti præſcribit modum, eique ſolam venuſtatem confert. Hæc ratio decori ita virtuti conjungitur, ut ſi abſit, nec virtus appellanda ſit. Aberrat interdum ab inſtituto natura, ejuſque opera aliquando prodeunt rudia & impolita: at virtutis opera non item. Iſta, niſi honeſtatis, ſeu decori ratione exornentur, virtuti tribui nequeunt: alias diceretur invenuſta & indecora venuſtas; virtus quippe venuſtas animi eſt.

Ex quo intelligitur ludum non fore temperantiæ & eutrapeliæ legibus conſentaneum, niſi hac modeſtiæ & honeſtatis ratione temperetur. Quamobrem ſatis non eſt obſervaſſe an ludus liceat, niſi & diligenter, atque etiam pluſquam in ſeriis caveatur, an deceat. Cum enim ludus ſit animi relaxatio & quies, inferior hominis pars, appetitus ſcilicet, ſenſuſque

que corporis, laxatis quodammodo frænis, longius evagantur, ſenſimque imperium ſumunt, eo confidentius, quod verſari in materia licita, nec ulli legi adverſa, videantur.

Hæc autem honeſtatis ratio, ſeu decorum, non tam ex ſubjecta ludi materia pendent, quam ex adjunctis perſonarum, locorum, ac temporum opportunitate & convenientia. Sunt quippe quædam ludorum genera, quibus vacare per legem omnino licet, quæ nonnullas tamen perſonas minime decent. Conceditur viris ad ludendum materies, qua nonniſi indecore mulieres uterentur, & contra. Quædam ſunt, quæ in Laicis nihil habent offenſionis, habent vero plurimum in Clericis. Quædam permittuntur privatim & clam, quæ in publico & coram aliis vitio verterentur, aut certe minime probarentur. Idem de temporis opportunitate dicendum. Ludi quidam ſunt, qui certis quibuſdam diebus nulla ratione adverſantur, qui tamen omnino abhorrent ab aliis diebus pœnitentia, aut pietate publica conſecratis. Quam indecore v. g. homines ad colludendum unum in locum congregarentur feria ſexta majoris hebdomadæ, aut die ſancto Paſchæ, aut aliquo feſto ſollemni? Quis neſciat Parochos in animis populorum auctoritatem omnem deperdere atque opinionem, ſi quando intelligant populi coire inter ſe, ac congregari Paſtores ad oblectationem & ludum? Quod ſi horum legem, aut rationem expoſtules, impudens & inverecundus videberis; hæc enim non ſtudio vel præceptis diſcuntur, ſed nativo ſentiuntur pudore, quo quiſquis caret, ad virtutem informari non poteſt, ſicut iis, cui communem intelligendi vim non conceſſit natura, nunquam ad ſcientiam, aut liberales artes inſtituetur. Pudor & verecundia rationem prævenit, & virtutibus hoſpitium parat, (ut advertit ſanctus Bernardus ſerm. 86. in Cantic.) eſt naturæ humanæ laus, vitæ noſtræ decus, virtutum primitiæ & cuſtos, origo & radix modeſtiæ, & inſigne totius honeſti. Omnem ætatem ornat, in adoleſcentibus lubricos motus coercet, comprimit inſolentes. In ſexu fragili ſcutum inexpugnabile

bile tela ignea inimici expellens, & innatam puritatem prupugnans. In provectioribus ætate morum auriga. In ſenibus ſingulare ornamentum, & pulcritudo omnibus placens. Tolle pudorem & modeſtiam ex hominum vita tanquam ſi corpus ſua pelle nudatum oculi objicias, fœdum ſcilicet & injucundum ſimulacrum. Quæ ſi vera ſunt de rebus gravibus, ac per ſe bonis, quanto magis de Iudicris quæ inter res bonas, ac virtutis actus haberi non aliter queunt, quam ex fine ad quem diriguntur, & ex regula ac modo, quem quiſque ad ludum adhibet?

Tertio, liceat ludus, deceatque, honeſtus tamen non erit, ſed in peccatum vertetur, niſi & expediat ad æternam ſalutem, & ad debita virtutis officia proſequenda.

Probatur ex præſtructo principio ab omnibus tum Theologis, tum Philoſophis etiam Gentilibus recepto, ſi unum Epicurum excipias, nempe delectationem, quæ ludum conſequitur non eſſe bonum propter ſe expetibile, nec habere rationem finis, quo frui liceat; ſed ea utendum, quomodo alimentis, hoc eſt quantum neceſſe eſt ad reparandas animi vires ſeriis occupationibus imminutas, & ad reſtituenda ſolita virtutis officia, ad quæ a natura inſtituti ſumus.

Hanc doctrinam tradiderunt Tullius ſupra laudatus, Ariſtoteles, *in Moralibus*, & Seneca *l. de beata vita cap.* 88. Ubi Epicurum inſectatur his graviſſimis verbis: „ Tu voluptatem ſequeris, ego compeſco: tu „ voluptate frueris, ego utor. Temperantiæ voluptatibus imperat, alias odit atque abigit: alias diſpenſat, & ad ſanum modum redigit, nec unquam ad „ eas propter ſe venit. „ Ad quæ reſpiciens S. Auguſtinus Julianum concupiſcentiæ patronum ſic urget. „ Obſecro te non ſit honeſtior Philoſophia gentilium, „ quam noſtra Chriſtiana, quæ una vera eſt Philoſophia. „ *Et lib.* 10. *Confeſſionum, c.* 31. *Deum ſic alloquitur:* „ hoc me docuiſti; ut quemadmodum medicamenta, ſic „ *alimenta* ſumpturus accedam. Sed dum ad quietem ſocietatis ex indigentiæ moleſtia tranſeo, in ipſo tranſi-

„ tu mihi inſidiatur laqueus concupiſcentiæ .... & „ cum ſalus ſit cauſſa edendi & bibendi, adjungit ſe „ tanquam pediſſequa perículoſa jucunditas, & ple- „ rumque præire conatur, ut ejus cauſſa fiat, quod „ ſalutis cauſſa me facere vel dico, vel volo, nec „ idem modo utriuſque eſt. Nam quod ſaluti ſatis „ eſt, delectationi parum eſt .... his tentationibus „ quotidie conor reſiſtere, & invoco dexteram tuam „ ad ſalutem meam ... quia conſilium mihi hac de „ re nondum ſtat ... Ebrietas longe eſt a me, mi- „ ſereberis, ne appropinquet mihi. Crapula autem „ nonnunquam ſubrepit ſervo tuo, miſereberis, ut „ longe fiat a me.

Nec movere debet quorundam Theologorum ſententia, hac propoſitione expreſſa: „ Comedere & bibe- „ re uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem, non „ eſt peccatum, modo non obſit valetudini, quia li- „ cite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui: „ vix enim in lucem prodiit peregrina illa doctrina, cum exploſa eſt. Innocentius XI. anno 1679. uti ſcandaloſam eam proſcripſit. Clerus Gallicanus anno 1700. temerariam, erroneam, & ad Epicuri ſcholam ablegandam cenſuit. Conſtat igitur apud omnes delectationes non eſſe propter ſe expetendas, ſed iis utendum ſive in ſeriis, ſive in ludicris, quantum expedit tum ad corporis valetudinem, tum ad animi ſublevamen & ſalutem. Sicut ergo temperantia tria cavet in uſu alimentorum: primum, ne obſint valetudini; ſecundum, ne meta neceſſitatis excedatur; tertium, ne in neceſſariis voluptas dominetur: Sic in ludicrorum uſu eutrapelia.

Primo illos abigit ludos, in quibus ea mentis contentio exigitur, ut animum, nedum relaxent, quin potius illum defatigent. Sic enim ludere labor eſt, non ſolum inutilis, ſed & noxius, cum ludentem minus aptum reddat ad ſeria virtutis opera, ad quæ ludus ex inſtituto ordinatur, tanquam medium ad finem.

Secundo reſecat ludos ſuperfluos, nec admittit niſi neceſſarios. Illud enim diſcrimen eſt inter virtutes quæ verſantur circa finem, ut fides, ſpes, caritas, & virtutes, quæ occupantur circa media delectabilia, qua-

quales ſunt temperantia, eutrapelia, quod priores homines diſponant, propenſioremque reddant ad magis & magis appetendum bonum, quod habet rationem finis, & ad ſuavius firmiuſque quieſcendum in ejus poſſeſſione: poſteriores contra totæ fere ſint ad refrænandam concupiſcentiam, quæ pro fine habet delectationem, & ad eam inclinat ſine modo & menſura. Nam ex S. Thoma 1. 2. q. 30. art. 4. „ Semper concupiſcentia finis eſt infinita; finis enim propter ſe „ concupiſcitur; unde major ſanitas magis concupi„ ſcitur, & ſic in infinitum; concupiſcentia ve„ ro ejus quod eſt ad finem, non eſt infinita, ſi „ ſecundum illam menſuram appetitur, quæ convenit „ *fini*. Unde qui finem ponunt in divitiis, habent „ concupiſcentiam divitiarum in infinitum, qui au„ tem divitias appetunt propter neceſſitatem vitæ, „ concupiſcunt divitias finitas, ſufficientes ad neceſſi„ tatem vite, ut Philoſophus dicit 1. *Polit. cap. 6.* & „ eadem eſt ratio de concupiſcentia quarumcumque „ aliarum rerum, *puta alimentorum & ludicrorum*.

De alimentis ſupra dixit S. Auguſtinus, *quod ſaluti ſatis eſt, voluptati parum eſt*. De ludicris etiam idem Angelicus Doctor 2. 2. quæſt. 148. art. 4. ait: *Parum de delectatione ſufficit ad vitam, quaſi pro condimento, ſicut parum de ſale ſufficit in cibo*. Hinc virtutes quæ ſunt circa uſum mediorum delectabilium, vocantur temperantia, caſtitas, abſtinentia, quia præcipuum earum officium eſt cavere exceſſum, temperare & quaſi caſtigare concupiſcentiæ ardorem, reſecareque quod in hujuſmodi ſuperfluum eſt; adeo ut quiſquis vitam ſuam inſtituit ſecundum temperantiæ, & eutrapeliæ leges, is ſit in cibo & ludo parciſſimus ac frugaliſſimus.

Porro, cum ex ludi uſu cupiditas, nedum minuatur, quam ſæpiſſime potius augeatur, impotenſque naſcatur ludendi neceſſitas, quæ prius non inerat; quis in hujuſmodi hominibus intemperantiæ vitium non æque agnoſcat, ac in illis, qui veſcendi conſuetudine *guſtus* illecebris magis detinentur?

Tertio, eutrapelia cavet ne in ludo etiam neceſſa-

rio delectatio propter ſe appetatur; ſed ordinat eam ad ſeria opera, ut docet S. Th. cit. art. 4. ubi ſic habet, „ Delectatio & quies non propter ſe appe-
„ tuntur in humana vita, ſed propter operationem.
„ *Et ſanctus Auguſtinus lib. 10. de Trinit. cap. 10.*
„ Non eſt, *inquit*, alia vita hominis vitioſa atque
„ culpabilis, quam male & utens, & male fruens. „
Quid ſit autem uti & frui explicat lib. 1. de Doctrina Chriſtiana cap. 3. & 4. his verbis: „ frui eſt
„ amore inhærere alicui rei propter ſe ipſam: uti
„ autem, quod in uſum venerit, ad id quod amas
„ obtinendum referre. Illa quibus fruendum eſt, nos
„ beatos faciunt; illis, quibus utendum eſt, tenden-
„ tes ad beatitudinem adjuvamur, & quaſi adminicu-
„ lamur, ut ad illa, quæ nos beatos faciunt, perve-
„ nire, atque in his inhærere poſſimus . . . Si eis
„ quibus utendum eſt, frui voluerimus, impeditur
„ curſus noſter, & aliquando deflectitur, ut ab iis
„ rebus, quibus fruendum eſt, obtinendis vel retar-
„ demus, vel etiam revocemur inferiorum amore
„ præpediti.

Ideo autem delectatio, quæ uſum mediorum comitatur, curſum noſtrum ad beatitudinem retardat, ſi imperium ſibi aſſumat, tum quia rationis judicium impedit corrumpitque æſtimationem prudentiæ, ut loquitur S. Thomas 1. 2. quæſt. 4. art. 5. tum quia mentis attentionem ad ea quæ finis ſunt, diſtrahit, revocatque ad objectum delectabile: tum quia, cum ſit quies in bono adepto, voluntatem ſic figit, ut cetera, quamvis meliora & magis delectabilia, contemnat, ut videre eſt in parvulo nondum ablactato, qui lactis ſuavitate illectus cibos delicatiores rejicit. Tales exiſtima ludicrorum delectationibus præoccupatos; ii quippe, utpote expertes delectationis, quæ opera virtutum præſertimque orationem & contemplationem comitatur, ea negliguntur, averſanturque.

Q. 3. *Quale eſſe poteſt peccatum in ludo?*

R. Primo, certum eſt eſſe mortale, ſi ludus ſit in materia notabiliter mala, vel ſi ludentem dedeceat, ut inde naſcatur ſcandalum.

Secun-

Secundo, affici plus quam expedit ad ludum per ſe licitum, eſt peccatum ex genere ſuo duntaxat veniale. Poteſt tamen eſſe tantus exceſſus ut ad mortale pertingat.

Prima pars probatur ex recepta apud omnes Theologos S. Thomæ doctrina, ex eo peccatum eſſe mortale quod opponatur caritati, in qua vita animæ ſpiritualis conſiſtit. Atqui nimius ille affectus per ſe non opponitur caritati, nec avocat ab ultimo fine; ſed eſt quædam inordinatio circa media, quâ retardatur curſus noſter, ut ſupra docebat S. Auguſtinus. Ergo non eſt peccatum mortale; ſed veniale duntaxat.

Secunda pars probatur auctoritate ejuſdem Doctoris Angelici 2. 2. quæſt. 148. ubi ſic docet: „ exceſſus „ in ludo quandoque poteſt eſſe mortalis, propter „ vehementiam affectus ad ludum, cujus delectatio- „ nem præponit dilectioni Dei. „ Hoc autem vitio detinentur, qui mane non ſurgunt niſi ad ludicras exercitationes: quaſi exiſtiment luſum eſſe vitam noſtram, ut dicitur Sap. 15. Nec obſtat quod quotidie ex iis nonnulli interſint ſacro; vere enim in illos cadit quod ſcriptum eſt Marci 7. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt a me*, nimirum in ludo ſuperfluo, quem Deus reprobat. Unde ſequitur, *in vanum autem me colunt*. Item Matth. 7. *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: ſed qui facit voluntatem Patris mei*. Enimvero ad beatitudinem conſequendam duo abſolute requiruntur, ſcilicet rectitudo voluntatis, & ſancta operatio; ſeu meritum. De rectitudine voluntatis ſic ſcribit S. Thomas 1. 2. q. 5. art. 4. „ Rectitudo vo- „ luntatis eſt per debitum ordinem ad finem ultimum; „ finis autem comparatur ad id quod ordinatur ad fi- „ nem, ſicut forma ad materiam. Unde ſicut materia „ non poteſt conſequi formam, niſi ſit debito modo „ diſpoſita ad ipſam, ita nihil conſequitur finem niſi „ ſit debito modo ordinatum ad ipſum, & ideo nul- „ lus poteſt ad beatitudinem pervenire, niſi habeat re- „ ctitudinem voluntatis. *De ſancta vero operatione & „ merito ſic docet quæſt.* 5. *art.* 7. Cum beatitudo „ excedat omnem naturam creatam, nulla pura

„ creatura convenienter beatitudinem conſequitur abſ-
„ que motu operationis, per quam tenditur in ipſam :
„ ſed Angelus, qui eſt ſuperior ordine naturæ, quam
„ homo, conſecutus eſt eam ex ordine divinæ ſa-
„ pientiæ uno motu operationis meritoriæ ; homines
„ autem conſequuntur ipſam multis motibus opera-
„ tionum, quæ merita dicuntur. *Unde etiam ſecun-*
„ *dum Philoſophum*, beatitudo eſt præmium virtuo-
„ ſarum operationum.

Sed habemus firmiorem Evangelicum ſermonem, in quo vita æterna adultis non proponitur, niſi ut merces & corona : merces autem æterna non redditur otioſis & luſoribus, ſed ſtrenue laborantibus : nec corona cæleſtis decernitur propter ludicras pugnas & victorias ; ſed propter ſerias contra carnis concupiſcentias & vana mundi oblectamenta. Denique Matthæi 25. ſervus, cui ſatis fuit talentum ſibi commiſſum, ſollicite cuſtodire, & nulla cura fuit lucrum ex eo faciendi, hoc judicium a Domino excepit, *ſervum inutilem ejicite in tenebras exteriores*. Ergo, *carere meritis ſatis ad judicium eſt*, inquit S. Bernardus ſerm. 68. in Cantic. Ergo ſacrorum Miniſtri inutiles luſores non abſolvant, quos Dominus tam ſevere condemnat ; nec ad ejus oſculum admittant, quos ipſe indignabundus rejicit.

Quandam hic difficultatem Confeſſariis faceſſunt nonnulli divites, qui cum ſint ſine litteris, nec ullum officium in Republica gerant, nec familiæ regendæ præſint, totos dies vacuos ducent, niſi vacent ludicris : Sed abſit caritatem otioſam eſſe in corde juſti, ſi exteriores deſint occupationes. Juſta quidem negotia tum ſuſcipit, cum imponuntur ; ſed ubi liberum eſt, illa deponit veluti onera, & ſalutis impedimenta. Mulier innupta, judicio Apoſtoli 1. Corinth. 7. felicior eſt muliere nupta, quia illa cogitat quæ Domini ſunt, ut ſit ſancta ſpiritu & corpore ; hæc vero cogitat quæ mundi ſunt, & diviſa eſt. Quod ſi divites illi ad hanc perfectionem tendere non audent, vel Deo ſerviant in adminiſtratione rerum temporalium ; vel ſi id ipſis conſultum non ſit, legem Dei

aſſi-

aſſidue meditentur, mores ad illam componant ope & conſilio vir pii & prudentis, miſeris opitulentur; infirmos & captivos viſitent, pupillis ſint patres & adjutores. Denique Apoſtoli vox eſt 1. Timoth. 6. *Divitibus hujus ſæculi præcipe... bene agere, divites fieri in operibus bonis... ut apprehendant vitam æternam. Perniicioſa quippe paupertas, penuria meritorum:* inquit S. Bernardus ſermone 68. in Cant.

§. II.

De ludo, in quo pecunia exponitur.

QUÆ ſuperiori paragrapho dicta ſunt de ludo in genere, ad hanc ludi ſpeciem omnino pertinent. Namque ex communi Philoſophorum effato; quæ conveniunt generi, eadem & ſpeciei convenire neceſſe eſt: ac proinde niſi ludus, de quo hic tractandum ſuſcipimus, regatur ſecundum temperantiæ & eutrapeliæ leges ſupra expoſitas: vitioſus eſt & illicitus. Sed quænam illi ſunt propria nunc expendenda ſequentibus quæſtionibus. Itaque

Q. 1. *Quotuplex hic diſtinguendus eſt ludus?*

R. Duplex, alius potiſſimum regitur induſtria, ut pilæ ludus: alius caſu & fortuna, ut ludus taxillorum & chartarum, diciturque alea.

Q. 2. *Quotuplex eſt alea?*

R. Duplex diſtingui ſolet: alia quæ tota fere a caſu pendet, ut ludus taxillorum: alia quæ partim fortuna, partim induſtria nititur, ut nonnulli chartarum ludi, Sed de utraque alea leges indiſcriminatim loquuntur.

Q. 3. *Quotuplici modo pecunia in ludo exponi poteſt?*

R. Duplici: 1. ad meram animi relaxationem & delectationem; languet enim nonnunquam ludicra exercitatio, niſi vincenti quidpiam proponatur in præmium. 2. Ad lucrum faciendum: ſed cum hæc lucrandi intentio ex cupiditate proficiſcatur, nonnulli religioſiores viri decernunt lucri loco quaſdam preces in commodum victoris recitandas. Sed ſancta ſancte tra-

ctanda ſunt; nec videntur ſatis religioſe miſceri ſacra cum ludicris.

Q. 4. *Eſtne illicitum exponere pecuniam in ludo?*

R. 1. Conſtat apud omnes id per eſſe licitum, ſi fiat gratia animi reficiendi; quia rem ſuam alteri gratis & abſolute donare licet, quidni & ſub conditione honeſta, nempe ſi ludus honeſtus ipſi feliciter ſuccedat?

Dixi, *per ſe*; nam ex multis circumſtantiis poteſt vitioſus eſſe ille ludus. 1. Si per legem ſit prohibitus, ut de alea, nonnulla eſt quæſtio ſtatium examinanda. 2. Si nimia pecuniæ quantitas exponatur. 3. Si fraus, aut quævis injuſtitia interveniat. 4. Si temperantiæ & eutrapeliæ leges, de quibus paragr. ſuperiori, violentur. In hoc quippe ludo duæ virtutes ex dictis concurrere debent, ſcilicet temperantia, ſeu eutrapelia, & juſtitia. Unde ludus ex utroque capite, vel ex alterutro vitioſus exiſtere poteſt; adeo ut peccatum ſit vel contra temperantiam ſimul & juſtitiam; vel contra temperantiam duntaxat.

R. 2. Ludus, in quo lucrum principaliter intenditur, eſt vitioſus ex duplici capite, 1. Quia lucrum, cum ſit bonum dumtaxat utile, ad finem honeſtum referri debet, alioquin appetitus ejus eſt inordinatus, & turpis avaritia, 2. quia ille lucrandi modus eſt plane otioſus, nedum Reipublicæ, aut ipſi ludenti utilis, quin potius valde noxius, utpote qui inertiam foveat, a feriis operibus avertat, nec ad ultimum finem referri poſſit; ſicut mercatura; & artes ſive liberales, ſive mechanicæ, quibus promovetur bonum publicum. Quamobrem pecunia in ludo honeſte non exponitur, niſi ad neceſſariam animi defatigati relaxationem. Ita Toſtatus in cap. 6. Matthæi, ubi ſic ſcribit: „ Cum ſit animo lucrandi, ut lucrans ſolus habeat pecuniam, ludus non eſt licitus, eo quod finis „ eſt inhoneſtus. *Et infra*: non eſt modus conveniens „ transferendi dominium, ſcilicet per iſtos ludos; „ cum iſti non proſint Reipublicæ, ſed potius noceant... & quicumque utitur iſtis ludis, & hac „ ſola lucrandi intentione ludit, peccat mortaliter. „

Q. 5.

Q. 5. *Eſtne licitum exponere pecuniam in alea?*

R. Alea indeterminate ſive fortuna duntaxat, ſive partim fortuna, partim induſtria nitatur, prohibita eſt, tum lege civili, tum lege Eccleſiaſtica, præſertim Clericis.

Prima pars quæ eſt de lege civili, probatur. Lege *ſolent*, tit. *de aleatoribus*, lib. 11. Digeſt. ſic habetur. *Senatuſconſultum vetuit in pecuniam ludere, præterquam ſi quis certet haſta, vel pila jacienda, vel currendo, ſaliendo, luctando, pugnando, quod virtutis cauſſa fiat.* Et lege *quibus*, ſponſionem facere non licet, niſi in rebus, ubi pro virtute certamen ſit, hoc eſt, ubi ludus innititur dexteritati & induſtriæ. Et codice *de religioſis & ſumptibus funerum*, tit. 43. lege finali ſic ſtatuitur: „ Generali lege decernimus ut „ nulli liceat in publicis vel in privatis locis ludere, „ neque inſpicere: & ſi contractum fuerit, nulla ſe- „ quatuor condemnatio, ſed ſolutum reddatur. „ Adeo ipſi Gentiles aleam deteſtabantur, ut aleatores componant cum latronibus, ut Ariſtoteles 4. Ethic. vel cum adulteris, ut Juvenalis ſatyra 14. vel cum ipſis demonibus, ut Plato. Carolus Magnus lib. 6. c. 2. ſtatuit, quod Epiſcopus, Presbyter, Diaconus aleator eſſet non debeat. ſimiliter Clerici & Laici ſi in alea permanſerint, communione priventur. S. Ludovicus ſic decernit: „ Inhibemus diſtricte, ut nullus omnino ad „ taxillos ludat, ſive ad aleas, & ſcachos & ſcholas „ etiam deciorum prohibemus, & prohibere volumus „ omnino, & tenentes ea diſtrictius puniantur. Fa- „ brica etiam deciorum prohibeatur. „ Ludovicus XIII. aleam prohibuit anno 1621. Sed referenda ſunt verba Edicti ab ipſo lati anno 1629. *Nous defendons & interdiſons à tous nos Sujets de recevoir en leurs maiſons les Aſſemblées pour le jeu qu'on appelle Academies, ou Berlans. Declarons dès à preſent tous ceux qui y contreviendront, ou qui ſe proſtitueront à un ſi pernicieux exercice, infames, inteſtables, & incapables de tenir jamais Offices royaux. Declarons toutes dettes contractées pour le jeu, & toutes obligations & promeſſe faites pour le jeu, quelque deguiſées qu'elles ſoient, nulles &*

de nul effet, *& dechargèes de toutes obligations civiles & naturelles*.

Secunda pars, quæ eſt de lege Eccleſiaſtica, probatur ex Canon. 42. & 43. Apoſtolorum. „ Epiſcopus aut „ Presbyter, aut Diaconus aleæ atque ebrietati deſer- „ viens, aut deſinat, aut certe communione privetur. „ Subdiaconus, aut Lector ſimilia faciens, aut deſinat, „ aut communione privetur; ſimiliter Laicus. *Ex Con-* „ *cilio Eliber. Can.* 79. Si quis fidelis alea, *id eſt ta-* „ *bula*, luſerit, poſt annum poterit communione re- „ conciliari. *Ex Concilio Quiniſexto. Can.* 5. Nullum „ omnino, ſive Clericum, ſive Laicum, ab hoc dein- „ ceps tempore, alea ludere: qui ſecus fecerit, ex- „ communicatur. Mitto plura Concilia Provincialia. „.

Tertia pars, quæ eſt de Clericis, probatur tum ex mox laudatis canonibus, tum ex cap. „ Clerici, *extr.* „ de vita & honeſtate Clericorum, *ubi ſic habetur*: „ Clerici ad aleas & taxillos non ludant, nec hu- „ juſmodi ludis interſint; „ tum præſertim ex Concilio Trid. ſeſſ. 22. c. 1. *de ref.* ubi innovat & confirmat antiquos canones aleam prohibentes.

Nec dicas contrariam conſuetudinem contra hujuſmodi leges præſcripſiſſe, Namque 1. ſapientiores, & qui ceteris in exemplum adduci poſſunt: ab aleis prorſus abſtinent. Porro conſuetudo contraria non præſcribit contra legem, quandiu ſanior pars multitudinis ei repugnat. Quis v. g. diceret legem Jejunii quadrageſimalis hodie non vigere, quia quamplurimi eam non obſervant. 2. Quia conſuetudo tum contra legem præſcribere nequit, cum Legiſlator reclamat & contradicit: Atqui ab initio naſcentis Eccleſiæ uſque ad noſtram ætatem, nova ſemper contra aleatores edicta prodierunt, præſertim contra Clericos. Concilium Trident. cit. cap. mandat Epiſcopis, ut ſi qui canones adverſus Clericos aleatores in diſſuetudinem abierint, quamprimum in uſum revocent, invigilentque ut ab omnibus accurate cuſtodiantur ſub iiſdem pœnis, vel majoribus. Huic Decreto hactenus paruiſſet Epiſcopos Galliæ teſtantur Concilia Provincialia, libri Rituales ſingularum diœceſium, & ſtatuta ſynodalia ergo conſuetudo

tudo in hac parte nedum tollit, aut minuit peccatum quin potius illud augere aſſerit Innocentius III. cap. *inter dilectos*, *De exceſſ. Prælat.* ubi ſic reſcribit ad Epiſcopum Turonenſem: „ Unde lices ad palliandum tan„ tæ præſumptionis exceſſum, propoſuerint quod hoc „ fecerat juxta conſuetudinem Clericorum Gallico„ rum: nos, qui ex noſtri officii debito peſtes hujuſ„ modi extirpare proponimus, excuſationem prædi„ ctam, quæ per pravam conſuetudinem, quæ corru„ ptela dicenda eſt, palliatur, frivolam reputantes, „ cum in illis magis plectibilis ſit offenſa, per quæ „ ad excuſandas excuſationes in culpis delinquendi au„ ctoritas uſurpatur.

Confirmatur reſponſio. Nulla eſt conſuetudinis auctoritas, quando contraria eſt bono publico, morum diſciplinam ſolvit, & innumera mala in ſocietatem invehit; atqui alea ideo evidenter eſt periculoſa & contraria bono publico, ut jure gentium videatur interdicta, omnes enim homines cujuſcumque nationis, & ſectæ illam proſcripſerunt tanquam omnium malorum conciliatricem. Unde Panormitanus in caput citatum *Clericis*, *ſic ait*. „ Ergo etiam plus credo, „ quod etiam conſuetudo, non valeat: quoniam con„ ſuetudo inducens peccatum, ſeu reddens faciliores „ homines ad peccatum, non valet. Sed certum eſt „ hoc contingere in iſto ludo, ut experientia docet. „ Quin & ipſi Calviniſtæ cap. 14. *De diſciplina*, *de alea*, ſic cenſent: *Tous jeux défendus par les Edits du Roi, comme cartes, dez, & autres jeux de hazard; & ceux ou il y aura avarice, perte notoire de temps, ou ſcandale; ſeront reprimez, & les perſonnes repriſes & admoneſtées dans le conſiſtoire.*

Q. 6. *Quale eſt peccatum alea ludere?*

R. 1. Aleæ deſervire, hoc eſt aleæ impenſe eſſe deditum in iis circumſtantiis, quæ ſpectantur a legibus. eſt peccatum mortale, & niſi reſipiſcant, tum aleatores, cum qui pro iis ſpondent, tum qui domos ſuas ad aleam præbent, a Sacramentorum perceptione ſunt repellendi. Hæc prima reſponſio prout jacet videtur certa, & ab omnibus admittenda.

Probatur 1. ex legibus mox in aleatores; quæ decernunt graves pœnas in aleatores: ſive ſint Clerici, ſive ſint laici. Namque gravis pœna neceſſario ſupponit gravem culpam, alioquin eſſet injuſta: Atqui leges gravem pœnam decernunt contra eos, qui aleæ deſerviunt, vel qui eis domos ſuas præbent. Ergo.

Probatur 2. Auctoritate ſanctorum Patrum, & omnium Theologorum.

S. Cyprianus, vel quivis auctor operis „ de aleatoribus, *vocat aleam* diaboli venabulum; delicti „ vulnus inſanabile, crimen mortale, mali alveum, „ ubi dementia ſine conſideratione, „

S. Ephrem ſerm. de abren. „ Væ alearum luſoribus, quandoquidem ſe Corpore & Sanguine Domini noſtri Jeſu Chriſti alienos reddunt, ſicut Spiritus ſanctus admonuit per ſanctos Apoſtolos; „ ſcilicet in canonibus laudatis, qui Apoſtolis adſcribuntur.

S. Baſilius hom. 8. in hexameron, „ Juramenta, „ *inquit*, ſunt illic contentioneſque pergraves, ac avaritiæ partus. Spiritus malignus aſſiſtit, furorem punctis „ & oſſibus illis ludentium, inſaniamque accedens. „

S. Chryſoſtomus homil. 15. ad populum ſic ait: „ Aleas tractare non videtur multis eſſe peccatum; „ ſed infinita vitæ mala ſolet inferre.

S. Bonaventura in Speculo: „ Cum autem ludus ſatis „ videatur ex radice habere rationem peccati mortalis; quia ſc. ex avaritia videtur procedere, & quia „ ludo multa communicantur peccata, ſcil. fraus, „ mendacium, perjurium, blaſphemia, ſcandalum, „ amiſſio temporis, & ira frequenter, ideo hæc cauſa prohibitionis ludi eſſe videtur. „

Thomas Cantipratanus, primus Alberti Magni auditor, tum Epiſcopus Cameracenſis, lib. 2. apum, cap. 49. ſic ſcribit: „ Eſt & aliud genus ludorum „ plenum vanitate ſub Sole: ſunt enim luſores teſſerarum, qui adeo nocivi ſunt mundo, ut vix illis „ aliquid iniquius reputetur... aſſueti talibus facile „ non deſciſcunt. Ardor tantus ineſt luſoribus, ut „ omnem verecundiam perdant. „

S. Raymundus de Pennafort in ſumma lib. 2. tit. 2.

„ Ex

„ Ex canone Apoſtolorum colligitur quod peccatum
„ eorum, qui aleæ deſerviunt, ſit mortale & grave:
„ cum tales pœnæ non ſint imponendæ cum levi crimine.

S. Bernardus ſerm. 33. in Dom. 5. Quadr. Super-
„ ſtantes ad videndum ludere ſemper peccant morta-
„ liter, & ſunt participes peccatorum, & partiales.

S. Antoninus 2. part. tit. 1. „ Ludus alea eſt pec-
„ catum mortale ſecundum Raymundum, quod credo
„ verum, quando ex cupiditate quis ludit, ſcilicet
„ principaliter motus non ob recreationem, ſed ad ac-
„ quirendum quid notabile per ludum. Nam ludere quid
„ modicum, ut pueri faciunt: vel ob recreationem &
„ moderate, non videtur eſſe mortale.

Clictovæus lib. *de rer. nobil.* c. 16. enumerat plura
& gravia, quæ ex alea naſcuntur incommoda. „ Pri-
„ mum, *inquit*, & maximum eſt, quod talium illece-
„ bris animus juvenilis facile rapitur, trahiturque blan-
„ da quadam voluptate eoſdem ſemper iterandi, hinc
„ citiſſime impellitur ad conſuetudinem, & aſſiduitatem
„ ludendi, qua nihil juventuti perniciosius ... Gravis
„ eſt & nimium deploranda temporis jactura, quod id
„ genus ludis impenditur. Ardor enim lucri non ſinit
„ quempiam a ludo deſiſtere. Hinc nullius rei alterius
„ quantumvis arduum & neceſſaria cura ſollicitat ani-
„ mum, ſed totum tempus diurnum, & nocturnum
„ conteritur in hac ludi veſania.

Cajetanus in ſum. „ Etſi nullo jure poſitivo hujuſ-
„ modi ludus interdictus foret; adhuc tamen lex na-
„ turalis manet prohibens: ne quis abſque rationabili
„ cauſſa quidpiam aſſumat, cui ſit annexum probabile
„ peccati periculum, cujuſmodi eſt ludus alearum, præ-
„ ſertim ſi principaliter ob lucrum inſtituatur.

Cardinalis Toletus lib. 3. c. 27. ſic ſcribit: „ Pro-
„ fecto ludus ratione multarum circumſtantiarum fre-
„ quentius eſt peccatum veniale; cum tamen magna eſt
„ ſumma pecuniarum, vix a mortali excuſatur.

Soto lib. 4. de Juſtitia & Jur. q. 5. art. 1. „ Sa-
„ cerdotibus, *inquit*, vix citra mortale uti licet ludis
„ vetitis ac præſertim Religioſis & Antiſtitibus. *Et*
„ *infra*, accidit ut ludus ſit peccatum propter ſcanda-

„ lum

„ lum perſonæ: qua ratione Clericis, ob eorum ho-
„ neſtatem, interdicti ludi alearum. Debent namque
„ luctui potius eſſe dediti, quam effuſis gaudiis.
Angelus a Clavaſio in ſua ſumma ait de alea: „ Quod
„ ſit ludus diabolicus, qui operatione diabolica inven-
„ tus eſt ad inducendum homines ad peccatum.
Navarrus in Man. cap. 20, docet: „ Quod lege ad
„ mortale obligante prohibentur Monachi & Clerici
„ beneficiarii, vel in ſacris Ordinibus conſtitutis lude-
„ re hujuſmodi aleæ ludis ſive fortunæ illicitis nota-
„ bilem quantitatem: præſertim de fructibus Eccleſia-
„ ſticorum beneficiorum ... quia in profanum & ma-
„ lum uſum reditibus in pium deſtinatis utuntur.
Molina tr. 2. diſp. 521. de Juſtitia & jure: „ Non
„ judico, *inquit*, condemnandos eſſe culpæ lethalis
„ eos Clericos, qui ſine aliorum ſcandalo recreatio-
„ nis gratia chartis ludunt quantitates modicas ....
„ hujuſmodi tamen ludut chartarum, & multo magis
„ teſſerarum indecens valde eſt illis, atque omnino
„ diſſuadendus, præſertim cum multi ſtrictius hac de
„ re loquantur, ut ego loquerer, ſi Eccleſiaſticorum
„ mores non adeo ab antiquo illo ſtatu primitivæ Ec-
„ cleſiæ deflexiſſent, nunc enim hujuſmodi ludus ma-
„ gis indecens, majuſque ſcandalum ſæcularibus ge-
„ nerat ... Similiter dicerem longe indecentius, ma-
„ juſque peccatum eſſe Clericis ſæcularibus, ludere
„ chartis, aut aliis ſimilibus ludis in regionibus, in
„ quibus minus id conſuetum eſt.
Eſcobar tract. exam. cap. 4. ait: „ Infero exponen-
„ tem domum ludo aleæ, non ſolum peccare morta-
„ liter, ſed etiam, ſi luſores ad reſtitutionem tenean-
„ tur & non reſtituant, ipſum teneri ſatisfacere.
Denique Clerus Gallicanus ann. 1655. typis man-
dandas curavit S. Caroli inſtr. pro Conf. eaſque pro-
poſuit tanquam regulam certiſſimam omnibus Sacra-
menti Pœnitentiæ Miniſtris. S. autem Cardinalis ibi
inter cetera prohibet Confeſſariis dare abſolutionis ſa-
cramentalis beneficium iis, qui locant domos ſuas ad
ludendum, eo quod aliis occaſionem præbeant gravi-
ter peccandi.

Vi-

Viderint ergo aleatores quomodo ante tribunal Chriſti ſe tueri poſſint conſuetudine, quam lege ſæpius iteratæ reprobant & damnant, quamque omnes Theologi etiam laxiores una voce pronuntiant eſſe meram corruptelam.

R. 2. Aleæ modicam exponere pecuniam recreationis gratia, non eſt grave peccatum, immo carere poteſt omni prorſus peccato, præſertim in Laicis, ſi id fiat abſque prava circumſtantia, temperate, & ut expedit ad ſeria officia alterius proſequenda.

Prob. 1. Quia leges ſupra laudatæ damnant duntaxat aleatores ſeu aleæ deſervientes; aleator autem & aleæ deſerviens dicendus non eſt, qui ſemel aut bis ludit alea. Præterea permittunt exponi modicam pecuniam, qualis in convivio veſcendi cauſſa ponitur. ff. lib. 11. tit. 5. & Cod. lib. 3. tit. 43. de relig. ſumpt. *Non permittimus etiam in his ludis ultra unum ſolidum ludere, etiamſi multum dives ſit, ut ſi quem vinci contigerit, gravem caſum non ſuſtineat. Non enim ſolum bella ordinamus, ſed & res ludricas.*

Prob. 2. tum auctoritate Theologorum ſupra laudatorum, tum ratione; quia levitas materiæ a mortali excuſat. Unde S. Bonaventura loc. ſup. cit. ſic ſcribit: *Cum ludit aliquis cauſſa recreationis, peccatis ſupra dictis excluſis, non videtur habere rationem mortalis.*

Dixi, *præſertim in Laicis*; quia Clerici difficilius excuſantur a peccato ſaltem veniali. Namque 1. leges, Concilia præſertim Gallicana, abſolute aleam ipſis interdicunt. Atqui ludere ludo prohibito, etiamſi abſit alia mala circumſtantia, peccatum eſt ſaltem veniale; quod magis indubitatum eſſe debet in illis diœceſibus, in quibus ſtatuta hujuſmodi ludos Clericis abſolute prohibent. 2. Quia dedecet Clericos & viros Religioſos, ut ſupra advertebat Molina, eo delectari ludo, quem omnes etiam hæretici & Gentiles a ſocietate humana ablegandum cenſent; ac proinde Clerici, maxime ſi Paſtores ſint, vix ſine fidelium offenſione & ſcandalo chartas & teſſeras contrectare queunt.

queunt. 3. Quia modum in alea tenere, & temperantiæ leges ſervare quodammodo impoſſibile eſt. Vel enim luſor ſuccumbit, vel ſuperior exiſtit. Si primum; ſpes reſarciendi damnum ad ludum protrahendum vehementius incendit. Si ſecundum, colluſor vincentem a ludo recedere non patitur, alioquin exurgunt iræ, rixæ, inimicitiæ. Adde eas eſſe chartarum illecebras, quæ animum facile illaqueent, ac in ludendi conſuetudinem, neceſſitatemque conjiciant. Unde vel ex eo capite abſolute diſſuadendus eſt chartarum ludus, quod minime expediat ad ſalutem, & ad ſeria pietatis officia alacrius proſequenda.

Q. 7. *Tenetur ne luſor reſtituere lucrum ex ludo perceptum, vel ſponſionem implere?*

R. 1. Certum eſt teneri reſtituere lucrum perceptum, ſi ludus fuit injuſtus. Patet ex dictis de injuſtitia & reſtitutione.

Ludus autem eſt injuſtus. 1. Si colluſor finxit ſe ignarum ludi, cum eſſet luſore longe peritior. 2. Si luſor ad ludendum coactus fuit conviciis, minis, aut precibus importunæ, quæ moralem quandam ludendi neceſſitatem induxerint. 3. Si dolus, fraus, & aliud quid ſimile contra ludi leges irrepſerint, chartam v. gr. ſubduxit luſor, & aliam repoſuit, reſcivit per ſigna chartis impreſſa, vel per nutus ab altero ex circumſtantibus, quod ſecundum ludi leges debuit eſſe occultum, vel artificioſe & de induſtria chartas ita compoſuit, ut melior ſors ſibi obventura eſſet. Nonnullæ tamen fraudes non cenſentur contra ludi leges, ut ſi quis ex inſpectione ſuarum chartarum de ludo ſecurior timorem ſimulet, quo alter incitetur ad augendam ſponſionem. 4. Si luſor vel majorem pecuniæ ſummam lucrari velit uno jactu, quam poſſit perdere, vel exponat pecuniam, cujus non habet liberam diſpoſitionem, ut uxor & filius familias. Præſumitur tamen conſenſus mariti aut patris, ſi exponant quod modicum cenſeri debet, habita ratione conditionis & rei familiaris. Idem dicendum cum hac limitatione de Beneficiario, qui in noſtra ſententia non eſt dominus proventuum Eccleſiaſticorum. Idem nonnulli concedunt

Re-

Religioſo, quod Beneficiario. Verum, ſi de ludo chartarum & aleæ agitur. Superioris conſenſus, in iis quæ Religioſum dedecent, præſumi non debet.

R. 2. Certum quoque videtur lucrum modicum ex ludo honeſto retineri poſſe, ſponſionemque pro eo eſſe ſolvendam. Quia hujuſmodi ludus eſt legitimus contractus, ac proinde habet vim obligandi, faventque leges ſupra laudatæ, per quas licitum eſt modicum quid ludo exponere.

Controverſia duntaxat eſt inter Theologos circa magnam pecuniæ quantitatem ludo acquiſitam.

S.Bonav. in 4.d.15. contendit ejuſmodi lucra eſſe reſtituenda. *Dicendum eſt generaliter*, inquit de aleatore, *quod eſt malæ fidei poſſeſſor, & injuſto poſſidet titulo, & ideo nullo modo poteſt, nec debet ſibi retinere quod lucratus eſt*.

In eadem ſententia ſunt S. Raymundus in Summa lib. 2. tit. 8. Clictovæus loco ſupra cit. Toſtatus in cap. 6. Matth. & alii. Quo autem jure, & cui debeat fieri reſtitutio, non conſentiunt hujuſce Sententiæ Patroni. Alii enim volunt jure naturali eſſe debitam, alii jure civili, alii faciendam eſſe colluſori, alii pauperibus; quia, inquiunt, quidquid acquiritur peccato, reſtitutioni obnoxium eſt.

Alii quorum ſententiæ adhæremus, diſtinguunt inter lucrum actu perceptum, & fidem ſolvendi datam, docentque 1. lucrum perceptum ex ludo etiam prohibito, modo injuſtus non fuerit, poſſe tuta conſcientia retineri, quandiu nulla lex poſitiva prohibet hujuſmodi lucrum; nam ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 32. art. 7. non ideo acquiſitio ſit illicita; quia id ex quo acquiritur, eſt illicitum. *Quod enim mulier meretricium exerceat, turpiter agit, & contra legem Dei. Sed in eo quod accipit, non injuſte agit, nec contra legem. Unde quod ſic illicite acquiſitum eſt, retineri poteſt*. Atqui in Gallia jus civile non obligat, nullaque exiſtit lex municipalis, nullumve edictum regium, quo aleatores reſtituere teneantur, niſi poſt Judicis ſententiam. Ergo ante Judicis ſententiam lucrum ex ludo perceptum retineri poteſt, & quidem jure naturali; quia per ludum vere translatum eſt dominium

rei

rei perditæ. 2. Sponſionem ſolvendi notabilem pecuniæ ſummam, de ea enim ſolum hic agitur, ſiſtendo in jure naturali omnino implendam eſſe; tum quia promiſſio de re licita ſervari debet: tum quia ad ludum juſtum requiritur æqualitas, quam juſtitia commutativa exigit: eſſet autem enormis inæqualitas, ſi aliter, qui credito ludit, lucrari ſolet abſque ullo perdendi periculo; alter vero, qui præſentem pecuniam deponit, periculum rem ſuam amittendi ſubiret ſine ulla ſpe lucri. Sed jure civili hujuſmodi ſponſio non obligat etiam in conſcientia; quia ſi ſecundum leges poteſt quis tuta conſcientia in judicio repetere quod ſolvit, poteſt retinere quod ſolutum ſtatim repetere poſſet, juxta illud effatum: *Exceptio, & retentio ei competit, cui datur actio*: atqui ſecundum leges civiles ſupra citatas, qui in ludo notabilem pecuniæ ſummam perdidit, in judicio repetere poteſt: Ergo ſi pro ea fidem dedit, non tenetur ſolvere. Immo edicto Ludovici XII. anno 1629. hujuſmodi promiſſio obligationem non parit ſive naturalem, ſive civilem. *Declarons toutes dettes contractées pour le jeu, & toutes obligations & promeſſes faites pour jeu, quelques deguiſees qu'elles ſoient, nulles & de nul effet, & dechargees de toutes obligations civiles & naturelles.* Monent tamen Theologi communiter in foro pœnitentiali injungendas eleemoſynas non ſolum eis, qui lucrantur, ſed etiam iis qui amiſerunt, *ut reprimatur inhoneſta occupatio, & malum ſubſequens*, inquit Alenſis in 4. quæſt. 86. art. 6.

TRA-

TRACTATUS
DE VIRTUTE
RELIGIONIS.

SAnctus Thomas , abſoluto Tractatu de Juſtitiâ & Jure , agit de virtutibus Juſtitiæ annexis , quas vocat partes ejuſdem virtutis potentiales , quia ad inſtar juſtitiæ hominem componunt ad alterum , eique quoddam debitum perſolvunt . Tales ſunt Religio , quæ eſt ad Deum ; pietas ad parentes ; obſervantia ad viros virtute aut dignitate conſpicuos ; obedientia ad Superiores ; gratitudo ad beneficos ; amicitia ad æquales ; liberalitas , & veritas in dicendo ad omnes .

Virtutes tamen illæ deficiunt a perfecta ratione juſtitiæ ; vel quia non ordinant ad eum , qui ſit perfecte alter , ut Deus , quem Religio reſpicit tanquam primum principium , in quo continentur omnes creaturæ , & parentes , qui reſpectu filiorum habent rationem principii ſecundarii , & eo titulo per pietatem coluntur : vel quia non reddunt æquale , ut religio & pietas , quæ nos Deo & parentibus debitores ſemper relinquunt : vel quia non ſolvunt debitum legale , quod per legem poſſit exigi ; ſed morale dumtaxat , ut gratitudo & liberalitas , per quas non reddimus proximo quod ſuum eſt , ſed quod noſtrum ; ita tamen ut doceat nos reddere , & inhoneſtum ſit in quibuſdam circumſtantiis retinere . De ſingulis hiſce virtutibus tractat ſanctus Thomas , multaque tradit utiliſſima , ſed intellectu facillima . Agemus de ſola religionis virtute , circa quam plures & graves moventur quæſtiones . Diſſeremus , 1. de Religione ſecundum ſe ſpectata . 2. De præcipuis ejus actibus ; puta de devotione , oratione , voto ,

& ju-

& juramento. 3. De vitiis ei oppoſitis, v. g. de ſuperſtitione, ſacrilegio, & ſimonia.

CAPUT PRIMUM.

De nomine & definitione Religionis.

Q. 1. *Quotuplex eſt Religionis acceptio?*
R. Duplex: 1. Sumitur pro ſocietate hominum Deum legitime colentium; quo ſenſu dicitur Religio Chriſtiana. 2. Pro ipſa virtute, qua Deus colitur: & ita hic Religionis nomen uſurpamus.

Q. 2. *Unde dicta eſt Religio?*

R. Deſumitur hoc nomen vel a verbo *relego*, ſecundum S. Iſidorum lib. 10. Etymol. c. 17. quia ſæpius animo volvenda, & quaſi relegenda, quæ ad cultum Dei pertinent: vel a verbo *religo*, ex S. Auguſt. lib. 10. de Civit Dei cap. 4. quaſi per Religionem religamus Deum, a quo per peccatum receſſimus, vel a verbo *religio*, ut vult Lactantius lib. 4. Inſtitut. c. 28. quatenus hac virtute tanquam novo vinculo Deo ligamur & aſtringimur. „ Hac conditione, *inquit*, gignimur; „ ut generati nos Deo juſta & debita obſequia præbeamus, hunc ſolum noverimus, hunc ſequamur, „ hoc vinculo pietatis obſtricti Deo & religati ſimus: „ Unde ipſa Religio nomen accepit. „ Ita etiam ſanctus Auguſtinus lib. de vera Religione capite ultimo & lib. 1. Retract. cap. 13.

Q. 3. *Quomodo definitur Religio?*

R. Definitur, Virtus moralis, per quam Deo, tanquam primo rerum omnium principio, debitus cultus exhibetur.

Dicitur 1. *virtus*: quia facit bonum habentem ſe; & opus ejus bonum: ſi enim honeſtum eſt viros eximios colere, a fortiori Deum propter infinitam ejus excellentiam.

Di-

Dicitur 2. *moralis:* quia illa virtus eſt moralis, non Theologica, quæ neque Deum, neque aliquod ejus attributum, ſed aliquid creatum habet pro objecto ſive materiali, ſive formali: Atqui Religio eſt hujuſmodi; verſatur enim circa cultum Dei quatenus honeſtum; adeo ut cultus exhibitio ſit objectum ejus materiale, & honeſtas in illa exhibitione relucens, ſit objectum formale: quemadmodum reddere unicuique quod ſuum eſt, eſt objectum materiale juſtitiæ, & honeſtas hujus redditionis objectum formale.

Dicitur 3. *per quam exhibetur Deo debitus cultus;* quo diſtinguitur Religio a ceteris virtutibus moralibus: illud enim munus Religionis eſt proprium, habetque rationem ejus differentiæ.

Nomine autem cultus intelligitur actus, ſive internus, ſive externus, quo alicui exhibemus honorem ac reverentiam cum aliqua noſtri ſubmiſſionem, qualis eſt genuflexio, capitis inclinatio. Cultus ergo in eo diſtinguitur ab honore, quod cultus neceſſario includat ſui dejectionem; honor vero præciſe ſumptus, minime. Namque Deus v. g. Sanctos honorat, neque tamen coram eis dejicitur: unde nec proprie dici poteſt Sanctos colere.

Dices 1. Sicut Deus caritate diligitur propter bonitatem ejus, ſic religione colitur propter ſuam excellentiam: Ergo Religio non minus habet Deum pro objecto, quam caritas: ac proinde eſt virtus theologica.

Diſtinguo antecedens. Sicut Deus caritate diligitur propter ſuam bonitatem, ſic religione colitur propter ſuam excellentia, ita ut alio modo ſe habeat excellentia Dei ad actum elicitum religionis, quam ejus bonitas ad actum elicitum caritatis, Concedo: ita ut eodem modo, Nego ant. Enimvero actus elicitus caritatis proxime tendit in Deum, quatenus eſt ſummum bonum; ideoque caritas eſt virtus Theologica, quia habet Deum pro objecto materiali, & ejus bonitatem pro formali objecto & motivo. Sed actus elicitus religionis, ſcilicet voluntas reddendi Deo cultum debitum, immediate reſpicit cultum illum ut hone-

ſtum,

ſtum, remote vero Deum tanquam finem; cui reddendus eſt ille cultus: ac proinde non Deus, ſed ipſe cultus eſt religionis objectum, ſicut objectum juſtitiæ eſt ejus reddendum, non homo, cui jus redditur.

Inſtabis: illud eſt objectum formale alicujus virtutis, quod eſt motivum actus illius, & ratio ſub qua verſatur circa objectum materiale, v. g. miſeria pauperis ſublevanda eſt objectum formale miſericordiæ, quia miſericordia pauperi largitur pecuniam motivo ſublevandæ ejus miſeriæ: Atqui excellentia divina eſt motivum actus eliciti religionis, & ratio ſub qua exhibet cultum. Cur enim cultus ille eſt ſupremus & latriæ, niſi quia excellentia Dei eſt infinita? ergo religio habet pro objecto formali divinam perfectionem, ac proinde eſt virtus theologica.

Nego minorem. Licet enim infinita Dei excellentia ſit fundamentum, & veluti titulus, propter quem honeſtum ſit exhibere Deo cultum, & quidem longe maximum: attamen dici non debet motivum religionis, ſicut nec titulus, in quo fundatur jus creditoris, eſt motivum juſtitiæ; nec miſeria pauperis, quæ præſupponitur ad eleemoſynam, eſt objectum formale miſericordiæ.

Ex hac reſponſione ſequitur quaſdam eſſe virtutes morales, quæ ceteris magis accedunt ad theologicas; quales ſunt religio, pœnitentia, & obedientia legi divinæ, quia earum objecta immediatius tendunt in Deum, quam objecta aliarum virtutum, puta temperantiæ, juſtitiæ, & fortitudinis, ac proinde aliis eſſe perfectiores. Cum enim virtutes bonitatem ſuam hauriant præſertim ex fine, neceſſe eſt illas eſſe præſtantiores, quæ proprius Deum rerum omnium ultimum finem attingunt. Hinc virtutes theologicæ dignitate antecellunt, quia circa Deum immedite verſantur: inter morales vero religio, obedientia, & pœnitentia, inter quas præeminet religio, quæ nec præceptum Dei expectat, ut obedientia, nec Deum peccato offenſum ſupponit, ut pœnitentia, ſed totum hominem ſummæ Dei majeſtati & excellentiæ devovet.

Dices 2. Religio eſt omnis virtus, ut colligitur tum

ex Scriptura, Jac. 1. „ Religio munda & immaculata
„ apud Deum & Patrem hæc eſt, viſitare pupillos &
„ viduas in tribulatione eorum, & immaculatum ſe
„ cuſtodire ab hoc ſæculo: „ Tum ex SS. Patribus, ſancto Auguſtino Enchir. cap. 3. *Deus colitur fide & caritate:* Et ex S. Thoma. *Hic religio & ſanctitas re non differunt*: Porro ſanctitas eſt complexio omnium virtutum: Ergo.

Diſtinguo antec. Religio eſt omnis virtus imperative, hoc eſt, imperat actus omnium virtutum, quatenus conferunt ad Dei cultum, quo etiam ſenſu caritas dicitur a S. Auguſtino omnis virtus, Conc. eſt: omnis virtus elicite & formaliter, id eſt, elicit actus omnium virtutum, Nego ant. Namque religio non elicit actus virtutum, quibus imperat. Proprius ejus actus eſt voluntas exhibendi cultum divinæ Majeſtati, ad quod officium inſerviunt actus ceterarum virtutum, præſertim caritatis, juxta ſancti Auguſtini effatum, *Deus amore tollitur*; ſiquidem honos niſi adjunctum amorem habeat, acceptus non eſt, & plerumque adulatio reputatur.

Porro Religio, quatenus imperat omnibus virtutibus, & earum actus in cultum divinum convertit, vere eſt ipſa ſanctitas; namque, ut probat S. Thom. duo ad ſanctitatem requiruntur; primum eſt perfecta munditia, & immunitas ab omni labe terrenorum affectuum; ſecundum eſt firmitas, & inviolabilis perſeverantia in illa munditia. „ Unde (*inquit Angelicus Doctor*) apud antiquos ſancta dicebantur, quæ legibus
„ erant munita, ut violari non deberent. Atqui religio hæc duo præſtat; namque 1. hominem mundum & purum reddit, quatenus illum devovet cultui divino, & omnia ejus opera ad illum finem dirigit: quæ enim divino cultui conſecrantur, illa ſancta dicimus, ut templa & vaſa. 2. firmitatem tribuit, quantum eſt ex ſe; quia applicat ultimo fini, ex quo cetera firmantur.

Dices 3. Si religio ab aliis virtutibus moralibus eſt ſecernenda, in ultimo ordine collocabitur juxta Scripturæ mentem; nam Matth. 9. legitur: *Miſericordiam*

vo-

volo, *& non ſacrificium*: lib. 1. Reg. cap. 15. *Melior eſt obedientia*, *quam victimæ*. Eccli. 15. *Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris*. De pœnitentia vero & humilitate habetur Pſ. 50. *Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies*. Denique ex S. Thoma: *Religio deficit a perfectione juſtitiæ*. Ergo.

Nego ant. Quæ autem proferuntur ex Scripturis, intelligi debent non de ipſa virtute religionis, ſed de exterioribus quibuſdam actibus inordinatis, utpote qui vel pugnent contra alia Dei præcepta, puta obedientiam & caritatem erga proximum, vel fiant mente aliena, & ſine recta intentione, ut familiare eſt hypocritis & peccatoribus, de quibus Matth. 15. *Populus hic labiis me honorat*, *cor autem eorum longe eſt a me*. Nam, ut ait ſanctus Auguſtinus lib. 3. de doctrina Chriſtiana cap. 1. non vult Deus ſacrificium trucidati pecoris, ſed vult ſacrificium contriti cordis. Neque aliud vult S. Thomas, quam religionem ideo a perfecta juſtitiæ ratione deficere, quia non reddit æquale debitum, quemadmodum juſtitia ſtricte ſumpta. Quamquam religio reddit omnem cultum, non quidem quem Deus exigere poſſit, cum infinitum mereatur; ſed quem actu & de facto exigit. Sed propterea ſanctus Doctor juſtitiam non præfert religioni; quia perfectio virtutis non repetitur ex æqualitate, quam ponit, ſed ex nobilitate objecti, circa quod verſatur: alioquin caritas inferior eſſet virtutibus moralibus, cum per caritatem non ametur Deus, quantum eſt amabilis. Ideo igitur juſtitia reddit æquale, quia verſatur circa objectum finitum & limitatum. Ex quo ſequitur æqualitatem, in qua conſiſtit ſpecifica juſtitiæ ratio, admixtam habere imperfectionem ex objecti limitatione petitam, atque adeo non modo juſtitiam ſupra religionem & virtutes theologicas non extollit, quin potius illam deprimit.

Inſtabis: Illa virtus eſt præſtantior, in cujus gratiam dimittuntur officia aliarum virtutum; Atqui in gratiam aliarum virtutum moralium dimitti debent religionis officia. *Relinque munus tuum ante altare*, ait Dominus Matt. 5. & *vade prius reconciliari fratri tuo*. Ergo.

Reſpon-

Reſpondeo 1. neg. maj. Nam in practicis non tam attenditur excellentia virtutis, quam exercendæ neceſſitas: aliquando dimittitur contemplatio, quæ eſt omnium actuum humanorum perfectiſſimus, ut proximo ſuccurratur, juxta illud S. Auguſtini, „ Otium „ ſanctum quærit caritas veritatis, negotium juſtum „ ſuſcipit neceſſitas caritatis.

R. 2. Neg. min. Si quis enim ab altari receſſerit ad tempus, ut fratri ſatisfaciat, aut aliud neceſſarium officium exhibeat, non dimittit Dei cultum, quin potius ejus honori maxime conſulit: „ Religio „ munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc „ eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eo„ rum, „ Jac. 1. Religio ergo imperat omnes illos actus, quibus incitantur homines ad Deum laudandum.

CAPUT II.

De Religionis actionibus.

Q. 1. Quinam ſunt Religionis actus?

R. Alii ſunt interni, alii externi, qui aliquo corporis organo perficiuntur; alii ſunt eliciti, alii imperati.

Q. 2. *Quinam ſunt Religionis actus eliciti?*

R. Qui a virtute Religionis procedunt, ut voluntas ſeu intentio exhibendi Dei cultum debitum, adoratio, ſacrificium.

Q. 3. *Quinam ſunt actus imperati?*

R. Qui immediate ab aliis virtutibus eliciuntur, ſed imperante Religione, quæ illos ad divinum cultum ordinat.

Q. 4. *Quotuplex eſt actus elicitus Religionis?*

R. Alii ſunt primarii, ut devotio, oratio, adoratio, ſacrificium, votum, juramentum, uſus ſacramentorum. Alii ſunt ſecundarii, utpote media ordinata ad priorum exercitium, ut primitiæ, oblationes, decimæ, Beneficiorum dotatio, quæ ſunt ad ſuſtentandos Ec-

Eccleſiæ Miniſtros. De primariis actibus dumtaxat agemus; quia circa ſecundarios vix ulla occurrit difficultas, niſi circa Beneficia, de quibus præcipua attingimus in tractatu de Juſtitia & Jure, ubi expendimus quæ ſpectant electiones, reſignationes, uſum proventuum Eccleſiaſticorum, Horas Canonicas, & regimen animarum.

CAPUT III.

Quid eſt devotio, & quomodo ſtatuitur Religionis actus?

R. SAnctus Thomas q. 82. art. 1. Devotionis nomen deducit a verbo, devovere. „ Unde, *inquit*, „ devoti dicuntur, qui ſeipſos quodammodo Deo devovent, ut ei ſe totaliter ſubdant: ſic apud Gentiles *Devoti* vocabantur, qui ſeipſos idolis devovebant in mortem pro ſalute Reipublicæ.

Definitur autem Devotio, voluntas tradendi ſe prompte ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum,

Dicitur 1. *voluntas;* id eſt intentio ſeu volitio efficax & expedita.

Dicitur 2. *tradendi ſe*, non aliqua duntaxat ad ſe pertinentia. Unde qui unum aut alterum actum alacri & fervida mente ad cultum Dei refert, poteſt quidem dici talem actum devote exercere, ſed propterea non denominatur devotus, niſi & ſeipſum tradiderit. Latius ergo patet devotio, quam votum; quia votum poteſt eſſe de aliquo ſingulari opere, devotio vero ſimpliciter dicta non unum actum, ſed totum hominem cultui divino conſecrat.

Dicitur 3. *prompte;* qua voce exprimitur voluntatis modus & omnium actionum, quæ ab ipſa ſive eliciuntur, ſive imperantur: nimirum ad devotionem requiritur, ut quæ ſunt Dei cultus expedito & alacri animo perſolvantur. Qui ergo abdicatis negotiis ſæcularibus, totos ſe cultui divino mancipant, ut Religioſi

gioſi & Clerici, ſi tepide & ſegniter circa Dei cultum ſe gerant, devoti non ſunt.

Dicitur 4. *ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum,* quibus verbis ſignificatur, devotionem eſſe primarium & perfectiſſimum Religionis actum, a quo ceteri dependent.

Objicit ſibi S. Thomas: Per caritatem homo ſe Deo tradit, juxta illud capitis quarti de divinis nominibus: *Divinus amor non ſinit amantes ſui ipſorum eſſe, ſed eorum quæ amant:* Ergo devotio, per quam homo prompte Deo ſe tradit, eſt actus caritatis, non religionis.

Reſp. diſt. ant. per caritatem homo ſe tradit Deo immediate ei adhærendo tanquam objecto ſumme amato, Concedit: ſe tradit mediate Deo, immediate vero ejus cultui, Negat ant. quia religionis eſt illud officium. Sicut ergo religio nonnunquam imperat actus caritatis quatenus cedunt in Dei honorem & cultum, ut jam diximus; ſic caritas, quæ eſt religionis principium, & ſine qua frigent omnes virtutes, frequentius imperat actus religionis; quia cultus Dei & famulatus reputatur bonum amici, quod maxime proſequitur caritas. Hinc S. D. art. 2. caritatem comparat igni, & devotionem pinguedini, quia ſicut pinguedo in lucerna eſt nutrimentum ignis, quo lucet, & in animalibus eadem pinguedo nutrimentum eſt caloris naturalis, quo vigent; ſic caritas & ceteræ virtutes per devotionem nutriuntur & conſervantur, adeo ut animæ, quæ devotione carent, marceſcant & exiles fiant, ut loquitur S. Auguſtinus in illud Pſalm. 62. *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea.*

Sed cavendum, ne falſa devotionis ſpecies deludat; quemadmodum enim (ut advertit Guillelmus Pariſienſis) adulterinæ monetæ fabricatores, non vile metallum, ſed pretioſius, puta aurum adulterare ſolent; ita dæmones præſtantioribus virtutibus maxime inſidiantur magnoque lucro ducunt, ſi loco ſinceræ devotionis, qua nihil in moribus clarius & præſtantius, ſimulatam obtruderint.

Q. 2. *Quomodo diſtinguitur vera devotio ab umbratili?*

R. Per ejus cauſſam & proprios effectus.

Q. 3. *Quænam eſt devotionis cauſſa?*

R. Duplex ſtatuitur a S. Thoma, extrinſeca & intrinſeca.

Extrinſeca eaque præcipua Deus eſt, non ars aut humana induſtria. *Deus*, inquit S. Ambroſius in cap. 9. Luc. *quem vult Religioſum facit*. Neque vero audiendi ſunt ventoſi Magiſtri, qui compendioſas vias perfectionis certo & brevi aſſequendæ adinveniſſe ſe venditant: *Omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum*, Jac. c. 1. Inde per orationes noſtras attrahenda eſt vera devotio; eam enim ſuppliciter promereri poſſumus.

Altera devotionis cauſſa, quam S. Thomas vocat intrinſecam, quia ſe tenet ex parte noſtra, eſt contemplatio ſeu meditatio, juxta illud Pſalm. 38. *In meditatione mea exardeſcit ignis*, nempe caritatis, ut interpretatur S. Doctor, quia ut homo prompta voluntate ſe tradat divino obſequio, aliqua conſideratione eum incitari neceſſe eſt; voluntas enim naſcitur ex intelligentia, ait S. Auguſtinus lib. 14. de Trinit. cap. 8.

Ad concipiendum vero illum caritatis ignem, duplex conſideratio requiritur; ſcilicet bonitatis & excellentiæ divinæ, & humanæ infirmitatis ac propriorum defectuum. Prior conſideratio excitat dilectionis fervorem, qui eſt proxima devotionis cauſſa. Poſterior excludit præſumptionem, per quam impeditur quis, ne Deo ſe ſubjiciat, propriæ virtuti innixus. *Hæc conſideratio*, inquit S. Thomas, *eſt veluti terminus a quo homo recedere debet*, juxta illud, *Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum*, illa pertinet ad terminum, ad quem tendit voluntas, nempe Deum, in quo quieſcere appetit.

Monet hic Angelicus Doctor, vitandas eſſe ſubtiliores meditationes, utpote quæ devotionem exſugant, aridamque voluntatem reddant, quatenus homo in iis de ſe præſumit, atque propriis viribus inni-

xus,

xus, Deo ſe totaliter tradere nequit. Hinc eſt quod in ſimplicibus major nonnunquam cernatur devotio, quam in doctioribus.

Q. 4. *Quinam ſunt genuini & proprii devotionis effectus?*

R. Duos agnoſcit S. Thomas ita devotionis proprios, ut ab ea ſeparari nequeant, ſcilicet lætitiam ſpiritualem ex conſideratione infinitæ Dei bonitatis, juxta illud Pſal. 76. *Memor Dei fui, & delectatus ſum*, & ſui diſplicentiam ac triſtitiam ex conſcientia propriorum defectuum; atque *ex iſta permixtione delectabilis & triſtabilis*, inquit S. Thomas artic. 4. ad 3. nonnumquam prorumpunt Jachrymæ, quæ veluti panis ſuavis & ſolidus devotam mentem reficiunt, ut habet Pſalm. 41. *Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte*. Quo enim magis ſe ſentit infirmam, eo ardentius in Deum fertur, indeque ſuavius experitur immenſam ejus bonitatem, quæ rurſus novum eſt ipſi incentivum deflendi proprios defectus; ſicque creſcente caritate ac religione, creſcit humilitas & ſui diſplicentia. Unde devotio ex cauſſis & effectibus deſcribitur lib. *de ſpiritu & anima*, inter opera S. Auguſtini tom. 3. *pius & humilis affectus in Deum, humilis ex conſcientia infirmitatis propriæ, pius ex conſideratione divinæ clementiæ*. Hic velut ad lydium lapidem vera devotio probatur.

Fucata eſt ergo illorum devotio, qui propter exteriorem, quam præ ſe ferunt, pietatis ſpeciem, ceteris melius ſapere ſibi videntur, infirmioribus indignari noverunt, nullatenus compati, corrigenda ubique ſe invenire putant præterquam in ſe ipſis nimium ſibi placentes; & ut facile de aliis malum cogitant, bellum omnibus temere indicunt, pacem turbant ſub religionis prætextu; ſalutaria ſapientum monita non admittunt, nonnunquam etiam dominationem contemnunt audaces, ut ſcribit Apoſtolorum Princeps, 2. Epiſt. c. 2. Hinc devotio traducitur, pudet audire devotum; multi etiam ex ſacratiſſimo Clericorum ordine, glorioſum illud nomen tamquam probrum & dedecus a ſe eliminant, & aliis quaſi contumeliam impingunt.

gunt. Quibus S. Auguſtinus lib. 2. de Sermone Domini in Monte, reſpondet, oves pellem ſuam propterea non exuere, quia lupi aliquando ea ſe contegunt; ac proinde fideles, multo minus Clerici, adeo devotionem averſari non debent, quia hypocritæ falſa ejus imagine gloriantur. Quid enim Clericorum ordo, niſi ſollemnis devotionis profeſſio? Clericum ergo ſine devotione dixeris ovem ſine ſua pelle, & fœdum ſpeculum.

CAPUT IV.

De Oratione.

§. I.

Quid eſt Oratio.

R. Definitur, petitio rerum decentium Deo facta ſive immediate, ſive mediante Sanctorum interceſſione, ut aliquid ab ipſo impetretur.

Dicitur 1. *petitio*; id eſt intimatio ſui deſiderii alteri facta ad obtinendum aliquid ab eo.

In petitione autem quatuor intelliguntur.

Primum, conſcientia propriæ indigentiæ & infirmitatis; abſurde enim quis peteret quod jam habet, aut credit ſe habere in ſua poteſtate, ut S. Auguſtinus argumentatur contra Pelagianos; probans ex oratione neceſſitatem gratiæ, quam illi negabant.

Secundum, eſt deſiderium rei, quæ petitur; quod ſi nullum fuerit, petitio non eſt, ſed ludus & deriſio; ut ſi dives ſe pauperem fingens petat eleemoſynam, paratus oblatam rejicere. Tales ſunt, qui in Oratione Dominica ſanctificari nomen Dei, & in tentationem non induci ſic petunt, ut nolint amovere ſcandala, quibus nomen Dei blaſphematur; nec a peccato recedere.

Tertium eſt ſpes obtinendi quod petitur; nemo enim

ſup-

ſupplex accederet ad eum, quem certo noſſet nunquam ad vota flectendum.

Quartum eſt poſtulatorum perceptio in eo, ad quem petitio dirigitur: quia petitio eſt quædam locutio, quæ ſupponit audientem: *Orare idem eſt ac dicere*, inquit S. Iſidorus lib. 18. Etymol. cap. 14. propterea qui petit, *oportet accedere ad eum a quo petit, vel loco ſicut ad hominem, vel mente ſicut ad Deum*, ait S. Thomas art. 1. ad ſecundum. Hinc oratio dicitur a S. Joanne Damaſ. lib. 3. orthod. Fidei cap. 24. *aſcenſus mentis in Deum*, & ab Auctore Serm. de Jejunio & Oratione apud ſanctum Auguſtinum tom. 10. *Aſcenſio animæ de terreſtribus ad cæleſtia, inquiſitio ſupernorum, & inviſibilium deſiderium*.

Porro ſicut corpus movetur pedibus, ſic anima affectibus: per odium avertitur, per amorem convertitur, per deſiderium accedit, & eo velocius currit, citiuſque apprehendit, quo ardentius deſiderat.

Dicitur 2. *rerum decentium*; impium ſiquidem eſt a Deo petere, quod non decet illum dare, & nos accipere. Quid autem doceat petere, dicetur infra.

Dicitur 3. *Deo facta*, a quo nempe bona cuncta procedunt.

Dicitur 4. *ſive immediate*, ſcilicet cum ad eum orationem dirigimus; *ſive immediate Sanctorum interceſſione*, cum Sanctos invocamus tanquam Dei amicos, ut eorum ſuffragiis poſtulata a Deo impetremus.

Ex hac definitione colliges ad orationem duo tam neceſſario requiri, ut alterutro deficiente oratio non ſit; immo fiat in peccatum. Primum eſt mentis attentio, quia non ſine irreverentia quis hominem alloqueretur, non attendens ad ea, quæ proferret. Secundum eſt pia voluntatis affectio, & ſerium deſiderium obtinendæ rei pro qua oratur, alioquin ſeria non eſſet oratio, ſed illuſoria. Hinc ſanctus Baſilius Sermone de inſtitutione ad vitam perfectam, ſic habet. „Implorandum eſt non remiſſe, nec mente huc & illuc „evagante: eo quod talis non ſolum non impetrabis, „quod petit, ſed etiam magis Deum irritabit.

Q. 2. *Quotuplex eſt attentio?*

R. S. Thomas art. 13. & alii Theologi, triplicem diſtinguunt in oratione vacali. Prima eſt ad verba, ut rite pronuntientur. Secunda, ad ſenſum verborum. Tertia, ad finem orationis; ſcilicet ad Deum, & ad rem, pro qua oratur.

Q. 3. *Triplex illa attentio eſtne neceſſaria?*

R. Prima requiritur in his, qui ex præcepto tenentur ad orationem vocalem, ut Clerici; quia præceptum Eccleſiaſticum cadit in ipſam pronunciationem, ac proinde præcepto non ſatisfaciunt, qui oculis & mente dumtaxat legunt quieſcente lingua. Secunda eſt utilis, ſed non eſt neceſſaria, cum idiotæ lingua peregrinante orent. Tertia ex eodem ſancto Doctore, „ eſt „ maxime neceſſaria, & quandoque, *inquit*, tantum „ abundat hæc attentio, qua mens fertur in Deum, „ ut etiam omnium aliorum obliviſcatur, ſicut dicit „ Hugo a Sancto Victore. Et hanc etiam poſſunt ha„ bere idiotæ.

Q. 4. *Sufficit ne quælibet harum attentionum?*

R. Prima & ſecunda ſine tertia non ſufficiunt: quia ſine ea neutra eſt aſcenſus mentis in Deum. Qui verba præciſe recitat ſine attentione ad Deum, aerem dumtaxat verberat ſicut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Quid autem prodeſt ſtrepitus oris, muto corde? *Deus non vocis, ſed cordis auditor eſt*, ait S. Auguſtinus. Qui vero ſenſum verborum legendo percipit, ſed ſine pio voluntatis motu, nova quidem diſcit, ſed non orat, quia oratio eſt petitio; petitio autem eſt deſiderii noſtri directio ad eum cui ſupplicamus, ſive illa directio ſit actus rationis practicæ, ut vult S. Thomas; ſive actus voluntatis, ut alii contendunt. Unde Clerici, qui dum choro aſſiſtunt, lectioni incumbunt non ut devotionem excitent aut nutriant, ſed ut nova diſcant, diſtributiones non lucrantur, nec ſatisfaciunt præcepto audiendi ſacri, quia ex S. Thoma ad orationem neceſſe eſt ut attendatur ad ejus finem, ſcilicet ad Deum.

Dices 1. Vera eſt oratio, in qua vel laudes Dei celebrantur, vel pro collatis Beneficiis gratiæ aguntur; Atqui

Atqui in hujuſmodi oratione nulla eſt petitio: Ergo oratio male definitur, petitio decentium.

Diſtinguo majorem; eſt vera oratio in viatoribus, Concedo: in comprehenſoribus & Beatis, Nego. Enimvero Beati, cum nihil ipſis deſit, nihil quoque pro ſe deſiderant, ac proinde non orant niſi pro aliis, nec aliud ex ſua plenitudine & ſatietate eructant, quam laudes Dei & gratiarum actiones. At quandiu peregrinantur a Domino, nobis dicitur: *Quærite faciem ejus ſemper*, Pſalm. 104. *Quid eſt ſine intermiſſione orare, quam beatam vitam ſine intermiſſione deſiderare?* inquit S. Auguſt. epiſt. 130. alios 121. *de orando Deo*. Hunc unicum finem orationum ſuarum fuiſſe teſtatur David Pſal. 15. his verbis: *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ*.

Porro nullus vere deſiderat, nec ſerio petit beatam vitam, niſi ſimul deſideret & petat peccatorum remiſſionem, morum correctionem, & ſitiat juſtitiam, ſine quibus beata vita haberi non poteſt. Hinc Phariſæus Deum laudans ut auctorem bonorum ſuorum operum reprobatus eſt, Luc. 18. quia in ſua juſtitia confidens, & de ea contentus, nihil ultra a Deo expetebat. Itaque in orationibus noſtris adhibemus gratiarum actiones juxta Apoſtoli præceptum, 1. Tim. 2. quia de acceptis beneficiis gratias agentes, meremur accipere potiora, ut in quadam Eccleſiæ collecta dicitur. Addimus & obſecrationes ad excitandam impetrandi fiduciam; obſecratio enim eſt conteſtatio per aliquid ſacrum, ut cum dicimus: *Per paſſionem tuam libera nos Domine*.

Dices 2. Eccleſia non poteſt præcipere actus interiores, cum de internis non judicet: Ergo Clericus præcepto Eccleſiæ ſatisfacit præciſe recitando Horas Canonicas; quia in id dumtaxat cadit præceptum Eccleſiaſticum.

Diſtinguo antec. Eccleſia actus interiores non poteſt præcipere directe, Tranſeat: indirecte & quatenus præcipit eum exteriorem actum, puta orationem vocalem, qui ſine interiori perficis non poteſt, Nego

 anteced.

anteced. Sic pater præcipiendo opus externum, ita obedientiam a filio exigit, ut ſi opus injunctum reluctanti animo exequatur, vere peccet in patrem peccato inobedientiæ. Unde hæc quorundam Theologorum moralium propoſitio : *Præcepto ſatisfacit qui voluntarie labiis tantum, non autem mente, orat*, merito damnata eſt a Clero Gallicano anno 1700. ut abſona, verbo Dei contraria, hypocriſim inducens, a Prophetis & Chriſto proſcipta, Matthæi 15. verſ. 8.

Dices 3. Impoſſibile eſt diu habere illam attentionem : Ergo.

Diſtinguo anteced. impoſſibile eſt diu habere attentionem actualem, Concedo; virtualem, Nego antec. Actualis habetur, quando mens actu de Deo cogitat, & voluntas ſimiliter actuali deſiderio fertur in Deum. Virtualis attentio eſt id quod ex attentione actuali & pia voluntatis affectione proficiſcitur, ut ceſſatio ab operibus externis, verborum prolatio, genuflexio, & tota hominis ad orationem compoſitio. Cum enim iſta fiant virtute præcedentis attentioni, quandiu non fuerit retractata, recte dicuntur cohærere cum attentione virtuali, quæ ad orationem ſufficit, *præparationem cordis eorum audivit auris tua*. Pſalm. 9.

Dixi, *quamdiu non fuerit retractata*; quia cum retractatur prior attentio, ſequentes actus nullam cum ea habent connexionem, nec amplius ab illa pendere cenſentur. Retractantur autem, quando mens cum ſufficienti advertentia & libertate ad alia divagatur. Et de hac voluntaria evagatione intelligendus eſt S. Gregorius ſic ſcribens : „ Illam Deus orationem non au„ dit, cui ille, qui orat, non intendit.

Q. 5. *Qui involuntarie patitur mentis evagationem, conſequiturne orationis ſuæ fructum?*

R. Nota, ex S. Thoma art. 13. triplicem eſſe orationis effectum in homine juſto. Primus, iſque communis orationi & aliis bonis operibus, eſt meritum de condigno. Secundus orationis proprius eſt impetratio. Tertius eſt quædam ſpiritalis refectio mentis. His præſuppoſitis;

Reſpondet ſanctus Doctor, involuntariam mentis evaga-

evagationem hunc poſtremum orationis effectum impedire; quia phantaſmata importune obſtrepentia non ſinunt animam vacare & quieſcere, ut videat & guſtet quam ſuavis eſt Dominus. Sed aliunde compenſatur labor ejus & perſeverantia, namque oratio inde evadit magis meritoria & impetratoria; cum in illa moleſta pugna, caritas & patientia magis eluceant.

At, inquies, mens tam difficile cohibetur ab hujuſmodi evagationibus, ut moraliter impoſſibile ſit, quin negligentia ſubrepat, unde S. Auguſt. vel hinc probat juſtos non eſſe ſine peccato. Ergo oratio dimitenda videtur ad vitandum peccati periculum.

Nego conſequentiam, alioquin abſtinendum quoque eſſet a cibo corporali, & ab omni opere bono; quia ſatis cauti eſſe non poſſumus, quin voluntas & ſimilis inordinatus effectus in iis aliquando non deſiliant. Rectius ergo inferretur non debere paratiores ad orationem accedere, & diſtractionum cauſſas minuere, ne in venenum convertamus remedium prorſus neceſſarium: namque „ ſicut carnalibus eſcis alitur caro; „ ita ex divinis eloquiis & orationibus interior ho„ mo nutritur & paſcitur, „ libr. de ſalut. docum. inter opera S. Auguſtini. Sed de neceſſitate orationis poſtea.

Q. 6. *Eſtne neceſſaria ad orationem præparatio?*

R. Prorſus eſt neceſſaria, probaturque ea Scriptura, Eccli. 16. *Ante orationem præpara animam tuam, & noli eſſe quaſi homo qui tentat Deum,* quibus poſterioribus verbis ſignificat Sapiens eum, qui imparatus ad orationem accedit, non poſſe ſine miraculo recte orare. Namque tentare Deum eſt neglecta humana induſtria experimentum divinæ potentiæ intendere per aliquod miraculum; ut ſi quis ex ſalto mittere ſe deorſum, ſperans ab Angelis ſe ſuſtentandum, ut habetur Matth. 4. verſ. 6. & 7. Talis autem eſt ex laudato textu, qui ante orationem non præparat animam ſuam.

Q. 7. *Qualis præparatio ante orationem requiritur?*

R. Duplex aſſignari poteſt, ſcilicet remota, & proxima.

Remota eſt accuratior divinæ legis obſervantia; quia, ut habetur in collationibus Patrum, collat. 9. talis eſt noſtra oratio, qualis & vivendi ratio, adeo ut qui noxias cupiditates refrænat, & Deum ſolum in actibus ſuis intendit, mens ejus in oratione cito efferveſcat, ad Deum aſcendat expedita, ſuaviterque ei adhæreat. Hinc bona opera dicuntur a Patribus orationis alæ, quibus ſublevatur, & ſine quibus jacet ſupina; ut docet S. Gregorius egregia aquæ ſimilitudine. Nimirum ſi ex alto ſcaturiat, & inde defluens in anguſto canali collecta coarctetur, contra propriæ naturæ pondus & inclinationem cum impetu ſurſum exilit uſque ad ſuam originem: ſi vero in imis fons emanet, vel aqua deſes corrumpitur, vel ſi ſeorſim liberius circumfluat per decliviores terras, mox in putre lutum convertitur, ex quo vermes & alia fœtida inſecta ebulliunt. Similiter mens humana, ſi firmam ſpem in ſupernis collocaverit, & ante orationem ad eam intenderit, cogitationeſque a temporalibus quæ circumſtant, pro virili retraxerit, prompte ad Deum aſſurget pro deſiderio, & oratio ejus fiet ſicut fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Quia voluntas ſponte fertur ad id quod amat, mentemque in illud defigit: *ubi enim eſt theſaurus tuus* (ait Chriſtus Matth. 6: *ibi eſt & cor tuum*. Contra vero ſi animus totus ſit ita deditus rebus externis, puta ſtudio literarum, ludo, confabulationibus, &c. ut nihil de ſupernis deſideret, non orat etiam cum videtur orare, quia cor ſuum reliquit, ubi eſt theſaurus ejus: tempus orandi importune recurrit, cum tædio tranſigitur: nihil menti occurrit, quod ad petendum impellat, phantaſmata, quibus gravida eſt, ſuperfluas & noxias cogitationes pariunt, acriores tentationes ſuſcitant; ſicque oratio in iis, qui in levitate ſenſus ſui ambulant, fit in peccatum, nonnunquam etiam cauſſa peccatorum exiſtit, niſi ſuppleant, quæ de præparatione proxima dicturi ſumus.

Proxima præparatio in eo conſiſtit, ut oraturus 1. divinum auxilium imploret, exemplo Eccleſiæ, quæ orationibus ſuis præmittere ſolet, *Deus in adjutorium*

meum

meum intende, &c. oratio enim Dei donum eſt, ut dicetur infra. 2. Non tantum ad Deum dirigere intendat orationem, ſicut & cetera bona opera; ſed etiam actu attendat, ut diximus; quia niſi attentio actualis præcedat, virtualis in decurſu orationis præſumi non poteſt. 3. Curam aliorum operum, quantum fieri poteſt, deponat, foreſque diligenter occludat alienis cogitationibus. 4. Infirmitatem ac proprios defectus agnoſcat, accedatque ad Deum, ceu famelicus ad divitem, ceu infirmus ad Medicum, ut loquitur S. Aug. 5. Seipſum concitet, ſtimuletque ſincero proficiendi deſiderio, ſine quo nec petitio, nec oratio ſtare poteſt, ut patet ex dictis. Sed forte alienæ cogitationes mentem ita occupant, ut ad ſpiritualia jam attendere liberum non ſit: forte non ita cor ſuum invenit, ſicut habet ad manum librum, ut dicat Deo cum Davide. *Invenit ſervus tuus cor ſuum, ut oraret te oratione hac*, 2. Reg. cap. 7. Saniores ergo cogitationes advocet etiam ope lectionis & meditationis, ſi neceſſe ſit: ſicut enim radius Solis umbras fugat, ſic lux veritatis erroris tenebras depellit, mentem colligit, voluntatemque ad reſipiſcendum commovet.

§. II.

Quotuplex eſt oratio.

R. DUplex; mentalis, quæ fit ſola mente: & vocalis, quæ fit addita voce corporali. Dico: *addita*: quia vocum prolatio præciſe ſumpta non eſt oratio: namque ex dictis oratio eſt deſiderii coram Deo explicatio, nec prodeſt ſtrepitus oris, muto corde. Oratio igitur vocalis, ut ſit vera oratio, mentalem neceſſario includit.

Q. 2. *Cur orationi mentali adjunguntur voces?*

R. Quadruplici ex cauſſa. 1. Quia homo ſecundum ſe totum, hoc eſt ſecundum animam & corpus honorem Deo pendere debet. 2. Quia non ſolum corde credere, ſed & ore confiteri oportet Deum eſſe omnium bonorum auctorem. Ergo ſicut ſacrificio interiori ad-

ditur

ditur ſacrificium exterius in ſignum interioris, ſic voces adjunguntur orationi mentali tanquam ejus ſigna. 3. Quia voces nonnumquam erumpunt ex vehementi orantis affectu, & ex quadam animæ redundantia, ut loquitur S. Th. juxta illud Pſ. 15. *Lætatum eſt cor meum, & exultavit lingua mea.* 4. Quia ex S. Aug. epiſt. 130. alias 121. ad Probam, verbis & aliis ſignis ad devotionem nos ipſos acrius excitamus. *Et ideo*, inquit S. Th. art. 12. *in ſingulari oratione tantum eſt vocibus utendum, quantum proficit ad excitandam interius mentem. Si vero mens per hoc diſtrahatur, vel qualitercumque impediatur, eſt a talibus ceſſandum: quod præcipue contingit in iis, quorum mens ſine hujuſmodi ſignis eſt ſufficienter ad devotionem parata.*

Dices: Jo: 4. ait Chriſtus: *Spiritus eſt Deus, & eos, qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare.* Ergo in oratione nihil corporeum debet admiſceri.

Nego conſ. namque Deus ſpiritu colitur, cum voces ad provocandam noſtram erga eum devotionem aſſumuntur, quemadmodum in carne non eſſe, ſed in ſpiritu dicuntur, qui membra corporis ſui in obſequium Dei convertunt, animales vero & carnales, qui carnis deſideria perficiunt. Sic orant in veritate & ſpiritu, qui vocibus & canticis ad Deum mentem erigunt; ſecus qui ad modulationem, & vocum ſuavitatem animum deflectunt. De utriſque ſcribit S. Auguſt. lib. 10. Conf. cap. 33. his verbis: *Adducor cantandi conſuetudinem approbare in Eccleſia, ut per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis aſſurgat, tamen cum mihi accidit, ut me amplius cantus, quam res quæ canitur, moveat; pœnaliter me peccare confiteor, & tunc mallem non audire cantantem.* Quare S. Hieronymus in cap. 5. epiſt. ad Epheſ. & S. Thom. quæſt. 91. art. 2. cenſent cantus ab Eccleſia removendos, qui ita aures demulcent, ut mentem deprimant, impediantque attentionem & reverentiam, quæ debetur eloquiis divinis.

Q. 3. *Quotuplex eſt oratio mentalis?*

R. Dn-

R. Duplex diſtingui ſolet, nempe meditatio & contemplatio.

Q. 4. *Quid eſt meditatio?*

R. Eſt ſtudioſa inveſtigatio occultæ veritatis ad concipiendum devotionis fervorem.

Dicitur 1. *ſtudioſa inveſtigatio*; nempe ex motivo Religionis; alioquin meditatio non eſſet oratio, ſed mera ſpeculatio philoſophica aut theologica.

Dicitur 2. *veritatis*, non quidem prorſus ignotæ, ſed aliquatenus velatæ & occultæ, pleniuſque cognoſcendæ. Nam præterquamquod meditanda veniunt myſteria fidei omnibus obvia, & multis lumine naturali nota, ut divina attributa meditationi præmitti ſolet lectio, per quam veritas incipit innoteſcere; ſed per ſubſequentem meditationem eliquatur, ponderatur & in animum ſuaviter ſeſe diffundit. Quod eleganter explicat Auctor operis *de modo orandi*, tom. 5. operum S. Bernardi: *Lectio*, inquit, *quaſi ſolidum cibum ori apponit; meditatio maſticat & frangit .... Lectio in cortice, meditatio in adipe: In lectione audis*: Beati mundo corde: *Ecce breve verbum, ſed ſuavi & multiplici ſenſu refertum. Ad paſtum animæ lectio quaſi uvam miniſtravit, quam poſtquam anima inſpexit ... quaſi in torculari ponit, excitat vocem ad inquirendum quid ſit, & quomodo haberi poſſit hæc adeo pretioſa & deſiderabilis munditia*: Accedens ergo ad lectionem ſedula meditatio non remanet extra, non hæret in ſuperficie, ulterius pedem figit, interiora penetrat, ſingula rimatur. Denique in meditatione nobiſcum agimus, quemadmodum cum proximo, quem fraterna correctione commonemus, etſi non omnino peccet ex ignorantia: qui tamen ex illis eſt, qui videntes non vident, veritatem novo modo ipſi exponimus, momenta congerimus, & in illum contorquemus; ut ſalutari pudore ſuffuſus reſipiſcat. Talibus commonitionibus in meditatione noſtram ſocordiam excutimus.

Dicitur 3. *ad concipiendum devotionis fervorem*, ut ſignificetur meditationem non eſſe meram ſpeculatio-

nem,

nem, ſed opus rationis practicæ, voluntatem ad fugam mali, & proſecutionem boni incitantis.

Q. 5. *Quid eſt contemplatio?*

R. Deſcribitur cit. lib. de modo orandi. *mentis in Deum ſuſpenſæ elevatio, æternæ dulcedinis gaudia deguſtans.* Et a S. Bernardo lib. 2. de Conſid. cap. 2. *Verus certuſque animi intuitus de quacumque re; ſive apprehenſio veri non dubia.*

Ex hac deſcriptione patet meditationem & contemplationem minus eſſe diſtinctas ſpecies, quam partes orationis mentalis, quæ meditatione inchoatur, & contemplatione perficitur. Meditatio inveſtigat, contemplatio invenit & apprehendit. illa eſt animi motus & labor; hæc quies & fruitio, ſed brevis admodum, & quaſi furtim, ut docent S. Gregor. lib. 5. Mor. & Auctor lib. 1. de amore Dei, inter opera S. Bern. & alii paſſim. In meditatione anima petit & pulſat, ut ſibi aperiatur; ſeipſam æſtimulat ad deflenda peccata, ad deſideranda cæleſtia; in contemplatione introducitur ad guſtandum quam ſuavis eſt Dominus; lacrymæ uberius fluunt, quod illum offenderit, & ardentius petit, ut numquam ab illo ſe ſeparari permittat: ſicque *ad bona rurſus opera rediens, ſuavitatis Dei memoria paſcitur, & foris piis actionibus, intus vero ſanctis deſideriis nutritur*, inquit S. Gregor. hom. 5. in Ezech. Hic eſt orationis finis & conſummatio. Atque inde ulterius liquet orationem mentalem coaleſcere ex meditatione, petitione, & contemplatione tanquam ex partibus inter ſe concatenatis, & minime ſeparandis: nam ut ait laudatus Auctor de modo orandi: *Quid prodeſt homini, ſi per meditationem quæ agenda ſunt, videat; niſi orationis auxilio, & Dei gratia ad ea obtinenda convaleſcat? Quomodo autem eſſet ſollicitus ad poſtulandum; niſi prius eum accendiſſet meditatio? Ad hoc ergo ut fructuoſa ſit meditatio, oportet ut ſequatur orationis devotio, cujus quaſi effectus eſt contemplationis dulcedo.*

Nec dicas contemplationem eſſe perfectorum propriam, meditationem vero incipientium; namque ex ſan-

ſancto Bern. ſerm. 3. de Circumciſ. contemplatio dono datur perfectis, ut ſit eis quodammodo propria; commodatur vero aliquoties incipientibus & proficientibus tanquam viaticum, ne deficiant in via. „ Pius, *inquit*, Dominus noſter Jeſus Chriſtus pupillos corde „ blanditiis talibus ſolet allicere, ſed noverint qui hu„ juſmodi ſunt, gratiam hanc præſtitam ſibi eſſe, non „ datam... longe aliter qui exercitatos habent ſen„ ſus, devotionis hujus felici fruuntur jucunditate.

Enimvero quia perfecti ſolum Deum uſque ad contemptum ſui concupiſcunt, ubi vacare licet ab operibus externis, facile ad illum aſſurgunt, nec indigent longo rationum circuitu ad inveſtigandam veritatem; in cujus jam luce bona temporalia utpote caduca & vana deſpiciendo traſcendunt. Quia tamen corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & inconſtantia concupiſcentiæ tranſvertit ſenſum ſine malitia, tentationeſque ſuſcitat nonnumquam graves, mens eorum diu ſuſpenſa per contemplationem permanere nequit, atque ideo meditationis alas, ſecundum Richardum a ſancto Victore identidem agitare compellitur, & rationis efficacia ſeipſam commovere, ut fuſius expoſuimus tractatu de actibus humanis, ubi de beatitudine. Novitii & imperfecti contra, quia inordinatus ſui amor adhuc ex parte eos ligat, bona temporalia titillant, delectant, & peccata venialia multiplicant, ſub quibus veluti ſub cineribus, ignis caritatis otioſus latet, frequentioribus & longioribus egent meditationibus ad detegendam rerum temporalium vanitatem, excutiendum pulverem peccatorum venialium, & concipiendum fervorem ſpiritus, in quo per contemplationem guſtatur quam ſuavis eſt Dominus. Ergo contemplatio ita eſt perfectorum opus, & meditatio imperfectorum, ut illis ad breves meditationes aliquando recurrere neceſſe ſit, & iſtis contemplatio quaſi in tranſitu identidem concedatur.

Q. 6. *Meditatio eſtne omnibus fidelibus ad ſalutem neceſſaria?*

R. 1. Duobus modis ſpectari poteſt meditatio; nempe, vel ſecundum ſe præciſe, & quatenus eſt ſtudio-

ſa occultæ veritatis inveſtigatio; vel ſecundum circumſtantias, puta methodum, temporis diuturnitatem, &c.

Certum eſt meditationem poſteriori modo eſſe duntaxat medium ad ſalutem utile. Quæſtio ſolum eſt de meditatione ſecundum ſe ſpectata.

R. 2. Aliqua meditatio eſt omnibus fidelibus ad ſalutem neceſſaria.

Prob. 1. ex Scriptura, Jer. 12. *Deſolatione deſolata eſt omnis terra; quia nullus eſt qui recogitet corde*. Eccli. 3. *Quæ præcipit tibi Deus, illa cogita ſemper*. Matth. 13. & Luc. 8. verbum Dei auditum & non recogitatum eſt ſemen cadens, vel ſecus viam & conculcatum, vel in ſpinas & ſuffocatum. Spinæ, Domino interprete, ſunt ſolicitudo ſæculi, & fallacia divitiarum ac voluptatum, a quibus retrahendam mentem monet Propheta hic verbis: *Redite prævaricatores ad cor*, Iſ. 46. hoc eſt in vobis ipſis expendite, ponderate, & in corde veſtro conferre quæ didiciſtis ſive lectione, ſive auditu, ut reſipiſcatis & acceptum verbum fructificet. Sic David, licet negotiorum multitudine preſſus, meditationibus mundabat cor ſuum, *meditatus ſum nocte cum corde meo*; inquit Pſ. 76. *Et exercitabar, & ſcopebam ſpiritum meum*, adeo meditatio videbatur illi neceſſaria.

Prob. 2. ex Patribus: S. Gregorius homil. 15. in Evangelium ſic habet: *Curate, ne ſemen juxta viam cadat; ne malignus ſpiritus veniat, & a memoria verbum tollat. Cibus mentis eſt ſermo Dei, & quaſi acceptus cibus ſtomacho languente rejicitur, quando auditus ſermo in ventre memoriæ non tenetur; ſed quiſquis alimenta non retinet, hujus profecto vita deſperatur*. S. Aug. vel quivis Auctor homil. 35. lib. 50. homil. „In lege, *inquit*, immunda ſunt animalia, quæ „non ruminent .... Ruminatio pertinet ad eos, „qui cogitant poſtea quod audierint & tenuerint „(*memoria*) nam modo manducamus, & in memo„riam tanquam in ventrem mittitur. Sed quid facit „pecus quando ruminat? quod in ventre fuerat re„poſitum, revocat ad os, & in ipſa dulcedine con-

„quie-

„ quieſcit. Hoc dixi, ne ſitis immundi tanquam peco-
„ ra. „ Sanctus Bernardus totus eſt in opere de Conſideratione ad commendandam ſummo Pontifici meditationis neceſſitatem, ſcribitque cap. 1. & 2. lib. 1. actum eſſe de ejus ſalute, ſi ſe totum tradat negotiis, quæ illum circumſtant. S. Thom. 1. 2. q. 100. art. 3. ad 3. expendens tertium Decalogi præceptum, quod eſt de ſanctificatione ſabbathi, docet præceptum illud eſſe cæremoniale & juris poſitivi, quantum *ad taxationem temporis*, ac proinde quantum ad hanc circumſtantiam potuiſſe abrogari, ſed quoad ſubſtantiam ſpectatum eſſe juris naturalis & indiſpenſabilis; quia homo aliquando vacare debet rebus divinis, juxta illud Pſalm. 45. *Vacate & videte quoniam ego ſum Deus*. Quocirca qui die Dominica, quod eſt Chriſtianorum ſabbathum, non poteſt vacare propter neceſſaria caritatis officia, aliud tempus ſibi præſtituat neceſſe eſt.

Dices: huic debito ſatisfit per lectionem, vel auditionem verbi Dei: Ergo.

Diſt. ant. Si iſta fiant cum devotione, meditando & orando. Concedo: ſecus, Nego anteced. „ Quid enim
„ prodeſt lectione continua tempus occupare, *ait Au-*
„ *ctor de modo orandi*, Sanctorum geſta & ſcripta le-
„ gendo tranſcurrere, niſi ea etiam maſticando & ru-
„ minando ſuccum eliciamus, & tranſglutiendo uſque
„ ad cordis intima tranſmittamus? Item quid prodeſt
„ homini, ſi per meditationem, quæ agenda ſunt,
„ videat, niſi orationis auxilio & Dei gratia, ad
„ ea obtinenda convaleſcat? .... Oratio ſine me-
„ ditatione tepida eſt: meditatio ſine oratione infru-
„ ctuoſa.

Probatur 3. ratione theologica. Qui vult ſalutem conſequi, *declinet a malo, & faciat bonum*, Pſalm. 33. Atqui neutrum præſtiterit ſine aliqua meditatione. Ergo aliqua meditatio eſt ad ſalutem neceſſaria.

Minor probatur. Ut voluntas duo illa præſtet, oportet ut velit, & quidem efficaciter: Atqui ſine aliqua meditatione non ſic volet, ſaltem perſeveran-

ter;

ter ; quia voluntas non fertur in incognitum ; neque in id quod ex memoria excidit, & ad quod ratio ſatis non advertit. Hinc naſcuntur peccata ignorantiæ vincibilis, inadvertentiæ, & infirmitatis, contra quæ nullum ſuppetit remedium, niſi conſideratio & oratio. Quod ut magis perſpicuum fiat,

Advertes, duplicem diſtingui cognitionem: alia eſt ſpeculativa, qua generatim diſcernitur inter bonum & malum: alia practica, qua in particulari ſpectatis circumſtantiis judicatur hic & nunc illud eſſe fugiendum, alterum proſequendum. Prior cognitio lectione & ſtudio acquiritur, poſterior meditatione & oratione: illa communis eſt bonis, & malis, hæc bonis propria: illa eſt infœcunda & ſterilis; hæc virtutum parens. De priori locutus eſt Poeta.

Video meliora proboque, deteriora ſequor.

Et Chriſtus Dominus ad Phariſæos & Legiſperitos Joann. 9. verſic. 41. „ Si cæci eſſetis, non haberetis „ peccatum. Nunc vero dicitis, quia videmus. Pecca„ tum veſtrum manet. „ Quid ita ? nimirum *faſcina„ tio nugacitatis*, ut dicitur Sapient. 4. *obſcurat bona, & inconſtantia concupiſcentiæ tranſvertit ſenſum*; hoc eſt, mundi illecebræ & terrores, paſſiones inordinatæ veritatem tenebris obnubilant, quibus mens præoccupata malum veluti delectabile, utile & honorificum; bonum vero tanquam moleſtum, rei familiari contrarium, & hominum ſuggillationibus obnoxium ſic proponit voluntati, ut illam afficiat & determinet. Hæc eſt cæcitas mentis & ignorantia practica, qua laborant omnes peccatores, licet legis periti. Hi lucent aliis, non ſibi, vident quo tendendum ſit, & errant in via, ſemper diſcentes, & numquam ad ſcientiam veritatis pervenientes. 2. Timoth. 3. legis literam percipiunt, ſed ſpiritum non aſſequuntur, favum tenent & mele carent, juxta ſanctum Bonaventuram lib. 7. de proceſſu Religionis cap. 11. Porro nemo non videt hujuſmodi tenebras ignorantiæ practicæ per animam diffundi defectu conſiderationis, nec poſſe expelli, niſi oratione, & ſeria legis meditatione: „ Adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies,

„ in-

„ *inquit Apoſtolus Hæbræor.* 2. ut non obduretur quis
„ ex vobis fallacia peccati. „

Confirmatur 1. Ideo beati in cælo non peccant ſ. nec peccare poſſunt, quia veritas in mentibus eorum continuo lucet, ſicut Sol in meridie; omnem fugat umbram, prorſuſque excludit falſam illam boni imaginem, qua malum expeti poſſit. Ergo ad felicem illam impeccantiam eo propius accedimus, quo diligentius veritati attendimus, quæ hic lucet tanquam lucernam in caliginoſo loco, ut dicitur 2. Petri cap. 1.

Confirmatur 2. experientia, qua conſtat multos graviorum peccatorum conſcios reſipiſcere meditationis ope, atque eo greſſu in via virtutis proficere, quo ad piam exercitationem confugiunt, adeo ut ſi quid de illa remittant, tepeſcat eorum ardor, & ubi illam prorſus neglexerint, in priſtina crimina relabantur.

Dices: ſinguli capaces non ſunt meditationis, ut idiotæ, peccatores, & quicumque ita dediti ſunt operibus exterioribus, ut ſpatium quieſcendi non habeant. Ergo meditatio non eſt omnibus ad ſalutem neceſſaria.

Diſtinguo antec. Singuli capaces non ſunt meditationis cujuſdam, puta diuturnioris & ſublimioris, Concedo: cujuſque, Nego anteced. Namque 1. ſicut fides, amor Dei, oratio & quodcumque bonum opus ſupernaturale ad ſalutem neceſſarium communia ſunt omnibus, ſic & conſideratio Myſteriorum, fidei, ſine qua nullum bonum opus exurgere poteſt. Immo ex Gerſone, tract. de myſtica Theologia conſider. 3. idioſæ nonnumquam perfectius divina percipiunt, quam literati. 2. Omnibus peccatoribus dicitur, *Redite prævaricatores ad cor*, ut ibi conſcientiæ ſuæ fœditatem intuentes exhorreſcant, contritionemque concipiant. 3. Si animus ſit ad ſpiritualia effectus, ut debet, & illa magis curet quam temporalia, occupatio tanta eſſe poteſt, tamque continua, ut ſpatium orandi ſaltem vocaliter non relinquat. Oratio autem vocalis non poteſt eſſe ſine aliqua mentali, ut docet Navarr. in Manuali cap. 18. & ſicut in oratione vocali, ſi diuturnior ſit, mentalis identidem

repe-

repetenda eſt ex eodem Auctore ; ſic & aliis actionibus mens ad Deum levanda, ut opus quod ab illo incœpit, per illum perficiatur ; & hic operandi modus, qui Chriſtianorum eſt, laborantes plurimum ſolaretur, nedum oneraret, ſi Paſtores ad illum exercendum frequentius incitarent.

Q. 7. *Quæ in meditatione obſervanda ſunt.*

R. Quatuor, nempe finis, materia, modus, & tempus.

Finis meditationis eſt Dei honos & cultus, & idcirco meditatio eſt actus religionis & caritatis : debet ergo procedere ex cordis affectu, ut innuit Pſaltes regius, Pſalm. 118. *Meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper* : atque in eo differt meditatio a lectione & ſtudio. Namque lectio, & ſtudium tendunt ad acquirendam ſcientiam; meditatio vero ad impetrandam devotionem : in meditatione intentio cordis ſeu voluntas intellectum movet & applicat ad inquirendum quid Deo magis placeat, quidve diſpliceat, ut primum proſequatur & alterum expellat vitetque. Unde qui ita peccant, ut ab affectu peccandi liberari nolint, ad meditationem cenſentur inepti.

Materia meditationis ex fine colligitur, nimirum ea dumtaxat mentem revolvenda ſunt, examinanda & ponderanda, quæ devotionem provocent, nutriant, peccata & defectus corrigant. Neque hæc vero generatim & confuſe proponere oportet; ſed ſpeciatim & in particulari ante meditationem præ oculis habendum quid in nobis maxime Deo diſpliceat, quidque magis obſit noſtræ ſaluti ; alioquin ſi quis vagam & generalem tantum cogitandi de rebus divinis intentionem habeat, vel obvia quæque ex libro ſine delectu excipiat, variis & peregrinis cogitationibus inter orandum agitabitur & diſtrahetur, ſimilemque dixeris ei, qui cum Medico de diverſis morborum generibus & remediis diſſerit, eo quo laborat prætermiſſo.

Modus in meditatione ſervandus is eſt ; 1. ut fiat in conſpectu Patris luminum, juxta illud Pſalm. 118. *Meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper*, hoc eſt, cum ſingulari Dei reverentia, quem fide viva & perſpicaci men-

mentis attentione præſentem apprehendat. 2. invocetur divinum auxilium, ut ſuo exemplo docet idem Pſaltes regius: *Revela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Da mihi intellectum, & vivam*: namque ex dicendis oratio Dei donum eſt. 3. Conſideratio ſit practica, tendens ad movendam voluntatem, excitandoſque cordis affectus, viteaturque longiores & ſpeculativi diſcurſus, qui devotionem exſugunt, nedum illam provocent. Quis autem ordo in illa conſideratione practica tenendum ſit, pendet ex orantis diſpoſitionibus. Si enim timor mundanus illum commovet, & fallacia honorum, volutatis, & divitiarum in illo prævalet, ut contingit iis quos Apoſtolus vocat animales & carnales, motiva congerenda ſunt, quibus ſuadeatur voluntati non eſſe timendos qui occidunt corpus, multo minus qui pietatem deſpiciunt & irrident, ſæculi ſapientiam eſſe meram ſtultitiam, blandimenta carnis & mundi pollicitationes eſſe veluti eſcam, qua dæmones animas in laqueum alliciunt, juxta illud Sap. 14. *Creaturæ factæ ſunt in muſcipulam pedibus inſipientium*. In hujuſmodi conſiderationibus commorabitur, donec voluntatem iis compungi ſentiat; illaſque intermixtis ſparſim ad Deum aſpirationibus fulciet, adhibitis etiam, ſi opus ſit, quibuſdam vocibus, v. g. *Miſerere mei Deus, quoniam iniquitatem meam ego cognoſco: ecce in flagella paratus ſum. Utinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas juſtificationes tuas, &c.* Quibus ſi necdum voluntas commoveatur, ſecum aget quemadmodum cum ſubdito ſalutaria monita non ſatis perdenti, propriam ſocordiam exaggerabit increpabitque, Dei patientiam & longanimitatem erga ſe contuebitur, perpendetque quam horrendum ſit incidere in manus Dei irati, quam vana felicitas terrena, cujus finis eſt interitus. Se quoque adhortabitur ſpe cæleſtium bonorum, pace qua fruitur, pura conſcientia, &c. 4. Ubi voluntas emolliri cœperit hic & ſimilibus conſiderationibus, protinus illas dimittet, ut ſe totum tradat cordis affectibus: ad quos ordinatur conſideratio tanquam medium ad finem: ob-

ten-

tento autem fine deferuntur media utpote jam minime neceſſaria. Propterea qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni & mali, ut loquitur Apoſtolus Hebr. 5. adeo ut minus peccent ex negligentia, quam ex infirmitate & contra firmum & conſtans animi propoſitum, mentis diſcurſu & longa conſideratione non indigent, quia ubi de rebus divinis, ac de propriis defectibus cogitaverint, voluntas eorum ſtatim commovetur ad illas expetendas, & ad hoc deflendos, ac proinde meditatio per diſcurſum illam retrotraheret, nedum promoveret: *Legere & meditari commune eſt bonis & malis*, inquit Auctor de modo orandi, *ac pie affici proprium eſt boni*, immo peccatores piis affectibus incipiunt fieri boni. Quapropter in his diutius orans immorabitur. Qui vero? Nimirum ex ſenſu propriæ ſive infirmitatis, ſive negligentiæ & malitiæ, dolori habenas laxabit, ingrati animi vitium coram Deo exaggerabit: ſeveriſſimam contra ſe ipſum ſententiam pronuntiabit, ſatisfactionem læſæ majeſtati divinæ offeret cum ſumma ſui dilectione, priſtini moris odium deteſtationemque concipiet, emendationem ſerio proponet. Similiter experimento immenſæ Dei bonitatis & patientiæ erga ſe, in gratiarum actiones & laudes ejus erumpet, nugis ſæculi, & carnis illecebris valefaciet cum Eccleſiaſte dicens: *Riſum reputavi errorem; & gaudio dixi, quid fruſtra deciperis?* cap. 2. Deo indeclinabiliter adhærere ſtatuet, orationes congeminabit, ut quod ipſo donante decrevit, ipſo quoque adjuvante efficaciter impleat. Inveſtigabit inſuper quid eum a propoſito deterrere poſſet, & a caritate Dei ſeparare. An tribulatio, an colloquia prava & mundi ſcandala, an innata concupiſcentia & inveterata male actæ vitæ conſuetudo? & contra hujuſmodi prævifas tentationes animum firmabit armabitque. Quod ſi mentem divagari & devotionem tepeſcere advertat ut interdum contingit (Deo ita permittente, ut amplius creſcant pia deſideria, innoteſcat quanta ſit humana infirmitas, nihil de ſe præſumat, ſed ſolo divinæ miſericordiæ adjutorio innitatur) revocabit aliquam ex conſiderationibus, quæ illum magis

mo-

moverunt; qua ſtimulatus ſe iterum in ſupra notatis actibus exercebit. Quin & ipſa mentis evagatione tanquam obvio & acri aculeo ſeſe incitabit; namque ut habetur in 218. ſententiarum ex ſcriptis S. Auguſtini excerptarum, tom. 3. *Qui otioſus & quietus non cogitat Deum, inter actus multos & laborioſa negotia de illo quomodo poterit cogitare?* Id eſt, ille probat ſe Deum non intendere in operibus externis, quamvis ex officio bonis, qui dum vacat, ad illum aſſurgere non poteſt.

Sed duo hic cavenda ſunt. Primum, ne actus frequentiores ſint, & quaſi motum continuum efficiant; ſed paullatim quieſcere oportet, & locum dare motioni Spiritus Sancti, nam præterquam quod oratio non eſt opus humanæ induſtriæ & virtutis; hæc ipſa animi quies, in veritatis luce ad movendum affectum plurimum juvat, & eſt quædam contemplationis inchoatio, & quanto amplius in ea proficitur, tanto magis de contemplatione participatur. Secundum, *ne poſt contemplationem iſtam, qua quis elevatus fuit uſque ad cælos*, ait ſæpe laudatus Auctor de modo orandi, *inordinato caſu corruat uſque ad abyſſos, nec poſt Dei viſionem ad laſcivos mundi actus & carnis illecebras convertatur*. Et revera ideo per orationem ad Deum recedimus, ut in illo maneamus, ſitque ſupernaturale principium & finis actionum noſtrarum, quia omnis actio, quæ ex Spiritu Sancto non procedit, eſt ſpuria, vilis, & nullius apud eum meriti: *Manete in me, & ego in vobis*, ait Chriſtus Joann. 15. *omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum*. Qui ergo ex oratione ſurgens mentem obviis quibuſque objectis tradit, & carnis deſideriis mancipat; videtur illi ſimilis, qui prægrandem lapidem magno labore & conatu ſublevat ad altitudinem muri, quem ædificat, & ubi in loco deſtinato illum collocaverit, ſtatim in terram projiceret, iterum inde extracturus & ſemper dejecturus.

Ex dictis colligitur quantum temporis dandum ſit meditationi, nempe quantum neceſſe eſt, ut anima

terrenorum affectum deponat, ſicque caritas in corde prævalet, ut paratum ſit Deum ſolum intendere in omnibus operibus ſuis. Hic eſt omnium orationum noſtrarum ſcopus & fructus, *unde conveniens eſt*, inquit S. Thomas q. 83. art. 14. *ut oratio tantum duret quantum eſt utile ad excitandum interioris deſiderii fervorem*. Et S. Gregorius lib. 5. in Ezech. *Quia diu ſe tenere* (contemplatione) *ipſa corruptionis infirmitas non poteſt, ad bona rurſus opera rediens, ſuavitatis Dei memoria paſcitur, & foris piis actionibus, intus vero ſanctis deſideriis nutritur.*

Q. 8. *Quotuplex eſt oratio vocalis?*

R. Duplex, privata, quæ fit a perſona privata & privato nomine; & publica, quæ fit a communitate, vel a miniſtro nomine communitatis.

Q. 9. *Quænam præſtantior eſt & præferenda?*

R. Publica, quia orationis excellentia æſtimatur ex gratia Spiritus Sancti aſſiſtentis, & ex dignitate perſonæ orantis; non vero ex animi tranquillitate, quæ quidem poteſt eſſe major in oratione privata: Atqui Matthæi 18. ſpeciale Dei auxilium promittitur iis, qui ad orandum in unum conveniunt: *Dico vobis, quia ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis a Patre meo qui in cælis eſt. Ubi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum*. Deinde ipſa Eccleſiæ unanimitas eſt ſanctior & acceptior apud Deum, quam privatus quilibet: *quid hac oratione Eccleſiæ potentius*, ait S. Chryſoſt. hom. 79. ad populum . . . *domi quidem orari poteſt, ſic autem in Eccleſia non poteſt, ubi tanta Patrum multitudo, ubi clamor ad Deum unanimiter emittitur, nempe a Domino ſolus orans audierit, ut cum fratribus; hic enim majus aliquid eſt, puta unanimitas & conſonantia, caritatiſque vinculum, ac Sacerdotum orationes*. Et Tertullian. apologet. cap. 39. *Corpus ſumus*, inquit, *de conſcientia religionis & diſciplinæ unitate & ſpei fœdere; convenimus in cœtum & congregationem, ut ad Deum quaſi manu facta precationibus ambiamus orantes. Hæc vis Deo grata eſt.*

Dixi,

Dixi, *vel a Miniſtro nomine communitatis*; namque Clericus Horas Canonicas privatim percurrens, orationem vere & proprie publicam fundit, utpote qui fidelium vota, tanquam Eccleſiæ legatus & miniſter, ad Deum deferat. Verum quis ad tantum miniſterium perfecte idoneus?

1. Qui tria præſtiterit, 1. noverit & expendere hujus miniſterii ſublimitatem & pondus. 2. ex vitæ ſanctitate, & conſcientiæ puritate facilem ad Deum promeruerit acceſſum. 3. mala, quibus Eccleſia undique premitur, & pro quibus apud Deum gemit, ex caritatis compaſſione fecerit ſua.

Explicatur reſponſio quoad ſingula.

Quoad primum, oratio generatim eſt præcipuum; nobiliſſimumque fidei, caritatis, & religionis exercitium, & per ſe ceteris anteponendum. *Maria optimam partem elegit*, ait Chriſtus Luc. 10. In cæleſti hierarchia ordo Angelorum Deo aſſiſtentium, ſublimior eſt ordine miniſtrantium. In Eccleſiaſtica quoque omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus primario conſtituitur in iis, quæ ſunt ad Deum, dehinc in iis, quæ ſunt ad populum. *Quid majus aut divinius obtingere poſſit, quàm deprecatio?* inquit S. Chryſ. paſſim in opere de orando Deo. *Majus eſt Angelorum dignitate colloquium miſcere cum Deo.* Si vero a genere ad ſpeciem, hoc eſt ad orationem publicam transferatur conſideratio noſtra; quid ſublimius, quidve magis arduum, quam legatum ab univerſali Eccleſia ad Deum deputari, atque ejus nomine apud divinam majeſtatem intercedere, ne in ira peccatis provocata contineat miſericordias ſuas, ſine quibus fruſtra laborares ædificans aut prius ædificata conſervans. *Omnes ædificamus*, inquit S. Auguſtinus in Pſal. 126. *& omnes, qui in Eccleſia prædicant verbum Dei, miniſtri ſacrorum Dei . . . Omnes loquimur foris, ille ædificat intus . . . Ipſe monet, ipſe terret, ipſe intellectum aperit, ipſe ad fidem applicat ſenſum, & tamen laboramus, & nos tanquam operarii; ſed niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.* Porro Deus in vindictam

peccatorum, & negligentiarum noſtrarum, gratiam ſaltem ex parte ſubtrahere ſolet; unde naſcitur aliqua mentis cæcitas, & cordis induratio, ut diximus, ubi de reprobatione, & de decretis divinis. Ergo ſi mediatori inter homines diſſidentes præſertim laborandum eſt, ut perſona læſa placetur, velitque reconciliari; id a fortiori in reconciliatione hominum cum Deo obſervare neceſſe eſt, cum Eccl. 7. nullus poſſit corrigere quem Deus deſpexerit iratus; & omnis ad eum certo veniat, ſi ipſum eo, quem novit congruere, modo, vocaverit placatus. Atque idcirco Eccleſia ex ſacro Clericorum ordine aliquos dumtaxat aſſumit ad Verbi Divini miniſterium, omnes vero & ſingulos lege ſua aſtringit diu noctuque ſtatis horis, & ſine neceſſitate nullatenus mutandis, levare manus ſuas ad Deum, & orationem veluti murum firmiſſimum iræ Dei apponere, ut dicitur Ezech. 13. v. 5. Quibus perpenſis nullus non videt quanti faciendæ ſint Horæ Canonicæ, quæ nomine Eccleſiæ ad Deum diriguntur, quam ſtudioſe & devote ſint perſolvendæ, quantaque ſit eorum hallucinatio, qui, ut exhortationi, lectioni, & ſcriptioni vacent, ſtudium orationis remittunt, Horaſque Canonicas perfunctorie decurrunt.

Quoad ſecundum, etſi peccator ſatiſfaciat eccleſiaſtico orandi præcepto, ut alibi diximus; attamen non decet ipſum Eccleſiæ vota ad Deum perferre, quemadmodum S. Gregorius 2. Part. Paſtor. cap. 10. docet graviſſimis his verbis: *Si homo apud hominem, de quo minime præſumit, fieri interceſſor erubeſcit, qua mente apud Deum interceſſionis locum pro populo arripit, qui familiarem ſe ejus gratiæ eſſe per vitæ merita neſcit? ... Cuncti enim liquido norunt, quam, cum is qui diſplicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora provocatur.*

Quoad tertium, recolenda quæ ſuperiori §. diximus de oratione generatim ſumpta, nempe orationem eſſe noſtri deſiderii apud Deum explicationem; deſiderium vero excitari noſtræ indigentiæ & infirmitatis ſenſu, ut verum ſit quod ſcribit Apoſtolus Roman.

man. 8. *Spiritus poſtulat* (id eſt poſtulare facit) *gemitibus inenarrabilibus*. Unde ex S. Auguſtino paſſim, *Oratio gemitum habet*. Ergo ſicut in privata oratione noſtris privatis malis tangimur & afficimur, ſic & in publica communibus Eccleſiæ neceſſitatibus commoveamur neceſſe eſt. Atque illud ipſum adumbrabat Summi Pontificis ſanctuarium ingredientis ornatus, de quo ſic legitur Exodi 28. v. 12. *portabitque Aaron nomina eorum* (filiorum Iſrael,) *coram Domino ſuper utrumque humerum, ob recordationem*. Et v. 29. *portabitque Aaron nomina filiorum Iſrael in rationali judicii ſuper pectus ſuum, quando ingreditur ſanctuarium, memoriale coram Domino in æternum*, id eſt, ut meminerit & recordetur Pontifex in orationibus publicis ſingula Eccleſiæ membra ferre non ſolum in pectore per compaſſionis amorem, ſed etiam in humeris, eorum onera & peccata ſuſtinendo, ac pro ipſis apud Deum gemitibus deprecando.

§. III.

Utrum oratio ſit actus bonus & honeſtus?

R. De fide eſt orationem eſſe actum bonum & honeſtum, in Scriptura enim habemus orandi præceptum, Matth. 7. Luc. 18. in Exodo & Levit. paſſim, formulas Matth. 7. & in pluribus Pſalmis, innumera quoque exempla Sanctorum, qui oraverunt; in veteri teſtamento Patriarcharum & Prophetarum; in novo, Apoſtolorum, quin & Chriſti Domini. Id ipſum etiam evincit ratio naturalis, ut patebit ex reſponſione ad argumenta veterum Philoſophorum, qui, ut refert S. Thomas art. 2. docuerunt orationem eſſe inutilem & ſuperſtitioſam. His Wiclefum XIV. ſæculo ex parte conſenſiſſe ſcribit Thomas Valdenſis.

Dices itaque pro huiuſmodi errore: eatenus oratio utilis eſſe poteſt, quatenus vel patefacit alteri orantis indigentiam & deſiderium, vel mutare poteſt ejus voluntatem, & reconciliare benevolentiam: Atqui oratio

ad Deum neutrum præſtare poteſt. Namque 1. omnia nuda & aperta ſunt Deo, novit cogitationes hominum, & præparationem cordis eorum. 2. Voluntas ejus mutari non poteſt; ſicut ipſe eſt æternus & immutabilis, ſic ejus decreta æterna ſunt & immutabilia, repugnatque ipſum in tempore velle, quod non voluit ab æterno; aut deſinere velle, quod ſemel voluit. Ergo impium, nedum utile, videtur Deum orare, quaſi ignorantiæ vel mutationi ſubjaceat.

Diſtinguo maj. cum Guillelmo Pariſienſi in opere de Rhetorica divina capite 2. Oratio, quæ eſt ad creaturas, Concedo: quæ eſt ad Deum, Nego majorem. Diligenter itaque obſervandum, & fideles ſerio monendi, latum eſſe diſcrimen inter orationem, quæ ad hominem dirigitur, & eam, quæ coram Deo funditur.

Prior tendit ad docendum, diſponendum, excitandum & mutandum eum ad quem fit, in ea ſiquidem neceſſitatem noſtram, quam ignorabat, exponimus; deinde motivis & obſecrationibus illum urgemus, ut nobis bene velit & faciat. Contra vero poſterior eo ſpectat 1. ut edoceamur quanta ſit noſtra indigentia & infirmitas. 2. ut immutemur, diſponamurque ad accipienda Beneficia, quæ Deus ab æterno decrevit concedere orationibus noſtris: Ita Sanctus Auguſtinus lib. 2. de ſermon. Domini in monte cap. 7. *Quæri poteſt*, inquit, *cur vel his verbis paucis opus ſit ad eum, qui ſcit omnia antequam fiant, & novit quid nobis ſit neceſſe antequam petamus, niſi quia ipſa orationis intentio cor noſtrum ſerenat & purgat, capaciuſque efficit ad excipienda divina munera, quæ nobis ſpiritualiter infunduntur; non enim ambitione precum nos exaudit Deus, qui paratus eſt ſuam lucem dare nobis; ſed non ſemper parati ſumus accipere, cum inclinamur in alia, & rerum temporalium cupiditate tenebramur.* Ergo oratio eſt actus laudabilis, & longe utiliſſimus, cum hæc duo oranti conferat, 1. veriſſimam ſui cognitionem, qua ſibi vileſcat, & de ſe ipſo non præſumat: 2. voluntatem per devia errantem eo reducat, ut illa dumtaxat velit,

lit, quæ Deus ab æterno voluit, & eo velit modo, quo Deus paratus eſt dare.

Confirmatur, ſimulque explicatur noſtra reſponſio. Chriſtus, qui orandi præceptum dedit, modum quoque ſuo docuit exemplo: *Non mea*, inquit Luc. 22. *voluntas, ſed tua fiat:* ex quibus verbis Sanctus Nilus capit. 29. de orat. ſic concludit: *Non ores ut fiant, quæ fieri velis, ſed potius ora, ſicut orare didiciſti, ut fiat voluntas Dei in te.* Et S. Auguſtinus enarrat. 2. in Pſalm. 31. *Duæ voluntates ſunt, tua, & Dei; ſed voluntas tua corrigatur a voluntate Dei, non voluntas Dei detorqueatur ad tuam: prava enim eſt tua, regula eſt illa,* (& quidem incommutabilis, ut habetur in Pſalm. 93.) *Stet regula, ut quod pravum eſt, ad regulam corrigatur, quomodo Chriſtus dixit, non ſicut ego volo, ſed ſicut tu.*

Enimvero præterquamquod impoſſibile diximus Deum aliud nunc velle, quam prius decrevit, nulla pœna fingi poteſt major, quam ſi hominem dimitteret deſideriis cordis ſui; pravum quippe eſt cor hominis, *ſerm.* 17. in omne malum præceps, & a ſummo bono prorſus averſum: alioquin cur non omnes ſalvi fiunt, cum Deus velit omnes ſalvos fieri, niſi quia ipſi nolunt, ut obſervat S. Auguſtinus lib. de ſpiritu & lit. cap. 33. *Parum eſt*, addit S. Doctor in Pſalm. 93. *quia voluntatem ſuam tortuoſam habent, etiam volunt voluntatem Dei tortuoſam facere.*, & ita quantum in ipſa eſt eorum voluntate, Deum non eſſe; Deus ſiquidem non eſt in eo, cujus voluntas diſtorta & injuſta fuerit, ut argumentatur S. Bernardus ſerm. 3. de Reſurrect. ubi in hæc verba concludit: *Ceſſet voluntas propria, & infernus non erit*, quia nec peccatum. *Quid enim*, inquit, *odit aut punit Deus præter propriam voluntatem?* Abſit itaque, ut credamus eum beatum eſſe, qui ſecundum voluntatem ſuam vivit; quin immo tanto miſerior eſſe convincitur, quanto facilius propria ejus voluntas impletur, ut fuſius docet S. Auguſt. lib. 13. de Trinitate cap. 5. Verum quis ſapiens, & hæc eo quo oportet modo, intelliget? Non

ſuperbi Philoſophi, quamvis vera & præclara de humanæ naturæ depravatione ſcripſerint: non in Scripturarum & ſanctorum Patrum lectione verſatiſſimi, niſi lectioni orationis ſtudium adjunxerint, cum plerumque inde plus ſibi placeant, & alios deſpiciant. Humilitas enim donum Dei eſt, ad quod obtinendum peccata non ut Deo confitemur, animæ noſtræ vulnera orantes detegimus non ut Deo pateant, ſed ut per humilem confeſſionem pervenire mereamur ad veriſſimam noſtri cognitionem, qua practice nobis vileſcat & diſpliceat quod ſumus. Præſumptio itaque eſt terminus, a quo neceſſario recedendum, ajebat ſupra S. Thomas, ut mente ad Deum aſcendamus, tanquam ad terminum ad quem orationis noſtræ & finem deſideriorum noſtrorum. Appropinquamus autem Deo, non greſſibus compoſitis, & locorum mutatione, cum omnem locum ſubſtantia ſua impleat, ſed animi affectibus, & voluntatis conſenſione, quæ cum plena & perfecta fuerit, tum implebitur quod pro diſcipulis poſtulavit Chriſtus Joann. 17. *ut & ipſi in nobis unum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te.* Quemadmodum enim qui ſimul in eadem domo cohabitant, dicuntur inter ſe diviſi, ſi diſcordes fuerint; conjuncti vero, ſi concordes, quia diſcordia inter ſe ex adverſo pugnant; concordia vero pacate & delectabiliter ſeipſis fruuntur. Sic proprie ſervit voluntati, cui *contraria & recta fronte caritas, quæ Deus eſt*, ex S. Bern. cit. ſer. 3. longe diſtat a Deo, quamvis ab eo fugere non poſſit, & orationem ejus execrabilem pronuntiat Sapiens Prov. 28. v. 9. Qui autem abjecta propria voluntate adhæret divinæ, quæ ſane Deus eſt, unus ſpiritus efficitur, & eatenus incipit Deo frui, ac beate vivere. Vita quippe in voluntate ejus procul dubio & ſapientia, & omnipotentia; hæc enim in Deo unum ſunt, ut voluntas Dei ſit diligentibus ſe fons omnium bonorum, & quæ videntur adverſa, ea ſapienter inſuperabiliterque in bona ipſorum convertat; ac proinde unum nobis expetendum, ſcil. ut non noſtra, ſed Dei fiat voluntas; *quia ſumma eſt voluntatis ejus ſalus eorum, quos*

adoptavit . . . *dicentes*, *Fiat voluntas tua*, *vel eo nobis bene optamus*, *quod nihil ſit mali in Dei voluntate*, *etiamſi quid pro meritis cujuſcunque ſecus irrogatur*, ait Tertull. lib. de orat. cap. 4.

Dices, Omnium vox eſt, *fiat Dei voluntas*. *Quis*; inquit S. Auguſtinus in Pſalm. 32. *quotidie non dicit*, *Quod vult Deus*, *hoc agat*: & nihilominus multi non deſinunt eſſe miſeri. Ergo.

Diſtinguo antecedens. Omnes dicunt vel ex timore, vel ex amore, Concedo; ex amore, Nego anteced. Itaque qui timore urgetur, non murmurat quidem, nec contradicit, *fiat*, inquit, *ſicut Deus vult*, quia timet pœnam; ſed nollet Deum ſic velle, aut ita fieri, quia adhuc ſervit propriæ voluntati, cui divinam utpote oppoſitam diſplicere neceſſe eſt: quæ enim ſocietas luci ad tenebras, caritati ad cupiditatem? *Piget dicere*, inquit S. Auguſt. in Pſal. 32. *ſed tamen dicam*, *noſtis enim quam verum dicam*, *facilius placet pantomimus*, *quam Deus*. Quid ita, quia pantomimus habet aliquid propriæ voluntati conſonum; voluntas vero Dei omnia diſſona: *Deus ſolus*, inquit ſanctus Doctor, *non habet quod nobis diſpliceat*, & *nemo tam multa habet*, *quæ infidelibus diſpliceat*. Et ideo voluntas ejus grave & moleſtum eſt jugum timore initiatis; patienter tamen illud ferunt, quia ſic oportet fieri, & damnabile eſt Deo obſiſtere. Sed proficiant illi, mundentque corda ab immundiſſima propriæ voluntatis lepra, & venit illis in oblectationem ſalutis voluntas divina, quemadmodum lux, quæ oculis ægris læſio & tormentum fuerat, adeſt jam ſanatis perfectio & felicitas.

Hinc eſt quod juxta orandi formulam a Domino præſcriptam, non oramus ſimpliciter; ut fiat Dei voluntas; quia velint nolint homines, implebitur; tum etiam, cum contra eam ire videbuntur, ut patet in Judæis, qui in eo ipſo impleverunt neſcientes, quæ manus & conſilium Dei decreverant fieri, act. 4. quodque deſtruere inaniter meditati ſunt. Sed oramus ut fiat Dei voluntas ſicut in cælo, & in terræ, hoc eſt, S. Thoma interprete, ut quomodo Angeli beati in

cælo amore Deo obediunt, ſic nos in terra caritate ipſi obſequamur. Et juxta S. Auguſtinum lib. 22. de Civit. cap. 1. fiat voluntas ejus in nobis, ſicut jam facta eſt in Angelis: voluntas, inquam, non qua Deus vult, illa quippe Deus eſt, ſubſtantia immutabilis, ſed qua nos ex nolentibus, aut imperfecte volentibus plene & imperfecte volentes facit; Deus ſiquidem operatur in nobis velle & perficere, Phil. 2. Hæc eſt perfecta caritas, quæ voluntas Dei dicitur, quia eſt a Deo in nobis tanquam ejus divinæ voluntatis ſimilitudo impreſſa, & ejus beneplaciti communicatio; ut quæ ei placent, aut diſplicent, ſimiliter & nobis placeant, aut diſpliceant. Nonne qui ſic afficitur, intromittitur in gaudium Domini ſui? Talis non dicit, fiat voluntas tua, inquit Sanctus Bern. ſerm. 1. de S. Andrea, quia ſic oportet ad vitandam pœnam, neque quia ſic expedit ad ſalutem conſequendam; ſed quia, ſic volo, ſic cupio, ſic deſiderio vehementer, nec aliam cogito felicitatem, quam iiſdem bonis frui, quibus Deus ſumme beatus delectatur.

Fatendum tamen eſt hanc felicitatem non poſſe in hac vita eſſe perfectam; quia corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & perfectiſſimi quinque concupiſcentiæ legem ſentiunt in membris ſuis (Rom. 7.) ſic repugnantem legi mentis, ut quod volunt bonum perficere, non inveniant; & ideo in hac oratione, *fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra*, petimus etiam, inquit Sanctus Auguſtinus ex Sancto Cypriano l. 4. ad Bonifacium c. 9. ut in corpore & in ſpiritu fiat Dei voluntas. *Nam cum corpus a terra, & ſpiritum poſſideamus e cælo: ipſi terra & cælum ſumus .... eſt enim inter carnem & ſpiritum colluctatio, & diſcordantibus invicem quotidiana congreſſio, ut non quæ volumus, illa faciamus, dum ſpiritus cæleſtia & divina quærit; caro terrena, & ſæcularia concupiſcit. Et ideo petimus inter duo iſta ope & auxilio Dei concordiam fieri, ut dum & in ſpiritu & in carne voluntas Dei geritur, quæ per eum renata eſt anima, ſervetur.* Sed hæc carnis deſideria & concupiſcentiæ, quæ invitos tenent, non voluntas, ſed corruptio & velut pruritus

ritus voluntatis eſt. *Nam voluntas proprie dicitur, cui aſſentimur, & cui ſe liberum inclinat arbitrium*, ut docet Sanctus Bernardus ſerm. 3. de Reſurrectione.

Ex his ſequitur orationem noſtram ad aures Dei perveniſſe, cum liberiores nos reddit a curis mordacibus vitæ temporalis, compeſcit anxietates, quæ diſcruciabant, ne opus ſuſceptum careret felici exitu, verbi gratia ne in lite caderemus, fugat triſtitiam ex adverſo caſu conceptam, & ſic in Dei beneplacito quieſcere facit, ut ex toto corde dicamus contra rebelles carnis & concupiſcentiæ motus, *non mea, ſed tua voluntas fiat*.

Quæſtio hic movetur noſtra ætate multum agitata, & §. ſeq. diſcutienda.

§. IV.

Utrum in oratione debeamus aliquid determinate a Deo petere?

NEgant Fanatici hujus temporis, quos Quietiſtas vocant, docentque, orantibus ſi ad perfectionem tendant, nequidem beatitudinem, & virtutes quibus acquiritur, deſiderandas aut petendas eſſe, ſed omnia voluntati divinæ ſic remittenda, ut homo veluti paſſive ſe habeat, hoc eſt, paratus ſit vel accipere, ſi Deus concedat, vel privari, ſi deneget. Quem errorem cum pluribus aliis ex abſurdo illo principio ſcaturientibus damnarunt ſummi Pontifices Innocentius XI. & Innocentius XII. Hujus Pontificis conſtitutio lata 12. Martii anno 1699. ſolemniter recepta eſt in Galliis, & in ſingulis Provinciis promulgata. Itaque

R. Catholica doctrina eſt quædam determinate a Deo eſſe petenda.

Probatur tum ex Scriptura, tum ex traditione Eccleſiæ, in utraque enim habemus exempla Sanctorum, qui in quacunque tribulatione poſiti, Deum determinate rogarunt, ut ab ea liberarentur. In veteri teſta-

mento Patriarchæ & Prophetæ: in novo primi Fideles Act. 13. verſ. 5. Apoſtoli, ut conſtat ex eorum epiſtolis, & Catholica deinceps Eccleſia in ſuis precibus publicis, quibus liceat revincere novos Myſticos, ſicut olim S. Auguſtinus Pelagianos confutavit libr. de prædeſt. Sanctorum cap. 22. & 23. *Utinam*, inquit, *intuerentur orationes, quas ſemper habuit & habebit Eccleſia ab exordiis ſuis donec finiatur hoc ſæculum... Sicut ergo in his orationibus, ita & in hac fide nata eſt, & creſcit, & crevit Eccleſia.*

Nemo ſanæ mentis ſe oculatiorem aut perfectiorem dixerit Eccleſia Chriſti ſponſa & matre ſua, maxime ubi ſponſi & exemplum ſequitur, & regulam ab ipſo præſcriptam. Chriſtus enim ſpeciatim oravit pro tranſgreſſoribus in Cruce, & pro Apoſtolis & in eum credituris, Joann. 17. & precandi formam dedit ſeptem petitionibus diſtinctam, *Sic vos orabitis*: inquit Matth. 6. *Pater noſter, qui es in cælis: Sanctificetur nomen tuum*, &c. in quem locum ſic ſcribit Sanctus Auguſtinus epiſt. 157. alias 99. ut novos Myſticos refellendos ſuſcepiſſe videatur. *Omnibus*, inquit, *neceſſaria eſt Oratio Dominica, quam etiam ipſis arietibus gregis, id eſt, Apoſtolis ſuis Dominus dedit..... Si aliquos futuros Dominus prævideret meliores utique, quam extiterunt ejus Apoſtoli, aliam orationem illos doceret.* Addit S. Cyprianus ſerm. de Oratione Dominica, eam ita neceſſariam, *ut aliter orare quam docuit, non ignorantia ſola ſit, ſed & culpa.*

Reſpondent novi Myſtici, ſe iſta quidem deſiderare & petere; ſed prout Deus vult, cum deſiderandi & petendi immiſerit affectum; quia voluntas humana divinæ præire non debet: *Non eſt volentis*, inquit Apoſtolus Rom. 9. *neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.* Et iterum Philipp. 2. *Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate.*

Contra. Quæ jubet Deus, illa ſane vult fieri; impoſſibilia autem non jubet, ſed jubendo monet & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis. Verba ſunt Concilii Trident. ſeſſ. 6. cap. 11. excerpta ex lib. Sancti Auguſtini de natura & gratia c. 43. Ergo

eo ipſo quo Chriſtus præcepit ut omnes petant vitam æternam, intelligitur voluiſſe ut petant, præſumiturque non denegaturus gratiam, ſine qua petere non poſſunt.

Dices 1. fides tria docet. Primum, neminem ſalvandum niſi ſit prædeſtinatus. Secundum, non omnes eſſe prædeſtinatos. Tertium, neminem poſſe eſſe certum de ſua prædeſtinatione abſque ſpeciali revelatione: Ergo ut in hoc dubio voluntas humana conformis ſit divinæ, non debet abſolute petere ſuam ſalutem, ſed conditionate duntaxat, parata ea privari, ſi ita Deus decreverit.

Confirm. ſicut aurum in fornace, ſic Deus electos ſuos aliquando probat, an diligant illum abſque privati amoris nævo, quaſi iratum eis ſe præbens, & ita averſum, ut nulla ſpes ſalutis affulgere videatur. Quid autem conſilii anima in his anguſtiis capiat, niſi ut æternam ſalutem in ſacrificium offerat?

Nego conſ. namque Deus quantum eſt ex ſe, vult omnium ſalutem; & ſi quæras, cur ergo non omnes illam conſequuntur? Reſpondet S. Auguſt. quia ipſi nolunt, nec pro viribus, & eo fervore quo decet, ad eam contendunt; *Regnum enim cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*. Matth. 11. Nedum ergo incertus numerus prædeſtinatorum deſiderium ſalutis noſtræ refringere aut ſuſpendere debet; immo vero illud excitare & acuere, juxta illud 2. Petri 1. *Magis ſatagite, ut per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis*. Et Hebr. 12. *Contemplantes ne quis deſit gratiæ Dei*.

Ad confirm. Nego hominem in has deſperationes & tentationes aliquando incidere, quas ſuperare non poſſit, nec debeat: *Filius Dei*, inquit Apoſtolus 1. Cor. 10. *non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis*. Qui ergo in deſperationem violenter pulſatur; ſi filius ſit Abrahæ, in ſpem contra ſpem credat, hoc eſt, ſuam deſperationem depellat, ſicut virtutibus oppoſitis alia vitia vincere neceſſe eſt, v. gr. fide Infidelitatem, caritate cupiditatem. Alioquin deſperans non a ſpe ſolum, ſed a caritate caderet; quia caritas

ritas ſicut ſine fide & ſpe præviis non gignitur, ſic nec ſine iis comitibus conſervatur. Namque anima, ex S. Auguſtino, quamdiu hoc corruptibili corpore aggravatur, ſpe & timore indiget veluti ventis qui illam ad ſalutis portum propellant. Nunc manent fides, ſpes, & caritas, (1. Cor. 13.) tria hæc ſic connexa, ut ſine animæ interitu ſeparari nequeant; hæc eſt unica ſalutis via, quam Chriſtus nobis aperuit. *Nemo ſit ſuperbus extra viam*, (aliam ſibi breviorem & perfectiorem fingens) *nemo piger in via. Si quis ſe deviaſſe invenerit, redeat, ut in via ambulet, ſi ſe in via invenerit, in eo ambulet, ut perveniat*, inquit S. Auguſt. præf. in Pſ. 31.

Inſtabis: S. Bernardus ſerm. 82. in Cant. de filiis, qui Patrem quidem amant, ſed de hæreditate cogitant, ſic habet: *Suſpectus eſt mihi amor, cui aliud quid adipiſci ſpes ſuffragari videtur? Purus amor mercenarius non eſt.* Similiter S. Chryſoſt. hom. 5. in ep. ad Rom. aſſerit debere nos æterni ſupplicii metu, aut deſiderio ſummæ felicitatis, ſed uno amore Chriſti deterreri a peccato, & ad virtutem excitari. Id ipſum docuerunt ſuo exemplo Moyſes in veteri teſtamento, Exodi 32. *Dele me*, inquit, *de libro tuo.* Apoſtolus in novo Rom. 9. *Optabam anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis.* Quæ exempla ſecutus eſt cum multa omnium laude S. Martinus: Ergo.

Nego conſeq. & explico ſingula antecedentis momenta.

S. Bernardus loquitur de hæreditate diſtincta ab ipſa patris perſona. Vere autem ſuſpectus eſſe debet ille amor, quo pater amatur propter aliud, & non propter ſe. Nam ex S. Auguſtino lib. 1. Soliloq. *Quod non propter ſe amatur, non amatur: Ego autem ſolam propter ſe amo ſapientiam; cetera vero vel adeſſe mihi volo, vel deeſſe timeo propter ipſam.* Jam vero ſi quæratur a S. Doctore, an quia ſic amat, vellet a ſapientia ſeparari? exhorreſcet, cum hæc affectio excludat amorem, qui eſſentialiter eſt unitivus. Talis eſt ſponſæ amor ſponſo ſic addictæ, ut in perpetuum ab illo avelli non acquieſcat; mercenarius

ta-

tamen non eſt, ſed caſtus; quia in ſponſum fertur: non in dona ipſius, niſi propter ipſum.

S. Chryſoſt. ſe ipſum explicat cit. homil. ubi poſtquam dixiſſet: *Amore Chriſti omnia facite, & non ſpe mercedis*, ſubdit: *hæc eſt vera merces: hæc vera gloria, ut Chriſtum poſſideamus. Hoc noſtrum regnum eſt, noſtræ deliciæ.*

Ergo, inquies, ſpes theologica non diſtinguitur à caritate, cum unum ſit utriuſque objectum, nempe poſſeſſio Dei, & unus actus, ſcilicet deſiderium fruendi Deo; Atqui fides docet ſpem eſſe virtutem diſtinctam a caritate, & in peccatoribus permanere poſſe: Ergo.

Nego ſeq. majoris, & ejus confirmationem diſting. cum poſſeſſio Dei ſit utriuſque objectum ſub diverſo reſpectu & motivo, Concedo: ſub eodem reſpectu & motivo, Nego; namque ſpes poſſeſſionem Dei reſpicit ut beatitudinem noſtram, obtentu quidem difficilem, ſed poſſibilem per omnipotentem Dei miſericordiam: caritas vero, ut perfectam unionem cum amico ſumme dilecto: *Ipſe eſt amicus meus*, inquit Sponſa Cant. 5. *totus deſiderabilis*. Hinc ſpei deſiderium differt a caritatis deſiderio; ſicut amor concupiſcentiæ ab amore benevolentiæ, quod illuſtratur ſubjecto exemplo. Pater iratus filio ſpoliat illum quibuſdam commodis; tum urgentibus negotiis diſcedere compellitur, non ſine ingenti triſtitia caſtiſſimæ ſponſæ, quæ cum ſit etiam mater tenerrima, filium interius conſolatur hac ſpe, quod eum reduci patri reconciliatura ſit. Jam ut cito redeat, ambo deſiderant: ſed ratione longe diſpari; filius, ut interventu matris redeat in gratiam patris, & priſtinæ dignitati reſtituatur, & ita privatum commodum attendit: mater vero ut dilectiſſimi conjugis præſentia fruatur, nec aliud bonum ſibi proponit. In filio cernitur peccatoris ſpes & in matre perfectorum caritas. Omnes beatitudinem appetunt, infideles in creaturis eam quærunt; ſed fides chriſtiana dicit, non eſt hic, quærenda eſt in cælo. Caveant autem fideles, ne bona cæleſtia carnaliter cogitent ſicut Judæi: *Noli talia ſperare tibi danda a*

Deo,

Deo, qualia hic te jubet contemnere, inquit S. Auguſt. in Pſ. 43. *Mutare vis voluptatem carnalem, non amputare*. Hoc fides chriſtiana non docet, non ſpes ſibi proponit; adhærere Deo, hoc eſt totum bonum noſtrum; ſed peccatoribus diſplicet Deus; & ideo illum non diligunt, nec præſentia ejus delectari poſſunt. Quid ergo in eis ſpei actus? Si quæ ſit in eis ſalutis ac beatitudinis ſollicitudo, Deum miſericordem & omnipotentem invocabunt, caritatem mediatricem efficaciſſimam poſtulabunt, quæ illos cum ſuo creatore reconciliet, mentis oculos, quibus cernitur veritas, expurget: cordis palatum ſanet, ut Deus ſapiat, totuſque appareat deſiderabilis. In viatoribus ergo etiam perfectis ſponſæ typo deſignatis proprius & inſeparabilis caritatis actus eſt, & deſiderium plene fruendi Deo, & gaudium, cum præſentiam ejus utcunque & veluti raptim ſentiunt. Amor quippe nihil aliud eſt quam vel deſiderium, ſi bonum amatum ſit abſens; vel gaudſum, ſi ſiſtatur præſens, adeo ut ſponſa convincatur non amare, ſi nec ſponſum abſentem deſiderat, nec de eo præſente gaudet. Neque vero in his affectibus ptoprietas, ut loquuntur novi Myſtici, hoc eſt nævus privati amoris præſumi debet, cum dilectum ad amantem nedum referant, quin potius amantem a ſe ipſo rapiant, totumque in dilectum transferant, juxta commune effatum: *Anima magis eſt ubi amat, quam ubi animat*. Sponſa v. gr. caſto amore flagrans, ſic attendit ad ſponſi commoda & gloriam, ut ſui ipſius obliviſcatur: ſi ille augetur honoribus, ſi creſcit ejus nominis fama, in his & ſimilibus ſponſi bonis tanquam in propriis exultat, & ex eis felicem ſe putat; quia per amorem utriuſque eſt cor unum & anima una. Liceat hac umbratili pictura repræſentare ſortem diligentium Deum in cælo. Beati ſunt revera, quia poſſident Deum, & eatenus poſſident, quatenus illum præſentiſſimum vident & amant. Nam ex S. Auguſt. quid eſt poſſidere ſapientiam, veritatem, & juſtitiam, niſi perfecte eas cognoſcere, & de iis delectari? Quomodo vero cæleſtes ſpiritus tali

co-

cognitione & amore non eſſent beati, cum inde evadant optimi, & ultimate perfecti.

Porro beati Deum poſſident, non amore concupiſcentiæ, quomodo dives poſſidet aurum in proprias delicias convertendum, aut Philoſophus ſcientiam, ex quà in ſeipſo gloriatur. Abſit a nobis terrena hæc cogitatio. Sed poſſident amore benevolentiæ, quo ſe totos & cetera referunt in Deum ſumme dilectum, propter cujus immenſam gloriam, incomprehenſibilem beatitudinem, & infinitas perfectionet, ineffabiliter delectatur, non in ſe, ſed in illo, ut ſit omnia in omnibus: *Da amantem*, inquit S. Auguſt. *& intelliges quæ hic dicuntur*.

Moyſes per hyperbolem locutus eſt, quemadmodum ſi mater ad placandum maritum filio iratum diceret: *Aut occide me, aut dimitte illi hanc offenſam?*

S. Paulus pro fratribus optavit a Chriſto ſive propter Chriſtum fieri anathema, non quidem in æternum, ſed ſicut ipſemet Chriſtus factus eſt ad tempus pro nobis maledictum. Ita S. Hieronymus epiſt. ad Adalgaſiam quæſt. 9. *Perire*, innuit, *non in perpetuum, ſed impræſentiarum .... perire in carne, ut alii ſalventur in ſpiritu*. Sic Achan, Joſ. 7. factus eſt anathema.

S. Martinus non extinxit deſiderium, quo cupiebat diſſolvi & eſſe cum Chriſto: ſed paratus fuit duntaxat differri, ſi ita expediret pro ſalute proximi.

Dices 2. habetur Rom. 8. *Quid oremus, ſicut oportet, neſcimus*. Ergo nihil determinate eſt petendum.

Diſt. ant. neſcimus aliquando, Conc. ſemper, Nego ant. Similiter diſtinguendum conſequens, nihil determinate petendum, quando neſcimus quid nobis expediat, Conc. quando novimus, Nego conſeq. quædam itaque ſunt dererminate, & abſolute petenda, quædam vero indeterminate.

Q. 2. *Quænam determinate & abſolute peti debent?*

R. Vita æterna imprimis petenda eſt tanquam finis deſideriorum noſtrorum; deinde media ad illam promerendam neceſſaria, juxta illud Matth. 6. *Quærite primum regnum Dei & juſtitiam ejus*. Nec aliud

præ-

præter illa duo ſpectant ſeptem petitiones Orationis Dominicæ, ut docet S. Th. hic art. 1. „ In Oratione „ Dominica, *inquit*, non ſolum petuntur omnia, quæ „ recte deſiderare poſſumus, ſed etiam eo ordine, „ quo deſideranda ſunt, ut ſic hæc oratio non ſolum „ inſtruat poſtulare, ſed etiam ſit informativa totius „ noſtri affectus. Manifeſtum eſt autem quod primo „ cadit in deſiderio noſtro finis: deinde ea quæ ſunt „ ad finem “. Finis autem noſter Deus eſt, in quem tendit noſter affectus dupliciter, uno quidem modo prout volumus gloriam Dei, alio modo prout volumus frui gloria ejus. Quorum primum pertinet ad dilectionem, qua Deum in ſeipſo diligimus; ſecundum vero pertinet ad dilectionem, qua diligimus nos in Deo. Et idcirco primo loco petimus, ut ſanctificetur nomen Dei, id eſt ſanctum ab omnibus habeatur, quod pertinet ad ejus gloriam propagandam. 2. ut adveniat nobis regnum ejus, & in illo regnemus. Ad finem autem aſſequendum duplicis generis eſt medium: aliud per ſe, aliud per accidens, quatenus removet prohibens. Per ſe quidem & principaliter nos ad Deum promovet mandatorum ejus obſervatio; unde tertio loco dicimus: *Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra*, id eſt, ſicut ab Angelis, ita ab hominibus, nempe modo perfectiſſimo. Inſtrumentaliter vero juvant ad Deum promerendum præſentis vitæ ſubſidia, propter quæ diximus: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*, ſive intelligatur de pane ſacramentali, cujus quotidianus uſus proficit ad ſalutem, ſenſuſque hujus orationis ſit juxta S. Cyprianum, ut in nullum labamur peccatum, quod nos aliquo die ſeparet a Corpore Chriſti: ſive per panem intelligatur omnis ſufficientia victus. Tria autem a beatitudine nos prohibent, quæ tribus ſequentibus petitionibus removeri poſtulamus. 1. quidem peccatum quod directe excludit a regno Dei. 2. tentatio, quæ à voluntate Dei nos retrahit. 3. pœnalitates præſentis vitæ, quæ ſufficientiam tollunt. Sanctus autem Lucas hanc poſtremam petitionem prætermiſit ſicut & tertiam, ut ſciat unuſquiſque, 1. in eo ſe

libe-

liberari a malo, quo a tentatione non vincitur: 2. voluntatem Dei ad hoc præſertim tendere, ut ſanctitatem ejus cognoſcamus, & cum ipſo regnemus; ac proinde tertiam petitionem in duabus prioribus contineri.

Ex his liquet.

1. Tres primas petitiones perfecte non complendas, niſi in futura vita; quatuor vero poſteriores ad neceſſitatem vitæ præſentis pertinere, ut notat S. Aug. Enchir. cap. 115.

2. Orationem Dominicam vere dictam a Tertull. lib. de oratione cap. 1. *Breviarium totius Evangelii*, utpote quæ omnem Chriſtianæ vitæ diſciplinam comprehendat.

3. Eandem rationem efficacem eſſe ad remittenda peccata venialia, ut Sanctus Auguſtinus docet paſſim, ſi eo, quo par eſt, affectu recitetur; eſt enim ſignum & affectus caritatis, tum in Deum, tum in proximum: *Caritas autem operit multitudinem peccatorum*, Proverb. 10.

4. Omnem fidelium orationem ad Dominicam tanquam ad certam regulam & lapidem lydium probandam, nam ex S. Auguſt. ep. 130. alias 121. c. 12. „ Quælibet alia verba dicamus, nihil aliud dicimus, „ quam quod in iſta Dominica Oratione poſitum eſt, „ ſi recte & congruenter oramus. Quiſquis autem id „ dicit, quod ad iſtam evangelicam precem pertinere „ non poſſit, etiamſi non illicite orat, carnaliter orat: „ quod neſcio quemadmodum non dicatur illicite, quandoquidem „ ſpiritu renatos nonniſi ſpiritualiter decet orare.„ Tum exponit Sanctus Doctor quæ indecenter petantur; „ qui dicit in Oratione: Domine, multiplica „ divitias meas, aut fac me in hoc ſæculo præpotentem, „ vel ſi quid hujuſmodi eſt, & hæc dicit „ eorum habens concupiſcentiam, non id attendens, „ ut ex his ſecundum Deum proſit hominibus; puto „ eum non invenire in Oratione Dominica, quæ poſſit „ hæc vota coaptare. Quamobrem pudeat ſaltem petere, „ quæ non pudet cupere; aut ſi & hoc pudet, „ ſed cupiditate vincitur, quanto melius hoc „ peti-

„ petitur, ut etiam ab iſto cupiditatis malo liberet; „ cui dicimus, Libera nos a malo.

5. Eos duntaxat idoneos eſſe ad orationem Dominicam fundendam, qui mores vitæque rationem ad Evangelii normam dirigere exoptant. Qui enim peccata levia ſpernit, cupiditates refrænare negligit, nec ad eum pertinet, ſi alii Deum ſive timeant, ſive contemnant, ſincere & ex animo dicere non poteſt: *Sanctificetur nomen tuum, fiat voluntas tua ſicut in cælo: ne nos inducas in tentationem:* Similiter injuriarum memor, & defectus proximi impatienter ferens mala ſibi imprecari videtur dum ait: *Dimitte nobis, ſicut dimittimus.*

6. Orandum pro omnibus, nequidem inimicis exceptis: *Ante omnia*, inquit S. Cypr. ſerm. de Oratione Dominica, *pacis Doctor, atque unitatis magiſter ſingulatim noluit, & privatim precem fieri: ut quis cum precatur, pro ſe tantum precetur. Non dicimus* Pater meus, nec panem meum da mihi hodie. *Publica eſt nobis & communis oratio... Sic orare unum pro omnibus voluit* (Chriſtus) *quomodo in uno omnes ipſe portavit.* Hoc Domino præceptum commendans ejus Apoſtolus ſcribit 1. ad Tim. 2. *Obſecro igitur primum omnium fieri obſecrationes.... gratiarum actiones pro omnibus hominibus.* Unde S. Thomas art. 8. ſic concludit: *Neceſſitas eſt, ut in omnibus noſtris orationibus, quas pro aliis facimus, inimicos non excludamus. Quod autem pro eis ſpecialiter oremus, perfectionis eſt, non neceſſitatis, niſi in aliquo caſu ſpeciali.* Puta ſi vel ipſi ope noſtra indigerent, nec aliter opitulari poſſemus, quam noſtris orationibus, vel ſpecialis oratio nobis eſſet neceſſaria ad vincendum vindictæ appetitum, & conſervandam in nobis caritatem, qua inimicos diligere tenemur; in hujuſmodi enim circumſtantiis obligat illud Domini præceptum: *Orate pro perſequentibus vos*, Matth. 5. Neque vero timendum eſt ne aliquis orationis noſtræ fructus nobis excidat, dum illam ad alios extendimus; quia orationis noſtræ efficacia ex caritate repetitur, quæ ſane excellit, ubi ad alios etiam inimicos extenditur, *pro ſe orare neceſſitas cogit, pro altero*

au-

autem caritas fraternitatis hortatur : ait Auctor operis imperfecti hom. 14. apud Sanctum Chryſoſtomum. *Dulcior autem ante Deum eſt oratio non quam neceſſitas tranſmittit; ſed quam caritas fraternitatis commendat.*

Nec dicas S. Joannem epiſtola 1. cap. 5. inimicos, ſi ſint peſſimi, ab oratione noſtra excludere; non enim eos excludit, ſed eam profuturam ipſis ſicut aliis peccatoribus non promittit: *qui ſcit fratrem ſuum peccare peccato non ad mortem*, inquit, *petat & dabitur ei vita peccanti peccatum non ad mortem.* Quamvis autem incerti ſimus, num oratio noſtra peccantibus ad mortem proſit, nihilominus ipſis deneganda non eſt, ſicut nec alia caritatis officia, verb. gr. correctionis. Si enim ſalutem illorum optare debemus, procul dubio & petere, maxime cum neſciamus, num ad prædeſtinatorum numerum pertineant. Denique etiamſi oratio noſtra illa futura ſit inutilis, nobis erit meritoria, juxta illud Pſalm. 34. *Oratio mea in ſinu meo convertetur.*

7. Ex 4. & 7. petitione Orationis Dominicæ colligitur decenter a Deo peti, ut bona temporalia concedat, quantum ad ſufficientiam, & mala avertat. Enimvero, ſi pro illis conſequendis, & pro illis declinandis laborare liceat; a fortiori & Deum rogare. Scriptum eſt enim: *Neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus*, 1. Cor. 3. Et rurſus, *Niſi Dominus cuſtodierit civitatem, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam*, Pſalm. 126.

Dices 1. Tertullianus lib. de Oratione c. 6. & S. Cyprianus de Oratione Dominica, intelligunt hæc verba, *Panem noſtrum quotidianum*, &c. de Sacramento Corporis Chriſti; & S. Auguſt. lib. 2. de ſerm. Domini in monte, expreſſe negat accipienda de pane materiali, ſed de ſpirituali, nempe vel Sacramento altaris, vel de verbo Dei & bonis operibus; ſic enim ſcribit: „ Forte quiſpiam moveatur, cur oremus pro his adipiſcendis, quæ huic vitæ ſunt neceſſaria, veluti eſt „ victus & tegumentum, cum ipſe Dominus dicat; „ Nolite ſolliciti eſſe quid edatis, vel quid induamini,

„ An

„ An poteſt quiſque de ea re, pro qua adipiſcenda „ orat, non eſſe ſolicitus?.... Et illud .... Quærite „ primum regnum Dei.... Non ait utique: Quærite „ primum regnum Dei, & deinde iſta quærite: ſed „ hæc omnia, inquit, opponentur vobis, ſcilicet etiam „ non quærentibus. Quomodo autem recte dicatur „ non quærere aliquis, quod ut accipiat, intentiſſime „ Deum precatur, neſcio utrum inveniri queat. „ Septimam quoque petitionem; *Libera nos a malo* „ iidem Patres interpretantur de malo culpæ: *eo reſpondet clauſula*, (inquit Tertullianus citato lib. cap. 18.) *interpretans quid ſit*. Ne nos inducas in tentationem, *hoc eſt enim, ſed evehe nos a malo*. Et ſanctus Auguſtinus, epiſt. 130. aliàs 121. *Quanto melius hoc petitur, ut etiam ab illo cupiditati malo liberet, cui dicimus, Libera nos a malo*. Ergo ex Oratione Dominica concludi non poteſt temporalia a Deo petenda.

Reſpondeo, laudatos Patres noſtram quoque interpretationem admittere; ſed & quia carnaliter admittitur iſta vox, *inquit Tertullianus*, non ſine religione poteſt fieri & ſpiritalis diſciplinæ: panem enim „ peti mandat, quod ſolum fidelibus neceſſarium eſt. „ *Similiter Sanctus Cyprianus*: Merito, *inquit*, Chriſti „ diſcipulus victum ſibi in diem poſtulat; qui de craſtino cogitare prohibetur; quia & contrarium ſibi fit „ & repugnans, ut quæramus in ſæculo diu vivere, „ qui petimus regnum Dei velociter advenire. „ Tum ſubjungit de malo, a quo liberari cupimus „ Oramus „ & contra malum multa, ut ſunt omnes pœnalitates horrenda mors, & contra quæ oramus, non ut „ nullo modo eveniant, ſed ut tam crudeliter non ſæviant, & ne animus inde frangatur. „ Sanctus vero Auguſtinus citato Sermone, difficultatem movet, & inſolutam relinquit, atque in hæc verba concludit: „ *Si* „ quis autem etiam de victu corporis neceſſario ... „ iſtam ſententiam vult accipere, oportet ut conjuncte „ accipiantur omnia tria, ut ſcilicet quotidianum panem ſimul petamus, & neceſſarium corpori, & Sacramentum viſibile & inviſibile verbi Dei. „ Sed diſerte in epiſtola 130. per *panem quotidianum* intelli-

git ſufficientiam vitæ præſentis, & c. 17. lib. 2. de ſerm. Dom. in monte ſub finem, malum a quo liberari optamus, refert ad præſentem mortalitatem, in qua includuntur omnes pœnalitates hujus vitæ.

Dices 2. Oratio ex dictis eſt mentis aſcenſus in Deum, appetitus vero temporalium eſt deſcenſus ad inferiora. Ergo temporalia non poſſunt eſſe orationis materias, *non contemplantibus nobis quæ videntur*, ait Apoſtolus 2. Corinth. 4.

Diſtinguo anteced. appetitus temporalium eſt mentis deſcenſus, ſi temporalia propter ſe appetantur, Concedo; ſi propter vitam æternam, Nego anteced. Temporalia itaque duobus modis ſpectari poſſunt, 1. ut finis & bonum delectabile, ac per ſe appetibile. 2. ut medium ad vitam æternam promerendum utcumque neceſſarium. Priori modo mentem quidem deprimunt, verum ut ſic non ſunt orationis materia, ſed cupiditatis, a qua liberari petimus, juxta Sancti Auguſtini explicationem, cum dicimus: *Libera nos a malo*. Poſteriori autem modo cadunt ſub oratione, ſed mentem ſub illa conſideratione deorſum non trahunt; quia qui media quærit ad vitam æternam conſequendam, aliud non intendit quam vitam æternam, vereque cum Propheta canit: *Unam petii a Domino, hanc requiram*, Pſ. 26. ubi enim multa ordinantur ad unum, non cenſentur multa, ſed unum; & ut ſupra dicebat Sanctus Auguſtinus, quod propter aliud amatur, non ipſum amatur, ſed illud propter quod amatur. Æger v. g. non amat remedia, quæ a Medico quærit, quia illa non quærit niſi propter ſanitatem, de qua ſola intelligitur ſollicitus; ſecus ſi apud Medicum qui a vino prorſus abſtinendum præſcripſerat, inſtet ut modico uti liceat, quia convicitur duo concupiſcere, ſcilicet ſanitatem & vinum, quamvis inæqualiter, ſatiſque ſibi eſſe, ſi vini modicus uſus parum obſit ſanitati.

Atque ex hac noſtra concluſione & explicatione facile ſolvitur difficultas a S. Auguſt. in objectione præcedenti his verbis propoſita: *Non ait utique* (Chriſtus) *quæ-*

quærite primum regnum Dei, & deinde iſta quærite ; ſed hæc omnia, inquit, apponentur vobis, ſcilicet etiam non quærentibus. Nimirum temporalia quærenda non ſunt propter ſe, & ut bona per ſe delectabilia, quemadmodum æger in exemplum adductus petit uſum vini, ſed duntaxat ut media utcumque neceſſaria, & propter vitam æternam appetibilia. *Quid enim interſit*, inquit Sanctus Doctor lib. 2. de ſerm. Domini in monte cap. 16. *inter bonum, quod appetendum eſt, & neceſſarium quod ſumendum eſt, hac ſententia declaravit, cum ait*, Quærite primum regnum Dei, & juſtitiam ejus, & hæc omnia apponentur vobis. *Regnum ergo & juſtitia Dei bonum noſtrum eſt, & hoc appetendum, & ibi finis conſtituendus.* Et cap. 17. *Non dixit, Deinde iſta quærite, quamvis ſint neceſſaria . . . . . . ne cum iſta quæritis, illinc evertamini, aut ne duos fines conſtituatis, ut & regnum Dei propter ſe appetatis, & iſta neceſſaria, ſed hæc potius propter illud . . . . . Ergo ſimplici corde tantummodo propter regnum Dei debemus operari bonum ad omnes : non autem in hac operatione vel ſolam, vel cum regno Dei mercedem temporalium cogitare.*

Dixi, temporalia eſſe utcumque neceſſaria : nam abſolute neceſſaria non ſunt ; immo Deus ea nonnumquam quibuſdam denegat propitius, & aliis concedit iratus. Nonne enim Machabæi & alii martyres igne comſumpti facilius exauditi ſunt, quam tres juvenes in fornace Babylonica illæſi? „ Ipſe Salvator eſt, inquit „ S. Auguſtinus tract. 73. in Joann. non ſolum quando „ facit quod petimus, verum etiam quando non fa- „ cit ; quoniam quod videt peti contra ſalutem, non „ faciendo potius ſe exhibet Salvatorem. Novit enim „ Medicus quid pro ſua, quod contra ſuam ſalutem „ poſcat ægrotus ; & ideo contraria poſcentis non fa- „ cit voluntatem ; ut faciat ſanitatem . . . quod ſi fe- „ cerit, non ut Salvator facit, quod eſt nomen ejus „ fidelibus ejus. Eſt quippe impiis & damnator. „ Aliter ergo dicimus in Oratione Dominica, *Adveniat regnum tuum ; fiat voluntas tua* : aliter, *panem noſtrum*

noſtrum quotidianum da nobis: libera nos a malo. Priora quippe abſolute petimus, ſecuri, quod non obſint accepta, & certi quod Deus paratus ſit ea dare, cum toto corde quæſierimus.

Poſteriora vero conditionate tantum poſtulamus; quia in his, quæ poſſunt & prodeſſe & nocere, quid oremus, ſicut oportet, neſcimus. Quamvis enim ſuperflua non appetantur, timendum tamen eſt, ne ipſa neceſſaria ardentius deſiderentur, & propter ea cor duplicetur. In hujuſmodi autem dubiis Spiritus, qui ſecundum Deum poſtulat pro Sanctis, adjuvat infirmitatem noſtram, ut licet moleſta ſit ægritudo, dura pauperies & calumnia, omnes dicant, perfecti quidem lætanter, imperfecti vero patienter, *non mea, ſed tua voluntas fiat*.

§. V.

Utrum Oratio ſit actus Religionis?

CErtum eſt 1. fidem & ſpem eſſe fundamentum & veluti radicem orationis. De fide enim habetur Rom. 10. *Quomodò invocabunt, in quem non crediderunt?* De ſpe ſimul ac fide, Jacob. 1. *poſtulet autem in fide, nihil hæſitans*.

Certum eſt 1. in oratione exerceri omnium virtutum actus, præſertimque caritatis, ſine qua oratio eſt tepida, aut etiam frigida. Quemadmodum enim jejunium nonnunquam obſervatur ex motivo vel Religionis, vel pœnitentiæ, cum tamen ſit actus temperantiæ proprius, ſic & oratio eligi poteſt a qualibet virtute ut medium idoneum ad aſſequendum ejus finem, unde inter opera pœnitentiæ recenſeri ſolet. Sed quæritur hic a quanam virtute immediate procedat tanquam actus ejus proprius & elicitus? Hæc quæſtio prima fronte videtur extra ſcholam plane inutilis; ejus tamen reſolutio plurimum confert ad mores inſtituendos, ut conſtabit ex dicendis. Quare ſit noſtra reſponſio, quæ eſt etiam S. Thomæ art. 2.

R. Oratio eſt actus religionis proprius, iſque poſt

devotionem præcipuus & præſtantiſſimus. Duæ ſunt reſponſionis partes.

Prima pars probatur. Proprium religionis munus ex dictis eſt cultum Deo reddere: Atqui oratio eſt verus Dei cultus; per illam enim profitemur ſummam Dei bonitatem, potentiam, & noſtram indigentiam, dependentiam, & ſubjectionem. Ergò oratio eſt proprius religionis actus, licet plerumque ab aliis virtutibus imperetur.

Secunda pars, nempe quod oratio ſit præcipuus, & præſtantiſſimus religionis actus, probatur auctoritate & ratione S. Thomæ art. 3. ad 3. his verbis: „ Orando tradit homo mentem ſuam Deo, quam ei per „ reverentiam ſubjicit, & quodammodo præſentat. Et „ ideo ſicut mens humana præeminet corporalibus „ membris, vel exterioribus rebus, quæ ad Dei ſervitium applicantur; ita etiam oratio præeminet aliis „ actibus religionis. „ Ex quibus verbis ſic conficitur argumentum. Is religionis actus ceteris eſt præſtantior, quo creatura rationalis magis ſe dejicit & ſubjicit in teſtimonium infinitæ Dei excellentiæ: atqui per orationem creatura rationalis magis ſe dejicit & ſubjicit in teſtimonium infinitæ Dei excellentiæ: Ergo.

Major conſtat; namque ex dictis Dei honos & cultus, qui eſt religionis objectum, definitur, *teſtificatio divinæ excellentiæ:* hæc autem teſtificatio conſiſtit in dejectione & ſubjectione honorantis, qui eo ipſo, quo alteri ſe ſubjicit, ejus excellentiam agnoſcit, & illum exaltare cenſetur, adeo ut pro majore ſui dejectione & ſubjectione creſcat honos & cultus.

Minor explicatur ſimul & probatur. Ideo in omnibus, ſive proſperis, ſive adverſis, ad Deum recurrimus orantes, quia certa fide credimus illum eſſe fontem omnium bonorum, tum naturalium, tum ſupernaturalium, quæ per immenſam ſuam bonitatem, & ſapientiſſimam providentiam diffundit in omnes creaturas, dans ſingulis eſſe & operari, in aliquibus creans bonam voluntatem, in aliis malam voluntatem ordinans, ut nocere non poſſint, niſi illo operante, & ita nihil a creaturis timendum vel ſperandum, niſi qua-

quatenus Deus illas aut movet, aut dirigit ſolus ipſe timor noſter, ſpes & fiducia. Ergo per orationem teſtamur omnimodam noſtram indigentiam, & a Deo dependentiam. „ Quis enim veraciter gemat, deſide-„ rans accipere quod orat a Domino, ſi hoc a ſe ipſo „ (*vel ab alio*) ſe ſumere exiſtimet, non ab illo? „ Nam ſi hæc ab ipſo quidem poſcit Eccleſia, ſed a „ ſe ipſa ſibi dari putat, non veras, ſed perfuncto-„ rias orationes habet, quod abſit a nobis. „ Ita S. Auguſtinus lib. de dono perſever. cap. 23. & alibi paſſim: probans ex orationibus Eccleſiæ abſolutam divini auxilii neceſſitatem. Ergo nuſquam homo tam plene & perfecte ſe & cetera (quantum ipſum ſpectant) Deo ſubjicit; nec proinde ſic illum honorat & exaltat, ſicut in oratione.

Enimvero qui, intermiſſis exterioribus pietatis operibus, quantum neceſſitas caritatis permittit, cum Eccleſia petit a Deo intellectum bonum, cor mundum & novum, ſpiritum cogitandi & agendi quæ recta ſunt, inferiores potentias, ſenſus & appetitum colligit, & quodammodo mortificat omnem actum, quantum fieri poteſt illis interdicens, ne attentionem ſuam perturbent, unde laborioſa exiſtit oratio, alioquin per ſe delectabilis: nonne totum ſe coram Deo dejicit, teſtificans ſe ſufficientem non eſſe aliquid utiliter cogitare, nedum facere, niſi acceperit? Similiter cum dives ſimul & pauper, peritus & imperitus, fortis & infirmus, potentum patrocinio ſuffultus, ſicut & destitutus, poſtulant a Deo panem quotidianum, & contra omnia adverſa auxilium, numquid non confitentur ſuam omnimodam a Deo dependentiam; divitias vero, omnem peritiam, virtutem militarem, amicorum turbam, & omnes creaturas, niſi Deus bonitate ſua impleat, & operatione fœcundet, eſſe velut vinaria uvarum, ut loquitur Propheta Osee cap. 3. hoc eſt, aridas & exſuccas uvarum pelliculas, quæ in torculari, expreſſis uvis, vinoque exhauſto, ſuperſunt? Hinc Eccleſia, ut bene conſcia beatos invocationibus noſtris non tangi, niſi Deus eos moveat ad intercedendum pro nobis, in quibuſdam collectis de Sanctis Deum

orat, ut ipſi intercedant pro nobis. Ergo oratio non orantem ſolum, ſed & omnes creaturas, quantum ipſum ſpectant, plene Deo ſubjicit, illum in adverſantibus iratum attendit, in inſervientibus propitium, benevolum, & omnia in omnibus operantem colit.

Nec dicas inde ſequi per orationem omnem grati animi ſenſum erga beneficos noſtros extingui; ſicut enim juſtorum merita non explodit fides, qua credimus Deum in illis operari & velle & perficere, quia utrumque illis præſtat illæſa illorum libertate: ſimiliter amici noſtri bene de nobis merentur, quia quæ a Deo acceperunt, libere in nos transfundunt.

Hæc accuratius explicanda duximus, ut appareat graviter hallucinari eos, qui ſola præcepti neceſſitate ducti, perfunctorie orant, & tota cordis intentione, lectione & operibus externis incumbunt, exiſtimantes ſe in hujuſmodi magis obſequium Deo præſtare; cum conſtet ex ſæpius dictis Deum eo perfectius coli, quo creatura minus de ſe præſumit, multum autem de ſuis viribus præſumunt, qui libentius lectioni, & aliis operibus externis vacant, quam orationi.

§. VI.

Utrum Oratio ſit donum Dei ſupernaturale?

NEgarunt Pelagiani, quia, inquiebant illi Hæretici, nihil connaturalius eſt ægro aut inopi, quam ope vel Medici, vel divitis implorare. Nihilominus.

R. De fide eſt, orationem eſſe donum Dei ſupernaturale.

Probatur 1. ex Scriptura, Zacch. 12. v. 10. *Effundam ſuper domum David, & ſuper habitatores Jeruſalem ſpiritum gratiæ & precum.* 1. Cor. 12. *Nemo poteſt dicere, Dominus Jeſus, niſi in Spiritu Sancto.* 2. Cor. 3. *Non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid a nobis quaſi ex nobis.* Rom. 8. v. 15. *Accepiſtis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater.* Et v. 26. *Spiritus adjuvat infirmitatem noſtram: nam quid oremus, ſicut*

ſicut oportet, neſcimus, ſed ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, id eſt, poſtulare facit.

Probatur 2. ex Patribus. S. Chryſoſtomus hom. 38. in Gen. ait: *Gratia preces noſtras ſemper prævenit*. Et lib. 2. de orando Deo, *ſupra vires hominis eſt miſcere cum Deo colloquium, niſi adſit vis, & actus Sancti Spiritus*. S. Auguſtinus paſſim, ſed fuſius lib. de dono perſev. cap. 23. probat contra Semipelagianos, tum ex Scripturis, tum ex antiquioribus Patribus, orationem eſſe Dei donum. „ *Attendant ergo* (nem„ pe Semipelagiani ex citatis textibus c. 8. ad Rom.) „ quomodo falluntur, qui putant eſſe a nobis, non „ dari nobis, ut petamus, quæramus, pulſemus: & „ hoc eſſe dicunt; quod gratia prædicetur merito „ noſtro, ut ſequatur illa, cum accipimus petentes, „ & invenimus quærentes, aperiturque pulſantibus. „ Nec volunt intelligere etiam hoc divini muneris „ eſſe, ut oremus: Accipimus enim Spiritum ado„ ptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater. „ Quod vidit Beatus Ambroſius, ait enim, Et orare „ Deum gratia ſpiritualis eſt.

Probatur 3. ratione Theologica. Nullus actus naturalis confert ad vitam æternam: Atqui oratio confert ad vitam æternam; per illam enim ſuppliciter emereri poſſumus, ſaltem de congruo, veniam peccatorum, & quæcumque gratiæ dona, etiam perſeverantiæ, ad ſalutem neceſſaria. Ait enim Chriſtus, *Quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis*. Ergo oratio non eſt actus naturalis.

Dices 1. Fides eſt prima omnium gratiarum: Atqui oratio aliquando præcedit fidem, ut patet in Cornelio, cujus orationes exauditæ ſunt antequam crederet, Act. 10. Ergo oratio non eſt gratia, nec proinde donum Dei ſupernaturale.

Diſt. maj. Fides imperfecta & implicita eſt prima omnium gratiarum, Concedo: fides perfecta & explicita, Nego maj. Porro Cornelius, antequam plenius edoceretur a S. Petro, jam credebat Deum eſſe, alioquin quomodo illum invocaſſet?

Dices 2. Hæc doctrina homines ab oratione retrahit;

cum multis videri poſſit ſe non accepiſſe orandi donum: Ergo.

Nego antec. & argumentum ſimile repono. Retrahit ab obſervatione mandatorum, qui cum Catholicis docet illam eſſe donum Dei ſupernaturale, quia peccatores præſertim obdurati prætexunt ſibi deeſſe agendi gratiam, & ita ſubditi eo prætextu præpoſitis ſuis non obtemperabunt, donec certiores fiant ſe accepiſſe obediendi donum. Reſponſio autem, quæ in promptu eſt ad exſufflandum abſurdum illud ratiocinium, noſtra erit ad refellendum quod contra donum orationis nobis objicitur; ſcilicet, cum Deus juſtus & ſapiens impoſſibilia non jubeat; homo ſpe non defuturi ejus auxilii, manum abſque cunctatione admoveat ad injunctum opus, faciat quod poſſit, petat quod non poſſit, plantet & riget agricola, quamvis Dei ſit dare incrementum; ad priſtinum pergat ancilla, juxta dominæ ſuæ præceptum, non de ſe, ſed de divino adjutorio præſumens, & ſic de ceteris. Similiter fidelis ad hanc Domini vocem, *petite & accipietis*, flectat genua, & tanquam mendicus a janua divitis non recedat, ſed perſeveret pulſans, & propter improbitatem ejus, id eſt importunitatem, quæ Deo grata eſt, aperietur ei. Luc. cap. 11. v. 8. & c. 18. v. 1.

Confirmatur reſponſio ex dictis in Tractatibus de Gratia, & de Attributis, ubi de Decretis divinis, nuſquam minus diffidere licet de Dei adjutorio, quam ubi de oratione agitur, utpote quæ ſit medium a Deo ordinatum, juſtis & peccatoribus neceſſarium ad obtinendum quod illis deeſt ad ſalutem conſequendam; adeo ut multi interdum careant gratia proxima ad operandum, cum illis præſto ſit gratia ad orandum: „ Deus, *inquit S. Auguſtinus*, jubendo monet & fa„ cere quod poſſis, & petere quod non poſſis. „ Hæc eſt illa gratia remota, quam Theologi communiter docent omnibus offerri. Unde S. Doctor paſſim concludit ideo homines tentationibus vinci, quia orandi ſtudium deſerunt.

Confirmatur ſpeciatim de juſtis: in cordibus quippe eorum caritas diffuſa eſt per Spiritum ſanctum, qui

datus

datus eſt eis, qui eos non deſerit, niſi prius deſeratur ab ipſis, ex Concilio Tridentino & Innocentio X. ſed illos facit deſiderare, poſtulare, & gemere, quia nondum poſſident quod amant: amor autem rei abſentis eſt deſiderium, quod non poteſt eſſe ſine aliquo dolore, ut advertit ſanctus Auguſtinus expoſitione in Pſalm. 37. „ Quidquid enim amamus, *inquit*, & non „ habemus, neceſſe eſt, ut doleamus... In perſona „ Eccleſiæ Sponſa Chriſti ſe dicit vulneratam carita- „ te; amabat enim quidem, & nondum tenebat: „ dolebat, quia nondum habebat. Hoc vulnus ad ve- „ ram ſanitatem capiebat. Qui hoc vulnere non fue- „ rit vulneratus, ad veram ſanitatem non poteſt per- „ venire; „ quia nimirum non amat, non deſiderat, non orat, namque ex eodem ſancto Doctore paſſim, ſi ſemper manet caritas, ſemper clamas. Continuum deſiderium tuum, continua vox tua eſt: tacebis ſi amare deſtiteris. Frigus caritatis ſilentium cordis eſt, flagrantia caritatis clamor cordis eſt. Hinc apud Caſſianum, collat. 6. dicitur ſpiritum ſeu donum orationis hoc eſſe in vita ſpiritali, quod ſpiritum vitalem in vita animali, quia ſicut corpus non vivit ſine aliquo ſpirituum motu: ſic nec anima ſine aliquantulo orationis dono. Et quemadmodum Medicus corporum ad infirmum accerſitus, primum explorat arteriæ pulſum, & ex eo dijudicat quæ ſit infirmi habitudo, an febre laboret, necne, an vires ſuppetant aut deficiant, quod ſi nullum deprehendat motum, jam non ad infirmum, ſed ad mortuum ſe vocatum declarat: ſi vero ſpiritus identidem pulſare intermittat, mortem propinquam prædicit. Sic ſpiritualis pater ante omnia tentet neceſſe eſt qualis ſit orandi ſpiritus & affectus in eo, cujus gerit curam, quia flagrans in illo orationis deſiderium, index eſt juſtitiæ acceptæ, aut brevi conſequendæ: quod ſi languidum advertat, majori cura indiget, ſanus enim non eſt, ſi intermittatur ſæpius, & monitore opus ſit, qui diſcipulum ad orandum impellat, nequidem tum orabit, cum orare videbitur, ut ibidem habetur, & valde timendum eſt, ne ad vomitum redeat. Si denique nulla ſit ad orandum

propenſio, ſed perſeverans inde averſio, mortuum pronuntiabat. Nec infideles, quibus Deus aliquem vitalis gratiæ ſenſum inſpiravit ad fidem amplectendam, ſunt ſine aliquo orandi deſiderio. Sed de neceſſitate orationis paragrapho ſequenti.

§. VII.

Utrum oratio ſit ad ſalutem neceſſaria?

DUO fuere oppoſiti errores circa propoſitam quæſtionem; alter Meſſalianorum, qui, teſte Theodoreto lib. 4. de Fabulis Hæreticorum, totam legem ad orationem coarctabant, cum tamen Scriptura multa alia præcipiat opera, v. g. miſericordiæ, quæ qui prætermiſerint, in extremo judicio audituri ſunt: *Ite, maledicti, in ignem æternum*, Matt. 25. Alter Wicleſi, qui de bonis operibus interpretabatur quæcunque in Scripturis legimus de neceſſitate orationis, adeo ut orare in ejus ſententia, nihil aliud ſit quam bene operari.

Eccleſia Catholica inter illa duo extrema media incedit, docetque orationem proprie dictam, & ut eſt petitio quædam, non debere eſſe continuam, ſed aliis bonis operibus vacandum, ut infra probabitur; eſſe tamen aliquando ad ſalutem neceſſariam. Ad propoſitam igitur quæſtionem

R. Oratio proprie dicta eſt aliquoties neceſſaria neceſſitate medii ad ſalutem.

Probatur ex Scriptura. Matth. 7. *Petite, & accipietis*. Dicendo, *petite*, præceptum imponit, ex S. Thoma art. 2. & addendo, *accipietis*, medium neceſſarium ad obtinendum demonſtrat: adeo ut niſi petierimus & pulſaverimus, non ſimus conſecuturi dona, ſine quibus ſalus obtineri non poteſt, juxta illud Jacob. 4. *Non habetis, propter quod non poſtulatis*. Sic mater lacte, quo turgent mamillæ, exonerari appetit; ſed lac non fluet, niſi parvulus mamillas exſugat, pulſet, & comprimat: quo ſenſu S. Auguſtinus videtur intellexiſſe illud Pſalmi 118. *Os meum aperui, & attraxi*

traxit Spiritum: ſic enim ſcribit in illum locum. „ Aperuit os petendo, quærendo, pulſando, & ſitiens „ hauſit ſpiritum bonum, unde faceret, quod per ſe- „ ipſum facere non poterat, mandatum ſanctum & „ juſtum & bonum. Si enim nos, cum ſimus mali, „ novimus bona data dare filiis noſtris: quanto ma- „ gis Pater noſter de cælo dabit Spiritum bonum pe- „ tentibus eum? Non enim ſpiritu ſuo agunt, ſed „ quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei. „ Sicut ergo ſacramenta Baptiſmi & Pœnitentiæ dicuntur neceſſaria non tantum neceſſitate præcepti, ſed etiam medii; quia ſine iis, ſaltem in voto, non poteſt haberi medium ad vitam æternam neceſſarium, nempe peccatorum remiſſio: idem quoque de oratione dicendum eſt. Sed inde alia naſcitur quæſtio. Unde

Q. 2. *Quomodo, & in quibus circumſtantiis Oratio eſt neceſſaria?*

Reſpondet Sanctus Cæleſtinus ſummus Pontifex, epiſt. ad Epiſcopos Galliæ, his verbis: „ In omnibus „ actibus, cauſſis, cogitationibus, moribuſque adju- „ tor & protector orandus eſt; ſuperbum enim eſt, „ ut quidquam ſibi humana natura præſumat. „ Quibus verbis ſanctus Pontifex non vult cum Meſſalianis ſoli orationi vacandum, abſit; contendit duntaxat orationem præmittendam omnibus noſtris conſiliis & operibus. Sed ut planius propoſitæ quæſtioni fiat ſatis, ſimulque explicentur nonnulli Scripturæ textus, qui continuam orationem præcipere videntur, ut Lucæ 18. *Oportet ſemper orare, & nunquam deficere*, 1. Theſſ. 5. *Sine intermiſſione orate*. Eccli. 18. *Non impediaris orare ſemper*.

Obſervandum duo in oratione eſſe diſtinguenda; nempe deſiderium boni abſentis, & ipſam petitionem. Namque oratio, ex dictis, eſt proprii deſiderii intimatio alteri facta; ideo enim quis alterum rogat, quia certum quid ab illo obtinere concupiſcit: ipſa vero petitio ſeu deſiderii expoſitio & intimatio proprie & formaliter eſt oratio, & elicitus Religionis actus. Sed deſiderium, quod præſupponit petitio, pertinet

ad caritatem, qua Deum intendimus ut finem noſtrum ultimum, ad quem cetera referimus. Intendimus, inquam, non propriis freti viribus, eſſet enim ſuperbiæ, ſed ſola Dei bonitate & miſericordia innixi. Unde caritas neceſſario habet comites fidem, qua recte de Dei bonitate ſentimus, ſpem, qua bene de illa ſperamus, & humilitatem, qua nihil de bonis præſumimus. Atque ex illis quatuor virtutibus, quibus ad petendum adducimur, naſcitur orationis ſpiritus, quo ſanctus Auguſtinus epiſt. 194. alias 105. ad Sixtum: „ Sicut nemo recte ſapit ſine ſpiritu ſapientiæ; ita „ ſine ſpiritu orationis non eſt quiſque ſalubriter oraturus. „ His præmiſſis, cum S. Thoma art. 14. ad propoſitam quæſtionem,

R. 1. Deſiderium caritatis ſic explicatum, ex quo procedit oratio, continuum eſſe debet vel actu, vel virtute; quatenus virtute hujus deſiderii tenemur ſemper agere, ut docet Apoſtolus 1. Cor. 10. *Omnia in gloriam Dei facite*. Unde S. Auguſtinus ep. 130. alias 121. *In ipſa fide, ſpe, & caritate continuato deſiderio ſemper oramus*. Sed illud deſiderium metaphorice dicitur oratio, ſumendo cauſam pro effectu, magiſque proprie dici poteſt ſpiritus orationis, qui in nobis continuus eſſe debet.

R. 2. Ipſa actualis oratio ſeu petitio, nec debet, nec poteſt eſſe continua, quia inquit Angelicus Doctor, aliis operibus vacandum eſt; ſed identidem repetenda, quantum neceſſe eſt ad excitandum interioris devotionis fervorem, *uniuſcujuſque enim rei quantitas debet eſſe proportionata fini, ſicut quantitas potionis ſanitati*. Confirmatque ſuam ſententiam auctoritate ſancti Auguſtini epiſt. 130. alias 121. in qua ſic ſcribit: „ Ideo (*nempe ut continuum flagret Dei deſiderium*), „ per certa intervalla horarum & temporum etiam ver„ bis oramus Deum, ut illis rerum ſignis nos ipſos „ admoneamus, quantum in hoc deſiderio profeceri„ mus, nobis ipſis innoteſcamus, & ad hoc agendum „ nos ipſos acrius incitemus: dignior enim ſequetur „ effectus, quem ferventior præcedit affectus: *Et infra*. Sed ideo ab aliis curis atque negotiis, quibus

„ ipſum

„ ipſum deſiderium quodammodo tepeſcit, certis ho„ ris ad negotium orandi mentem revocamus, verbis „ orationis nos ipſos admonentes in id, quod deſide„ ramus, intendere; ne quod tepeſcere cœperat, om„ nino frigeſcat, & penitus extinguatur, niſi crebrius „ inflammetur. „ Porro qui ſtatutis temporibus orare „ non prætermittit, ſi non phyſice, ſaltem moraliter loquendo, ſemper orat etiam oratione propriè dicta ſicque intelligendos laudatos Scripturæ textus docet idem Angelicus Doctor citato art. ad quartum, & S. Auguſtinus hæreſi 57.

R. 3. Quamvis definiri non poſſit, quo præciſe tempore & quoties orandi præceptum obliget; cum id pendeat non ſolum ex Dei ordinatione, ſed etiam ex cujuſque diſpoſitionibus, tentationibus, & aliis circumſtantiis, certum eſt ſæpius precandum, nec ſine ſalutis æternæ periculo illud religionis opus diu omitti poſſe.

Probatur 1. ex Scripturis, quæ non ſolum orationem, ſed & orationis frequentiam præcipiunt. Luc. 18. *Oportet ſemper orare & non deficere.* Et cap. 21. *Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini .... ſtare ante Filium hominis.* Coloſſenſ. 4. *Orationi inſtate vigilantes in ea.* 1. Petri 4. *Vigilate in orationibus.* Hos autem & ſimiles Scripturæ textus ſemper intellexerunt fideles ad ſenſum reſponſionis noſtræ. De primis Chriſtianis legitur Act. 1. *Erant perſeverantes unanimiter in oratione.* S. Hieronymus epiſt. 7. ad Lætam, hortatur ut ejus filia juxta receptum Eccleſiæ morem, vel a teneris annis aſſueſcat ad orationes nocte conſurgere, mane hymnos canere, tertia, ſexta, nona hora ſtare in acie quaſi bellatrix Chriſti, & accenſa lucerna reddere ſacrificium veſpertinum: quam conſuetudinem etiam nunc ex præcepto retinent Clerici, Religioſi, & Moniales.

Probatur 2. exponendo cauſſas & circumſtantias, propter quas ad orationis præſidium confugere neceſſe ſit; ubi enim adverterimus illas quam ſæpiſſime recurrere, patebit frequentis orationis neceſſitas.

Itaque ut ſaluti noſtræ utiliter conſulamus, tria in

primis ſunt neceſſaria. Primum, ut Deus miſericorditer concedat peccatorum veniam cum gratiæ ſantificantis & virtutum donis. Secundum, ut donis jam acceptis bene & fideliter utamur. Tertium ut in iis uſque ad finem perſeveremus. Atqui tria illa non conceduntur adultis, niſi inſtanter petentibus & pulſantibus. Ergo.

Major eſt de fide, & conſtat ex dictis in tractatu de gratia. Minoris tres ſunt partes ſigillatim probandæ.

Prima pars, nempe Deum veniam peccatorum, & virtutum dona non concedere, niſi petentibus & pulſantibus.

Probatur 1. ex Scriptura, Eccli. 16. *Non exoraverunt pro peccatis ſuis antiqui gigantes, qui deſtructi ſunt confidentes ſuæ virtuti.* Luc. 18. Publicanus veniam eſt conſecutus: Phariſæus vero minime; quia ille pro ea humiliter precatus eſt, hic autem minime; ac propterea expertus eſt quod Jacob. 4. legitur: *Non habetis propter quod non poſtulatis.* Enimvero inſolentiſſimæ ſuperbiæ eſt, ſi reus veniam, ad quam deprecandam perſona læſa hortatur, nihilominus petere contemnat. Porro cum omnes etiam juſti in multis offendant, neceſſe eſt, ſi nolint obrui peccatorum multitudine, ad orationis remedium quam ſæpiſſime confugiant, dicantque quotidie ex intimo cordis dolore: *Dimitte nobis debita noſtra.*

Probatur 2. ex Patribus. S. Auguſtinus lib. de dono perſeverantiæ cap. 16. ſic docet: „ Conſtat Deum, „ alia damna etiam non orantibus ſicut initium fidei, „ alia nonniſi orantibus præparaſſe. „ *Et lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus cap. 56. Inter opera ſancti Auguſtini* „ nullum credimus ad ſalutem, niſi Deo invitante venire: nullum invitatum ſalutem ſuam, niſi „ Deo auxiliante, operari: nullum niſi orantem auxi- „ lium promereri. „ *Sanctus Chryſoſtomus lib. 1. de orando Deo, ait:* „ Profiteor deprecationem caput eſ- „ ſe bonorum omnium, baſim ac radicem vitæ frugi- „ feræ, *homil. 23. in Matth.* „ nihil eſt quod non „ obtineat oratio, etiamſi mille peccatis obnoxius ſis, „ ſed vehemens, ſed aſſidua. Non petere importunum

„ eſt

„ eſt Deo ; exactio ipſi grata eſt , *homil.* 35. *in* „ *Joann.* Pudeat nos exemplo paralytici: ſi per octo „ dies rogaverimus, & non exaudimur, tepeſcimus: „ *Et homil.* 26. *in Act.* Non ſic ignis ſordes pur„ gare ſolet, ut oratio nocturna ſordes peccatorum „ noſtrorum.

Secunda pars probatur, ſcilicet ad orationem recurrendum, ut acceptis donis bene utamur, quia quamvis nemo virtutum donis male uti poſſit, ea certe otioſa & ſine fructu relinquit, ſicut ſervus piger, qui abſcondit talentum domini ſui, Matth. 25. niſi Deus continuo ſuo auxilio illum incitet inflammetque: „ Si„ cut enim oculus corporis etiam pleniſſime ſanus, *in*„ *quit S. Auguſtinus lib. de nat. & grat. cap.* 26. niſi „ candore lucis adjutus, non poteſt cernere: ſic ho„ mo etiam perfectiſſime juſtificatus, niſi æterna lu„ ce juſtitiæ divinitus adjuvetur, recte non poteſt vi„ vere. „ Sed quam multa oculos mentis ab hac luce avertunt! Tentatio ſiquidem eſt vita humana ſuper terram. Aut venit diabolus, & rapit quod digito Dei ſeminatum eſt, hoc eſt, gratiam ſanctificantem & virtutum dona: aut curæ & ſollicitudines ſæculi deſiderium cæleſtium ſuffocant: unde & virtutum habitus & ſacramenta ſæpius iterata ſine fructu & ſine actu remanent: aut innata ſuperbia, quæ etiam in recte factis cavenda eſt, quod Dei eſt, humanæ tribuit induſtriæ: efficitque ut homo ſeſe extollendo gravius pereat, quam ſi nihil operaretur boni, ex S. Auguſt. lib. de nat. & grat. cap. 27. Propterea ne in tantis periculis obdormiant juſti, monet Dominus graviſſimis his verbis, Marci 13. *Videte, vigilate, & orate.* Et Matth. 26. *Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem.* Apoſtolus quoque ejus clamat, Epheſ. 6. v. 11. *Induite vos armaturam Dei, ut poſſitis ſtare adverſus inſidias diaboli.* Quæ ſit autem illa armatura exponit v. 18. *Per omnem*, inquit, *orationem & obſecrationem orantes omni tempore in ſpiritu, & in ipſo vigilantes in omni inſtantia.* His ſe texit armis contra ſtimulum carnis, 2. Cor. 12. *Propter quod*, inquit, *ter Dominum rogavi*, hoc eſt, donec certus de Dei auxilio audiviſſet, „ *ſufficit tibi*

gra-

gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur. Quid ita?

Audi auctorem operis imperfecti, hom. 18. inter opera S. Chryſoſt. „ Quoniam, *inquit*, Deus creatu„ ram ſenſibilem armatam & munitam creavit; alios „ enim munivit veloci pedum curſu, alios armavit „ unguibus, alios velocibus pennis, &c. hominem „ autem ſic diſpoſuit, ut virtus illius ipſe ſit, & in „ eo quod infirmiorem eum fecit omnibus, in ipſo „ eum voluit fortiorem eſſe in ſe“. Adam perfectiſſime ſanus & propriæ virtuti d'miſſus, in Paradiſo proſtratus eſt: Job vero infirmus, ſed orationis præſidio vallatus, in ſterquilinio victor extitit. Unde S. Chryſoſt. hom. 29. in Gen. ait: „ Ad preces confu„ gio tanquam ad inexpugnabilem murum. *Hom.* 30. „ *Magna arma ſunt, preces*. *Et hom. de Moyſe*: Quis „ juſtorum non orando pugnavit? Cum levaret Moy„ ſes manus, vincebat Iſrael, ubi autem ſubmiſerat, „ vincebat Amalech. Bellum Chriſtianis indictum hoc „ exemplo monſtratur, belli effectus, orationis in„ ſtantia aperitur. Orat enim Moyſes, & vincit; „ ceſſat, & vincitur. Didicit Chriſtianus unde vincat „ & vincatur. Nec quiſquam poterit excuſare, qui „ hoſtem vincere noluit, dum orare ceſſavit.

S. Auguſtinus eadem figura probat crebræ orationis neceſſitatem, ſerm. 332. olim 27. f. 50. hom. „ Ora„ bat Moyſes, tunc extendebat manus, & deficiebat „ Amalech; & tuæ manus extenſæ ſint, ut deficiat „ Amalech tentator, & hujus itineris impeditor. Eſto „ vigil & ſobrius in orationibus“. Tum oſtendit Juſtos ideo venialiter peccare, quia deficiunt ab oratione. „ In manibus Moyſi ſervi Dei forte alternatio tua „ fuit. Aliquando ille deponebat manus, & vincebat „ Amalech, aliquando erigebat, & ſuperabat Iſrael . . . „ Quid oramus ut dimittatur, niſi propter manus de„ ficientes contra Amalech?

Vera itaque Patrum ſententia apud Caſſian. coll. 10. cap. 13. parum, & minus quam neceſſe ſit, illum orare; qui divinam opem non implorat, niſi ea diei parte qua genuflectere conſuevit; cum enim dæmones ubi-

ubique inſidientur virtutibus noſtris, corpus, quod corrumpitur, continuo aggravat animam; ſuperbia ſive cupiditas, quæ etſi non dominetur in juſtis, ſemper tamen ineſt, intentionem ad creaturas detorquere nititur, corda noſtra identidem ad Deum ſublevare oportet, & inter operandum breviſſimas orationes raptim jaculari, ut loquitur S. Auguſt. cit. epiſt. 130. alioquin cæleſtium deſiderium tepeſcit, infuſæ virtutes areſcunt, nec jam Spiritu Dei, ſed noſtro agimur. „Porro non qui ſpiritu ſuo agunt, ſed quotquot „Spiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei: non quia „ipſi nihil agunt, ſed ne nihil boni agant, a bono „aguntur, ut agant. *Auguſt. conc. 27. in Pſ. 118.* „Poterat quidem nobis, & non orantibus dare: ſed „oratione noſtra nos voluit admoneri, a quo acci„piamus hæc beneficia. Tutiores autem vivimus, ſi „totum Deo damus, non autem nos illi ex parte; „& nobis ex parte committimus„. Idem lib. de dono perſev. cap. 6. & 7. Scriptum eſt enim de diabolo ſub figura Behemoth, Job 41. *Non eſt ſuper terram poteſtas, quæ comparetur ei*. Quare ubi vel avaritia, vel libidine, vel ambitione tentat, manus cum ipſo non ſunt conferendæ, ſed ad Deum ſtatim confugiendum.

Tertia pars, quæ eſt de neceſſitate crebræ orationis ad perſeverandum, conſtat apud Theologos.

Prob. 1. ex laudatis Scripturæ textibus Luc. 21. *Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini .... ſtare ante filium hominis*, Matth. 25. *Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem*.

Prob. 2. ex Patribus. S. Cyprianus in expoſitione Orat. Domin. ſic ſcribit. „Hanc continuis orationi„bus precem facimus; hoc diebus ac noctibus poſtu„lamus, ut ſanctificatio & vivificatio, quæ de Dei „gratia ſumitur, ipſius protectione ſervetur„. S. Auguſt. lib. de dono perſev. a cap. 2. uſque ad 8. ex Orat. Dominica refellit Semipelagianos negantes perſeverantiam eſſe Dei donum, hoc qui dicit, (*inquit cap. 2.*) Non meis diſputationibus refellendus, „ſed Sanctorum orationibus onerandus eſt. An vero

„quiſ-

„ quiſquam eorum eſt, qui non ſibi poſcat à Deo ;
„ ut perſeveret in eo; cum ipſa oratione, quæ Do-
„ minica nuncupatur, quia eam Dominus docuit,
„ quando oratur a Sanctis, nihil pene aliud quam
„ perſeverantia poſci intelligatur? *Et cap. 6. ſic con-*
„ *cludit.* Hoc ergo Dei donum ſuppliciter emereri
„ poteſt, id eſt, ſupplicando impetrari.

Confirm. & explicatur doctrina catholica. Nimirum duo complectitur perſeverantia. Primum eſt progreſſus in virtute, juxta illud Pſ. 8. *Ibunt de virtute in virtutem*, donec videatur *Deum Deorum in Sion*. Illud enim eſt diſcrimen inter perſeverantiam patriæ, & perſeverantiam viæ; quod illa ſit firmitas & immobilitas in termino, hæc vero continuus motus & progreſſus verſus terminum: quia viator eſſe deſinit, non ſolum qui viam deſerit, ſed etiam qui in via ſubſiſtit, nec ulterius progredi intendit. Sed in hanc rem audiendus eſt ſtrenuus & perſeverans viator, cap. 3. epiſt. ad Philipp. *Sequor autem*, inquit, *ſi quo modo comprehendam ... Fratres, ego me non arbitror comprehendiſſe. Unum autem, quæ quidem retro ſunt obliviſcens, ad ea vero, quæ ſunt priora, extendens me ipſum ... Quicumque ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamur.* Ibi Apoſtolus negat ſe eſſe perfectum, ſcilicet perfectione termini, quæ comprehenſorum eſt: ſed ſe dicit perfectum perfectione, quæ competit viatoribus, quæ in eo conſiſtit, ut ad bravium ſupernæ vocationis ſtrenue & perſeveranter currant. Unde commune SS. PP. effatum. *In via Domini non proficere, deficere eſt.* Porro in juſtitia ſic perſeveranter progredi, quid aliud eſt, quam ex bonis Domini lucrum percipere, & acceptis ejus beneficiis fideliter uti? Et hoc novum Dei donum eſt, quod, ut mox probavimus, nonniſi aſſidue orantibus obvenit.

Alterum in perſeverantia attendendum, eſt ſpecialis Dei protectio & efficax ejus auxilium, quo juſtus indeclinabiliter & inſuperabiliter in via Domini, vel ſemel inita, vel poſt lapſum repetita uſque ad mortem ambulat. Magnum autem illud donum, quod præcipue in perſeverantia ſpectatur, & ſine quo nemo

mo in hoc rerum ſtatu ſalutem conſequitur, non eſt propoſitum nec promiſſum, tanquam merces determinata cujuſquam boni operis, per quod Juſtus confirmetur in gratia, certuſque ſit in ea ſe uſque ad mortem perſeveraturum. Supereſt ergo ut continuo perſeverantiam petat. De fide quidem eſt juſtos habere jus ad vitam æternam, quæ eſt hæreditas filiorum: mererique de condigno per bona opera incrementum gratiæ ſanctificantis & virtutum: ſed ſimile jus non acquirunt ad ſingulare illud donum per qualecumque opus etiam heroicum. Scriptum eſt, enim, *qui ſtat, videat, ne cadat*: (ſicut contigit nonnullis etiam poſt glorioſam nominis Chriſti confeſſionem;) ſed cum metu & tremore ſalutem ſuam operetur. Quid ita? Quia Deus eſt, qui operatur & velle & perficere, non pro meritis cujuſquam, ſed pro bona voluntate, quam juſti ſibi conciliare debent vigiliis, laboribus, eleemoſynis, orationibus & oblationibus, ut docent Trid. Patres ſeſſ. 6. cap. 13.

Ipſe quidem Spiritus illis teſtimonium reddit, quod ſint filii Dei, Rom. 8. v. 16. atque eo titulo illis ingerit & fiduciam petendi & ſpem obtinendi ſingulare illud donum. Quid enim non ſperent ab optimo patente, qui ſe ſentiunt filios? ſed quia in hoc ſtatu infirmitatis noluit illos emancipare cæleſtis Pater; quemadmodum emancipaverat Adamum utpote virum perfectum & robuſtum, oportet ut ſub ejus tutela ſe contineant, & precatio modo ab ejus pietate ea ſupplices obtineant, ſine quibus ab hæreditate excluderentur.

§. VIII.

Utrum Oratio habeat infallibilem effectum?

TRipliciter ſpectari poteſt Oratio. 1. Ut actus ſupernaturaliter bonus. 2. Ut actus non ſolum ſupernaturaliter bonus, ſed etiam laborioſus & pœnalis;

eſt

eſt enim elevatio mentis in Deum, quæ non fit ſine lucta cum ſenſibus, & corporis defatigatione. 3. Ut præciſe petitio eſt, quomodo ſpectatur deprecatio pauperis, quæ non tendit ad exhibendum diviti honorem, aut ſatisfactionem, ſed ſolum ad impetrandam ab eo eleemoſynam. His præmiſſis ad propoſitam quæſtionem.

R. 1. Oratio quatenus eſt actus ſupernaturaliter bonus in viatore, infallibiliter eſt meritoria, & quidem de condigno, ſi orans ſit juſtus; de congruo vero, ſi ſit peccator; quia habet omnes conditiones meriti a nobis recenſitas, ubi de merito.

R. 2. Oratio, quatenus eſt actus ſupernaturalis & laborioſus in viatoribus juſtis, certo eſt ſatisfactoria. Ita enim definiit Concilium Tridentinum ſeſſ. 14. can. 13. his verbis: „ Si quis dixerit, pro peccatis, „ quoad pœnam temporalem minime Deo per Chriſti „ merita ſatisfieri. . . jejuniis, orationibus . . . ana- „ thema ſit. „ Et ratio eſt, quia ſatisfactio ex alibi dictis eſt dejectio rei coram perſona læſa: Atqui talis eſt Oratio hominis veniam a Deo per merita Chriſti deprecantis. Ergo talis oratio eſt vera ſatisfactio.

Dixi, *in viatoribus*; quia beati orando pro nobis, nec merentur, nec ſatisfaciunt, utpote qui ſint in termino.

R. 3. Quatenus præciſe eſt petitio, infallibiliter impetrat, ſi fiat ut decet, & cum conditionibus requiſitis.

Probatur, quia fidelis eſt Deus, ſe ipſum negare non poteſt; 2. ad Timoth. 2. Atqui Deus non ſemel expreſſe promiſit ſe preces exauditurum, Pſal. 49. *Invoca me in die tribulationis, eruam te*. Luc. 11. *Omnis enim qui petit, accipit*. Joann. 16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*. Clariora ſunt illa verba, quam ut de promiſſione Dei orantibus facta dubitare poſſimus. De fide eſt ergo orationem habere infallibilem effectum. S. Aug. in Pſal. 65. expendens illa verba: „ Benedictus, qui non amovit „ orationem meam & miſericordiam ſuam a me, *ſic* „ *ſcribit*: Securi de pollicitatione ipſius, non deficia-

„ mus

„ mus orando. Cum videris non a te amotam depre-
„ cationem tuam, ſecurus eſto, quia non eſt a te
„ amota miſericordia ejus.

Dixi, ſi oratio fiat cum conditionibus requiſitis; quia ſicut ſacramenta novæ legis, quantumcumque per ſe efficacia, non habent effectum in iis, qui ponunt obicem; ſic nec oratio ubi deſunt conditiones requiſitæ: *Petitis & non accipitis, eo quod male petatis* Jac. 4.

Q. 2. *Quænam requiruntur conditiones, ut oratio infallibilem habeat effectum?*

R. Quatuor. Debet fieri 1. pie: 2. cum fiducia: 3. pro ſeipſo orante; 4. perſeveranter. Ita fere S. Thomas art. 15. ad 2. „ Ponuntur, *inquit*, quatuor conditiones, quibus concurrentibus, ſemper aliquis impetrat „ quod petit; ſcilicet, ut pro ſe petat, neceſſaria, „ pie, & perſeveranter. *Et ad tertium addit*: Oratio „ principaliter innititur fidei quantum ad efficaciam „ impetrandi. „ Sed hæc fides vel ad pietatem reducitur, ſicut & ſecunda conditio, ut oratio ſit de neceſſariis ad ſalutem, vel ad fiduciam, ut mox patebit.

§. IX.

Quot requiruntur, ut oratio pie fiat?

R. Tria, Primo ex fide procedat neceſſe eſt, juxta illud Rom. 10. *Quomodo ergo invocabunt* (nempe ut omnipotentem, & miſericordem) *in quem non crediderunt?* Et Matth. 21. *Omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipientis*. Et ratio eſt, quia orationis efficacia nititur promiſſione divina per Chriſti merita. Atqui promiſſio divina non movet, niſi credentes, ut per ſe patet, & docet Apoſtolus Rom. 4. ubi de Abrahamo ſic loquitur: *In repromiſſione etiam Dei non hæſitavit diffidentia, ſed confortatus eſt fide, dans gloriam Deo*. Ergo. Porro non exigitur ea fides, qua orans certe credat ſe conſecuturum orationis effectum; quia cum promiſſio ſit conditionata, nempe ſi ponantur neceſſariæ conditiones, nec Deus revelaverit illas revera adeſſe, fidelis non poteſt eſſe

cer-

certus fide theologica ſe impetraturum : hæc enim omnimoda certitudo pertinet ad fidem miraculorum , qua Deus aliquando ſic movet animum , ut dubitare non poſſit de effectu. Hac fide Apoſtolus Petrus claudo dixit , *ſurge & ambula* . Act. 3. Fides ergo ad orationem requiſita in eo conſiſtit , ut orans ſecurus ſit de Deo , timidus de ſeipſo , ne ſcilicet aliquam e conditionibus ad orationem requiſitis prætermittat : Sed ille timor nedum precantis ardorem retundat , quin potius ejus ſollicitudinem excitat , ne deſit gratiæ , quæ orantibus offertur.

Secundo , ut honeſta & pia ſit oratio , oportet ut fiat attente & devote , peccatum quippe eſt orare negligenter , & cum voluntaria mentis evagatione.

Tertio , ad pietatem requiritur , ut oratio fiat de neceſſariis ad ſalutem : impium enim eſt petere quæ per ſe mala ſunt , quia gravis injuria Deo irrogatur , quaſi ipſe fons omnium bonorum , ſit etiam auctor peccati. Et ideo hujuſmodi oratio ſemper eſt mortifera , & peccatum mortale , ſicut & omne perjurium etiam in materia levi ; quia par eſt injuria , aut etiam forte gravior , ſive quis credat Deum poſſe eſſe auctorem peccati vel leviſſimi ; ſive teſtem adducat cujuſcumque falſi.

Q. 2. *Sed quid ſi petatur a Deo res indifferens ?*

R. Vel petitur ex mera cupiditate propter terrenam felicitatem ; vel ex caritate , tanquam medium a Deo electum , quo facilius vita æterna apprehendatur.

Si primum , res indifferens ſicut indecenter appetitur , ſic ſine pietate a Deo poſtulatur ; „ Nam ſi a ſæ„ cularibus abſtinere jubemur , *inquit S. Chryſoſt. hom.* „ *mil. 42. in Joann.* quæ miſeria , quæ amentia eſt „ ea a Domino poſtulare ? *Et S. Auguſt. in Pſ. 85.* „ Si invocas , ut veniat ad te pecunia , *puta ex ludo* , „ Deum tibi adjutorem ponis cupiditatum , non exau„ ditorem deſideriorum ,

Utrum autem talis oratio ſit mortifera & peccatum mortale , quæſtio eſt. Negat Suarez l. 1. de orat. c. 17. ſed quidquid ſit , certum eſt non eſſe piam nec veram orationem , nec proinde impetratoriam. Tum quia ora-

oratio ex dictis eſt decentium petitio: tum quia Spiritus ſanctus, in quo clamamus, Abba (pater) non iſta poſtulat pro nobis: tum denique quia nec petimus, niſi in nomine Salvatoris, nec quidquam a Deo obtinemus, niſi per ejus merita: Atqui „ non petitur „ in nomine Salvatoris, quidquid petitur contra rationem ſalutis, „ ex ſancto Auguſtino tract. 102. in Joann. nec Chriſtus nobis meruit, ut cupiditates implere poſſimus; ſed ut ab iis liberemur. „ Ipſe ſalvator eſt, *inquit S. Auguſtinus tract. 78. in Joann.* „ non ſolum quando facit quod petimus, verum etiam „ quando facit: quoniam quod videt peti contra „ ſalutem, non faciendo potius ſe exhibet ſalvatorem: „ novit enim Medicus quid pro ſua, quid contra „ ſuam ſalutem poſcat ægrotus. Et ideo contrariam „ poſcentis facit voluntatem, ut faciat ſanitatem. „ Quod ſi fecerit, non ut ſalvator facit, quod eſt „ nomen ejus fidelibus ejus. Eſt quippe impiis & „ damnator. Non ſolum ſalvator, ſed etiam magiſter „ bonus docuit quid petamus, „ ſcilicet, ne ſinat Deus nos ire poſt concupiſcentias noſtras. „ Ad hoc pertinet, *pergit ſanctus Doctor*, ne nos inducas in tentationem, neque enim parva eſt tentatio, ſi contra „ tuam ſit cauſſam tua poſtulatio.

Si ſecundum, nempe ſi appetatur res indifferens ut medium, quo Deus nos perducere decrevit ad vitam æternam, pie, & in nomine Salvatoris peti poteſt; quia talis oratio fit & ſecundum Dei voluntatem, ut patet, & per merita Chriſti, cum Chriſtum nobis meruerit & ſalutem, & quidquid ad eam conducit.

At duo hic diligenter ſunt obſervanda,

Primum, ad temporalia infallibiliter impetranda ſatis non eſt, quod deprecans ea petat in ordine ad ultimum finem; ſed requiritur inſuper, ut Deus iis mediis velit illum acquiri. Cum autem nobis non conſtet de divina voluntate, num per proſpera, an per adverſa ad felicitatem æternam nos perducere decreverit; ſequitur temporalia, ſi pie petantur, conditionate ſemper eſſe petenda, ut diximus paragrapho primo. Et ex tali oratione hic ſaltem fructus infallibiliter

liter percipitur, ceteris conditionibus concurrentibus; ſcilicet paratum fore cor deprecantis, ut cum Apoſtolo dicat. 2. Cor. 12. *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, in contumeliis, in neceſſitatibus, in perſecutionibus*, &c.

Secundum, in hypotheſi etiam, quod Deus rerum proſperitate nos regnum cæleſte conſequi velit, nihilominus oratio noſtra plerumque caret effectu: quia ſub obtentu ſalutis æternæ obumbratur negotium cupiditatis, nobiſque orantibus ſæpe idem contingit, quod alimenta ſumentibus, nimirum ſicut edentibus & bibentibus cauſſa ſanitatis, adjungit ſe voluptas, ut ejus cauſſa fiat, quod ſanitatis cauſſa nos facere dicimus. & volumus: ſic deprecantium intentionem prævertit vitæ præſentis amor. Quis putet temporalia propter ſeipſa quærere? una omnium vox eſt, ea ſe poſtulare propter regnum Dei, & juſtitiam ejus. Sed fallax illa pietatis larva, vel ex eo facile deprehenditur, quod iidem ipſi, qui orationis dono ſe carere cauſſantur, ac propterea vel non petunt, vel frigide & perfunctorie petunt virtutes, puta caritatem, humilitatem, quibus maxime indigent; & ſine quibus regnum Dei non acquiritur; ii, inquam, ipſi, ubi mala temporaliter premunt, aut impendent, intenſiſſime & prolixe Deum orant, votis & ſacrificiis miſericordiam Dei inceſſanter pulſant. Atqui ſi ad hujuſmodi preces fundendas incitaret eos regnum Dei & juſtitia ejus tanquam finis unice intentus, multo magis ab illis expeteretur, juxta vulgare Philoſophorum effatum; propter quod unumquodque tale eſt, & illud magis per ſe; hoc eſt, finem propter quem media appetuntur, amplius appeti neceſſe eſt. Quod enim propter aliud diligitur, non tam ipſum diligitur, quam aliud, propter quod diligitur. Ergo cum in pleriſque nulla aut pene nulla ſit orationis inſtantia pro obtinendis a Deo bonis ſpiritualibus, maxima vero pro conſequendis temporalibus; neceſſario ſequitur temporalia ab iis plerumque non expeti propter ſpiritualia, ſed propter ſeipſa, ac proinde orationes eorum non eſſe apud Deum impetratorias, ut ſupra monuit S. Jacobus

cobus his graviſſimis verbis, *Petitis, & non accipitis; eo quod male petatis, ut in concupiſcentiis veſtris conſumatis*, c. 4. Temporalia autem in concupiſcentiis inſumere ſolent, qui ea petunt magis ex cupiditate, quam ex cæleſtium bonorum deſiderio; & male ſic petentibus *metuendum eſt, ne quod* (Deus) *poſſet non dare propitius, det iratus*, inquit S. Auguſtinus tract. 73. in Joann.

Aliter itaque petimus panem noſtrum quotidianum, quo nomine intelliguntur neceſſaria vitæ præſentis ſubſidia, aliter regnum Dei, & juſtitiam ejus. Iſtud poſterius poſtulamus, ut nos ipſos ad illud deſiderandum acrius incitemus: valde enim magnum eſt, & nos ad accipiendum parvi & anguſti ſumus. Ideo dicitur nobis, *dilatamini*. Nec tamen cito datur, ut dilata deſideria creſcant; tanto quippe ſumemus capacius, quanto deſideravimus ardentius, ex ſancto Auguſtino epiſt. 130. alias 121. Priora vero Dominus & Magiſter noſter a Deo quærere docuit, non ut vehementius illa concupiſcamus, abſit, cum illa ſæpe electis vel neget, vel etiam ſubtrahat, ſi nimis ad eadem afficiamur; ſed ut inde nos commonefaciamus Deum eſſe etiam talium bonorum auctorem, & ubi obvenerint, in ipſum per gratiarum actionem eſſe refundenda, non in propriam induſtriam, aut amicorum patrocinium. Enimvero idem Dominus noſter & Magiſter, qui panem quotidianum petere, & a malo liberari præcipit, ſimul prohibuit, ne ſoliciti ſimus quid manducemus, aut quo induamur: *ſcit enim*, inquit, *Pater veſter cæleſtis, quia his indigetis*. Tanquam ſi quis ægrotanti diceret: Quære duntaxat ſanitatem a Medico peritiſſimo, nec ſolicitus ſis de remediis, quia ſi primum efficaciter voluerit, remedia apponet prout judicaverit expedire. Sic Chriſtus, *Quærite primum*, ait, *regnum Dei & juſtitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis*. Non dicit, *deinde iſta quærite*, ne illinc avertamini, & duos fines vobis conſtituatis; ſed ait, *hæc omnia adjicientur vobis*, id eſt, conſequentur.

§. X.

§. X.

Qualis debet eſſe orantis fiducia ad infallibiliter impetrandum?

R. DUO extrema in primis vitanda ſunt, nempe diffidentia, & præſumptio.

Diffidentia quidem, *Qui enim bæſitat* (Jac. 1.) *ſimilis eſt fluctui maris, qui a vento movetur, & circumfertur:* quia non habet firmitatem & conſtantiam in petendo: *Non ergo æſtimet homo ille quod accipiat aliquid a Domino*. Hanc fiduciam exigit Chriſtus ab invocantibus ſe. *Confide fili*, ait Paralytico Matth. 9. *remittuntur tibi peccata tua*. Et duobus cæcis ibidem: *Secundum fidem veſtram fiat vobis*. Unde concludit Apoſtolus in hæc verba Hebr. 4. *Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut miſericordiam conſequamur, quoniam non eſt confuſio confidentibus in te*, Dan. 3. Propterea in collationibus Patrum, collat. 9. cap. 32. legimus ſignum futuræ impetrationis tum haberi, cum Spiritus ſanctus movet ad petendum cum magna fiducia, & cum quadam impetrandi ſecuritate. „ Magna „ ſiquidem fides, *inquit S. Bernardus ſerm. 32. in „ Cant.* magna meretur; & quatenus in bonis Domini „ fiduciæ pedem porrexeris, eatenus poſſidebis.

Præſumptio non minus cavenda eſt in oratione, quam diffidentia. *Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*, Jac. 4. *Oratio humiliantis ſe penetrat cælos*. Eccli. 31. *Reſpexit in orationem humilium, & non ſprevit precem eorum*, Pſalm. 101. *Non derelinquis præſumentes de te: & præſumentes de ſe humilias*, Judith. c. 6. *Neque enim in juſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis*, Dan. 9. Tota ergo fiducia orantis nititur ſola Dei miſericordia. Oratio Pharifæi, Luc. 18. rejecta eſt, quia in ſuis virtutibus & meritis confidebat.

Dices: Gratia ſanctificans eſt fundamentum juſtis ſperandi auxilia ad ſalutem neceſſaria, Deus enim nemi-

neminem deſerit, niſi prius deſeratur ab eo. Ergo impetrandi fiducia repeti poteſt ex juſtitia deprecantis. Sic Ezechias 4. Reg. c. 20. *oravit Dominum, dicens: Obſecro Domine, memento quomodo ambulaverim coram te, in corde perfecto.*

Confirmatur 1. S. Joannes primæ Epiſt. c. 3. docet naſci ex bonæ conſcientiæ teſtimonio fiduciam orandi & impetrandi: *Chariſſimi*, inquit, *ſi cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quidquid petierimus, accipiemus ab eo.*

Confirmatur 2. Peccator ex nullo capite ſpem impetrandi concipere poteſt. Namque 1. conſcientia indignum illum pronuntiat, qui a Deo exaudiatur, *iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet Dominus*, Pſal. 65. *Cum ſit enim timida nequitia, dat teſtimonium condemnationis, ſemper enim præſumit ſæva, perturbata conſcientia.* Sap. 17. nec Deum apprehendit niſi ut iratum & extrema minantem. 2. Deus non modo non promiſit ſe exauditurum peccatores deprecantes, quin potius illos præmonuit rejiciendos, *Cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam, manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt*, Iſaiæ cap. 1. *Tunc invocabunt me, & non exaudiam.* Prov. 1. *Oculi Domini ſuper juſtos, & aures ejus in preces eorum, vultus autem Domini ſuper facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum*, Pſalm. 33. Antiochus intenſiſſime oravit Dominum, a quo miſericordiam non erat conſecuturus, 2. Mach. 9.

Nego conſeq. 1. quia nullus abſque ſpeciali Dei revelatione poteſt eſſe certus de ſua Juſtitia, ut definit Concil. Trident. ſeſſ. 6. can. 13. 2. Quamvis gratiæ ſanctificanti reſpondeant gratiæ ſufficientes: attamen non debentur illi donum perſeverantiæ nec auxilia efficacia, & commodiora, quæ petunt juſti, & quibus indignos ſe merito pronuntiant ob innumeras negligentias & offenſiones.

Ad primam confirmationem: Reſpondeo velle dumtaxat Apoſtolum 1. Bona opera & cordis munditiem diſponere ad ſpem concipiendam de Dei bonitate & miſericordia, & puſillanimitatem repellendam;

quo ſenſu Ezechias ad ſperandum ſeipſum incitabat. Si enim Deus peccatores & inimicos prævenit in benedictionibus, quanto magis jam ſibi reconciliatos & auxilium ejus implorantes fulciet, ſublevabitque? 2. Bona opera mereri, ſaltem de congruo, illam orationis fiduciam, quæ ſane eximium Dei donum eſt. Hinc Sancti Patres communiter docent jejunium & eleemoſynam eſſe alas orationis. *Bona eſt oratio cum jejunio*, ait Angelus Tob. 12. & Iſai. 58. *Tunc* (cum miſericordiam feceris) *invocabis me, & Dominus exaudiet.*

Ad ſecundam confirmationem reſpondeo. Quamvis peccator revera, & propriæ conſcientiæ teſtimonio indignus ſit qui exaudiatur, nihilominus fiduciam impetrandi ſumere poteſt ex triplici capite. 1. Ex precandi voluntate, quam Deus ipſi inſpiravit. *Cum videris*, inquit S. Auguſtinus ſupra laudatus, in Pſal. 65. *non a te amotam deprecationem tuam, ſecurus eſto, quia non eſt a te amota miſericordia ejus.* 2. Ex infinita Dei bonitate. *Si de vobis in humilitate ſentitis*, ait S. Bernardus ſerm. 11. in Cantic. *ſentite & de Domino in bonitate.* Et auctor de vera & falſa pœnitentia cap. 5. inter opera S. Auguſtini: „ Ille ſolus „ diffidat, qui tantum peccare poteſt, quantum Deus „ bonus eſt. Cum autem ſit nullus, qui hoc poſſit, „ timeat de ſe malo, præſumat de meliore; diabo„ lus enim, & omnis nequitia minor eſt, quam Dei „ miſericordia. „ 3. Ex divina promiſſione, quæ ſe extendit ad omnes etiam peccatores, Matth. 7. *Omnis enim, qui petit, accipit.* In quem locum ſic ſcribit auctor operis imperfecti, homil. 18. Inter opera Sancti Chryſoſtomi: „ Omnis ſive juſtus, ſive pecca„ tor tantum petere non dubitet, quærere non ne„ gligat. Dicamus enim de Deo, ſicut dixit de no„ bis: Si tantum amicos veſtros diligitis, quam mer„ cedem habebitis? Si Deus tantum amicos ſuos exau„ dit, quam laudem bonitatis meretur? „ Et Luc. 11. de peccatoribus ſpeciatim dicitur, *dico vobis, etſi non dabit illi ſurgens eo, quod amicus ejus ſit, propter improbitatem tamen ejus* (id eſt inſtantiam & perſeveran-

tantiam) *ſurget & dabit*. Sic Publicanus exauditus eſt, Luc. 18. ex quo loco S. Auguſtinus tract. 44. in Joannem, refellit cæcum qui dixerat Deum non exaudire peccatores: „ Adhuc, *inquit*, inunctus loquitur, „ nam & peccatores exaudit Deus. Si enim Deus pec- „ catores non exaudiret, fruſtra ille Publicanus ocu- „ los in terram demittens, & pectus ſuum percu- „ tiens diceret, Deus propitius eſto mihi peccatori. „ Et iſta confeſſio meruit juſtificationem, quomodo „ ille cæcus illuminationem. „ Vera tamen eſt cæci propoſitio in ſenſu ab ipſo intento: nempe Phariſæi calumniabantur Chriſtum, quaſi ſeduceret turbas: cæcus, qui ab illo viſum receperat, ipſis reponit, Deum non exaudire peccatores ad patranda miracula (v. g. ad illuminandum cæcum), quibus homines in errorem inducantur, quod veriſſimum eſt.

Textus oppoſiti in objectione intelliguntur de peccatoribus impœnitentibus, qui cum nolint a peccato recedere, obnixe petunt liberari a malis ingruentibus, quibus Deus eos juſtiſſime punit.

Inſtabis, Actor. 8. ait S. Petrus ad Simonem Magum: *Pœnitentiam itaque age .... & roga Deum ſi forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui*. Et Daniel ad Nabuchodonoſorem cap. 4. *Forſitan ignoſcet delictis tuis*. Ergo peccatores certam ſpem impetrandi haberi non poſſunt.

Diſt. conſeq. Non poſſunt abſoluta certitudine, Concedo: non poſſunt hypothetica, nempe ſi orent ut oportet, adhibitis conditionibus ad infallibiliter impetrandum requiſitis, Nego conſeq. *Nemo*, inquit Chryſoſtomus hom. de Moſe, *aliquando ad eum flens acceſſit, qui non quod poſtulavit, accepit, nullus ab eo beneficia dolenter poſtulavit, qui non impetravit, quod voluit*. Itaque nec Apoſtolus, nec Propheta dubitabant de Dei promiſſis in gratiam peccatorum veniam deprecantium, ſed de ipſa eorum oratione; namque peccatores plerumque non orant ſicut oportet, aut peccandi affectum retinent: *non vult autem ſuam orationem audire, qui putaverit præcepta Dei poſſe contemni*, ait S. Chryſoſtomus, aut criminum ſuorum immanitate

territi, de Dei miſericordia diffidunt, ideoque remiſſæ petunt, & in petendo non perſeverant.

§. XI.

Utrum ad infallibiliter impetrandum neceſſe ſit ut quis pro ſeipſo petat?

R. AFfirmat S. Auguſtinus tract. 102. in Joann. „ Exaudiuntur, *inquit*, omnes Sancti pro „ ſeipſis, non autem pro omnibus exaudiuntur vel „ amicis, vel inimicis ſuis, vel quibuslibet aliis, „ quia non utcunque dictum eſt, dabit, ſed dabit vo- „ bis. „ Idem docet S. Thomas art. 7. ad ſecundum his verbis: „ Pro ſe orare ponitur conditio orationis: „ non quidem neceſſaria ad effectum merendi, ſed ſi- „ cut neceſſaria ad indeficientiam impetrandi. Contin- „ git enim quandoque quod oratio pro alio facta non „ impetrat, etiamſi fiat pie, & perſeveranter, & de „ pertinentibus ad ſalutem .... Secundum illud Jer. „ 15. Si ſteterint Moyſes & Samuel coram me, non „ eſt anima mea ad populum iſtum; nihilominus ta- „ men oratio meritoria erit oranti, qui ex caritate „ orat, ſecundum illud Pſal. 34. Oratio mea in ſinu „ meo convertetur, *id eſt, ſecundum Gloſſ.* etſi non „ eis proſit, ego tamen non ſum fruſtratus mea mer- „ cede. „ Et ratio eſt, quia qui pro ſe orat ut oportet, donum Dei pluris facit, ardenter deſiderat, de ſeipſo non præſumit, & ſic diſponitur ad accipiendum: contra vero alii, pro quibus oramus, ſæpius vel in virtute ſua confidunt, vel juſtitiam non ſitiunt, vel, quod pejus eſt, in peccatis ſordeſcunt, & terrenis inhiant, & gratia Dei indignos ſe reddunt. Quamobrem S. Chryſoſtomus hom. de progreſſu Evang. carpit divites, qui eleemoſynis pauperum preces ſibi conciliabant, cum interim ipſi orare negligerent; docetque Sanctorum orationes nobis non prodeſſe ſicut noſtras. Et homil. 5. in Matth. *Habent vim pro nobis, & quidem maximam orationes ſupplicationesque*

Sanctorum, ſed tunc profecto, cum nos quoque idipſum per pœnitentiam poſtulamus.

Negari tamen non poteſt quin utiliter oremus pro converſione peccatorum etiam impœnitentium, Deus ſiquidem Eccleſiæ donavit & Saulum precibus Sancti Stephani, & Auguſtinum lachrymis ſanctæ Monicæ; ſed ipſe diſcipulus quem amabat Jeſus, 1. epiſt. c. 5. non audet aſſerere hujuſmodi orationes eſſe exaudiendas: *Eſt peccatum ad mortem*, inquit, *non pro illo dico ut roget quis*. In quem locum ſic ſcribit S. Bernardus, cap. ultimo de gradibus humilitatis: „ Sed nunquid dicis, Apoſtole, ut quis deſperet? Immo gemat: qui illum amat, non præſumat orare, nec deſiſtat plorare .., Sic melius tanquam non orantes oramus, ſic efficacius tanquam diffidentes confidimus. „ Tum de excommunicatis, qui a publicis Eccleſiæ ſuffragiis excluduntur, ſubdit: „ Abſit autem a nobis ut etiam pro talibus, etſi palam non præſumimus, vel in cordibus noſtris orare ceſſemus, etſi enim a communibus orationibus ipſi ſe excludunt, ſed ab effectibus omnino non poſſunt. „ Sicut de nemine deſperandum quandiu vivit, ſic nemini negandum orationis ſuffragium, ex S. Thom. art. 7. ad tertium, vult enim Apoſtolus 1. Tim. 2. fieri orationes pro omnibus hominibus, etiam Regibus ethnicis, quorum multi Eccleſiam perſequebantur, & quidem juxta præceptum Domini: *Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos*, Matth. 5.

Quæri poteſt, num oratio pro aliis, qui non ponunt obicem, habet infallibilem effectum?

R. Habet, nititur enim promiſſione divina, Matth. 10. Chriſtus monet Apoſtolos, ut intrantes domum dicant, pax huic domui: *& ſiquidem*, inquit, *fuerit domus illa digna, veniet pax veſtra ſuper eam*. Jo: 5. *Orate pro invicem, ut ſalvemini; multum enim valet deprecatio juſti aſſidua*. 1. Joann. 5. *Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, petat & dabitur ei vita peccanti non ad mortem*. Porro Deus eſt verax in promiſſis, & neminem fallit.

§. XII.

Utrum Oratio ſine perſeverantia ſemper ſit inefficax?

R. PRimo, ſi oratio pie fiat, etiamſi non perſeveranter, ſemper habet aliquem ſpiritualem effectum. Ita S. Chryſoſtomus in Pſal. 1. 6. ubi docet duplicem eſſe orationis effectum. *Primus*, inquit, *ſemper obtinetur, etiam cum adhuc oramus, ſcilicet animæ virtus, nam oratio animam elevat, emollit, &c.* De hoc effectu ſcribit hom. 52. in Matth. intelligendum illud: *Adhuc te loquente dicam, adſum: non expecto donec orationem finias, ſed confeſtim cum incipias, exaudio: quis enim adeo fuit paratus: & erectis continue auribus aſtans, nequando a filiis ſuis vocaretur? Nemo profecto. Deus autem paratus continue ad vocem ſervorum ſuorum eſt, nec unquam ut oportet vocatus non obaudivit.* Secundus orationis effectus *eſt conſecutio ejus rei, quam poſtulamus.*

Et de hoc poſteriori effectu hic dumtaxat quæritur, an ſine perſeverantia obtineatur? Quare

Reſp. Secundo, Deus nos etiam non petentes præveniat in benedictionibus ſuis, a fortiori jam petentibus aliquando poſtulata concedere non differt. Sic Daniel, ubi ſe dedit orationi, ſtatim exauditus eſt, Dan. cap. 5.

Dixi, *aliquando*, nam ſæpius perſeverantiæ datur quod primæ petitioni negatum fuit, ut patet in Chananæa, Matth. 15. ac proinde certum non eſt omnem orationem ſtatim exaudiri. Itaque

R. Tertio, oratio infallibiliter non impetrat, niſi ſit perſeverans. Probatur 1. ex Scriptura, Luc. 18. *Oportet ſemper orare, & non deficere.* Quod confirmat exemplo viduæ, quæ per importunas preces tandem fregit duritiam iniqui Judicis. Et cap. 11. docet non ſolum petendum, ſed & quærendum, & pulſandum donec aperiatur, quemadmodum ille, qui ab amico rejectus, nihilominus perſeveraverit pulſans, & propter

im-

improbitatem ſuam obtinuit panes quotquot habebat neceſſarios. Probatur 2. ex Patribus. Sanctus Chryſoſtomus homil. 30. in Gen. ait: *Noſtrum ergo ſit opus continuis inſiſtere precibus, & non ægre ferre, ſi differatur quod petimus: ſed longanimes eſſe. Neque enim renuens noſtras preces differt, ſed hac arte ſedulo nos efficiens ad ſemetipſum attrahere vult.* Sanctus Nilus libr. de orat. cap. 32. *Ne petas a Deo imperioſe, quod ſtatim velis impetrare: vult enim te beneficio afficere in oratione perſeverantem. Quid enim excellentius, quam cum Deo colloqui & uſu ejus detineri?* Sanctus Auguſtinus tract. 73. in Joann. *Quomodo intelligendum eſt, quodcunque petieritis, hoc faciam? An forte ſolis Apoſtolis hoc dictum debemus accipere? Abſit.* Et multis interjectis ſubdit: *Sane quædam quamvis in nomine ejus petimus, non tunc quando petimus facit, ſed tamen facit: differtur enim quando petimus, non negatur. Verumtamen orantes tanquam ſeminantes non deficiamus; tempore enim ſuo metemus.*

Q. 2. *Quare Deus differt precantium vota, adeo ut ſoli perſeverantes infallibiliter impetrent?*

R. Multiplici de cauſſa.

Prima; quia oratio imperfecta incipere ſolet, & perſeverantia perficitur. Sicut enim veſtis, quæ frigida induitur, primo calefit per nativum corporis calorem, ſed jam calefacta ipſum corporis calorem non ſolum conſervat, ſed auget, inceditque; ſic oratio, quæ ex fide per dilectionem operante naſcitur, ipſam fidem roborat, caritatis deſiderium exacuit: *Fides*, inquit S. Auguſtinus ſer. 115. alias 36. de verbis Domini, *fundit orationem, fuſa oratio fidei impetrat firmitatem.* Ubi autem fons exuberat aquis, rivum rapidius fluere neceſſe eſt, ſic & orationem ex pleniori fide manantem. Verum rariſſimam eſſe illam fidem, quæ ab orantibus exigitur, ut infallibiliter impetrent, docet Chriſtus ita concludens parabolam de vidua apud inquum judicem moleſta. *Veruntamen*, inquit, *filius hominis veniens, putans, inveniet fidem in terra?* Fidem, inquam ego, cum fiducia & caritate

 con-

conjunctam, quæ exemplo viduæ ad orationis perſeverantiam determinet. Multi quippe orationem, quam initio aridam, & ſine devotionis ſucco experiuntur, cito impatientes deſerunt, cum aſſiduitate & perſeverantia pingueſcere ſoleat, & jam perfecta infallibiliter obtineat.

Secunda, ut doni, quod poſtulamus, capaces ſimus, & ad illud capiendum diſpoſiti. Magnum enim eſt quod petimus, & nos anguſti ſumus; quare dicitur nobis, dilatamini. *Petendo autem & quærendo creſcis, ut capias. Servat tibi Deus, quod non vult cito dare, ut & tu diſcas magna magne deſiderare*. Auguſtinus ſerm. 61. alias 5. de verbis Domini.

Tertia, ideo differt Deus, ut nos in humilitate contineat per experientiam propriæ indigentiæ & infirmitatis. *Quid eſt*, inquit S. Bernardus ſerm. 4. in Pſal. 90. *quod inceſſanter orantes & ſupplicantes non poſſumus ad eam, quam deſideramus, gratiæ abundantiam pervenire? Putatis quia avarus aut inops factus eſt Deus, impotens aut inexorabilis? abſit hoc, prorſus abſit: ſed ipſe cognovit figmentum noſtrum*, in quo ſcilicet facile vermis ſuperbiæ gigni ſolet, tum maxime, cum optatis potimur. Hinc eſt quod ipſa noſtra oratio interdum tepida eſt & pene nulla, ut non ſolum fide, ſed & experientia diſcamus inſufficientes nos eſſe aliquid pie cogitare aut deſiderare ex nobis tanquam ex nobis. Sed in his omnibus Spiritus adjuvat infirmitatem noſtram, poſtulatque pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Nam oratio, ex S. Auguſtino, gemitum habet; qui autem gemunt, miſeros ſe ſentiunt, nec elationis vitium incurrunt.

Quarta. Deus poſtulata ſtatim non concedit, ut in majori habeantur æſtimatione, & ſollicitius conſerventur: *Cum aliquando tardius dat*, inquit S. Auguſtinus cit. ſerm. 61. *commendat dona, non negat: diu deſiderata dulcius obtinentur, cito autem data viléſcunt*. Veniæ facilitas peccandi occaſionem præbet, difficultas vero cautiores reddit.

Quintam profert ſanctus Chryſoſtomus expoſitione in Pſalm. 4. nimirum quia Deus in differendo dono

nos

nos ſibi devincit, & veluti agglutinat. *Oratio*, inquit, *non parvum vinculum eſt dilectionis in Deum, quæ cum eo colloqui aſſuefacit, & ad ſapientiæ ſtudium nos deducit. Si enim qui cum magno aliquo viro multum verſatur, ex ejus conſuetudine maximum fructum percipit, quanto magis qui cum Deo perpetuam habet conſuetudinem?*

Q. 3. *Quandiu perſeverare debet oratio, ut infallibiliter impetret?*

R. Nec Scriptura, nec Traditio iſtud definiunt, ſed indefinite duntaxat hortatur ad perſeverandum in orationibus. Unde in praxi hæc obſervanda ſunt 1. Si oratio ſit de neceſſariis ad ſalutem, puta de præceptis adimplendis, tentationibus ſuperandis, ſine hæſitatione orationi inſtandum, quoaduſque poſtulata ſimus conſecuti; de his enim præſertim intelligenda eſt Chriſti promiſſio: *Omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis*, Marc. 11. 2. Cum ex prædictis donis nonnulla uſque ad mortem differantur, ut donum perſeverantiæ, omnimoda libertas a peccato, & perfecta primi mandati obſervatio; pro his orationi inſtandum uſque ad mortem. 3. ſi quando advertimus nos orationis ope vitium aliquod profligaſſe, aut tentationem ſuperaſſe, non eſt propterea remittendum orandi ſtudium, quia Amalech adverſarius noſter adhuc ſtat in acie, vincitque ſi manus extendere ceſſemus. 4. Si petatur aliquid temporale, ubi Deus poſtulatis annuit, jam petitio non eſt protendenda; ſed in gratiarum actionem convertenda, ut patet. Ubi vero contrarium evenit, verbi gratia moritur propinquus, cujus ſanitatem obnixe precabamur, imitandus eſt David, qui audita filii morte, ſurrexit de terra, in qua diu jejunius jacuerat deprecans cum lacrymis pro ejus ſalute, mutataque veſte lugubri & lota facie ingreſſus templum Domini adoravit: tum domum reverſus placido vultu diſcubuit. 2. Reg. 12. Sed ſi Deus exaudire differat, perſeverandum in oratione: forte enim differt ad fidei, ſpei, & patientiæ exercitium: forte etiam, quia nondum idonei ſumus accipere. Pater non negat hæreditatem filio

adhuc parvulo, ſed ſervat donec creſcat & admini-ſtrare valeat. Parvuli ſumus in Chriſto, quandiu terrenorum cupiditate detinemur: perſeveremus ergo orantes ut liberemur ad hoc malo; creſcat cæleſtium amor quo grandiores jam effecti, haud dubie accipiemus ab optimo patre temporalia, quatenus ad ſalutem æternam expediunt: ait enim Chriſtus Marc. 10. *Nemo eſt qui reliquerit domum . . . propter me & evangelium, qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc*. Quia nempe qui terrenorum affectu non detinentur, ea ſoli utiliter diſpenſant ad Dei gloriam & propriam ſuam ſalutem.

Hactenus de oratione, de qua prolixius agendum duximus, quia *vere novit recte vivere, qui recte novit orare*, ut dicitur homil. 4. l. 50. hom. S. Auguſtini, nunc autem in Appendice Serm. 5.

C A P U T V.

De Voto.

§. I.

Quid eſt Votum?

R. Definitur, promiſſio deliberate Deo facta, de meliori bono & poſſibili. Singulæ definitionis partes diligenter ſunt attendendæ; quia ex his facile ſolvuntur innumeræ difficultates, quæ in praxi occurrunt circa votum.

Dicitur 1. *promiſſio*, quo nomine intelligitur deliberata & ſpontanea fidei obligatio in gratiam alterius, unde promiſſio tria includit. Primum, deliberationem; promiſſio enim eſt actus liber; libertas autem ſine rationis advertentia ſtare nequit. Secundum, propoſitum, ſeu voluntatis decretum: quo quis ſtatuit & decernit ſe quidpiam præſtiturum. Tertium, fidei obligationem, & quidem ſpontanee, & ſine vi alteri

factam,

factam, & ab eo acceptatam; quandiu enim acceptata non eſt, non cenſetur fides data, ſed oblata duntaxat, Fides autem oblata non parit obligationem, ſed revocari poteſt, data vero minime, niſi in quibuſdam caſibus: quos Theologi expendunt ubi de Contractibus.

Fides ergo data ligat, non vero oblata, multo minus propoſitum quantumcunque deliberatum. Porro dubium non eſt quin Deus acceptet quod melius eſt: ac proinde promiſſio de meliori bono Deo facta nunquam ſuſpenditur, ſed ſtatim obligat.

Dicitur 2. *deliberate*, propter rationem mox allatam. Ergo irritum eſt votum ex errore procedens, quia eſt ſine advertentia & debita deliberatione. Notandum tamen eſt ex dictis Tract. de juſtitia & jure, ubi de cauſſis contractuum, triplicem eſſe errorem. Alius eſt circa ſubſtantiam actus, ut ſi ruſticus voveat peregrinationem ad loca ſancta putans paucis diſtare leucis. Alius eſt cauſſa finalis: ſine qua votum non fieret; ſic præſumpta paupertas Petri, qui revera dives eſt, eſt cauſſa finalis vovendi eleemoſynam in ejus gratiam. Alius denique eſt cauſſa duntaxat impulſiva, qua non ſtante nihilominus fieret votum, ſed & ex minori affectu: verbi gratia voviſti ſublevare Petrum pauperem præ aliis; quia tibi videtur pius, cum non ſit. Votum non ſtat cum primo & ſecundo errore; quia ut ſic eſt involuntarium: bene cum tertio, cum non deſit voluntarium & præcipuum vovendi motivum, nempe paupertas.

Dicitur 3. *Deo facta*, quo diſtinguitur votum a promiſſione facta creaturæ intellectuali; promiſſiones enim, quæ fiunt Sanctis, vota dici non poſſunt, niſi quatenus ſub Sanctorum patrocinio ordinantur ad Deum, tanquam rerum omnium auctorem, eo fere ſenſu, quo Novitii vota ſua emittunt non Superiori, ſed Deo in manibus Superioris. Unde patet votum cedere in honorem & cultum Dei, ac proinde eſſe actum religionis.

Dicitur 4. *de meliori bono*. De bono quidem, quia promiſſio de re illicita repugnat divino cultui: de re

 autem

autem indifferenti eſt cultus vanus, ac proinde nec eſt votum, nec actus religionis. De meliori vero; quia promiſſio quæ impedit majus bonum, ſub hoc reſpectu de cultu Dei detrahit, nec poteſt eſſe illi grata.

Dicitur 5. *& poſſibili*: namque inepte quis ſe obſtringeret ad id, quod præſtare non poſſet; *Diſplicet autem Deo ſtulta promiſſio*, Eccli. 5.

Dices: Jephte ab Apoſtolo Hebr. 11. inter Sanctos laudatur; ex voto filiam Deo immolavit. Judic. 11. Ergo votum poteſt eſſe de re illicita.

Nego conſequentiam, nam ex S. Hieronymo in cap. 7. Jeremiæ, Jephte in vovendo fuit imprudens, & in reddendo impius. Laudatur ergo non propter tale facinus, de quo probabile putat S. Thomas ipſum pœnitentiam egiſſe; ſed propter fidem, qua victoriam a Deo obtinere meruit.

Confeſſarius hanc definitionem tanquam certiſſimam regulam aſſumet ad explorandum, num pœnitentes ſint revera voto aſtricti, ſicut nonnunquam falſo exiſtimant.

Primo, expendet utrum pœnitens promiſſione ſe conſtringere intenderit, aut apud ſe duntaxat propoſuerit, & in animo decreverit quamvis firmiter, verbi gratia, peregrinationem ſuſcipere, caſtitatem ſervare. Namque ad votum non ſufficit propoſitum, ut colligitur tum ex Scriptura, Deuter. 23. v. 22. & 23. *Si nolueris polliceri, abſque peccato eris . . . facies quod promiſiſti*, Eccli. 5. *Si quid voviſti Deo, non tardes reddere; diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio*. Tum ex jure canonico, cap. *Litteraturam*, tit. *de voto*, ubi habetur proponentem animo quod religionis habitum eſſet aliquando ſuſcepturus, ſi plus in voto non eſt proceſſum, tranſgreſſorem judicari non poſſe, ſi non impleat quod dixit. Confeſſarius autem minus attendet ad verba pœnitentis, quam ad intentionem. Simplex quippe propoſitum plerumque exprimitur per verbum, *promitto*: ſic qui elicit actum contritionis, promittit ſe non peccaturum de cetero, cum tamen non voveat; alias per relapſum, verbi gratia, in ebrietatem, dupliciter peccaret, nempe contra temperantiam

tiam & contra voti religionem, quod nemo dixerit. Verbum itaque *promitto*, quandoque aliud non ſignificat quam *propono*, quod ad votum non ſufficit.

Sed quid ſi Confeſſarius ex verbis pœnitentis non poſſit certo colligere ejus intentionem?

R. Recentiores ſat communiter diſtinguunt. In dubio, inquiunt, num pœnitens fidem dederit, judicandum pro libertate pœnitentis, nimirum non promiſiſſe; quia in dubio nullus eſt re ſua ſpoliandus. Secus, ſi conſtaret de voto, ſed dubitaretur, an fuiſſet impletum; quia qui agnoſcit debitum, probare tenetur ſe ei ſatisfeciſſe. Sed Vaſqueſius, & Generalis Miniſter S. J. Thyrſus Gonzalez diſſ. 7. §. 13. impugnant ejuſmodi diſtinctionem, utpote veteribus ignotam, contenduntque in utroque dubio ſtandum non pro libertate perſonæ, ſed pro religione voti, juxta illud effatum, *in dubiis tutior pars eſt eligenda*, cap. *ad audiendum* tit. *de homicidio*, & tit. *de ſponſalibus*, cap. *juvenis*.

Secundo, ſi conſtet Confeſſario factam fuiſſe promiſſionem, perpendet, num fuerit deliberata, an ex errore. Ad votum autem major deliberatio non requiritur, quam ad peccatum mortale. Quapropter ſicut qui ſciens & volens conſentit tentationi, peccat mortaliter, ſi materia ſit gravis, quamvis non attendat ad multa, quæ haud dubie conſenſum ejus ſuſpendiſſent: ſimiliter voto tenetur, qui licet ex præcipiti devotionis motu libere tamen Deo promiſit in his circumſtantiis, quæ ſi eas attentius perpendiſſet, a propoſito deterruiſſent: ſed hæc mentis levitas & præcipitatio ſolet eſſe diſpenſationis cauſſa.

Tertio, in hypotheſi quod promiſſio fuerit deliberata, obſervabit inſuper Confeſſarius, num fuerit ſpontanea & minime coacta: nam jure canonico vis & metus cadens in conſtantem virum, & injuſte incuſſus, irritat votum, cap. 1. *de his, quæ vi & metu*, & cap. *Abbas*, & ex Trid. ſeſſ. 25. cap. 16. *de Regularibus*.

Dixi 1. *jure canonico*; nam jure naturali contractus ex gravi metu initi, non ſunt ipſo facto irriti, ſed irritandi dumtaxat.

Dixi, 2. *Metus cadens in conſtantem virum*; quia metus levis non cenſetur tollere ſpontaneum.

Dixi 3. *& injuſte incuſſus*; quia valet votum ex metu juſto. Addo metum; *etſi juſtus ſit*, modo non injiciatur ad vovendum, non irritare votum. Hinc qui vovet ad vitandum naufragii periculum, vel manus latronis, voto aſtringitur, quia ſponte vovet; ſic & mulier in adulterio deprehenſa, cui Judex mortis declinandæ viam aperit, nempe ſi Monaſterium ingrediatur, valide profitetur.

Quarto denique Confeſſarius advertet, utrum res promiſſa 1. ſit bona vel licita, an ſaltem indifferens. 2. contra majus bonnm pugnet. 3. ſit poſſibilis.

Defectu primæ conditionis non tenetur voto 1. Mulier quæ vovit non nere die ſabbathi in honorem B. Virginis, quia obſervatio illa vana eſt, nec confert ad Dei cultum. 2. Qui vovit eleemoſynam, ut captet vanam gloriam, quia votum eſt de re turpi. Secus ſi vana gloria non ſit unicus ejus finis; nam in illa hypotheſi corrigenda eſt turpis circumſtantia, & ſervandum votum ex alio fine honeſtum. 3. Qui ſine motivo honeſto vovit non ingredi aliquam domum, quia res illa eſt prorſus indifferens.

Sed quid ſi contingat poſt votum emiſſum, honeſtum eſſe non ingredi domum illam?

R. Non aſtringetur voto; quia non firmatur tractu temporis, quod ab initio non ſubſiſtit, ex regulis juris in 6.

Utrum autem liget votum de re bona propter finem indifferentem, v. gr. jejunandi ad parcendum ſumptibus, non conveniunt Theologi. In dubio ſervandum jejunium mutata intentione.

Defectu ſecundæ conditionis votum contrahendi matrimonii, nullum eſt; quia continentia, contra quam pugnat votum illud, eſt quid matrimonio perfectius. Si tamen matrimonium cenſeretur remedium neceſſarium ad vitandam incontinentiam, eſſet voti materia; quia melius eſt nubere, quam uri.

Defectu tertiæ conditionis irritum eſt votum ejus, qui vovit ſe nunquam peccaturum, quia ex dictis

tract.

tract. de gratia, omnia peccata ſine ſingulari Dei privilegio vitari non poſſunt. Valeret tamen non peccandi etiam venialiter ex propoſito & plena deliberatione, quia illud poſſibile eſt cum ordinariis Dei auxiliis. Sed leviter & ſine conſilio emittendum non eſt tale votum.

Q. 2. *Qui abſolute vovit omnia peccata venialia vitare, teneturne vi voti vitare quæ poteſt?*

R. Non tenetur vi voti; quia omnia peccata venialia unum voti objectum conficiunt. Propter eandem rationem, qui vovit vel jejunare certo die, vel Religionem ingredi, ſi neutrum omnino præſtare poſſit, non tenetur ſervare quod ipſi poſſibile ſupereſt, nempe vel abſtinere a carnibus, vel continentiam colere.

Dices: ex regula Juris in 6. utile per inutile non vitiatur: Ergo qui totum non poteſt, ad partem ejus poſſibilem tenetur.

Diſt. conſ. Quando partes diviſim promiſſæ ſunt, nec intentione voventis conficiunt unum objectum, Conc. quando collective, Nego conſ. Reſponſio quibuſdam exemplis patefiet. Aliquis vovit abſtinere a carnibus per totam vitam, ſed non potuit quibuſdam diebus, quibus jacuit infirmus, vel ſervare perpetuam virginitatem, quam poſtea ſacrilegio violavit; reliquo vitæ ſuæ tempore abſtinentiam & continentiam ſervare debet; quia in illo voto ſinguli dies non collective, ſed diviſim computantur. Sed ſi voverit ædificare Eccleſiam, ſi non habeat pecuniam niſi ad ponenda fundamenta, ad nihil prorſus tenetur, quia partes Eccleſiæ non diviſim, ſed collective promiſit.

Inſtabis C. *Quidem* de converſione conjugatorum, conjux qui altera parte invita religionem profeſſus eſt, non poteſt, vivente conjuge petere debitum, nec ea mortua alias contrahere nuptias: atqui tria Religionis vota, ſcilicet paupertatis, continentiæ & obedientiæ non diviſim, ſed collective concipiuntur: Ergo.

Diſt. min. Concipiuntur collective plurimum, Conc. ſemper & in allato exemplo, Nego min. Conjux enim, de quo agitur in illo capite, præpoſtero amore continentiæ religionem profeſſus eſt, ut medium aptum

ad

ad ſervandam continentiam, quam primo intendebat; ita ut continentia eſſet principale intentum: profeſſio vero acceſſorium. Porro ſublato acceſſorio, principale ſervare debet quatenus poſſibile eſt. Sed vice verſa acceſſorium non trahit ad ſe principale. Hinc qui vovit Religionem primo a ſe intentam, quam ingredi non potuit, non tenetur ſervare continentiam, quæ huic ſtatui annexa eſt. Contra vero qui vovit vel jejunare in cilicio, vel peregrinationem ſuſcipere, nudis pedibus, debet jejunare, vel peregrinationem ſuſcipere, ſi poſſit, quamvis cilicium induere, & nudis pedibus ambulare ſit ei impoſſibile.

Ceterum ad vitandum errorem, in voti interpretationem duplex figitur regula.

Prima, votum interpretandum eſt juxta voventis intentionem; namque votûm ex S. Th. eſt lex privata: Ergo ſicut lex publica juxta legiſlatoris, ſic & votum juxta voventis intentionem explicari debet. Sed ſi clara non ſit voventis intentio.

Secunda regula, interpretandam eſt votum juxta communem verborum intelligentiam & acceptionem. Hinc Sacerdos, qui vovit ſacrum, non ſatisfaceret ſtipendium accipiendo, quia ſecundum communem intelligentiam & uſum, votum eſt de opere ſupererogationis.

§. II.

Quotuplex eſt votum?

R. Triplex; perſonale, reale, & mixtum.

Q. 2. *Quid eſt votum perſonale?*

R. Eſt votum aliquid agendi per ſe ipſum, v. gr. jejunandi, peregrinandi, Religionem ingrediendi: Ergo votum illud per alium impleri non poteſt, v. gr. non ſatisfacis voto tuo, ſi alius pro te jejunet, aut peregrinationem ſuſcipiat. Ergo hujus voti obligatio non tranſit ad hæredes, ut patet ex ejus deſcriptione.

Di-

Dices 1. Circumferuntur quædam hiſtoriæ, animas defunctorum aliquando cum hæredibus expoſtulaſſe, quod vota perſonalia, olim cum in corporibus degerent, a ſe emiſſa, non adimplerent, teſtataſque ſe propterea in pœnis detineri: Ergo.

Nego conſeq. Namque 1. hiſtoriæ illæ plerumque ſunt aniles fabulæ. 2. ſi ſint veræ hiſtoriæ, animæ illæ potuerunt & puniri propter præteritam negligentiam in perſolvendis votis, & conqueri apud viventes, qui cum promiſiſſent ſe pro illis ſatisfacturos, promiſſis non ſteterunt. Sic Innocentius III. cap. *Licet*, tit. *de voto*, monet Hungariæ Principem teneri ſuſcipere peregrinationem Jeroſolymitanam, quam pater ejus olim voverat, *quia*, inquit, *tu*, *aſſumpto crucis ſignaculo*, *te adimpleturum ſine dilatione qualibet promiſiſti*. Sed in illa hypotheſi hæredes non tenentur ex voto, ſed ex fidelitate & contractu.

Inſtabis. Ex cap. *Quod ſuper*, eod. tit. ſi defunctus voviſſet peregrinationem ad terram ſanctam, nec ſuſcepiſſet, cogebantur ejus hæredes ſolvere ſumptus, quos vovens in ipſa peregrinatione feciſſet: Ergo.

Nego conſeq. quia votum peregrinandi ad terram ſanctam non erat mere perſonale, ſed mixtum, immo magis reale, quam perſonale; cum peregrinatio illa tenderet ad ſubſidium ferendum Chriſtianis ab infidelibus oppreſſis: ſubſidium autem illud eſt quid reale, & quatenus a defuncto erat debitum, ſuppleri oportuit hæredum expenſis.

Dices 2. Conſtat ex variis Conciliorum decretis, ut Toletani 4. 6. 10. Vormat. & aliis, diſt. 20. q. 1. relatis, infantes etiam ante uſum rationis a parentibus fuiſſe Monaſteriis ita donatos, ut pauperibus factis non liceret egredi, & matrimonium contrahere. *Quicunque a parentibus propriis in Monaſterio fuerit delegatus, noverit ſe ibi perpetuo manſurum, quia nefas eſt, ut oblatis a parentibus Deo filiis voluntatum fræna laxentur. Monachum aut paterna devotio, aut propria devotio facit*: Ergo.

Nego conſeq. Ad antecedens vero variæ ſunt Theologorum reſponſiones. Alii cenſent filios, ſicut pote-

rant

rant a parentibus vendi, ſic potuiſſe Monaſteriis in perpetuum donari, ita tamen ut votis non aſtringeretur, niſi accedente propriæ voluntatis conſenſu; quia votum nullum eſt, niſi ex deliberata voluntate proficiſcatur. Alii contendunt omnia illa decreta intelligenda eſſe de filiis, qui jam rationis compotes tacite vel expreſſe ratam habuerunt oblationem de ſe a parentibus factam: & ſuam ſententiam confirmant tum ex ſancto Baſil. epiſt. ad. Amphil. cap. 18. tum ex Concilio Toletano ſecundo cap. 1. in quo ſic legitur: *His autem, quibus voluntas propria . . . deſiderium nubendi perſuaſeris, conceſſam ab Apoſtolis licentiam auferre non poſſumus*. Tum ex Concilio Romano, Can. 32. ſub Leone IV. cujus hæc ſunt verba: *Qui inviti, ſine juſtæ offenſionis crimine, Monaſteriis ſunt intromiſſi, niſi volentes non teneantur*. Quod decretum confirmarunt Eugenius II. in alio Concilio Rom. Alexander III. & Clemens III. l. 3. tit. 31. c. 11. & 12.

Dices 3. Extant in quibuſdam civitatibus vota perſonalia, verbi gratia jejunandi, vel a carnibus abſtinendis certis diebus, quæ obligant & præſentes & futuros etiam renitentes: Ergo.

Diſtinguo antecedens. Obligant vi præcepti humani, præſertim accedente conſenſu Epiſcopi, Concedo: legitima enim auctoritate talis lex imponi poteſt præſentibus & futuris: obligant vi voti, Nego antecedens; quia actio unius non poteſt eſſe materia voti alterius, ſed prior poteſt dumtaxat vovere ſe procuraturum ut alter faciat.

Q. 3. *Quid eſt votum reale?*

R. Eſt votum de re aliqua, quæ non eſt actio, v. g. de calice offerendo Eccleſiæ, de eleemoſyna facienda. Ergo ſic vovens per alium ſatisfacere poteſt, cum votum illud directe cadat in bona voventis. Ergo obligatio ejus tranſit ad hæredes, ſicut legata & alia debita, C. *Ex parte*, de cenſibus; & C. *ſi hæres*, de teſtamentis, in quibus dicuntur hæredes cogendi ad ſolvenda vota parentum; non tamen ultra vires hæreditatis, ſalva quoque legitima hæredis neceſſaria, quam defunctus non potuit vovere, juxta illud S. Auguſt. de vita

Cle-

Clericorum ; quod refertur c. ultimo diſt. 17. q. 4. *Quicumque vult, exhæredato filio, hæredem facere Eccleſiam, quærat alterum, qui ſuſcipiat, non Auguſtinum: immo propitio Deo, nullum inveniet.*

Q. 4. *Quid eſt votum mixtum?*

R. Eſt votum de re aliqua ſimul & de actione per ipſum voventem exercendam, ut votum peregrinandi ad pium locum cum muneribus & donis ibi offerendi. Ergo votum illud eſt ſimul perſonale & reale. Qua parte perſonale eſt, non obligat hæredes, ſed qua parte eſt reale, obligat. Non tenentur v. gr. peregrinationem ſuſcipere, niſi polliciti fuerint, aut hac lege hæredes ſint inſtituti; at munera ſolvere debent.

Q. 5. *Quotuplex eſt votum perſonale?*

R. Duplex, ſcilicet ſimplex, & ſolemne.

Simplex eſt promiſſio ſine ſolemnitate Deo facta; puta jejunandi, ingrediendi Religionem, &c.

Solemne eſt traditio & conſecratio ſui ipſius divino cultui; quod fit per Ordinis ſacri ſuſceptionem; vel profeſſionem in Religione approbata. Differunt ergo inter ſe illa duo vota, ſicut ſponſalia, in quibus ſponſi promittunt poteſtatem ſui corporis; & matrimonium, in quo revera tradunt.

Non levis hic movetur difficultas, in quo præciſe conſiſtat voti ſolemnitas: ad illam enim non videtur ſufficere ſui ipſius traditio, cum in pluribus ſocietatibus & viri & mulieres cultui divino ſe tradant per vota; quæ nihilominus ſimplicia reputantur.

Si reſpondeas ſocietates illas non fuiſſe ab Eccleſia approbatas, nec inter Ordines Religioſos recenſeri; recte quidem, ſed opponetur Societas Jeſu, quam Greg. XIII. inter Ordines regulares annumeravit, declaravitque vota, quæ in illa emittuntur poſt biennium probationis, pro ſimplicibus habenda.

Nec evades, ſi dixeris ideo vota illa non eſſe ſolemnia, quia etſi profitentes Religioni aſtringantur, Religio tamen non eſt illis aſtricta, cum poſſit illos expellere, & ſic expulſi matrimonium contrahere, hæreditatemque cum fratribus dividere valide & licite valeant, ſaltem extra Galliam. Namque inhabilitas ad

ma-

matrimonium contrahendum, & dominium acquirendum, eſt accidentalis votorum ſolemnitati, utpote quæ poſterioribus ſæculis fuerit introducta jure Eccleſiaſtico, ut monet idem ſummus Pontifex. Ergo dici non poteſt vota illa Soc. Ieſu ideo non eſſe ſolemnia, quia profitentes non efficiunt inhabiles ad contrahendum matrimonium.

Enimvero profeſſio vitæ perfectioris eſt juris divini, a Chriſto commendata, & ab initio naſcentis Eccleſiæ, & deinceps obſervata, ut conſtat ex Scriptura, 1. Tim. 5. Concil. Carthag. IV. Can. 104. Euſeb. lib. 9. Hiſt. c. 32. Quis neget Monachos, qui ſub Sanctis Pacomio, Baſilio, & Benedicto Deo militabant, vere Religioſos fuiſſe, & vota ſolemnia emiſiſſe? Quidam tamen ex ipſis identidem e monaſterio ejiciebantur, & ejecti matrimonium ſaltem valide contrahere poterant: Ergo inhabilitas ad contrahendum matrimonium, & dominium acquirendum non videtur eſſentialis voti ſolemnitati.

Omiſſis variis Theologorum opinionibus, ad hanc difficultatem reſpondemus, ſolemnitatem voti eſſentialiter conſiſtere in traditione ſui ipſius cultui divino, ſimul & in acceptatione per Miniſtrum Eccleſiæ vices Dei gerentem, & nomine ejus acceptantem: cum enim illa traditio ſit per modum contractus quendam ſtatum in Religione Chriſtiana ſtabilientis, debet ſenſibiliter fieri. Solemnitas itaque voti duo neceſſario complectitur, nempe traditionem, & acceptationem. Traditio ſine acceptatione eſt potius ſui ipſius oblatio, quam traditio; ac proinde vota in Societatibus, quæ non ſunt ab Eccleſia inſtitutæ tanquam ſtatus Religioſi, non ſunt ſolemnia; quia Superior illarum non habet poteſtatem ea acceptandi nomine Dei.

Acceptari autem poteſt illa traditio, vel abſolute, & veluti irrevocabiliter, ut fit communiter: vel conditionate, ut in Societate Jeſu. Priori medio inhabilem perpetuo reddit ad contrahendum; ſed hæc ſolemnitas non eſt voto eſſentialis. Poſteriori modo inhabilitatem per ſe non inducit;
abſo-

abſolute tamen ſufficere poteſt ad conſtituendum votum ſolemne.

Dixi 1. *per ſe*, nam Scholarium vota in Societate Jeſu matrimonium non dirimebant, etiam manente ſtatu religioſo, ante Bullam Gregorii XIII. *Aſcendente Domino*, in qua ſtatuit illos eſſe ad contrahendum inhabiles, antequam a Societate ſint dimiſſi.

Dixi 2. abſolute ſufficere poſſe ad conſtituendum votum ſolemne; nam ex uſu Eccleſiæ votum non cenſetur ſolemne, niſi perpetuam inducat inhabilitatem; unde Gregorius XIII. dicit vota Scholarium Societatis Jeſu eſſe ſimplicia, quia carent ſolemnitate Jure Eccleſiaſtico introducta.

Sed quis poteſtatem habet acceptandi nomine Dei hujuſmodi traditionem?

R. Veriſimile eſt quod primis ſæculis Epiſcopi in ſua Diœceſi id potuerint, ſaltem accedente tacito Eccleſiæ conſenſu, nec enim priſca cœnobia aliter coaluiſſe legimus. Sed ſucceſſu temporis hoc privilegium reſervatum fuit Summo Pontifici, præſertim ex quo inhabilitas ad contrahendum inducta eſt, & quidem merito, ipſe enim eſt caput Eccleſiæ, Vicarius Chriſti, ipſum in primis repræſentans.

Ex his ſequitur 1. Votum ſolemne eſſe perfectius ſimplici; quia totum hominem Deo conſecrat. 2. Peccatum contra votum ſolemne gravius eſſe quam contra votum ſimplex ceteris paribus, ideoque in confeſſione ſacramentali hanc circumſtantiam explicandam; quia Clericus aut Profeſſus alio longe perfectiori modo conſtringitur: non enim aliquid dumtaxat ad ſe pertinens vovet, ſed totum ſe Deo tradit & conſecrat.

Dividitur rurſus votum in temporale, quod eſt ad certum tempus, & perpetuum, in abſolutum, quod ſine conditione concipiatur, ut voveo caſtitatem; & conditionatum quod ſit ſub aliqua conditione, ut voveo caſtitatem, ſi convaluero, nec obligat niſi impleta conditione. In morale, quod ſpectat ad mores tanquam ſtimulus ad virtutis ſtudium, & pœnale, quod ſit in pœnam alicujus peccati, v. g. juramenti temere prolati.

§. III.

§. III.

Utrum votum ſit actus honeſtus?

CAlvinus lib. 4. inſtit. cap. 13. diſtinguit inter vota; aliud emittitur tanquam medium utile, vel ad vitandum peccatum, ut ſi ebrioſum voveat abſtinentiam a vino; vel ad officia pietatis expeditius obeunda; aliud ordinatur ad cultum divinum, ut vota Monachorum. Fatetur vota primi generis eſſe honeſta, ſcribitque viduas, de quibus Apoſtolus 1. Timoth. 5. ea mente voviſſe continentiam, ut expeditius fungerentur munere Diaconiſſarum, ſed contendit vota ſecundi generis eſſe ſuperſtitioſa & impia; Calvino in hac parte concinit Lutherus lib. de votis Monachorum.

Petrus Martyr lib. de Cœlibatu & votis longius progreſſus, docet votum pertinere ad cæremonias legis veteris; quibus continebatur populus in pietate rudis, quaſque Chriſtus abrogavit, utpote pugnantes contra perfectionem legis Evangelicæ; namque vota, ſecundum hujus Apoſtatæ mentem, 1. minuunt libertatem, quam Chriſtus nobis aſſeruit. 2. Supponunt nos per profeſſionem Evangelii, quam in Baptiſmo emittimus, non eſſe perfectiſſimo vinculo Deo obſtrictos, alias ridiculus eſſet ſervus, qui cum totum ſe domino debeat, voveret illi perfectam ſervitutem.

Status ergo controverſiæ non eſt, an votum ſecundum ſe ſpectatum ſit actus licitus & honeſtus; id enim ultro concedunt adverſarii, nec diffitentur Deum in Lege veteri multos tradidiſſe vovendi ritus, iiſque voluiſſe coli. Catholici quoque non negant ritus illos, qui erant figuræ & umbræ futurorum, cum ipſa lege deſiiſſe; nec licere nunc Nazaræorum vota & ſimiles cæremonias obſervare. Sed controverſia in his duobus capitibus tota verſatur, 1. Utrum vota ſint adeo legis veteris propria, ut nulla in ſtatu legis Evangelicæ admitti debeant? 2. Utrum in hypotheſi quod admittantur, ſuperſtitioſum ſit il-

la

la in Dei cultum convertere? Utrumque affirmant Novatores: Catholici contra negant. Quare ad propoſitam quæſtionem.

R. 1. Votum eſt actus honeſtus, ſtatui legis Evangelicæ admodum conveniens.

Probatur 1. ex Scriptura, Marci 10. v. 29. Chriſtus laudat eos, qui propter eum reliquerint domum, patrem, matrem, & agros. Apoſtolus, qui multa pertulit ad abolendum uſum legalium, virginitatis, & caſtitatis votum commendat. Cor. 7. & de viduis, quæ illud non ſervabant, ſic ſcribit 1. ad Tim. 5. *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.*

Probatur 2. ex traditione: Conc. Eliberitanum anno 305. de virginibus hæc habet can. 13. *Virgines, quæ ſe Deo dedicaverint, ſi pactum perdiderint virginitatis.... placuit nec in fine dandam eſſe communionem.* Conc. Ancyranum & Carthagin. IV. teſtatur vota fuiſſe in uſu apud Chriſtianos. S. Auguſtinus in illud Pſalmi 75. *Vovete & reddite Domino*, vult verba illa, etſi in veteri lege prolata, ad Chriſtianos pertinere. *Quid debemus vovere? credere in illum, ſperare ab illo vitam æternam, bene vivere ſecundum communem modum.... Hoc totum omnes vovere debemus. Sunt etiam vota propria ſingulorum: alius vovet Deo caſtitatem.... alii virginitatem ipſam ab ineunte ætate vovent. Alii vovent domum ſuam eſſe hoſpitalem omnibus ſanctis advenientibus.... alius vovet relinquere omnia ſua diſtribuenda pauperibus, & ire in communem vitam, in ſocietatem ſanctorum; magnum votum vovet.* Ergo in mente S. D. poſſunt voveri res jam præceptæ, & non præceptæ. Tum multis docet grave eſſe peccatum, ſi votum, quamvis rei prius liberæ, non impleatur. *Neſcio quæ caſtimonialis nubere voluit? Aliquid mali voluit? Mali plane. Quare? Quia jam voverat Domino Deo ſuo... Quid ait Apoſtolus de quibuſdam quæ voverunt & non reddiderunt?* Habentes, *inquit*, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

Ad argumenta Petri Martyris facilis eſt reſponſio.

Ad primum, libertas Evangelii eſt libertas a peccato

cato & a ſervitute legis veteris, non a juſtitia, quam docet Evangelium: *Liberati a peccato, ſervi facti eſtis juſtitiæ*, inquit Apoſtolus Rom. 6. Non a quacunque cæremonia: alias ipſi adverſarii nec diem Dominicam obſervare, nec Sacramenta Baptiſmi & Cœnæ retinere deberent.

Ad ſecundum, ſi perfectioni legis novæ, quam in Baptiſmo amplexi ſumus, vota ſuperaddere non licet, nec Judæis vovere licuit, cum in lege ſua audirent, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis*; quod enim ultra addi poteſt? Nihil ſane reſpondebunt adverſarii quod nobis non faveat & in illos facile ſit retorquere; ſcilicet mandata quantumcumque perfecta non implentur niſi mediante voluntate, quæ, cum ſit libera, vel remiſſius vel intenſius ad illa inniti poteſt. Propterea ſervus, quamvis omnes operas debeat Domino ſuo, nihil abſurdi faciet, ſi ei polliceatur majorem diligentiam, & inſtantius obſequium; nec debitor, ſi ſcriptura ſe aſtringat ad ſolvendum debitum, nec David ipſe fruſtra juravit & ſtatuit, Pſalm. 118. cuſtodire judicia Dei, ad quæ jam tenebatur ex præcepto. Addo in lege Evangelica, nullum eſſe virginitatis præceptum: *De Virginibus præceptum Domini non habeo*, inquit Apoſtolus 1. Cor. 7. Idem dici poteſt de abdicatione bonorum quæ dicuntur fortunæ. Ergo argumentum Petri Martyris vota virginitatis & paupertatis non attingit, nedum convellat.

R. 2. Votum eſt actus Religionis, & ad cultum Dei pertinens. Sequitur evidenter & neceſſario ex præcedenti reſponſione; namque votum ex mox dictis eſt actus honeſtus & ſtatui legis Evangelicæ conſentaneus, fatente Calvino: atqui nec honeſtus foret, nec Evangelio conſentaneus, niſi ad Dei honorem & obſequium ordinaretur: *Neque ipſa virginitas*, inquit S. Auguſtinus libro de virginitate cap. 8. *quia virginitas eſt, ſed quia Deo dicata eſt, honoratur*. Et Conc. Eliberitanum ſupra laudatum, conſecrationem vocat propoſitum virginitatis. Enimvero profana fuit Virginitas in Veſtalibus; profana voluntaria pau-

per-

pertas in Crate, profanæ virtutes morales in Philoſophis, quia eis deerat vera Religio, quæ hujuſmodi virtutes ad Dei honorem & cultum referret. Calvinus ergo pugnantia loquitur, dum laudabile dicit votum, quatenus inſervit ad componendos mores; ſuperſtitioſum vero & impium, quatenus aſſumitur ad colendum Deum.

Confirmatur: Promiſſio eſt teſtificatio quædam noſtræ obſervantiæ, & obſequii erga eum, cui promittimus; namque per promiſſionem gratificamur alteri: atqui votum eſt promiſſio Deo facta de meliori bono, hoc eſt, de re ipſi gratiſſima: ergo votum eſt teſtificatio noſtræ reverentiæ erga Deum, ac proinde eſt verus Dei cultus & actus latriæ.

Objicit Calvinus illud Coloſſ. 2. „ Ne tetigeritis „ neque guſtaveritis .... quæ ſunt omnia in interi- „ tum ipſo uſu, ſecundum præcepta & doctrinas ho- „ minum, quæ ſunt rationem quidem habentia ſa- „ pientiæ in ſuperſtitione: „ in Græco habetur, „ in „ voluntario cultu, „ quaſi ab hominibus excogitato. Ergo Apoſtolus damnat & rejicit omnem cultum, qui a Deo non fuerit præſcriptus, & ſpeciatim ſugillat Monachorum vota his poſterioribus verbis, *quæ ſunt rationem* (id eſt ſpeciem) *habentia ſapientiæ in ſuperſtitione & humilitate* (hoc eſt ſui dejectione) *& non ad parcendum corpori*, cui per fictas auſteritates ſubtrahunt neceſſaria ad victum & veſtitum. Ita fere Beza, & alii Calviniſtæ.

R. 1. Argumento ad hominem: Calvinus & ejus aſſeclæ contra Anabaptiſtas contendunt juramentum, quod ſane eſt actus religionis & verus Dei cultus, a Chriſtianis aliquando poſſe aſſumi, licet ex nulla novi Teſtamenti Scriptura colligi poſſit: Ergo non omnis voluntarius cultus eſt ſuperſtitioſus & damnandus.

R. 2. Vota Monachorum fundantur in Scriptura, 1. Cor. 7. Apoſtolus conſulit virginitatem: *De Virginibus*, inquit, *præceptum Domini non habeo, conſilium autem do*. Et ipſe Dominus Matth. 19. *Sunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtraverunt propter regnum cælorum*. Et Marc. 10. laudat eos, qui omnia præter ipſum

 dimi-

dimiſerint. Ergo vota Monachorum non ſunt hominum inventa, ſed a Chriſto ſaltem quoad ſubſtantiam inſtituta, licet non præcepta.

R. 3. Nego conſeq. quæ non eruitur ex verbis Apoſtoli, ſed ex læſo Novatorum cerebro. Nam vel ex ipſa capitis lectione manifeſtum eſt Apoſtolum refutare quoſdam hæreticos, nempe Simonem Magum & ejus diſcipulos, qui Angelos Chriſto præferebant, docebantque per eos patere acceſſum ad Deum, & propterea ad eos confugiendum: ſicque novam religionem commenti docebant vino, carne, & venere abſtinendum. Ita S. Clemens Alex. lib. 3. ſtromatum, S. Hieronymus epiſt. ad Algaſ. q. 10. S. Auguſtinus epiſt. 149. alias 59. ad Paulinum, & alii.

§. IV.

Utrum opus ex voto factum melius ſit?

R. MElius eſt ceteris paribus.

Probatur 1. ex Scriptura, quæ votum conſulit, & ad vovendum hortatur; conſilium autem & adhortationes ſunt de meliori bono, 1. Cor. 7. *De Virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem do*. Pſal. 75. *Vovete & reddite Domino:* in quem locum ſic ſcribit S. Auguſtin. „ Non ſitis pigri ad „ vovendum, non enim viribus veſtris implebitis. *Et* „ *in Pſal.* 131. Qui te hortatur ut voveas, ipſe „ adjuvat ut reddas.

Probatur 2. triplici ratione, quam urget S. Thomas 2. 2. q. 88. art. 6. Prima, quia opus quod procedit ex præſtantiori virtute, melius eſt; v. g. melius eſt ſublevare pauperem, quam jejunare, quia miſericordia eſt præſtantior temperantia: Atqui opus ex voto procedit ex religione, quæ eſt omnium virtutum moralium præſtantiſſima. Ergo melius eſt operari, v. g. jejunare, caſtitatem ſervare ex voto, quam ſine voto. Melius eſt, inquam, tum intenſive, quia major eſt honeſtas religionis, quam temperantiæ, tum extenſive, quia in illo opere, v. g. jejunio, duplex relucet bonitas,

nitas, ſcilicet religionis & temperantiæ. Secunda. Melius eſt Deo plus offerre & magis ei ſe ſubjicere: Atqui per votum homo plus offert Deo, & magis ei ſe ſubjicit. Qui enim ſine voto jejunat, v.g. aut caſtitatem ſervat, quendam veluti fructum Deo offert: qui vero hæc præſtat ex voto, & fructum & arborem ipſam conſecrat, inquit S. Thomas poſt S. Anſelmum: Ergo. Tertia: Sicut peccare mente obſtinata, aggravat peccatum, ſic bene agere ex voluntate obfirmata in bonum, perfectioris eſt virtutis: Atqui per votum voluntas immobiliter firmatur in bonum, æmulaturque pro virili beatorum immobilitatem: Ergo.

Dixi, *ceteris paribus*; nam operari ex voto, ſed remiſſe & ſine caritate, minus bonum eſt quam operari ſine voto, ſed intenſius & cum caritate. Immo fieri poteſt, ut votum nihil conferat ad bonitatem actus, ſi nempe voto aſtrictus, non agat ex motivo religionis.

Dices 1. Eodem modo votum pertinet ad religionem, quo juramentum; ut patebit ex cap. ſequent. Atqui opus ex juramento non eſt melius, quam opus ſine juramento. Ergo nec opus ex voto.

Reſp. 1. Negari poteſt minor; qui enim promiſſam pecuniam ſolvit ob reverentiam juramenti, quo ſe aſtrinxerat, ex motivo religionis operatur, ac proinde melior eſt ejus actio, tum intenſive, quia ex nobiliori motivo procedit: tum extenſive, quia in ea duplex refulget bonitas, ſcilicet religionis & juſtitiæ.

Reſp. 2. neg. maj. Quia licet juramentum & votum ſint actus religionis, ad illam tamen diverſimode pertinent. Diverſitas autem illa repetitur ex diverſo fine utriuſque actus. Juramentum quippe per ſe primo ordinatur ad confirmandam humanam veritatem, ſeu fidem datam proximo, cui dumtaxat res promiſſa aſſeritur, non Deo, ac proinde ex juramento non redditur ſanctior aut melior ſolutio debiti, v. g. quam creditor vi juramenti a debitore extorquet. At votum (cum ſit promiſſio Deo facta, & omnis promiſſio fiat in reverentiam & obſequium ejus,

 cui

cui promittitur) per ſe primo tendit in Dei honorem & cultum; res quoque per votum promiſſa Deo dedicatur, & quodammodo ſacra efficitur. Hinc votum per ſe primo a religione expetitur, & de eo dantur conſilia: contra vero juramentum per ſe expetibile non eſt, nec conſulendum; immo prohibetur in novo Teſtamento, nec poteſt evadere licitum & religioſum, niſi præſuppoſita vera neceſſitate. *Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt, non, non; quod autem his abundantius eſt, a malo eſt*, Matth. 5. Non ait: malum eſt, nempe juramentum, quod ſimplici affirmationi aut negationi ſuperadditur, ſed, *a malo eſt*, id eſt, ex incredulitate & diffidentia alterius ortum habet, ſicut bellum, lites forenſes ex aliena injuſtitia. Adhibetur ergo juramentum tanquam remedium ad ſanandam diffidentiam alterius, ad terminandam omnem controverſiam; & eatenus tantum eſt actus religionis quatenus eſt ſolemnis teſtificatio, Deum eſſe ſummam & infallibilem veritatem. Sed honorifica illa teſtificatio nihil excellentiæ & bonitatis influit in rem proximo promiſſam, ut diximus, & ſic corruit Achilles Armachani, qui ut refert Thomas Valdenſis lib. 3. doct. fid. cap. 21. docuit actum non fieri meliorem ex additione voti.

Dices 2. Quod minuit libertatem operantis, minuit quoque bonitatem & meritum operis: Atqui votum minuit libertatem operantis, quia imponit operandi neceſſitatem: Ergo melius eſt non vovere, quam vovere: *Sic abſtinere vel jejunare debemus*; ait auctor de vita contemplativa lib. 2. cap. ult. *ut non nos vel abſtinendi vel jejunandi neceſſitati ſubdamus*.

Nego 1. maj. quia bonitas & meritum actus præcipue deſumuntur ex ejus motivo, & ex caritate, ex qua proficiſcitur. Unde actus ille eſt melior & magis meritorius, qui elicitur ex nobiliori motivo & majori caritate, etiam in hypotheſi, quod exiret cum minore libertate & indifferentia.

Nego etiam minorem, cujus confirmationem diſtinguo: Votum imponit operandi neceſſitatem, neceſſitatem, inquam, finis, quatenus finis obtineri non poteſt,

teſt, niſi impleatur votum, ſicut & alia præcepta; Concedo: neceſſitatem actus, quaſi poſita obligatione voti & præcepti neceſſario determinetur voluntas ad agendum, Nego maj. nullus enim dixerit præcepta Dei, Eccleſiæ, & cujuslibet Superioris, hoc ipſo quo obligant ſubditos, minuere eorum libertatem & meritum. Quinimmo opus præceptum ex ſuo genere, & ceteris paribus, melius eſt, quia habet fructum obedientiæ.

Cum ergo conſilia dicuntur de meliori bono, non comparantur ad præcepta, ſed ad alia bona ipſis repugnantia: v. g. virginitas ad matrimonium, non vero ad humilitatem, obedientiam, caritatem; conſilia enim ſubſerviunt præceptis & illa ordinant, ut facilius & perfectius obſerventur; in præceptorum enim obſervatione conſiſtit vitæ chriſtianæ perfectio. Plus interdum quidem facimus, & magis liberum exiſtimamus opus ex conſilio, quam opus ex præcepto vel voto ſuſceptum, quia qui non operatur niſi urgeat præceptum, præſumitur agere timore pœnæ; potius quam amore juſtitiæ, & quodammodo coactus, quo ſenſu docet S. Thomas intelligendum citatum locum ex lib. 2. de vita contemplativa. Porro ille defectus tribui debet voluntati male affectæ, non præcepto aut voto, quod labentem voluntatem excipit, & ad bonum compellit. „ Gaude jam tibi non licere, *ait S. Auguſtinus Armentario ep. 127. alias 45.* „ quod cum detrimento tuo liquiſſes: aggredere intrepidus, & dicta imple factis, & ipſe adjuvabit, „ qui vota tua expetit. Felix eſt neceſſitas quæ in „ meliora compellit.

Inſtabis. Vitanda ſunt peccandi pericula & occaſiones: Atqui vota ſunt pluribus ruinæ occaſio. Ergo removenda ſunt, nedum conſulenda.

Diſtinguo majorem: occaſiones proximæ, vel quæ ad malum per ſe inducunt, Concedo: remotæ, & quas per accidens ſequitur tranſgreſſio, & quorundam ruina, Nego majorem. Alias removendæ eſſent leges tum divinæ, tum humanæ: *Ubi enim non eſt lex, nec prævaricatio.* Rom. 4. Porro obligatio ſervandi

voti, non magis exponit peccati periculo; quam obligatio parendi præcepto & legi.

Urgebis: Apoſtolus 1. Cor. 7. v. 35. ſic hortatur ad continentiam, ut nolit quenquam ad illam obligari: *Hoc ad utilitatem veſtram dico, non ut laqueum vobis injiciam:* Ergo liberum cuique manere debet ſervare continentiam, & alia conſilia, utpote ad ſalutem minime neceſſaria.

Confirmatur; nihil æque expedit ad ſalutem, quam ſervare Evangelium, eo modo quo nobis traditum eſt: Atqui admiſſis votis non ſervatur Evangelium eo modo, quo nobis traditum eſt, per vota enim conſilia evadunt præcepta, cum tamen Chriſtus illa diſtingui voluerit, & hac diſtinctione ſecurius ſaluti noſtræ conſuluerit: Ergo votis aſtringi non expedit.

Diſt. conſeq. liberum cuique manere debet ſervare conſilia antecedenter ad votum, ita ut nulla lege publica & ad omnes ſpectante præcipiantur, Concedo: conſequenter ad votum, quod eſt quædam lex privata, quam utiliter quiſque ſibi imponere poteſt, & revera ſibi impoſuerunt, quas laudat Apoſtolus 1. ad Timoth. 5. Nego conſeq. Ex hac diſtinctione patet reſponſio ad confirmationem. Nimirum Chriſtus in Evangelio non præcepit, niſi quæ ſunt omnibus ad ſalutem neceſſaria. Ex his autem quæ libera reliquit, alia poſſunt ſuperiores legibus ſuis ſancire, prout ſpectatis circumſtantiis temporum, locorum, & perſonarum expedire videbitur; alioquin nullæ leges præter Evangelium eſſent admittendæ: alia privatis in legem ſibi propriam aſſumere licet, ſi iis facilius & ſecurius ſaluti ſuæ conſulant.

Fatendum tamen eſt & leges Superiorum, & vota privatorum fore in laqueum: leges quidem ſi aut difficiliora præcipiant, aut ſua multitudine onus ſubditis graviſſimnm evadant, quemadmodum de Scribarum præceptis dixit Chriſtus Matth. 23. verſ. 4. vota quoque, ſi voventes non ſint idonei ad illa implenda, prævideanturque tranſgrediendi pericula non ita remota. Quare ſicut Prælatus non debet quidquam ſtatuere, priuſquam expenderit regionis mores, ſubditorum

rum indolem, & diſpoſitiones, ſpemque conceperit omnibus perpenſis, plebem facile obſecuturam, alioquin deſtrueret ubi ædificare intendit: ſic privatus quilibet priuſquam voto ſe aſtringat, præſertim perpetuo, examinet neceſſe eſt, utrum Deus hanc perfectionem ab ipſo expetat: *unuſquiſque enim proprium donum habet, unus quidem ſic, alius vero ſic*, 1. Cor. 7. Deinde num ſoleat eſſe conſtans & firmus in propoſito ſemel ſuſcepto, an contra expertus ſit ſe leviter conſilium inire, & mutare: denique num difficilior ſit illi expetita perfectio, tum propter vitioſos habitus olim contractos, tum propter multa, quæ extrinſecus circumſtant, quæ cum in propria cauſſa per nos ipſos ſatis elucidare non poſſimus, operæ pretium eſt, ut nullus voto ſe obliget, ſaltem perpetuo, niſi ex prudentis viri conſilio.

§. V.

Utrum votum obliget?

R. De fide eſt votum obligare. Probatur 1. ex Scriptura Deuter. 23. *Quod ſemel egreſſum eſt de labiis tuis, obſervabis, & facies ſicut promiſiſti Domino tuo*. Eccleſ. 5. *Quodcumque voveris, redde, multoque melius eſt non vovere, quam poſt votum promiſſa non reddere*. 2. Ex Traditione. S. Auguſtinus cit. epiſt. 127. ad Armentarium ſic ſcribit: „ Quia jam „ voviſti, jam te obſtrinxiſti, aliud tibi facere non „ licet. „ Concil. Eliberit. & IV. Carthag. pœnitentiæ ſubjiciunt mulieres, quæ caſtitatis votum violaverant. Denique in Decreto, & extra, tit. *de Voto*, plurima de Voti obligatione habentur. Hanc orationem affert ſanctus Thomas art. 3. quia omnis promiſſio jure naturali obligat: Atqui votum eſt promiſſio Deo facta, cui maxime obligamur. Ergo votum eſt maxime obligatorium.

Q. 2. *Quanta eſt voti obligatio?*

R. Cum votum ſit quædam privata lex, & ſpecies quædam contractus, de obligatione voti judicandum,

ſicut de obligatione legis publicæ & contractus: Atqui lex publica ſicut & contractus in materia levi obligant duntaxat ſub peccato veniali; in gravi vero ſub mortali: Ergo pariter obligatio voti in materia levi eſt ſub peccato veniali; in gravi vero eſt ſub mortali. Unde Apoſtolus 1. Timoth. 5. de viduis, quæ caſtitatis votum perfregerant, ait: *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* S. Auguſtinus cit. epiſt. 127. adhortans Armentarium, qui caſtitatem voverat, ſic habet: „ Nunc vero, quia tenetur apud Deum ſponſio tua, non te ad magnam „ juſtitiam invito, ſed a magna iniquitate deterreo. „ Et Concil. Eliberit. Can. 13. ſubjicit pœnitentiæ uſque ad mortem virgines, quæ, ut loquitur, *pactum virginitatis perdiderant.*

Dices: Violatio voti eſt ſacrilegium, cum ſit contra Religionem: Atqui omne ſacrilegium eſt peccatum mortale, etiam in materia levi: Ergo & omnis violatio voti.

Nego minorem, ut patet de levi irreverentia in loco ſacro.

Inſtabis: Falſo jurare, etiam in re leviſſima, ſemper eſt mortale: Ergo & votum violare.

Nego conſeq. ratio diſparitatis eſt, quod gravis fiat Deo injuria, dum invocatur ad teſtandum id eſſe verum, quod falſum eſt: at cum votum obliget per modum legis & promiſſionis, lex vero & promiſſio non obligent ſub mortali in materia levi, evidens eſt tranſgreſſionem voti in materia levi eſſe duntaxat venialem. Ergo qui contra votum dandi in eleemoſynam ſingulis diebus unum aſſem, vel nunquam peccandi venialiter ex propoſito, ſemel aut bis omiſit ſolvere, vel peccavit venialiter ex propoſito, non eſt reus peccati mortalis propter levitatem materiæ: ſecus, ſi abſolute decreviſſet a voto totaliter recedere; quia objectum alterutrius voti collective ſumptum, eſt materia gravis.

Q. 3. *Quandonam implendum eſt votum?*

R. 1. Impleri debet tempore ſecundum voventis intentionem præſcripto; quia non ſolum res promiſſa, ſed

ſed & tempus præſcriptum eſt materia voti; utrumque enim promiſit.

Quid ſi eo tempore vel ex impotentia, vel ex negligentia votum non reddiderit?

R. Vel tempus illud principaliter definivit, v. gr. ob ſolemnitatem feſti Corporis Chriſti vovit jejunare ejus vigiliæ; vel definiit tamquam terminum, ultra quem noluit differre voti executionem: v. gr. vovit peregrinari ad locum ſanctum, ſtatim poſt finitam vindemiam. Si primum, non eſt obligatio implendi votum termino elapſo, nec etiam præveniri poteſt terminus, ſi prævideatur impedimentum, ſicut non ſatisfacit præcepto audiendi Miſſam die feſto, qui pridie vel poſtridie ſacro intereſt; quia tales actus religioſi præſcripti ſunt in honorem feſtivitatis. Si ſecundum, manet obligatio implendi voti, ſicut & reſtituendi quando reſtitutio facta non eſt tempore definito, quia, ut ſupponitur, definitum eſt tempus, ne differretur voti executio & debiti ſolutio: atque ob eandem rationem præveniri debet terminus, cum ſecutura prævidetur impoſſibilitas implendi voti quemadmodum tenetur ſacro intereſſe hora nona, qua elapſa, nulla ſpes ſupereſt præcepto ſatisfaciendi, in dubio autem num terminus appoſitus ſit ad finiendam obligationem, an non ad differendam, poſſeſſio ſtat pro voto, & in ejus favorem præſumendum.

R. 2. Si vovens nullum præfixit terminum, ſed abſolute vovit, v. g. peregrinationem, jejunium, eleemoſynam, votum quamprimum commode moraliter poteſt, debet impleri, niſi cauſſa legitima ſubſit; quia res abſolute promiſſa, ſtatim obligationem parit, & exigi poteſt: atqui Deus ſtatim exigit rem ſibi promiſſam. Deut. 23. *Cum votum voveris Domino, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus; & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.*

Q. 4. *Si ea mutatio fiat in materia voti, quam ſi prævidiſſet vovens, votum non emiſſet: tollitur ne obligatio? v. gr. vovit quis Eccleſiam ædificare; ſed poſtea res familiaris ſic imminuta eſt, ut jam ſine gravi incommodo ædificare non poſſit.*

R. Vel mutatio eſt ad tempus, vel eſt perpetua. Si primum, ſuſpendit duntaxat obligationem, v. g. poſtquam corporalis infirmitas deſierit, peregrinationem ſuſcipiet. Si ſecundum, tollit omnino, quia ex dictis votum interpretandum eſt ſecundum voventis voluntatem: Atqui voluntas voventis non eſt obligare ſe, ea mutatione interveniente, qua voti executio redderetur difficilior. Ergo.

Q. 5. *Quinam voto obligari poſſunt?*

R. Omnes, & ſoli, qui rationis ſunt compotes; dummodo votum ſit de materia, de qua diſponere poſſint.

Conſtat ex dictis, ſolos rationis compotes vovere poſſe; quia votum eſt deliberata promiſſio, cujus capaces non ſunt uſu rationis deſtituti. Quod autem poſſint omnes cujuſcumque ſint ætatis & conditionis, declaratur inductione.

Primo; impuberes, ubi eum rationis uſum attigerunt, quo poſſint peccare mortaliter, voto ſimplici obligari poſſent, cum ſufficienti libertate polleant, nec ullo jure poſitivo inhabiles reddantur, ut monet Gloſſa in cap. *Mulier* 22. q. 2. Hæc ratio a fortiori concludit pro puberibus, quia in eis ratio magis viget. Puberes autem dicuntur, qui compleverunt ætatis annum decimum quartum, ſi ſint maſculi; & duodecimum, ſi feminæ.

Non dicas omnia impuberum vota irritari poſſe a parentibus; nam ſequitur duntaxat vota illa, quæ per ſe obligant, tum non obligatura, cum irrita fuerint. Unde ſanctus Thomas art. 8. & 9. docet vota ſubditorum non eſſe firma.

Dixi, *voto ſimplici*; quia jure Eccleſiaſtico impuberes inhabiles redduntur ad vovendum ſolemniter, ut colligitur ex cap. *Non ſolum*, de Regularibus in ſexto, ubi requiritur pubertas ad ſic vovendum. Quin jure novo puberes profeſſionem emittere non poſſunt ante annum decimum ſextum expletum: ita ſanxit Concilium Tridentinum ſeſſ. 25. c. 15. *de regularibus*.

Secundo, Religioſi voto ſe conſtringere poſſunt; quia votum eſt actus honeſtus, poteſtque conferre ad perfectionem, quam Religioſi profeſſi ſunt.

Dices:

Dices: cap. *Monacho* 20. quæſt. 4. dicitur; „ Mo„ nacho non licet vovere ſine conſenſu Abbatis: ſi au„ tem voverit, frangendum erit. „ Et S. Baſilius c. 28. *Conſtitut. Monaſt.* ſtatuit non licere Monacho aliquid agere, aut exequi ſine Antiſtitis ſui ſententia. Et hanc rationem præmittit; quia Religioſus nec ad punctum quidem temporis habere debet poteſtatem ſui ipſius. Quod adeo verum eſt, ut vota ante emiſſa per ipſam profeſſionem deſinant obligare. Ergo.

Nego conſeq. ex antecedente enim colligi poteſt dumtaxat. 1. Religioſum, ne temere & leviter voveat, debere Superiorem conſulere, & ex ejus ſententia agere, quod eſt veriſſimum. 2. Votum non ligare ubi contradixerit Superior: quod vero prius ligaret, ſatis clare indicat citatum caput *Monacho*; ait enim, *ſi autem voverit, frangendum erit.* Ergo prius extabat voti vinculum, cum frangi non poſſit, quod nunquam fuit. 3. Religioſum nec ad punctum temporis habere dominium propriæ voluntatis; quia ſemper obedientiæ vinculo ſic aſtrictus manet, ut nunquam de ſe abſolute diſponat, ſed in omni propoſito virtualiter includatur hæc conditio, ſi Prælatus non contradixerit, ut docet Sanctus Thomas art. 8. ad quartum. Porro ſicut poteſt ex privato pietatis affectu, Orationem Dominicam aliquoties recitare, in terram ante Crucifixi imaginem procumbere illæſo obedientiæ voto, quidni & vovere? 4. Priora vota per profeſſionem extinguuntur, licet eidem contraria non ſint, quia ex diſpoſitione Eccleſiæ in aliquid perfectius commutantur.

Tertio, ſervi & conjuges voti obligationem contrahere poſſunt; quia de nonnullis diſponere poſſunt, abſque cujuſquam injuria, v. gr. propriæ ſaluti conſulere quibuſdam pietatis actibus. Ergo illos vovere poſſunt.

Dices: can. *Manifeſtum* 33. cap. 5. de uxore dicitur: *Nulla vota ejus, quæ abſtinentiæ cauſſa voverit, reddantur ab ea, niſi auctor vir fuerit permittendo.* Ergo uxor voto non tenetur.

Diſtinguo conſeq. voto quod eſt in præjudicium

 viri,

viri, Conc. nullo voto, Nego conſeq. Agitur etiam in illo capite de abſtinentia, cui maritus contradicere poteſt, utpote ſocietati conjugali contrariæ. Excepimus autem in noſtra reſponſione vota, quæ fierent a ſubditis in materia, de qua non liceret diſponere abſque Superiorum præjudicio: horum enim nulla eſt obligatio, niſi accedat conſenſus Superioris.

§. VI.

Utrum tolli poſſit voti obligatio?

R. POteſt, & quidem quatuor modis. 1. Defectu impletæ conditionis. 2. Irritatione. 3. Diſpenſatione. 4. Commutatione.

Q. 2. *Quare obligatio voti tollitur, ubi non impletur conditio?*

R. Quia votum ex dictis non obligat niſi ſecundum intentionem voventis: Atqui vovens noluit obligari niſi ſub conditione a ſe appoſita: Ergo ſi non ponatur conditio, voto non tenetur: v. g. vovit quis ingredi Religionem, vel perpetuum famulatum in aliqua ſocietate; ſolvitur hujus voti vinculum, ſi non admittitur Monaſterio, vel jam admiſſus in illa ſocietate, poſtea dimittitur.

Duo tamen hic ſunt obſervanda.

Primum, ſi primaria & principalis intentio voventis fuerit determinata ad hunc locum, vel ad hanc perſonam, v. g. ingredi hoc Monaſterium, vel hunc Ordinem, donare hanc Eccleſiam ſub tali conditione, dare huic pauperi, &c. liberatur ab obligatione voti, ſi Monaſterium vel Ordo nolit ipſum recipere, ſi Eccleſia illa rejiciat conditionem appoſitam, ſi pauper jam utcunque ſublevatus promiſſi ſolutionem non expetat. Si vero principaliter intendit Religionem ingredi, partem bonorum ſuorum Eccleſiæ vel pauperibus largiri, & conſequenter hoc Monaſterium vel hunc Ordinem, hanc Eccleſiam vel hunc pauperem delegit; adhuc voto ſuo tenetur, quia ſimpliciter & abſolute

voluit

voluit ſeipſum vel res ſuas Domino conſecrare. Ita S. Th. art. 3. ad ſecundum.

Secundum, ſi per dolum, fraudem vel minas voventis non impletur conditio, v. gr. de induſtria moleſtum ſe exhibet in novitiatu, vel in ſocietate, ut hac arte dimiſſionem obtineat, manet voti obligatio; quia ipſemet vovens impedit quominus ponatur conditio, quin factus eſt voti tranſgreſſor & gravis peccati reus, eo ipſo quo ineptum ſe ad ſatisfaciendum reddere voluit.

Q. 3. *Quæ vota irritari poſſunt?*

R. Quæ ſunt in præjudicium tertii. Talia autem cenſentur, quorum materia, vel cauſſa efficiens, nempe perſona voventis, eſt ſub poteſtate dominativa alterius, qui voto non conſenſit; Deus enim non acceptat oblationes cum alterius injuria, ut habetur Eccli. 34. & de votis ſpeciatim, Num. 30. v. 6. *Si contradixerit pater, & vota & juramenta ejus* (filiæ) *irrita erunt*. Et v. 14. *Si voverit* (uxor) *& juramento ſe conſtrinxerit, ut per jejunium, vel ceterarum abſtinentiam affligat animam ſuam, in arbitrio viri erit, ſive faciat, ſive non faciat*.

Dixi, *ſub poteſtate dominativa*, juxta quam unus ita ab alio dependet, ut non poſſit ſine ejus injuria de ſeipſo, vel de re ſua, contra ejus voluntatem diſponere, ut famulus de operationibus ſuis, quas locavit. Namque poteſtas juriſdictionis non ſufficit ad irritanda vota, niſi indirecte, quatenus prohibendo rem, quæ erat voti materia, reddit illam illicitam, & ita indirecte ſolvit voti vinculum, ut ſi Prælatus peregrinationes certo die ad ædem ſacram in quadam ſylva erectam prohibuiſſet propter ſcandala, quæ ex concurſu populi oriri ſolent, qui eo die illuc peregrinari voviſſet, voto non teneretur, quia eſſet de re illicita. Ergo ſummus Pontifex non poteſt irritare omnium fidelium vota, quia non habet poteſtatem dominativam in omnes fideles; quis enim credat cujuſlibet fidelis voluntatem & pecuniam ſummo Pontifici ſic eſſe ſubjectam, ut non poſſit diſponere de ſua pecunia, & de actionibus quibuſcumque, niſi dependenter ab ejus conſenſu?

Q. 4.

Q. 4. *Quinam ergo poſſunt irritare vota?*

R. 1. Superiores Religioſorum poſſunt irritare omnia ſubditorum vota, tum realia, tum perſonalia, excepto voto ſtrictioris Religionis, quia ex S. Baſilio ſupra, & S. Th. 2. 2. q. 88. art. 8. Religioſi per votum paupertatis & obedientiæ abdicarunt jus omne diſponendi tum de rebus quibuslibet, tum de ſeipſis, & cuncta in ſuperiorum poteſtatem tranſtulerunt.

Dixi, *excepto voto ſtrictioris Religionis*; poſſunt enim ad eam tranſire, petita & non obtenta Superiorum licentia; ex Can. *Licet. De Regularibus*. Si tamen ſubſit ſuſpicandi locus propoſitum vitæ perfectioris temere fuiſſe conceptum, judicium Superioris eſt requirendum, ne, ut dicitur eodem capite, Angelus Satanæ in Angelum lucis ſe transformaverit. Hinc eſt, quod quidam Religioſi Ordines privilegium a Sede Apoſtolica obtinuerint, quo ſubditorum profeſſio in ſtrictiori Religione declaratur nulla ſine prævio conſenſu Præpoſiti Generalis, vel ſummi Pontificis.

Porro cum ſummus Pontifex ſit ſupremus Religioſorum Prælatus, cui non minus obedientiam ſpondent quam ſuis Superioribus, a fortiori poteſt irritare omnia eorum vota.

Prælati Regulares habentne eandem poteſtatem circa vota Novitiorum?

R. Minime, quia Novitii adhuc ſunt ſui juris. Poſſunt tamen Prælati ſuſpendere executionem votorum perſonalium, quatenus impediunt obſervantiam Regularem, manente ſemper voti obligatione, cui Novitius ſatisfacere tenebitur, ſi contingat ipſum non profiteri.

R. 2. Pater irritare poteſt omnia vota filiorum impuberum, tum realia, tum perſonalia, ex C. *Puella* 20. q. 2. Hæc diſpoſitio fundatur in jure naturali, quo filii, quamdiu propter rationis imbecillitatem ſeipſos regere non poſſunt, regi debent a parentibus, adeo ut ſine horum conſenſu pacta illorum firmitatem non obtineant. Quemadmodum autem contractus puberum ante vigeſimum quintum annum initi,

per

per leges civiles reſcindi poſſunt, quia minor ætas non præſumitur ſatis matura ad contrahendum, præſertim de re gravi, qualis eſt immobilis: ſic lege ecclesiaſtica merito cautum eſt vota filiorum non fore firma ante annum vel decimum quartum, ſi maſculi ſint: vel duodecimum, ſi feminæ, niſi accedat conſenſus patris; cum Deus ipſe in lege veteri ſimilia ſanxerit, cit. cap. 30. Num. Quod ſi pater ſit defunctus, vel amens, vel longiſſime abſens, hæc poteſtas tranſit ad avum, deinde ad tutorem, denique ad matrem in defectu patris, aut tutoris, & omnium aſcendentium in ſexu virili.

Dixi 1. *omnia vota impuberum*; nam pater non poteſt directe irritare vota perſonalia filiorum puberum, v. g. votum ſervandæ caſtitatis, ingrediendæ Religionis, fundendæ brevioris orationis, &c. quia in filio majoris ætatis eſt perfectus uſus rationis, ac proinde libertatis, quæ naturaliter homini competit. In eo autem conſiſtit uſus libertatis, quod homo ſit dominus ſuarum actionum, & de iis diſponere poſſit. Contra vero impubes, cum nondum ſit rationis & libertatis naturalis perfecte compos, non habet plenum dominium ſuarum actionum, nec de iis diſponere poteſt, niſi dependenter a voluntate patris, cum quo una reputatur perſona.

Dixi 2. *tum perſonalia*; non realia pater directe irritare poteſt, quia filius non habet bona propria, vel ſi habeat, adminiſtratio eorum, quamdiu emancipatus non eſt, penes patrem eſt, exceptis dumtaxat bonis caſtrenſibus, aut quaſi caſtrenſibus: ergo in his votis dependet a voluntate patris, quæ niſi acceſſerit, omnino irritare poſſunt, ſicut & alii ejus contractus reſcindi.

Dicitur 3. *Pater non poteſt directe irritare vota perſonalia filiorum puberum*: nam poteſt indirecte, quatenus eorum executio vergit in præjudicium familiæ, cui præeſt pater, & in qua jus habet continendi, & regendi filium donec emancipetur.

Illud autem diſcriminis eſt inter irritationem directam & indirectam, quod prior prorſus extinguat votum,

tum, ita ut obligatio ejus nunquam reviviſcat; quia hæc irritatio directe cadit in votum, efficitque ut non cenſeatur factum, ſi pater contradixerit. Nam in votis directe irritabilibus intelligitur hæc conditio, ſi conſenſerit pater; aut quivis alius habens poteſtatem directe irritandi. conditione autem non impleta, nulla eſt promiſſio, nullusve contractus. Poſterior vero irritatio, nempe indirecta, afficit dumtaxat materiam voti, ipſo voto illæſo & permanente. Unde hæc indirecta irritatio eſt potius ſuſpenſio executionis, quam voti extinctio.

Ex his ſequitur 1. votum ingrediendæ Religionis a filio pubere nondum emancipato emiſſum poſſe ſuſpendi a patre, quia pater jus habet illum regendi, & operibus ejus utendi; ſed filius major effectus voto ſuo ſatisfacere tenebitur. Idem dicendum de votis perpetuis, v. gr. peregrinandi quotannis ad quemdam locum ſanctum, abſtinendi a carnibus toto vitæ tempore; pater enim poteſt dumtaxat impedire horum votorum executionem, quandiu ipſi ſunt incommoda. 2. vota perſonalia puberis ad tempus minoris ætatis determinata, v. gr. peregrinandi, jejunandi, & cetera quæ nocent rei domeſticæ, vel ſubtrahunt filium paternæ poteſtati, per prohibitionem patris prorſus extingui; quia per illam materia hujuſmodi votorum redditur illicita; utpote prohibita. 3. patrem irritare non poſſe, ſive directe, ſive indirecte vota perſonalia filii puberis, quæ nullatenus detrimentum afferunt ejus poteſtati, quales ſunt breves orationes, conſueta Religionis officia.

Pater poteſtne irritare vota perſonalia, quæ filius jam puber factus ante pubertatem emiſerat?

R. Diſtinguendum eſt; vel filius poſt pubertatem adeptam illa confirmavit, vel non. Si primum, pater irritare non poteſt, niſi indirecte, nempe ſi ei damnoſa ſint, juxta prædicta, quia votum perſonale puberis non eſt irritabile: Atqui confirmatio voti præcedentis eſt novum votum a pubere emiſſum: Ergo. Si ſecundum, irritare poteſt, addunt nonnulli Theologi, etiamſi filius fuerit emancipatus: quia vota illa emiſſa

ſunt

ſunt a perſona dependente, & cum conditione tacita, ſi pater conſenſerit: Atqui pater non conſenſerit, immo reſiſtit, ut ſupponitur: Ergo.

Extenditurne illa poteſtas ad tutorem?

R. Minime: quia filiusfamilias, poſt pubertatem adeptam caret tutore, ſed curatore ſolum indiget. Hoc autem diſcrimen eſt inter tutorem & curatorem, quod tutori perſona ipſa impuberis commiſſa eſt; curatori vero bona puberis duntaxat. Quare cum tutor, adveniente pubertate, deſinat eſſe tutor, & vicarius paternæ poteſtatis, incipiatque eſſe ſolummodo curator, non poteſt irritare hujuſmodi vota, quemadmodum pater, qui ſemper eſt pater.

Si pater ſemel conſenſerit in votum filii impuberis, poteſtne illud irritare?

R. Non poteſt directe, & quoad obligationis vinculum, quia conditio incluſa in voto impuberis, nempe, ſi pater conſenſerit, impleta eſt, & votum evaſit perfectum & abſolutum; Poteſt indirecte, & ratione materiæ pertinentis ad jus paternum, & quæ poſſit ipſi damnum afferre, quia confirmatio voti ex hac parte, eſt quædam licentia dumtaxat ad utendum re ſibi ſubjecta, quæ ad nutum revocabilis eſt, ut colligitur ex C. *Manifeſtum*, 33. q. 5.

Excipe, niſi votum ſit in gratiam tertii, & acceptatum, namque illo invito, pater conſenſum revocare non poteſt.

Tertio. Domini irritare poſſunt ſervorum vota, quatenus, & non alias vergunt in eorum detrimentum, & debitum obſequium minuunt. Reſponſio facile intelligitur & probatur ex præcedenti de irritatione & ſuſpenſione votorum, quæ fiunt a puberibus.

Quarto. Maritus poteſt irritare & ſuſpendere uxoris vota, etiam ante matrimonium emiſſa, & uxor viciſſim mariti, quando nocumentum afferunt ſocietati conjugali, ut longiores peregrinationes, abſtinentiæ, quæ tædium alteri conjugi pariunt, C. *Manifeſtum* 33. q. 5. ut patet ex dictis.

Advertes autem 1. cum ad maritum pertineat gubernatio domus, & adminiſtratio rei familiaris,

vir enim eſt caput mulieris, 1. Cor. 11. plura uxoris vota irritare poteſt, aut eorum executionem ſuſpendere, juxta prædicta, quam uxor mariti. 2. executio peregrinationis Jeroſolymitanæ in ſubſidium terræ ſanctæ, quam vir ſine conſenſu uxoris olim ſuſcipere poterat, ex cap. *Quod ſuper his*, de voto, locum hodie non habet; quia non ſiunt hujuſmodi expeditiones. 3. In his, quæ thorum ſpectant, cum vir & mulier ſint pares, ex cap. *Gaudemus*, de divort. ſicut enim mulier corporis ſui poteſtatem non habet, ſed vir, ſimiliter & vir, 1. Cor. 7. neuter conſummato matrimonio continentiam vovere poteſt ſine alterius conſenſu. Dico, *conſummato matrimonio*; nam ante conſummatum alter poteſt Religionem ingredi, & in ea profiteri independenter ab alterius conſenſu, cap. *ex publico*, de converſione conjugatorum, ubi dantur duo menſes ad deliberandum. 4. Ambo conjuges ex communi conſenſu continentiam vovere poſſunt, etiam conſummato matrimonio; atque in hac hypotheſi neuter debitum petere, aut petenti reddere poterit, niſi obtenta diſpenſatione propter grave incontinentiæ periculum. Ita Theologi communiter ſentiunt, colligiturque ex C. *Quod Deo*, 33. q. 5. ubi ſic habetur: *Quod Deo pari conſenſu ambo voveratis, uſque in finem reddere ambo debuiſtis; a quo propoſito ſi lapſus eſt ille, tu ſaltem inſtantiſſime perſevera*. Deprompta ſunt illa verba ex S. Aug. epiſt. 262. alias 199.

Q. 5. *Quid ſi alter conjugum non voverit quidem; ſed alterius voto conſenſerit, poteritne revocare conſenſum, quemadmodum ſupra diximus de patre reſpectu filii?*

R. 1. Non poteſt irritare illud votum, quia ut jam diximus, vir & mulier, quoad thorum ſunt pares, nec maritus in hac parte plus juris habet, quam uxor. Unde Gratianus in Cap. *Manifeſtum*, 33. *quæſt.* 5. *ſic ſcribit*: „ Si autem conſenſu „ alterius eorum, ab altero promiſſa fuerit (*uxor*) „ & poſtmodum in irritum reddere voluerit, qui „ promiſit, non valet, quia in debito conjugii æque

„ mu-

„ mulier poteſtatem habet viri, atque vir mulieris:
„ Atque adeo, ſi quilibet eorum alterum a ſuo jure
„ abſolverit, ad præteritam ſervitutem eum revocare
„ non poterit. „ Ergo qui vovit, nec licite poteſt petere debitum, nec, ſi alteri ſuperſtes fuerit, ſecundas nuptias contrahere.

R. 2. Certum eſt peccare etiam graviter, ſi ſine cauſſa conſenſum revocet: ſic enim Deus ipſe loquitur Num. 3. verſ. 15. & 16. *Si audiens vir tacuerit ... quidquid voverat* (uxor) *& promiſerat, reddet .... ſin autem contradixerit, poſtquam reſcivit, portabit ipſe iniquitatem ejus.* Et ratio eſt, quia non ſine Dei injuria res ipſi promiſſa & dicata ad uſus profanos revocatur, ubi nulla occurrit neceſſitas, aut juſta cauſſa, qualis eſſet ſi unus ſine alterius conſenſu continentiam voviſſet: cum enim votum illud ſit in præjudicium alterius, hic debitum licite exigere poteſt, & vovens tenetur reddere, quemadmodum liceret tibi repetere rem tuam, quam aliquis ſine tuo conſenſu Eccleſiæ obtuliſſet, & ad illam tibi reſtituendam compellere poſſes. Sed quæſtio eſt de voto, in quod alter conjux conſenſit, an vovens poſſit debitum reddere exigenti? Itaque

R. 3. Communior eſt Theologorum ſententia, conjugem in hac hypotheſi non poſſe licite reddere debitum. 1. Id indicant laudata Sancti Auguſtini verba, „ a quo propoſito ſi lapſus eſt ille, tu ſaltem
„ inſtantiſſime perſevera. *Et Gratiani*, Si quilibet eo-
„ rum alterum a ſuo jure abſolverit, ad præteritam
„ ſervitutem eum revocare non poterit. „ Quia qui voto aſtrictus eſt, peccat, ſi contra votum quidquam attentet abſque ſufficiente cauſſa, quæ illum excuſare poſſit: Atqui conjux, qui vovit continentiam, aſtrictus eſt voto, quod alter irritare non poteſt, ut jam probavimus, nec petitio alterius eſt juſta ratio & cauſſa ſufficiens vacandi rebus venereis, cum ille poſt conſenſum datum jus petendi non retineat. Attamen ſi rixæ propterea orirentur, diſpenſatio a Superiore eſſet requirenda.

Dices: Stante continentiæ voto, ambo remanent

con-

conjuges, ac proinde matrimonio licite uti poſſunt: Hinc Cæleſtinus Tertius, cap. *Cariſſimus*, de converſione conjugatorum, obligat Reginam Sueviæ ad reddendum debitum conjugale marito petenti, quamvis cum conſenſu illius continentiam voviſſet. Deinde Theologi conveniunt, maritum, qui uxori licentiam dedit vovendi calicem, poſſe revocare conſenſum, quidni & ille, qui conſenſit in ejus continentiæ votum?

Reſpondeo ad ſingula.

Ad primum, revera conjuges remanent: ſed inde ſolummodo concludi poteſt eum, qui continentiæ votum violat, non eſſe fornicarium aut adulterum.

Ad ſecundum, expreſſe habetur c. *Cariſſimus*, maritum ad tempus conſenſiſſe in votum uxoris, ac proinde non erat in perpetuum libera a debito reddendo.

Ad tertium, diſparitatem jam attulimus inter votum offerendi calicem & votum ſervandi omnimodam continentiam; prioris quippe materia eſt ſub poteſtate & diſpoſitione mariti, utpote rerum domeſticarum adminiſtratoris & domini. Unde ſicut maritus, qui apud ſe ſtatuiſſet calicem offerre Eccleſiæ, conſilium mutare poſſet, & irritum reddere: ſic & conſenſum uxori datum revocare, & votum exinde ab ea emiſſum irritare. Sed poſterioris voti materia non ſubjacet poteſtati dominativæ mariti, quia, ut diximus, in his quæ thorum ſpectant, ambo conjuges æquales ſunt, & conſenſus mariti in votum uxoris ſe habet veluti contractus duorum, a quo unus reſilire nequit, niſi alter conſenſerit. Uxor autem ſine peccato non poteſt conſentire diſſolutioni ejuſmodi contractus, & marito remittere jus quod abdicavit, nempe utendi corpore ipſius: quia per votum Deo dicata & obligata manet.

Q. 6. *Eſtne neceſſaria cauſſa, ut ſuperior ſubditi votum irritare poſſit?*

R. 1. Ut licite fiat irritatio, aliquando cauſſa requiritur; quia Superioribus poteſtatem Dominus dedit, non in deſtructionem, ſed in ædificationem, 2. Cor. 13. verſ. 10. Peccat ergo Superior, 1. ſi ſine honeſta ratione

tione ſubditi votum, cui conſenſerat, irritet. Deinde ſi votum, cui conſenſum non dedit, prudenter ſit emiſſum, ſine ullo ejus præjudicio, & in manifeſtam utilitatem ſive Eccleſiæ, ſive ipſiuſmet voventis, quin alioquin propriæ ſaluti ſatis conſuleret.

Dixi, *cauſſam aliquando requiri*; nam abſolute loquendo non requiritur; ſed ſatis eſt ad licitam irritationem, quod confirmandi voti nulla appareat vel neceſſitas, vel ſufficiens utilitas.

R. 2. Ut votum valide irritetur, non alia requiritur cauſſa, quam ſuperioris voluntas; quia, ut ſupponitur, dominus eſt rei, quam ſubditus vovit, quia dominus de re ſua pro libito valide diſponit. Ergo hoc diſcrimen eſt inter voti irritationem & diſpenſationem, quod irritatio ſine juſta cauſſa ſit valida: diſpenſatio vero prorſus nulla. Ergo ſubditus tuta conſcientia parere poteſt & debet ſuperiori votum irritanti, diſpenſanti vero minime: quod diligenter notandum eſt.

Q. 7. *Quare ad licite & valide diſpenſandum, neceſſaria eſt juſta cauſſa?*

R. Quia ſuperior diſpenſans non eſt dominus rei, vel actionis, quam inferior vovit, ſed ſe gerit dumtaxat tanquam Dei interpretem „ cui res ſive actio per votum promiſſa & dicata debetur jure naturali & divino. Unde eatenus diſpenſat, quatenus perpenſis & levitate, ex qua votum emiſſum eſt, & nimia executionis difficultate, & ruinæ periculo, quod ſubditus declinare nequit, ſaltem moraliter, auctoritate divinitus accepta, judicat Deum remittere fidem ſibi datam.

Dixi: „ & ruinæ periculo, quod ſubditus declina„ re nequit, ſaltem moraliter. „ Nam ſi voti pœnitens libere & mala fide in hujuſmodi anguſtias ſe conjiciat, nec pro virili allaborare velit, ut votum impleat, diſpenſatio ruinæ periculum non amovebit, ſed exaggerabit. Ita Gloſſa in c. „ Non eſt voti, *tit. de „ voto*, non eſt ſecurus quoad Deum, cum quo Papa diſ„ penſat, niſi ſubſit cauſſa diſpenſandi. Habebit tamen „ exceptionem quoad Eccleſiam; ſed quoad Deum ſibi

„ alle-

„ allegatio non valebit, ubi judicabitur eo teſte; „ quo judice. *Et S. Thomas art. 12. ad ſecundum*, „ In manifeſtis, *inquit*, diſpenſatio Prælati non ex„ cuſaret a culpa, puta ſi Prælatus diſpenſaret cum „ aliquo ſuper voto de ingreſſu Religionis, nulla „ apparente cauſſa obſtante.

Q. 8. *Exiſtitne in Eccleſia diſpenſandi poteſtas?*

R. 1. Negat Gloſſa in C. „ *Non eſt voti*, ubi ſic habet: *Papa in votis non diſpenſat, ſed declarat*; ſcilicet votum in quibuſdam circumſtantiis non obligare, quia vel defuit ſufficiens deliberatio in vovente, vel votum eſt rei illicitæ, aut inutilis, aut majoris boni impeditivæ. Hanc ſententiam amplexi ſunt graves Theologi, inter quos numeratur S. Bonaventura in 4. diſt. 38. q. ult. Et ratio eorum eſt, quia Diſpenſatio definitur; relaxatio juris ab habente poteſtatem legitime facta: Atqui obligatio voti, cum ſit juris naturalis & divini, non poteſt relaxari: Ergo in voto nulla poteſt eſſe diſpenſatio proprie dicta, quemadmodum nec in lege naturali, ſed declaratio dumtaxat & explicatio, ubi & quando votum, aut aliquod legis naturalis præceptum, v.g. reſtituendi, eleemoſynam dandi, non obligat. Porro cum hæc explicatio poſſit haberi a peritis & ſapientibus, ſequeretur ex illa ſententia in dubiis & difficultatibus, quæ occurrunt circa vota, conſilium a ſapientibus dumtaxat expetendum, ſicut & in omnibus aliis dubiis, ac fruſtra ad Prælati auctoritatem recurri; quod eſt contra univerſalis Eccleſiæ praxim. Quare juxta communem Catholicorum doctrinam,

R. 2. Exiſtit in Eccleſia circa vota diſpenſandi auctoritas. Probatur 1. ex Scriptura Matth. 18. omnibus Apoſtolis dicitur: *Quæcunque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis*. Et cap. 16. ſpeciatim Sancto Petro: *Tibi dabo claves regni cælorum*. 2. Ex traditione Eccleſiæ, quæ ſemper uſa eſt hac poteſtate, ut patet ex toto titulo *de voto*. 3. ratione, quia ſicut lex generalis patitur diſpenſationem, quando ejus obſervatio, quæ generatim bona eſt, in particulari caſu noxia eſt ſubdito, aut majoris ejus boni impe-

impeditiva; ita votum, quod eſt quædam lex privata, diſpenſationem admittit, in quantum ejus materia generatim bona, huic privato in tali caſu non utilis judicatur. „ Et ideo, *inquit S. Thomas art.* 10. „ neceſſe eſt quod determinetur in tali caſu votum „ non eſſe ſervandum. Et ſi quidem abſolute deter„ minetur, dicitur diſpenſatio voti: ſi autem pro hoc „ quod ſervandum erat, aliquid aliud imponatur, di„ citur commutatio voti.

Ceterum Prælatus relaxans votum, non diſpenſat in jure naturali, ſed tollit id unde naſcebatur jus naturale, nempe votum, quod parit obligationem juris naturalis. Et hoc explicatur exemplo tum creditoris, qui miſericorditer condonat debitori indigenti; tum promiſſarii, qui gratis remittit rem ſibi promiſſam. Neuter per hujuſmodi indulgentiam diſpenſat in jure naturali, ut per ſe patet; ſed creditor extinguit debitum, & promiſſarius reſcindit contractum promiſſionis, unde ſequitur nullam ſupereſſe obligationem & debiti ſolvendi, & contractus implendi. Similiter Prælatus nomine & auctoritate Dei, cujus miniſter eſt, & gerit vices, votum juridice tollit, promiſſionem Deo factam remittit, & conſequenter ceſſat voventis obligatio,

Q. 9. *Quinam in votis diſpenſare poſſunt?*

R. Jure ordinario ſoli habentes juriſdictionem in foro externo, quia illa diſpenſatio pertinet ad externam Eccleſiæ gubernationem, ſicut indulgentiarum conceſſio, & excommunicandi poteſtas. Unde non requiritur in diſpenſante ſacerdotium, ſicut nec in cenſuras ferente, ſed ſufficit juriſdictio, quæ ſimplici Clerico competere poteſt.

Dixi, *jure ordinario*: nam ex delegatione inferiores Clerici diſpenſare poſſunt.

Ex his ſequitur, ſummum Pontificem diſpenſare poſſe in omnibus votis omnium fidelium; Epiſcopum vero & alios juriſdictionem epiſcopalem habentes in votis ſubditorum, iis votis exceptis, quæ ſunt reſervata ſummo Pontifici.

Dices, ex S. Thoma art. 11. Summus Pontifex, diſ-

diſpenſare non poteſt in votis ſolemnibus. Favet tum caput *cum ad Monaſterium*, de ſtatu monachali, tum ratio ipſa naturalis, quia quæ Deo conſecrata ſunt, ut calix, in uſus profanos converti nequeunt. Adde voto Religionis nullum majus eſſe bonum, quod Deo magis acceptum præſumi poſſit: Ergo ſummus Pontifex in omnibus votis diſpenſare non poteſt.

R. Hic quidem oppoſitæ ſunt Theologorum ſententiæ: noſtram, quæ videtur communior, prius docuit Sanctus Thomas in quartum diſt. 28. quæſt. 1. art. 4. quæſtiuncula 1. ad ſecundum, ſed poſtea mutavit citato art. ductus auctoritate laudati capitis *cum ad Monaſterium*, quamvis in eo legatur dumtaxat abdicationem proprietatis, & perpetuam continentiam ita annexam eſſe ſtatui monachali, ut ſine iis etiam ex indulgentia ſummi Pontificis ſtatus ille conſiſtere nequeat, quod veriſſimum eſt. Sed ſummus Pontifex ex plenitudine poteſtatis, poteſt extrahere quempiam ex ſtatu monachali ad contrahendum matrimonium, quo & Religio & pax in regno firmarentur; illud enim cenſetur magnis bonum, & Deo magis acceptum. Nec repugnat rem Deo ſacram, propter urgentem & publicam neceſſitatem, in uſus profanos converti etiam fatentibus Patronis oppoſitæ ſententiæ, qui docent in ſimplex caſtitatis votum diſpenſationem cadere, etiamſi votum illud hominem divino obſequio mancipet. Denique cum votorum ſolemnitas inducta ſit jure eccleſiaſtico. ut §. 2. diximus, cur non eodem jure tolli poſſet?

Q. 10. *Quænam ſunt Vota ſummo Pontifici reſervata?*

R. Quinque numerantur, præter ſolemnia, peregrinatio ad loca ſancta Jeroſolymitana, ad limina Apoſtolorum, ad ſanctum Jacobum Compoſtellanum, votum Religionis, & votum caſtitatis. Vota autem illa magis reſervata ſunt ex conſuetudine, quæ habet vim legis, quam ex ullo Canone aut Decreto. Citatur quidem pro voto peregrinandi Jeruſalem, c. *ex multa*, de voto; ſed ibi ſermo eſt de peregrinatione in ſubſi-

dium

dium Terræ ſanctæ. In extravagante. *Etſi Dominici*, de pœnitentiis & remiſſionibus non diſpenſatio, ſed commutatio trium prædictarum peregrinationum reſervatur Summo Pontifici.

Q. 11. *Omne caſtitatis votum eſtne reſervatum?*

R. Minime, ſed illum dumtaxat, quod eſt perpetuum, certum, & abſolutum abſtinendi ab omni re venerea, idque probatur ex vulgari axiomate, *Odia ſunt reſtringenda, & favores ampliandi:* Atqui reſervatio eſt odioſa & contra jus commune Epiſcoporum. Ergo ſicut caſus non cenſetur reſervatus, niſi actus peccaminoſus fuerit completus & conſummatus; ita nec votum niſi fuerit plenum & perfectum.

Ergo Epiſcopus diſpenſare poteſt, 1. in voto ſervandi caſtitatem ad tempus. 2. Non petendi debitum conjugale. 3. Non nubendi, ſi intentio voventis dumtaxat fuerit vitandi impedimenta ſalutis, quæ ex matrimonio ſolent oriri; nam ſi ex amore caſtitatis intendiſſet abſtinere ab omni re venerea, votum foret reſervatum. 4. In dubio an votum ſit reſervatum, v. g. num votum non nubendi emiſſum fuerit ex deſiderio ſervandæ caſtitatis, aut vitandi peccatorum pericula. 5. In voto ſuſcipiendi Ordinem ſacrum, cui annexa eſt perpetua continentia. 6. In voto vel pœnali, v. g. ſi luſero, Religionem ingrediar; vel conditionato, puta, ſi e pugna victor rediero, virginitatem colam. Et horum ratio eſt, quia hujuſmodi vota ſunt imperfecta, nec procedunt ex pleno caſtitatis affectu.

Q. 12. *Quid ſi impleta conditione votum tranſierit in abſolutum, poteritne Epiſcopus diſpenſare?*

R. Affirmat Sanchez cum quibuſdam aliis, quos appellat lib. 8. de matrim. diſp. 10. quia ſpectanda eſt primordialis voluntas, quæ in vovente non fuit undequaque libera, ſed quodammodo extorta: ob quam cauſſam plures Theologi docent, Epiſcopum diſpenſare poſſe in voto continentiæ, ſi fuerit emiſſum ex metu injuſte incuſſo, etiamſi non caderet in conſtantem virum. Sed tutior eſt communis Theologorum

ſententia negans, quia conditione impleta, votum eſt perfectum. Limitant tamen plures ex his Theologis, ut Henriquez lib. 7. cap. 3. & Toletus lib. 4. cap. 18. & alii, niſi conditio ſit mere pœnalis, quia votum in illa hypotheſi potius procedit ex timore, quam ex amore ſervandæ caſtitatis.

Q. 13. *Poteſtne aliquando Epiſcopus diſpenſare in votis reſervatis?*

R. Certum eſt poſſe, ſi adſit diſpenſandi neceſſitas aut ratio, nec pateat facilis aditus ad Summum Pontificem, quia conſuetudo non habet vim legis, niſi ſit rationabilis, & legitime præſcripta, ex cap. *Cum tanto*, tit. de conſuetudine: Atqui hæc votorum reſervatio, quæ ex uſu & conſuetudine repetitur, vergeret in detrimentum & periculum animarum, niſi Epiſcopus aliquando diſpenſare poſſet: Ergo. Attamen quia Epiſcopus ſatis conſuleret ſaluti ſubditorum, ſi ad tempus obligationem voti ſuſpenderet, v. g. ſi liberum uſum matrimonii concederet conjugi voto caſtitatis aſtricto, in illo voto abſolute diſpenſare non poſſet; ſed conjux poſt mortem alterius conjugis a ſecundis nuptiis abſtinere teneretur.

Q. 14. *Vicarius Generalis poteſtne idem in votis reſervatis, quod ipſe Epiſcopus?*

R. Poteſt, dummodo in illius mandato conceſſa ſit ſpecialis poteſtas diſpenſandi in votis, in quibus ipſe Epiſcopus diſpenſare poteſt; nam poteſtas diſpenſandi non tranſit cum generali mandato. Ex Rebuſ. in praxi, tit. de forma vicariatus, num. 44.

Q. 15. *Licetne commutare votum ſine Superioris auctoritate?*

R. 1. Certum eſt licere, ſi mutetur in aliud evidenter melius, & ſaluti voventis utilius, quia ut habetur cap. *Pervenit*, de jurejurando, non propoſitum aut promiſſum infringit, qui in melius commutat. Quare qui vovit nubere ad vitandam fornicationem, poteſt propria auctoritate, mutato conſilio, vovere ingredi Religionem.

R. 2. Æque certum eſt ad commutationem in quid mi-

minus requiri Superioris auctoritatem, quia hæc commutatio eſt quædam voti relaxatio & diſpenſatio, quæ ex dictis fieri nequit ſine Prælati poteſtate. Controvertitur ſolum in ſcholis de commutatione in bonum æquale.

R. 3. Commutatio voti in bonum æquale fieri non poteſt privata auctoritate; tum quia jura non permittunt privatis commutare vota ſua, niſi in aliquid melius, ut patet ex tit. c. *Pervenit*, & c. *Scripturæ*, tit. *de voto*, tum quia privatus quiſque facile decipitur in propria cauſſa; æquale quippe aut melius hoc loco potius repetendum eſt ex affectionibus voventis, quam ex voti objecto. Quis enim crederet ſibi liberum eſſe commutare votum jejunandi, aut abſtinendi a carnibus ſingulis vitæ ſuæ diebus, in votum ſimiliter orandi, quia oratio eſt quid jejunio aut abſtinentia præſtantius? Illud certe melius & Deo acceptius hic cenſetur, quod ſaluti noſtræ magis congruit, cupiditates noſtras efficacius refrænat, & carnem ſpiritui, ſpiritumque Deo perfectius ſubjicit. Illud autem naturæ corruptæ magis repugnat, ac propterea difficilius experimur. Unde periculum eſt, ne ex illa naturæ repugnantia inclinemur ad judicandum æquale eſſe bonum noſtræ indoli & propenſioni accommodatum, quod revera eſt minus, nec æque Deo gratum.

Q. 16. *Quinam vota commutare poſſunt?*

R. Qui diſpenſandi habent poteſtatem, ſive ordinariam, ſive delegatam, quia qui poteſt majus, poteſt & minus in eadem ſpecie ex regula 37. de regulis Juris in ſexto. Atqui majus eſt abſolvere a toto voto, quod ſit in diſpenſatione, quam abſolvere ab ejus parte; porro qui commutat votum, partem voti dumtaxat remittit: Ergo.

Quæſtio 17. *Mutato ſemel voto reſervato, verbi gratia caſtitatis perpetuæ, in materiam non reſervatam, puta, peregrinationem, Epiſcopus, vel ab ipſo delegatus, poteſtne diſpenſare in illa materia, vel illam commutare?*

R. Poteſt, quia in hac hypotheſi nulla ſupereſt reſervatio.

Q. 18. *Licetne illi, cujus votum commutatum eſt, ad prius redire?*

R. Licet, quia commutatio eſt quædam indulgentia, cui vovens renuntiare poteſt.

Q. 19 *Requiriturne cauſſa ad commutationem?*

R. Certum eſt requiri, ſi commutatio fiat in minus bonum, alioquin non ſolum eſſet illicita, ſed etiam invalida. Patet ex dictis de diſpenſatione.

Q. 20. *Quid obſervare debet Confeſſarius, ſi quando delegetur ei facultas diſpenſandi in votis, aut ea commutandi, ut tempore Jubilæi?*

R. In primis attendat neceſſe eſt verba Reſcripti aut Bullæ, ne quidquam præſumat ultra poteſtatem ſibi conceſſam, v. g. diſpenſare, ubi permittitur ſolum commutare, vel etiam commutare in opus aliud, vel minus quam ipſi præſcribatur. Deinde expendat num ſit juſta diſpenſandi aut commutandi cauſſa, quia ex dictis nulla eſt diſpenſatio aut commutatio ſine ſufficienti cauſſa. 3. Attendat quid voventi expediat, ſpectata ejus conditione, ætate, inopia, infirmitate, &c. 4. Videat utrum votum ſit in favorem tertii, ſive privati, ſive Eccleſiæ, & jam acceptatum, quia ſine illius conſenſu relaxari, aut commutari nequit. Denique rationem habeat voti commutandi, ut quantum ſinit pœnitentis conditio & facultas, opus proportionatum imponat. Ita Concilium III. Mediolanenſe. *Epiſcopus*, inquit, *Confeſſarios Sacerdotes interdum admoneat, ut ſi quando eis licebit pœnitentium vota commutare, ne ea illi commutent, niſi in alia majora pietatis opera, vel Deo gratiora, vel ſaltem quæ tantidem valeant. Qua in re judicanda rationem habeant & ſumptuum & laborum & moleſtiarum, & omnium denique incommodorum, quæ pœnitentes perpeſſuri erant, ſi votum, quod ſancte conceperant, re ipſa præſtitiſſent;* quæ deſumpta videntur ex Cap. *de peregrinationis voto*, tit. *de voto*, ubi Alexander III. vult cum voto comparandam compenſationem, *an*, inquit, *melior fuerit, & Deo magis accepta, & ſecundum hoc, habet exinde diſpenſare.*

Q. 21. *Confeſſarius, elapſo Jubilæi tempore, poteſtne*

ne commutare votum illius, qui omnia præſtitit ad lucrandam indulgentiam?

R. Non poteſt, niſi tempore Jubilæi inchoata fuerit voti commutatio, quia poſt Jubilæum non habet juriſdictionem circa votorum commutationem.

Dixi, *niſi tempore Jubilæi inchoata fuerit voti commutatio;* quemadmodum enim Confeſſarius poſt Jubilæum a reſervatis valide abſolvit pœnitentem, qui vel ea inculpate oblitus eſt, vel juſta de cauſſa dilatus; ſic poteſt commutare vota, quæ tempore Jubilæi, ſive diſtincte & expreſſe, ſive generatim & confuſe commutare voluit, ut ſi capiendi conſilii cauſſa pœnitentem ad aliud tempus remiſiſſet, vel ſi intendiſſet commutare omnia pœnitentis vota, & poſt elapſum Jubilæi tempus pœnitens exponat, ſe unum ex illis fuiſſe oblitum.

CAPUT VI.

De Juramento.

§. I.

Quid eſt juramentum?

R. DEfinitur, conteſtatio, ſive invocatio divini nominis ad fidem faciendam, vel promiſſionem firmandam. *Quid eſt jurare per Deum*, inquit S. Auguſtinus ſerm. 180. alias 28. de verb. Apoſtol. *niſi teſtis eſt Deus?*

Juramentum autem, ſecundum etymologiam, a jure deducitur; vel quia jurans, ex ſancto Auguſtino, cit. ſerm. jus veritatis reddit Deo, cui proprie competit patrocinium veritatis ſuſcipere; vel quia jure introductum eſt, ut homines dicta ſua & facta teſtimonio divino confirment, ut docet Sanctus Thomas hic art. 1. vel denique, quia quod juratur, pro lege habendum eſt, & veluti jus ſancte ſervan-

dum, Digeſtis *de Jurejurando*, paragrapho 4. lege quinta.

Enimvero cum homines & falli & fallere poſſint, recurrendum fuit ad teſtimonium Dei, quem nihil latet, & qui mentiri non poteſt. In teſtem autem advocatur, non ut hic & nunc dicti veritatem aliquo miraculo manifeſtet; hoc enim non fieret ſine peccato, quod dicitur Dei tentatio, ſed quando ei *placuerit*, ſive in hac vita, ſive in altera cum *illuminabit abſcondita tenebrarum*, & *manifeſtabit conſilia cordium*, ut dicit 1. Cor. 4.

Ergo qui ex quodam iræ aut impatientiæ impetu nomen Dei proferunt abſque ulla affirmatione vel negatione, proprie non jurant, ſed potius blaſphemant, ut infra dicetur, quia jurare eſt alicujus dicti veritatem teſtimonio divino confirmare.

Q. 2. *Quotuplex eſt juramentum?*

R. Duplex, nempe ſolemne & ſimplex. Primum fit cum aliqua ſolemnitate, v. g. contactu Evangelii, aut alterius rei ſacræ, ut majori cum deliberatione, reverentia, ac timore præſtetur. Secundum profertur abſque ſolemnitate: Si jurandi voluntas verbis dumtaxat exprimitur, juramentum dicitur verbale: ſi aliis ſignis, puta manus elevatione, contactu Evangelii, dicitur reale vel corporale: ſi ad actionem corporalem verba accedant, dicitur mixtum. Si præſtetur in judicio, judiciale nuncupatur: ſi extra judicium, extrajudiciale vocatur.

Q. 3. *Quomodo Juramentum iterum dividitur?*

R. Dividitur 1. in explicitum & implicitum: Explicitum dicitur, quando divinum teſtimonium invocatur expreſſe dicendo, v. g. *Deum teſtor*; implicitum vero, ſi invocetur tantum implicite, ut in his formulis: *Vivit Deus*, *per Deum*: Immo neceſſe non eſt exprimi divinum numen; nam qui jurat per *Cælum*, per Evangelia, per Templum, per Fidem Chriſtianam, quatenus Deus in eis præſidet, & relucet: eorum auctorem in teſtem cenſetur adducere, alioquin res hujuſmodi, utpote inanimes, capaces non ſunt ferendi teſtimonii. Sancti quidem ſecundum ſe in teſtes vocari

cari poſſunt. Sed niſi invocentur quatenus veritas divina in illis ſpecialiter apprehenditur, non erit juramentum, pertinens ad latriam de quo ſolo hic loquimur, ſed erit merus duliæ actus.

In his ergo & ſimilibus loquendi modis, ut, *Deus ſcit, Deus videt conſcientiam meam, coram Deo loquor; in conſcientia mea*, &c. conſulenda eſt intentio loquentis; nam ut habetur lege 3. Digeſtis de rebus dubiis, *in ambiguo ſermone, non utrumque dicimus, ſed duntaxat quod volumus*. Porro ſi iſta invocative pronuntientur, juramenta ſunt, quale eſt illud Apoſtoli, Gal. 1. *Ecce coram Deo, quia non mentior*; ſecus ſi enuntiative tantum.

Minus dubiæ ſunt illæ formulæ. *In verbo Sacerdotis; in fide mea, per fidem meam*, quæ ordinarie accipinntur de fide humana ſine ullo ad Deum reſpectu; quanquam homines rudes plerumque ſe tanquam juramenti temere facti accuſent, & interrogati a Confeſſario, reſpondeant ſe intendiſſe jurare: unde anxius ille redditur pro Sacramentis perceptis, perſeverante eorum conſuetudine confirmandi levia mendacia hujuſmodi verbis. Sed ſi rem diligentius excutiat, deprehendet omnem dicti confirmationem ab iis vocari juramentum, ita ut ſe jurare putent, ſi ſermoni addiderint, *profecto, certe, in veritate*; & ita apud illos duplicis generis ſunt juramenta: alia levia, quæ ſub mortali obligare non credunt; alia gravia, in quibus interſeritur nomen Dei; & hæc ſollicitius cavent. Quapropter Confeſſarius peccati mortalis reos non pronuntiabit, qui levia mendacia his formulis confirmare ſolent, niſi Deum in teſtem advocare intendant; ſed curabit ut in poſterum ab iis abſtineant.

Dividitur 2. in aſſertorium, ſeu conteſtatorium; promiſſorium, & execratorium. Aſſertorium eſt ad aſſerendum præſens vel præteritum, quale illud Apoſtoli: *Ecce coram Deo, quia non mentior*. Promiſſorium eſt ad confirmandum quod promittitur, reſpicit futurum, ut ſi quis juramento ſe aſtringat ad ſolvendam pecuniam; ſi ad pœnam inferendam, dicitur

comminatorium. Execratorium ſit per imprecationem; quando ſcil. Deus in teſtem ſimul & vindicem advocatur, ſi falſa ſit noſtra aſſertio, ſi promiſſis non ſteterimus. Sic Apoſtolus 2. Corint. 1. v. 3. *Teſtem Deum invoco in animam meam*, id eſt, *puniat me, ſi mentior*. Sic Abner 2. Reg. 3. *Hæc faciat Deus Abner, & hæc addat*. Sic & nos interdum. *Ita me Deus adjuvet, & hæc ſancta Evangelia:* hoc eſt, *niſi ita ſit, Deus me non adjuvet, & hæc ſancta Evangelia ſtent contra me*. Cum autem execrationes illæ ex ira proferuntur, ſæpius blaſphemiæ ſunt, quia nomen Dei ſive Sanctorum, & ſacra noſtra myſteria contumelioſe pronuntiantur. Sed de his infra.

§. II.

Utrum Juramentum ſit licitum; præſertim Chriſtianis?

NEgarunt Pelagiani, ex Sancto Auguſt. epiſt. 57. alias 89. Valdenſes, ex Caſtro hæreſi prima; Wiclefus ex Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 8. ubi inter ejus errores damnatur quadrageſimus tertius, quo aſſerebat juramentum licite non adhiberi ad roborandos humanos contractus. Anabaptiſtæ etiam nunc abſtinent ab omni juramento, propter illud Matth. 5. v. 34. *Ego autem dico vobis non jurare omnino*. Et Jac. 5. *Ante omnia, fratres, nolite jurare*. Unde Tertullianus lib. de idolol. c. 11. *Tacet de perjurio, quando nec jurare quidem licet*. S. Hieron. in cap. 5. Matth. S. Baſil. in Pſal. 14. S. Chryſoſt. hom. 5. in Gen. docent Judæis tanquam parvulis permiſſum jurare per Deum, ſicut dare libellum repudii; Evangelicam autem veritatem non recipere juramentum, cum omnis ſermo fideiis pro juramento ſit. Nihilominus

R. Conſtans ſemper fuit Eccleſiæ doctrina, juramentum eſſe actum licitum & religioſum, etiam Chriſtianis, modo conditiones concurrant.

Probatur 1. ex Scriptura, Deut. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & illi ſoli ſervies, ac per nomen illius*

lius jurabis, Jer. 4. *Jurabis: Vivit Dominus*. Ibi certe juramentum non permittitur ad duritiam cordis, ſed laudatur & conſulitur tanquam actus Deo honorificus. Apoſtolus non ſemel juravit, 2. Cor. 1. *Teſtem Deum invoco*. Gal. 1. *Ecce coram Deo, quia non mentior*. 2. ad Timot. 4. *Teſtificor coram Deo & Chriſto Jeſu*. Unde S. Auguſtinus laudato ſermone 180. alias 28. de verbis Apoſtoli: *Invenimus Sanctos juraſſe, juraſſe ipſum Deum, in quo non eſt peccatum*.

Probatur 2. ex Traditione & praxi univerſalis Eccleſiæ. Tertull. lib. de idolol. capit. 20. *Quis per quos dejerat, non horat?* S. Hieron. in cap. 5. Matth. *Qui jurat, vel amat, vel veneratur eum per quem jurat*. Sanctus Auguſtinus cir. ſerm. 180. & epiſt. 157. & l. 1. de ſerm. Domini in monte cap. 31. multis probat doctrinam catholicam: & cap. 17. *Et quid ſanctius hac juratione? ſed non eſt contra præceptum juratio*, &c.

Probatur 3. ratione; quia ex ſancto Thoma art. 4. *Hoc ipſo quod homo per Deum jurat, profitetur Deum potiorem, cujus veritas eſt indefectibilis, & cognitio univerſalis. Et ſic Deo reverentiam exhibet. Unde & Apoſtolus dicit Hebr. 6. quod homines per majorem ſe jurant, Philoſophus etiam dicit 1. Metaph. quid juramentum eſt honorabiliſſimum*. Eſt quippe ſolemnis profeſſio ſummæ excellentiæ ejus, per quem juratur, ac propterea talis honos ſine crimine idololatriæ deferri nequit ei, qui non ſit Deus.

Ergo, inquies, expetendum eſt quam ſæpiſſime jurare, ſicut & orare & adorare: cum in hujuſmodi actibus refulgeat latria & ſummus Dei honos.

Reſpondeo 1. ſicut male & indecenter aliquis oraret, voveret, ſacrificaret ad obtinenda bona temporalia ſuperflua, & ad ſalutem æternam minime conducentia, impie Scripturam ſacram ad vana & ſcurrilia converteret; ſic temere ſanctum & terribile Dei nomen aſſumeret ad confirmanda ſua dicta, ſi rei gravitas & neceſſitas id non poſtularent.

Reſpondeo 2. negando ſequelam & paritatem. Namque oratio, votum & ſacrificium primo & per

ſe ad Deum ordinantur, tanquam ad primum rerum omnium principium, & ultimum noſtrum finem, quem totis votis & in omnibus orationibus appetere & quærere debemus; ſecundario vero ab obtinenda præſentis vitæ ſubſidia, tanquam media ex Dei ordinatione utilia ad vitam æternam conſequendam. Juramentum contra directe tendit ad fidem faciendam eorum, quæ dicimus, & firmandas noſtras promiſſiones. *Omnis controverſiæ finis*, inquit Apoſtolus Hebr. 6. *ad confirmationem eſt juramentum*. Ergo quemadmodum non ſine irreverentia multiplicarentur orationes, vota & ſacrificia pro vanis & ſuperfluis adipiſcendis; ſic nec juramenta pro talium confirmatione.

Confirmatur reſponſio ex S. Auguſt. lib. 1. de ſermone Domini in monte cap. 30. ubi ſic ſcribit: *Qui intelligit non in bonis, id eſt, per ſe appetendis, ſed in neceſſariis jurationem habendam, refrenet ſe quantum poteſt, ut non ea utatur, niſi neceſſitas cogat*. Et lib. 1. de mendacio cap. 15. *Præceptum Domini in prohibitione juramenti ad hoc poſitum eſt, ut quantum in te eſt, non affectes, non quaſi pro bono cum aliqua delectatione appetas jusjurandum*, Sanctus quoque Thomas art. 5. comparat juramentum medicinæ ad ſanandum efficaci. *Et tamen*, inquit ad Tertium, *quanto virtuoſior, tanto magis nocumentum inducit, ſi non debite ſumatur*.

Ex his patet reſponſio ad fundamenta hæreticorum.

Ad primum, Matth. 5. & Jac. 5. omne juramentum prohibetur, ſicut alibi vetatur omne opus ſervile die Sabbati, nempe excepto caſu neceſſitatis, in quo utrumque licitum eſt & honeſtum.

Ad ſecundum, non ea Patrum laudatorum mens eſt, Judæis indultum fuiſſe ut jurarent abſque neceſſitate; id enim rationi naturali repugnat, & identidem prohibuerant Prophetæ, Jerem. 4. v. 2. Eccli. 23. v. 10. ſed docent Moyſen ad duritiam cordis eorum præſcripſiſſe dumtaxat, ne per falſos Deos, ſed ſemper per Deum verum jurarent; ita tamen ut nunquam ſanctum illud nomen falſo aſſumerent. Unde Scribæ & Phariſæi male concludebant, 1. Ad cultum Dei pertinere

nere, ſi nomen ejus frequentius aſſumerent ad confirmandam quamlibet veritatem, etiamſi vane & ſuperflue. 2. Juramenti ſacramento non aſtringi nec perjurii reos eſſe, qui per creaturas, v. g. per templum aut altare jurarent, Matth. 23. Avaritia tamen cogebat excipere aurum gazophylacii & dona in templo oblata, utpote quæ cederent in uſus Sacerdotum; e quorum numero plerumque erant Scribæ & Phariſæi. Utrumque errorem Chriſtus ſua lege amputat, Matth. 5. his verbis: *Ego autem dico vobis non jurare omnino, neque per cælum . . . neque per caput tuum*, &c. Cum enim creaturæ ſint ſymbola veritatis, potentiæ & ſapientiæ Dei, per quam ſubſiſtunt, toties per Deum jurare cenſemur, quoties illas ad fidem faciendam appellamus.

Inſtabis; laudati Patres nullum caſum excipiunt, in quo jurare liceat. Ergo revera nunquam jurare licet.

Nego conſeq. Ideo enim generatim & abſque exceptione loquuntur, quia reprehendunt homines ad jurandum propenſos & aſſuefactos, quos non oportebat docere ubi & quando jurare deberent; ſed in perverſam eorum conſuetudinem acrius invehi.

Urgebis; S. Hieronymus citato loco, excludit omnem exceptionem: ait enim quod omnis ſermo fidelis pro juramento ſit: Ergo.

Nego anteced. cujus confirmationem diſtinguo; ſi fidelis ſit probatæ integritatis, quam lex Evangelica exigit, Conc. ſecus, Nego. Enimvero ſancti viri nec fallere volunt, nec de ſe invicem male ſuſpicantur, nec proinde nulla inter eos ſolet eſſe juramenti neceſſitas & honeſtas. *Quod amplius eſt*, ait Chriſtus, *a malo eſt*.

Hinc facile reſolvitur quæſtio, num melius ſit jurare, quam non jurare. Cum etiam juramentum non ſit per ſe expetendum, ſed ex neceſſitate duntaxat adhibendum, melius eſt abſolute non jurare, quam jurare, ſicut abſolute melius eſt medicina non indigere. Sed hypothetice & ſuppoſita neceſſitate ſive caritatis, ſive obedientiæ, quæ debetur Superiori juramentum exigenti, non ſolum melius eſt uti jura-

menti remedio, ſed ſine peccato in his circumſtantiis omitti non poteſt.

§. III.

Quot conditiones requiruntur ut juramentum ſit licitum?

R. Tres, ex Propheta Jeremia cap. 4. verſ. 2. *Et jurabis, vivit Dominus in veritate, & in judicio, & in juſtitia.* Et cap. *Etſi Chriſtus*, de jurejurando: *Ad juramentum non debet quemquam ſpontanea voluntas inducere, ſed neceſſitas trahere importuna. Et tunc potes ſine culpa jurare, quomodo illos tres comites habeat juramentum, de quibus Propheta ait, jurabunt, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in juſtitia.*

Ad veritatem requiritur, ut jurans non levi conjectura, ſed prudenter judicet verum eſſe quod jurat: ad juſtitiam, ut juramentum fiat de re licita: ad judicium, ut ſanctum Dei nomen non aſſumatur temere: ſed cum reverentia & in ſolo neceſſitatis caſu. Si vel una ex his conditionibus deſit, juramentum eſt peccatum contra Religionem.

Q. 2. *Quotuplici modo juratur contra veritatem?*

Reſpond. Triplici, 1. Quando jurans affirmans tanquam verum, quod putat eſſe falſum, aut ſaltem, de quo certus non eſt: 2. Quando promittitur aut minatur, quod implere aut facere non intendit. 3. Quando promiſſis juramento ſincere firmatis, non fiat abſque legitima cauſſa. Juramentum in qualibet ex his circumſtantiis præſtitum, eſt perjurium proprie dictum; nam in jure perjurium quandoque latius ſumitur pro quolibet juramento illicito, quo ſenſu hic non accipitur.

Quæſtio 3. *Quot ſunt cauſſæ, propter quas juramentum promiſſorium abſque perjurii periculo non impletur?*

R. Quinque numerantur.

Prima, ſi juramentum ab initio fuit irritum & nul-

nullum; quia quod nec eſt, nec fuit unquam, nullum poteſt habere effectum, nullamque parit obligationem.

Juramentum autem quatuor modis poteſt eſſe irritum. 1. Si factum ſit per errorem & dolum, ſine quo non fuiſſet emiſſum, quia omne juramentum debet eſſe voluntarium: quod autem ſit præter intentionem, voluntarium non eſt. Ergo error aut dolus, qui fuit jurandi cauſſa, tollit veritatem juramenti; ſecus, ſi non fuerit cauſſa. Utriuſque erroris diſcrimen patebit exemplo illius, qui juravit ſe eleemoſynam daturum Cajo, quem pauperem & pium credidit. Si Cajus pauper revera non ſit, juramentum nullum eſt, quia deceptio fuit juramenti cauſſa: ſed ſi Cajus paupertati, qua premitur, pietatem non adjungat, verum eſt juramentum, paritque obligationem, quia ſine illo errore nihilominus fuiſſet datum, quamvis minus prompte & minus alacriter. 2. Si juramentum ſit de re impoſſibili, quia ad impoſſibile nemo tenetur. Attamen ſi res illa ſit diviſibilis, pars ejus poſſibilis implenda eſt: namque utile per inutile non vitiatur, ut ſupra diximus de voto. 3. Si ſit de re illicita: juramentum enim non eſt inſtitutum, ut ſit vinculum iniquitatis, C. *Quanto*: de Jurejurando. Et ex regula 58. Juris in 6. nullus obligari poteſt ad peccandum. Hinc non obligat juramentum ejus, qui promiſit latroni ſe illum non denuntiaturum Judici, in hypotheſi, quod bonum publicum denuntiationem poſtulet. Item, qui contra promiſſionem honeſtam, vel aliud præcedens juſtum juramentum, vel contra legem divinam, Eccleſiaſticam, aut civilem juravit, niſi illa lex civilis ſit in illius gratiam, cui ſine peccato renuntiare poſſit. Vide quæ ſupra diximus de contractibus in genere, an & quomodo juramento confirmari poſſint? 4. Si juramentum ſit de re prorſus indifferenti, quia Deus non acceptat actiones, quæ in ejus cultum & gloriam referri non poſſunt. Si tamen res indifferens ex objecto ad honeſtum finem ordinetur; vel ex circumſtantiis utilis ſit alicui tertio, cui jurans gratificari voluit, juramentum obligat: v. g. aliquis juravit

hanc

hanc domum ſe non ingreſſurum cauſſâ vitandi peccati, vel aliam, quam Caji officinam, non frequentaturum, perjurus eſt, non ſervata fide, quæ eſt de re honeſta propter finem & circumſtantias.

Dices 1. Lev. 5. habetur: *Anima quæ juraverit, ut vel male quid faceret, vel bene .... oblitaque poſtea intellexerit delictum ſuum, agat pænitentiam.* Ergo juramentum de re illicita obligat.

Nego conſ. Namque eo loci non agitur de malo culpæ; ſed de malo pœnæ, adeo ut male facere idem ſit, ac affligere ſe v. gr. jejuniis, vel corripere ſubditos delinquentes.

Inſtabis: Joſue confirmavit fœdus cum Gabaonitis propter jusjurandum: Atqui juramentum illud fuit de re illicita, Deut. 7. v. 2. & per errorem factum, Joſue cap. 9. Ergo juramentum de re illicita, & per errorem factum obligat.

Nego min. quoad primam ejus partem: lex enim Deut. intelligenda eſt dumtaxat de gentibus, quæ & ſuperſtitionibus ſuis adhærerent, & terram Chanaam cum Judæis dividerent, ut patet ex contextu capitis. Gabaonitæ autem cultum veri Dei amplectuntur, & Judæorum dominationi ſe ſubjiciunt, mortem tantummodo deprecantur. Poterat quidem Joſue non ſtare promiſſis per dolum extortis; ſed juramenti reverentia, divinitus forte inſpiratus, fidem leviter datam ſervavit, lubenſque confirmavit, ea tamen conditione, quod aquam & ligna ad uſus tabernaculi miniſtrarent. Hi ſunt Nathinæi, de quibus 1. Paralip. cap. 9. v. 2. & 1. Eſdræ cap. 8. v. 27. Porro tanta olim erat juramenti religio, etiam apud ethnicos, ut nequidem illud interpretari præſumerent, teſte Livio, lib. 3. ubi ſic ſcribit: *Nondum hæc, quæ nunc tenet ſæculum, negligentia Dei venerat: nec interpretando ſibi quiſque jusjurandum & leges aptas faciebat; ſed ſuos potius mores ad eas accommodabat.* Quod & de Gallis aſſerit S. Bernardus epiſt. 219. *Probro dicitur*, inquit, *apud Francigenas juramentum ſolvere, quamlibet male publice juratum ſit; quamvis nemo ſapiens dubitet illicita juramenta non eſſe tenenda.*

Di-

Dices 1. Solus error ſubſtantialis ſeu perſonæ irritum reddit matrimonium: Ergo & juramentum.

Nego conſeq. & paritatem, quia cum matrimonium ſit ſtatus firmus & perpetuus, qui illud contrahit, abſolute conſentit in illam perſonam, nec ex jure, nec ex uſu communi ſubintelligitur una ex his conditionibus; duco illam, ſi ſit nobilis, dives, virgo, primogenita, &c. alias nulla eſſent firma matrimonia. At in juramento promiſſorio, ſicut & in voto, hæ conditiones ſecundum Canones & communem uſum intelliguntur, ſi potuero, C. *Quærelam*, de Jurejur. niſi res notabiliter mutetur, C. *Veniens*, & C. *Quemadmodum*; niſi promiſſarius remiſerit, niſi ſuperior irritaverit, aut diſpenſaverit, C. *Venientes*, & C. *ad noſtram*.

Secunda ergo cauſſa, propter quam juramentum promiſſorium non ligat, eſt notabilis mutatio, qua prævisa juratum non fuiſſet, ex C. *Quemadmodum*, de Jurejurando, ubi ſponſus declaratur liber a ſponſalibus juramento confirmatis, propter ſubſequentem ſponſæ fornicationem, paralyſim, viſus amiſſionem, &c. quia, inquit Gloſſa, in juramento juſtæ conditiones intelliguntur, quamvis non apponantur.

Sed quid ſi fornicatio & alia incommoda juramentum præceſſerint?

R. Diſtinguendum eſt. Vel ignorabat jurans, & in hac hypotheſi non tenetur juramento, vel noverat, ut ſupponitur cit. C. *Quemadmodum*, tuncque promiſſis debet ſtare; quia, ut ait Gloſſa, ex quo probavit alterius mores, non poteſt poſtea reprobare.

Ceterum, quia nonnunquam facile non eſt dijudicare, num mutatio ſit ſufficiens, vel error cauſſam juramento dederit, jurans nihil determinabit inconſulto viro prudente, immo Confeſſarius ipſe in dubio recurret ad judicium Epiſcopi, cujus eſt juramenta juridice interpretari.

Ex his patet quid ſentiendum ſit de juramentis, quibus parentes ſe aſtringunt punire filios delinquentes: vel enim fuerunt leviter emiſſa, dum ſcilicet filii pœnam non merebantur: vel revera puniendi erant, ſed

rum, ut patet ex dictis ubi de actionibus humanis: metus vero quandiu non aufert uſum rationis, nec voluntarium, nec liberum perimit. Unde actus ex illo eliciti humani ſunt, & naturaliter obligant, niſi aliqua lege poſitiva irritentur. Porro Canones irrita reddunt vota ex metu facta, juramenta vero minime, ſed ſervanda docent, niſi ſint de re prohibita & illicita. Sic cap. *ad audientiam*, de iis quæ vi & metu, qui graviſſimo Regis metu coactus juraverat ſe reſignaturum Canonicatum, reſignare tenetur, ſed poſt reſignationem repetere poteſt, quia, inquit Summus Pontifex, quæ vi, metuſque cauſa fiunt, carere debent robore firmitatis. Et cap. *Debitores*, de jurejurando, de iis qui cum juramento promiſerunt ſolvere uſuras, ſic loquitur Alexander III. *Cogendi ſunt Domino reddere juramentum, & cum uſuræ ſolutæ fuerint, creditores ad eas reſtituendas, ſunt Eccleſiaſtica ſervitute (ſi neceſſe fuerit) compellendi*. Cap. *Si vero*, idem Summus Pontifex agens de juramento metu extorto ſic habet: *Non eſt tutum quemlibet contra juramentum ſuum venire, niſi tale ſit, quod ſervatum vergat in interitum ſalutis æternæ: nec nos alicui dare materiam volumus veniendi contra juramentum proprium, ne auctores perjurii videamur. Verum aliquando in Romana Eccleſia a pluribus prædeceſſoribus noſtris factum eſſe recolitur, quod Clerici, qui coacti Miniſterium Eccleſiæ abjurarunt, de juramento abſolutionis beneficium meruerunt*. Denique cap. *Quemadmodum*, eodem titulo, ubi agitur de viro, qui juravit, ſe non accuſaturum uxorem de adulterio, ſic decernit Innocentius III. propter juriſjurandi religionem vir accuſare deſiſtat uxorem ad divortium celebrandum, ſed denuntiare eam poteſt ad pœnitentiam peragendam, quia patronus eſt turpitudinis, qui celat crimen uxoris, & temerarium eſt juramentum, ſi vir juret uxori, quod eam ſuper nullo crimine accuſabit.

Ubi advertes diſtingnendum inter crimen commiſſum & crimen committendum; namque de primo paciſci licet, ne de eo agatur, juxta Gloſſam: de ſecundo

cundo vero pactum non valet, quia per hujuſmodi pacta invitantur homines ad peccandum impune. Hinc qui juravit latronibus viam publicam obſidentibus ſe non denuntiaturum, & inſuper centum aureos ad quendam locum allaturum, primam juramenti partem ſervare non debet, quia eſt de re illicita contra publicam utilitatem, & illud Evangelii, *dic Eccleſiæ*: alteram vero partem adimplere tenetur, quia in ea nihil illicitum.

Nec dicas, promiſſionem illam eſſe nullam, utpote injuſte extortam; non enim tenetur vi promiſſionis aut juſtitiæ titulo; ſed juramenti religione. Poteſt tamen ſolutam pecuniam repetere, vel ante ſolutionem a juramento per diſpenſationem abſolvi. Sed de diſpenſatione & commutatione juramenti, nonnulla occurrunt ſeorſum examinanda. Sit itaque

§. IV.

Utrum ſit in Eccleſia poteſtas diſpenſandi in juramentis, vel ea commutandi?

R. 1. Certum eſt nulla poteſtate fieri poſſe diſpenſationem aut commutationem juramenti aſſertorii; quia juramentum aſſertorium ſpectat ſolum rem vel præteritam, v. g. Petrum fuiſſe in horto cum Chriſto Domino; vel præſentem, & actu exiſtentem; puta eundem Apoſtolum noſſe Chriſtum, & unum eſſe ex ejus Diſcipulis. Atqui fieri nequit, nec divinitus quidem, ut res præterita non fuerit, aut actu exiſtens non exiſtat: v. g. Petrum non fuiſſe in horto, aut non eſſe Chriſti Diſcipulum, alioquin idem poſſet eſſe & non eſſe. Ergo negatio Petri fuit neceſſario falſa, & verum perjurium. Porro neque Eccleſia, neque Deus ipſe poſſunt ut licitum ſit negare cum juramento, quod verum eſt. Quæſtio itaque eſſe poteſt dumtaxat de juramento promiſſorio, quod eſt de re futura, non quidem neceſſario (quia de neceſſariis non exigitur nec præſtatur juramentum) ſed contingentes & ſub quibuſdam conditionibus, quibus non poſitis

tis ceſſat promiſſi & juramenti obligatio: v. g. Juro me ſoluturum Petro quod illi debeo, ſubintelligitur conditio, ſi exigat, niſi remittat. Unde ſi Petrus poſtea debitum condonet, neque infidelitas erit in promiſſis, neque falſitas in dictis ſi non ſolvam, quia nec promiſi, nec juravi me ſoluturum etiam in hypotheſi, quod creditor debitum condonaret, ejus ſolutionem recipere nollet.

R. 2. Extat in Eccleſia poteſtas diſpenſandi in juramentis promiſſoriis, & ea commutandi.

Probatur 1. ex Scriptura, Matth. 18. *Quæcunque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis*. In his enim verbis Eccleſia ſemper intellexit contineri poteſtatem diſpenſandi in juramentis, ut conſtat ex conſtanti ejus uſu, de quo Alexander tertius cit. cap. *Si vero* de jurejurando ſic habet: *A pluribus prædeceſſoribus noſtris factum eſſe recolitur quod Clerici . . . . . de juramento abſolutionis beneficium meruerunt*.

Probatur 2. ratione duplici. Prima, quia ex dictis in omni juramento præſupponitur hæc exceptio juxta jurantis intentionem, niſi promiſſarius remittat, vel ſuperior prohibeat, irritet aut diſpenſet. Secunda eſt S. Thomæ art. 9. ubi Sanctus Doctor votum & juramentum promiſſorium ſpectat tanquam legem privatam, quam aliquis ſibi imponit. Sicut ergo in Republica bene ordinata, neceſſaria eſt diſpenſandi poteſtas circa legem publicam, quæ nonnunquam ſervari nequit ſine graviori quorumdam nocumento; ſic in Eccleſia agnoſci debet poteſtas relaxandi juramenta, ubi nociva ſunt vel publicæ utilitati, vel ſaluti ſive corporis; ſive animæ jurantis. In his itaque circumſtantiis Superior, ſalva promiſſi fidelitate, & juramenti veritate, declarat Deum, in cujus dominio ſunt omnium hominum voluntates, remittere rem promiſſam, & juramento confirmatam: immo tum prohibet eam reddi, cum advertit eſſe tranquillitatis & utilitatis publicæ, ſi non reddatur; ut ſi uſurarius juramento aſtrinxiſſet mutuatarium ad ſolvendas uſuras, latro viatorem ad redeundum, &c.

Q. 2.

Q. *Quis poteſt diſpenſare in juramentis; aut ea commutare?*

R. Jure ordinario poſſunt ſummus Pontifex in tota Eccleſia, Epiſcopi in ſua diœceſi, & quicunque habent juriſdictionem quaſi epiſcopalem ut Prælati regulares erga ſuos ſubditos: Ex delegatione vero quilibet Clericus. Ratio hujus reſponſionis patet ex dictis de diſpenſatione in votis, eadem enim eſt utriuſque ratio.

Q. 3. *Epiſcopi poſſuntne diſpenſare in omnibus juramentis?*

R. Non poſſunt in iis, quæ ſunt reſervata ſummo Pontifici, qualia ſunt ea, quibus confirmantur ſtatuta Collegiorum & Academiarum a ſummo Pontifice emanantia & ſecundum communiorem ſententiam juramenta, quibus firmata ſunt quinque vota, quæ cap. ſuperiori diximus reſervata Apoſtolicæ Sedi.

Q. 4. *Qui delegati ſunt ad diſpenſandum in votis; aut ad ea commutanda, poſſuntne etiam diſpenſare in juramentis?*

R. Minime, tum quia diſpenſatio aut commutatio odioſa eſt: Ergo non extendenda, ſed ſtricte explicanda: tum quia juxta ſtylum Romanæ Curiæ, privilegium diſpenſandi in juramentis diſtinguitur a privilegio diſpenſandi in votis.

Q. 5. *Remanetne obligatio juramenti poſt ejus commutationem?*

R. Certum eſt remanere, tum quia remanet obligatio voti, poſtquam commutatum eſt: tum quia niſi juramento aſtrictus maneret, cujus juramentum commutatum eſt, non eſſet commutatio juramenti, ut ſupponitur; ſed abſoluta diſpenſatio. Ergo perjurus eſſet, qui rem ſibi impoſitam in ipſa juramenti commutatione non præſtaret.

Q. 6. *Nunquid ipſe jurans privata poteſtate poteſt commutare juramentum?*

R. Poteſt, 1. ſi commutatio fiat in aliud evidenter melius: quia in illa hypotheſi res jurata non eſt Deo accepta. 2. Poteſt etiam in aliquid minus cum conſenſu alterius, in cujus favorem factum eſt juramentum;

tum; quia ſi promiſſarius rem totam juramento ſibi promiſſam condonare poteſt, a fortiori partem ejus.

Dixi, *cum conſenſu*; nam promiſſario invito, aut non conſentiente, tale juramentum nequidem in melius commutari poteſt; quia neminem licet ſpoliare jure ſuo, niſi in pœnam alicujus delicti: Atqui promiſſarius jus habet in rem ſibi promiſſam. Ergo. Atque hæc ratio evincit Superiorem non poſſe diſpenſare in hujuſmodi juramentis acceptatis, niſi aliqua injuria præceſſerit, propter quam promiſſarius puniendus ſit; puta uſurarius, qui juramento exigit uſuras: latro, cui viator metu mortis juravit ſe tranſmiſſurum centum aureos; C. *Abbas*, de his, quæ vi, & C. *Si vero*, de jurejur.

Q. 7. *Valetne diſpenſatio aut commutatio juramenti ſine legitima cauſſa?*

R. Negat S. Thomas art. 9. ad 3. *Quandoque*, inquit, *ſub juramento promittitur aliquid quod eſt manifeſte licitum & utile. Et in tali juramento non videtur habere locum diſpenſatio vel commutatio, niſi aliquid melius occurrat ad communem utilitatem faciendam.* Alioquin ſi Superior pro libito diſpenſaret, aut commutaret juramenta, nullam promiſſis darent firmitatem.

§. V.

Quale peccatum eſt perjurium?

RESpondet ſanctus Auguſtinus ſermone 180. alias 28. de verbis Apoſtoli: „ Perjurium peccatum „ eſſe, & grande peccatum, nemo dubitat, tantum „ mali habet juratio, ut qui lapides colunt, timeant „ falſum jurare per lapides: tu non times Deum præ„ ſentem, Deum viventem, Deum ſcientem, Deum „ in contemptorem vindicantem?... Videtis quam iſta „ deteſtanda ſit bellua, & de rebus humanis extermi„ nanda! Quis enim hoc fieri velit? omnes homines „ talia deteſtantur. „ Hinc perjuri, 6. q. 1. C. *infames*, incurrunt infamiam, ſi in foro judiciali fue-

rint publice convicti & declarati: infamiam autem illam ſequitur irregularitas & inhabilitas ad beneficia recipienda. Et 22. quæſt. 5. cap. 4. pœnitere debent quadraginta dies in pane & aqua, nec poſt peractam pœnitentiam admittuntur ad teſtimonium ferendum, c. *de teſtimonio*, tit. de teſtibus & atteſtationibus: quia *ex retroactis*, inquit Sanctus Thomas q. 89. art. 10. *præſumitur, quod debitam reverentiam juramento non exhibebunt.*

Q. 2. *Perjurium in materia levi eſſne etiam mortale?*

R. Eſt, quia, ut ratiocinatur S. Thomas quæſt. 98. art. 2. & 3. quæ ſunt ex ſe venialia, vel etiam bona ex genere, ſi in contemptum Dei fiunt, ſunt peccata mortalia: Atqui perjurium ex ſua ratione importat contemptum Dei; eſt enim maxima irreverentia, quod Deus in teſtem falſitatis invocetur. Quis ex hominibus non ſe crederet ingenti injuria affectum, ſi falſarius quidam ſubſcriptione nominis ipſius ſuppoſititium chirograbum muniiſſet?

Dices, ex Sancto Thoma q. 89. art. 8. major eſt voti obligatio, quam juramenti: Atqui voti violatio in materia levi, non eſt niſi peccatum veniale, Ergo & juramenti.

Diſtinguo Majorem. Major eſt voti obligatio extenſive, Concedo: quia in omni voto eſt obligatio & fidelitatis in promiſſione implenda, & reverentiæ erga eam, cui facta eſt promiſſio: Major eſt voti obligatio intenſive, quam juramenti. Nego maj. Itaque Sanctus Thomas in illo articulo probat dumtaxat voventem obligari duplici titulo, ſcilicet fidelitatis & reverentiæ; jurantem contra unico, nimirum reverentiæ. Sed unica illa jurantis obligatio longe præponderat duplici, quæ in vovente ineſt; namque levis eſt culpa infidelitatis & irreverentiæ, ſi promiſſum nullius momenti non ſervetur: At nemo non videt maximum Dei contemptum, ubi terribile ejus nomen aſſumitur ad confirmandum minimum mendacium, etiam jocoſe prolatum. Immo hæc pejerandi facilitas irreverentiam auget, nedum minuat ex eodem ſancto Doctore q. 98. art. 8. ad ſecundum.

In-

Inſtabis: non minor eſt irreverentia Deum invocare in teſtem operis injuſti, quam falſi dicti: Atqui Deum invocare in teſtem operis injuſti, veniale tantum peccatum eſt, ſi injuſtitia illa ſit levis & venialis, Ergo.

Reſpondeo, quidquid ſit de minore, quam examinabimus paragrapho ſeptimo, Nego abſolute majorem. Quia qui jurat ſe aliquid mali facturum, Deum non invocat ut approbet quod injuſtum eſt, & teſtetur illud eſſe licitum, in quo eſſet graviſſima injuria, & horrendum peccatum; ſed invocat ſolum, ut ſit teſtis ſe id revera velle, in quo non videtur tanta irreverentia, ſi voluntas ejus feratur in rem leviter malam.

Urgebis: durum eſt eum damnabiliter peccare, qui omitteret vel minimam ſummæ partem, aut levem aliquam ex pluribus actionibus, ad quas ſe juramento aſtrinxit. Quis enim e numero Magiſtratuum, aut eorum, qui aliquod officium publicum capeſſunt, cum juramento ſervandi innumera quæ ipſis proponuntur, ſalvus eſſe poſſet? Impoſſibile ſiquidem eſt, quin multa ex levioribus ſaltem excidant. Immo omnes fere plebeii eſſent damnandi, cum promiſcue jurent ſe facturos res leves, quas ſtatim obliviſcuntur. Ergo.

Nego conſeq. Ad anteced. vero reſpondeo, Theologos, qui una voce pronuntiant reum eſſe peccati mortalis, qui cum juramento leve quidpiam ficte promiſit, varie opinari circa eum, qui idipſum veraciter juravit: ſed poſtea mutato conſilio, juramento non ſatisfacit. Alii enim, ut Navarrus, Sotus, & Suarez, illum a peccato mortali excuſant propter materiæ levitatem. Alii diſtingunt: vel ille majorem partem rei juratæ implet, & minimam omittit: vel integram negligit. Si primum, venialiter: ſi ſecundum, mortaliter peccat. Alii denique ut Gabriel, Cajetanus, Leſſius, &c. melius cenſent in hujuſmodi infidelitate, eſſe verum & mortale perjurium, quia falſitas juramenti promiſſorii non minor eſt irreverentia in Deum quam juramenti aſſertorii; in utrumque enim Deus

æque

æque abducitur in teſtem falſi; in aſſertorio quippe jurans dicit, Deus teſtis eſt quod promiſſum implev[e]rim, cum tamen ſit falſum: in promiſſorio vero, Deus teſtis eſt, non ſolum quod velim implere, ſed quod revera impleturus ſim, quod mutando conſilium, falſum efficit: Atqui omnes concedunt, falſitatem in juramento aſſertorio eſſe mortalem; etiam in materia levi: Ergo idem concedere debent in juramento promiſſorio. Nec obſtat multorum pejerandi conſuetudo; alioquin excuſandi eſſent raptores, detractores, uſurarii. Auget quidem peccandi licentiam peccantium multitudo, ſed peccatum non minuit. Excuſari poſſet a peccato etiam veniali, qui leviſſimam partem rei cum juramento promiſſæ omittit; puta unum aut alterum aſſem ex multis aureis, præſumens id ſibi a promiſſario condonari. Sed tutius eſt abſtinere ab hac libertate, & removere quantum fieri poteſt, perjurii periculum. Utrum autem inadvertentia aliquando excuſet? expendemus paragrapho ſequenti.

Q. 3. *Obligatio juramenti tranſitne ad hæredes, aut ſucceſſores?*

R. In juramento promiſſorio duo ſunt diſtinguenda: primum eſt ipſa promiſſio, quæ ſi licita & acceptata fuerit, tranſit ad jurantis hæredes; hi enim ſuccedunt in opera realia defuncti: Atqui jurans defunctus per talem promiſſionem onus, & debitum reale ſuſcepit erga promiſſarium. Ergo. Alterum in juramento promiſſorio ſpectandum, eſt ipſa juratio ſeu invocatio divini nominis, ad fidem faciendam, quam jurans ex religione obligatur Deo verum efficere, pro quo confirmando juravit: illa autem actio perſonalis eſt, ex S. Thoma q. 98. art. 2. ad quartum. Unde jurantis hæredes non erunt perjuri, ſi jurata defuncti pacta non ſervent, ſed injuſti duntaxat.

Q. 4. *Gravis metus, qualis poteſt eſſe infamiæ, exilii, & mortis, excuſat-ne pejerantem?*

R. Nonnulli ætate Sancti Auguſtini affirmare auſi ſunt, atque utinam pernicioſus ille error noſtro ſæculo non revixiſſet, contra quem Sanctus Doctor

tam

eam acriter pugnavit, præſertim libris *de Mendacio*, ubi ſic ſcribit: „ Quid, quod vitæ hujus amatores, „ ne homo moriatur, non tantum mentiri, ſed etiam „ pejerari nos volunt? Et ſunt in eis docti, qui „ etiam regulas figant, quando debeat, & quando non „ debeat pejerari. O ubi eſtis fontes lacrymarum, „ ubi nos occultabimus ab ira veritatis, ſi non ſo- „ lum negligimus cavere mendacia, ſed audemus in- „ ſuper docere perjuria? Nullo ergo modo eos di- „ xerimus .... id aſſerendo eſſe veraces, ne (quod „ eſt abſurdiſſimum & ſtultiſſimum credere) veritas „ nos doceat eſſe mendaces. Quale eſt enim, ut eſſe „ adulterandum nemo diſcat a caſtitate, & ipſi men- „ tiendum diſcamus a veritate? lib. 2. cap. 18.

Q. 5. *Nonne in hujuſmodi anguſtiis licebit uti amphybologiis, æquivocationibus, & reſtrictione mentali?*

R. Hæc eſt nova ſapientia noſtri ſæculi, quam exploſerunt celeberrimæ Academiæ; ut Lovanienſis anno 1653. & 1657. Innocentius XI. anno 1679. & Clerus Gallicanus anno 1700. „ Hæ propoſitiones, „ *inquiunt Gallicani Epiſcopi*, temerariæ ſunt, ſcanda- „ loſæ, pernicioſæ, erroneæ, mendaciis, fraudibus, „ & perjuriis viam aperiunt, ſacris ſcripturis adver- „ ſantur. „ Cum autem Patroni nefandi hujus erroris in ejus patrocinium adducerent Prophetas, Angelos, & ipſum Dominum, quaſi æquivocationibus, amphybologiis, & reſtrictionibus mentalibus uſi eſſent, ſic pergit Clerus Gallicanus: *Hæc propoſitio*, quæ eſt numero 66. „ ſcandaloſa eſt, temeraria, Patrum acta „ ludibrio vertit, ipſis Angelis injurioſa, erga Chri- „ ſtum contumelioſa & impia. „ Præiverat Sanctus Auguſtinus epiſt. 125. alias 224. „ Perjuri ſunt qui „ ſervatis verbis, expectationem eorum, quibus ju- „ ratum eſt, deceperunt. „ Et S. Thomas q. 89. art. 7. ad quartum. „ Quando, *inquit*, non eſt eadem ju- „ rantis intentio, & ejus, cui jurat, ſi hoc pro- „ veniat ex dolo jurantis, debet juramentum ſer- „ vari ſecundum ſanum intellectum ejus, cui ju- „ ramentum præſtatur. „ Unde Iſidorus lib. 2. de ſummo bono cap. 13. dicit: „ Quacumque arte ver-

„ verborum quis juret; Deus tamen, qui conſcientiæ
„ teſtis eſt, ita hoc accipit, ſicut ille cui juratur,
„ intelligit ... dupliciter reus fit, qui & nomen Dei
„ in vanum aſſumit, & proximum dolo capit. *Re-*
„ *fertur cap.* Quæcumque, 22. *quæſt.* 5.

Q. 6. *Licetne juramentum petere ab eo, qui pejeraturus eſt?*

R. Reſpondet S. Thomas q. 98. art. 4. Juramentum exigitur vel a perſona privata, vel a publica, v. g. Judice. Si primum, vel privatus neſcit pejerandum, immo ſperat ſe veritatem eliciturum: propter reverentiam juramenti, & tunc licite juramentum exigit, quia omnis controverſiæ finis ad confirmationem eſt juramentum, Hebr. 6. vel certe aut probabiliter prævidet pejerandum; & tunc ſine gravi peccato juramentum exigere non poteſt, quod S. Doctor confirmat auctoritate S. Auguſtini ſerm. 180. alias 28. de verbis Apoſtoli, ubi ſic habet: „ Si autem ſcit „ & cogit jurare, homicida eſt: ille enim ſuo perjurio ſe perimit: ſed iſte manum interficientis & „ expreſſit, & preſſit. „ Unde Concilium Matiſconenſe primum, anno 581. de hujuſmodi ſic decernit: „ Si quis convictus fuerit alios ad falſum teſtimonium attraxiſſe, uſque ad exitum non communi- „ cet. „ Si autem aliquis exigat juramentum tanquam perſona publica, & ſecundum ordinem juris, non videtur eſſe in culpa, etiamſi perjurium prævideat, quia Judex non ſecundum privatam ſcientiam, ſed ſecundum publicam judicare debet. In Republica autem probatio plena non eſt, niſi juramento confirmetur; ac proinde non Judex, ſed ii, quibus jus dicere debet, juramentum exigunt. Tenetur tamen quantum poteſt, ſalvo ſuo officio, efficere, ne ad hujuſmodi juramentum præſtandum deveniatur.

Ex his colliges, licitum non eſſe juramentum promiſſorium petere ab eo, qui prævidetur non impleturus. Hinc C. *Clericos*, de cohabitatione Clericorum, & mulierum, prohibetur, ne juramentum deferatur concubinariis de non redeundo ad concubinas, cum vehemens præſumptio ſit, quod juramento non ſtabunt.

Nam-

Namque ex Sancto Thoma ad veritatem juramenti promiſſorii ſatis non eſt, quod jurans habeat intentionem promiſſi implendi, ſed requiritur inſuper, quod certus ſit moraliter verum ſe effecturum quod promiſit.

Dices: pejus eſt verum jurare per falſos deos, quam falſum jurare per verum Deum: atqui licet juramentum exigere ab eo, qui prævidetur juraturus per falſos deos; nam ex Sancto Auguſtino epiſt. 47. alias 354. & refertur C. *Movet*, 22. quæſt. 1. qui utitur illius fide, quem conſtat juraſſe per falſos deos, & utitur non ad rem malam, ſed ad licitam & bonam, non peccato ejus ſe ſociat, qui per dæmonia juravit; ſed bono pacto ejus, qui fidem ſervavit. Sic Jacob a Laban idololatra petiit juramentum, Gen. 31. & Judæi cum Romanis fœdus juramento firmaverunt, 1. Mach. 7. Ergo licet privatis juramentum exigere a pejeraturo.

Diſt. maj. Pejus eſt verum jurare per falſos deos abſolute, & quatenus eſt idololatria, quæ ſane majus eſt crimen, quam perjurium præciſe ſumptum, Concedo: pejus eſt ſecundum quid, & in ratione mendacii & perjurii, Nego majorem: nam perjurium peſſima eſt juramenti illiciti ſpecies, quæ ſi prævideatur, non poteſt alicujus utilitatis eſſe ad pactum firmandum, ſicut verum idololatræ juramentum.

Diſt. etiam min. Licet exigere juramentum ab idololatra, ſi adſit neceſſitas, & prævideatur verum juraturus, ita tamen ut non exigatur ut per falſum numen juret, Concedo: ſic in neceſſitate mutuum petere ab eo, quem ſcimus non mutuaturum, niſi cum uſuris; licet exigere ut per falſos deos juret, vel nulla urgente neceſſitate, vel cum perjeraturus prævidetur, Nego min.

Inſtabis: Ex conceſſis licet in caſu neceſſitatis mutuum petere ab uſurario: Ergo & juramentum ab eo, qui pejeraturus cognoſcitur.

Nego conſeq. & paritatem, quia nulla poteſt eſſe neceſſitas, nullave ſperari poteſt utilitas ex perjurio

prævifo ; juramentum enim utile eſſe non poteſt , niſi ad fidem faciendam . Atqui perjurium cognitum nullam fidem facere poteſt : Ergo in his circumſtantiis non debet exigi ab idololatra.

Urgebis : Ergo nequidem Judex , aut quivis Magiſtratus poteſt petere juramentum ab eo, qui videtur perjeraturus , cum tale juramentum non poſſit fidem facere.

Nego conſeq. cujus confirmationem diſt. cum tale juramentum non poſſit fidem facere ipſi Judici , Conc. Reipublicæ, Nego. Namque præmiſſis juramentis, ſive teſtium, ſive actoris, ſive ipſius rei , publice conſtat ſententiam non eſſe leviter aut temere latam.

Hinc ſequitur , juramentum promiſſorium neceſſarium ad contractum firmandum licite poſſe exigi ab eo, qui prævidetur pactum violaturus, quia non niſi virtute juramenti compelli poteſt in foro externo ad ſtandum contractui , ut dictum eſt de contractibus in genere.

§. VI.

Quale eſt peccatum juramentum ſine judicio & neceſſitate prolatum?

R. EST veniale dumtaxat , modo abſit contemptus, ſcandalum , & pejerandi periculum , quia non videtur magna irreverentia eo præciſe quod ſine neceſſitate nomen Dei aſſumatur ad confirmandum aliquid verum & honeſtum.

Dixi 1. *modo abſit contemptus , ſcandalum.* Certum quippe eſt graviter eos peccare , qui ex impietate, & cum ſcandalo audientium Dei nomen , & quæ in religione ſunt ſacratiſſima, ut mors & Sanguis Chriſti , pronuntiat ſive per jocum , ſive per iram. Hæc enim non vane tantum, ſed contumelioſe ab iis dicuntur, & blaſphemiam ſonant, de qua §. octavo. Circumſtantia quoque perſonæ vane jurantis , nempe ſi ſit Deo ſacra, ut Sacerdos, Religioſus, grave ſcandalum parere ſolet.

Dixi

Dixi 2. *pejerandi periculum*, quod vix deeſſe poteſt in jurandi conſuetudine, ut advertit S. Aug. citato ſermone 180. alias 28. de verbis Domini, ubi ſic habet: „ Quis eſt, qui non fallatur, etſi noluit „ fallere? & tamen juratio ab ore diſcedit, frequen- „ tatur, plura ſunt plerumque juramenta, quam ver- „ ba. „ Enimvero, ut taceam de iis, qui cum a mendaciis jocoſis & officioſis non abſtineant, & nihilominus omnia fere dicta juramento leviter & temere confirment, proximo pejerandi periculo ſe exponunt, ac proinde gravioris peccati reos ſe conſtituunt; ut, inquam, de his taceam, conſtat ex dictis eum pejerare, qui cum juramento vel id affirmat, de quo certus non eſt, vel ita ex animo promittit, ut moraliter certus non ſit, immo ſi attendere vellet, veriſimile judicaret ſe non præſtiturum: Atqui ea eſt omnium hominum conditio & infirmitas, ut multa ſtatim appareant vera, quæ tamen diligentius examinata, reperiuntur falſa; unde prudentes judicium ſuſpendere ſolent. Similiter levis quædam ratio ſæpiſſime movet voluntates noſtras ad aliquid faciendum aut omittendum, quod maturius ponderatum decernere nolumus, nedum ſpondere. Ergo qui ad primam veri & boni ſimilitudinem præcipites cum juramento affirmant aut promittunt, perjuri cenſendi ſunt, quippe quia etſi fallere nolint, eorum tamen juramentis veritas deeſt, quia non ſatis certi jurant: tales ſunt Mercatores, qui quam ſæpiſſime jurant ſe merces viliori pretio non tradituros, cum poſtea judicent e re ſua eſſe, ſi tradant: tales hi omnes, quibus Dei nomen non videtur ſacramentum eſſe, ſed ſermo, ut loquitur Salvianus lib. de gubernat. „ Aſſiduitas ju- „ randi perjurium facit, *ex Sancto Iſid.* Vis ergo lon- „ ge eſſe a perjurio? jurare noli. Perjurium eſt præ- „ cipitium; qui jurat, juxta eſt; qui non jurat, „ longe eſt, Falſa juratio exitioſa eſt, vera juratio „ periculoſa eſt, nulla juratio ſecura eſt. „ S. Aug. cit. ſerm. 108.

Q. 2. *Sed numquid inadvertentia excuſat a perjurio, ac proinde a lethali peccato?*

R. Si inadvertentia ſit invincibilis & prorſus inculpabilis, qualis cenſetur in eo, qui retractavit jurandi conſuetudinem, & de ea ſerio dolet, excuſat ab omni peccato: ſi ſit leviter culpabilis, excuſat a tanto, ſed non a toto: ſi ſit craſſa & omnino voluntaria, qualis eſt in iis, qui jurandi conſuetudinem non retractant, in qua advertunt ſe miſcere multa perjuria, nullatenus a peccato mortali excuſat; ac proinde qui ea detinentur, abſolvi non debent, niſi pravam conſuetudinem efficaciter tollere ſint parati.

§. VII.

Quale eſt peccatum jurare ſine juſtitia?

R. PRimo, qui ſine animo jurat ſe facturum rem illicitam, perjurus eſt, & mortaliter peccat: qui vero cum animo, bis peccat; 1. quia vult rem illicitam, v. g. nocere proximo & ſiquidem in re gravi, peccatum quoque erit grave; ſi in levi, leve etiam erit peccatum; 2. quia irreverenter erga Deum ſe gerit, dum adducit illum in teſtem rei illicitæ, ut ſupra diximus. Quæritur autem hic quale ſit peccatum illa irreverentia.

R. Secundo, conſtat apud omnes Theologos, juramentum, quo quis firmat ſe in propoſito peccandi mortaliter, eſſe peccatum mortale; gravior ſiquidem irreverentia, & major Dei contemptus vix concipi poteſt. Finge ſervum, cui ſatis non eſt transgredi mandatum domini, ſed inſuper eum vocat, ut teſtis ſit ſuæ tranſgreſſionis. An non inobedientiæ ſuæ addit impudentiam, & contumeliam? Enimvero omne malum aut timore aut pudore natura perfudit, inquit Tertull. Apologet. 10. Hinc naturale eſt peccatori etiamſi peſſimo fugere, quantum in ſe eſt, *Dei præſentiam*. De impio dicitur Pſalm. 10. *Non eſt Deus in conſpectu ejus*. Et de ſenibus, qui cum caſtiſſima Suſanna libidinem ſuam explere ſtatuerant, Daniel. 13. *Declinaverunt oculos ſuos, ut non viderent cœlum, neque recordarentur judiciorum juſtorum*, quia juxta S. Hie-

S. Hieronymum memoria Dei expellit cuncta flagitia. Qui autem ſic timet, Deum reveretur. *Timor hominis*, inquit Tertullianus, lib. de Pœnit. cap. 7. *Dei honor eſt*. Porro omnem Dei timorem & reverentiam exuiſſe videtur, qui eo audaciæ proſilit, ut velit illum eſſe teſtem actionis, quam ſumme odit & deteſtatur, prohibetque ſub graviſſimis pœnis.

R. Tertio, non ita certum eſt in Schola quale peccatum ſit juramentum promiſſorium patrandi venialis peccati. Alii, ut Angelus verbo, *Juramentum*, affirmant eſſe mortale; alii communiter docent eſſe veniale duntaxat; alii ut poſteriori ſententiæ repugnare nolunt, utpote communiori, ſic aſſerere non audent eum, qui cum juramento promittit actionem venialiter malam a peccato mortali eſſe ſecurum.

Duo hic dicenda occurrunt. Primum, etſi hæc juramenti ſpecies non pertingat ad malitiam peccati mortalis, eſt tamen peccatorum intra latitudinem peccati venialis valde grave: longe enim pejus eſt jurare de re mala, quam de honeſta, vel de indifferenti ſine neceſſitate. Secundum, cum juramentum illud ex impotenti iræ impetu proferri ſoleat, pleṙumque mortale evadit: tum quia iratus facile judicat leve quod minatur, cum revera grave ſit: tum quia advertere poteſt & debet, quod ſedata ira malum quod minatur, illaturus non ſit, & tunc perjurus eſt; tum denique quia ſæpe jurat cum magna Dei irreverentia, & verbis, quæ blaſphemiam ſonant, ut habetur in Synodo Lingonenſi, anno 1404. apud Bochellum: „ Qui jurat per verba, quæ ſonant blaſphemiam, ſicut qui jurat per inteſtina Dei, etiamſi juret veritatem, graviter peccat; & etiam qui jurat per verba importantia irreverentiam, ut puta, qui jurat per vulnera Christi. „ De execrando quoque illo jurandi modo ſic habet Synodus Trecenſis anno 1427. „ Sunt nonnulli, tam Laici, quam Eccleſiaſtici viri, qui Redemptorem ſuum turpiter inhonorantes, deteſtabilia in ejus blaſphemiam faciunt juramenta, puta per carnem ſuam, per ſanguinem, per mor-

„ tem, per plagas, per caput, per viſcera, vel aliud „ concernens ejus humanitatem jurantes & ipſum Re- „ demptorem noſtrum pro nobis omnibus in cruce „ mortem paſſum iterum crucifigunt . . . . Si quis „ vero Deum negaverit, vel deſpexerit, pro prima „ vice duos dies, pro ſecunda quatuor in pane & „ aqua jejunare compelletur, „ Sed de blaſphemia ſequenti paragrapho.

§. VIII.

Quid eſt blaſphemia?

R. DEfinitur, *locutio contumelioſa in Deum*.

Dicitur 1. *locutio*, ut diſtinguatur a contumelia, quæ factis irrogatur, qualis fuit Chriſti conſputatio, flagellatio, &c.

Dicitur 2. *contumelioſa*, ut diſtinguatur a detractione, quæ eſt maledictio perſonæ abſentis. Blaſphemia quippe eſt maledictio ſeu convicium contra perſonam præſentem, quo non ſolum læditur ejus fama, ſed maxime derogatur ejus honori. Et hæc maledictio proprie vocatur contumelia. Cum autem Deus ſit ubique præſens, omnis maledictio in eum prolata eſt vera contumelia.

Dicitur 3. *in Deum*, quia blaſphemia aliquando latius ſumitur pro maledicto in creaturas prolato, ut Tit. cap. 2. *Admone illos . . . neminem blaſphemare*. Blaſphemia autem ſtricte ſumpta, eſt convicium in Deum, quæ ſi exterius procedat per locutionem oris, blaſphemia eſt; ſi mente tantum concipiatur, cordis blaſphemia. *Jam vulgo blaſphemia*, inquit S. Auguſtinus lib. 2. de moribus Manich. cap. 12. *non accipitur, niſi mala verba de Deo dicere*.

Q. 2. *Quotuplici modo convicium poteſt in Deum conjici?*

R. Duplici, nempe immediate, cum in maledictio Dei nomen, aut aliquod ejus attributum exprimitur: & mediate, quando maledicitur creaturis, quatenus

Dei

Dei ſunt, & in eis relucet divina potentia, ſanctitas, &c. tales ſunt res ſacræ, & Sancti, in quibus ſicut laudatur Deus, ſic & contumelia aſſicitur, ex Sancto Thoma 2. 2. quæſt. 13. artic. 1. ad 2. Et utroque modo blaſphemia accipitur C. *Statuimus*, tit. *de maledictis*, ubi ſic habetur: „ Statuimus, ut ſi quis „ contra Deum, vel aliquem Sanctorum ſuorum, & „ maxime Beatam Virginem linguam in blaſphemiam „ publice relaxare præſumpſerit, per Epiſcopum ſuum „ pœnæ ſubdatur inferius adnotatæ. „

Dixi, *quatenus Dei ſunt*; nam ſi creaturæ ſecundum ſe & abſolute ſpectentur, maledictum in eas prolatum non eſt blaſphemia.

Q. 3. *Quotuplex eſt blaſphemia?*

R. Triplex; enuntiativa, imprecativa, & dehoneſtativa.

Enuntiativa, eſt blaſphemia, qua de Deo aliquid contumelioſe affirmatur aut negatur, ut ſi tribuatur Deo quod ei non competit, v. g. injuſtitia, crudelitas; &c. vel auferatur quod ipſi proprium eſt, ut omnipotentia, providentia, &c. Hæc blaſphemia dicitur hæreticalis; quia conjunctum exprimit errorem doctrinæ catholicæ repugnantem. Unde qui iſtam blaſphemiam proferret ex incredulitate contumaci, non ſolum blaſphemus eſſet, ſed etiam hæreticus. Verum hujuſmodi convicia prod re non ſolent ex animo in errore obſtinato, ſed ita duntaxat percito; interroganti enim qui hæc impie effutiunt, reſpondent ſe nihilominus credere Deum eſſe juſtum, miſericordem; &c. ac proinde corde credunt quod dictis negant. Negant autem ex inordinato voluntatis affectu ad res creatas, quibus ſe privari non ferentes, facile prorumpunt in convicia contra Dei providentiam. Unde S. Thomas ſecunda ſecundæ q. 13. duo colligit; primum artic. 4. in omnibus damnatis blaſphemiam fore, licet multi ex iis ante mortem blaſphemi non fuerint; quia ſinguli cum perverſa voluntate hinc exeunt paſſuri quæ cupiditati eorum maxime repugnant. Secundum art. 1. blaſphemiam opponi confeſſioni fidei; quia ſicut fides perficitur per Dei dilectionem, ex qua

fidelis in Dei laudes prorumpit ; ſic per pravam voluntatem fides quaſi ſub modio concluditur , ut ex abundantia cordis os contra Deum loquatur falſa & iniqua .

Imprecativa , eſt blaſphemia , qua Deo quis malum imprecatur , ut faciunt damnati & deſperabundi .

Dehoneſtativa , qua enunciatur aliquid exiſtens in Deo , ſed indecenter & per modum contumeliæ . Talis fuit hæc Juliani Apoſtatæ blaſphemia : *Viciſti Galilæe* . Talis eſt etiam eorum qui indignabundi nominant Chriſti caput , viſcera , &c.

Blaſphemia rurſus alia dicitur in Patrem , alia in Filium , alia in Spiritum Sanctum , ſecundum perfectiones , quæ licet communes ſint toti Trinitati , cuilibet tamen Perſonæ appropriantur , ut potentia Patri , ſapientia & ſcientia Filio , bonitas & caritas Spiritui Sancto . Hinc blaſphemia , quæ ex infirmitate potius , quam ex malitia procedit , dicitur eſſe in Patrem : quæ ex ignorantia , in Filium : quæ ex malitia , in Spiritum Sanctum . De ſecunda intelligitur illud Luc. 12. verſ. 10. *Omnis qui dicit verbum in Filium hominis*, ſcilicet neſciens ipſum eſſe & Deum , *remittetur illi* : quia talis ignorantia peccatum minuit : *de hominibus namque dubitari poteſt* , inquit Sanctus Auguſtinus lib. 2. de morib. Manichæor. cap. 11. *Deus vero ſine controverſia bonus eſt* . Ergo nonniſi ex malitia derogari poteſt ejus bonitati : & hujus blaſphemiæ in Spiritum Sanctum reos Chriſtus pronuntiat Phariſæos , qui ejus miracula & manifeſta Dei opera , Beelzebub tribuebant : *ei autem* , inquit citato loco , *qui blaſphemaverit in Spiritum Sanctum , non remittetur* .

Q. 4. *Quale peccatum eſt blaſphemia* ?

R. Eſt mortale , & quidem graviſſimum , *ideo pejus eſt blaſphemare , quam pejerare* , inquit S. Auguſtinus lib. 2. de Mendac. cap. 19. *quoniam pejerando falſæ rei adhibetur teſtis Deus : blaſphemando autem de ipſo falſa dicuntur Deo* .

Probatur 1. Blaſphemia ſpectari poteſt & in ſe , & in cauſſa . Atqui ſive ſpectetur in ſe , ſive in cauſ-

ſit, eſt graviſſimum peccatum. Ergo. Minoris duæ ſunt partes.

Prima pars probatur; quia blaſphemia ſecundum ſe ſpectata, eſt contumelia: contumelia autem generatim ſumpta, eſt peccatum grave, cum pugnet contra caritatem. Sed ſpecifice ſumpta, ut hic ſumitur, eſt contumelia in Deum vivum & verum, quia non ſolum honos & reverentia Deo denegatur, ſed poſitive tremenda ejus Majeſtas deprimitur, & dehoneſtatur. Porro minus eſt honorem Regi debitum denegare, quam regiam ejus perſonam dejicere & proculcare. Mens autem refugit cogitare homines aliquando ſic in Deum inſanire, ut eum præſentem maledictis proſcindant: nec ipſi gentiles tale quid in idola ſua admitti patiuntur; *ſi affiget homo Deum*, inquit Deus ipſe, Malach. 3. Senſus eſt, fierine poteſt eo dementiæ prolabatur homo, ut eum, quem Deum eſſe credit, conviciis & opprobriis quaſi jaculis configere nitatur? Unde S. Thomas ſecunda ſecundæ q. 13. artic. 3. concludit blaſphemiam aggravare infidelitatem; quia infidelis, ut ſic, Deum privat honore debito. Mahumetanus v. g. Chriſtum non adorat; ſed blaſphemus ſuperaddit contumeliam, & tremendam Dei majeſtatem conviciis dehoneſtat. „ Cum infidelitas, „ *inquit S. Doctor*, ſit maximum peccatum ſecundum „ genus ſuum, conſequens eſt quod etiam blaſphe„ mia ſit peccatum maximum, ad idem genus per„ tinens, & ipſum aggravans. „

Secunda minoris pars probatur; quia ſi quis blaſphemiæ cauſſam & radicem inveſtigaverit, vix aliam reperiet præter Dei averſionem & ſummam impietatem. Enimvero tria homines ad peccatum impellunt; nempe concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, ſeu divitiarum, & ſuperbia vitæ, 1. Joann. 2. Peccant quippe homines aut voluptate tracti, aut divitiarum cupiditate incenſi, aut honorum & dignitatum fumo obfuſcati, aut denique timore hujuſmodi rerum amittendarum coacti: hæc eſt humana tentatio, quæ peccati gravitatem minuere ſolet. At cum in blaſphemia nulla ſit voluptas, nullus honor,

nulla utilitas; ſequitur quod blaſphemus in eam cum advertentia non prorumpat, niſi ex ſpiritu impietatis; qui eſt proprius diabolicæ malitiæ character.

Confirmatur quibuſdam exemplis. Cur latro v. gr. viatorem aggrediens, aut quivis vindictæ cupidus in ſuum adverſarium inſurgens horrendas blaſphemias ante omnia præmittit? Ad quid illum juvant convicia illa in Deum conjecta? Vult latro ſpoliare viatorem, & iratus ſumere vindictam de adverſario, & uterque tanquam propoſiti ſui oblitus, totum pectoris ſui virus in Deum evomit: quæ agendi ratio? Nimirum tales impii intendunt timore dejicere quos aggrediuntur; nihil autem ad propoſitum efficacius occurrit, quam ſi perſuadeant ſe nulla Dei reverentia retineri, probentque argumento a majori ad minus, eum, qui divina contemnit, & ſacratiſſima quæque tanquam polluta ducit & conculcat, multo minus revereri humana. Sic & alii qui non lætantur niſi in rebus peſſimis, ut liberius habenas libidinibus laxent, blaſphemiis omnem religionis ſenſum extinguere conantur. Hæc eſt diaboli impietas & neceſſaria blaſphemiæ radix, in aliis plus, in aliis vero minus explicita.

Ergo, blaſphemia ſive in ſe ſpectetur, ſive in cauſſa, eſt crimen graviſſimum, & tam horrendum, ut Scriptura nonnunquam illud proprio nomine appellare vereatur. Nam Job 2. verſ. 5. honeſtatis & reverentiæ cauſſa per antiphraſim benedicere Deum pro maledicere uſurpat. Et Eccli. 23. poſtquam Sapiens ab illicito juramento deterruit, de blaſphemia ſubjungit tacito ejus nomine: *eſt alia loquela contraria morti*; in Græco legitur, morte veſtita, id eſt, quæ mortem affert, vel quæ morti conferri poſſit; *non inveniatur*, inquit, *in hæreditate Jacob*. Tantum ſcelus ex inferni clauſtris in terras non erumpat, aut ſaltem procul ſit a populo Dei.

Probatur 2. ex pœnis, quibus punitur blaſphemia; cum enim proportio debeat eſſe inter pœnam & culpam, recte colligitur gravitas culpæ ex quantitate

pœ-

pœnæ: Atqui blaſphemis gravioribus pœnis plectitur. 1. In veteri lege nec ſacrificiis, nec aliis cæremoniis, ſed ſolo blaſphemi ſanguine expiabatur, Lev. 24. *Qui blaſphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo populi*. Et Moyſi interroganti de quodam, qui in jurgio blaſphemaverat, reſpondet Deus: *Educ blaſphemum extra caſtra, & ponant omnes qui audierunt, manus ſuas ſuper caput ejus, & lapidet eum populus univerſus*. Duo jubet Deus: primum, ut qui audierant, impio capiti manus imponant, ſcilicet imprecantes illi omne malum, quod horrendum unius ſcelus in univerſam multitudinem devolvere poterat. Secundum, ut ſinguli lapidem in blaſphemum conjiciant in deteſtationem & ultionem injuriæ Deo illatæ. 2. In nova lege Chriſtus legifer noſter mitiſſimus, longe ſeveriſſima in blaſphemos decernit: ait enim Matth. 12. *Spiritus blaſphemiæ non remittetur. Quicumque dixerit verbum in Filium hominis, remittetur ei*, nempe propter ignorantiam, ob quam Apoſtolus olim blaſphemus, dicit ſe miſericordiam conſecutum, 1. Timoth. 1. De blaſphemia vero ex malitia pergit Chriſtus: *Qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei neque in hoc ſæculo, neque in futuro*. Non quod peccatum illud quantumcumque enorme non poſſit abſolute remitti; ſed ſicut morbus per ſe curabilis, in phrenetico curari non poteſt, quia omne rejicit remedium. Sic blaſphemiæ Spiritus, ideſt, malitia ex qua procedit blaſphemia, non remittitur in hoc ſæculo, neque in futuro, quia reus hujus ſceleris neceſſaria pœnitentiæ remedia non admittit, ſine quibus abſolvi non poteſt, ut dicemus ubi de pœnitentia. 3. Eccleſia quoque eas pœnas a blaſphemo publico, quas a nullo alio peccatore exigit; ſic enim habetur tit. de maledictis cap. Statuimus: *Septem diebus Dominicis præ foribus Eccleſiæ in manifeſto, dum aguntur Miſſarum ſolemnia, blaſphemus exiſtens, in ultimo illorum die Dominico, pallium & calceamenta non habeat, ligatus corrigia ad collum; ſeptemque præcedentibus ſextis feriis in pane jejunet & aqua*,

Ec-

Eccleſiam nullatenus ingreſſurus. Quodlibet quoque prædictorum dierum, tres, ſi poterit, reficiat pauperes ..... qui etiam ſi temuerit recipere ac peragere pœnitentiam ſupradictam, Eccleſiæ interdicatur ingreſſus: & in obitu eccleſiaſtica careat ſepultura. Quam autem æqua ſit illa pœna, docet Synodus Trecenſis anno 1427. *Ut ipſe*, inquit, *qui Deum blaſphemavit, a populo merito infametur.* 4. Denique leges civiles graviter animadvertunt in blaſphemos, aliquando uſque ad pœnam capitis utpote Reipublicæ Chriſtianæ plurimum noxios.

Ex his intelliget Confeſſarius, quid inquirere debeat ab iis, qui ſe reos blaſphemiæ accuſant. Quæret in primis quam blaſphemiam protulerint, quia rudiores juramentum cum blaſphemia confundere ſolent, ita ut dicant ſe blaſphemaſſe, cum ſimplex protulerint juramentum. Deinde examinabit qualis fuerit illa blaſphemia, an hæreticalis & ſenſu hæretico prolata, an imprecativa, ut aliquando contingit in aleatoribus, an dehoneſtativa duntaxat. Denique circa dehoneſtativam inquiret an ex Dei odio prodierit, aut ſaltem ex tædio, vel indignatione contra divinam providentiam, in quo caſu eſt vera blaſphemia, & graviſſimum peccatum. Si ex inadvertentia prolata ſit, blaſphemia non eſt, ex S. Thom. quæſt. 13. art. 2. ad 3. Immo Cajetanus eos excuſat a mortali, qui ſine Dei contemptu & pravo in eum affectu, & ſine minis mali inferendi in jurgio proferunt Chriſti mortem, caput, & ſanguinem. Pœnitentiale tamen Romanum ſic jurantes gravi pœnæ ſubjicit: habet enim: „Si juraſti „per capillum Dei, aut caput ejus, vel alio mo„do, blaſphemia uſus fueris; ſi ſemel neſciens fe„ciſti, ſeptem dies in pane & aqua pœniteat; „ Quia vix iſta aut dicuntur ſine Dei contemptu, aut audiuntur ſine ſcandalo & piarum aurium offenſione.

Supereſt dicendum de iis, qui quidem nec jurant nec blaſphemant, ſed nomina Dei, & Jeſu, & Sanctorum tertio quolibet verbo appellant, & ex quadam animi levitate, nonnunquam etiam ex impatientia, ſi

quid

quid novi aut inopinati occurrat, ſtatim exclamant ; Jeſu ! Deus bone ! quod expreſſe prohibetur. Eccli. 23. *Nominatio Dei non ſit aſſidua in ore tuo ; & nominibus Sanctorum non admiſceaeris ; quoniam non eris immunis ab eis*, hoc eſt, propter irreverentem horum nominum appellationem, non eris immunis a peccato. Enimvero, ut nomen Dei eſt res ſacratiſſima & omnem ſanctitatem exuperans, aſſumi non debet ſine ſumma pietate & reverentia. *In nomine Jeſu*, inquit Apoſtolus Philipp. 2. *omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum*. Peccant ergo, qui ſanctiſſimum & terribile illud nomen ſine ullo religionis ſenſu uſurpant, illudque fruſtra intexunt in confabulationibus ſuis tanquam aliquid commune & mere profanum.

CAPUT VII.

De reliquis peccatis Religioni oppoſitis.

ALiud opponitur per exceſſum, non quod Deus nimium poſſit coli ; eſt enim major omni laude ; ſed quod adhibeatur cultus indebitus, vanus, & ſuperfluus, diciturque Superſtitio. Aliud opponitur per defectum, & vocatur irreligioſitas, ſeu Impietas.

§. I.

De Superſtitione.

Q. 1. QUid eſt Superſtitio ?

R. Eſt cultus Dei indebitus, hoc eſt, divino inſtituto & rationi diſſentaneus. Dicitur autem ſuperſtitio, vel a verbo *ſuperfluo* ; quia per eam redditur cultus vanus iis, quæ ſupra nos ſtant, puta Soli, Lunæ, & aliis ſideribus : vel a ſuperſtite memoria defuncti, cui honores divini exhibentur in ejus imagine : ut legitur Sap. 14. v. 15. ad finem.

Q. 2.

Q. 2. *Quotuplex eſt cultus indebitus?*

R. Duplex, alius qui exhibetur creaturæ tanquam Deo, & dicitur cultus falſi numinis: alius, quo verus Deus colitur, & hic rurſus duplex eſt, ſcil. falſus, & ſuperfluus.

Cultus falſus eſſet in eo, qui falſis miraculis veram fidem confirmaret, ſuppoſititias reliquias obtruderet, cæremonias veteris legis in uſum revocaret; illæ ſiquidem ſignificabant Chriſtum venturum, quem jam veniſſe fides docet. Et hæc ſuperſtitionis ſpecies eſt peccatum lethale.

Cultus ſuperfluus eſt veri Dei cultus ab Eccleſiæ doctrina moribuſque alienus, & inutilis ad Dei honorem, ut quarumdam Miſſarum & candelarum certus numerus, *qui magis a ſuperſtitioſo cultu, quam a vera Religione inventus eſt*, inquiunt Patres Tridentini ſeſſ. 22. decreto de vitandis in celebratione Miſſarum. Hæc ſuperſtitio, ſecluſo contemptu & ſcandalo, non eſt niſi peccatum veniale.

Q. 3. *Quotuplex eſt falſi numinis cultus?*

R. Triplex, nempe idololatria, divinatio, & vana obſervantia.

Idololatria eſt ſupremus cultus creaturæ exhibitus, ut oblatio ſacrificii facta idolo.

Divinatio eſt notitiæ divinæ uſurpatio ope dæmonis.

Dicitur 1. *notitiæ divinæ uſurpatio*, quia eſt quædam notitia ita Dei propria, ut ab ipſo ſolo creaturæ communicari poſſit: talis eſt ſecretorum cordis cognitio, juxta illud Jer. 17. v. 10. *Ego Dominus ſcrutans corda, & probans renes.* Talis eſt cognitio futurorum, quæ a libertate pendent, ut habetur Iſ. 41. v. 23. *Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia dii eſtis.* Hinc Tertull. Apoſ. 20. *Idoneum, opinor, teſtimonium divinitatis, eſt veritas divinationis.*

Dicitur 2. *ope dæmonis*, cum enim talis notitia humana arte haberi non poſſit, neceſſe eſt ut expectetur vel a Deo, vel a dæmone: ſi a Deo, tentatio Dei eſt, niſi id fiat ex ſpeciali Dei inſtinctu, ut Act. 1.

verſ.

verſ. 24. ſed de tentatione Dei infra. Invocatur autem dæmon ad iſtam notitiam obtinendam, vel expreſſe, ut ſolent Magi, vel tacite obſervando ea, quæ ad talem notitiam naturaliter non deducunt. Sic Genethliaci, qui ex hora nativitatis & ſyderum inſpectione fortunam hominum conjiciunt. Chiromantici, qui ex manuum lineis, quæ homini obventura ſint, colligunt. Negandum tamen non poſſe utcunque cognoſci ex concurſu ſyderum, ex vultu & lineamentis corporis, quæ ſit indoles hominis & naturalis propenſio, quam, ut plurimum, ſequi ſolet. Sed inde certo conjicere ipſum fore fortunatum, vel infortunatum, in bello caſurum, vel victorem evaſurum, mera divinatio eſt, & falſi numinis cultus.

Vana obſervantia eſt ſuperſtitio, qua effectus intenditur per media inutilia, quæ nec a Deo, nec a natura vim ullam habent, ut prolatio quorundam verborum, herbæ collectæ vigilia S. Joannis Baptiſtæ.

Q. 4. *Quotuplex eſt divinatio?*

R. Multiplex numeratur. Si fiat idoli reſponſo; dicitur Oraculum: ſi in ſomno, ſomnium, de quo Jerem. 29. v. 9. *Ne attendatis ad ſomnia veſtra*: ſi per vatem arreptitium, ſed pſeudo-prophetam, vaticinium; ſi per exta ſeu viſcera animalis immolati, aruſpicium; ſi per mortuos in ſpeciem ſuſcitatos, necromantia: ſi per effectum in terra, geomantia: in qua, hydromantia: ſi per lineas manus, chiromantia: ſi per volatum, garritum & ſitum avium, auſpicium & augurium: ſi per ſyderum inſpectionem, aſtrologia judiciaria, de qua Jerem. 10. v. 2. *A ſignis cæli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ ſunt*. Et Iſa. 47. v. 13. Damnantur quoque Aſtrologi, tum Jure canonico Cap. *Sed & illud* 26. q. 2. tum jure civili, Cod. de epiſcopali audientia. Si per ſortes, dicuntur cleromantia, ſortilegium, ſeu ſors divinatoria, a qua ſortilegi, ſeu ſortiarii.

Advertes tamen triplicis generis eſſe ſortes. Aliæ dicuntur diviſoriæ, aliæ conſultoriæ, aliæ divinatoriæ: Diviſoriæ, quibus decern'tur cui res tribuenda ſit, licite adhiberi poſſunt ad honeſtum ludum, ad hære-

hæreditatis diviſionem, ad litis diremptionem, ubi jus utriuſque partis apparet æquale; habetur enim Proverb. 18. v. 18. *Contradictiones comprimit ſors, & inter potentes quoque dijudicat*. Conſultoriæ, quibus conſilium divinum expoſcitur ad cognoſcendum quid in re obſcura agere oporteat, Dei tentationem continent, niſi ad eas Deus impellat, ut in electione ſancti Matthiæ, Act. 1. certum quippe eſt in illa hypotheſi ſortes non a dæmone, ſed a Deo temperari, ut habetur Prov. 16. v. 33. alioquin ſortes prohibentur Cap. *Sortes* 26. q. 5. cap. *Eccleſia*, tit. *de Sortilegiis*, omnes ſortes in Eccleſiaſticis electionibus prohibentur. Divinatoriæ, quibus inquiritur quid futurum ſit, ad ſuperſtitionem pertinent.

Advertes 2. non omnem conjectationem ex ſomniis & motibus animalium eſſe vanam & ſuperſtitioſam; namque varia diſpoſitio aeris immutare poteſt corpora animalium, quæ pro diverſa ſui affectione naturaliter moventur & ſomniant. Hinc volatus & ſitus quarundam avium pluviam vel ſerenum tempus portendunt: ſomnia quæ ex temperamento proveniunt, morbum præcavendum aliquando indicant. Sic & ſyderum concurſu prævideri poſſunt eclypſes, frigus, æſtus, venti, pluviæ, & ſimiles effectus, qui ab eis naturaliter pendent. Unde duplex diſtinguitur aſtrologia, alia naturalis, alia judiciaria; prior, de qua hic, licita eſt; poſterior, quam ad divinationem retulimus, illicita eſt in Scripturis, & in jure tum canonico, tum civili ſæpiſſime damnata, & noviſſime a Sixto V. in Bulla *Cæli & terræ*, in qua prohibet ex horoſcopo prædicere de moribus fortuna pueri nati.

Q. 5. *Quotuplex eſt obſervantia vana?*

R. Primo, varia ſortitur nomina pro diverſitate effectuum, qui per eam intenduntur. Si enim adhibeatur ad conſequendam ſcientiam, dicitur ars notoria: ſi ad ſanitatem, invulnerabilitatem, obſervantia ſanitatum: ſi ad ominandos futuros eventus, ex occurſu leporis v. g. ex obſervatione dierum, tanquam alii ſint fortunati, alii infortunati, ex numero hominum ad menſuram accumbentium colligatur aliquid adverſi

verſi futuri, eſt obſervantia futurorum eventuum : ſi adhibeantur res ſacræ, v. gr. verba ſacræ Scripturæ proferantur, ſchedæ verbis Evangelii inſcriptæ geſtentur cum certa perſuaſione obtinendi extraordinarios effectus, puta ſubito extinguendi incendium, non moriendi ſine confeſſione, &c. eſt obſervantia Sacrorum, de qua Auctor Tract. de rectitudine catholicæ converſationis tom. 9. operum S. Auguſtini, ſic ſcribit :
„ Si a Clericis fiat & dicatur quod res ſancta ſit, &
„ in lectione divina contineatur, non eſſet dignus no-
„ mine Clericorum, ſed hæreticorum ; quia non eſt
„ in eis remedium Chriſti, ſed venenum diaboli.

Dixi : *cum certa perſuaſione*; nam proferre, vel geſtare ſacræ Scripturæ verba, quaſdam orationes recitare, in quibus nihil falſum, aut vanum continetur, ad obtinendum aliquod a Deo beneficium, ſi ſaluti noſtræ expedire judicaverit, pium eſt, nedum illicitum, & a Sanctis obſervatum. Sed ſuperſtitio agnoſcenda eſt, ſi hiſce verbis aut rebus talis tribuatur virtus, qualem nequidem ineſſe credimus formis Sacramentorum ; namque Sacramenta non proſunt ponentibus obicem : ſuperſtitioſa vero illa, a quocunque etiam impiiſſimo obſerventur, infallibilem habent effectum, ut ajunt ; incendium ſtatim extinguitur, morbus ſubito abſcedit.

Porro cum Deus tantam efficaciam non promiſerit hujuſmodi verbis & rebus, nec credibile ſit eam de facto infallibiliter tribuere nulla ratione habita nequitiæ illorum, qui talia uſurpant, fateri neceſſe eſt diabolica eſſe illa opera, & hujuſmodi ſuperſtitiones ad cultum dæmoniorum pertinere, ut docet S. Auguſt. lib. de vera Relig. cap. 55. his graviſſimis verbis :
„ Non ſit vobis Religio cultus dæmonum ; quia om-
„ nis ſuperſtitio, cum ſit magna pœna hominum, &
„ periculoſiſſima turpitudo, honor eſt ac triumphus
„ illorum.

R. Secundo. Celebrior eſt obſervantiæ vanæ diviſio in magiam, & maleficium.

Q. 6. *Quid eſt Magia ?*

R. Generatim eſt ratio operandi mira. Ea autem dicuntur mira, quæ habent cauſſam latentem, quamvis

na-

naturalem, & in eo diſtinguuntur a miraculis, quod miraculorum cauſſa ſit ſupernaturalis, nec alia poſſit agnoſci, quam Deus, qui ſolus poteſt movere creaturas ſupra earum vires ad producendum quemcumque voluerit effectum. Mira vero procedunt ex naturali creaturæ virtute, ſed occulta, & a ſapientioribus duntaxat cognita, & idcirco idiotæ plura mirantur quam Philoſophi, qui apud Perſas dicuntur Magi: Magia quippe eſt nomen Perſicum, quod idem eſt ac ſapientia, ſeu philoſophia; quo ſenſu dicitur Matth. 2. *Ecce Magi ab Oriente venerunt*, id eſt, Sapientes ſeu Aſtrologi. In Scripturis tamen *Magus* frequentius ſignificat eum, qui arte diabolica utitur, Levit. 19. verſ. 31. *Non declinetis ad Magos*, Act. 8. verſ. 9. de Simone dicitur: *Qui fuerant in civitate Magus, ſeducens gentem Samariæ.*

Q. 7. *Quotuplex eſt Magia?*

R. Duplex, naturalis, & ſuperſtitioſa.

Magia naturalis eſt ratio operandi mira per cauſſas naturales occultas. Quando cauſſæ illæ latentes arte quadam, puta medica, mathematica deprehenduntur, eſt magia artificialis, licita, & nulli periculo obnoxia; periti ſiquidem in hac arte, certi ſunt dæmonem in ſuis operationibus non admiſceri. Si autem cauſſa operantem lateat, nec poſſit etiam a peritioribus ſufficienter explicari, ut de pulveris ſympatici effectibus narrant, periculoſiſſima eſt illa magia naturalis, valdeque timendum, ne mirabiles illi effectus in tacita diaboli pacta & conventa, potius quam in occultam naturæ virtutem referendi ſint.

Magia ſuperſtitioſa eſt ratio operandi mira ope dæmonis.

Dicitur 1. *ratio operandi*, ut diſtinguatur a divinatione, quæ eſt ratio cognoſcendi.

Dicitur 2. *mira*, non miracula, namque vera miracula ex dictis ſunt opera omnipotentiæ divinæ ſolius, quæ legibus naturæ non conſtringitur ſicut cauſſæ ſecundæ, alioquin fidem noſtram efficaciter probarent. Ergo magica arte non poteſt mortuus reſurgere, eadem numero perſona in duobus locis diſtantibus

ſimul

ſimul præſens conſtitui, forma humani corporis in beſtialem tranſmutari; quia in natura nulla ſeminalis virtus ineſt ad iſta patranda. Quod ſi talia aliquando videantur fieri, præſtigiæ ſunt, & deceptiones. Utrum autem dæmones in corpore aſſumpto generare poſſint, ut viſum eſt nonnullis e veteribus, controvertitur inter Philoſophos. Certum eſt id non poſſe niſi mediante ſemine humano aliunde adducto, & conſervante nativum calorem. Quomodo vero vera miracula a falſis ſecerni poſſint, diximus ubi de miraculis Chriſti Tract. de Incarnat.

Dicitur 3. *ope dæmonis*; quo diſtinguitur Magia ſuperſtitioſa a naturali.

Q. 8. *Quibus indiciis colligitur Magiam eſſe ſuperſtitioſam & diabolicam?*

R. Tribus potiſſimum, 1. Si opera excedant vim naturæ. 2. Si adhibeantur quæ per ſe nullam habere poſſunt efficaciam ad effectum ponendum, ut characteres, certæ figuræ, verba ignota, falſa, abſurda; non cohærentia, vel etiam ſacra, tanquam per ſe efficacia, &, ut loquuntur, ex opere operato, Sicut enim venefici poculum lethiferum condiunt mellitis liquoribus; ſic dæmon, ex Tertulliano, venenum erroris & impietatis rebus ſacratioribus admiſcere ſolet. 3. Si ad efficaciam operis requirantur circumſtantiæ vanæ & ſuperfluæ, v. gr. quod fieri debeat tali die, hora, numero, a maſculo inter fratres ſeptimo ordine nativitatis, &c.

Q. 9. *Quid eſt maleficium?*

R. Eſt ratio operandi mira & noxia ope dæmonis.

Maleficium duplex eſt, aliud veneficum, quo morbi, dolores, & mors inferuntur, tempeſtates excitantur. Hinc quidam nautæ dicuntur emere ventum a Magis; aliud amatorum, quo flectuntur homines vel ad odium, vel ad amorem carnalem. Hæc autem efficit dæmon commovendo humores, ita ut inde naſcatur gravis tentatio, quæ cum abſolute non neceſſitet, non omnino excuſari poſſunt mulieres, quæ philtris in rem veneream ſe conſenſiſſe affirmant.

Q. 10.

Q. 10. *Eſtne credibile Deum talia dæmonibus aliquando permittere?*

Negari non poteſt, teſtante Scriptura & Eccleſiæ Traditione. Nam Exodi 7. & 8. Magi coram Pharaone plura ſigna fecerunt. 1. Reg. c. 28. Phythoniſſa ſuſcitavit Samuelem. Act. 8. Simon Magus artibus magicis ſeduxit Samaritanos. Et cap. 16. v. 17. puella arreptitia habet ſpiritum pythonem, ideſt, arcana revelantem. Matth. 24. Chriſtus prædixit futuros pſeudochriſtos & pſeudoprophetas, qui dabunt ſigna magna & prodigia. Denique quolibet Eccleſiæ ſæculo Patres & Concilia meminerunt maleficorum & incantatorum, qui eorum ætate graſſabantur. Sanctus Irenæus, Tertullian. Apologet. 23. Sanctus Chryſoſtomus homil. 39. adverſus Judæos, Sanctus Auguſtinus lib. 2. de doctrina Chriſt. cap. 23. Concil. Laodic. can. 36. Carolus Magnus lib. 6. Capitul. cap. 72. & alii. Quin & Eccleſia remedia præſcribit contra maleficia.

Q. 11. *Cur Deus hanc poteſtatem concedit dæmonibus?*

Reſpondet S. Auguſtinus cit. lib. 2. de doctrina Chriſt. cap. 23. concedi ad puniendam illicitam cupiditatem, tum eorum qui operantur illa vana, tum eorum qui iis utuntur: „ Hinc enim fit, *inquit*, ut occulto quodam judicio divino cupidi malarum rerum homines tradantur illudendi & decipiendi pro meritis voluntatum ſuarum, illudentibus eos atque decipientibus prævaricatoribus Angelis, quibus iſta pars mundi infima ſecundum pulcherrimum ordinem rerum, divinæ providentiæ legi ſubjecta eſt. Quibus illuſionibus & deceptionibus evenit, ut illis ſuperſtitioſis & pernicioſis divinationum generibus multa futura dicantur, nec aliter accidant quam dicunt (*nota*) multaque obſervantibus ſecundum obſervationes ſuas eveniant, *quibus* implicati curioſiores fiant, & ſeſe magis magiſque inferant multiplicibus laqueis pernicioſiſſimi erroris. Hoc genus fornicationis animæ ſalubriter divina Scriptura non tacuit...... Etiamſi dixerint vobis, *inquit*, & ita evenerit, ne credatis (*Deuter.* 13.)

„ Omnes

„ Omnes igitur artes hujuſmodi, vel nugatoriæ, vel „ noxiæ ſuperſtitionis, ex quadam peſtifera ſocietate „ hominum & dæmonum, quaſi pacta infidelis & doloſæ amicitiæ conſtituta, penitus ſunt repudiandæ „ & fugienda Chriſtiano. *Et infra*: In omnibus ergo „ iſtis doctrinis ſocietas dæmonum formidanda, atque „ vitanda eſt, cui nihil cum principe ſuo diabolo, „ niſi reditum noſtrum claudere atque obſerare conantur.

Q. 12. *Quale eſt peccatum vanæ obſervantiæ?*

R. Eſt lethale, niſi ignorantia invincibilis excuſet.

Probatur 1. ex Scriptura, Deuter. 18. „ Cave ne „ imitari velis abominationes illarum gentium nec inveniatur in te, qui..... ariolos ſciſcitetur, & obſervet ſomnia atque auguria, nec ſit maleficus, nec „ incantator, nec qui pythones conſulat, nec divinos, aut quærat a mortuis veritatem: omnia enim „ hæc abominatur Dominus, & propter iſtiuſmodi „ ſcelera delebit eos. „ Ex quibus verbis colligere neceſſe eſt, vanam obſervantiam eſſe graviſſimum crimen, & quaſdam idololatriæ reliquias, quas ignorantia & incuria Paſtorum a Paganis ad Chriſtianos tranſmiſit.

Probatur 2. ex Traditione.

Concilium Laodicenſe Can. 36. „ Non oportet eos, „ qui ſunt ſacrati, vel Clerici, eſſe magos, vel incantatores, vel facere ea, quæ dicuntur amuleta „ (phylacteria, ligaturæ) quæ quidem ſunt ipſarum „ animarum vincula: eos autem, qui talibus rebus „ utuntur, ejici ex Eccleſia juſſimus. „ Concilium primum & quartum Mediolanenſe, tit. *de magicis artibus*, præcipit Paſtoribus & Confeſſariis, ut graviter objurgent eos, qui remedium aliquod valetudini, aut vulneribus adhibent, quod non a Medica arte, ſed a ſuperſtitione perficiſcitur; qui dies, tempora, & momenta, avium volatum, occurſum pecudum obſervant in itineris ſuſceptione, aut cujuſvis rei inſtitutione; quæ denotant grave peccatum. Idem ſuadent verba tum S. Auguſtini mox relata, tum Tertulliani cit. cap. 23. Apol. „ Quas artes (*magicas*) ut ab

„ Ange-

„ Angelis deſertoribus prædictas, & a Deo interdi„ ctas, ne ſuis quidem cauſſis adhibent Chriſtiani. „ Addit S. Chryſoſtomus hom. 39. adverſus Judæos, potius oppetendam mortem ſine iſtis vanis obſervationibus, quam iiſdem curari, & eum, qui talia neglexerit, fore martyrem; „ Hic & tu, *inquit*, ſi repule„ ris incantamenta, etiamſi morbo moriaris, martyr „ perfectus fueris, eo quod aliis pollicentibus morbi „ levationem cum impietate, præoptas mortem cum „ pietate. „ Denique in quibuſdam diœceſibus vana obſervantia numeratur inter caſus graviores, & Epiſcopo reſervatos.

Dixi: *Niſi ignorantia invincibilis excuſet.*; talis autem cenſetur in iis, qui nec pactum cum dæmone ſuſpicati ſunt, nec aliud quidquam mali in hujuſmodi obſervantiis, nec a quoquam præmoniti ſunt ineſſe. Sed excuſari non poſſunt, qui vel expreſſe cum dæmonibus fœdus ineunt, vel monentibus iſta eſſe illicita non acquieſcunt.

Q. 13. *Licetne a malefico petere diſſolutionem maleficii?*

R. Poteſt duobus modis maleficium diſſolvi. 1. Per novum maleficium, & uſum alicujus vanitatis: 2. Per meram deſtructionem prioris maleficii, v. gr. tollendo ſignum, characteres, &c. quibus annexum eſt pactum, ſolvendo nodum funiculi, quo durante dicitur impediri uſus matrimonii. Primum eſt prorſus illicitum; quia ex dictis res eſt per ſe mala morbum maleficio curare. Secundum eſt licitum; quia honeſtum eſt deſtruere opera diaboli, idolum in cloacam dejicere, libros magos comburere, quidni & diabolica ſigna? Immo malefico pœnitenti Confeſſarius injungere debet, ut noxia illa amoveat, ſi poſſit abſque invocatione dæmonis.

§. II.

§. II.

De Irreligioſitate.

Q. 1. QUid eſt irreligioſitas?

R. Eſt peccatum, quo Deus vel in ſe, vel in rebus ſacris inhonoratur.

Q. 2. *Quotuplex eſt irreligioſitas?*

R. Quintuplex; tentatio Dei, ſacrilegium, perjurium, blaſphemia, & ſimonia.

Q. 3. *Quid eſt tentatio Dei?*

R. Eſt dictum vel factum ad capiendum experimendum omnipotentiæ, aut alterius attributi divini, per extraordinarium effectum ab eo temere expectatum.

Dicitur 1. *dictum vel factum*, quo intelligitur etiam omiſſio dicti vel facti, ut ſi quis vellet prorſus abſtinere a cibo, ſperans ſe a Deo extraordinarie ſuſtentandum. Sic Eccl. 17. dicitur quaſi tentans Deum; qui ante orationem non præparat animam ſuam, quia omittit medium neceſſarium ad recte orandum.

Dicitur 2. *per extraordinarium effectum*: nam religioſum eſt & pium aliquid a Deo expectare juxta præſcriptum providentiæ ejus ordinem, v. g. quod plantanti & riganti dabit incrementum.

Dicitur 3. *temere expectatum*, quia ſi juberet Deus a ſe peti miraculum, ut juſſit Regi Achaz Iſ. 17. vel ſi neceſſitas urgeret, nec aliud ſuppeteret medium, ut dicitur 2. Paral. c. 20. v. 12. *Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolum reſidui habemus, ut oculos noſtros dirigamus ad te*; non cenſeretur tentatio Dei, modo id fieret cum ſumma humilitate, reſque tota permitteretur divinæ voluntati, exemplo trium juvenum Dan. 3. v. 17. & diſcipulorum Chriſti, Act. 5. v. 30.

Q. 4. *Quale peccatum eſt tentatio Dei?*

R. Eſt natura ſua mortale; quia magna cenſetur irreverentia, quod vilis creatura præſumat Deum leges providentiæ ſuæ ad nutum illius immaturum; prohibeturque Deut. 6. & Matth. 4. *Non tentabis Dominum Deum tuum*. Peccatum autem illud adjunctam ali-

aliquando habet infidelitatem, ut ſi quis dubitans de divina ſcientia, aut providentia, eam miraculo probare velit,

Dixi, *ex natura ſua;* nam poteſt eſſe veniale in eo, qui nec vult, nec advertit actionem ſuam pertinere ad Dei tentationem.

Q. 5. *Quid eſt ſacrilegium?*

R. Eſt violatio rei ſacræ.

Q. 6. *Quotuplex eſt ſacrilegium?*

R. Triplex, quia totuplex eſt ſacrilegium, quotuplex eſt ſpecies rei ſacræ. Atqui triplex eſt ſpecies rei ſacræ, nempe perſona, ut Clericus Religioſus: locus, ut templum, cœmeterium: ceteræ res Deo dicatæ, ut ſacramenta, vaſa ſacra, reliquiæ, imagines, Scriptura ſacra, bona Eccleſiæ: Ergo triplex eſt ſacrilegium. Ad tertiam ſpeciem Theologi revocant tempus Deo dicatum, quanquam nonnulli putent violationem diei feſti non eſſe proprie ſacrilegium, ſed irreligioſitatem quandam, quia, inquiunt, non propter tempus præciſe certæ actiones præcipiuntur, aut prohibentur die feſto, ſed propter myſterium, quod die illo grata memoria recolitur; cum contra nonnulla prohibeantur in loco ſacro, directe ob loci venerationem.

Q. 7. *Quotuplici modo violatur perſona ſacra?*

R. Quadruplici. 1. Si injuſte percutiatur, aut manus violenta ſuadente diabolo in illum injiciatur, ſi v. g. veſtis ejus, aut pileus cum magna ejus dejectione & contumelia detrahatur: ſi conſpuatur, pulvere conſpergatur, injuſte detineatur cum magno ejus dedecore. In his & ſimilibus caſibus excommunicatio incurritur, niſi materiæ levitas excuſet a peccato mortali, ut contingit in pueris Clericali tonſura initiatis, qui non cenſentur gravi contumelia ſe afficere, dum in rixa ſe propellunt, aut pugno ſe percutiunt. 2. Si contra privilegium fori provocetur ad tribunal ſæculare. 3. Si ſine legitima auctoritate & contra immunitatem Eccleſiaſticam oneribus publicis ſubjiciatur. 4. Si ipſe ſacris Ordinibus initiatus, aut Religioſus profeſſus contra caſtitatem peccet.

Q. 8. *Quotuplici modo peccatur in loco ſacro?*

R. Triplici: Si vis eis inferatur, v. g. fores Eccleſiæ frangantur, bonis ſuis ſpolietur: ſi inde retrahantur delinquentes in caſibus prohibitis: ſi Eccleſiæ dirutæ materia in profanos uſus convertatur. 2. Si in loco ſacro fiant actus, quibus pollui poſſit, ut homicidio, illicita effuſione ſanguinis aut ſeminis humani, ſepultura excommunicati non tolerati, aut non baptizati. 3. Si exerceantur in loco ſacro alii actus, qui, licet eum non polluant, tamen ſanctitati ejus repugnant, vel ex prohibitione Eccleſiæ, ut mercatus, vel ex natura ſua ut omnia per ſe mala, de quibus fuſe egimus tractatu de ſacrificio cap. 13. hic conſulendo.

Q. 9. *Quale peccatum eſt ſacrilegium?*

R. Eſt mortale ex natura ſua, quia generatim loquendo gravis Religioni infertur injuria per violationem rerum ſacrarum: patetque ex pœnis, quibus puniuntur ſacrilegi: nam per legem civilem aliquando plectuntur capite, & per eccleſiaſticam, excommunicatione. Materiæ tamen levitas excuſat.

Q. 10. *Tres ſacrilegii ſpecies continentne ſingulæ malitiam ſpecie diſtinctam, & in ſacramentali Confeſſione exprimendam?*

R. Affirmant communiter Theologi cum Sancto Thoma quæſt. 99. art. 3. ſacrilegium enim tanto gravius eſt ceteris paribus, quanto res, quæ violatur, eſt ſanctior atque ſacratior: Atqui perſona eſt loco ſacratior, quia *ſanctitas loci*, inquit S. Doctor, *ordinatur ad ſanctitatem hominis: non enim propter locum gentem, ſed propter gentem locum Deus elegit*; 2. Mach. 5.

Dixi: *ceteris paribus*; nam enormis effractio templi cum ejus expoliatione gravius eſt crimen levi percuſſione Clerici.

Obſervat inſuper idem Sanctus Doctor in qualibet ſpecie ſacrilegii diverſos eſſe malitiæ gradus. Namque 1. eadem irreverentia pejor eſt in Eccleſia, quam in cœmeterio. 2. Aliter violatur ſanctitas loci ſacri per effuſionem ſanguinis, aliter per furtum. Similiter perſona ſacra magis deprimitur per injuſtam manus inje-

ctionem, quam per iniquam provocationem ad tribunal ſæculare. Denique aliud eſt ſacrilegium fornicarii voto ſimplici adſtricti, aliud Religioſi, aliud Clerici Ordinibus ſacris initiati, quia hæ perſonæ, aliæ aliis ſunt ſacratiores. Unde merito proſcripta eſt quorumdam modernorum ſententia, qua aſſerunt ſatis eſſe, ſi pœnitens in ſacramentali Confeſſione dicat ſe contra votum caſtitatis fornicatum fuiſſe.

Circa tertiam ſacrilegii ſpeciem ſic pergit S. Doctor cit. art. 3. Tertia ſpecies ſacrilegii, quæ circa alias res ſacras committitur, diverſos habet gradus, ſecundum differentiam rerum ſacrarum, inter quas ſummum locum obtinent ipſa ſacramenta, quibus homo ſanctificatur, quorum præcipuum eſt Euchariſtiæ ſacramentum, quæ continet ipſum Chriſtum. Et ideo ſacrilegium, quod contra hoc ſacramentum committitur, graviſſimum eſt inter omnia. Poſt ſacramenta autem ſecundum locum tenent vaſa conſecrata ad ſacramentorum ſuſceptionem, & ipſæ imagines ſacræ, & reliquiæ Sanctorum, in quibus quodammodo perſonæ Sanctorum honorantur & dehonorantur. Deinde ea, quæ deputata ſunt ad ſuſtentationem Miniſtrorum, ſive ſint mobilia, ſive immobilia. Quicumque autem contra quodcunque prædictorum peccat, crimen ſacrilegii incurrit.

De perjurio & de blaſphemia diximus capite præcedenti: quæ vero ſpectant ſimoniam, plurima ſunt, & ſeparatim examinanda.

CAPUT VIII.

De Simonia.

§. I.

Quid eſt Simonia?

R. Definitur, *ſtudioſa voluntas emendi vel vendendi aliquid ſpirituale, vel ſpirituale annexum*. Hanc definitionem a majoribus acceptam probat S. Tho-

S. Thomas q. 100. art. 1. eamque Theologi & Canoniſtæ unanimi conſenſu recipiunt. Sed accuratius exponenda eſt, cum ex illa omnes fere caſus, qui in hac materia occurrunt difficile, reſolvi queant. Itaque

Dicitur 1. *voluntas*, quia omne peccatum debet eſſe voluntarium. Voluntarium autem non eſt, niſi adſit cognitio & advertentia ſufficiens: ignorantia enim invincibilis tollit voluntarium: propterea in definitione additur, *ſtudioſa*, ideſt, deliberata, & ex electione profecta. Ergo in caſu difficiliori poteſt dari ſimonia materiali tantum, ſicut & uſura, quæ non ſit formaliter peccatum. Sed quemadmodum reſtituendum eſt lucrum proveniens ex contractu uſurario bona fide inito, quia contractus ille cum ſit invalidus, non transfert rei uſurarie dominium; ſic & pretium per ſimoniam comparatum reddi debet; quia res ſpiritualis vendi non poteſt, Beneficium verbi gratia dimittendum, quia collatio fuit irrita: Officium quoque Ordinis ſimoniace collati ſuſpendendum, donec cum promoto fuerit diſpenſatum, Cap. *de ſimoniace ordinatis*, tit. *de ſimonia*, ubi ſic loquitur ſummus Pontifex Lucius III. „ Cum quidam ſecundum quandam ſpeciem „ ſimoniacæ, utpote ipſi ignorantibus, ſimoniace or„ dinentur, poſſunt quia ſimoniaci non ſunt (*formali„ ter*) in ſuis Ordinibus remanere, „ ſcil. cum Epiſcopi diſpenſatione, ut probat Gloſſa; quia per ordinationem ſimoniacam nullum jus acquiritur. Sed de pœnis ſimoniacorum poſtea.

Dicitur 2. *vel emendi, vel vendendi*, quibus verbis indigitatur omnis contractus onerosus & minime gratuitus, ſive quælibet commutatio rei ſpiritualis cum temporali; quatuor his contractibus innominatis expreſſa. 1. Do ut des, 2. Do ut facias. 3. Facio ut des. 4. Facio ut facias. Do v. g. Beneficium, ut des quoddam pecunia æſtimabile: quæ conventio ſpeciem venditioni præſefert. Do Canonicatum, ut facias in domo mea quæ ſunt Capellani, &c. qui contractus reducitur ad conductionem. Efficio, apud Principem, ut te ad Abbatiam nominet, ut tu viciſſim penſionem, quam tibi ſolvere teneor, mihi condones & remittas;

 quod

quod ad locationis contractum referri poteſt. Denique facio ut meo ſuffragio prior eligaris, ut mihi pariter ſuffrageris ad aliud officium, vel pecuniam mutues. Hinc contrahendi modus ſpecialis eſt, & ceteris diſſimilis.

Ergo ad ſimoniam proprie dictam neceſſaria non eſt venditio ſtricte ſumpta, ſeu pactio mercis cum pretio; ſed requiritur dumtaxat voluntas, ſeu intentio commutandi temporale cum ſpirituali, ſeu obtinendi unum ex his, mediante alio. Quod enim refert Scriptura Act. 8. de Simone, a quo ſimoniaci & ſimonia ſic nominantur: Quod Apoſtolis pecuniam obtulerit eo fine, eo intuitu, ut ab illis poteſtatem acciperet communicandi Spiritum Sanctum. Nulla ibi mentio pactionis mercis cum pretio, voluit ſolummodo muneribus ſuis Apoſtolis delinire & movere ad concedendam gratiam, quam ambiebat. Unde merito Summi Pontifices Alexander VII. & Innocentius XI. Clerus Gallicanus anno 1700. Facultas Pariſienſ. anno 1665. & Lovanien. ann. 1657. & 1659. & plures Epiſcopi in ſuis Diœceſibus has propoſitiones damnarunt, alii ut temerarias & ſcandaloſas, alii ut erroneas & hæreſim ſimoniacam per fallacem intentionis directionem inducentes: „ Non eſt contra juſtitiam, „ Beneficia Eccleſiaſtica non conferre gratis. Date „ temporale pro ſpirituali non eſt ſimonia, quando „ temporale non datur tanquam pretium, ſed dumtaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi „ ſpirituale; vel etiam quando temporale ſit ſolum „ gratuita compenſatio pro ſpirituali, etiamſi ſit prin„ cipale motivum, immo etiamſi ſit finis. „ Enimvero admiſſis illis opinionibus, ipſe Simon Scripturæ textu condemnari non poſſet, videreturque Apoſtolus præcipitem in eum tuliſſe ſententiam, quod exiſtimaſſet donum Dei pecunia poſſideri. Non enim illicitum eſt in illa ſententia, vel appetere donum Dei tanquam finem, per pecuniam veluti per medium, vel offerre pecuniam pro ſpirituali non ut pretium, ſed ut motivum, vel gratuitam compenſationem. Neque alia intentio in Simone præſumenda eſt, ex Urbano

bano Secundo Cap „ Salvator. Nec Apoſtolus, *in-*
„ *quit*, emptionem Spiritus Sancti (quam bene fie-
„ ri non poſſe noverat) ſed ambitionem quæſtus talis
„ in eodem Simone exhorruit, & maledictionis jaculo
„ percuſſit.

Dixi requiri voluntatem obtinendi ſpirituale per temporale: namque cap. *Etſi*, titul. *de Simon.* Si quis ordinatori, vel conſecratori ſuo offerat, „ quæ mo-
„ dici pretii fuerint, & quæ voluntatem recipientis
„ inclinare, vel movere non debeant, Eccleſia Ro-
„ mana interpretari non conſuevit, accipientem in
„ his delinquere, vel donantem. „ Addit ibidem Summus Pontifex certam regulam, ex qua colligere liceat, utrum munera proficiſcantur ex intentione movendi animum collatoris, nempe attendendum, quis dans, quiſve petens, quæ res, quæ cauſſa petendi. Quis dat, pauperne ſit; vel dives. Quis petit aut accipit, ſcilicet, an ſit locuples, aut indigens, adeo ut pro magno habeat, vel pro nihilo tale quid accipere. Quæ res, ſi magni vel minoris pretii. Quæ cauſſa, an inſtante neceſſitate. Cum autem citato capite agatur de equo, quem frater Archiepiſcopi Strigonienſis, vir nobilis & præpotens, ipſo neſciente, tranſmiſerat ad Legatum Cardinalem, qui Pallium ad Archiepiſcopum deferebat, cuique e navi egreſſus equitaturum non invenerat, Summus Pontifex aufert ſcrupulum Archiepiſcopi dubitantis, num propterea ſimoniace fuerit conſecratus? „ Quia non eſt veriſimile,
„ *inquit Gloſſa*, quod propter hujuſmodi modica
„ aliquis moveretur ad aliquod iniquum faciendum:
„ & ita videtur a contrario, quod ſi alia intentione
„ equum Cardinali dediſſet, alias non daturus, niſi ut
„ poſſet facilius expediri negotium fratris, licet eo
„ ignorante, præjudicaſſet ei.

Multo minus ſuſpecta eſſe debent munera, quæ acceptum Beneficium ſubſequuntur, quam quæ præcedunt, quia pro eis donum ſpirituale conferri non potuit, ſi nec promiſſa, nec prævifa fuerint. Duo tamen hic diligenter cavenda ſunt. Primum, ne ſolvantur, neve exigantur tanquam debitum, & veluti pretium

aut merces rei, vel actionis ſpiritualis. Namque veteres, ut S. Ambroſius libro 4. in Luc. ſanctus Cyrillus Jeroſolymitanus Catecheſ. 16. Hugo a ſancto Victore lib. 2. de Sacr. cap. 2. S. Thomas hic art. 1. ad quartum, Abulenſis, & alii uno ore Geizi ſimoniæ reum pronuntiant, quidquid contra ſentiant nonnulli recentiores; quia pecuniam quaſi debitam ex collato Beneficio exegit, 4. Reg. 5. Unde Innocentius III. C. *Sicut pro certo*, de ſimonia, ſic decernit: „ Tantum igitur abuſum, conſuetudinem, (quæ magis „ dicenda eſt corruptela) penitus reprobamus, firmi- „ ter ſtatuentes, ut pro his ſive conferendis, ſive „ collatis „ (nocent reſignantes, vel ejus conſanguinei, qui importune urgent reſignatarium ad remunerationem) „ nemo aliquid quocumque prætextu exi- „ gere, aut extorquere præſumat: alioquin & qui „ receperit, & qui dederit hujuſmodi pretium omni- „ no damnatum, cum Giezi & Simone condemne- „ tur. „ Et Petrus Damiani epiſt. ad Cardinales, de his, qui ante acceptam gratiam nullum pactum injerunt, poſtmodum vero tanquam a debitoribus exigunt, & extorquendis remunerationibus vehementer inſiſtunt, ſic ſcribit: *Hi ſe non dubitent Giezi crimen incurrere*. Secundum ne quis collator, aut patronus, quamvis omni pacto ceſſante, gratiam conferat intuitu doni antidotalis, alias non collaturus. Quemadmodum enim intentio facit uſurarium, ut habetur Cap. *Conſuluit* titul. *de uſur.* ſic & ſimoniacum; quia ſic affecti revera dant ſpirituale pro temporali. Similiter a ſimonia excuſari non poſſunt, qui ad dandum ſibi ſpirituale invitant his & aliis ſimilibus verbis: „ Non „ audeo quidquam tibi promittere, quia vetitum „ eſt: ſed confide probitati meæ & generoſitati: ego „ nunquam ero beneficii accepti immemor. „ Hi quippe per ſpem boni temporalis ſpirituale conſequi intendunt.

Dicitur 3. *aliquid ſpirituale*, quo nomine intelligitur res vel actio Deo ſacra, & ad religionem pertinens, ut ſunt Sacramenta, Reliquiæ Sanctorum, actus Ordinis & juriſdictionis ſpiritualis, Conciones & Ca-

techeſes ſacræ, quæ prout in Eccleſia fiunt a Clericis, ordinantur ad ſupernaturalem audientium ſalutem. Ergo docere Philoſophiam, Theologiam, vel etiam Rudimenta fidei, ſicut docentur in ſcholis a ludimagiſtris, quamvis actiones ſpirituales ſint, nihilominus non cenſentur materia ſimoniæ; quia non ſunt functiones ſacræ.

Dicitur 4. *vel ſpirituali annexum*: quædam enim temporalia ſic connexa ſunt ſpirituali, ut proventus temporales officio beneficiarii, reditus Monaſterii profeſſioni religioſæ, ut ſine eo emi, aut vendi non poſſint.

Q. 2. *Nunquamne licet vendere, aut emere temporale ſpirituali annexum?*

R. Diſtinguendum eſt, nam temporale tripliciter poteſt eſſe annexum ſpirituali. 1. Antecedenter. 2. Concomitanter. 3. Conſequenter.

Antecedenter illud cenſetur annexum, cui accedit ſpirituale, ut fundus, cui advenit Jus patronatus, quod eſt ſpirituale; vas, lapis, balſamum, quæ poſtea conſecrari contingit. Porro temporale hujuſmodi, cum ſit prius ſpirituale, & omnino ab eo independens, ſine dubio vendi & emi poteſt abſque ſimonia, modo tamen pretium ejus non augeatur ratione ſpiritalis annexi, nec Eccleſiæ talem venditionem prohibeat; qui enim carius venderet aut emeret, vel agrum propter jus ei annexum præſentandi ad Beneficia, vel lapidem altaris propter ejus conſecrationem, ſimoniacus eſſet; quia cenſeretur vendere, aut emere rem ſpiritualem. Extat quoque Eccleſiæ prohibitio, Cap. *Ea quæ*, tit. de ſimon. ne vendatur balſamum, quod in chriſmate continetur; quia cum balſamum ſit modici pretii, Epiſcopus Sacramenta vendere videretur.

Concomitanter annexa ſunt, quæ ſpirituale nec antecedunt, nec ſequuntur, ſed concomitantur, & hæc duplicis ſunt generis, alia enim ſunt mere extrinſeca, ut celebrare, vel concionari in quodam loco valde remoto; alia intrinſeca, ut labor & fatigatio neceſſaria ad celebrandam Miſſam, vel ad concionandum. Annexa

prioris generis, v. g. fatigatio longioris itineris, vendi poſſunt, quia prætio ſunt æſtimabilia, nec quidquam includunt ſpirituale: annexa vero poſterioris generis ſunt ipſamet functio ſacra, ſicut labor in colenda vinea, eſt ipſa vineæ cultura, ac proinde vendi nequeunt.

Conſequenter annexa ſunt ea, quæ ex ſpirituali pendent, tanquam a ſua cauſſa morali, ut proventus Beneficii ab officio divino, propter quod dantur, jus fruendi bonis Monaſterii a profeſſione ſolemni, quæ in eo emittitur, & de hujuſmodi temporali annexo rei ſpirituali intelligenda ſunt præſertim poſteriora definitionis verba.

Objicies 1. contra allatam definitionem. Hæreſis pertinet ad intellectum: Atqui ſimonia eſt hæreſis, Cap. *Presbyter*, 1. quæſt. 1. & Cap. *Patet*, quæſt. 7. dicuntur ſimoniaci primi, & præcipui Hæretici maxime deteſtandi, Cap. *Eos*, quæſt. 1. ſic habetur: „ Tolerabilior eſt Macedonii hæreſis, (*qua negabat Spiritum Sanctum eſſe Deum*) quam Simoniacorum. „ Illi enim creaturam & ſervum Dei Patris & Filii, „ Spiritum Sanctum delirando fatentur, illi vero Spiritum Sanctum efficiunt ſervum ſuum. „ Ergo ſimonia male definitur ſtudioſa voluntas.

Diſtinguo minorem cum S. Thoma hic art. 1. ad primum; Simoniaci ſunt hæretici interpretative & ſpecie tenus, quatenus vendendo donum Spiritus Sancti, exterius ſignificat illud eſſe quid veniale & pretio temporali æſtimabile, & de eo diſponunt tanquam de re, quæ ſit ſub illorum dominio, Conc. Sunt hæretici formaliter, quaſi interius credant donum Spiritus Sancti non pluris valere, quam pretium temporale, & ſuo dominio vere & propriæ ſubeſſe, ſubdiſtinguo: Aliquando, Tranſeat, & in hac hypotheſi infidelitatem cum ſimonia conjungerent: ſemper & neceſſario, Nego min. Quemadmodum enim qui abuteretur Euchariſtia, videretur quidem negare præſentiam realem, quamvis interius illam crederet: ſic qui vendit, aut emit donum Spiritus Sancti, indigne quidem illud tractat tanquam ſit quiddam vile & venale; ſed inde

non

non ſequitur neceſſario, quod temporale cum ſpirituali adæquet.

Inſtabis: in venditione adæquatur pretium cum merce: Atqui ſimonia ex dictis, eſt venditio rei ſpiritualis pro temporali. Ergo.

Diſtinguo major. In venditione juſta, Conc. Injuſta, Nego maj. Ideo enim eſt injuſta, quia in ea non ſervatur æqualitas. Porro ſimonia multis ex capitibus eſt injuſta: Ergo.

Objicies 2. contra ſecundam definitionis partem. Simonia reprobata eſt jure tum divino, tum Eccleſiaſtico: Atqui utroque jure probatur commutatio rei temporalis cum ſpirituali: Ergo ſimonia male definitur, voluntas emendi, &c.

Minor probatur 1. ex Scriptura: Luc. 10. verſ. 4. Chriſtus de operariis evangelicis, ait: *Dignus eſt operarius mercede ſua*, 2. Cor. 9: v. 11. *Si nos vobis ſpiritualia ſeminavimus, magnum eſt ſi carnalia veſtra metamus?* Et v. 14. *Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* Judæi quoque in veteri lege non conſulebant Prophetas vacuis manibus, ut conſtat ex cap. 9. 1. Regum verſ. 7. Probatur 2. ex conſtanti uſu univerſalis Eccleſiæ, in qua aſſignant decimæ pro Miniſteriis ſacris; taxantur ſtipendia reſpondentia cuilibet officio ſacro; celebrantur & approbantur contractus, in quibus fideles proprietatem bonorum ſuorum tam immobilium, quam mobilium transferunt in pia loca, cum pacto quod preces & ſacrificia pro ipſis ibidem offerantur. In Curia Romana diſpenſationes, & Beneficiorum proviſiones ſine pecunia non obtinentur. Patres Concilii Tridentini ſeſſ. 21. cap. 8. de Reformat. ſtatuunt quod tertia pars Præbendarum in diſtributiones convertatur, „ ne qua in parte, *inquiunt*, minuatur di„ vinus cultus; ſed ei debitum omnibus in rebus ob„ ſequium præſtetur, „ nimirum, propter ſpem lucri præſentibus duntaxat injectam. Denique Concilium Conſtantienſe ſeſſ. 8. hunc Wicleffi articulum cum aliis damnavit: „ Simoniaci ſunt, qui ſe obligant „ orare pro aliis, qui eis in temporalibus ſubve-

„ niunt. „ Ex quibus ſequitur, contractus oneroſos; ſive emptionis, Do ut des: ſive conductionis, Do ut facias; ſive locationis, Facio, ut des, non eſſe ſimoniacos, ac proinde rejiciendam allatam ſimoniæ definitionem.

Nego minor. ad cujus confirmationem, Reſpondeo, hæc intelligenda de mercede, non proprie dicta, quæ ſit pretium reſpondens merito & dignitati operis ſacri; ſed latius ſumpta pro ſtipendio neceſſitatis. Quod autem diſtinguendum ſit inter mercedem, ſeu pretium, & neceſſariam ſuſtentationem, docet ſanctus Auguſtinus libro de Paſtoribus cap. 2. ubi ſic habet de Miniſtris ſacris: „ Accipiant ſuſtentationem „ neceſſitatis a populo, & mercedem diſpenſationis „ a Domino; „ declaraturque exemplo Curſoris regii, qui longo itinere præfert magni pretii munera, quibus Rex ſtrenuum & vigilantiſſimum alicujus provinciæ ducem honorare ſtatuit. Curſor ille ſicut gratis accepit illa munera: ſic gratis deponit, nec pretium eorum exigit. Sed æquum non eſt, ut propriis impenſis tam longam peregrinationem peragat. Cum autem nullum pro ea, ut ſupponitur, a Rege ſtipendium acceperit, quid juſtius quam ut a duce expectet? Sic ſe res habet in noſtro negotio. Chriſtus miſit ſuos diſcipulos myſteriorum divinorum diſpenſatores ſine pera, ſine pecunia in zonis ſuis, ſed cum hoc præcepto: *Gratis accepiſtis, gratis date.* Addit tamen, *dignus eſt operarius cibo ſuo*, Matth. 10. *mercede ſua*. Luc. 10. Mercede, inquam, non quæ ſit pretium rei ſacræ quam miniſtrant, alioquin contradictoria locutus fuiſſet, *Gratis date, mercedem accipite*; ſed quæ ſit ſubſidium neceſſitatis eorum, qui totos ſe fidelium obſequio mancipant. Major autem eſt illorum neceſſitas, qui majora onera ſuſtinent, ut ſummus Pontifex, Epiſcopi, & qui bene præſunt, de quibus Apoſtolus 1. Timoth. c. 5. *duplici honore* (honorario) *digni habeantur*.

Inſtabis: ex hac reſponſione ſequitur neminem ex munere accepto poſſe judicari ſimoniacum, ſed ex ſola ejus intentione, quæ cum ſit occulta, etiam abſol-

vendus

vendus erit ipſe Simon; caritas enim exigit, ut alioſum facta benigne interpretentur, ſi id fieri poſſit, cap. *Eſtote*, de reg. juris. Immo vera erit quorundam recentiorum ſententia, a Clero Gallicano notata, per mentis directionem omnem vitari ſimoniam, adeo ut tanquam Idea Platonica nullibi reperiatur niſi in ſtolidis; facile enim eſt cuilibet prudenti recta intentione dare & accipere pecuniam, & quidquid eſt pecunia æſtimabile, ut ſtipendium honeſtæ ſuſtentationis, non ut pretium aut mercedem ſacri operis.

Nego ſequelam, & ad ejus confirmationem reſpondeo.

Primo, intentio ſatis ſe prodit per externum opus lege prohibitum, v. gr. ſine cunctatione blaſphemum aut furem dicimus, qui cum advertentia blaſphemias profert, aut aliena ſurripit. Atqui Eccleſia prohibet, & damnat tanquam ſimoniaca, 1. generatim omnia pacta pro ſpiritualibus; C. *Pactiones*, tit. de Pactis. 2. ſpeciatim pro ingreſſu Religionis, quando Monaſterium eſt pingue, C. *Non ſatis*, C. *Veniens*, tit. de ſimon. Et in extrav. *Sane*. Urbanus IV. prohibet exigi pro receptione ad Religionem, *quoſcumque paſtus, pecunias, jocalia, qui res alias etiam ad uſum eccleſiaſticum*. Item pro Beneficiis & Officiis Eccleſiaſticis quibuſcumque, Extravagante, *Cum deteſtabile ſcelus ſimoniacæ pravitatis*, quæ eſt Pauli II. tit. de ſimon. ubi ſummus Pontifex non ſolum electores, præſentantes, ſed & mediatores, qui quomodolibet dederint aut receperint pro Beneficiis & Eccleſiaſticis Officiis, ferit excommunicatione Sedi Apoſtolicæ reſervata, polliceturque veniam complicibus, ſi revelaverint, alioquin *abſolvi non valeant*. Immo Concilium Tridentinum ſeſſ. 24. cap. 18. de reform. de examinatoribus in concurſu, ſic ſtatuit. „ Caveant ne quid„ quam prorſus occaſione hujus examinis nec ante, „ nec poſt accipiant: alioquin ſimoniæ vitium tam „ ipſi, quam alii dantes incurrant. *De ordinationibus „ quoque cap.* in ordinando, *tit. de ſim. ſic præſcribi„ tur*: „ Sicut non debet Epiſcopus manum, „ quam imponit: ita nec Miniſter, vel Notarius

„ in

„ in ordinatione ejus vocem vel calamum vendere: &
addit Trid. ſeſſ. 21. cap. 1. de ref. nec ſponte ob-
latum ſuſcipere: „ Nil, *inquit*, pro collatione quo-
„ rumcumque Ordinum, etiam Clericalis tonſuræ,
„ nec pro litteris dimiſſoriis, aut teſtimonialibus,
„ nec pro ſigillo, nec alia quacunque de cauſſa, et-
„ iam ſponte oblatum, Epiſcopi, & alii Ordinum
„ Collatores, aut eorum Miniſtri quovis prætextu
„ accipiant. Notarii vero .... pro ſingulis litteris
„ dimiſſoriis aut teſtimonialibus decimam tantum unius
„ aurei partem accipere poſſint, dummodo eis nul-
„ lum ſalarium ſit conſtitutum pro officio exercen-
„ do. Nec Epiſcopo ex Notarii commodis aliquod
„ emolumentum ex eiſdem Ordinum collationibus di-
„ recte vel indirecte provenire poſſit .... contrarias
„ taxas, ac ſtatuta & conſuetudines etiam immemo-
„ rabiles quæ potius abuſus & corruptelæ nuncupari
„ poſſunt, penitus caſſando & interdicendo „. De-
nique cauſſa 1. quæſt. 1. a Can. 99. ad Can. 110.
prohibentur exactiones pro Baptiſmo conferendo,
Euchariſtia diſpenſanda, & aliis Sacramentis mini-
ſtrandis, conſecratione Eccleſiarum, &c. Ergo qui
has leges contemnit; vel ex ſuo facto judicandus eſt
ſimoniacus.

Secundo, ubi lex vel laudabilis conſuetudo Mini-
ſtris Sacris permittit accipere a populo ſuſtentatio-
nem neceſſitatis, intentio ſimoniaca colligitur aut præ-
ſumitur, 1. Si exigatur per ſpiritualium ſubtractio-
nem, cum ex cap. in tantum, de ſimon. *Expreſſius
exprimat venditionis ſpeciem, qui prius recipit pretium,
quam rem conferat pretioſam*. Gratis tamen ſpirituali-
bus prius exhibitis, inquit S. Thom. art. 3. licite
poſſunt conſuetæ oblationes exigi a nolentibus & va-
lentibus ſolvere, auctoritate Superioris interveniente.
2. Si quis pecuniæ vi inducatur ad conferendam rem
ſacram, tum maxime, cum negare debeat, v. gr. ad
nuptias filiifamilias benedicendas invitis parentibus,
miniſtranda Sacramenta Pœnitentiæ & Euchariſtiæ in-
dignis, puta publicis uſurariis, concubinariis, &c.
Hæc eſt ipſa impietas Simonis, qui, mediante pecu-

nia, donum Spiritus ſancti, quo erat indignus, obtinere, voluit.

Quantum autem iſta venalitas fidelium animos offendat, præjudicetque cultui divino, intelligi poteſt, tum ex cap. 2. lib. 1. Reg. ubi de filiis Heli, qui partem, quæ ex victimis competebat Sacerdotibus, tollebant priuſquam perageretur Sacrificium, ſic legitur v. 17. *Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino: quia retrahebant homines a ſacrificio Domini.* Tum ex Concilio Later. IV. cap. Cum in Eccleſia, de ſim. *Horribile nimis eſt*, inquiunt Patres, *quod in quibuſdam Eccleſiis locum venalitas perhibetur habere: ita ut pro quibuſcunque perſonis eccleſiaſticis ponendis in ſedem, necnon & pro ſepulturis & exequiis mortuorum, & benedictionibus nubentium, ſeu aliis Sacramentis aliquid requiratur. Putant autem plures ex hoc licere; quia legem mortis de longa invaluiſſe conſuetudine arbitrantur: non attendentes quod tanto graviora ſunt crimina, quanto diutius infelicem animam tenuerunt alligatam.* Enimvero quis non facile arbitraretur ſe audire Judam dicentem: *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?* Matth. 26. cum omnibus vel ad benedicendas nuptias, vel ad celebrandas exequias paratis, Sacerdos miniſterium ſuum denegat, donec quis pecuniam aut numeret, aut pro ea ſpondeat? In his ergo titulus honeſtæ ſuſtentationis non excuſat omnino.

Tertio denique cavendum quoque ſimoniam in oblationibus, quæ vel ſponte fiunt in amicitiæ & gratitudinis teſtificationem, vel taxantur a Superiore in neceſſariæ ſuſtentationis ſubſidium, docet Synodus Pariſienſis ſub Stephano Poncherio, his verbis: *Ne Clerici committant ſimoniam etiam mentalem, adeundo divinum Officium ſub ſpe materialium diſtributionum.* Committunt autem, ſi illas diſtributiones tanquam finem operis ſacris intendant. Ita S. Thomas quodlib. 5. art. 11. *Clericus*, inquit, *qui vadit ad Eccleſiam principaliter propter diſtributiones, quas recipit tanquam finem ſui operis, committit ſimoniam:* Et Opuſcul. de offi-

officio Sacerdotis. *Non poteſt Sacerdos illa intentione miniſtrare, ut ex hoc pecuniam conſequatur; quia peccaret mortaliter.* Eadem tradit Gloſſa in cap. unic. de Clericis non reſidentibus in 6. probatque ex cap. *tua nos*, & ex cap. *Mandato*, de ſimon. ubi Simoniaci coram Deo dicuntur, qui dant temporalia cum intentione acquirendi ſpiritualia, & vice verſa, quamvis nullum pactum præceſſerit; quia id in ſpiritualibus eſt ſimonia, quod in temporalibus eſt uſura: Atqui ex C. *Conſuluit* de uſuris, uſurarius judicandus eſt & ad reſtitutionem compellendus, qui omni pactione ceſſante, mutuat, alias non mutuaturus, niſi ultra ſortem recipere ſperaret. Unde S. Auguſt. 2. part. tit. 3. concludit, mortale eſſe quærere aut appetere Curata Beneficia, principaliter propter honorem & divitias, quæ ex iis percipiuntur.

Q. 3. *Sed nunquid temporalia poſſunt appeti tanquam finis minus principalis & ſecundarius?*

R. Affirmant Theologi benemulti; ſed illa ſententia in praxi valde periculoſa eſt: tum quia cupiditati plurimum favet: tum quia facile eſt ſibi perſuadere temporale eſſe finem minus principalem, cum revera ſit principalis, ſæpiſſime etiam unicus ac totalis, ſpirituale vero medium; tum denique quia quod ſit pro temporali tanquam pro fine ſecundario gratis non fit, ut patet in eo, qui in B. Virginem pie affectus ita ædificaret ei ædem, ut nihilominus de mercede operis ſecundario cogitaret, & de ea paciſceretur. Evidens quippe eſt talem artificem pro pretio locare ſuas operas, quamvis primario ad cultum B. Virginis illas dirigat.

Confirmatur ex S. Auguſtino lib. 2. de Sermone Domini in monte cap. 25. ubi expendens Chriſti verba: *Quærite primum regnum Dei*, ſic ſcribit: „ Non
„ dixit deinde iſta quærite: ne cum iſta quæratis,
„ duos fines conſtituatis, ut & regnum Dei propter
„ ſe appetatis, & iſta neceſſaria: ſed hæc potius
„ propter illud .... Sicut autem omnes militantes
„ accipiunt annonam & ſtipendium; ſic omnes Evan-

„ ge-

„ gelizantes accipiunt victum & tegumentum. Sed „ non omnes propter ſalutem Reipublicæ militant, „ ſed propter illa quæ accipiunt. Sic & non omnes „ propter ſalutem Eccleſiæ miniſtrant Deo, ſed pro- „ pter temporalia, quæ tanquam annonam & ſtipen- „ dia conſequuntur, aut propter hoc, & propter il- „ lud. Sed ſupra jam dictum eſt: Non poteſtis duo- „ bus dominis ſervire. Ergo ſimplici corde tantum- „ modo propter regnum Dei debemus operari. Non „ autem in hac operatione, vel ſolam, vel cum re- „ gno Dei mercedem temporalem cogitare. “

Urgebis, ſi id in ſpiritualibus eſt ſimonia, quod in temporalibus uſura, vix ullus Clericus a ſimonia excuſari poterit: namque ex cit. cap. *Conſuluit*, uſurarius judicandus eſt, qui mutuat ſpe accipiendi ultra ſortem; alias non mutuaturus, quamvis nullum pactum præmiſerit. Quis autem Clericorum obſequio alicujus Eccleſiæ ſe manciparet, niſi commoda temporalia ſperaret? Annon plerique ab una Eccleſia ad aliam tranſeunt propter ampliores reditus? Cur Sacerdotes ad unam ædem potius quam ad aliam confluunt celebraturi, niſi quia ſtipendium alibi non eſſent accepturi? Nonne in majoribus Eccleſiis Cantores mercede conducuntur ad divina Officia celebranda, quemadmodum conducuntur famuli ad domeſtica obſequia? Cum ergo conſuetudinem tam univerſalem nullus ſine temeritate damnaverit tanquam ſimoniacam, alia quærenda eſt ſimoniæ definitio.

Nego anteced. Quia etſi non omnes Clericos, quamplurimos tamen a ſimonia vindicare licet, vel ex ipſa uſuræ ſimilitudine. Namque ex Sancto Antonino 3. part. tit. 1. cap. 7. mutuans dupliciter moveri poteſt ad mutuandum ex ſpe accipiendi ultra ſortem: 1. principaliter adeo, ut ſine illa ſpe non mutuaret, & tunc ſine dubio uſuram committit, juxta cit. c. *Conſuluit*. 2. Minus principaliter & ſecundario tantum, cum ſcilicet ex benevolentia & affectu ſublevandi neceſſitatem proximi, ſic paratus eſt ad mutuandum, ut ſine illa ſpe remunerationis gratuitæ, quæ affulget, nihilominus mutuaret. Simili modo inter Cle-

ricos

ricos diſtinguendum docet S. Thomas quodlib. 8. art. 1.
„ Si, inquit, hujuſmodi diſtributiones recipit (*Cle-*
„ *ricus*) quaſi finem ſui operis principaliter inten-
„ tum, ſimoniam committit, & ita mortaliter pec-
„ cat. Si autem habet finem principalem Deum in
„ tali actu, ad huiuſmodi autem diſtributiones reſpi-
„ cit ſecundario, non quaſi in finem, ſed ſicut in
„ id quod neceſſarium eſt ad ſuam ſuſtentationem,
„ conſtat quod non vendit actum ſpiritualem & ita
„ ſimoniam non committit, nec peccat. Sic enim
„ acceptio diſtributionum non erit cauſſa; quare ad
„ Eccleſiam vadat, ſed proprie hujuſmodi determina-
„ tionis, quare nunc vadat, & non alia vice. “
Item, quare in hac Eccleſia potius quam in alia ce-
lebret, aut miniſtret; non vero quare ſimpliciter ce-
lebret aut miniſtret.

Quod ſpectat Cantores conductitios, etſi aliqui
ſcribere non dubitaverint Cantorum officium non eſſe
ſacrum, quod pias aures offendit: temendum conſtan-
ter cautum, qui divinis laudibus adhibetur, pertinere
ad divinum Officium, muſicos in Eccleſiis adhiberi,
non ad demulcendas aures, ut in ludis theatralibus,
quod eſſet prorſus indecens & irreligioſum; ſed ad
laudes Dei depromendas, & provocandam fidelium
devotionem: Ergo gratis & religioſe id muneris obi-
re tenentur, nec temporale accipere debent, niſi ti-
tulo honeſtæ ſuſtentationis.

Ex noſtra reſponſione ſequitur ſatis non eſſe ad vi-
tandam ſimoniam, ſi dirigatur mentis intuitus: ſed
in primis corrigendum inordinatum voluntatis affe-
ctum. Namque ſimonia minus ex errore procedit,
quam ex cupiditate: *Simoniacus peroptime novit, &
male facit*, inquit S. Bonaventura in quartum diſt. 25.
quæſt. 4. *& ſic eſt avarus, & in peſſima avaritiæ
ſpecie, nec eſt proprie hæreticus*. Cum autem cupidi-
tas ſpectet temporale ut finem, & cetera etiam ſacra-
tiſſima ut media; ubicunque dominatur, ſimoniam da-
ta occaſione parit; in idiotis quidem & ſtolidis aper-
tam & craſſam; in doctis vero & perſpicacioribus ve-
latam honeſtis nominibus donationis, gratificationis,
& ſu-

& ſuſtentationis, quibus prudentes ſæculi hominum judicium & condemnationem effugiunt; eo infeliciores, quod impœnitentes incidant in manus Dei viventis. Extirpetur ergo cupiditas, ejus loco regnet ubique caritas, & ſimonia nuſquam erit.

Objicies 2. contra ultimam definitionis partem; temporale conſequenter annexum ſpirituali licite vendi & emi poteſt. Ergo non eſt ſimoniæ materia.

Probatur antec. ex communi Eccleſiæ praxi. Enimvero temporale ex dictis eſt conſequenter annexum Beneficio: Atqui temporale illud lege Eccleſiaſtica emitur & venditur, ut conſtat 1. ex Annatis, quæ lege nunc recepta exiguntur & ſolvuntur pluris vel minoris, quo proventus cujuslibet Beneficii ampliores ſunt vel tenuiores. 2. Ex penſionibus, quas reſignatarii coguntur ſolvere reſignantibus; eo fere modo, quo quis venderet domum vel agrum cum pacto annuæ penſionis.

Nego antec. ad cujus confirmationem.

Reſpondeo 1. acriter quidem fuiſſe pugnatum contra Annatas, præſertim quæ in Curia Romana exiguntur pro majoribus Beneficiis, quæ conſiſtorialia vocant, eo quod nonniſi in Conſiſtorio ſummi Pontificis conferri ſoleant; eaſque tanquam ſimoniacas fuiſſe proſcriptas in Concilio Baſileenſi ſeſſ. 21. & in Pragmatica ſanctione Caroli VII. ſed tandem omnes agnoverunt licite exigi in ſubſidium honeſtæ ſuſtentationis. Si enim oblationes & decimæ jure divino debentur Eccleſiæ Miniſtris, cur earum pars non cedet & ſummo Pontifici, qui univerſali Eccleſiæ providet; & Epiſcopis, qui totius diœceſeos curam gerunt: & Archidiaconis, qui in partem ſollicitudinis veniunt, nec aliunde habent unde honeſte ſuſtententur?

Reſpondeo 2. quoad penſiones. Sicut Eccleſia temporale annexuit ſpirituali, ita divellere & ſeparare poteſt, ſive ad neceſſariam ſuſtentionem eorum, qui ſibi utiliter miniſtrarunt, vel miniſtraturi ſunt, v. g. ad alendos juvenes in Seminario; ſive ad ſuſtinenda quædam Reipublicæ onera; cum enim Clerus ſit pars

Rei-

Reipublicæ, & quidem nobiliſſima, æquum eſt, ut eam laborantem pro virili adjuvet. Unde patet temporale tum annexum eſſe ſpirituali, cum ordinatur ad Miniſterium ſacrum, v. g. ad curam animarum, Officium divinum perſolvendum, &c. & eatenus nec emi nec vendi poteſt: ſeparatum autem eſſe, cum in uſus non ſacros diſpenſatur, & tunc licet de eo paciſci ſicut de ceteris bonis temporalibus.

Advertendum tamen eſt circa penſiones, 1. alias dici Laicas, quæ dantur Laicis pro miniſterio pure temporali, v. g. Advocato, protectori: alias Clericales, quæ conceduntur Clericis, ut Clerici ſunt, quamvis non ad ſpirituale Miniſterium, ſed ad honeſtam eorum ſuſtentationem. Ad hujuſmodi autem penſiones jure communi requiritur, ut quis ſit tonſura Clericali inſignitus, ætatis legitimæ, nullis cenſuris irretitus, non irregularis, non conjugatus, non illegitimus, nec aliunde habeat quæ ad honeſtam ſuſtentationem ſibi neceſſaria ſunt. His Penſionariis (ſi in majoribus Ordinibus non ſint conſtituti) Pius V. impoſuit onus recitandi Officii Beatæ Mariæ ſub pœna reſtitutionis fructuum; æquum enim eſt, ut qui ex Eccleſiæ bonis, quæ ſunt res Dei, ſuſtentatur, ſpeciale Deo obſequium præſtet. Penſio tamen non cenſetur eſſe propter Officium, ſicut Præbenda, alias naturam Beneficii ſortiretur; ſed eſt quid temporale antecedenter annexum ſpirituali. Nihilominus redimi non ſolet ſine auctoritate ſummi Pontificis, ut ſenſit Navarrus Enchir. cap. 23. num. 111. & tradit expreſſe Corradus praxis Benef. lib. 5.

Sed circa penſiones Clericales advertendum 1. conſuetudinem obtinuiſſe, ut ſolus ſummus Pontifex penſiones imponere poſſit, exceptis quibuſdam caſibus: nam ſeſſ. 21. Concil. Trident. cap. 6. de reformat. conceditur Epiſcopis, ut imperitis, ſed honeſtæ vitæ rectoribus vicarios pro tempore deputent cum parte fructuum aſſignanda. Et ſeſſ. 23. cap. 18. eiſdem facultas datur erigendi Seminaria, & imponendi penſiones Beneficiariis ſuæ diœceſeos ad ſuſtentationem Clericorum, quos in illis Seminariis collegerint. Immo

ſi Pa-

ſi Paſtor ſenior aut infirmitate confectus cogatur dimittere Beneficium, quod adeo tenue eſt, ut Vicarium cum ipſo alere non ſufficiat, & ad ſummum Pontificem difficilior ſit acceſſus propter nimias expenſas; Epiſcopus penſionem illi reſervare poteſt. 2. Non licere, ſaltem ſine conſenſu ſummi Pontificis, ſponſorem pro ſponſione exigere, quia cum ſponſor ſe ad ſolvendum obliget in defectum debitoris, reſignans cenſeretur dimittere Beneficium pro pecunia, quæ inter fructus Beneficii ſibi reſervatos non computatur. 3. Penſionem tertiam fructuum partem excedere non debere ſaltem in Beneficiis, quæ reſidentiam perſonalem requirunt, ut Curata Beneficia, & Canonicatus, nec in iis Beneficiis Galliæ leges paterentur etiam a Romano Pontifice ultra tertiam partem penſionem concedi: ſed in ſimplicibus admittere ſolent uſque ad mediam partem fructuum, ſi ſummus Pontifex indulſerit. 4. Pactum ſive expreſſum, ſive tacitum, de redimenda penſione, ſi reſignationem præcedat, ſimoniacum eſſe; quia eſt quædam Beneficii implicita venditio. 5. Ut penſio ſit licita, requiri cauſſam honeſtam, & juſtum titulum: juſtus autem titulus non eſt ipſa Beneficii reſignatio præciſe ſumpta, quatenus reſignans in gratiam reſignatarii ſpoliat ſeſe jure percipiendi fructus. Quia jus illud fundatur in Officio: Atqui reſignans nullum Officium prætexere poteſt: non præteritum cum pro illo fructus jam receperit: non futurum, quia nullum revera præſtiturus eſt. Ergo penſio Clericalis eo titulo juſte non reſervaretur. Legitima itaque hujus penſionis cauſſa, quæ in libellis ſupplicibus ſemper exponitur ad movendum ſummum Pontificum, eſt indigentia reſignantis, „ ne nimium patiatur diſpendium ex reſignatione, „ inquit Orator in libello ſupplici. Ergo ſi preces veritate non nitantur, ſubreptitia eſt conceſſio, & nulla.

Nec dicas, ex communiori Teologorum ſententia Beneficiarium fructus Beneficii legitime percipere, quamvis pingui Patrimonio gaudeat; namque ea diſparitas eſt inter Beneficiarium & Penſionarium, quod

quod ille altari deſerviat: Ergo cum altari participare debet: pro Eccleſia militat, quis autem militat ſuis ſtipendiis unquam? ait Apoſtolus 1. Corint. 9. Iſte vero nec laborat, nec ulla re indiget, ut ſupponitur. Cur ergo pars ſtipendii Miniſtris ſacris debiti in illum transferretur? an ut luxurioſius vivat, aut propinquos ditet? Abſit ut tam ſiniſtra cogitemus de ſummo Pontifice; diſpenſator eſt, non diſſipator bonorum Eccleſiæ; ſola itaque ſubventionis cauſſa transfert in reſignantem, qui laudabiliter miniſtravit fructuum Beneficii partem a titulo ſpirituali ſeparatam; ac proinde falſo objiciebatur reſignantem vendere temporale ſpirituali annexum.

Inſtabis: Atqui licet aliquando vendere & emere temporale, quamvis non ſit auctoritate Eccleſiæ a ſpirituali ſeparatum. Ergo nulla ſolutio.

Probatur anteced. ex C. *Niſi eſſent*, de Præbendis; ubi Innocentius III. approbat, quod arbitri ad ſopiendam litem motam circa prioratum ſic ſtatuerint, ut unus litigantium Prioratum poſſideret; alter vero a poſſeſſore quadraginta libellas annuatim acciperet. Simile judicium prius tulerat Alexander III. C. *de cetero*, tit. *de Tranſactionibus*, ubi agitur de cenſu annuo cuidam Eccleſiæ pro bono pacis impoſito a Judicibus arbitris ſine auctoritate Epiſcopi, quam compoſitionem tolerat ſummus Pontifex. Quin & hac noſtra ætate litigantes his juribus freti palam ſic tranſigunt; ut alter retineat Beneficium, alteri omnes expenſæ inſuper & penſio ſolvantur: Atqui in hujuſmodi pactis & tranſactionibus temporale manet annexum ſpirituali, cum nulla interveniat auctoritas Eccleſiaſtica, ſine qua talis diſtractio ſeu ſeparatio fieri nequit.

Nego anteced. & ejus confirmationis minorem. Namque Eccleſia, quæ nihil optatius habet, quam ut citiſſime extinguat lites & diſſidia, dedit arbitris poteſtatem ſeparandi temporale a ſpirituali, ſi pax aliter conciliari non poſſit. Dico, arbitris, non litigantibus; ut expreſſe habetur cit. C. *Niſi eſſent*. „ poſſunt licite, *inquit ſummus Pontifex* . . . . pro-

„ pter

„ pter prædictas cauſſas, non quidem ex pactione „ partium, ſed ex juſſione Judicum proviſionem hu„ juſmodi exhibere . . . . ita quod ipſo Priore de„ functo ſucceſſor ipſius ad præſtationem quadragin„ ta librarum minime teneatur. „ In quibus verbis duo notanda ſunt diligenter. Primum, partes non poſſe abſque ſimonia convenire de penſione & expenſis ſolvendis, ſed rem totam arbitri judicio committere debent. Secundum penſionem ſic impoſitam, niſi confirmetur a Sede Apoſtolica, non onerare Beneficium, ſed Beneficiarium dumtaxat, adeo ut ipſo defuncto, non tranſeat ad ejus ſucceſſorem.

Urgebis ex C. *Quæſitum*, 1. quæſt. 3. & ex C. *Dilectus* 1. tit. *de ſim.* ſimoniacus non eſt, qui ſine Judicis aut arbitri ſententia promittit vel ſolvit pecuniæ ſummam, ne vexetur in Beneficii poſſeſſione. Ergo.

Diſtinguo anteced. qui ſolvit ad removendam iniquam vexationem, Conc. ad acquirendum jus ad Beneficium, vel ad confirmandum jus dubium in Beneficio. Nego ant. Itaque triplex vexatio diſtingui poteſt; alia eſt evidenter juſta: alia evidenter iniqua, alia, de cujus juſtitia aut injuſtitia dubitare licet. Prima & tertia redimi non poſſunt abſque ſimonia: ubi agitur de re ſpirituali, v. g. de Præbenda obtinenda vel retinenda; quia in illa hypotheſi per pecuniam pararetur via ad Beneficium. Sic ſimoniacus eſſet, qui daret pecuniam alteri, ne pro alio apud patronum aut collatorem intercederet; ne elector in æmulum propenderet; ne doctior ad concurſum cum aliis conveniret; ne defectum ſuum occultum collatori detegeret; ne habens jus utcumque probabile litem moveret, aut motam proſequeretur, &c. Secunda redimi poteſt abſque periculo ſimoniæ, quando redimens jus habet jam acquiſitum, & inique vexans poteſt duntaxat obeſſe & nullatenus prodeſſe; quia nihil ſpirituale ſic emitur, ſed repellitur injuria ſibi illata quæ eſt quid temporale.

Dixi 1. *Quando redimens jus habet acquiſitum*; alias: per pecuniam ſpirituale compararet. Hinc puella, quam mona-

monaſterium pingue non vult admittere, niſi ſub conditione dotis; non ſine ſimonia conditionem admitteret ſub prætextu injuſtæ vexationis; quia jus non habet ingrediendi illud Monaſterium.

Limitanda tamen videtur hæc regula, nempe ſi vexationis redemptio mere per accidens ſit ad ſpirituale conſequendum, rationemque ſolummodo habeat amoventis prohibens, & nullatenus medii, quo ſpirituale obtinere poſſit. Sic qui falſis criminationibus impetitur apud collatorem, qui per vim detinetur, ne ad diem ſe ſiſtat coram Examinatoribus, non cenſetur ſimoniacus, ſi per pecuniam calumniatoris os occludat, vel libertatem ſuam redimat.

Dixi 2. *ſi inique vexans prodeſſe non poteſt*: qui enim electori, vel patrono, vel collatori munus daret, ut pravum in ſe affectum deponeret, pecunia tamquam medio uteretur ad beneficium obtinendum. Ad hoc referri poteſt C. *Matthæus*, de ſimonia, ubi interrogatus ſummus Pontifex a quodam, qui ad regimen Eccleſiæ electus fuerat a majori fratrum parte, paucis contradicentibus, quorum contradictio ceſſaverat per pecuniam datam ei, qui fuerat magiſter diſcordiæ; ſic reſpondet, *Multum tibi conſulis, ſi adminiſtrationem celeriter & ſponte dimittis*: quia ſecundum Gloſſam poterat impediri electionis confirmatio. *Forte*, inquit, *electus ille erat irregularis & corruptæ maritus, & ſic mediante pecunia fuit confirmatus*. Hinc merito graves Theologi cenſent in re tam periculoſa recurrendum ad Superiorem, ſi ad eum pateat acceſſus; prohibuitque Sanctus Carolus Borromæus, ne quis, ipſo inconſulto, redimeret injuſtam vexationem: tum quia ſæpe videtur injuſta, cum revera juſta ſit: tum quia Superior tanquam Judex & arbiter ex æquitate pro bono pacis litem componere poterit, & ita omnem ſimoniæ ſuſpicionem amovere.

Sed hic naſcitur difficultas circa poſſeſſionem, quæ in quibuſdam Eccleſiis Cathedralibus & Collegiatis non initur, niſi ſecundum antiquum morem (qui mera corruptela eſt) ſolvatur aliqua pecuniæ ſumma

ma Canonicis & Cantoribus diſtribuenda; num ſcilicet abſque ſimoniæ periculo redimi poſſit iniqua illa vexatio, præſertim cum Capitulum non ſubſit juriſdictioni Epiſcopi, nec proinde ad ipſum recurrere liceat.

Duæ ſunt oppoſitæ Theologorum ſententiæ, prima negat id licere, quia poſſeſſio eſt aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum, cum per illam aſſequatur quis exercitium functionum ſpiritualium: Atqui ſimoniacum eſt ex dictis per pecuniam ſpirituale adipiſci, præſentatus v. g. vel electus ad Beneficium non poteſt per pecuniam ſibi conciliare amicitiam Collatoris, præſentationem ſeu electionem injuſte rejicientis, ſed ad Superiorem recurrere debet. Immo periculoſum eſt pecunia ſe tueri contra injuſte vexantem in jure certo & jam acquiſito per canonicam electionem, quia vix fieri poteſt, quin illa vexationis redemptio ad collationem viam præparet, nec deſunt Theologi qui negent illam eſſe licitam habenti jus dumtaxat inchoatum.

Secunda ſententia, quæ eſt Suarez & aliorum quos appellat lib. 4. de ſim. cap. 10. n. 31. aſſerit redemptionem iniquæ vexationis in propoſito caſu eſſe licitam, quia poſſeſſio præciſe ſumpta, inquiunt hujus ſententiæ patroni, non eſt quid ſpirituale, ſed mere corporale, nihil juris tribuit ad obeunda munia Eccleſiaſtica; ſed jus completum per collationem legitimam ſupponit, eſtque tantum conditio, ſine qua functiones ſpirituales exerceri non poſſunt; alioquin Laici, ut plerumque contingit, in poſſeſſionem non inducerent, nec ad Magiſtratum regium ſuper poſſeſſorio provocaretur, ſed ad Judicem ſpirituale. Quare ſicut per vim detentus ne ad Chorum pergat laudes divinas decantaturus, abſque ſimoniæ ſcrupulo talem vexationem redimere poteſt; ſic & injuſte repulſus a poſſeſſione ineunda. Limitant tamen illi Theologi, modo nihil contra electionem, aut electionis confirmationem objici poſſit: ſi enim alterutra impeteretur, omnes Theologi conſentiunt litem pecunia extingui non poſſe.

Ex his duabus ſententiis prior videtur in praxi præferenda, vel ea ſola ratione, quod non ſit communicandum peccatis alienis: communicat autem, qui nulla preſſus neceſſitate dat aliis cauſſam peccandi & materiam, v. g. qui ab uſurario mutuum accipit ex cupiditate augendæ rei familiaris, qui vinum jam temulentis ſubminiſtrat: Atqui nulla eſt neceſſitas concurrendi ad abuſum, de quo hic agitur, & ad injuſtitiam, qua ſe reos conſtituunt illi Canonici; patet enim recurſus, ſi non ad Epiſcopum, ſaltem ad Magiſtratum, qui non patietur Rempublicam turbari hujuſmodi iniquis vexationibus.

Objicies 3. Datur ſimonia, quæ non eſt voluntas emendi aut vendendi ſpirituale: Ergo legitima non eſt allata definitio.

Anteced. probatur 1. accipere pretium pro omiſſione actionis ſacræ ſimoniacum eſt, ex cap. *Nemo*, tit. *de Simonia*, ubi Alexander III. declarat reum eſſe ſimoniæ, qui propter commodum temporale, vel propter conſanguinitatem peccatum publicum Epiſcopo non denuntiat: qui etiam propter odium digne pœnitentem a reconciliatione removet. 2. Qui precibus obtinet Beneficium, illud profecto non emit, attamen ſimoniacum illum pronuntiant S. Thomas art. 5. ad tertium, & alii Theologi: Ergo.

Nego antec. & ad utrumque confirmationis caput, Reſpondeo.

Ad 1. diſtinguo: accipere pretium pro omiſſione actionis ſacræ ſimoniacum eſt, ſi omiſſio includat actum juriſdictionis ſpiritualis, vel æquivaleat actui poſitivo, aperiatque viam ad ſpirituale, v. g. ad Ordinem, aut Beneficium recipiendum, Concedo: ſi ſit pura omiſſio, Subdiſtinguo; ſimoniacum eſt improprie & ſpecie tenus, Concedo: vere & proprie; Nego. Itaque omiſſio duplex eſt, non pura, & *pura*. In omiſſione non pura intelligitur quidam *abuſus* juriſdictionis ſpiritualis, ut ſi Prælatus pecunia corruptus alicui digno deneget Ordinem, Beneficium, reconciliationem, ſive abſolutionem a cenſuris. In hac repulſa includitur judicium juridicum & abuſus po-

te-

teſtatis ſpiritualis, quæ non potuit vendi, nec emi abſque ſimonia. Item ſi quis dato pretio obtinet, ut teſtis contra ſe teſtimonium de crimine occulto non ferat, vel Graduatus antiquior Beneficium non requirat, procul dubio ſimoniam committit, ſi hujuſmodi omiſſione, quæ æquivalet actui poſitivo, ad Ordinem promoveatur, vel Beneficium conſequatur. Sed ſi omiſſio ſit pura, v. gr. aliquis promiſſis delinitus non denuntiat crimen propter ſpem lucri, Sacerdos non celebrat, laicus ſacrum non audit, nulla hic ſimonia, quia nihil ſpirituale venditur; omiſſio enim non eſt quid ſpirituale, ſed negatio ſpiritualis, ac proinde nihil. Improprie tamen dicitur ſimoniacus, qui per gratiam celat crimen alterius, inquit Innocentius III. in citatum caput *Nemo*, quia videtur quædam ſpecies commutationis, ſi quis pro temporali omittat ſpirituale: quodammodo enim privat ſe bono ſpirituali pro pretio, ad inſtar mercatoris, qui pro pecunia mercibus carere conſentit. Fatendum tamen eſt, quod ſi omittens actionem ſacram, affectus eſſet ſicut mercator, comparaſetque ſpirituale cum temporali, tanquam mercem cum pretio, revera ſimoniacus foret. Sed omiſſio illa non ſolet ex tam pravo affectu proficiſci: nec proinde ſimoniaca dici potuit, cit. cap. *Nemo*, niſi improprie & ſpecie tenus. Scio nonnullos graves Theologos caput illud intelligere de ſimonia proprie dicta: nimirum, inquiunt, agitur ibi de Presbytero, qui cum ex officio teneatur delinquentes ſubditos denuntiare Epiſcopo, v. g. quinam præcepto communionis paſchalis non ſatisfecerint, ac propterea ingreſſu Eccleſiæ privandi; quoſdam pretio accepto celat, & ita officium ſpirituale vendit, ut docet S. Thomas art. 3. ad tertium. Verum, etſi concedatur, proprie ſimoniacum eſſe talem officii paſtoralis abuſum: obſtat tamen contextus capitis, quominus ad illum ſenſum coarctetur. Nam Summus Pontifex æque pronuntiat contra eum, qui propter emolumentum temporale, conſanguinitatem, & familiaritatem communicat peccatis alienis dum illa tegit. Porro

qui propter conſanguinitatem aut familiaritatem ſpirituale officium, puta correctionis aut denuntiationis negat, proprie ſimoniacus non eſt, quia nihil accipit, ut notat S. Thomas art. 5. ad ſecundum.

Ad 2. diſt. quoque: preces non habent rationem pretii, ſi ſecundum ſe ſpectentur, & quatenus ſunt meræ petitiones, Concedo: dives v. g. qui annuit pauperi eleemoſynam efflagitanti, gratis tribuit: Si in precibus ſpectetur favor humanus. Nego. Favor ſiquidem humanus inter bona temporalia maximi æſtimatur, & inter pretia ſimoniaca numeratur a Sancto Gregorio homil. 4. in Evangelia, refferturque C. *Salvator*, 1. q. 3. *Sunt nonnulli*, inquit, *qui quidem nummorum præmia ex ordinatione non accipiunt, & tamen ſacros Ordines pro humana gratia largiuntur .... Hi nimirum quod gratis acceptum eſt, gratis non tribuunt, quia de impenſo officio ſanctitatis nummum expectant favoris ... aliud eſt munus ab obſequio, aliud munus a manu, aliud munus a lingua. Munus quippe ab obſequio eſt ſubjectio indebite impenſa; munus a manu, pecunia eſt: munus a lingua, favor.* Hanc triplicem pretii ſimoniaci diviſionem paſſim amplectuntur Theologi ac Canoniſtæ, ac proinde accuratius eſt explicanda.

Munus a manu, eſt quælibet res externa pretio æſtimabilis, ut remittere Patrono aut Collatori debitum, ſive penſionem, ex pacto mutuum dare, ſolvere expenſas a reſignante factas in conſecutione Beneficii, ſuſcipere in ſe onus reſtaurandi domum paſtoralem, emere ejus ſupellectilem vel domum, utpote ipſi reſignanti deinceps inutilem, non exigere a Patrono decimas vel penſionem congruam, ſolvere ejus debita, reſignare Beneficium fratri puellæ, quam Beneficiarius ſtatus Clericalis pertæſus vult ducere in matrimonium. Hæc enim & ſimilia ſunt pecuniæ æſtimabilia, & vere ſimoniaca, ſi ex pacto fiant, vel promittantur ante Beneficii reſignationem aut collationem. Controvertitur inter Theologos, utrum ſimoniacum ſit conferre Beneficium cum pacto, quod is cui confertur, de-

debitum ſolvet: alii negant, quia collator non impoſuit novum onus debitori, modo non prævertatur terminus ſolutioni præfixus; alii probabilius affirmant, quia omne pactum hic de jure cenſetur ſimoniacum.

Munus ab obſequio eſt ſervitus indebita, ut ſi Patronus præſentet aliquem ad Beneficium cum pacto quod filium doceat litteras, vel miſſas in fundatione præſcriptas, certo die & determinata hora celebret; cum ex tit. Beneficii ſit ei liberum celebrare ubi & quando voluerit; ſervitus enim in illa eſt pecunia æſtimabilis. Similiter ſi Epiſcopus conferat Beneficium Vicario generali, Sacellano, vel filio Advocati, ut ſtipendium præſtari ſolitum extinguat. Idem e converſo dicendum de eo qui ſervitium temporale exhiberet pro aſſequendo Beneficio. Secus, ſi ſpirituale, nam qui bene miniſtraverint, gradum bonum ſibi acquirent, ait Apoſtolus 1. Tim. 3.

Munus a lingua, jam diximus eſſe preces, laudes, adulationes, non quidem ſimpliciter, ſed quatenus humanum favorem conciliare poſſunt conferenti ſpirituale; namque habere gratiam apud magnates eſt pretio æſtimabile. Ergo ſimoniam committit, qui dat Beneficium aulici filio, ut pater Regi de ſe bene loquatur: qui in concionibus & in pœnitentiæ tribunali adulantur, ut aliquod commodum temporale obtineant, divites beneficos habeant. Ad preces revocantur minæ potentum, quæ a quibuſdam dicuntur armatæ preces, ſed diſtinctione hic opus eſt: nempe ſi metu decidendi ab eorum gratia & protectione conferantur, præſertim indignis, Beneficia aut Sacramenta, manifeſta eſt rei ſpiritualis venditio: ſi vero in illa iniqua diſpenſatione timeatur dumtaxat injuſta vexatio, nulla videtur ſimonia, quia nulla rei temporalis acquirendæ intentio.

Ceterum, etſi ſimoniacum non ſit precibus inclinari ad conferenda ſacra miniſteria, cum favor humanus intenditur, inhoneſtum tamen docet S. Bernardus lib. 4. de conſid. ad Eugenium III. cap. 5. his verbis: „ Sane huic negotio non ſe ingerat rogans. Conſilio, „ non prece agendum eſt. Sunt quæ neceſſario a no-

 „ bis

„ bis rogantium aut extorquet importunitas, aut neceſſitas meretur. At illud in his, quæ noſtra ſunt. „ Ubi autem non licet facere quod volo (utpote „ non dominus, ſed diſpenſator) quis locus roganti? „ Niſi forte qui me rogat; hoc rogat, ut quod vult, „ hoc liceat mihi, ut non magis velim (etiamſi non „ liceat.) Pro quo rogaris, ſit ſuſpectus. Qui ipſe „ rogat pro ſe, jam judicatus eſt. Nam intereſt per „ ſe, an per alium roget. Adulantem & ad placitum cujuſque loquentem, unum de rogantibus puta, etiamſi nihil rogaverit, Scorpioni non eſt in „ facie quod formidet, ſed pungit in cauda. „ Ex quibus S. Bernardi verbis hoc conficitur argumentum. Qui precibus ambit ſacrum miniſterium, rogat vel ut liceat quod vult, vel ut Superior idipſum velit quod ipſe. Si primum, preces ſunt prorſus ſuperfluæ & inutiles; precibus quippe licitum evadere nequit, quod forte illicitum eſt. Si ſecundum, preces ſunt perverſæ, & Superiorem ad malum provocant, nempe ut id velit quod rogant, ſive licitum, ſive illicitum. Ergo precibus hic nullatenus agendum, ſed conſilio dumtaxat, hoc eſt, examinandum & ponderandum quæ ſint virtutes, quæve merita; ac proinde qui pro alio rogat, ſuſpectus ſit neceſſe eſt, quia cum precibus commendatum velit, cujus patrocinium ſuſcipit, ſatis indicat eum meritis carere; qui vero pro ſe rogat, jam judicatus eſt, ſive quia vult quod dedecet, nimirum ut in diſpenſandis miniſteriis ſacris non habeatur ratio meriti, ſed favoris humani; ſive quia ſi merita prætendat, nimis de ſe præſumit. Hanc poſteriorem rationem attingit S. Thomas art. 5. ad tertium. *Si aliquis, inquit, pro ſe rogat, ut obtineat curam animarum; ex ipſa præſumptione redditur indignus, & ſic preces ſunt pro indigno*. Immediate ante ſcripſerat eum videri ſimoniam committere, *qui preces pro indigno porrectas exaudit*, quia favorem humanum principaliter intendit. Omittenda tamen non eſt exceptio, cum qua S. Doctor ſic concludit ſuam reſponſionem: *Licite tamen poteſt aliquis, ſi ſit indigens, pro ſe Beneficium Eccleſiaſticum petere ſine cura animarum.*

Unum

Unum adhuc examinandum ſupereſt ad plenam ſimoniæ definitionis intelligentiam, num ſcilicet conſanguinitas habeat rationem pretii ſimoniaci. Affirmant Joann. Major in 4. diſt. 25. q. 3. ad primum. Petrus Cantor ex Altiſſiodor. & S. Bonav. in 4. diſt. 25. dubio 6. Sed alii Theologi communiter negant cum S. Thoma art. 5. ad 2. ubi duo docet: Primum, non eſſe ſimoniacum, ſi detur Beneficium ratione conſanguinitatis, quia collator nihil temporale pro ſpirituali accipit; nullum pactum, nullumve contractum init cum conſanguineo; ſed mere gratis confert. Ergo nec ipſe, nec conſanguineus ſimoniaci dici poſſunt. Si tamen collator ſuam utilitatem principaliter intenderet, nempe familiæ exaltationem, ditationem, &c. manifeſta eſſet ſimonia, inquit S. Doctor. Secundum, hujuſmodi collationem eſſe carnalem & illicitam, juſtitiæ diſtributivæ contrariam, & a ſacris Canonibus reprobatam, ſic enim C. unico, *Ut Eccleſiaſtica Beneficia*, habetur. *Non ex affectu carnali, ſed diſcreto judicio debuiſti eccleſiaſticum Officium & Beneficium in perſona magis idonea diſpenſare.* Addit Suarez. lib. 4. de ſim. cap. 37. n. 8. hanc conſanguineorum acceptionem plerumque conjunctum habere ſcandalum tum aliorum, tum ipſius collatoris: aliorum quidem, quia ægre vident Sion ædificari in ſanguinibus, & propter hæreditarias Beneficiorum ſucceſſiones vix aliis patere oſtium Sanctuarii, quam quibus caro & ſanguis aperuerint. Ipſius quoque collatoris ſeu reſignantis: carnalis enim ille affectus ſic excæcare ſolet viros alioquin ſapientes & timoratæ conſcientiæ, ut arbitrentur ſe magnum obſequium præſtare Deo, ſi nepotes promoveant, cum revera tanquam indigni & prorſus inepti rejici debeant. Quapropter Patres Trident. ſeſſ. 25. C. 1. de reform. omnes Collatores & Beneficiarios his graviſſimis verbis compellant; „ Quam maxime poteſt eos ſancta Synodus monet, ut omnem „ humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquos „ carnis affectum, unde multorum malorum in Eccleſia „ ſeminarium extat, penitus deponant. *Et S. Thomas.* 2. 2. *q.* 63. *art.* 2. *ad* 1. Quandoque, *ait*, „ con-

„ conſanguinei Prælati ſunt æque digni ut alii, & ſic „ licite poteſt abſque perſonarum acceptione conſanguineos ſuos præferre; quia ſaltem in hoc præeminent, quod de ipſis magis confidere poteſt, ut „ unanimiter ſecum negotia Eccleſiæ tractent. Eſſet „ tamen hoc propter ſcandalum dimittendum, ſi ex „ hoc aliqui exemplum ſumerent etiam præter dignitatem, bona Eccleſiæ conſanguineis dandi. „

§. II.

Quotuplex eſt Simonia.

R. Dividitur in mentalem, conventionalem, & realem; & harum quælibet ſubdividitur in eam, quæ eſt juris naturalis & divini, & eam, quæ eſt duntaxat juris Eccleſiaſtici.

Q. 2. *Quid eſt ſimonia mentalis?*

R. Eſt traditio rei temporalis pro ſpirituali, & viciſſim ſpiritualis pro temporalis, nullo interveniente pacto.

Dicitur, *traditio*, quia ſola voluntas tradendi non eſt ſimonia in actu, de qua hic agitur; ſed ſolum in affectu & in propoſito. Ergo ſimoniam mentalem committit Clericus, qui eo fine ad Eccleſiam pergit, ut diſtributiones lucretur; qui ut ad Beneficium eligatur, munera offert ſive patrono vel electori, ejus pravæ intentionis minime conſcio: ſi enim conſcius eſſet, & nihilominus acciperet, pactum tacitum præſumeretur, ac proinde ſimonia conventionalis.

Q. 3. *Quid eſt ſimonia conventionalis?*

R. Eſt emptio vel venditio rei ſpiritualis traditione nondum perfecta. Si nihil omnino detur aut accipiatur, ſed ſola intercedat conventio dandi & accipiendi, eſt ſimonia pure conventionalis: ſi autem præter conventionem ex una tantum parte datur, aut accipitur, eſt conventionalis, mixta & ſemirealis. Dixi, *ſi autem præter conventionem ex una tantum parte datur, aut accipitur:* ſi enim ex utraque parte completur traditio, eſt ſimonia realis.

Simonia itaque realis eſt emptio vel venditio rei ſpiritualis traditione ex utraque parte completa, v. g. collato Beneficio ex parte reſignantis, & ſoluto pretio, ſaltem quoad ejus partem, a reſignatario; neque enim neceſſe eſt ad ſimoniam realem, ut totum pretium ſit ſolutum. Et hæc ſimoniæ diviſio diligenter notanda eſt, quia pœnæ, de quibus poſtea, in realem dumtaxat ſimoniam cadunt, ſi confidentialem excipias, quæ eſt ſpecies conventionalis mixtæ.

Q. 4. *Quotuplex itaque eſt ſimonia conventionalis mixta?*

R. Duplex, alia ſimpliciter dicitur conventionalis mixta, quam mox deſcripſimus: alia dicitur confidentialis.

Q. 5. *Quod eſt ſimonia confidentialis?*

R. Eſt ſimonia conventionalis mixta, qua quis confidit eum aliquo pacto tacito vel expreſſo quod alter Beneficium accepturus illud ſibi poſtea, vel alteri renuntiabit, aut penſionem in eo fructuſve ejus ſibi vel alteri conferet.

Dicitur 1. *conventionalis*, ut diſtinguatur ſimonia confidentialis a mentali & reali, & ſignificetur confidentiarios incurrere pœnas, quamvis conventio ex parte tantum fuerit impleta.

Dicitur 2. *mixta*; Quia ut incurrantur pœnæ confidentiariorum, non ſufficit pura conventio, ſed tradatur Beneficium neceſſe eſt.

Dicitur 3. *cum aliquo pacto tacito, vel expreſſo*; Quia nulla eſt ſimonia conventionalis ſine pacto: Atqui confidentia eſt ſimonia conventionalis: Ergo pactum ſaltem tacitum neceſſario includit. Ergo ſine ſimonia confidentiali, immo ſine peccato reſignans, aut collator confidere poteſt, nullo inito pacto, reſignatarium, ſi ad aliud Beneficium promoveatur, renuntiaturum Beneficium in favorem tertii, omni exceptione dignioris.

Dicitur 4. *Qua quis confidit, quod alter Beneficium accepturus illud ſibi poſtea, aut alteri renuntiabit*, &c. Quibus verbis declaratur 1. ſimoniam confidentialem non habere locum, niſi in Beneficiis. Ergo confidentiarius non eſt, qui acquieſcit ut Beneficio,

quod poſſidet, penſio imponatur præmiſſo pacto, quod penſionarius poſt aliquot annos, verbi gratia: curſu ſtudiorum abſoluto, illam transferet in tertium, quia penſio Beneficium non eſt. 2. Quatuor modis hanc ſimoniam poſſe committi: primus dicitur acceſſus: ſecundus, regreſſus; tertius, ingreſſus; quartus ſtipulatio cedendi fructus Beneficii, vel partem eorum conferenti, reſignanti, vel alteri cui voluerint.

Acceſſus eſt quando præſentans, eligens, conferens, confidunt ex pacto inito idem Beneficium ſibi vel alteri, v. g. nepoti, cum idoneus fuerit, regnatum iri.

Regreſſus eſt, ſi quis reſignet ea conditione, quod reſignatarius ſibi vel alteri idem Beneficium ſit reſignaturus convenienti tempore. Uſus tamen in Gallis obtinuit, ut quis in Beneficium, cui renuntiavit in infirmitate poſitus, regrediatur recepta valetudine. Cum enim ſola lex eccleſiaſtica regreſſum illum prohibeat, contra eam licite præſcribi potuit.

Ingreſſus eſt, cum quis Beneficium ſibi collatum & nondum poſſeſſum reſignat eo pacto, ut illud poſtea ingrediatur, ſi reſignatarius moriatur, vel dimiſſurus ſit.

Ergo ſimonia non eſt confidentialis; ſed conventionalis tantum, 1. quando quis reſignat, aut permutat Beneficium, ea conditione, quod reſignatarius, aut compermutatarius aliud Beneficium, quod poſſidet, dimiſſus ſit in favorem tertii, quia ad confidentiam requiritur, ut acceſſus, regreſſus, & ingreſſus ſint in idem Beneficium. 2. Cum præſentans, eligens, & conferens confidunt quod promovendus promiſſum temporale refundet in remunerationem, niſi per temporale illud intelligatur fructus Beneficii, ad cujus proviſionem concurrerunt; alias omnis ſimonia dicenda foret confidentialis; cum tamen Pius Quartus & Pius Quintus in ſuis Bullis ad quatuor recenſitos caſus omnem confidentiam reſtringant. Et hoc maxime notandum eſt propter ſpeciales pœnas in confidentiarios latas, easque longe graviores, quam in ceteros ſimoniacos;

niacos; non quod confidentia ſit gravius crimen, quam quælibet alia ſimonia; ſed quia Eccleſiæ magis nocet, & in eam plures abuſus invehit, de quibus late Pius V. in ſua Bulla anni 1569.

Q. 6. *Quaſnam pœnas incurrunt confidentiarii?*

R. 1. Incurrunt excommunicationem ſummo Pontifici reſervatam. 2. Privantur Beneficio per confidentiam obtento, & ad illud poſſidendum fiunt inhabiles. 3. Inhabiles declarantur ad alia Beneficia acquirenda. 4. Privantur quoque Beneficiis & penſionibus antea legitime obtentis. Attamen ante ſententiam Judicis non tenentur illa dimittere, ſicut Beneficium, quod per confidentiam poſſident, quia ad iſtud nullum jus habent: priora vero juſto titulo poſſident: nullus autem re quam juſto poſſidet: privari debet ante ſententiam Judicis. Duæ priores pœnæ æque afficiunt ſimoniacos in Beneficio, poſteriores vero cadunt in ſolos confidentiarios, non in eorum mediatores, niſi confidentia evaſerit ſimonia realis ex utraque parte completa. De his enim ſilent laudati Pontifices.

Q. 7. *Quid eſt ſimonia juris naturalis & divini.*

R. Eſt ea, qua emitur & venditur res vere ſpiritualis & ſacra pro temporali; naturalis enim ratio dictat res ſacras eo ipſo indigne tractari, quo in contractus deducuntur, & pretio temporali æquiparantur. Scriptura quoque hujuſmodi commutationem expreſſe reprobat. Act. 8. *Pecunia tua*, inquit Apoſtolorum Princeps, *tecum ſit in perditionem, quoniam exiſtimaſti donum Dei pecunia poſſideri.* Unde colligunt Theologi, 1. Simoniam in lege veteri & naturæ locum habere potuiſſe; cum res ſacræ illis temporibus emi & vendi potuerint. 2. Falſam eſſe, imo ſtultam aſſerit Cardinalis Turrecramata, quorundam Canoniſtarum opinionem, qua docebant ſimoniam in ſummum Pontificem non poſſe cadere; ipſe enim ſubeſt legi naturali & divinæ: *Dicendum*, inquit Sanctus Thomas quæſt. 100. art. 1. ad 7. *quod Papa poteſt incurrere vitium ſimoniæ, ſicut & quilibet alius homo, peccatum enim tanto in aliqua perſona eſt gravius, quanto majorem obtinet locum; quamvis enim res Ec-*

eleſiæ ſint ejus, ut principalis diſpenſationis, non tamen ſunt ejus ut domini.

Sed quæſtio eſt, quænam ſimonia cenſenda ſit juris divini?

Conveniunt Theologi, ſimoniam eſſe juris divini, vendere collationem Ordinum, adminiſtrationem omnium Sacramentorum, & quemlibet uſum poteſtatis, ſive ordinis, ſive juriſdictionis ſpiritualis, Euchariſtiam, Sanctorum reliquias, juſpatronatus, conſecrationem, ſeu benedictionem, quæ ideſt quibuſdam rebus, v. g. altaribus, imaginibus, terræ ad ſepulturam fidelium deſtinatæ. Dico, *conſecrationem*; nam res ipſæ ſecundum ſe ſpectatæ non ſunt quid ſpirituale & ſacrum, ac proinde vendi poſſunt, niſi Eccleſia prohibeat ob reverentiam conſecrationis. Sed ſuppoſita tali prohibitione, venditio erit ſimonia duntaxat juris eccleſiaſtici, de qua ſtatim dicemus.

Controverſia autem eſt de Beneficiis & de ingreſſu Religionis, quando Monaſterium eſt opulentum, num ſcilicet ſimonia, quæ in hac materia committitur, ſit contra jus divinum. Quidam olim negarunt quoad Beneficia ſimplicia, quibus non eſt annexa executio ordinum, aut poteſtatis clavium: plures etiam nunc negant quoad ingreſſum Religionis. Verum ea ipſa ratio, propter quam omnes agnoſcunt ſimoniam circa Beneficia curata eſſe juris divini, id ipſum efficaciter probat de ſimonia circa Beneficia ſimplicia & ingreſſum Religionis. Enimvero ideo exigere pecuniam pro collatione Beneficii curati, eſt contra jus divinum & naturale, etiamſi in illa venditione ſpectentur duntaxat fructus temporales, quia cum illi fructus ſint conſequenter annexi officio ſpirituali & ſacro, nec poſſit haberi jus ad illos percipiendos, niſi per officium ſpirituale juxta commune effatum, Beneficium eſt propter officium, manifeſte ſequitur illa pecuniæ exactione directe & primario vendi officium paſtorale, quod fatentur omnes eſſe contra legem naturalem & divinam. Atqui ſimiliter proventus temporales Beneficii ſimplicis & Monaſterii conſequenter annexi ſunt ſpirituali; eo enim fine ex fidelium oblationibus inſti-

tuta & fundata ſunt Canonicorum Collegia, erecta & dotata Monaſteria, ut homines ibi adſcripti liberius Deo vacarent, ipſumque aſſidue orarent pro Eccleſiæ neceſſitatibus. En officium ſpirituale & ſacrum tum Canonici, tum Religioſi, propter quod uterque jus habet percipiendi fructus conſequenter annexos, ille ſuo Beneficio, hic ſuo Monaſterio: Ergo non ſecus peccat contra legem naturalem & divinam, qui pecuniam exigit pro collatione Beneficii ſimplicis, & pro ingreſſu Religionis quando Monaſterium eſt opulentum, ac qui exigit pro collatione Beneficii paſtoralis.

Dices; Miniſtri ſacri abſque labe ſimoniæ temporale exiguat ad ſui ſuſtentationem: Ergo & Monaſteria, quæ in poſtulantium annonam neceſſaria requirunt.

Diſt. conſeq. Monaſteria quæ indigent, nec habent unde ſuſtentent eos, qui admitti poſtulant, Conc. Monaſteria opulenta, de quibus hic loquimur, Nego conſ. Quemadmodum enim Paſtor habens ex titulo Beneficii proventus ſufficientes, contra jus naturale & divinum ſimoniam committit, ſi ſpiritualia ſubſidia, ad quæ ex officio tenetur, miniſtrare nolit, niſi temporale offerentibus; ſic & Monaſteria, quorum reditus ſufficiunt ad alendos eos qui ſe offerunt; cenſentur enim venialem habere religioſam profeſſionem, cum perſonas idoneas non admittunt, niſi quædam largiantur, aut promittant.

Inſtabis: Monaſterium in illo caſu ad ſummum peccabit contra juſtitiam, ſicut qui ſe fingens pauperem, cum dives ſit, eleemoſynas emendicat. Dico, *ad ſummum*; namque Monaſterium vere injuſtum non eſt, cum poſtulantes, quantumcumque idonei ſint, jus non habeant, ut in illo recipiantur: Ergo.

Nego ant. & paritatem: Quia fictus ille pauper nihil ſpirituale vendit, nec proinde ſimoniacus eſt, ſed ſolum injuſtus, quatenus accipit & retinet alienum titulo donationis, quæ proſus irrita eſt, cum voluntaria non fuerit ex parte donantium. At Monaſterium pingue, & indigentiam prætexens, vendit rem ſpiritualem, nempe profeſſionem Religioſam,

cui

qui conſequenter annexi ſunt proventus temporales, ad quos profeſſi jus habent. Unde ſicut Canonici, qui diſtinguentes inter titulum ſpiritualem, & temporalem annexum, non admittunt in fratres, niſi eos qui offerunt pecuniam, ſimoniam committunt contra jus divinum: ſic Abbatiæ, ſeu Prioratus Regulares in noſtra hypotheſi; ſunt enim Beneficia erecta ad colligendas & ſovendas perſonas idoneas, quæ ſe totas divino obſequio mancipent. Eſto, non peccet Monaſterium contra juſtitiam commutativam, ſi excludat perſonam idoneam propter dotis defectum, peccat tamen contra diſtributivam; & ſimoniacæ intentionis reatum incurrit.

Ergo Urbanus V. in ſua extrav. *Sane* tit. *de ſimon.* non condit novum jus pro Monaſteriis, nec confirmat dumtaxat Decreta prædeceſſorum ſuorum, v. g. Alexandri III. cap. *Non ſatis*, cap. *Cum in Eccleſia*, Innocentii III. cap. *Dilectus*, tit. de ſim. & varios Conciliorum Canones; ſed jus naturale & divinum obſervandum præcipit his verbis: *Diſtrictius prohibemus, ne tam a maribus, quam a mulieribus volentibus ingredi Religionem, Eccleſias, Monaſteria, Prioratus: & in earum perſonarum receptione, aut ante vel poſt illam, quoſcunque paſtus, prandia, pecunias, jocalia, aut alias res, etiam ad uſum eccleſiaſticum, ſeu quemvis pium uſum alium deputata, vel deputanda directe, vel indirecte petere, vel exigere quoquomodo præſumant .... qui ſecus egerint, ſi ſint ſingulares perſonæ, tam dantes quam accipientes hujuſmodi, excommunicationis; ſi capitulum, vel conventus fuerit, ſuſpenſionis ſententiis eo ipſo decernimus ſubjacere: a quibus, præterquam in mortis articulo, abſolvi nequeunt abſque Sedis Apoſtolicæ licentia ſpeciali.*

Q. 8. *Quid eſt ſimonia Juris Eccleſiaſtici?*

R. Eſt pactio, aut commutatio ab Eccleſia prohibita ob reverentiam rei ſacræ. Duæ priores particulæ habent rationem generis; omnis quippe ſimonia, ſive juris naturalis & divini, ſive juris eccleſiaſtici, eſt pactio quædam, aut commutatio. Reliquæ vero

de-

definitionis particulæ exprimunt differentiam ſimoniæ juris eccleſiaſtici.

Enimvero pactio & venditio ſeu commutatio in ſimonia juris naturalis & divini, eſt intrinſece mala, & ideo prohibetur; v. gr. lumini naturali repugnat, ſi poteſtas conferendi dona Spiritus ſancti, pecunia tanquam pretio æſtimetur: Ergo non ideo mala eſt, quia prohibita: ſed e contrario prohibita eſt, quia per ſe mala. At in ſimonia juris Eccleſiaſtici pactio & commutatio, ſeu venditio per ſe mala non eſt, ſed indifferens. Quid enim plus mali habet venditio balſami, ex quo conficitur ſanctum chriſma, vel loci ad ſepulturam deſtinati, quam venditio auri, ex quo calix conſecratus conſtat, aut agri, cui conjunctum eſt Juſpatronatus? Nonne iſta omnia æque antecedenter annexa ſunt ſpirituali? attamen Eccleſia duo poſteriora permittit, utpote non mala, & duo priora prohibet, cap. *Non ſatis*, cap. *Audivimus*, tit. de ſim. Non quidem tanquam mala, ſed magis ſpeciem mali habentia, ut habetur cit. cap. *Audivimus*. Nimirum quia cum aurum calicis conſecrati, & ager cui adhæret jus patronatus, ſint per ſe magno pretio æſtimabilia, facile intelligitur illa non vendi propter ſpirituale conſequenter annexum. Sed quia exigua pars balſami in chriſmate admixti, & conceſſio agri ad ſepeliendum cadaver, vix ullius ſunt pretii ſine ſpirituali adjuncto, Eccleſia prudenter prohibuit, ne venderentur, idque ob reverentiam rerum ſacrarum, nempe chriſmationis & ſepulturæ, ſimulque ad vitandam ſpeciem ſimoniæ.

Ergo, inquies, ſimonia juris Eccleſiaſtici non eſt vera ſimonia, cum ex dictis non ſit venditio rei ſacræ, nec proinde ſimoniacus, aut ſacrilegus, ſed inobediens duntaxat cenſendus eſt, qui in hac parte legem Eccleſiæ tranſgreditur. Ita cum Durando opinantur nonnulli Theologi. Sed communi ſententiæ adhærendum, juxta quam,

Reſpondeo negando conſequentiam; quamvis enim res illæ non ſint per ſe ſacræ, ſic tamen conjunctæ

ctæ ſunt alicui ſacro, ut vendi non poſſunt quin illud vileſcat, videaturque etiam pretio comparare. Et hoc explicari poteſt exemplo immunitatis, quæ debetur ſacris Baſilicis, præſertim majoribus. Siquidem jure canonico illa non concluditur muris Baſilicæ, ſed excurrit ad confinia uſque ad paſſus quadraginta, cap. *Sicut antiquitus* 17. quæſt. 4. adeout ſi quis in illo ſpatio immuni, quamvis non ſacro, actus prohibitos exerceat, peccet contra religionem, & reverentiam templis debitam, puniaturquæ ut ſacrilegus, ubi contraria conſuetudine huic legi derogatum non eſt. Similiter Eccleſia quaſdam pactiones, venditiones & commutationes intuitu Religionis prohibet, ne ſcilicet violetur aut minuatur honos rebus ſacris debitus, inobedienteſque numerat inter Simoniacos, & eiſdem pœnis ſubjicit: Ergo in praxi ſaltem agnoſcenda eſt ſimonia juris eccleſiaſtici.

Cum autem multiplex in jure occurrat hujus generis ſimonia, illam ad duas ſpecies revocabimus. Prima eſt eorum, qui vendunt res per ſe non ſacras, ſed conjunctas antecedenter cum ſacris, ut locum ſepulturæ, materiam chriſmatis, vel ad miniſteria ſacra ordinatas, ut officium ſacriſtæ, œconomi, vicedomini, defenſoris, advocati, &c. de quibus cap. *Salvator*, 1 quæſt. 3. Huc revocare licet, ſi vel Epiſcopus aliquid pro ordinatione acciperet ratione neceſſariæ ſuſtentationis, quod prohibet Conc. Trid. ſupra laudatum: vel examinatores a concurrentibus ad Beneficia, contra præceptum ejuſdem Concilii ſeſſ. 24. cap. 18. quidquam reciperent eodem ſuſtentationis titulo. Quod ſi per munus datum, & acceptum moverentur ad favendum uni præ aliis, incurrerent ſimoniam juris naturalis & divini, ut ſupra diximus. Secunda eſt eorum, qui inter ſe paciſcuntur de rebus ſpiritualibus: *Cum in hujuſmodi omnis pactio, omniſque conventio debeat omnino ceſſare*, cap. *Pactiones*, tit. de *pactis*. Permutare itaque Beneficium cum Beneficio, vel Vicariatu amovibili ſine auctoritate Prælati; vel reſignare in favorem extra Curiam Romanam; vel reſignare cum pacto, ut reſignatarius ſuum Bene-

ficium

ficium cedat tertio, v. gr. nepoti reſignantis, vel cum confidentia acceſſus, regreſſus, aut ingreſſus, &c. eſt ſimonia juris humani dumtaxat, non divini, quia in his nihil intervenit temporale tanquam pretium: ſecus, ſi permutatio fieret cum pacto, ut recipiens pinguius Beneficium refunderet pecuniam, vel penſionem ſolveret. Monendum tamen univerſalem hanc propoſitionem, *pactiones in ſpiritualibus debent omnino ceſſare*, ſpectare ea dumtaxat, quæ pertinent ad Beneficia; nam licite Clerici inter ſe conveniunt, ut unus pro altero ſacrum miniſterium expleat, hac conditione quod alter ſpirituale quid ſimile rependet. Immo Gloſſa in cap. *Super eo*, de tranſactionibus, ubi dicitur, *tranſigi ſuper re ſacra*, *& litigioſa non poteſt*, notat hoc intelligendum in caſu, in quo agitur de Beneficio obtinendo, quia Beneficium poſſideri non poteſt ſine titulo: titulus autem *non habetur ex tranſactione; ſed per canonicam inſtitutionem. Si autem res ſacra in litigium deducatur tanquam proprietas* (Beneficii) *verbi gratia duo Epiſcopi litigant ſuper quibuſdam Eccleſiis, ibi poteſt intervenire tranſactio*.

Hanc ſimoniæ diviſionem accuratius explicuimus; quia maxime neceſſaria eſt in praxi, nempe ut pateat ubi & quando in materia ſimoniæ diſpenſari & præſcribi poſſit. Namque diſpenſatio & præſcriptio non cadunt in ea, quæ ſunt jure naturali prohibita, bene autem in ea quæ jure humano dumtaxat; & ratio eſt, quia priora ſunt intrinſece & eſſentialiter mala, ideoque prohibita, ac proinde nec purgari, nec mutari queunt; poſteriora vero per ſe mala non ſunt, ſed per prohibitionem, quæ tolli poteſt vel auctoritate Legiſlatoris, vel contraria conſuetudine univerſaliter recepta. Hinc uſus exigendi pecuniam pro Beneficio, ingreſſu religionis, conceſſione ſpiritualis juriſdictionis, ſive gratioſæ, ut ajunt, ſive contentioſæ, etiam in hypotheſi quod univerſalis eſſet, mera corruptela eſt, quæ a Summo Pontifice purgari nequit, hæc enim ſunt prohibita, quia intrinſece ſunt mala; contra vero hodierna conſuetudo vendendi ſepulturæ lo-

locum præſcripſit contra antiquos canones, liciteque exigitur prius pecunia, quo locus, non quidem ſanctior (hoc enim eſſet ſimonia contra jus divinum) ſed quo honoratior, æquitate tamen ſervata, quia hujuſmodi venditio jure Eccleſiaſtico duntaxat fuit prohibita. Idem dicendum eſſet de conſuetudine in quibuſdam Capitulis introducta, juxta quam admittens renunciationem Beneficii, hoc ipſo cenſetur ſe obligare ad nominandum quem renuntians deſignaverit, alioquin tanquam infidelis & perfidus traduceretur: idem, inquam, dicendum eſſet; nimirum legitimam ibi eſſe præſcriptionem contra jus humanum & canonicum, quo vetatur omnis pactio tacita, vel expreſſa in materia beneficiali, ſi mos ille non in quibuſdam tantum Capitulis, ſed etiam universaliter apud ceteros patronos & Collatores vigeret. Contra hunc invaleſcentem morem Pius V. edidit Bullam: *Quanta Eccleſiæ Dei*, quæ eſt 58. in qua prohibet ne Epiſcopis, electoribus, & patronis quibuſcunque deſignentur futuri ſucceſſores, neve Epiſcopi conferant reſignantium conſanguineis, affinibus aut familiaribus; alioquin collationem declarat irritam & inanem. Sed Bulla illa non eſt recepta, præſertim in Gallis.

§. III.

Quale peccatum eſt Simonia?

R. EST lethale, tum in ſpecie ſacrilegii, tum in ſpecie injuſtitiæ.

Prima pars probatur 1. ex Scriptura Act. 8. *Pecunia tua tecum ſit in perditionem: quoniam exiſtimaſti donum Dei pecunia poſſideri ... In felle amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te eſſe*. Ideſt, video te imbutum veneno amariſſimo peccatorum, & quaſi funibus iniquitatum, nempe ſuperbiæ, ſacrilegii, & avaritiæ colligatum. 2. Ex jure canonico, cap. *Reperiuntur* 1. quæſt. 1. Simonia vocatur execrabile flagitium. cap. *Si quis Epiſcopus* 16. *turpiſſimum lucrum*. cap. *Patet* 1. quæſt. 7. omnia crimina ad com-

comparationem ſimoniacæ hæreſis quaſi pro nihilo reputantur, & ſimoniaci a poteſtate civili opprimendi dicuntur. Cap. *Sane* 15. q. 3. Simoniaci perpetua infamia damnantur tanquam rei læſæ majeſtatis. C. *Sicut*, de ſimonia habetur, ſimoniacam peſtem alios morbos vincere, nempe propter nocumentum, quod infert Eccleſiæ, nam idololatria & hæreſis ex genere ſuo ſunt graviora peccata. 5. Ratione, quia res ſpiritualis & ſacra magna afficitur injuria, cum pretio temporali æquiparatur, & pro eo commutatur. Unde quo vilius eſt quod pro ſpirituali datur, ſi habeat rationem pretii, eo major cenſetur irrogari irreverentia rei ſacræ, cum magis deprimatur; ac proinde ſimonia ex hoc capite venialis eſſe nequit. Deinde eſt & alia in peccato ſimoniæ inſignis deordinatio & perverſitas, quod mercator donorum ſupernaturalium, quantum eſt ex ſe, efficiat gratiam non eſſe gratiam; ideo enim ſic illa dicitur, quia gratis a Deo datur: ſimoniacus autem contra Dei voluntatem & ordinationem his verbis expreſſam: *Gratis accepiſtis, gratis date*, Matthæi 10. Illam in proprium commodum temporale convertit, & gratuita Dei donatione ſubtrahit; veluti ſi œconomus, qui a domino accepit frumentum, veſtes, & alia hujuſmodi miſericorditer diſtribenda pauperibus, eorumdem pretium in rem ſuam exigeret, dominumque ſuum privaret laude & animi gratificatione, quam mereretur. Sic peccato ſimoniæ evacuatur myſterium gratiæ, quam Chriſtus ſanguine ſuo nobis promeruit, maxima illa dona, quibus Deus explicat divitias bonitatis ſuæ, non ejus electione & miſeratione, ſed jure emptionis & titulo oneroſi contractus poſſidentur. Nemo autem non judicaverit maximam & execrandam eſſe illam perverſitatem, & ſeveriſſimis Eccleſiæ pœnis puniendam.

Secunda pars, nempe ſimoniam eſſe grave peccatum in ſpecie injuſtitiæ, ac proinde ſimoniacum ad reſtitutionem teneri non ſecus ac uſurarium, manifeſte ſequitur ex præcedenti ratione. Sicut enim œconomus ille, de quo ſupra, dupliciter injuſtus eſt, 1. erga dominum ſuum, quatenus bona ipſius in proprios uſus,

» con-

convertit: 2. Erga pauperes, quatenus cogit illos emere ea, ad quæ jus habent ex gratuita donatione ſibi facta; ſic & ſimoniacus, qui cum donorum ſupernaturalium non ſit dominus, ſed diſpenſator duntaxat, ea tamen vendit contra Dei voluntatem, & quidem iis, quibus gratis eroganda accepit.

§. IV.

Quæ ſunt Simoniacorum pœnæ?

R. DUplicis ſunt generis; aliæ veluti naturaliter ſequuntur ex pactione ſimoniaca minuſque ſunt pœnæ illi annexæ, quam naturales effectus; cum enim contractus ſimoniacus ſit irritus vel jure naturali & divino, ſi ſimonia illi repugnet, vel jure eccleſiaſtico, ſi ſimonia ſit juris mere eccleſiaſtici; ſequitur conventionem ſimoniacam nullum effectum producere, & quæ per eam acquiruntur, eſſe neceſſario reſtituenda. Aliæ ſunt pœnæ proprie dictæ, nimirum cenſuræ, ut excommunicatio, ſuſpenſio, infamia, quam ſequitur irregularitas, irritatio collationis, electionis, præſentationis, aut cujuſvis diſpoſitionis in materia Beneficiorum, inhabilitas ad Beneficia, &c. quibus Eccleſia ſimoniacos proſcribit. Circa utrumque pœnarum genus nonnullæ quæſtiones hic expendendæ.

Ac primo quidem circa ſimoniace data & accepta.

Q. 1. *Quo jure illa debeant reſtitui, an naturali & divino, an eccleſiaſtico tantum?*

Reſpondeo. Nonnulli Theologi ſic diſtinguunt: Si ſpirituale quod venditur, nullum temporale habet annexum, ut Sacramenta; pretium pro eo acceptum jure naturali eſt reſtituendum, quia venditio illa eſt injuſta: tum quia ſpirituale non eſt vendibile, tum quia vendens non eſt illius dominus, & rem alienam vendit. Sed ſi ſpirituali annexum eſt temporale, & Beneficium officio ſpirituali; pretium pro eo acceptum non eſt jure naturali reſtituendum, ſed ſola Eccleſiæ diſpoſitione: quia, inquiunt, ſpiritua-

rituale illud ratione temporalis annexi eſt pretio æſtimabile ; verbi gratia reſignans Beneficium privat ſe emolumentis temporalibus, pro quorum compenſatione pretium datum juſte retinere poſſet, niſi obſtaret lex Eccleſiaſtica.

Sed verior eſt eorum ſententia, qui docent abſque ulla diſtinctione ſimoniace data & accepta jure naturali eſſe reſtituenda, quia ſine juſto titulo poſſidentur ; pactio quippe ſimoniaca irrita eſt & prorſus nulla, ſive jure naturali, ſive Eccleſiaſtico : ergo caret omni effectu, nec transfert rei dominium, ut tradit Sanctus Thomas hic art. 6. ad 3. nec proinde pretium retineri poteſt.

Q. 2. *Utrum hæc vera ſint de omni ſimonia ſive reali, ſive conventionali, ſive mentali ?*

De confidentiali nulla eſt quæſtio. De ea ſiquidem ſeparatim egimus §. 2. propter ſpecialem juris diſpoſitionem.

R. Quidam hanc doctrinam limitant ad ſimoniam realem in materia Beneficiali ; contenduntque pretium receptum in aliis materiis ſimoniæ etiam realis, non eſſe reſtitutioni obnoxium ante ſententiam Judicis, niſi fuerit injuſte acceptum : injuſte autem acciperetur, inquiunt, ſi Paſtor verbi gratia pretium expeteret pro miniſterio aliunde debito, vel ſi pro indebito ſupra valorem operis & laboris exigeret.

Refellitur illa ſententia, tum ex cap. *Audimus*, tit. *de ſimonia*, in quo injungitur Epiſcopo illorum reſtitutio, quæ pro ſepultura ſimoniace acceperat ; tum ex cap. *Ea quæ*, 1. q. 3. ubi Urbanus II. in Concilio Placentino ſic ſtatuit pro qualibet ſimonia reali : *Quidquid vel in ſacris Ordinibus, vel in Eccleſiaſticis rebus, vel data, vel promiſſa pecunia, acquiſitum eſt, nos irritum eſſe, & nullas unquam vires habere cenſemus*, Ex quibus verbis Bonacina, quamvis patronus ſententiæ, quam refellimus, ſic concludit diſput. 1. q. 7. puncto 2. propoſit. 1. *Exiſtimo valde probabile, in praxi tutam nonnullorum Doctorum ſententiam aſſerentium quamlibet acquiſitionem rei Eccleſiaſticæ, modo ſpiritualis ſit, irritam eſſe, ſi fiat da-*

ta

ta aut promiſſa pecunia. Ratio eſt, quia in C. in Ex *quæ, generaliter irritatur ſimoniace acquiſitum.*

Major eſt difficultas, num ſimonia mentalis obliget ad reſtitutionem? Plures negant, modo non ſit injuſta, probatque Suarez hoc dilemmate: Reſtitutio facienda eſſet vel jure naturali, vel jure Eccleſiaſtico: atqui neutrum dici poteſt. Non primum, quia naturalis obligatio reſtituendi non oritur, niſi ex injuſta vel acceptione, vel retentione rei alienæ, ergo ubi nulla eſt talis injuſtitia, nulla quoque poteſt eſſe reſtitutio. Non ſecundum, tum quia lex humana nec præcipit, nec prohibet actus interiores, tum quia C. *Mandato*, tit. *de ſimonia*, Gregorius IX. ſic habet: *Conſultationi tuæ breviter reſpondentes dicimus ..... reſignationes ſpiritualium & temporalium, quæ nullo pacto, ſed affectu animi præcedente utrinque taliter acquiruntur (in quo caſu delinquentibus ſufficit per ſolam pœnitentiam ſuo ſatisfacere Creatori) eos pro ſimonia hujuſmodi non teneri*; *Ergo*, inquit Gloſſa, *ſola voluntas ſeu affectus animi, non facit aliquem ſimoniacum, licet aliter peccet .... Et hæc ambitio ſola pœnitentia purgatur ſine renunciatione. Secus de uſura, ubi ſola ſpes uſurarii uſuram inducere videtur.* Cap. *Conſuluit*, titul. *de uſuris*. *Quia*, inquit Suarez, *injuſtum eſt ex mutuo lucrum intendere, non item ex Beneficio; ac proinde uſura mentalis, non vero ſimonia mentalis ad reſtitutionem obligat.* Idem docet Sanctus Thomas hic art. 6. ad ſextum, *Quoad Deum ſola voluntas facit ſimoniacum. Sed quoad pœnam Eccleſiaſticam exteriorem non punitur ut ſimoniacus, ut abrenuntiare teneatur; ſed debet de mala intentione pœnitere.*

Probabilior tamen videtur ſententia Adriani, Joann. Majoris, Soti, Sylvii, & aliorum bene multorum aſſerentium, ſimoniam mentalem jure naturali inducere reſtituendi obligationem. Probatur 1. ex Sancto Gregorio relato 1. quæſt. 1. cap. *Si quis*, in quo ſic legitur: *Si quis .... fradulento munuſculo Epiſcopalem, ſeu Sacerdotalem, non lucro animarum, ſed inanis gloria avaritia fultus, Dignitatem acceperit,*

ris, & in vita ſua non ſponte reliquerit, eumque inſperata mors pœnitentem non invenerit, procul dubio in æternum peribit. Per fraudulentum autem munus intelligendum eſt ex Gloſſa, munus, quod datur ſub ſpecie liberalitatis & gratificationis, cum revera offeratur affectu obtinendi ſpirituale, & idcirco in conſcientia reſtituendum dicitur. Porro quis credat Gregorium IX. citato cap. *Mandato*, quidquam ſtatuiſſe contra S. Gregorii mentem, cum facile conciliari poſſit, ſicut & S. Thom. nempe ſimoniacum mentalem, cum non ſit reus in foro exteriori, ſed apud Deum dumtaxat, non incurrere pœnas a lege latas: ſatiſque eſſe ſi coram Deo pœnitentiam agat, quæ vera non erit, niſi reſtituatur injuſte detentum. Quod autem acquiſitum per ſimoniam mentalem injuſte detineatur, patebit ex ratione ſequenti.

Probatur itaque 2. Eadem eſt ratio ſimoniæ mentalis ac uſuræ: Atqui ex patronis prioris ſententiæ, uſura mentalis obligationem reſtituendi inducit, & quidem jure naturali: Ergo & ſimonia mentalis. Major oſtenditur. Ideo uſurarius mentalis peccat contra juſtitiam & reſtituere tenetur, quia mutuandi officium gratis non exhibet, pretium illius intendit & accipit a mutuatario ſecundum quid invito, quatenus pretium non offert, niſi ex neceſſitate mutui obtinendi. Atqui eadem injuſtitia occurrit in ſimoniaco mentali, qui, licet ſpiritualia ſint gratis concedenda jure naturali & divino, ea tamen non miniſtrat, niſi iis, a quibus temporalia accepturus eſt, & ita neceſſitatem ea emendi illis imponit, quamvis nullo interveniente pacto. Ergo mentalis ſimoniacus æque ac uſurarius reſtituere tenetur.

Q. 3. *Cui vero facienda eſt reſtitutio ſimoniace acquiſitorum?*

Reſpond. Jure naturali facienda eſt illi, a quo accepta ſunt, niſi aliqua lex poſitiva obſtet, ad puniendam pravitatem dantis. Quia qui injuriam intulit, reſtituere debet ei, qui paſſus eſt; verbi gratia uſurarius mutuatario, venditor rei vel alienæ vel vitioſæ emptori decepto; Atqui ſimoniacus dum vendit ſpi-

ſpirituale, vendit non ſuum, ut patet ex dictis: Ergo quod ſimoniace & injuſte accepit, illud emptori naturaliter reſtituere debet.

Dixi, *niſi aliqua lex poſitiva obſtet*, quia Superior ſubditum re ſua privare poteſt in pœnam peccati.

Q. 4. *Prohibetne Eccleſia reddere Simoniacis quæ male dederunt?*

R. Sanctus Thomas 2. 2. q. 32. art. 7. univerſaliter affirmare videtur; ſic enim de ſimonia ſcribit: *Deum & accipiens contra juſtitiam legis divinæ agit. Unde non debet fieri reſtitutio ei, qui dedit, ſed debet in eleemoſynas erogari.* Hanc ſententiam amplectitur Eſtius in 4 diſt. 26. part. 18. & quidem de omni ſimonia: ſive realis ſit, ſive non. Sylveſter vero q. 20. Hadrianus quodlib. 9. art. 3. Navarrus cap. 23. num. 13. & alii limitant ad ſimoniam realem, & ex utraque parte completam; & de hac Sylvius interpretatur laudata ſancti Thomæ verba, additque communem eſſe ſententiam, pretium ſimoniace accetum in ſimonia mentali & conventionali eſſe reſtituendum ei, qui dedit; eo quod impleta non fuerit conditio. Atque ad id probandum ſolet adduci cap. *Dilectus*, tit. *de ſimonia*; ubi Cæleſtinus III. decernit, Archidiaconum, qui promiſſis non ſteterat, reſtituere debere Præpoſito cuidam quam ab eo acceperat pecuniam; ſed textus ille non eſt ad propoſitum. Præpoſitus enim non ſimoniace dederat, ſed iniquam Archidiaconi vexationem redemerat. Expreſſius eſt cap. *De hoc*, eodem titulo, in quo circa Regem & principes, qui electioni Epiſcopi, pecunia recepta conſenſerunt, ſic ſtatuitur: *Regem autem & Principes ejus debet inducere, ut ſi qua receperint a præfato Epiſcopo, ut ejus electioni præſtarent aſſenſum, Eccleſiæ Exonienſi ſine diminutione reſtituant, cum ea ſine gravi ſuæ ſalutis periculo retinere non poſſint.* Ubi pecunia ſimoniaca non Epiſcopo, qui dederat, ſed Eccleſiæ reſtituenda dicitur. Verum quia lex illa ſpectat dumtaxat ſimoniam realem in materia Beneficiali, nec quidquam ſimile habetur de aliis ſimoniæ ſpeciebus:

Alii

Alii Theologi communiter docent, niſi ſimonia ſit realis in materia Beneficiali, pretium ſimoniacum ſemper eſſe reſtituendum ei, qui dedit. Et ratio eſt, quia jure naturali unicuique reddendum eſt quod ſuum eſt, niſi lex aut ſententia Judicis ob crimen admiſſum reddi prohibeat: Atqui nulla lex ſimoniaco reddere prohibet quod ſacrilege dedit, niſi ſimonia fuerit realis in materia Beneficiali: Ergo.

Neque vero ſic a pari argumentari licet: ſimoniacus in Beneficio recipere non debet quod illicite dedit, ſed reſtituendum eſt Eccleſiæ: (modo tamen ipſa non fuerit ſimoniæ particeps) vel pauperibus: Ergo & quivis alius ſimoniacus. Nam odia ſunt reſtringenda: pœna autem eſt quid odioſum, ac proinde non eſt extendenda ad eos, qui in lege non exprimuntur. Immo in cap. *Veniens*, tit. *de ſimonia*; præcipitur reddi pecuniam ei, qui ſimoniace Religionem fuerat ingreſſus.

Hic monere oportet eum, qui pro Beneficio bona fide & ex ignorantia probabili pecuniam dediſſet, teneri quidem Beneficium remittere Collatori, ut mox dicetur; ſed privandum non eſſe ſua pecunia, quia privatio illa eſt pœnæ; pœna autem neceſſario ſupponit culpam, a qua bona fides excuſat. Atque hæc de pretii ſimoniaci reſtitutione.

Quod ſpectat cenſuras ſimoniæ annexas, nulla fere in ſcholis controverſia: omnes enim conſentiunt nullam in jure contra Simoniacos latam eſſe cenſuram, niſi ſimonia commiſſa ſit vel ingreſſu Religionis vel in ordinatione, vel in Beneficio. Difficultas ſolum eſt utrum ſimonia in tribus illis caſibus debeat eſſe realis, & ex utraque parte completa. Plures quippe contendunt ſimoniam conventionalem in Beneficio tum inducere pœnas canonicas, cum Beneficium eſt collatum, etiamſi pretium nondum fuerit ſolutum. Sed communior eſt ſententia non inducere (niſi conventio fuerit confidentialis, de qua paragrapho 2.) favetque praxis Curiæ Romanæ, in qua ſimoniace proviſus non habetur excommunicatus, nec irregularis, ſi celebraverit, quando pretium nulla ex parte fuit ſolutum, ut docet Navarrus cap. 23.

num. 104. Idem dicendum de ſimoniace profeſſo aut ordinato; ſi pecunia non ſit tradita, ſaltem ex parte; eſt enim regula apud Theologos communiter recepta, pœnam juris incurri duntaxat, ubi crimen fuerit conſummatum, niſi lex contrarium diſerte exprimat, quemadmodum citatæ Bullæ Pii IV. & S. Pii V. quæ fiduciarios anathemati ſubjiciunt, etiamſi conventio ſit ſolum ex parte impleta.

Q. 5. *Cur in jure pœna ipſo facto non decernitur, niſi in eos, qui emunt aut vendunt Religionis ingreſſum, ordinationem, & Beneficia, cum levius non ſit crimen alia ſpiritualia vendere; puta Sanctorum reliquias, functiones ſacras, & quæ in Religione auguſtiſſima ſunt, ut Sacramenta, præſertimque Eucharistiam?*

R. Quia hac triplici via peſtis ſimoniaca maxime graſſatur in Eccleſia propter honores, dignitates, & alia terrena emolumenta, quæ ex hujuſmodi ſpiritualibus conſequuntur, & cupidos vehementius incitant. Leges enim ſilere non debent, ubi plus periculi continuo ſocietati imminet, fruſtra vero vigilare viderentur contra illa criminum monſtra, quæ raro apparent, quæque ubi exorta fuerint, facile a Paſtoribus præfocari poſſunt.

Q. 6. *Quæ plectuntur pœna, qui ſimoniam circa ingreſſum Religionis committunt?*

R. 1. Dantes, & accipientes, ſi ſint ſingulares perſonæ, excommunicationem; Conventus vero ſuſpenſionem ipſo facto incurrunt, a quibus extra periculum mortis abſolvi nequeunt niſi a Romano Pontifice, Extravag. *Sane*, tit. *de ſimonia*. Ex ſpeciali tamen gratia ibi concedit ſummus Pontifex Urbanus V. alias IV. Extravagantis Auctor, iis qui jam labe hujus criminis fœdati ſunt, ut ab Ordinariis locorum, hac vice dumtaxat a crimine hujuſmodi, & nota infamiæ inde contracta abſolvatur. Ergo jus novum *non condit*, ſed antiquum confirmat, ut ipſe teſtatur. Nec veriſimile eſt quod ſcribunt nonnulli, Martinum V. hanc legem revocaſſe in gratiam Monialium: tum quia nullibi extat illa revocatio, nec a quoquam viſa eſt:

ſa eſt: tum quia credere nefas eſt, quod ajunt, nempe Martinum V. propter inolitam apud Moniales conſuetudinem, pœnas a prædeceſſoribus ſuis, etiam in Conciliis generalibus latas ſuſtuliſſe. Recta quippe ratio exigit, ut Paſtores tum maxime ſeveritatem legis opponant, cum in patrocinium criminis conſuetudo adducitur. Sic Concilium Nicænum ſecundum canone 19. vult Abbatiſſam ejici ex Monaſterio, quæ mandatorum Domini (Domini ait, non Eccleſiæ) oblita, candidatas deinceps mediante auro, ex veteri abuſu ad ſacrum Monaſticum Ordinem admiſerit. Sic Alexander III. tum in Concilio Lateranenſi tertio, tum C. *Veniens*, tit. *de ſimonia*, contra hujuſmodi conſuetudinem recrudeſcentem eandem adhibuit ſeveritatem. Sic Clemens III. C. *de Regularibus* tit. *de ſimonia*: Sic Innocentius III. in Concilio Lateranenſi quarto, & in reſponſione ad Cantuarienſem Epiſcopum C. *Dilectus*, 2. tit. *de ſimonia*, decernit propter peccantium multitudinem nihil de ſeveritate detrahendum. Enimvero diſciplinæ relaxatio in his circumſtantiis peccandi licentia cenſeri debet.

2. Simoniace profeſſus in arctius Monaſterium expelli debet, ut tam execrabilem exceſſum ſine intermiſſione deploret. C. *de Regularibus*, tit. *de ſimonia*. Mitius tamen cum eo agendum, ſi ipſo ignorante pecunia data fuerit, ubi dicitur. Sed hæc pœna non incurritur ante ſententiam Judicis.

Q. 7. *Quænam ſunt pœnæ ordinationis ſimoniacæ?*

R. 1. Ordinans eſt ipſo facto excommunicatus, ſuſpenſus a collatione cujuſcumque Ordinis, etiam primæ tonſuræ; interdictus ab uſu Pontificalium, & ingreſſu Eccleſiæ, ex Extravag. *Cum deteſtabile*, tit. *de ſimonia*, abſolvi non poteſt niſi a Romano Pontifice, etiamſi crimen illius ſit occultum, ex Bulla Sixti V. *Sanctum & ſalutare*, in qua derogat privilegiis Epiſcoporum. Sed advertunt communiter hanc Bullam non eſſe receptam, præſertim in Galliis.

R. 2. Simoniace ordinatus, 1. excommunicationem ipſo facto incurrit, nec a quoquam abſolvi poteſt.

A 2 niſi

niſi a Romano Pontifice, etiamſi crimen ſit occultum, ex eadem Extravag. in qua Paulus II. omnes pœnas in jure latas contra ſimoniacos confirmat, & innovat, quod & Patres Tridentini præſtiterunt ſeſſ. 21. C. 1. de reform. Deinde ſic ordinatus ſuſpenſus eſt ab executione ſuorum Ordinum, maxime vero illius, quem ſimoniace ſuſcepit, quia licet habeat characterem propter efficaciam Sacramenti, ut loquitur S. Th. attamen nullum acquiſivit jus per ſimoniacam ordinationem, fieretque irregularis, ſi in Ordine ſic ſuſcepto miniſtraret, etiamſi ſimonia nondum ſit realis & completa, & propterea necdum ſit excommunicatus, ut notat Suarez lib. 4. cap. 56. n. 32. & 33. colligiturque ex C. *Si quis*, tit. *de ſimonia*, ubi ordinatus cum promiſſione dandi temporalis, ſuſpenditur *ab Ordine ſic ſuſcepto, donec diſpenſationem ſuper hoc per Sedem Apoſtolicam obtinere meruit. Hic patet*, inquit Gloſa, *quod cum ſimoniaco ſcienter in Ordine ſolus Papa diſpenſat ſcienter*, nam ſi ignoranter, Epiſcopus diſpenſare poteſt. Immo contendit idem Suarez C. 61. ejuſdem libri num. 6. bona fide ſic ordinatum non indigere diſpenſatione: Ubi autem Bulla Sixti V. non eſt recepta, Epiſcopus, ex conceſſione Concilii Tridentini ſeſſ. 24. C. 6. de reform. poteſt abſolvere ſimoniacum in Ordine, tum ab excommunicatione, cum a ſuſpenſione, ſi crimen ſit occultum. Ita Suarez cit. lib. 4. Henriquez. cap. 39. Bonacina diſp. 1. de ſim. qu. 7. paragr. 6. propoſit. 5. quam confirmat declaratione Congregationis Cardinalium.

R. 3. Mediatores ſimoniacæ ordinationis ligantur excommunicatione ſummo Pontifici reſervata ex cit. Extravag. *Cum deteſtabile*: quod extendunt nonnulli ad eos, qui pro Literis dimiſſoriis & pro ſigillo pecuniam exigunt, illa quippe ad ordinationem conferunt, tanquam media ad finem. Notarius tamen, juxta Concilii Tridentini diſpoſitionem, poteſt quid modicum expetere ratione ſalarii & ſtipendii: quanquam non videatur quomodo qui apponit ſigillum ordinatione jam facta, dici poſſit mediator ſimoniacæ ordinationis, niſi

cum

cum ordinando pactum inierit de pecunia tradenda priuſquam Ordo conferretur.

Q. 8. *Quas pœnas incurrunt ſimoniaci in Beneficio?*

R. 1. Incurrunt excommunicationem Apoſtolicæ Sedi reſervatam & qui eligunt, præſentant, confirmant, aut conſtituunt, & qui ſic eliguntur, præſentantur, & inſtituuntur, ex cit. Extravag. Nomine autem Beneficiorum & Eccleſiaſticorum officiorum intelliguntur quælibet Officia ſpiritualem juriſdictionem habentia, ut Prioratus, Guardianatus, quidquid nonnulli contra ſentiant, non vero penſiones, aut Vicariæ temporales.

R. 2. Omnis ſimoniaca electio, præſentatio, confirmatio, collatio irrita eſt, nullumque jus per eam acquiritur, adeo ut ſic proviſus ad omnium fructuum reſtitutionem teneatur, ex eadem Extravag. Nec favet illi regula Cancellariæ de trienali poſſeſſione, cum expreſſe requirat, ut poſſeſſio ſit *abſque ſimoniaco ingreſſu*. Carolus Molin. in regulam *de publicandis*, num. 30. ſic ſcribit: *ingreſſo per ſimoniam non prodeſt triennalis poſſeſſio pacifica*. Idem tradit Covarr. part. 2. & Sambovius tom. 1. caſu 4. Fagnanus tamen & alii benemulti exiſtimant irritam non fore electionem, ſi ex pluribus electoribus unus duntaxat pecunia fuerit corruptus, in hypotheſi & non alias, quod ejus ſuffragium fuerit ſuperfluum.

R. 3. Simoniace electus vel proviſus ipſo facto inhabilis eſt ad idem Beneficium, niſi cum eo diſpenſetur, cap. *Nobis fuit*, de ſimonia.

Excipe, niſi pecunia data ſit vel reclamante electo, vel in odium ipſius electi, ut ſcilicet vitiaretur ejus proviſio: in his enim duobus caſibus ſimonia alias ignoranti & contradicenti non nocet, ex Innoc. III. cap. *Sicut tuis*, tit. de ſimon. „ Nihil, *inquit*, debet tibi ad pœnam vel culpam imputari, niſi poſtea conſenſeris pecuniam ſolvendo promiſſam, aut „ reddendo ſolutam; alioquin contingeret, quod alicujus factum inſidias inimico parantis, ei damno-

 „ ſum

„ ſum exiſteret, cui penitus diſpliceret; & ſic aliquis
„ de fraude ſua commodum reportaret.

Q. 9. *Quis diſpenſare poteſt cum ſimoniace electo aut inſtituto, ut idem Beneficium poſſidere poſſit?*

R. Diſtinguendum eſt: vel fuit conſcius ſimoniæ, vel monitus ſimoniacam fuiſſe ejus electionem, præſentationem, collationem; eidem conſenſit retinendo Beneficium, vel prorſus ignoravit, & monitus non conſenſit. Si primum, ſolus Summus Pontifex cum ipſo diſpenſare poteſt, ex Cod. Nobis fuit, tit. de ſimonia, ubi ſic habetur: *Per pravitatem ſimoniacam reprobatus, ab Epiſcopo ſuo diſpenſationem aliquam obtinere de jure non poteſt*. Aliquam, *inquit*, ſive ad titulum Beneficii retinendum, ſive ad fructus perceptos, etiam conſumptos, non reſtituendos. Si ſecundum, iterum diſtinctione opus eſt, vel enim Beneficium eſt dignitas, prælatura, aut cura animarum: vel eſt ſimplex. Si ſit ſimplex, Epiſcopus diſpenſare poteſt; ſi ſit dignitas, aut habeat curam animarum annexam; vel ſimonia eſt notoria, & ad forum contentioſum deducta: vel eſt occulta. Si notoria, ſolus Papa ad eam rehabilitare poteſt, ex cit. cap. *Nobis*, & ex cap. *Si alicujus*, tit. de electione, in quo ſic ſtatuit Gregorius IX. *Si alicujus electionem propter ſimoniam, eo ignorante, ac ratum non habente, commiſſam contingerit reprobari; cum eo ſuper prælatione, ad quam taliter fuerat electus illa vice, non poteſt Epiſcopus diſpenſare. Quamvis circa eum, qui ignoranter recipit ſimplex Beneficium* (puta Capellaniam, Canonicatum) *poſt liberam reſignationem Epiſcopi diſpenſatio toleratur*. Idem poteſt Capitulum, ad quod pertinet Canonicatuum omnimoda diſpoſitio, cap. *Ex inſinuatione*, tit. de ſimonia.

Si vero ſimonia ſit occulta, nec ad forum contentioſum deducta, poterit Epiſcopus rehabilitare ad idem Beneficium: licet curatum aut dignitas ſit, ex cap. Quicumque, cauſſa 1. quæſt. 5. quod eſt Concilii Placentini, cui præfuit Urbanus II. *Quicumque ſane cupiditate parentum, cum adhuc parvuli eſſent, Eccle-*

tleſias, vel Eccleſiarum partes per pecunias adepti ſunt, poſtquam eas omnino dimiſerint, ſi canonice in eis vivere voluerint, pro magna miſericordia, ibidem eos eſſe concedimus. Et cap. *Præſentium*, quod eſt ejudem Urbani II. ſcribentis ad Epiſcopum Metenſem de quodam, pro cujus ordinatione ejus parentes ipſo neſciente pecuniam dederant, refertur que cauſſa his verbis: *Quod ſi fortaſſe Eccleſiæ utilitas exegerit, ut curam regiminis aſſumat, licet ei ex conceſſione ſui Epiſcopi fratrumque obedientia Sacerdotali Officio fungi.* Idem tradit Gloſſa in cap. *Poſt tranſlationem*, tit. de renuntiatione, in laudatum cap. *Si alicujus*, in cap. *De ſimoniace*, & in cap. *Ex inſinuatione*. Hanc ſententiam ſequuntur Navarrus Conſil. 97. num. 5. de ſimonia; Zerola part. 1. de ſimonia num. 4. part. 2. eodem tit. num. 4. Fagnanus in laudatum cap. *Nobis*, ubi pro ea plures laudat ex antiquis Canoniſtis ut Joannem Andream, Oſtienſem, eique admodum favent Pragmatica Sanctio, & Concordata tit. *De pacificis poſſeſſoribus*, agnoſcunt enim in Epiſcopo facultatem reſtituendi cujuſcumque Beneficii & dignitatis eidem Clerico, qui careret titulo etiam colorato, modo non ſit intruſus, aut violentus, aut alias indignus.

§. V.

Reſolvuntur nonnulli caſus ex præſtructis fundamentis.

QUÆ hactenus tradidimus circa ſimoniæ definitionem, diviſionem, & pœnas, certæ ſunt regulæ, quibus deprehendi poſſit peſtifera illa labes in caſibus occurrentibus. Verum, quia uſus & applicatio hujuſmodi regularum difficultate non caret, propter varias artes, quibus ambitio & cupiditas lethale illud virus occultare ſolent, nonnullos caſus in tyronum gratiam ex præmiſſis principiis reſolvemus.

Primus caſus. Titius in minori ætate conſtitutus Canonicatus poſſeſſionem iniit, mediante Mævii reſignatione in ejus favorem. Aliquot annis elapſis, cum eſſet major effectus, pater ejus petit ut ſibi refundat quatuor millia libellarum, quas, poſſeſſione adepta, Mævio dedit in grati animi teſtificationem. Quæritur, utrum pater dando, & Mævius accipiendo ſimoniam commiſerint, poſſitque Titius tuta conſcientia illam ſummam patri reſtituere?

R. 1. Pater non commiſit ſimoniam, ſi nullum pactum vel expreſſum, vel tacitum reſignationem præceſſit; quia ſimonia eſt ſtudioſa voluntas emendi vel vendendi ſpirituale: Atqui talis voluntas non fuit in patre; nuſquam enim voluit ſpirituale ſibi comparare pretio vel pecunia. Unde ſequitur, Titium tuta conſcientia poſſe reſtituere datam pro ſe pecuniam in munus antidorale.

R. 2. Mævium non eſſe reum ſimoniæ realis aut conventionalis, quia, ut ſupponitur, nullum inter illum & patrem interceſſit pactum; ac proinde nullam pœnam incurriſſe; potuiſſet tamen infici ſimonia mentali, ſi nempe non reſignavit in favorem Titii, niſi quia patrem ejus liberalem & generoſum expertus eſt, ita ut ex motivo temporali adipiſcendi illum ceteris prætulerit; in qua hypotheſi acceptam pecuniam reſtituere tenetur juxta ſententiam, quam probabiliorem diximus.

R. 3. Hujuſmodi munera antidoralia, quamvis a labe ſimoniæ pura, non eſſe tamen offerenda, nec acceptanda, præſertim ſi fuerit alicujus momenti; & a viris probis conſtanter rejici; tum quia ſimoniæ ſpeciem præ ſe ferunt, nec ſine aliorum ſcandalo accipiuntur; ingerunt enim ſimoniacæ conventionis ſuſpicionem; ab omni autem ſpecie mala abſtinere præcipit Apoſtolus; tum quia ſi hujuſmodi gratificationes in more eſſent, Beneficia fierent venalia ex conſuetudine communiter recepta, quæ vim cujuſdam legis videtur habere, adeo ut turpe eſſet accipienti ſpiritualia, ſi pro magnitudine Beneficii munus non rependeretur.

Secundus caſus. Clericus dives ambiens aliquem gra-

gradum honoris, Eccleſiæ Cathedrali offert bona ſua; ad fundandam Præbendam, ea tamen conditione, quod ipſi tanquam fundatori conferretur. Quæritur utrum abſque ſimonia acceptari poſſit illa donatio?

Reſpondeo: minime; quia Capitulum venderet ſpirituale pro temporali; colligiturque ex cap. „ Tua „ nos, *tit.* de ſimonia, *ubi Innocentius III. ſic re-* „ *ſpondet*: Si quis Clericus cum conditione vel pacto „ largiatur aut offerat bona ſua, ut illa poſtmodum „ pro Præbenda retineat, hujuſmodi oblatio vel receptio fieri non poterit ſine vitio ſimoniæ; cum in „ talibus omnis pactio aut conventio ceſſare debeat „ juxta canonicas ſanctiones. Si vero pure ac ſine pa- „ cto offerat rogans humiliter, ut in Canonicum ad- „ mittatur... hujuſmodi receptio fieri poterit abſque „ ſcrupulo ſimoniacæ pravitatis. „ Sed omittendum non eſt quod ſummus Pontifex addit de ſimonia mentali; illud enim efficaciter confirmat ſecundam noſtram reſponſionem ac præcedentem cauſam: „ Si tamen, *in-* „ *quit*, is qui talem denotationem facit, ea intentio- „ ne ducatur, ut per temporalia bona quæ offert, ſpi- „ ritualia valeat adipiſci, & Clerici qui eum in fra- „ trem admittent, non eſſent eum, niſi commoda tem- „ poralia perciperent, admiſſuri: ſine dubio tam il- „ le, quam iſti apud diſtrictum Judicem (qui ſcru- „ tator eſt cordium) culpabiles judicantur.

Q. *Quid ſi idem Clericus ea intentione reditus Beneficii ſimplicis, quod poſſidet, ex propriis bonis augeret ut permutatione mediante Dignitatem Eccleſiaſticam, vel aliud majus Beneficium acquireret?*

Reſpondeo 1. vitioſam eſſe illam intentionem ac ſpeciem ſimoniæ præ ſe ferre, ut patet ex cap. *Tua nos* mox laudato; Clericus enim ille Beneficium per pecuniam ſibi comparare intendit. 2. Beneficiorum permutationem eſſe illicitas niſi fiant ex cauſſa neceſſaria, vel ſaltem utili Eccleſiæ; ſic enim habetur capite „ Quæſitum, *de rerum permutatione*. Si autem Epiſco- „ pus cauſſam ipſam inſpexerit neceſſariam, licite pote- „ rit de uno loco ad alium transferre perſonas, ut quæ

uni

„ uni loco minus ſunt utiles, alibi ſe valeant utilius „ exercere. *Et S. Thom.* 2. 2. *quæſt.* 100. *ad* 5. „ poteſt tamen Prælatus ex officio ſuo permutationes „ hujuſmodi facere pro cauſſa utili vel neceſſaria “. Ergo niſi adſit alterutra ex his cauſſis, illicita eſt permutatio; Immo ſi unus ex permutantibus principaliter intenderet commodum temporale, puta honorem propinquorum, conſuetudinem, qua per primum Beneficium ſe privari ægre ferebat, ſimoniam contra jus divinum committeret.

Tertius caſus, iſque frequentiſſimus. Decanus aut Parochus Beneficium ſuum in nepotem vellet transferre. Sed quia obſtat hujus ætas pupillaris, illud offert Titio Canonico, ea tamen lege, ut ipſe Titius Præbendam ſuam in gratiam nepotis abdicet. Titius accipit conditionem, præbendam in Curia Romana reſignat in gratiam nepotis, & viciſſim Decanus ſive Parochus ſuum Beneficium in gratiam Titii. Eſtne licita hujuſmodi conventio?

R. Eſt illicita & ſimoniaca, niſi exponatur Summo Pontifici, cum ex cap. *Pactiones* ſupra laudato §. 2. pag. 613. in Beneficiis *Omnis conventio debeat omnino ceſſare*. Quare conventione impleta Decanus ſeu Parochus, & Titius excommunicationis pœnam incurrunt, & nulla eſt collatio utriuſque Beneficii.

Quartus caſus, non minus frequens. Titius non poteſt obtinere dignitatem, aut aliud pingue Beneficium, niſi via permutationis. Sed quia nullum habet Beneficium, quod permutare poſſit, Cajus ipſi reſignat ſimplex Beneficium, quod adeptum Titius ſub beneplacito Epiſcopi permutat cum dignitate aut pinguiori Beneficio. Peccaruntne Titius & Cajus viam illam ineuntes?

R. Peccarunt. Titius quidem acceptando ſimplex Beneficium, negotiationis cauſſa; nam ex cap. *Grave nimis*: quod eſt Concilii Lateranenſis IV. tit. *De Præbendis*, Beneficia non debent conferri niſi iis, qui poſſunt & volunt in iis Eccleſiæ famulari. *Præcipimus, ut prætermiſſis indignis, idoneos*

aſſu-

aſſumant (Epiſcopi) *qui Deo & Eccleſiis velint & valeant impendere famulatum*. Et cap. ſuper *inordinata*, eodem titulo ſic habet Gregorius IX. *cum autem illi ſint in Eccleſia idonei reputandi, qui ſervire poſſunt & volunt, reſpondemus*, &c. Atqui Titius non voluit in illo ſimplici Beneficio Eccleſiæ deſervire, ſed per illud negotiari, & acquirere Dignitatem aut Beneficium pinguius; Ergo revera peccavit Cajus quoque, quia ſciens & volens communicavit peccato alieno. Nulla tamen eſt ſimonia in illa negotiatione, quia nullum interceſſit pactum, nec datum eſt temporale pro ſpirituali.

Quintus caſus, Beneficiarius vult reſignare Dignitatem, puta Archidiaconatum, aut aliud inſigne Beneficium cum penſione, quæ æquat, vel etiam excedit fructus Beneficii, qui ſunt exigui, contendens rationem habendam eſſe præeminentiæ honoris tali Beneficio annexi; Quæritur an id licite fieri poſſit ſub beneplacito ſummi Pontificis?

Reſpondeo 1. Penſionem jure communi non debere excedere tertiam partem fructuum Beneficii, nec ſolere creari in Curia Romana, niſi ſub conditione, quod non excedant. 2. Si tertia pars fructuum non ſufficeret ad ſuſtentationem reſignantis viribus exhauſtis propter diuturnum ſervitium, & aliud indigentis, majorem poſſe imponi penſionem, prius expoſita cauſſa. 3. Penſionem omnes fructus Beneficii extendentem, eſſe ſimoniacam contra jus divinum, nec præeminentiam poſſe æſtimari pretio, cum ſit quid ſpirituale. Unde ſi quæ foret conceſſio Sedis Apoſtolicæ, cenſenda eſſet ſubreptitia, aut obreptitia. Summus enim Pontifex eatenus ex dictis penſiones creat, quatenus ſeparat fructus Beneficii ſpirituali annexos, quorum cum diſpenſator ſit, poteſt hic aut illi dare, prout Eccleſiæ utilius eſſe dijudicat. At in hypotheſi, quod penſio excedat fructus Beneficii, ille exceſſus, cum ſit ſolvendus ex bonis propriis reſignatarii, quæ non ſubſunt adminiſtrationi ſummi Pontificis, eſſet verum pretium ſimoniacum jure naturali, & divino prohibitum.

Con-

Confirmatur qui, ut officium in Republica adipiſcatur, per alterius ceſſionem, ſe obligat ad ſolvendum ipſi cenſum annuum, vere & proprie emit illud officium. Ergo & qui pro obtinendo Beneficio onus penſionis ex pacto imponit bonis patrimonialibus, cenſendus eſt illud emere.

Dices: quædam Congregationes Regulares dicunt ſe habere a Sede Apoſtolica privilegium, quo ipſis liceat annuatim ſolvere reſignantibus in favorem Monaſterii penſionem, quæ æquet, vel etiam ſuperet fructus Beneficii: Ergo.

Tranſeat antecedens, de quo mihi non conſtat: Nego conſequent. Diſparitas eſt, quod Summus Pontifex bona Monaſteriorum utpote Eccleſiaſtica diſpenſet prout utilitas poſtulat; e re autem Monaſterii eſſe poteſt, ſi ex ejus reditibus extrahatur quantum neceſſe eſt, ut Beneficia ex ejus bonis dotata & pro Regularibus erecta ad ipſum redeant. Sed bona patrimonialia Fidelium non ſubſunt regimini ſummi Pontificis, nec ſub ejus beneplacito dari poſſunt pro obtinendo beneficio: quia ſimoniacum eſt contra jus naturale, & divinum.

Sextus caſus. Titius reſignat ſuum Beneficium in favorem nepotis; ſed Reſcriptum Apoſtolicum apud ſe retinet, ne nepos poſſeſſionem adeat, & ipſe interim fructus Beneficii percipit. Quæritur, num reſignatio illa ſit ſimoniaca?

Reſpondeo. 1. Si nullum præceſſit pactum cum nepote, ſimoniaca non eſt; quia ex dictis ſimonia eſt ſtudioſa voluntas emendi aut vendendi ſpirituale: in omni autem emptione & venditione intelligitur duorum ſaltem conventio. Attamen Titii intentio eſt illicita; vult enim actu & de facto dare & ſimul retinere, quod repugnat. 2. Si Titius ante reſignationem hac de re pactum iniit cum nepote, ambo ſimoniam fiduciariam commiſerunt, pœnaſque fiduciariorum incurrerunt, nempe excommunicationem, inhabilitatem ad Beneficia. Vide quæ in hanc rem dicta ſunt paragrapho ſecundo.

Septimus caſus. Dominus alicujus fundi, cui annexum

xum eſt jus nominandi ad Eccleſiam Parochialem, & ad nonnulla alia Beneficia ſimplicia: puta Canonicatus & Capellanias, & propter hanc ſingularem præeminentiam longe majori pretio fundum illum vendidit. Quæritur 1. Utrum validus ſit ille contractus; nam ex dictis ſpirituale, quale eſt jus Patronatus, vendi nequit? Deinde utrum vendens, & emens ſimoniacorum pœnas incurrerint?

Reſpondeo 1. Fundum cum ſit temporale antecedenter annexum ſpirituali, valide & licite poſſe vendi & emi: jus vero Patronatus, minime, quia eſt quid ſpirituale. Porro ex regula 37. Juris in ſexto; utile non debet per inutile vitiari, maxime quando ſunt ſeparabilia, ut contingit in hoc caſu; fundum enim & jus Patronatus ſeparari poſſunt, ſicut calix & conſecratio. Unde rata eſt venditio fundi, & irrita ac ſimoniaca venditio juris Patronatus, ac proinde reſtituendum eſt ejus pretium vel pauperibus, juxta doctrinam Sancti Thomæ, vel ei, qui emit, in aliorum ſententia, conſule paragraphum quartum.

Reſpondeo 2. Nec vendentem, nec emptorem pœnas incurriſſe, quia ſimonia, licet realis, nullas inducit pœnas, niſi ſit in Ordine, vel Beneficio, vel ingreſſu Religionis.

Dices: Jus Patronatus reſpicit Beneficia; ergo ſicut qui pretio obtinuit Literas dimiſſorias, incurritur pœnas ſimoniacorum in Ordine, quia Literæ dimiſſoriæ ad ordinem referuntur: ſic & qui emit jus Patronatus.

Nego conſeq. & paritatem; namque emens Jus Patronatus nullatenus cenſetur emere Beneficium ſicut qui emeret uſum hujuſmodi juris, nempe præſentationem, ſeu nominationem.

Octavus caſus. Titius largitus eſt munera amico, quem habet in Curia, ut invigilaret quando vacaret aliquod Beneficium, & pro ſe peteret. Quæritur quale judicium de his ſit ferendum?

Reſpondeo 1. Si Titius revera Beneficium conſecutus eſt, ambo ſunt rei ſimoniæ realis in Beneficium, excommunicationem incurrerunt; Titius irregularitatem

con-

contraxit ſi in Ordine miniſtravit; teneturque dimittere Beneficium, & fructus inde perceptos; amicus vero reſtituere debet Eccleſiæ, vel pauperibus, pretium quod accepit.

Reſpondeo 2. Si Beneficium non ſit collatum, neuter pœnas ſimoniacorum incurrit, quia ſimonia eſt dumtaxat conventionalis. Sed amicus pretium reſtituere tenetur, quia eſt ſimoniace acceptum, & quidem Titio, non vero pauperibus, quia conditio non fuit impleta.

Nonus caſus. Officium Clericale inſtitutum ad Sacramenta infirmis miniſtranda vacavit in Eccleſiâ Parochiali; Titius effecit precibus & muneribus, ut ſibi concederetur; jam quærit quid ſibi facto ſit opus?

Reſpondeo, Tenetur dimittere officium, & reſtituere fructus, quia collatio fuit nulla, utpote ſimoniaca: nullas tamen pœnas contraxit, quia officium illud non eſt Beneficium.

Et hæc de ſimonia ſufficiant.

BIBLIOTECA N. Z. ROMA VITTORIO EMANUELE

Finis Tomi Quarti.

MAG 2009261

5-2